

घस्यैवंमानविकस्यचमाया
 करणांतेसप्तविंशतिरुपशां
 त्तुञ्जैर्गोत्राणां बन्धव्यवेच्छेद
 तिपातश्चभवक्षयेणाद्वा चं
 यस्तुमेवक्षयेणप्रतिपतंतितः
 तेभ्यस्याश्चममुष्यएवाटवर्षोः
 वसिंथ्यात्वंतच्छेषं चसस्यग्नि
 वेदकसस्यगृहटिर्भवति तत
 युष्कद्यात्वेवावतिष्ठति श्रेणिः
 घातादिकं प्राग्वन्निद्रादिकं
 करणेतुस्त्यानर्हितिकस्य नर
 स्ततः कपायाटकस्यान्ये पातुः
 वेदंततः क्रमेणकोधाद्रीनसंज्ञ
 संपरायइतितदंते चज्ञानाव
 निद्राद्वयत्यंतसमयेच ज्ञान
 नीयमेवैकं वधाति यावत्संयोग
 मतस्तयोः स्थितिसाम्यापादः
 मयेदंङ्करोति पुनर्द्वितीय
 मयेत्वपरदिक्तरय्यीतामेव
 समये काम्प्ययोगेनैवमं
 वसमयेवपसंहरं ॥२५॥
 इत्यप्रत्यर्थं च
 वक्रमेण

२१६

तथौष्ठावति
 जिहां वि
 न्ति इति

(टी)

युक्त निर्वि
 कान काट
 जिह्वाको ।

मूलम्-
 गलंति

(छ)

(३)

अज्ञानी ।
 नरकमे (४)
 भद्रोमे स्वा
 गिराते रट

(भ)

अके समान
 गये हुए ।

(टी)

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

(श्रीसुधर्मास्वामीए रचेलु अने श्रीश्रुतकेवलीभद्राहुरचित निर्युक्तिसहित)

॥ आचाराङ्गसूत्रम् भाग पाञ्चमो ॥

(मूळ अने शीलाङ्काचार्ये रचेली टीकाना भाषांतरसहित)

ॐ नमः शिवाय

जामनगरनिवासी स्व० पण्डित हंसराजभाइ शापजीना स्मरणार्थे

छपावी प्रसिद्ध करनार—पण्डित हीरालाल हंसराज (जामनगरवाळा)

संवत् १९९१

पडतर किंमत रु. २-८-०

प्रति २००

श्री जैन भास्करोदय प्रिन्टिंग प्रेसमां 'छापुं' -जामनगर

धस्यैवंमानत्रिकस्यचमाया
 करणातेसप्तविंशतिरुपश्या
 न्युच्चैर्गोलाणां बन्धव्यवच्छेद
 तिपातश्चभवक्षयेणाह्वा क्षं
 यस्तुमेवक्षयेणप्रतिपततितं
 तेअस्याश्चमनुष्यएवाटवर्षो
 वमिथ्यात्वंतच्छेपंचसस्यग्नि
 वेदकसस्यगृहटिर्भवति तत
 युष्कश्चात्रैवावतिष्ठति त्रेणि
 घातादिकं प्राग्बन्निद्रादिक
 करणेतुस्त्यानर्हितिकस्य नर
 खतः कपायाटकस्यान्येपातु
 वेदंततः क्रमेणक्रोधादीनसंज्ञ
 संपरायइतितदंते चज्ञानाव
 निद्रादयत्यंतसमयेच ज्ञान
 नीयमेवैकं वभातियावत्संयोग
 मतस्तयोः स्थितिसाध्यापाद
 समयेदंडं करोति पुनर्द्वितीय
 समयेत्त्वरदित्तिरय्यीतामे व
 र्थसमये काम्पणयोगेनैवमं
 रेवसमयैरुपसंहरं सत्त्वपार
 संक्षत्यप्रत्यय्यं च फलकादिकं
 नैवक्रमेण सूक्ष्ममनोयोगं नि
 यमनिवर्त्ति चतु

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीआचाराङ्गसूत्रम् ॥

(मूळ अने शिलाङ्काचार्ये रचेली टीकानुं भाषांतर)

॥ भाग पांचमो ॥

छपावी प्रसिद्ध करनार-पण्डित श्रावक हीरालाल हंसराज (जामनगरवाळा)

आठमो उद्देशो.

सातमो कहीने हवे आठमो कहे छे, तेनो सर्वध आ प्रमाणे छे, गया उद्देशाओमां कहुं के रोगादि संभवमां काळपर्योये आवेलुं भक्त परिज्ञा, इंगित,, के पादशेषगमन मरण करवुं युक्त छे, अने अहीं तो अनुक्रमे विहार करता साधुओनुं काळ पर्योये आवेलुं मरण कहे छे, आ संबंधे आवेला उद्देशानुं आ प्रथम मूव छे.

અનુષ્ટુપ્ છંદ.

અણુપુલ્લેણ વિમોહાઈ, જાઈં ધોરા સમાસજ્ઞ ॥ વસુમન્તો, મહમન્તો, સંઘં નચ્ચા અણેલિસં ॥૧॥

દુવિહપિ વિદ્વન્તા પં; બુદ્ધા ધમ્મસ્સ પારગા ॥ અણુપુલ્લોદ સદ્ધાએ, આરંભાઓ (ય) તિઉદ્દઈ ॥૨॥

કસાએ પયણૂ કિચ્ચ, અપ્પાહારે તિતિક્ખલે ॥ અહભિક્ખલૂ ગિલાહજ્ઞા, આહારસ્સેવ અન્તિયં ॥૩॥

જીવિયં નાભિકંઘિજ્ઞા, મરણં નોવિ પત્થએ ॥ દુહઓડવિ ન સજ્ઞિજ્ઞા, જીવિએ મરણે તહા ॥૪॥

અનુક્રમે દીક્ષા લીધી. હિત શિક્ષા મળી, મૂત્રાર્થ મેલવી સ્થિર મતિ થયા પછી એકાકી વિહાર વિગેરે પ્રતિમા સ્વીકારી હોય, અથવા અનુપૂર્વે તે વાર વર્ષની સંલેખના વિધિ જેમાં ચાર વરસ વિકૃષ્ટ તપ વિગેરે અનુક્રમે પૂર્વે તપ વ્રતાવ્યો છે તે જાણવું, ત્યાર પછી મોહ રહિત તે જેમાંથી કે જેનાથી મોહ દૂર થયો, તેવાને ભક્ત પરિજ્ઞા ઇગિત કે પાદપોષગમન અણસણ અનુક્રમે કરવાનાં છે, તેમાં ધીર તે, ક્ષોભાયમાન ન થાય, તેવા વસુ (સંયમ) વાજા તથા મનન, તે મતિ હોય ઉપાદેય છોડવું તે સંવન્ધી વિચાર કરનાર મતિમંત છે, તથા સર્વે કૃત્ય અકૃત્ય જાણીને જે સાધુને ભક્ત પરિજ્ઞા વિગેરે કોઈ મરણ ઉચિત લાગે તથા પોતાની ધૈર્યતા સંઘયણ વિગેરે વિચારી અદ્વિતીય (ઉત્તમ) રીતે જાણીને તેવા મરણે સમાધિનું પાલન કરે, (૧) જે પ્રકારની અવસ્થા તથા તપની વાજા અભ્યંતર અવસ્થાને વિચારી પાલન કરીને, અથવા મોક્ષાધિકારમાં જે પ્રકારનું મુકાવું છે, તેમાં પણ વાજા તે શરીર ઉપકરણ વિગેરે તથા અભ્યંતર રાગાદિ છે તેને હેયપણે જાણે અને ત્યાગીને આરંભથી દૂર થાય એટલે, જ્ઞાનનુ ફલ હેયને ત્યાગવાનું છે, કોણ લ્યાગે ?

વૃદ્ધિમાન પુરુષો, તે તત્ત્વને જાણનારા શ્રુત ચારિત્ર નામનો ધર્મ છે, તેની પાર પર્હોચનારા છે, અર્થાત્ સમ્યગ્ જાણનારા છે, તે પાંડિતો યર્મ સ્વરૂપને જાણનારા પ્રવ્રલ્યાના અવુક્રમે સંયમ પાઢીને જાણે કે હવે મારા જીવનાથી કંડ વિશેષ ગુણ નથી, ઇથી હવે મોસનો અત્રમર મઢ્યો છે, ઇથી હું કયા મરણે મરત્રા યોગ્ય હું ઇમ વિચારીને શરીર ધારણ કરત્રામોટે અત્ર પાન વિગેરે શોધત્રાહપ આરં-ધથી હુટે છે, (અહીં પાંચમીનાં અર્થમાં ચાથી વિમત્રિક્તિ છે,) તથા કોહ પ્રતિમાં (કમ્મુણાઓ તિઅટ્ટી) પાઠ છે, ઇટલે આઠ મેદવાઢાઢા કર્મથી પોતે હુટે છે, (બ્યાઠરણના નિયમ પ્રમાણે વર્તમાનના સમીપમાં વર્તમાન માફક થાય છે) પા. ૩-૩-૧૩ના નિયમ પ્રમાણે મત્રિગ્યઢાઢના અર્થમાં વર્તમાન કાઢ છે, [૨]

અને તે અમ્યુલ્લ મરણ માટે સંલેખના કરતો પ્રધાન ભૂત (શ્રેષ્ઠ ભાવે સંલેખના કરે તે વતાવે છે. ઇટલે કપ તે સંસાર છે. તેનો આય તે રૂપાયો છે. તે ક્રોધ વિગેરે ચાર છે, તેને પાતळा [ઓછા] કરતો થોડું સ્વાય, તે વતાવે છે:—

તે પણ વધારે પ્રમાણમાં નહિ, તે વતાવે છે, અલ્પાહારી (થોડું खानારો) તે છઠ અઠમ વિગેરે સંલેखનાના અનુક્રમે આવેલા તપને કરતો પારણામાં પણ અલ્પ खाय, અને અલ્પ આહાર खायથી ક્રોધનો ઉદ્ભવ થાય, તેનો ઉપગમ કરવો. તે વતાવે છે-તુચ્છ માણસથી પણ તિરસ્કારનાં વચન સાંપઢે, તો પણ સહન કરે, અથવા રોગ વિગેરે પણ વરોચર રીતે સહન કરે, તે પ્રમાણે સંલેखના કરતો આહારને ઓછા પ્રમાણમાં લેવાથી તે મુમુક્ષુ મિશ્રુ ગ્લાનતા પામે, તે સમયે આહારની અંત અવસ્થાને સ્વીકારે, ણટલે ચાર વિકૃષ્ટ વિગેરે સંલેखનાના ક્રમનો તપ છોડીને ભોજન કરે, અથવા ગ્લાનતા પામ્યાથી આહારની સમીપમાં ન જાય. તે આ પ્રમાણે-દમળાં થોડા દિવસ खाइ लउं, અને પહી વામીની સંલેखનાનો તપ કરીશ ણવીઆહાર खायानी भावनाમાં न जाय. ॥૩॥ વહી-

તે સંલેખનામાં રહેલો અથવા આલી જીંદગી સુધી હમેશાં તે સાધુ માણ ધારવા સ્વ જીવિતને ન ચાહે, તથા ખૂલની વેદનાથી કંટાળી મરણ પળ ન વાંછે તથા જીવિત તથા મરણમા સંગ [ધ્યાન] ન રાખે (૪) ત્યારે તે સાધુ કેવો હોય ? તે કહે છે:—

મઙ્ગત્થો નિજરાપેહી, સમાહિમણુપાલણ ॥ અન્તો વહિં વિઝસિજ્ઞ, અઙ્ગત્થં સુદ્ધમેસણ ॥૫॥

જં કિંચુવક્કમં જાણે, આઝ્ઝેવેમસ્સમપ્પણો ॥ તસ્સેવ અંતરદ્ધાણ, ચિપ્પં સિચ્છિજ્ઞ પણિહણ ॥૬॥

ગામે વા અદુવા રણે, થંહિલં પહિલેહિયા ॥ અપ્પપાણં તુ વિદ્ધાય, તણાં સંથરે સુણી ॥૭॥

અણાહારો તુયટ્ઠિજ્ઞા. પુટ્ઠો તત્થહિયાસણ ॥ નાંહેલં ઉવચરે, માણુસ્સેહિ વિપુટ્ઠવં ॥૮॥

રાગદ્વેષની વચમાં રહે તે મધ્યસ્થ છે, અથવા જીવિત મરણની આકાંક્ષા રહિત તે મધ્યસ્થ છે, તે નિર્જરાની અપેક્ષા રાખનાર તે નિર્જરાપેક્ષી છે. તેવો સાધુ જીવન મરણની આ શંસા રહિત સમાધિ જે અંત વચતની છે, તેણું પાલન કરે, અર્થાત્ કાલપર્યાયવડે જે મરણ આવે તે સમાધિમાં રહી પાલે તથા અંદરના કપાયોને તથા વહારના શરીર ઉપકરણ વિગેરેનો મમત્વ છોડી દે, અને અધ્યાત્મા તે અંતઃકરણને શુદ્ધ કરે, ઇટલે મનમાં યતા રાગદ્વેષ વિગેરેનાં વધાં જોડકાં દૂર થવાથી ચિત્તોત્તસિકા (ચંચલતા) રહિત અંતઃકરણને વાંછે, વળી ઉપક્રમ તે ઉપક્રમ ઉપાય છે, તેવા કોઈ પણ ઉપાયને જાણે.

પ૦—કોના ઉપક્રમ ? આયુષ્યનું ક્ષેમ તે સમ્યક્ પ્રકારે પાઠવું. પ૦—કોના સંવન્ધી તે આયુ છે ? ઉ૦—તે આત્માનું—તેનો પરમાર્થ આ છે. કે આત્મા પોતાના આયુષ્યનો ક્ષેમથી પ્રતિપાલન કરવા જે ઉપાયને જાણે તે તેને શીઘ્ર શીખવે, ઇટલે બુદ્ધિમાન

साधु ते प्रमाणे वर्ते, पण ते संलेखनाना काळमां वार वर्ष पूरा थता पहेलांज अधवचमां शरीरमां वायु विगेरेना रोकणथी-शीघ्र जीवलेण रोग उत्पन्न थाय तो समाधि मरणने बांछतो तेना उपशमना उपायने एषणीय विधिए तेल चोळवुं विगेरे करे, अने फरी पाछी संलेखना शरु करे, अथवा आत्मानुं आयु (जीवित) ने कंड पण आयुना पुद्दलोंनुं संवर्त्तन (उपक्रमण) उत्पन्न थएळुं जाणे तो ते संलेखनाना तपमांज अनाकुल मतिवाळो वनीने शीघ्रज भक्त परिज्ञा विगेरेने बुद्धिमान साधु शीखवे [आदरे] (६) संलेखना वडे शुद्ध कायवाओ वनीने मरण काळ आवेलो जाणीने शुं करे? ते कहे छे.

ग्राम-शब्द जाणीतो छे. पण तेनो अर्थ अहीं प्रतिश्रय उपाश्रय वताव्यो छे, प्रतिश्रयज तेने स्थंडिल [संथारानी जग्या] छे. तेने जोइने संथारो करे आवा अरण्य एटले उपाश्रयनी वहार अर्थ वताव्यो, उद्यान अथवा पर्वतनी गुफामां संथारानी जग्या प्रथम निर्जीव जुए, अने गाम विगेरेथी याची लावेला दर्भ विगेरेना सुका वासमां यथा उचित काळनो जाणनारो साधु संथारो करे, वास पाथरीने शुं करे? ते कहे छे-

आहार रहित ते अनाहारी वने, तेमां शक्ति अनुसारे त्रण अथवा चारे आहारनुं प्रत्याख्यान करी पंच महाव्रतनुं फरी स्वयं आरोपण करी वधा प्राणी समूहने खमावेळो वनी सुख दुःखमां समभाव राखी पूर्व मेळवेला पुण्यना समूहवडे मरणथी न इरतो संथारामां पासुं फेरववुं करे, परिसह उपसर्गो आवे तेने देह ममल छोडेल होवाथी सम्यक् प्रकारे सहन करे, तेमां मनुष्यना अनुकूल प्रतिकूल परीसह उपसर्ग आवतां मर्यादानुं उलघन न करे, तेम पुत्र स्त्री विगेरेना सम्बन्धथी आर्त्त ध्यानने वश न थाय, तेमज प्रतिकूल परीसह उपसर्गोथी क्रोधथी हणायलो न थाय, तेज वतावे छे-

સંસપ્પગા ય જે વાળા, જેય ઉડૂમહાચરા ॥ મુઞ્ઞન્તિ મંસસોણિયં ન છળે ન પમજ્જણ ॥૧॥
 વાળા દેહં વિહિંસન્તિ, ઠાળાઓ નવિ ઉબ્બમે ॥ આસવેહિં વિવિત્તેહિં, તિપ્પમાળાઽહિયાસણ ॥૧૦॥
 ગન્થેહિં વિવિત્તેહિં, આડકાલસ્સ પારણ ॥ પગ્ગહિય તરગં ચેયં, દવ્વિયસ્સ વિયાણઓ ॥૧૧॥
 અયંસે અવરે ધમ્મે, નાયપુત્તેણ સાહિણ ॥ આયવ્વજં પડીયારં; વિજહિજ્જા તિહા તિહા ॥૧૨॥

સંસર્પન કરે, તે કીડી ક્રોધ (શિયાલ) વિગેરે જે પ્રાણીઓ છે, તથા ડાંસ ઉડનાર ગીધ વિગેરે છે. તથા વીંછમાં નીચે રહેનારા સાપ વિગેરે છે, તથા સિંહ વાગ્ય વિગેરે આગીને માંસ ભક્ષણ કરે, તથા ડાંસ મન્ડર વિગેરે લોહી પીણ, તે સમયે તે જીવોને આહાર અર્થે આવેલા જાણીને અંત્રી સુકુમાર માફક તેમને હળે નહીં. તેમ રજોદ્ધરણ વિગેરેથી ડાડાડીને લ્હાવમાં અંતરાય ન કરે (૯) વલ્લી આવેલાં પ્રાણીઓ મારી કાયાને હળશે, પણ મારાં જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રને નહીં હળે, તેમ વિચારી કાયાનો મોહ છોડેલ હોવાથી તેને લ્હાતાં અન્તરાયના ભયથી પોતે ન રોકે, અને તે સ્થાનથી પોતે ભયના કારણે વીજે સ્વસે નહિ. પ્ર૦—કેમો વનીને ?

ઉ૦—પ્રાણાતિપાત વિગેરે પાંચ આશ્રવો અથવા વિપય કપાય વિગેરેથી દૂર રહીને શુભ અધ્યયસાય વાલો વનીને ડાંસ મન્ડર વિગેરેથી લોહી પીવાતો પણ અમૃત વિગેરેથી સિંચન થવા માફક તેઓની કરેલી પીડાને પોતે તપ્યા છતા પણ સહન કરે; (૧૦) વલ્લી વાળ અર્થંતર ગ્રંથ તથા શરીરના પ્રેમ વિગેરેથી પોતે દૂર રહી તથા અંગ ઉપાંગ વિગેરે જેન આગમથી આત્માને ભાવતો શુભ ધ્યાન ને ધર્મ ધ્યાનમાં રક્ત વની મૃત્યુ કાલનો પારગામી વને ઘટલે જ્યાં મુઘી છેવટના શ્વાસોશ્વાસ હોય ત્યાં મુઘી તેમી સમાધિ

રાखे, આ ભક્ત પ્રત્યાહ્યાન મરણથી મોક્ષમાં જાય, અથવા દેવલોકમાં જાય.

ભક્ત પરિજ્ઞા કહીને હવે ઇંગિત મરણ અડધા શ્લોકથી કહે છે. પ્રકર્પથી ગ્રહિત માટે પ્રકર્પ ગ્રહિ છે, અને તે પ્રકર્પથી લીધાથી પ્રગ્રહિત તર છે. [અનેક, પ્રત્યય લાગનાથી] પ્રગ્રહિત તરક છે. હવે ઇંગિત મરણ કહે છે કારણ કે આ ભક્ત પ્રત્યાહ્યાનના નિયમથી જ ચાર આહરનું પ્રત્યાહ્યાન છે તથા ઇંગિત પ્રદેશમાં સંથારાની જગ્યામાં જ વિહાર લેવાથી ત્રિશિષ્ટતર ધૃતિ સંહનન વિગેરેથી યુક્ત હોય, તેજ પ્રકર્પથી લે છે,

મ૦—આ કોને હોય છે ? દ્રવ્ય (સંયમ જેને હોય તે દ્રવિક છે, અને તે ગીતાર્થનેજ છે, અને તે જઘન્યથી પણ નવ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય તેવાને છે. વીજાને નથી, અહીં ઇંગિત મરણમા પણ સંલેખનામાં કહેલ તુળ સથારો વિગેરે સમજવું. (૧૧)

આ અપર વિધિ છે ? તે કહે છે. આ ઉપર વતાવેલો વિધિ ભક્ત પરિજ્ઞાથી જુદો ઇંગિત મરણનો વિધિ વિશેષ પ્રકારે વીર વર્ધ-માન સ્વામીએ સમ્યક્ પ્રકારે પ્રાપ્ત કર્યો છે, આ વત્ત જોડે કહેવાથી અને પ્રત્યક્ષ સમાન કહેવાથી (ઇદ) ‘આ’ વિશેષણ મુક્ત્યું છે, આ ઇન્દ્રિત મરણમાં પણ પ્રત્રલ્યા વિગેરેનો વિધિ કહેવો, સંલેખના પૂર્વ માફક જાણવી, તેજ મરણે ઉપકરણ વિગેરે ત્યજીને સંથારાની જગ્યા વરોચર દેહીને આલોચના કરી પાપથી પાછો હટીને પંચ મહા વ્રત ફરી ઉચરીને ચાર આહરનું પ્રત્યાહ્યાન કરીને સંથારામાં વેસે, અહીં આટલું વિશેષ છે.

આત્માને છાંંડે ણ્ટલે અંગ સંવન્ધી વેપાર વિશેષ પ્રકારે ત્યજે. ત્રિવિધિ ત્રિવિધિ તે ત્રણ મન વચન કાયાથી કરવું કરાવવું અનુમોદવું વિગેરે વધું આત્મ વેપાર શિવાયનું ત્યાગે. જરૂર પડતાં પાસું ફેરવવું પડે હાલવું પડે અથવા પેશાવ વિગેરે કરવો હોય

तो जातेज करे [वीजानी मदद न ले] वली वथी रीते प्राणीजुं रक्षण वारंवार करवुं ते बतावे छे.

हरिएसु न निवजिजा, थंडिलं मुणियासए ॥ विओसिज्ज अणाहारो, पुट्ठो तत्थइहियासए ॥१३॥

इंदिण्हिं गिलायंतो, समियं आहरे मुणी ॥ तहावि से अगरिहे, अचले जे समाहिए ॥१४॥

अभिक्रमे पडिक्कमे, संकुचए पसारए ॥ काय साहारणट्ठाए, इत्थं वावि अचेयणो ॥१५॥

परिक्कमे परिकिलन्ते, अदुवा चिंठे अहाथए ॥ ठाणे ण परिकिलन्ते, निसोइज्जाय अंतसो ॥१६॥

हरित ते द्रोना अकुरा विगेरेमा न मूए. पण निर्देप जग्गा जोइने मूए, तथा वाल अभ्यन्तर उपधि छोडीने अनाहारी बनीने परिसहो तथा उपसर्गथी फरसायलो पण संथारामां चेठेलो रही सम्मयक प्रकारे सहन करे, (१३) वली आहारना अपावे मुनि इन्द्रियोथी ग्लान भाव पावे, तोपण आत्माने समाधिमा राखे एटले शर्भिनो भाग शमिता एटले सप्रभावने धारण करी आर्त-भान न करे. तथा जेम समाधान रहे तेम वेसे. एटले संकोचथी खेद पावे तो हाथ विगेरे लांवा करे. तेनाथी पण खेद पावे तो स्थिर चित्ते वेसे. अथवा मुरुर जग्यामा फरे. तेमां पण आ पोते छुट राखेली होवाथी निंदवा जोग नथी ते केवी छे, ते कहे छे. अचल ते समाधिमा रहे ते इज्जित प्रदेशमां पोतानी मेले शरीर चलावे. पण खेदथी कंटाली अभ्युदत्त मरणथी चलायमान न थाय. तेथी ते अचल छे. (शरीरथी हाले पण शुभ ध्यानथी चलायमान न थाय.) पोते धर्म ध्यान के शुक्र-भानमां मन राखे. अने भावथी निश्चल रहीने इज्जित प्रदेशमा संक्रमण विगेरे करे. (१४) ते बतावे छे.

મજ્ઞાપકની અપેક્ષા-સંમુલ્લ તે અધિક્રમણ છે. અર્થાત્ સંથારાથી દૂર જાય. તથા પ્રતીપ દૃઢે પાછો સંથારા તરફ આવે પોતાના મુકર ભાગમાં જા આવ કરે તથા નિષ્પન્ન અથવા નિષ્પન્ન રહીને જેમ સમાધિ રહે તેમ શ્રુજા વિગેરેને સંકોચે અથવા લાંબા કરે.

મ૦—શા માટે ? ઉ૦—તે વ્રતાવે છે. શરીરની પ્રકૃતિના કોમલપણના સાધારણ કારણથી કરવું પડે છે. અને કાયને સાધારણપણું હોવાથી પીડા થતાં આયુના ઉપાયના પરિહાર વડે પોતાનો આયુની સ્થિતિ ક્ષય થવાથી મરણ થાય. [શરીરનો તેવો સ્વભાવ હોવાથી તે કરવું પડે છે, પણ તેમને મહા સત્ત્વપણું હોવાથી શરીરની પીડા થવાથી ચિત્તમાં સ્વોદો ભાવ થાય તેમ ન જાણવું.]

શંકા—જેને કાયનો વધો વ્યાપાર રોકેલો છે. તે સુકા લાકડા માફક અચેતન પળે પડેલો હોય. તેને પુન્યનો સમૂહ ઘળો ફાટી થયેલો છે. તો શા માટે કાયને હલાવે ?

ઉ૦—તેવો નિયમ નથી, શુદ્ધ અધ્યવસાયથી યથાશક્તિ ભારવહન કરવા છતાં તેની બરોવરજ કર્મ ક્ષય છે. અહીં વા અન્યય હોવાથી જાણવું કે, પાદપોષગમનમાં અચેતન અક્રિય માફક દ્વિત મરણવાળો સક્રિય હોય. તો પળ વચ્ચે સમાજન છે. (વચ્ચેની ભાવમાં સમાનતા છે. કાયા સંવન્ધિ દ્વિત મરણમાં સક્રિય છે. અને પાદપોષગમનમાં કાયને હલાવવાની નથી. માટે અક્રિય છે.

અથવા ઈંગિત મરણમાં અચેતન સુકા લાકડા માફક સર્વ ક્રિયા રહિત જેમ પાદપોષગમનવાળો હોય તેમ પોતે શક્તિ હોય તો નિશ્ચલ રહે. (૧૫) તેવું સામર્થ્ય ન હોય તો આ પ્રમાણે કરે. તે કહે છે. જો વેઠે અથવા ન વેઠે. ગાત્ર મંગ થાય તો ત્યાંથી ઉઠીને ફરે તે સમયે સરલ ગતિનું નિયમિત ભાગમાં આવજા કરે અને થાકી જાય તો જેમ સમાધિ રહે તેમ વેસે અથવા ઉભો રહે. જો સ્થાનમાં સ્વેદ પામે તો વેસે, અથવા પલાંઠી મારીને અથવા અડધી પલાંઠી મારીને અથવા ઉત્કુટુક આસને વેસે અને થાકે તો સીંચો

વેસે તેમાં પણ ઉત્તાનક (સીધો ઉઘે મોઢું રાખીને) મુઠે અથવા પાંચું ફેરવે અથવા સીધો મુઠે અથવા લાંડાચી મુઠે જેમ સમાધિ રહે તેમ કરે. (૧૬) વહ્ની-

આસીખેડોલિસં મરણં, इन्द्रियाणि समीरए ॥ कोलात्रासं समासज, वितहं पाउरे सए ॥१७॥

જાઓ વજં સમુપજે, ન તરથ અવલમ્બए ॥ तउ उक्से अप्पाणं, फासे तरथइहियासए ॥१८॥

અયં ચાયયતરે સિયા, જો ઇવમણુપાલए ॥ सव्वाययनिरोहेइवि, ठाणाओ नवि उव्वममे ॥१९॥

અયં સે ઉત્તમે ધમ્મે, પુઘટ્ટાણસ્સ પગહે ॥ अचिरं पडिलेहित्ता; विहरे चिट्ठ माहणे ॥२०॥

મ૦—થું આશ્રયીને ? ૩૦—અપૂર્વ આ મરણ છે. અને તે સામાન્ય માણસને વિચારડું પણ દુર્લભ છે.

મ૦—તેયો વનીને થું કરે ? તે કહે છે. इन्द्रियोना इष्ट अनिष्ट पोताना विपयोयी रागद्वेग न कृतां तेने સમયાને પ્રેરે કોલા-
ત્રાસ (ઘુણના કીડાનું સ્થાન) અથગા ઉગરૂનો સમુદ્ધ ચોટેલો દેહીને જે ચીજ હોય અથવા તેમાં નવી જીવાત ઉત્પન્ન ન થાય તેનું

જોડને યુદ્ધું દેશ્વાતું પોલાણ રહિત પોતાને ટેકો લેવા જાણે. (૧૭)

ઇંગિત મરણને આશ્રયી જે નિષેધ છે, તે કહે છે. આ અનુષ્ઠાનથી અથગા ટેકા વિગેરેથી વન્ન માફક દૂર રહે અર્થાત્ કી-
ડાને થતું દુઃખ સાધુને વન્ન લેપ માફક ત્યાં દોષ લાગે માટે તે ઘુણવાજા લાકડાનો ટેકો વિગેરે લે નહીં, તથા ૩વી નિચી કાયાને
કરતાં અથવા સ્વરાગ વચનથી અથવા આર્તધ્યાન વિગેરે મનના યોગથી પોતાના આત્માને દોષ લાગતો જાણીને તેનાથી દૂર રહે અર્થાત્

પાપ લાગવા ન દે અને તેમાં ધૈર્ય અને સંઠનન વિગેરે મજબૂત હોય તો શરીરની વૈયાવચ્ચ ન કરે, અને ચડતા શુભ ભાવના કંડકવાઓ વની અર્પૂ ભાવની ધારાઈ ચઢીને સર્વજ્ઞના કહેલા આગમ અનુસારે પદાર્થના સ્વરૂપના નિરૂપણમાં પોતાની મતિ સ્થિર કરીને આ શરીર આત્માથી જુદું છે. માટે ત્યાગવા જોગ છે એવો વિચાર કરીને વધા દુઃખના સ્પર્શને તથા અનુકૂળ પ્રતિકૂળ આવેલા ઉપમર્ગ પરીસંહોને તથા વ્રાતપિત્ત કફના દંદ્ર અથવા જુદા રોગો આવે તો મારે કર્મક્ષય કરવાનો હોવાથી હું ઉઠ્યો છું માટે મારે જ આ પૂર્વ કરેલાં પાપને ભોગવવા જોડાઈ. આવો વિચાર કરીને દુઃખ સહે.

કારણ કે મેં જે શરીરને ત્યાગ્યું છે. એને જ ઉપદ્રવ કરશે, પણ જે ધર્મ આચરણને કર્યું છે, તેને વાધા લગાડે તેમ નથી. માટે તેનું વિચારીને સહે. (૧૮) દ્વિત્ત મરણ કહ્યું હવે પાદપોષગમન અણસણ કહે છે. તે જોડાજોડ કહેલ હોવાથી આ વિશેષણવડે મરણનો વિધિ વ્રતાવ્યો છે. આ આયત તર છે તે વ્રતાવે છે. મર્યાદાની વિધિમાં આ ઉપસર્ગ છે. તે સંપૂર્ણ યત થતાં આયત શબ્દ છે. અને ઉપરના વે અણસણ કરતાં વધારે આયત છે, માટે આયત તર છે.

અથવા ઉપરના વન્ને અણસણથી અતિશય આત છે. માટે આત્તર છે અર્થાત્ યત્રથી અધ્યવસાયવાલા છે. પ્રથમ કહેલા વે અણસણ કરતાં પાદપોષગમન વધારે દૃઢતર છે એમાં પણ દ્વિત્ત મરણમાં કહ્યા મુજબ મત્રજ્યા સંલેખના વિગેરે વધું જાણવું.

પ૦—જો આ આયતર છે તો શું કરવું? ઉ૦—કહે છે. જે ધિશુક આ કહેલી વિધિજ્ઞ પાદપોષગમન ત્રિધિને પાછે તથા શરીરના વધા વ્યાપાર છોડવાથી કાયા તપે અથવા મૂર્છા પામે અથવા મરણ સમુદ્વાત આવે, અથવા લોહી માંસ શિયાલીયા ગીબ કીડીઓ વિગેરેથી સ્વાય, પીવાય, તો પણ મદા સલ્વના કારણે પોતે જાણે કે આ ઇચ્છિત મોટું ફલ આનંદ છે તેથી તે સ્નાનથી

દ્રવ્યથી, અને ખાવથી તે શૂન્ય અધ્યત્માયથી ચઝાયમાન ન થાય. ન મીઝા સ્થાને જાય. (૧૯) રહી આ અંતઃકરુણમાં उत्पन्न થયાથી પ્રત્યક્ષ મરણ ત્રિધિ છે. અને તે સૌથી શ્રેષ્ઠ હોવાથી પ્રાદૃષ્ય ઉપગમન રૂપ માણનો ધર્મ [ત્રિધેય] ત્રિધિ છે. ઉત્તમ પળાના કારણા વર્તાવે છે. [મૃત્યુમા છટ્ટી છે, તેનો પાત્રમીમાં અર્થ લડણ તો પૂર્વ સ્થાનથી પૃથક્કે ભક્ત પરિજ્ઞા તથા ઇન્કિત મરણના રુપથી આ પ્રકારથી ગ્રહ છે; માટે પૂર્વ સ્થાન પ્રગટ છે. અર્ગત્ પ્રગ્રહિત્તર છે. તે પ્રમાણે જે ઇન્કિત મરણમાં કાયાને હલારાની દુઃદૃઢ હતી તે પણ અહોંયા નથી. જ્ઞાનુ મૂલ જમીનમા હોય, તે પોને ચઢાતુ કે છેદાતુ સ્થાનથી લસતુ નથી. તેમ પોતે સાધુ જ્ઞાન માફકુ ચેષ્ટા ક્રિયા રહિન દુઃલ્ખમા આવેલો હોય તો પણ ચિહ્નતો પુત્ર માફકુ સ્થાનથી લસતો નથી. પણ ત્યાંજ સ્થિર રહે છે તે વર્તાવે છે. અનિર સ્થાન તે પોતાના સથારાની જગ્યા પ્રથમથી જોડેને કહેલી ત્રિધિનું તેમાં રહે. આ પાદૃષ્યવગવનના અધિકારથી વિહરણનો અર્થ વિહાર ન છેતાં પોતે ત્રિધિનું પાલન કરે એમ જાણવું. પણ સ્થાનથી ન લસે તેજ વર્તાવે છે. ત્યાં ગાત્રના નિરોગમાં પણ સ્થિર રહે પણ લસે નહોં.

પ૦—આવો કોણ છે ? ઉ૦—માહળ માધુ છે. તે વેઠો હોય ઉપોં હોય તો પણ શરીરની સ્વર રાત્ર્યા પિના જેવી રીતે પોતે પ્રથમ કાયાને સ્થાપિ હોય તેમજ અવેતન માફકુ રહે હાલે નહોં (૨૦) આજ ચાતને વીંજી રીતે ફરે છે.

અચિત્તં તુ સમાસજ્ઞ, ઠાવણ્ તરથ અપ્પમં ॥ વોસિરે સલ્લસો કાયં, ન મે દેહે પરીસહા ॥૨૧॥

જાવજીવં પરીસહા, ઉવસગા ઇતિ સજ્ઞયા ॥ સંતુડે દેહભેયાણ, ઇય વન્નેહિયાસણ ॥૨૨॥

મેડરેસુ ન રજ્જિજ્ઞા, કામેસુ વઠુતરેમુવિ ॥ ઇચ્છા લોભં ન સેવિજ્ઞા, ધુવવન્નં સપેહિયા ॥૨૩॥

સાસણ્હિં નિમન્તિજ્ઞા, દિવ્વમાયં ન સદ્દહે ॥ તં પડિવુજ્ઞ માહણે, સઘં નુમં વિહૂણિયા ॥૨૪॥

ચિત્ત જેમાં ન હોય તે અવેતન (જીવ રહિત) છે અને તેવી સંધારાની જગ્યા અથવા પાટયું વિગેરે મેઝવીને તેના ઉપર સમર્થ પુરુષ વેસે અથવા કોઈ લાકડાઉપર ત્યાં આત્માને સ્થાપન કરે અને ચાર પ્રકારનો આહાર ત્યાગીને મેરુ પર્વત માફક નિઃપ્રકપ રહે પ્રથમ ગુરુ પાસે આલોચના વિગેરે ક્રિયા કરીને આત્માથી દેહને દૂર કરે (મોહ છોડે) તે સમયે જો કોઈ પરીસહ ઉપસર્ગો આવે તો ભાવના भावे के आ मारी देह हवे नथी कारणके में तेने त्यागी છે તો પરિસહ મને કેવી રીતે લાગે ? અથવા મારા શરીરમાં પરીસહો નથી, કારણકે સારી રીતે સહેવાથી તે સંવન્ધી પીડાના ઉદ્દેગનો અભાવ છે. ઇશ્રો પરીસહોને કર્મ શત્રુને નજીવા માફક અપરીસહોજ માને (શત્રુને જીતવાથી આનંદ માને તેમ પરીસહોને-જીતે) (૨૧)

પ૦—તે વ્યાં સુધી સહેવા ? આવી શંકા દૂર કરવા કહે છે. આલી જીંદગી સુધી પરીસહ અને ઉપસર્ગ સહેવા એમ જાણીને તેને સહન કરે અથવા મને આલી જીંદગી સુધી પરિસહ ઉપસર્ગો નથી એમ જાણીને સહે અથવા જ્યાં સુધી જીવિત છે ત્યાં સુધી તેને સહન કરે અથવા મને આલી જીંદગી સુધી પરિસહ ઉપસર્ગો નથી એમ જાણીને સહે અથવા જ્યાં સુધી જીવિત છે ત્યાં સુધી પરિસહ ઉપસર્ગની પીડા થાય છે. તો થોડા આંખના પલકારા સુધી આ અવસ્થામાં હું રહેલું છે તેવાને તો આ અલ્પ માત્ર છે એમ જાણીને કાયાને વરોવર સંવરીને શરીર ત્યાગ માટે ઉઠેલો છું એમ માનીને તે મુનિ ઉચિત વિધાનને જાણનારો કાયાને પીડા કરનારાં જે જે કષ્ટ આવે તે વરોવર સહે. (૨૨)

આવા સાધુને જોઈને [આશ્ચર્ય પામીને] કોઈ રાજા વિગેરે ભોગોની નિમંત્રણા કરે તે વતાવે છે. એટલે જે ભેદાવાના સ્વાભાવિકા છે તે બિદુર શબ્દ વિગેરે પાંચ કામ ગુણો છે. તેમાં રાગ ન કરે (મુનિ તેનાથી ન લલચાય) અથવા વીજી પ્રતિમાં “કામેસુ

વહુલેમુવિ" પાઠ છે. પૃથ્લે દચ્છા મદનરુપ જે કામ છે. તે યણા પ્રમાણમાં હોગ તેમાં ન લલચાય અર્થાત્ તે રાજા પોતાની કન્યાનું દાન વીગેરે આપવા લોખાવે. તો પણ તેમાં શુદ્ધ ન ચાય તથા દચ્છા રુપ લોખ તે મુની આ અણસણનું ફલ આવતા ધવમાં મને ચક્રચત્તીનું પદ અથવા દન્દ્રની પદવી વિગેરે મલ્લો. તેમા અધિઆપનું નિયાણું પોતે નિજેરાની અપેક્ષા રાક્ષીને સેવે નહો (નિયાણું ન કરે.) જેમ દેવતાની રિદ્ધિ સમાન સનત્કુમાર ચક્રચત્તીની રિદ્ધિ દેરાની વ્રત્સદત્તે પૂર્વ ધરમાં નિયાણું કર્યું તેમ પોતે ન કરે તે પ્રમાણે આગમમાં રુણું છે.

આ લોકની આશંસા માટે તપ ન કરે (૧) તથા પરલોકની આશંસા માટે ન કરે (૨) તથા જીવિતની આશંસા ન કરે. (૩) મરણની આશંસા (૪) કામ ભોગની આશંસા (૫) માટે સંલેલના તપ ન કરે, વિગેરે છે.

વર્ણ--સયમ અથવા મોક્ષ તે દુઃલે કરીને જનાય છે. અથવા પાઠાતરમા ધુમન્ન પાઠ છે તેનો અર્થ આ છે કે અવ્યવિચારી તે ધ્રુવ છે તે ધ્રુવ વર્ણ [સંયમ] ને અથવા શાશ્વતી યગકીર્તિને વિચારીને કામ દચ્છા લોખને દૂર કરે. [૨૩]

વક્ત્રી આશ્વી જોદ્દમી સુધી ક્ષય ન થવાથી શાશ્વત છે અથવા પ્રતિદિન દાન દેવાથી શાશ્વત અર્થ છે. તેવા સારા વિધવરૂંદે કોઈ લલચાવે તો ગુરુ શિષ્યને સમગાવે છે કે તારે તેમાં લલચાવું નહોં પણ વિચારવું કે આ ધન શરીર માટે લેવાય પણ તે નાશ-વંત છે. માટે ધન ન રાખું છે.

તેજ પ્રમાણે કોઈપણ રીતે દેવતાની માયાથી ન લલચાય તે રૂઢે છે. જો કોઈ દેવતા પરીક્ષા કરવા અથવા શત્રુપણાથી અથવા મક્તિથી અથવા કૌતુક વિગેરેથી જુદી જુદી રિદ્ધિઓ વ્રતામી લલચાવે તો પણ આ દેવ માયા છે એમ તું જાણ અને લલચાવા નહોં.

કારણ કે જો એ માયા ન હોય તો આ પુરુષ એકદમ વ્યાથી આવે અને :આટલું વધું દુર્લભ દ્રવ્ય આવા ક્ષેત્રમાં કાલમાં કે ભાવમાં કોણ આપે ? આ પ્રમાણે દેવ માયાને તું જાણી છે અથવા કોઈ દેવી દિવ્યરૂપ ધારણ કરીને લલચાવે તો પણ પોતે ન લલચાય. તેવું તું સમજ. હે સાધુ ! તુ આ વધી માયાને અથવા કર્મ વન્ધને જાણીને દેવ વીગેરેની કપટ જાલને સમજીને લલચાતો નહીં. (૨૪)

સર્વદેહિં અમુચ્છિદ્, આઠકાલસ્સ પારણ્ ॥ તિતિવલ્લં પરમં નચ્ચા, વિમોહનન્યરં હિયં ॥૨૫॥

તિતિવિમોક્ષાધ્યયનમષ્ટમં સમાત્તમ્ । ઉદ્દેશઃ ॥ ૮-૮ ॥

વધા અર્થો, ઇન્દ્રિયોના વિષયો પાંચ પ્રકારના છે. તે કામ ગુણ છે અથવા તેને પ્રાપ્ત કરાવનાર દ્રવ્ય સમૂહ છે. તેમાં તું મૂર્છા ન પામતો એટલે પ્રાપ્ત કરાવનાર દ્રવ્ય સમૂહ છે તેમાં પોને મૂર્છા ન પામતો આયુ પહોંચે ત્યાં સુધી પોતે સ્થિર રહે. અને તેનો એટલે ક્ષય થાય ત્યાં સુધી રહે તે પારગ છે એટલે ઉપર વતાવેલી વિધિએ પાદપડપગમન અણસળમાં રહીને ચઢતા શુભ ભાવ વડે પોતાના આયુના કાલનો પાર પહોંચનારો થાય. આ પ્રમાણે પાદપડપગમનની વિધિ વતાવીને સમાપ્ત કરવા ભક્ત પરિજ્ઞા વિગેરે ત્રણે મરણોના કાલક્ષેત્ર પુરુષની અવસ્થાને વીચારીને યોગ્યતા પ્રમાણે કરે તે છેછા વે પદમાં વતાવ્યું છે. પરીસદ્ધ ઉપસર્ગથી જે દુઃખ આવે તે વધુ સારી રીતે સહન કરવું. તે ત્રણે મરણમાં મુખ્ય છે તે વિચારીને મોહ રહિતનાં જે મરણે ભક્ત પરિજ્ઞા ઇંગિત મરણ પાદપડપગમન છે. તે ત્રણેમાં કાલ ક્ષેત્ર વિગેરેને આશ્રયી ઉત્તમ ભાવે તે કરવાથી વધામાં સમાન ફલ છે. માટે અભિપ્રેત અર્થ મલ્લવાથી હિત છે, માટે યથાશક્તિ લગામાંનું કોઈ પણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તે અવસરે કરવું. [હાલ તેવું સંઘયણ ન હોવાથી ધૈર્ય ન રહે તેમ આયુલ્લયનો

કાલ્ વતાવનાર જ્ઞાની સાધુના અભાવે તેહું અણસળ થતું નથી પણ યથાશક્તિ સામર્થિક દુક વે ઉપવાસનું અથવા કલાક વે કલાકનું અણસળ વૈયાવચ્ચ કરનાર માદા સાધુની સ્થિરતા જોઈ કરાવે છે. અને તેમાં નિર્મલ ભાવની પ્રધાનતા હોવાથી પૂર્વના મરણ જેવોજ લાભ છે.] આ પ્રમાણે સુધર્માસ્વામિએ કહ્યું નય વિચાર વિગેરે તેમાં થોડું આવી ગયું છે. આઠમા અધ્યયનનો આઠમો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો. અને અધ્યયન પણ સમાપ્ત થયું [ટીકાના શ્લોક ૧૦૨૦] આઠમું અધ્યયન સમાપ્ત.

ઉપધાન શ્રુત નામનું નવમું અધ્યયન.

આઠમું અધ્યયન કહ્યું, હવે નવમું કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. કે પૂર્વે આઠ અધ્યયનોમાં જે આચારનો વિષય કહ્યો હતો, તેનો શ્રી વીર વર્દમાનસ્વામિએ પોતે પાછો છે, તેથી તે નવમાં અધ્યયનમાં કહે છે. તેનો આઠમા સાથે આ પ્રમાણે સંબંધ છે, કે તેમાં અભ્યુદય મરણ તળ પ્રકારનું વતાવ્યું, તેવા કોઈ પણ અણસળમાં રહેલો સાધુ આઠમા અધ્યયનમાં વતાવેલ વિધિએ અતિ ધોર પરીસહ ઉપસર્ગ સહન કરી અને સન્માર્ગનો અવતાર પ્રકટ કરી ચાર ઘાતિ કર્મનો નાશ કરીને અનંતજ્ઞાન વિગેરે અતિશયોગ્ય અપ્રમેય મહાવિષયોનું સ્વ તથા પરનું પ્રકાશક એવું કેવલજ્ઞાન મેલવનાર શ્રી મહાવીર પ્રયુને સમોસરણમાં વેઠેલા અને સત્તોના હિત માટે દેશના કરે છે તેમને પોતે ધ્યાનમાં ધ્યાવે, દટલા માટે આ અધ્યયન કહે છે. આવા સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વાર કહેવા, તેમાં ઉપક્રમદ્વારમા અર્થાધિકાર વે પ્રકારે છે, અધ્યયન અર્થાધિકાર તથા ઉદ્દેશાર્થ અધિકાર તેમાં અધ્યયનનો અર્થાધિકાર દુકાળમાં પહેલા અધ્યયનમાં કહેલ છે, અને તેનેજ સુલાસાવાર નિર્યુક્તિકાર કહે છે—

કાલ્ વતાવનાર જ્ઞાની સાધુના અભાવે તેહું અણસળ થતું નથી પણ યથાશક્તિ સાગરિક એક વે હપત્રાસનું અથવા કલાક વે કલા-
કરતું અણસળ વૈયાવત્ત કરનાર માદા સાધુની સ્થિરતા જોઈ કરાવે છે. અને તેમાં નિર્મલ ભાવની પ્રધાનતા હોવાથી પૂર્વના મરણ
જેવોજ લાભ છે.] આ પ્રમાણે દુધર્માસ્થામિષ્ણ કહ્યું નય વિચાર વિગેરે તેમા ધોડ આવી ગયું છે. આઠમા અધ્યયનનો આઠમો હેશો
સમાપ્ત થયો. અને અધ્યયન પળ સમાપ્ત થયુ [ટીકાના શ્લોક ૧૦૨૦] આઠમું અધ્યયન સમાપ્ત.

ઉપધાન શ્રુત નામનું નવમું અધ્યયન.

આઠમું અધ્યયન કહ્યું, દવે નવમું કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંવન્ધ છે. કે પૂર્વે આઠ અધ્યયનોમા જે આચારનો વિષય કહ્યો
હતો, તેવો શ્રી વીર વર્લ્દમાનસ્થામિષ્ણ પોતે પાલેલો છે, તેથી તે નવમા અધ્યયનમાં કહે છે. તેનો આઠમા સાથે આ પ્રમાણે સંવન્ધ
છે, કે તેમા અભ્યુદયત મરણ લળ પ્રકારનું વતાવ્યુ, તેવા કોઈ પણ અણસળમા રહેલો સાધુ આઠમા અધ્યયનમા વતાવેલ વિધિષ્ણ અતિ
ધોર પરીસહ હપસર્ગ સહન કરી અને સત્પર્ગનો અવતાર પ્રકટ કરી ચાર ઘાતિ કર્મનો નાશ કરીને અનન્તજ્ઞાન વિગેરે અતિશયોચાલું
અપ્રમેય મદાવિષયોનુ સ્વ તથા પરનુ પ્રકાશનુ પદ્ધં કેવલજ્ઞાન મેલવનાર શ્રી મદાવીર પ્રથુને સયોસરણમાં વેઠેલા અને સર્વોના દિત
માટે દેશના કરે છે તેમને પોતે ધ્યાનમાં ધ્યાવે, પડલા માટે આ અધ્યયન કહે છે. આવા સંવન્ધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર
અનુયોગદ્વાર કહેવા, તેમાં હપત્રમદ્વારમા અર્થાધિકાર વે પ્રકારે છે, અધ્યયન અર્થાધિકાર તથા હેશાર્થ અધિકાર તેમા અધ્યયનનો
અર્થાધિકાર ટુકાળમા પહેલા અધ્યયનમાં કહેલ છે, અને તેનેજ છુલાસાવાર નિર્યુક્તિકાર કહે છે—

जो जइया तित्थयरो, सो तइया अपणो य तित्थम्मि । वणोइ तवोकम्मं, ओटाणसुयंमि अज्झयणे ॥२७६॥

जे समये जे तीर्थंकर उत्पन्न थाय छे, ते पोताना तीर्थमां आचरनो विषय कहेवाने छेवटना अध्ययनमां पोते करेला तपनुं वर्णन करे छे, (के बीजा जीवोने पण तेम करवानी रुचि थाय) आ बधा तीर्थंकरोनो कल्प छे, अही तो उपधान श्रुत नामनुं छेहुं अध्ययन [ते विषयनुं] छे, तेथी तेने उपधान श्रुत कहे छे. कोइने शक्का थाय के जेम बधा तीर्थंकरनुं केवल ज्ञान समान छे, तेम तप अनुष्ठान समान छे, के ओहुं वधतुं छे ? ते शक्कानुं निवारण करावा कहे छे;

सव्वेस्सि तवोकम्मं निरुवसग्ग तु वणिय जिणानं; । नवरं तु वद्धमाणस्स, सोवसग्गं सुणेयव्वं; ॥२७७॥

तित्थयरो चउनाणी सुरमहिओ सिद्धियत्तय धुवम्मि; । अणिगूहियत्तवरिओ, तवोविहाणंमि उज्जमइ ॥२७८॥

किं पुण अवसेसेहिं दुक्खक्खयकारणासुविहिएहिं । होइ न उज्जमियव्वं सपच्चवायंमि माणुस्से ? ॥२७९॥

(त्रणे गाथानो अर्थ सरळ होवाथी टीका नथी तो पण टुकामा लखीए छीए)

बधा तीर्थंकरोनो तप श्राद्धमां उपसर्ग रहित वलाव्यो छे [प्रार्थनाथनो थोडो होवाथी गण्यो नथी] पण वर्द्धमानस्थामिनो तप उपसर्गवाळो जाणवो. (तेमने सगम देवता विगेरेना यणा उपसर्ग आवेला छे, (२७७)

तीर्थंकर दीक्षा लीधा पछी तुरत मनःपर्यवज्ञान प्रकट यतां चार ज्ञानवाळा थाय छे, देवताओथी पूजाय छे, निश्चये मोक्षमां जनारा छे, तोपण पोतानुं वळ वीर्य न गोपवतां तप विधानमां उद्यम करेछे, (२७८) तो बीजा समान्य गीतार्थ साधु विगेरे ए (तपनो फायदो जाण्या पछी) अने मनुष्यपणानुं जीवन सोपक्रम (विश्व. वाळुं होवाथी शा माटे तपमां यथाशक्ति उद्यम न करवो ?

હવે અધ્યયનનો અર્થાધિકાર વતાવીને હેદશાનો અર્થાધિકાર કહે છે—

ચરિયા ૧ સિજ્ઞા ય ૨ પરીસહાય ૩, આયંકિયા (એ) ચિગિચ્છા (ઃ) ય ॥ તવચરણેઽહિગારો, ચઙ્ગુદેસેષુ નાયન્વો ૨૮૦ ‘ચરણ’ ચરાય તે ચર્ચા, ઇટલે ‘વર્ઢમાનસ્વામિના વિહારને આ પહેલા હેદશામાં વર્ણવ્યો છે.

વીજા હેદશામાં જ્ઞાયા તે વસતિ (રહેવાનું સ્થાન) જેવું મહાવીરે વાપર્યું છે તેનું વર્ણન છે.

વીજા હેદશામા પરીસહો આવેથી નિર્જેરામાટે ચારિત્ર માર્ગથી ંદ્ર ન થતાં સાધુએ તેને સહન કરવા, અને તેના હપલક્ષણથી અનુક્કલ તથા મતિક્કલ વર્ઢમાનસ્વામિને જે પરીસહો થયા તે વતાવે છે.

ચોથા હેદશામા ધૂત્વની પીઢામાં વિશિષ્ટ અભિગ્રહની પ્રાપ્તિમાં આહારવહે ચિકિત્સા [હપાય] કરે, અને તપ ચરણનો અધિકાર તો ચારે હેદશામાં ચાલે છે, (ગાથાર્થ)

ત્રણ પ્રકારે નિર્ક્ષેપો છે, ઓષનિરપલ, નામ, અને સૂત્રાલાપક તેમા ઓષમાં અધ્યયન, નામમાં હપધાનશ્રુત એવું વે પદનું નામ છે, તે હપધાન અને શ્રુતના યથાક્રમે નિર્ક્ષેપા કરવા એ ન્યાયે હપધાન નિર્ક્ષેપનું વર્ણન કરે છે.

નામઢવણુવહાણં ઢવ્વે માવે ય હોહ નાયવ્વ । એમેવ ય સુતસ્સવિ નિવસ્સેવો ચઙ્ગિવ્વહો હોહ ॥૨૮૧॥

નામસ્થાપના ઢ્રવ્ય અને માવ એમ ચાર પ્રકારે હપધાનના નિર્ક્ષેપા છે, તેજ પ્રમાણે શ્રુતના પળ ચારજ છે, તેમાં ઢ્રવ્યશ્રુત અનુ-પયુક્ત (હપયોગ વિના)નું છે. અથવા ઢ્રવ્ય મેલવવા માટે જૈનેતરનું છે.

અને માવશ્રુત તે અંગ હપાંગમાં રહેલું જે શ્રુત છે, તેમા હપયોગ હોય તે, હવે સુગમનામસ્થાપના હોઢીતે ઢ્રવ્ય વિમેરે હપ

ધાન વતાવવા કહે છે.

દ્રવ્યુવહાણં સયપે ખાવુવહાણં તવો ચરિત્રસ ૧ તમ્હા હ નાણદંસણતવચરણેહિં દહાહિગયં ॥૨૮૨॥

સમીપમાં રહીને ધારણ કરાય તે ઉપધાન છે. દ્રવ્ય સંવન્ધી હોય તે દ્રવ્ય ઉપધાન છે. તે પથારી વિગેરેમાં સુલે સુવા માટે પ્રાથા નીચે દેકો લેવા ઓશીકું વિગેરે સુકાય છે. તે દ્રવ્ય ઉપધાન છે.

અને ખાવતું ઉપધાન તે ખાવોપધાન છે, તે જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર અથવા વાલ્લભઅંયંતરતપ છે. કારણ કે તેનાવડે ચારિત્રમાં પરિણત થયેલા ખાવવાલાને ઉપદ્રુમન [આધાર] કરાય છે. જેથી તે પ્રમાણે જ્ઞાન દર્શન તપ અને ચરણવડે અહીંયાં અધિકાર છે. ગાથાર્થ પ્ર૦—શા માટે ચારિત્રના આધાર માટે તપનું ખાવ ઉપધાન કહે છે ? હ૦—કહીયે હીય.

જહ સલ્લ મહલ વત્યં સુજ્ઞહ ઉદગાહૃદિં દઢ્વેહિ ૧ ઇવ ખાવુવહાણેણ સુજ્ઞૃણ કમ્મમટ્ટવિહં ॥૨૮૩॥

(યથા ઉદાહરણના ઉપન્યાસ માટે છે. જેમકે આ છે. એમ વીજું પણ જાણવું. સલ્લ શબ્દ વાક્યની શોભા માટે છે.) જેમ મેહું વલ્લ પ્રથમ પાળી વિગેરેથી શુદ્ધ કરાય છે, તેમ જીવને પણ ખાવ ઉપધાનરૂપ વાલ્લ અન્યંતર તપવડે આઠે કર્મયી શુદ્ધ કરાય છે. અને અહીંયા કર્મક્ષયના હેતુ માટે તપસ્યાનું ઉપધાન શ્રુતપણે લેવાથી પર્યાયો લેવા જોઈય. [તત્ર મેદ અને પર્યાયોવડે વ્યાખ્યા થાય છે.] માટે પર્યાયો કહે છે. અથવા તપ અનુદ્યાનવડે અવધૂનન વિગેરે કર્મ ઓછાં થવાના જે વિશેષ ઉપાયો સંમત છે તે વતાવે છે.

ઓધૂણણ ધૂણણ નાસણ વિણાસણં ક્ષવણ સ્વવણ સોહિકરં ૧ હેયણ મેયણ ફેહણ, હહણં ધુવણં ચ કમ્મમાણં ॥૨૮૪॥

તેમાં અવધૂનન, તે અપૂર્વકરણવડે કર્મ શ્રન્ધિ મેદનું ઉપાદાન જાણવું. અને તે તપના કોઈ પણ મેદના સામર્થ્યથી આ ક્રિયા

थाय छे. एटले वाकीना अगीपार भेदमा पण आ जाणहुं. तथा 'यूनन' ते भिन्न ग्रन्थिवाळाने अनिवृत्तिकरणवढे सम्यक्त्वमां रहेहुं, तथा 'नाशन' कर्म प्रकृतिहुं स्तिबुक सङ्गणवढे एक प्रकृतिहुं वीजी प्रकृतिमां सङ्गण थुं, 'विनाशन' शैलेशी अवस्थमां सम्पूर्णताथी कर्मनो अभाव करवो, 'ध्यापन' उपशमश्रेणिमा कर्महुं उदयमां न आवहुं, क्षण ते अपत्यव्ययानादि क्रमवढे क्षणश्रेणिमा मोह विगेरेनो अभाव करवो, शुद्धिकर-अनंतानुबन्धीना क्षयना प्रक्रमथी क्षाधिक सम्यक्त्व मेळवहु, 'उदहन' उत्तरोत्तर शुभ अध्यवसायमां चडवाथी स्थितिनी ओछावा करवी, 'भेदन' ते वादर संपराय अवस्थामां संजवलनना लोभना खंड खंड करी नालवा, (फेडण) ति—चौटाणीआ रसवाळी अशुभ प्रकृतिने त्रण रसवाळी विगेरे वनाववी. 'दहन' ते केवलीसमुद्रयातरप ध्यान अप्रिवढे वेदनीयकर्महुं राखतुल्य वनाववु, अने वाकीना कर्महुं चढेला दोरडा माफक वनाववु, 'धावन' ते शुभ अध्यवसायथी मिथ्यात्व पुढलोहुं सम्यक्त्वभावे वनाववु, आ वथी कर्मनी अवस्थाओ माये उपशमश्रेणी क्षणश्रेणी केवल ससुद्ध्यात शैलेशी अवस्था प्रकट करवाथी प्रभूत रीते प्रकट थाय छे, [आत्मा निर्मल करवा कराय छे] एटला माटे प्रक्रमाय (आरंभाथ) छे, तेमा उपशमश्रेणीमा प्रयमन अनंतानुबन्धीओनी उपशमनी कहेवाय छे. अर्हो असयतसम्पण्टटि देशविरति प्रमत्त अप्रमत्तमाथी कोइ पण बीजा योगमां जता आरमक होय छे, तेमा दर्शन सप्तक एकवढे उपशमाय छे, ते कहे छे.

अनंतानुबन्धी चोकडी, उपरनी त्रण लेश्यामां विशुद्ध होवाथी साकार उपयोगवाळो अंतःकोटीकोटी स्थितिनी सत्तावाळो परिवर्तन भती शुभ प्रकृतिओनेज वाधतो प्रति समये अशुभ प्रकृतिओना अनुभागने अनंततणु दानीए ओछी करतो शुभ प्रकृतिओने अनन्त गुण दृष्टिए अनुभाग (रस) मां व्यवस्था करतो पत्योपमना असंख्य भाग हीन उत्तरोत्तर स्थितिवन्ध करतो करणकालथी

પણ પહેલાં અંતર્મુહર્ત્તમાં વિશુદ્ધ માન વનીને ત્રણ કરણ કરે છે, તે પ્રત્યેક અંતર્મુહર્ત્તના છે. તે કહે છે—(૧) યથા પ્રવૃત્તા (૨) અપૂર્વે (૩) અનિવૃત્તિકરણ છે—અથવા ચોથી ઉપશાંતથી થાય છે. તેમાં યથા પ્રવૃત્ત કરણમાં દરેક સમયે અનંત ગુણ દૃઢિવાળી વિશુદ્ધિને અનુભવે છે. તેમા સ્થિતિ ઘાત, રસઘાત, ગુણ શ્રેણિ, ગુણ સંસ્ક્રમણ આમાંથી કોઈ પણ હોતું નથી તેજ પ્રમાણે વીજા અપૂર્વકરણમાં છે. તેનો પરમાર્થ કહે છે કે તેમાં અપૂર્વે અપૂર્વે ક્રિયાને મેળવે છે. તેથી અપૂર્વ કરણ છે. તેમાં પ્રથમ સમયેજ સ્થિતિ ઘાત રસ ઘાત ગુણશ્રેણિ ગુણ સંસ્ક્રમણ અને અન્ય સ્થિતિ વચ્ચે એ પાંચ પણ અધિકાર સાથે પૂર્વે ન હોતા, અને હવે છે, તેથી અપૂર્વ કરણ છે. તે પ્રમાણે અનિવૃત્તિકરણમાં અન્ય અન્યને પરિણામો ઉદ્ભવતા નથી. માટે તે અનિવૃત્તિ કરણ છે. છતાં સાર આ છે કે પહેલે સમયે જે જીવોએ આકરણ ફરસો તે વધામાં હુલ્ય પરિણામ છે. એ પ્રમાણે વીજા સમયોમાં પણ જાણવું. અહીંયા પણ પૂર્વે વતાવેલા સ્થિતિઘાત વિગેરે પાંચે પણ અધિકાર સાથે વર્તે છે. તેથીજ આ ત્રણ કરણવડે ઉપર વતાવેલા ક્રમવડે અનતાનુવંધીના કષાયોને ઉપશમાવે છે.

ઉપશમનું વર્ણન.—જેમ ધૂલ પાણીથી છાંટીને લાકડાના થાળાવડે ફુવો કરતાં ચોંટી જવાથી વાયુ વિગેરેથી ઉઢાડવા છતાં તે ધૂલ ઉઢતી નથી, તેમ કર્મ ધૂલ પણ વિશુદ્ધિ ભાવરૂપ પાણીવડે મિંજાવી અનિવૃત્તિ કરણ થાળાવડે હણતાં કર્મરજ શાંત થવાથી ઉદય ઉદીરણ સંસ્ક્રમ નિવૃત્ત નિકાચનારૂપ કરણોને અયોગ્ય થાય છે. (વીકળો કર્મ વધ ન થાય) તેમાં પણ પ્રથમ સમયે કર્મદલિક થોડું ઉપશાંત થાય. અને વીજા ત્રીજા વિગેરે સમયમાં અસહ્યેય ગુણ દૃઢિએ ઉપશમતા અંતર્મુહર્ત્તમાં વધુ શાંત થાય છે. આ પ્રમાણે એક મતવડે અનતાનુવંધીનો ઉપશમ વતાવ્યો.

વીજા આચાર્યોનો મતભેદ.—અનંતાનુવંધીની વિસંયોજના વતાવે છે, તેમાં ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવો ચાર ગતિમાં રહેલા

हे. तेमां पण अनंतानुबन्धीना विसंयोजको हे. तेमां नारक अने देव अविरत सम्पगृह्णिओ हे, तथा तिर्यंचो अविरत देशविरत हे. मनुष्यो अविरत देश विरत ममात्त अपमत्त हे.

ए वथा पण यथा संभव विशोधि विवेक वडे परिणत थयेला अनंतानुबन्धीनी विसंयोजना माटे पूर्वे कहेल करण त्रण करे हे. तेमां पण अनंतानुबन्धीनी स्थितिने अपवर्तन करतो पल्योपमना असंख्येय भाग मान वनावे हे. अने पल्योपमना असंख्येय भाग जेटली मोह मकृतिओ जे वन्थाप हे, तेने प्रति समये सद्गमावे हे. तेमां पण मयम समये स्त्रोक अने त्यार पछीना समयोमां असंख्येय गुण सद्गमावे हे. ए प्रमाणे छेछा समयमा वथासद्गमवडे आवलिका जेटलाने छोटी याकीनी सर्वे सद्गमावे हे. अने पछी आ-वलिकामां रहेल पण स्त्रिबुक सद्गमवडे वेदांती बीजी मकृतिओमा सद्गमावे हे. ए प्रमाणे अनंतानुबन्धी कपायो विसंयोजित थायछे. दर्शन त्रिकनी उपशमना. — तेमां मिथ्यात्वनो उपशमक मिथ्याहृष्टि हे, अथवा वेदक सम्पगृह्णि हे पण सम्पत्तय के सम्पय मिथ्यात्वनो वेदक तेज उपशमक हे.

तेमा मिथ्यात्वनो उपशम करतो तेनुं अंतर करीने मयम स्थितिने विपाकवडे भोगवीने मिथ्यात्वनो उपशम करतो, उपशांत मिथ्यात्वी वने हे. अने उपशम सम्पगृह्णि थाय हे. हवे वेदक सम्पगृह्णि जीर उपशम श्रेणीने स्वीकारतो अनंतानुबन्धीने वीसं. योजीने संयममां रहेलो आ विधिप दर्शनत्रिकने उपशमावे हे तेमां यथा मवृत्त विगरे पहेला वतावेल् त्रण करणोने करीने अंतर-करण करतो वेदक सम्पत्तवनी पहेली स्थितिने अंतर्गृह्णनी वनावे हे. अने याकीनी आवलिका मान वनावे हे. त्यार पछी थोडी ओछी एवी मुहूर्त माननी स्थिति खट खट करीने वध्यमान मकृतिओने स्थितिवन्ध मान कालवडे ते कर्माना दळियाने सम्पत्तवनी

પ્રથમ સ્થિતિમાં પ્રક્ષેપ કરતો આ પ્રક્રિયાવદે સમ્યક્ત્વના વન્ધના અભાવથી અંતર ક્રિયામાણ કરેલું થાય છે. મિથ્યાત્વ સમ્યક્ મિ-
થ્યાત્વ પ્રથમ સ્થિતિ દલિકને આવલિકાના પરિમાણ માત્ર સમ્યક્ત્વની પ્રથમ સ્થિતિમાં સ્તિબુક્ક સદ્ગમવદે સદ્ગમાવે છે. તેમાં પળ
સમ્યક્ત્વની પ્રથમ સ્થિતિ ક્ષીણ થતાં ઉપશાંતિ દર્શનત્રિકાઓ થાય છે. ત્યાર પછી ચારિત્રમોહનીયને ઉપશમાવતો પૂર્વ માફક ત્રણ
કરણ કરે છે. એમાં વિશેષ આ છે. યથા પ્રવૃત્ત કરણ અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનેજ થાય છે. અને વીજુ અપૂર્વકરણ તો આઠમું ગુણસ્થાન છે.
તેના પ્રથમ સમયેજ સ્થિતિવાત, રસવાત, ગુણશ્રેણિ, ગુણસદ્ગમ, અપૂર્વસ્થિતિવંધ, ૯ પાંચે અધિકાર સાથે પ્રવર્તે છે. તેમાં અપૂર્વકરણના
સંલ્લેખ ભાગ જતાં ત્રિંદ્રા પ્રચલાના વંધનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. તેમાં પળ ઘળાં હજાર સ્થિતિનાં કંઠકો ગયે છતે હેઠ્ઠા સમયમાં
ત્રીજા ભવની નામ પ્રકૃતિની ત્રીસ પ્રકૃતિના વંધનો વ્યવચ્છેદ કરે તે આ પ્રમાણે છે.

(૧) દેવગતિ (૨) અદ્ભૂર્વો (૩) પર્વેદ્રિય જાતિ, (૪) વૈક્રિય (૫) આહારક શરીર અને તે (૬-૭) વર્તેના અંગોપાંગ,
(૮) તેજસ (૯) કાર્મણ શરીર (૧૦) સમવતુરક્ષ સંસ્થાન (૧૧ થી ૧૪) વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ (૧૫) અગુરુલ્લુ (૧૬) ઉપવાત
(૧૭) પરાવાત (૧૮) ઉચ્છવાસ (૧૯) પ્રશસ્તવિહાયોગતિ (૨૦) ત્રસ (૨૧) વાદર (૨૨) પર્યાપ્ત (૨૩) મત્ત્યેક (૨૪) સ્થિર
(૨૫) શુભ (૨૬) સુભગ (૨૭) સુસ્તર (૨૮) આદેય (૨૯) નિર્માણ (૩૦) તીર્થઙ્કરનામ તેથી અપૂર્વ કરણના હેઠ્ઠા સમયમાં
દાસ્ય રતિ ભય જુગુપ્સાના વંધનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. અને દાસ્યાદિ પટકના ઉદયનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. વધા કર્મનો અપ્રશસ્તનો
ઉપશમ નિદ્રત નિકાચના કરવાનું વ્યવચ્છેદ થાય છે. (ટીકાના કાઝસમાં લખ્યું છે કે દેશના ઉપશમનો વ્યવચ્છેદ થાય છે) તેથી
૯ પ્રમાણે અસયત સમ્યગ્દષ્ટિ વિગેરેથી અપૂર્વકરણના અંત સુધી સાત કર્મોનો ઉપશાંતિ મેલવાય છે. ત્યાર પછી અનિવૃત્તિકરણ છે.

અને તે નવમો ગુણ (ગુણસ્થાન) તેમાં રહેલો દુઃખીસ મોહ પ્રકૃતિનો અંતર કરીને નહુસર વેદને ઉપશમાવે છે. ત્યારપછી સ્ત્રી વેદ પછી દાસ્યાદિ પટક પછી પુરુષ વેદના વન્ય ઉદયનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. ત્યાર પછી વે આચલિન્નામાં એક સમય ઓઢે પું વેદનો ઉપશમ થાય છે. ત્યાર પછી વે ક્રોધનો અને પછી સંજ્વલન ક્રોધનો, પછી દુઃખ પ્રમાણે માનવિક અને માયાવિકનો ઉપશમ કરે છે. ત્યાર પછી સંજ્વલન લોભના મૂલમ સ્વહો વનાવે છે. અને તે કરણના કાલના ચરમ સમયમાં વચલા વે લોભને ઉપશમાવે છે. આ પ્રમાણે અનિવૃત્તિકરણના અંતમા સતાવીસ પ્રકૃતિ ઉપશાત થાય છે, ત્યાર પછી મૂલમ સ્વહોને અનુભવતો મૂલમસંપરાયવાલો થાય છે. (દશમું ગુણસ્થાન ફરસે છે.) તેના અંતમા જ્ઞાન અંતરાય દશક દર્શનાવર્ણ ચતુષ્ક યશ્મીર્ષિ અને હવ ગોત્ર દમ સોક પ્રકૃતિના વન્યનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. દુઃખ પ્રમાણે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ સંજ્વલન લોભ ઉપશમાવતા ઉપજાત વીતરાણ થાય છે, (અગીયારમું ગુણસ્થાન ફરસે છે.)

અને તે જાન્યયી દુઃખ સમય અને તે ઉત્કૃષ્ઠી અંતર્મુહર્ત છે. અને તે ગુણસ્થાનેયી પદવાતું કારણ કાંતો મનુષ્ય ભવ સમાસ થાય અથવા કાલ ક્ષય થાય. અને તે જોમ વહેલો છે અને વધાદિ વ્યવચ્છેદ કરે છે, તેજ પ્રમાણે પાછો પદતાં કર્મ વધ વાવે છે. અને તેમાયી કાંઈ પદતાં મિથ્યાત નાપના પહેલા ગુણસ્થાને પળ જાય છે. અને જે ભવસયયી પટે છે, તેને પહેલા સમયમાજ વધા કરણો મવર્તે છે. કોઈ તો દુઃખ ભવમા પળ વે વાર ઉપશમશ્રેણિ કરે છે.

ક્ષયકથેણિનુ વર્ણન.

આ શ્રેણી કરનાર મનુષ્યજ આઠ વરમની ઉપરનો 'આરયક' દોષ છે. અને તે 'પ્રથમજ કરણજય પૂર્વક અનંતાનુવનથી કપાયોને

વિસંયોજે છે. (દૂર કરે છે.) પછી કરણ ત્રણ પૂર્વકજ મિથ્યાત્વને અને તેમાં વાકી રહેલ ભાગને સમ્યગ્ મિથ્યાત્વમાં નાંચતો રવપાવે છે. એ પ્રમાણે સમ્યગ્ મિથ્યાત્વને પળ રવપાવે પળ વિશેષ દૃઢ છે કે તેમાં વાકી રહેલને સમ્યક્ત્વમાં નાંચે છે એજ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વને રવપાવે છે. અને તેના છેલ્લા સમયમાં વેદક (ક્ષયઉપશમ) મમ્યગ્ દૃષ્ટિ થાય છે ત્યાર પછી ક્ષાયિક સમ્યગ્ દૃષ્ટિ થાય છે. આ સાત કર્મ પ્રકૃતિઓ અસંયત સમ્યગ્ દૃષ્ટિથી લઈને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાન સુધી રવપાવે છે અને આ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં જો આયુ વન્ધાયુ હોય તો શ્રેણિક રાજા માફક ત્યાજ ટકે છે. પળ જેણે આયુ વાંધ્યુ નથી અને ક્ષાયિક સમક્તિ મેલ્વ્યું છે. તેવો કપાય અટકને રવપાવવા કરણત્રય પૂર્વક આરંભે છે. ત્યાં યથા પ્રવૃત્ત કરણ અપ્રમત્તનેજ હોય છે અપૂર્વ કરણમાં તો સ્વિતિવાત વિગેરે પૂર્વની માફક નિદ્રાદિક અને દેવગતિ વિગેરે ત્રીસ તથા હાસ્યાદિ ચતુષ્કનો યથાક્રમ વંધ વ્યવચ્છેદ ઉપશમશ્રેણિના ક્રમ માફક કહેવો અને અનિદ્રાતિકરણમાં તો ધીણદિ ત્રિક નરક તિર્યંચ ગતિ તેની અનુપૂર્વિ એકોદ્રિય આદિ ચાર જાતિ આતપ ઉચોત સ્થાવર સ્વૈય સાધારણ એ સોલ પ્રકૃતિનો ક્ષય થાય છે. પછી આઠ કપાયનો ક્ષય થાય છે.

વીજા આચાર્યને મતે પ્રથમ કપાય અટકને રવપાવે છે. ત્યારપછી ઉપર કહેલી સોલ પ્રકૃતિ રવપાવે છે. ત્યાર પછી નપુંસક વેદ ત્યાર પછી હાસ્યાદિ ષટક પછી પુરુષ વેદ પછી સ્ત્રી વેદ રવપાવે છે. પછી અનુક્રમે ક્રોધથી માયા સુધી ત્રણ સંઙ્ગલન કપાયને રવપાવે છે. અને સંઙ્ગલન લોભના સંઘ સંઘ કરી તેમાંના વાદર સંઘોને રવપાવતો અનિદ્રાતિ વાદર ગુણસ્થાનવાલો હોય છે. અને સ્વૈય સંઘોને રવપાવતો સ્વૈય સપરાય હોય છે. તેના અંતમાં જ્ઞાનાવરણીની દર્શનાવરણીની અતરાયની તથા યશકીર્તિ ઉચ્ચ ગોચ મલી સોલ પ્રકૃતિનો વધ વ્યવચ્છેદ કરે છે. પછી ક્ષીણ મોહી વનીને અતર્મુહૂર્ત રહીને તેના અન્તમાં છેલ્લા સમયના પહેલામાં વે નિદ્રાને

આત્મા

॥૮૧૩॥

અને તે નવમો ગુણ (ગુણસ્થાન) તેમાં રહેલો એકવીસ મોઠ પ્રકૃતિનો અંતર કરીને નખુંસક વેદને ઉપશમાવે છે. ત્યારપછી સ્ત્રી વેદ પછી હાસ્યાદિ પદ્મ પછી પુરુષ વેદના વન્ય ઉદયનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. ત્યાર પછી વે આચલિત્તામાં એક સમય ઓઢે પું વેદનો ઉપશમ થાય છે ત્યાર પછી વે ક્રોધનો અને પછી સંજ્વલન ક્રોધનો, પછી એજ પ્રમાણે માનવિક અને માયાવિકનો ઉપશમ કરે છે. ત્યાર પછી સંજ્વલન લોભના સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે વનાવે છે. અને તે કરણના કાળના ચરમ સમયમા વચ્ચલા વે લોભને ઉપશમાવે છે. આ પ્રમાણે અનિવૃત્તિકરણના અતમા સત્ત્વવીસ પ્રકૃતિ ઉપશાત થાય છે, ત્યાર પછી મૂઢ્ઢ સંહોને અનુભવતો સૂક્ષ્મસંપરાયત્તાઓ થાય છે. (દશમુ ગુણસ્થાન ફરસે છે.) તેના અતમા જ્ઞાન અનરાય દશક દર્શનાવર્ણ ચતુષ્ક યશ્મીર્ણ અને ઉચ ગોત્ર એમ સોઠ પ્રકૃતિના વન્યનો વ્યવચ્છેદ થાય છે. એ પ્રમાણે મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ સંજ્વલન લોભ ઉપશમાવતાં ઉપશાત વીતરાગ થાય છે, (અગીયારમું ગુણસ્થાન ફરસે છે.)

અને તે જવન્યયી એક સમય અને તે ઉત્કૃષ્ઠી અંતર્મુદ્ધર્ત્ત છે. અને તે ગુણસ્થાનેયી પદ્ધતાનું કારણ કાંતો મનુષ્ય ભવ સમાપ્ત થાય અથવા કાલ ક્ષય થાય. અને તે જેમ ચઢેલો છે અને વંધાદિ વ્યવચ્છેદ કરે છે, તેજ પ્રમાણે પાહો પદ્ધતાં કર્મ વંધ વાયે છે. અને તેમાયી કોઈ પદ્ધતાં મિથ્યાલ નામના પહેલા ગુણસ્થાને પૂજા જાય છે. અને જે ભવસયયી પડે છે, તેને પહેલા સમયમા જ વધા કરણો પ્રવર્તે છે. કોઈ તો એક ભવમા પૂજા વે વાર ઉપશમત્રેણિ કરે છે.

ક્ષપકત્રેણિનું વર્ણન.

આ ત્રેણી કરનાર મનુષ્યજ આઠ વરસની ઉપરનો 'આરંભક' હોય છે. અને તે' પ્રથમજ કરણત્રય પૂર્વક અનંતાનુવન્યી કયાયોને

સૂત્રમ્

॥૮૧૨॥

વિસંયોજે છે. (દૂર કરે છે.) પછી કરણ ત્રણ પૂર્વકજ મિથ્યાત્વને અને તેમાં વાકી રહેલ ભાગને સમ્યગ્ મિથ્યાત્વમાં નાંચતો રવપાવે છે. એ પ્રમાણે સમ્યગ્ મિથ્યાત્વને પળ રવપાવે પણ વિશેષ ઇટલું છે કે તેમાં વાકી રહેલને સમ્યક્ત્વમા નાંચે છે એજ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વને રવપાવે છે. અને તેના છેલ્લા સમયમા વેદન (ક્ષયઉપશમ) સમ્યગ્ દષ્ટિ થાય છે ત્યાર પછી ક્ષાયિક સમ્યગ્ દષ્ટિ થાય છે. આ સાત કર્મ મહત્તિઓ અસંયત સમ્યગ્ દષ્ટિથી લઈને અપમત્ત ગુણસ્થાન સુધી રવપાવે છે અને આ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં જો આયુ વન્યાયું હોય તો શ્રેણિક રાજા માફ ન ત્યાંજ ટકે છે. પણ જેણે આયુ વાધ્યુ નથી અને ક્ષાયિક સમત્તિ મેલવું છે. તેવો કપાય અદ્યકને રવપાવવા કરણત્રય પૂર્વક આરંભે છે. ત્યાં યયા મટત્ત કરણ અપમત્તનેજ હોય છે અપૂર્વ કરણમાં તો સ્વિતિવાત વિગેરે પૂર્વની માફક નિદ્રાદ્વિક અને દેવગતિ વિગેરે ત્રીસ તથા હાસ્યાદિ ચતુષ્કનો યથાક્રમ વંધ વ્યવચ્છેદ ઉપશમશ્રેણિના ક્રમ માફક કહેવો અને અનિદ્રત્તિકરણમાં તો શીળદિ ત્રિક નરક તિર્યંચ ગતિ તેની અનુપૂર્વિ એકોદ્રિય આદિ ચાર જાતિ આતપ ઉચ્ચોત સ્થાવર સૂક્ષ્મ સાધારણ એ સોલ મહત્તિનો ક્ષય થાય છે. પછી આઠ કપાયનો ક્ષય થાય છે.

વીજા આચાર્યને મતે પ્રથમ કપાય અદ્યકને રવપાવે છે. ત્યારપછી ઉપર કહેલી સોલ મહત્તિ રવપાવે છે. ત્યાર પછી નપુસક વેદ ત્યાર પછી હાસ્યાદિ પટક પછી પુરુષ વેદ પછી સ્ત્રી વેદ રવપાવે છે. પછી અનુક્રમે ક્રોધથી માયા સુધી ત્રણ સંજ્વલન કપાયને રવપાવે છે. અને સંજ્વલન લોભના સંહ સંહ કરી તેમાંના વાદર સંહોને રવપાવતો અનિદ્રત્તિ વાદર ગુણસ્થાનવાલો હોય છે. અને સૂક્ષ્મ સંહોને રવપાવતો સૂક્ષ્મ સંપરાય હોય છે. તેના અંતમાં જ્ઞાનાવરણીની દર્શનાવરણીની અતરાયની તથા યશકીર્તિ ઉંચ ગોત્ર મલી સોલ મહત્તિનો વધ વ્યવચ્છેદ કરે છે. પછી ક્ષીણ મોહી વનીને અતર્હુર્ત રહીને તેના અન્તમાં છેલ્લા સમયના પહેલામા વે નિદ્રાને

સ્વપાવે છે. અન્ત સમયમાં જ્ઞાન આવરણ અને અંતરાય પંચક તથા દર્શન આવરણ ચતુષ્ક સ્વપાવીને આવરણ રહિત જ્ઞાન દર્શનવાલો કેવલી (સર્વજ્ઞ) વને છે. અને તે ફક્ત એક જ સાતાવેદનીય કર્મને સયોગી ગુણસ્થાન સુધી વાંધે છે. આ ગુણસ્થાને જાવન્યથી કેવલી અંતર્મુહૂર્ત અને હત્તુષ્ઠથી પૂર્વ કોઢીમાં થોડું ઓછું આયુ સુધી હોય છે. ત્યાર પછી આ કેવલી ભગવાનને માલમ પડે કે અંતર્મુહૂર્ત આયુ વાત્રી છે. અને વેદનીય કર્મ ઘણું વધારે છે તો વન્નેની સ્થિતિ સરસી કરવા કેવલી સમુદ્યાત અનુક્રમે કરે છે.

કેવલી સમુદ્યાતનુ વર્ણન.

ઔદારિક કાયના યોગવાલો આ લોકના અંત સુધી હંચે નીચે પહોંચે ત્યા સુધી શરીરના પરીણાહ (અવ-ગાહનાના) પ્રમાણનો પ્રથમ સમયમા દહ આકાર વનાવે છે. વીજા સમયમાં તીર્છીં દિશામાં લોકાત પુરવા માટે કપાટ (કમાડ) માફક ઔદારિક કાર્મણ શરીરના યોગમા રહીને વનાવે છે. વીજા સમયમા રુણાઓ પુરવા માટે કાર્મણ શરીર યોગમાં રહીને મન્યાન (મયળી) માફક વનાવે છે. અને તે સમ શ્રેણિ પછી શ્રેણિ લેવાથી લોકનો ઘળો ભાગ માર્યે પુરાય છે. અને ચોથા સમયમાં કાર્મણ યોગવડેજ મંથાનના વચ્ચમાં રહેલા આંતરા પુરવા માટે નિષ્કુચવડે પુરે છે તેજ પ્રમાણે હલટા ક્રમે વીજા ચાર સમયમા તે વ્યાપારને સંકેલતા તે તે યોગવાલો થાય છે. ફક્ત 'હટ્ટા' સમયમા મંથાનનો હપસંહાર કરતા ઔદારિક મિશ્રયોગી થાય છે. તે પ્રમાણે કેવલી ભગવાન સમુદ્યાતને સંહરીને પછી ફલક વિગેરે પોતે જે મુહસ્થ પાસે લીધું હોય તે પાછું સોપીને યોગનો નિરોધ કરે છે.

યોગ નિરોધનું વર્ણન.

પ્રથમ વાદર મન યોગને રોકે છે. પછી વચન યોગને અને કાય યોગ જે વાદર હોય તેને રોકે છે પછી એન ક્રમે સૂક્ષ્મ મનો-

યોગ રોકે છે. પછી સૂક્ષ્મ વચનયોગ રોકે છે. ત્યાર પછી સૂક્ષ્મ કાય યોગને રોકતો અંપતિપાતિ નામના શુદ્ધધ્યાનના ત્રીજા મેદને આરોહે છે અને સૂક્ષ્મ ક્રિયાને રોકતો વિશેષ કરીને ક્રિયા રોકીને અનિવૃત્તિ નામના શુદ્ધધ્યાનના ચોથા પાપાને આરોહે છે. અને તેમા આઠ થયેલો અયોગી કેવલી ભાવને પામેલો અન્તર્મુહર્ત જયન્ય ઉત્કૃષ્ટથી રહે છે. તેમાં જે જે કર્મનો હૃદય આવેલ નથી તે તે કર્મોને સ્થિતિના ક્ષયવડે રાખાવતો અને વેદાતિ મહુતિને વીજી મહુતિમાં સંક્રમાવતો રાખાવતો છેવટના પહેલા સમયમાં આવે છે. તે વાલતે દેવગતિ સાધેની કર્મ મહુતિઓ રાખાવે છે.

દેવગતિ અનુપૂર્વી વૈક્રિય આહારક શરીર વન્નેના અંગોપાગ અને વન્ધન અને સદ્ગત તથા વીજી મહુતિઓ રાખાવે છે ઔદારિક તેજસ કર્મિણ ઇ ત્રણ શરીર તેના વન્ધન અને સદ્ગતન હ સરથાન હ સદ્ગુણ ઔદારિક શરીરના અંગોપાંગ વર્ણ ગંધ રસ ફરસ મનુષ્ય અનુપૂર્વો અગુરુ લઘુ હપવાત પરાઘાત ઉચ્ચવાસ મશસ્ત અપશસ્ત વિહાયોગતિ તથા અપર્યાપ્તિ મત્યેક સ્થિર અસ્થિર શુભ અશુભ સુમગ દુર્મગ સુસ્થર દુઃસ્થર અનાદેય, અયશકીર્તિ નિર્મોળ નીચગોત્ર કોઈ પણ એક વેદનીય કર્મ રાખાવે છે.

અને હેઠ્ઠા સમયમા તો ૧ મનુષ્ય ગતિ ૨ પચૈન્દ્રિય જાતિ ૩ ત્રસ ૪ વાદર ૫ પર્યાપ્ત ૬ સુમગ ૭ આદેય ૮ મશઃ કીર્તિ ૯ તિર્થંકર નામ ૧૦ કોઈ એક વેદનીય કર્મ ૧૧ આયુ ૧૨ હવ ગોત્ર ઇ ચાર મહુતિઓ તીર્થંકર રાખાવે છે, અને કોઈ આચાર્યને મતે અનુપૂર્વી સહિત તેર મહુતિઓ રાખાવે છે, અને તીર્થંકર ન હોય, તે પ્રથમ વતાવેલી ચાર અથવા અગ્યાર રાખાવે છે, સંપૂર્ણ કર્મ ક્ષય કર્યા પછી તુરતજ અસ્પર્શ ગતિ ઇ ઈકાંતિક અત્યંતિક અનાવાય લક્ષણવાલા સુલને અનુભવતો સિદ્ધ સ્થાન જે લોકના અગ્ર ભાગે છે, ત્યાં પહોંચે છે.

हवे उपमंदार करता तीथङ्करना आ सेवनथी वीजा जीवोने प्ररोचनता थाय, ते वलावचा कहे छे.

एवं तु समष्टुचिन्तं, वीरवरेण महाष्टु भावेण । जं अणुचरितु वारा, सीयमचलं नन्ति निन्नाणं ॥८८५॥

आ प्रमाणे कहेली विविध ज्ञानादि भाव उपधान अथवा तपने वीरवर्द्धमान स्नामिए स्वयं आदर्यो छे, तो वीजा पण मोक्षा-
मिलापीए आद्रवो. (गाथार्थ)

ब्रह्मचर्य अध्ययननी निर्मुक्ति समाप्त थर.

हवे सूत्रानुगममा सूत्र उच्चारयं ते कहे छे—

अहासुयं वइस्सामि, जहा से समणे भगवं उट्टाप ॥ संखाए तसि हेमंते, अहुणो पवइए रीइरथा ॥१॥

आर्य सुधर्मस्वामीने पूछवाथी जवूरुवामीने पोते कहे छे, यथाश्रुत अथवा यथा सूत्र हु कहीश, ते आ प्रमाणे—

ते श्रमण भगवान् महावीर स्वामी उद्यत विहार स्वीकारीने सर्व अलंकार (भूषण) त्यागीने पाच मुठी लोच करीने इद्रे आपेला
एक देवदूत्य वस्त्र धारण करी सामायिकनी मतिज्ञा उच्चरीने मनपर्यवज्ञान उत्पन्न थएला आठ प्रकारना कर्म क्षय करवा माटे
अने तीर्थ भवत्तर्ववा माटे उद्यत विहारवाला वनीने तत्त्वने जाणीने ते हेमंत वसुमां भगशर (गुजराती कारतक) मासमा वद १०ना
रोज प्राचीनगामिनी छाया (आधमती सूर्य) थला दीक्षा लइने विहार कर्यो, अने कुंड ग्रामथी मे घडी दीवस वाकी रहे कर्मर गामे
आव्या अने त्या भगवान आव्या पछी अनेक प्रकारना अभिग्रह धारण करीने घोर परीसह सहन करता महासत्यपणे मलेच्छोने
पण ज्ञाति पमाइला वार वर्पथी कईक अधिक छत्रस्थपणे मौनवत लइ तप आदर्यो अदीयां भगवाने सामायक उचर्यु, त्यारपछी इद्रे

મગવાન ઉપર દેવદૂત્ય વસ્ત્ર સ્વમે મુક્યું તેથી મગવાને પળ નિઃસંગ અભિપ્રાયવદેજ ધર્મોપકરણ વિના વીજા મુમુહુઓથી પળ ધર્મ ધર્મો અશક્ય છે. એ કારણની અપેક્ષાએ મધ્યસ્થ દૃષ્ટિએ તેજ પ્રમાણે ધારણ કર્યું, પળ તેના ઉપયોગની દૃષ્ટા નથી, એમ જાણવું તે વતાવવા કહે છે.

ળો ચેત્રિમેળ વરથેળ પિહિસ્સામિ તંતિ હેમંતે । સે પારપ્પ આવકહાપ્પ, પ્પંયંયુ અણુધન્નિમયં તસ્સ ॥૨॥
 ચત્તારિસાહિય માસે, વહથે પાળજાડયા આગમ્મ । અભિસુહ્મ કાયં વિહરિંસુ, આરુસિયા ણં તરથ હિંસિંસુ ॥૩॥
 સંવહ્હરં સાહિયં માસં જં ન રિક્કાસિ વરથયં મગવં । અત્તેલપ્પ તઓ ચાહ તં વોસિજ્જ વરથમળગારે ॥૪॥

મગવાન વિચારે છે કે રૂદ્રે આપેલા આ વસ્ત્રવદે આ મારા શરીર આત્માને ઢાંકીશ નહીં. અથવા દેખંત (શીયાળા) ની ઋતુમાં તે વસ્ત્રવદે શરીરનું રક્ષણ કરીશ નહીં અથવા લજ્જા માટે વસ્ત્ર ધારણ નહીં કરુ. તે મગવાન કેવા છે ? તે વતાવે છે.

તે મગવાન મતિજ્ઞાને પુરી કરે છે. અથવા પરીપહો અથવા સંસારથી પાર જાય છે.

મ૦—કેટલો કાલ ? તે કહે છે. આશ્વી જોદંગી સુધી. મ૦—શા માટે આમ રાંચે છે ?

હ૦—તે વસ્ત્ર ધારણ કરવાથી એમ વતાવ્યું કે પૂર્વના તીર્થંકરોએ તે પ્રમાણે વસ્ત્ર ધારણ કર્યું છે. (તુ અવધારણના અર્થમાં છે; અને તે મિત્ર ક્રમ વતાવે છે) વીજા તીર્થંકરોનું વસ્ત્ર ધારણ કરવું આગમ પાઠથી વતાવે છે.

“ સે વેમિ જ્ઞેય ઝંદ્યા જોય પહુપ્પજા જોય આગમેસ્સા અરહંતા મગવન્તો જોય પન્નયન્તિ જો અ પવરદ-

तित्यवम्माए, एसाऽणुभिगति एणं देवदूसायाए

आवा०

1128211

[illegible]

अविष्यमा लेखे. तत्रावधानं हे. वर्तमानमा लं छ अन्या. प्रत्ययाच्च, विभास माटे वल्ल धारण कथु छ. विषयमा लेखे. दीक्षापा लीयुं छे. धर्मस्यान्यैरतयागतैः । शिष्यस्य पद लागेल् हतो (देवताए सुगंधीनुं) विलेपन कथु दृष्य इन्द्र पासे तीर्थङ्करोए पण शिष्यना विभास माटे वल्ल धारण कथु छ. नयिरुत्वात्सवेलस्म, होवाथी बीजा तीर्थङ्करोए पण शिष्यना विभास माटे वल्ल धारण कथु छ.

वस्त्र सहित साधुना धर्मतुं विरोपपणु हवाभा (त
माटे धारण कर्युं नथी. तथा भगवाने दीक्षा लीया पढी जे देवता संवधा सुगव
ने केभी तेनी सुगंधीयी खेचाइ आवेला भमरा। विनोरे भगवानना शरीरने दुःख आपता हता ते कतावे छ. चार नर
माटे धारण कर्युं नथी. तथा भगवाने दीक्षा लीया पढी जे देवता संवधा सुगव
ने केभी तेनी सुगंधीयी खेचाइ आवेला भमरा। विनोरे भगवानना शरीरने दुःख आपता हता ते कतावे छ. चार नर
माटे धारण कर्युं नथी. तथा भगवाने दीक्षा लीया पढी जे देवता संवधा सुगव
ने केभी तेनी सुगंधीयी खेचाइ आवेला भमरा। विनोरे भगवानना शरीरने दुःख आपता हता ते कतावे छ. चार नर

माटे धारण कर्तुं नथा। तथा। भगवान् विनस्त्रे भगवान्।
हंतुं) तेषां तेनी सुगंधीषी खचाइ आवेला भमरा। अने मांस लोहीना अथा वनी।
वणा प्राणीओ भमरा। विगेरे क्षरीरमां डंल मारता हता अने मांस लोहीना अथा वनी।
प्रभृष्ट समभावे सहुं.) प्र०—भगवान पासे क्यां सुधी ते देव दूष्य वन्न रहुं।
छ०—ते इंद्रे आपेछं वन्न एक वरसथी काइक अधिक मास सुधी रहुं त्यां सुधी भगवान कल्पमां रखाछे। माटे त्यायुं नहीं।

उ०—ते इद्रे आपेष्टं वस्त्र एकं वस्त्रं भगवान् वस्त्रं त्यागान् अवलम्बन्

ल्यार पडी वखने ल्यागनार।

द्वार पथ। नर
भरापडुं द्राक्षणे लीधुं, वकी—

અદુ પોરિસિં તિરિયં મિત્તિં ચક્ષુમાસજા અન્તો સો જ્ઞાયદ્ । અહ ચક્ષુભીયા સંહિયા તે હન્તા હન્તા
 વહવે કંદિસુ ॥ ૫ ॥ સયળોહિં વિતિમિસ્સોહિં દરિથઓ તરથ સે પરિજ્ઞાય । સાગારિયં ન સેવેદ્ ય,
 સે સયં પવેસિયા જ્ઞાદ્ ॥ ૬ ॥ જે કે દમે અગારથા મીસોમાવં પહાય સે જ્ઞાદ્ । પુટ્ટોવિ નાભિમા-
 સિંસુ ગવ્હદ્ નાદવત્તદ્ અંજુ ॥ ૭ ॥ ણો સુકરમેયમેગેસિં નાભિમાસે ય અભિવાયપ્પાળે । હયપુવે
 તરથ દપ્પડેહિં લ્હસિયપુવે અપ્પપુળેહિં ॥ ૮ ॥

પછી પુરુષ પ્રમાણ પોરસી અત્ય પ્રમાણ વીથી (મારગ) જગ્યા શોધતા વિહાર કરે છે. અર્થાત્ સાધુને ચાલતાં તેજ ધ્યાન છે
 કે પોતાની ડંચાદ જેટલી જગ્યા શોધીને ચાલે.

પ૦—કેવી વીથી છે ? ઉ૦—તીર્યગ મિતિ ગાઢાની ધુંસરી પ્રમાણ મોઢા આગલ સાંકડી અને આગલ જતાં પહોળી હોય છે
 તે પ્રમાણે ભગવાન જુણ છે. પ૦—કેવી રીતે જુણ છે ? ઉ૦—આંखે વરોવર ધ્યાન રાખીને તેમાં જુણ છે. તેવી રીતે ચાલનારને
 જોઈને કોઈ વચ્ચે કોઈ વાલક ક્રુપાર વિગેરે પીઢા કરે તે વતાવે છે.

(અહીં ચક્ષુ શબ્દદર્શનનો પર્યાય છે.) છટલે તેમના દર્શનથીજ ઢરેલા છકઠા થયેલા ઘણાં વાલક વિગેરે ધૂલની મુઠી વિગેરેથી
 ઢળી ઢળીને ચાલા પાઢવા લાગ્યા. અને વીજા વાલકોને બોલાવીને કહું—જુઓ ! આ નાગો મુંઢીઓ છે. તથા આ કોણ છે ?
 કયાંથી આવ્યો છે ? અને આ કોના સંવન્ધી છે ? આવી રીતે કોલાહલ કર્યો. (૫) વઢી જેનામાં મુવાય તે શયન તે રહેવાનું સ્થાન

હે. તેમાં કોઈ નિમિત્તથી ભેગા મચેલા ગૃહસ્થ અથવા વીજા દર્શનવાળાઓથી ભેગા થતાં તેમને એકલા જોઈને કોઈ વચ્ચે સ્ત્રીઓ પ્રાર્થના કરે છે. તેથી તેઓ શુભ માર્ગમાં યુગલ સમાન રૂપે પરિજ્ઞાવડે તેમને જાણીને પ્રત્યાશ્વાન પરિજ્ઞાવડે લાગતા મૈથુનને સેવના નથી. અને જ્યારે પોતે એકલા પળ શૂન્ય ઘરમાં હોય ત્યારે માત્ર મૈથુન પળ સેવતા નથી. આ પ્રમાણે તે ભગવાન પોતાના આત્માવડે વૈરાગ્ય માર્ગે આત્માને દોરીને ધર્મધ્યાન અથવા શુદ્ધધ્યાન ધ્યાય છે. (૬)

તેજ પ્રમાણે કેટલાક ઘરમાં રહેનાર અગારસ્થ જે ગૃહસ્થો છે. તેઓ સાથે કારણ પડતાં એકમેક થતા પળ દ્રવ્યથી અને માવથી મિશ્ર માત્ર હોડીને તે ભગવાન ધર્મધ્યાન ધ્યાય છે. (તેમની સાથે કોઈ પળ જાતની વાતચીત કરતા નથી.)

પ્ર૦—શા માટે ભગવાન વોલાવ્યાથી અથવા ન વોલાવ્યાથી વોલતા નથી. હ૦—પોતાના કાર્ય માટે જ જાય છે. તેટલા માટે તેઓ વોલાવે તો પણ ભગવાન મોક્ષ પંથને અથવા પોતાના ધ્યાનને હોડતા નથી. કારણ કે પોતે સંયમ અનુષ્ઠાનમાં વર્તતા હોવાથી ઋજુ (સરલ) છે આ સંવંધમાં નાગાર્જુનીયા કહે છે.

શુદ્ધો વ સો અણુદ્રો વ, ણો અણુગ્રાહ પાવગં ભગવં ॥

કોઈ ગ્રહસ્થ પૂછે, અથવા ન પણ પૂછે, તો પણ ભગવાન પોતે પાપની સંમતિ આપતા નથી—

પ્ર૦—હવે કહેવાતી વાત વીજાઓને સુકર નથી (પણ દુષ્કર છે) તેથી અન્ય પ્રાકૃત પુરુષોથી પલ્લય તેમ નથી, છતાં પણ ભગવાને શા માટે તે આચર્યું ? તે વાત છે—વોલાવનારા વોલાવે તો પણ પ્રસન્ન થઈને વોલતા નથી, અને જે નથી વોલાવતા, તેમના ઉપર કોપતા નથી, તેમજ પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ કરવાથી પણ ભગવાન તેના ઉપર વિરુદ્ધ માત્ર કરતા નથી તે વાત છે, ભગવાન જ્યારે

अनार्य (जंगली) देश विगेरेमां विचर्यां त्यारे भगवानने ते अनार्य पापीओए प्रथम दंडावडे मार्यां, तेज प्रमाणे केश विगेरे खेची तोडीने दुःखी कर्यां वकी—

सूत्रम्
॥८२१॥

फरुसाइं दुत्तितिवलाइ अइअच्च सुणी परक्रममाणे । आवायनदृगीयाईं दण्डजुद्धाईं मुडिजुद्धाईं ॥९॥

परुप (कर्कश) वचनोथी बीजा पापीओ दुःख देतां, तेवा कठोर तिरस्कारने भगवाने न गणतां जगतला स्वभावने जाणता भगवान चारिअमां पराक्रम बतावी सहन करता तथा (कोइनां प्रेमभावना) गायेलां गीतो अने करेला नाचोथी पोते कौतक मानता नहोता. तथा दंड युद्ध तथा मुक्काबाजीनी कुरती थवानी सांभकी आश्चर्य मानीने खीलेला नेत्रवाळा तथा रोमराजी विक-
स्तरवाळा उत्सुक थता नहोता.

गंदिए मिहुकहासु समयंमि नायसुए विसोने अदकखु । एयाइ से उरालाईं गच्छइ नायपुत्ते असरणयाए ॥१०॥

अवि साहिए दुवे वासे सोओदं अभुञ्चा निक्खन्ते । एगत्तगए पिहियञ्चे से अहिन्नायदंसणे सन्ते ॥११॥

ए प्रमाणे कोइ मांहोमाहे कथा करता होय. अथवा कोइ पोताना सिद्धांतां कदाग्रही होय. अथवा वे स्त्रीओ पोतानी कथायां रक्त होय. ते समये भगवान महावीर हर्ष शोक छोडीने ते वधानी कथायां मध्यस्थ रहीने जोता हता. अने ए तथा बीजा अनुकूल मतिकूल परिपह उपसर्ग थतां उदार (अतिशय) न सहन थाय तेवा दुःखो आवे तो पण पोते न गणतां संयमअनु-
ष्ठानमां रहेला छे. तथा ज्ञात नामना जे क्षत्रीओ तेमना वंशमां जे जन्मेला छे ते ज्ञात पुत्र महावीर आ दुःखने स्मरणमां लावता

अथवा शरण ते घर छे. ते नथी माटे अज्ञाण छे. अने ते संयम छे ते माटे पोते यत्न करे छे. ते बलावे छे. एमा आश्वयं

शुं छे के भगवान अतिशय बल पराक्रमवाला महाव्रत पाळवानी प्रतिज्ञारूप मेरु पर्वत चढेला पराक्रम करे छे ? ते भगवान महावीर ज्यारे दीक्षा नहोती लीधी त्यारे पण निर्दोष माछुक आहारथी निर्वाह करता हला ते संबंधी कथा कहे छे. ज्यारे भगवान अने ज्यारे पोते हाल्या त्यारेज माताने धीरज थइ हती, तेथी ते समये अवाधिनाने मातानो अभिप्राय जाणानार महावीरमथुर अभिग्रह कर्यो हतो के मारा वियोगथी माता पिता कर्माते न मरो, ते हेतुने ध्यानमा राखी 'मारे माता पिता जीवतां सुधी दीक्षा न लेवी.' अने ते प्रमाणे अठवीस वरसनी पोतानी जमर थलां माता पिता देवलोकमा गथां. त्यारे अभिग्रहनी प्रतिज्ञा पुरी थइ एम जाणीने दीक्षा लेवानी तैयारी करी ते समये नंदीवर्धन नामना मोटाभाइ तथा ज्ञाति बहुओए मथुने पार्थना करी के हे मथु ! 'या उपर खार छंडवा जेहु' माता पिताना वियोगना दुःखमा तमारो वियोग न करो. भगवान महावीरे आ सांयळीने अवाधिनाने रोकाहुं पड्यो ? तेओए कळुं के अमने वे वरसमा शोक दूर थयो. मथुर कळुं के ठीक छे, पण आहार विगोरे लेहुं ते मारी इच्छाए थयो पण ते इच्छा तोडवा तमारो न आवहुं. तेओए विचारुं के कोइ पण रीते भगवान रहो एम मानिने तेमणे हा पाडी, त्यारपछी भगवान ते वचनने अनुसरि निर्दोष आहार लइने ग्रहस्थपणामां पण साधु दक्षिण हला, पछी पोतानी दीक्षानो अवसर जाणीने

સંસારની અસારતા વિશેષ પ્રકારે જાણીને તીર્થપ્રવર્તન માટે ઉદ્યમ કરે છે. તે વતાવે છે. (૧૦) ભગવાન મહાવીર બે વરસથી કાંઈક અધિક કાઠ સુધી કાઢું પાળી ત્યાગીને પગ ધોવા વિગેરે ક્રિયા પળ પ્રાસુક જલવહેજ કરતા જોવી રીતે પહેલુ વ્રત જીવદયાનું પાળ્યું તેજ પ્રમાણે વીજાં વ્રતો પણ પાળ્યાં. તેજ પ્રમાણે એકલ ભાવનાવડે ભાવિત અંતઃકરણવાળા વનીને અર્ચારૂપ ક્રોધ ડવાજાને જોણે અટકાવી છે, અથવા પિહિત અર્ચુ એટલે શરીરને ગુપ્ત રાહ્યું છે. (કે કોઈ પણ જીવને પોતાની કાયાથી પીઠા થવા દેતા નથી.)

તે ભગવાન મહાવીર દીક્ષા લીધા પછી હ્યસ્થ કાઠમા સમ્યક્ભાવનાવડે ભાવિત હતા, (તેમને ધર્મ ઉપર નિર્મલ શ્રદ્ધા હતી) તથા હંદ્રિયો અને મનવહે પોતે જ્ઞાંત હતા. (ઉન્માર્ગે જવા દેતા નહોતા) એવા ભગવાન ગૃહવાગ્ધર્મ પળ હેવટના બે વરસમાં સાવચ આરંભના ત્યાગી હતા તો પછી દીક્ષા લીધા પછી ચારિત્રકાઠમાં જ્ઞા માટે નિઃસ્પૃહ ન હોય ? તે વતાવે છે.

પુઢવિં ચ આડકાયં ચ તેડકાયં ચ વાડકાયં ચ । પળગાઈં વોયહરિયાઈં તસકાયં ચ સવસો નઠ્ચા ॥૧૨॥
 ણ્યાઈં સન્તિ પડિલેહે, ચિત્તમન્તાઈં સે અભિન્નાય । પરિવલ્જિય વિહરિતથા ડય સહ્વાય સે મહાવોરે ॥૧૩॥

અદુ થાવરા ય તસત્તાણ તસા ય થાવરત્તાણ । અદુવા સવજોણિયા સત્તા કમ્મુણા કપિપયા પુઢો વાલા ॥૧૪॥

આ ભગવાન મહાવીર પૃથ્વીકાય અપ્પકાય વાયુકાય વિગેરે જીવોને સચિત્ત જાણીને તેનો આરંભ ત્યાગીને પોતે વિચરે છે. તે વતાવે છે. પૃથ્વીકાય સૂક્ષ્મ અને વાદર બે બેદે છે. તે સૂક્ષ્મ સર્વત્ર છે. અને વાદર પણ કોમલ અને કઠળ એમ બે બેદે છે. તેમાં કોમલ માટી ધોળા વિગેરે પાંચ રંગની છે. પણ કઠળ પૃથ્વી તો પૃથ્વી શર્કરા વાહ્યા વિગેરેથી હંચીસ બેદવાળી છે. તે પ્રથમ ત્રણ

પરિજ્ઞા નામના પહેલા ભાગમાં () પાને છે. ત્યાંથી સમજાવું : અપકાય પળ સૂક્ષ્મ વાદર વે મેદે છે, તેમાં સૂક્ષ્મ સર્વજ છે. પળ વાદર અગ્નિ અજ્ઞારા વિગેરે પાચ મેદે છે. વાયુનું પળ તેમજ છે. ફક્ત વાદર વાયુ કાય ઉત્કાલિક વિગેરે પાચ મેદે છે. વનસ્પતિ પળ સૂક્ષ્મ વાદર વે મેદે છે, તેમાં સૂક્ષ્મ સર્વજ છે. વલી તે દરેક પ્રત્યેક અને સાધારણ એમ વે મેદે છે. પ્રત્યેક દુક્ષ શુદ્ધા વગેરે વાર મેદે છે. અને સાધારણ તો અનેક પ્રકારે છે. તે અનેક મેદવાળો છતાં વનસ્પતિમાય સૂક્ષ્મ સર્વગત હોવાથી અને અતીન્દ્રિય હોવાથી તેને છોડીને ફક્ત મેદોમાં વાદરકાય વીજ વિગેરે છેવાં મેદવાં છે. પનક છેવાંથી વીજ અંકુર આવ રહિત પનક વિગેરે હલ વિગેરે અતંત કાય છેવા અને વીજના પ્રદળથી અગ્નિ જાળીને ભગવાન મહાવીર તેમનો આરંભ છોડીને વિચર્યાં પૃથ્વીકાય વિગેરે જંતુના ત્રસ સ્થાવરપણે મેદો વતવાની હવે એમનામાં પરસ્પર અનુગમ્ય પળ છે, તે વતવા છે. (૧૩) સ્થાવર તે પૃથ્વી પાળી અગ્નિ વાયુ વનસ્પતિ છે. તે ત્રસપણે પટલે વેદંદ્રિય વિગેરે કર્મ વશથી જાય છે. અને ત્રસ જીવો ક્રોમિ વિગેરે પૃથ્વી વિગેરેમાં કર્મને લીધે જાય છે. તે પ્રમાણે વીજ પળ કહ્યું છે.

“અયળાં મનતે ! જીવે દૂઢવિકાશ્વચાપ જાવ તસકાશ્વચાપ ઉવચળાશુવે ?”, હંતા ગોઅમા ! અસદં અદુવા-
ગૌતમનો પ્ર૦—હે ભગવાન ! આ જીવ પૃથ્વી કાય પળેથી લઈ ત્રસકાયપણે પૂર્વે ઉત્પન્ન થયેલ છે ?

૩૦—હા, અનેક વાર અનંતવાર પૂર્વે ઉત્પન્ન થયેલ છે, અથવા વધી યોનિઓ જે જીવોનાં પ્રતિ સ્થાન છે, તે સર્વ યોનિક જીવ છે, અને જીવો વધી ગતિમા જનારા છે, તે જીવો (‘મંદ બુદ્ધિથી’) વાલ છે, અને રાગ દ્વેષથી વ્યાપ્ત થઈ વીકળાં કર્મ વાંધી પોતાના કરેલાં કર્મનાં ફળ જુદી જુદી રીતે સર્વ યોનિયોમાં ભોગવવાવડે કલિપત (વ્યવસ્થા કરાવતા) છે. કહું છે કે:—

ળરિથ કિર સો પણ્સો, લોણ વાલગગકોહિભિતોડવિ । જન્મળમરણવાહા અળેગસો જત્થ ળવિ પત્તા ॥ ૧ ॥

આલોકમા વાલના અગ્રભાગ જેટલો મદેશ માત્ર પળ પવો નથી, કે જ્યાં આ જીવે જન્મ મરણની વાધા અનેક વાર પ્રાપ્ત કરી નથી! વઠ્ઠી રંગમૂસિર્ન સા કાચિચ્છુદ્ધા જગતિ વિથતે । વિચિત્રૈઃ કર્મર્નનેપથ્યૈર્યજ સત્ત્વૈર્ન નાટિતં ॥ ૨ ॥

તેવી શુદ્ધ રંગમૂસિ જગત્તમાં કોઈ વિચ્યમાન નથી, કે જ્યાં કર્મને પથ્ય (જાળગાર) પહેરીને સર્વ સત્ત્વો નાચ્યા નથી! વિશેરે હે. (૧૪) વઠ્ઠી—મયાવં ચ પ્વમન્નોસિં સોવહિણ્ હુ હુપ્પઈવાલે; કર્મસં ચ સવ્વસો નચ્ચા, તં પહિયાહ્વલે પાવગં મગવં ॥ ૧૫ ॥

દુધિહં સમિચ્ચ મેહાવિ કિરિયમક્કલાયડ્ડળિસં નાળી; આયાળસોયમહવાયસોયં, જોગં ચ સવ્વસો ણત્ત્વા ॥ ૧૬ ॥

મગવાન મહાવીરે તેમજ વીજી રીતે જાણું કે ઉપધિ સહિત તે દ્રવ્યથી તથા ભાવથી ઉપધિ સહિત જે વર્તે તે કર્મથી લેપાય, પછી તે વાલ અન્ન સાધુ દુઃખોને અનુભવે છે અથવા (હુનો હેતુમાં અર્થ લટ્ટણ તો) સોપધિક વાલ સાધુ કર્મથી લેપાય છે, તેથી વધી રીતે કર્મ વંધાતું જાણીને ઉપધિતું કર્મ ત્યાગી દીધું. પૂટલે અંદરથી અને વહારથી જે ઉપધિરૂપ પ્રાપ્તકર્મતું અનુષ્ઠાન હતું તે મગવાને ત્યાગી દીધું. (જસર હોય ત્યાં સુધી શક્તિના અભાવમાં ઉપધિ સાધુણ રાસવી, અને પાછલથી શક્તિમાન થતાં ત્યાગી દેવાનો માર્ગ

ભગવાને વતાઝ્યો) (૧૫) વઢી વે પ્રકારવાઢા તે દિવિધ કર્મ હે, ર્ધ્યા પ્રત્યય, અને સાંપરાધિક છે, તે વક્ષેને પળ સર્વજ્ઞ પ્રમુર જાણીને સંયમ અનુઘાનરૂપ જે કર્મ હેદવાને માટે અન્યત્ર નથી, તેવી અનન્ય સદશી ક્રિયા વતાવી.

પ૦—ભગવાન કેવા દતા? ઉ૦—જ્ઞાતી, (કેવલજ્ઞાન માત્ર યયા પછી તેપણે આ ક્રિયા વતાવી.)

સોત હે. માટે જે આદાન સોત હે, તેને જાણીને તયા જીવ હિંસારૂપ તયા તેના લક્ષણથી મુપાવાદ વિશેરે પાળોને તયા મન વચન કાયાના વ્યાપારવાઢંદુર્યર્થને હે તે વધે પ્રકારે કર્મ વધને માટે હે પ્રમ જાણીને તેપણે સંયમ લક્ષણવાઢી નિર્દોષ ક્રિયા વતાવી.)

અર્ઢવત્તિયં અણાઢિ સયમન્નેસિં અકરણયાપુઃ જરિસરિધઓ પરિજ્ઞાયા, સવ્વકમ્માવહા ડ સ અદવલુ ॥૧૭॥

આઢુટ્ટી (હિંસા) ને ત્યાગવાથી અર્હસા હે, તે પાપથી અતિ ક્રાંત હોવાથી નિર્દોષ હે, તે મહાવીર પ્રમુર પોતેજ પ્રથમ અર્હસા સ્વીકારીને વીજાઓને પળ હિંસાની પ્રયત્તિથી દૂર રાઢ્યા, તયા જેમને સીઓ સ્વરૂપથી તયા વિપાકથી કઢ્યાં ફલ આપનારી હે, પ્રહુ જ્ઞાન હે, તે પરિજ્ઞાત ભગવાન હે, તયા તેજ સ્ત્રીઓ સર્મ કર્મ સમૂહો પ્રટહે સર્વ પાળોના ઉપાદાન મૂત હે. તે પળ પ્રમણે જોણું હે, તેથીજ તેઓ સંસારહું રૂપ જાણનારા યયા તેનો ભાવાર્થ પ્ર હે કેઃ—સીના સયાવના આત્મા પરિજ્ઞાનથી તયા તે જાણીને ત્યાગવાથીજ ભગવાન પરમાર્થદર્શી યયા હે મૂલ ઇળો વળવીને હવે ઉચર ઇળ પ્રકટ કરવા કહે હેઃ—

અહાકહં ન સે સેવે સવ્વસો કમ્મ અદવલુઃ યં કિંચિ પાવનં ભગવં, તં અકુલં વિપહ મુંજિતથા ॥૧૮॥

कोइ गृहस्थे साधुने पूछीने अथवा विना पूछे (छानुं) आधा कर्मादि भोजन विगेरे. क्युं होय तो पोते ते लेता नथी.
 प०—शा माटे ? उ०—तेमणे जेयुं के, ते लेवाथी बधी रीते आठे प्रकारना कर्मनो बंध थाय छे, तेहुं दोषित बीजु पण
 सेवता नथी, ते कहे छे, जे कइ पापवाळं एटले जेनावहे भविष्यमां पापनुं कारण थाय तेहुं भगवाने न लीयुं, पण विकट (मासुक
 निर्दोष) भोजन विगेरे लीयु. (१८) बळी—

णो सेवइ य परवरथं, परपाएवी से न भुञ्जिरथा; परिवर्जि याणउमाणं, गच्छइ संखडिं असरणयाए ॥१९॥
 मायणणे असणपाणस्स, नाणुगिऊ रसेसु अपडिन्ने; अट्ठिपि नो पमज्जिजा, नोचि य कंडूयए सुणी गायं
 पोते प्रथान (पर) वत्त भोगवता नथी. तेम किमती पात्रमां खाता नथी, तथा पोते अपमान छोडीने आहारने माटे (ज्यां
 आहार रंधाय तेवी रसोढानी जग्या) संखडीमां कोइनुं पण शरण (आलवन) लीया विना अदीन मनवाळा 'आ मारो कल्प' छे
 एम जाणीने परीपहो 'जीतवा' माटे जाय छे. (१९)

आहारनी मात्रा (माप) जाणे छे, माटे मात्रा प्रश्न छे, प०—क्यो आहार ? उ०—खवाय ते भात विगेरेनुं भोजन, पीवाय
 ते पाणी, द्राखनु धोवण विगेरे—तेमां पोते लोख्खी नथी, तेम रस [छवीगइ] मां गृहस्थपणामां पण लोख्खी नहोता, तो पछी दीक्षा
 लीया पछीनु तो शु कहेवु रस लेवाथी एम सूचव्युं, के पोते तेवा पदार्थमा अभिग्रह न धारे के आजे सिंह केसरिया लाडुज
 खावा ! पण आवी प्रतिज्ञा राखे के आजे कुलमास अइदना बाकळा विगेरे खावा ; तथा आंखमां रज पडी होय, तो ते दूर करवा

માટે પળ આંચ મસલે નહીં ! તથા સ્વળ આંચે તો લાકડાના છાંદા વિગેરેથી પળ સ્વળે નહીં. (૨૦) વલી—
 અર્પં તિરિયં પેહાણ. અર્પિં પિટ્ઠો પેહાણ । અર્પં હુડ્ડણપડિભાળી, પંથપેહિ ચરે જયમાળે ॥૨૧॥
 સિસિરંસિ અઢપડિવત્તે, તં વોસિજા વત્થમળગારે । પસારિત્તુ વાહું પરકમે, નો અવલંચિયાળ કંથમિ ॥૨૨॥
 એસ વિહિ અણુકલ્લતો માહળેળ મર્ડમયા । વહુસો અપડિન્નેળ ભગવયા એવં રિયનિત ॥૨૩॥
 તિવેમિ ॥ ઉપધાનશ્રુતપ્રયયનોદેશઃ ॥ ૧ ॥ ૨ ॥ ૧ ॥

(અત્પ શબ્દ અમાવના અર્થમાં છે.) ભગવાન મહાવીર વિહારમા તીરછી દિશામા જોતા નથી તેમ વને વાહુણ જોતા નથી.
 તેમ માર્ગમા ચાલતા કોઈ પૂજે તો પણ વોલતા નથી. મૌનજ ચાલે છે. તે વત્તવે છે કે પોતે રસ્તામાં ચાલતાં પણ નીચે જીવોને
 પીડા ન થાય તેજ યત્નના રાખતા હતા. (૨૧) વલી ચિયાલામાં માર્ગમાં સ્વરી ટંડમાં પણ દેવદૂત્ય વજ્ર હોડ્યા પછી વે વાહુ લાંબી
 કરીને ચાલે છે. પણ ટંડથી પીડાતા હાથને વાંઝા વાલી સંકોચતા નથી. તેમ પોતાના સ્વભા ઉપર પણ હાથ રાખીને ઉમા રહેતા
 અને કોઈ જાતનું નિયાળું કર્યું નથી, તથા એશ્વર્ય વિગેરે ગુણોથી શુક્ત છે, તેમણે પોતે આચર્યો છે. પણ પ્રમાણે વીજા મોક્ષામિલપી
 સાધુઓ સંપૂર્ણ કર્મ ક્ષય કરવા માટે આચરે છે. આહુ સુમર્સિચામિ કહે છે:—

ઉપધાનશ્રુતપ્રયયનનો પહેલો ઉદેશો પુરો થયો.

પહેલો કહીને જોદાજોદજ વીજા હદેશાની સૂત્ર ગાથાની વ્યાख्या ટીકાકાર કહે છે. તેમાં પ્રથમ સંવન્ધ કહે છે. પહેલા હદેશામાં ભગવાનની ચર્ચા વતાવી. અને તેમાં કોઈપણ શર્યા (વસતિ) માં રહેવું પડે, તેથી આ વીજા હદેશામાં તેનું વર્ણન આવશે. આ સંવન્ધે આવેલા હદેશાનું આ પ્રથમ સૂત્ર છે.

વીજા હદેશાની સૂત્ર ગાથાઓ

ચરિયાસળાઈં સિજાઓ ઇગડયાઓ જાઓ હુડયાઓ । આઢબલ તાઈં સયળાસળાઈં જાઈં સેવિરથા સે મહાવીરે ॥
 આવેસળસભાપવાસુ પળિયસાલાસુ ઇગયા વાસો । અદુવા પલિયટાળેસુપલા લપુઝેસુ ઇગયા વાસો ॥૨॥
 આગતરે આરામાગારે તહય નગરે વ ઇગયા વાસો । સુસાળે સુળળગારે વા રુત્તલમૂલે વ ઇગયા વાસો ॥૩॥
 ઇણહિં સુળી સયળેહિં સમળે આસિ પતેરસત્રાસે । રાઈં દિવંપિ જયમાળે અપમતે સમાહિણ દ્વાઈ ॥૪॥

ચરિયા (ચર્ચા) માં જે જે શર્યા આસન વિગેરે જરુતાં હોય તે શર્યા ફલક (પાટીયું) વિગેરે સુથર્મસ્વામિણ જંદૂસ્વામિના પૂછવાથી ભગવાન મહાવીરે જે પ્રમાણે ઉપયોગમાં લીધેલ છે. તે વતાવેલ છે. (આ ટીકાકાર લખે છે કે તેના પહેલાંની ટીકામાં આ ગાથાનો અધિકાર વર્ણવ્યો નથી, તેનું કારણ તે સુગમ છે કે સૂત્રમાં નથી તે સૂચન હુસ્તકમાં જણાવુ નથી તેથી અમે પણ તેમનો અભિપ્રાય સમજતા નથી.) (૧)

જંદૂસ્વામિના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપે છે. ભગવાન મહાવીરને આદારતા અભિગ્રહ માફક પ્રતિયા સિવાય પ્રાપ્ત શર્યાનો અભિગ્રહ નથી.

फक्त ज्यां छेछो पहर (चरम पोरसी) धाय त्यांज मालीकनी आझा लइने रहे ते धतावे हे. सर्वथा ज्या रहैवाय ते आवेश हे.

आवेशन-शून्यपट्ट-तथा 'सभा' ते गाम नगर विगेरेमां त्याना लोकोने माटे तथा आवेला नवा भाणसोने सुवा माटे भोंतो-वाळं मकान वनावे छे (गुजरातमा जेने चोरो कहे छे) मयाणी पावानी जग्या, (जेने परव कहे छे) ते आवेशन, सभा मया तेमा भगवाने वास कर्यो, तथा पण्यशाळा (दुकान) तथा पलिय पटले लोहार, सुतारनी ओसरिमां तथा पलालना दगलामां अथवा मांचो उपर लटकाव्यो होय तेना नीचे रहे, पण तेना उपर न चेसे कारण के माचो पोकळ होय छे. (२)

वली मसझे आवेला अथवा आवीने त्या मेसे ते मुसाफरखानुं के धर्मशाळा ते गाममां होय अथवा गाम वहार होय आराम ते घर आराम तथा आगारमां कोइ वचत वास करे, तथा मसाणमा अथवा शून्य घरमा वास करे, (आवेशन तथा घरानो भेद ए छे के पेलानी भीत मजबुत होय पण चीनामा तेम नही कोइ वचत झाटना मूळ नीचे वास कर्यो. (३)

उपर वतावेल शयन ते वसतिमा जण जगतने जाणनारा कतुवळ फाळमा अथवा चोमासाया भगवान तपस्यामां उद्युक्त वनीने अथवा ध्यान राखनारा वनीने वास कर्यो.

म०—केडलो फाळ ? ते कहे छे. मकर्ययी तेरमा वरस सुधी पटले वार वरसयी कंडक अधिक सुदत सुधी आली रात अने दिवस संयम अनुष्ठानमा उद्यममाळा वनीने अपमत्त पटले निद्रा विगेरे ममाद रहित तथा विसोतसिकारहित धर्म ध्यान अथवा शुद्ध ध्यान ध्याय छे वकी—

णिईपि नो पगासाए, सेवइ भगवं उट्टाए । जगगावइ य अपपाणं इंसि साई य अपयडिन्ने ॥५॥

સંહુઙ્ગમાળે પુણરવિ આસિસુ મગવં ઉઢાપ. । નિવલ્લન્મ દાગયા રાઝોવહિ ચંકમિયા સુહુતાગં ॥૬॥
 સયળેહિ તરથુવસમગા મીમા આસી અળેગરૂવાય । સંસવ્વગાય જે પાળા અદુવા જે પક્વિલળો ઉવચરન્તિ ॥૭॥
 અદુ કુચરા ઉવચરન્તિ ગામ રવ્વલા ય સત્તિહરથા ય । અદુ ગામિયા ઉવસમગા इत्थી ઇગદયા પુરિસા ય ॥૮॥
 મગવાન પોતે પ્રમાદ રહિત વનીને નિદ્રા પળ વધારે લેતા નથી. અને તેજ પ્રમાળે વાર વરસમા અસ્થિક ગામમા વ્યવતરના
 હવસર્ગ પછી કાયોત્સર્ગમાં રહીને અન્તર્મુહર્ત સુધી સ્વમો દેવતાં સુધી એકવાર નિદ્રા કરી હતી ત્યારપછી હઠીને આત્માને કુશલ
 અનુષ્ઠાનમાં પ્રવર્તીવે છે અહીંયા પળ પોતે પ્રતિજ્ઞા રહિત છે. ઇદલે પોતે મનમા ઇચ્છીને સુતા નથી. (૫)
 વઠી તે વીર મયુ જાળે છે કે આ પ્રમાદ સંસાર ઝમળ માટે છે. એમ જાણીને સંયમ હત્યાનવઢે હઠીને વિચરે છે. જો અન્દર
 રહેતાં નિદ્રા પ્રમાદ થાય તો ત્યાંથી નીકળીને જિયાલ્લાની રાત વિગેરેમાં સુહી જગ્યામાં મુહર્ત માત્ર નિદ્રા પ્રમાદ દૂર કરવા ધ્યાનમાં
 ઉમા રહ્યા. (૬) વઠી હયાં આગલ હલ્કુદુક આમન વિગેરેથી આશ્રય લેવાય તેવા સ્થાનમાં અથવા તે સ્થાનોવઢે તે મગવાનને
 મય કરાવનારા અનેક જાતિના ઢન્ડ તાપ વિગેરેથી અથવા અનુકૂલ પ્રતિકૂલરૂપે પરિપહ હવસર્ગો થયા તથા શૂન્ય ઘર વિગેરેમાં
 અહિં નકુલ (સાપ નોઠીયા) વિગેરે મગવાનનું માંસ વિગેરે લાતા હતા, અથવા મસાળ વિગેરેમાં ગીધ વિગેરે પક્ષીઓ માંસ લાતા
 હતા, (તો પળ મગવાન રાગદ્વેષ કરતા નહોતા.) (૭)
 વઠી કુચર તે ચોર ધરદાર લંપટ વિગેરે કોઈ શૂન્ય ઘર વિગેરેમાં મગવાનને દુઃખ દેતા હતા તથા ગામ રક્ષા કરનારા કોટવાલ

વિગેરે ત્રિક ચોતરા વિગેરે ઉપર ઉમેલા ભગવાનને જોઈને પૂછતાં જવાબ ન આપનાથી દાધમાં શકિ કુંત (માલા) વિગેરે રાત્રનારા ભગવાનને પીઢા કરતા હતા. તથા હિન્દિયોથી ઉત્પન્ન થયેલ સ્ત્રીઓ ભગવાન પાસે એકાંતમાં ભોગની યાચના મુંદર રૂપ જોઈને કરતી હતી. અથવા શરીર સુગંધી જોઈને અથવા પોતાનું તેવું મુંદર શરીર વનાવવા ઇચ્છતા પુરુષો ભગવાન પાસે ઉપાય પૂછતા હતા. જવાબ ન મળવાથી ભગવાનને દુઃખ પળ દેતા હતા.

इहलोइयाइं परलोइयाइं भीमाइं अणेगरुवाइं । अवि सुविम दुविमगन्धाइं सदाइं अणेगरुवाइं ॥१॥

अहियासए सया समिए फासाइं विरुवरुवाइं । अरइं रइं अभिभूय रोयइ माहणे अवहुवाई ॥१०॥

स जणेहिं तरथ पुच्छिंसु एगचरावि एगया राओ । अवाहिए कसाइरथा पेहमाणे सचाहिं अपडिन्ने ॥११॥

अयमंतरंसि को इरथ ? अहमंसिसि भिक्खुआहइ । अयमुत्तमे से धम्मे तुसिणीए कसाइए झाइ ॥१२॥

આ લોકમાં ઇટલે મનુષ્યે કરેલા દુઃખના સ્પર્શો તથા દેવતાએ કરેલા દિવ્ય સ્પર્શો તથા તિર્થોએ કરેલા ઉપસર્ગોનાં દુઃખો તથા પર ભવે કરેલાં પાપોથી ઉદયમાં આવેલાં દુઃખોને પોતે સમતાથી સહે છે. અથવા આજ જન્મમાં જે દઢાના મદાર વિગેરે દુઃખ દે છે. તથા તે શિવાયના પરલોક સંવંધી ભોમ (મયકર) જુદા જુદા ઉપસર્ગો આવે છે. તે વતાવે છે. ઇટલે મુગંધીવાલા તે ફુલની માલા તથા ચંદન વિગેરે છે. અને કોહેલાં મુઢદા વિગેરે દુર્ગંધમાલા છે તેજ પ્રમાણે વીણાં વેળું મૃદગ વિગેરેથી મધુર અગાજ તથા કર્મેલક (ઉંટ) નું વરાહજીવિગેરે કાનમાં કઠોર અગાજ લાગે છે. તે વસ્ત્રોમાં ભગવાન રાગદ્વેષ કરતા નથી. [૧]

તથા બધો કાલ પાંચે સમિતિઓથી શુક છે અને જો કંઈ દુઃખના સ્વર્ણો આવે તો સંયમમાં અરતિ લાવતા નથી તેમ સુંદર ભોગોમાં રતિ લાવતા નથી એમ બન્ને પરિપ્રેક્ષામાં સમભાવ ધારીને સયમ અનુદ્યાનમાં વર્તે છે. પોતે કોઈ પણ જીવને દુઃખ ન દેહું, એવા માહણ બનેલા જરૂર પડતાં એક વે ઉત્તર આપતા વિચરે છે. (૧૦)

તે ભગવાન મહાવીર સાઠા વાર પક્ષ વધારે એવા વાર વરસ (વાર વરસ અને સાઠા વાર પચવાડીયાં) સુધી એકલા વિચરતા શૂન્યપટ્ટ વિગેરેમાં રહેતા લોકોથી પૂછાતા કે તમો કોણ છો ?

કેમ અહીં ડમા છો અથવા વ્યાંથી આવ્યા છો. તે સમયે પોતે મૌન રહેતા, તથા દુરાચારીઓ વિગેરે એકઝા મટકતાં ત્યાં આવીને કોઈ વચ્ચે રાતમાં અથવા દિવસમાં પૂછતા. પણ ભગવાને ઉત્તર ન આપવાથી ક્રોધમાં આવી ભગવાનને મૌન દેખી તેઓ અજ્ઞાનથી દ્રષ્ટિ છવાઈ જતાં દંડમુકી વિગેરેથી મારીને પોતાનું અનાયપણું આચરતા હતા. પણ ભગવાન તો સમાધિમાં રહી ધર્મ ધ્યાનમાં ચિન્ત રાખીને સારી રીતે સહેતા હતા. મ૦—ભગવાન કેવા હતા ? હ—પ્રતિજ્ઞા રહિત એટલે તેનું વેર લેવું એવી ઇચ્છા રાખતા નહોતા.

મ૦—તે આવેલાઓ કેવી રીતે પૂછતા હતા ? હ૦—અવ કોણ રહેલું છે ? એમ સંકેત કરીને દુરાચારીઓ અથવા કામ કરનારાઓ પોતાના સાથીઓની રાહ જોઈ ભગવાનને પૂછતા હતા. વઠી હંમેશાં ત્યાં રહેલા દુષ્ટ ધ્યાનવાળા પૂછે છે. પણ ભગવાન મૌન રહેલા હતા. પણ કોઈ વચ્ચે ધણોજ દોષ થતો હોય તો ટાલવાને માટે થોડું વોલતા પણ હતા. મ૦—કેવી રીતે ? હ૦—હું મિશ્રુ છું, આમ વોલતાં જો તેઓ સંમતિ આપે તો ત્યાં રહેતા, પણ તે આવેલા દુષ્ટોની ઇચ્છામાં વિદ્ર થતું હોય, તો ક્રોધાયમાન થઈને મોહાંધ વની વર્તમાન લાભ દેવનારા તુચ્છ બુદ્ધિથી કહે કે અમારા મુકામથી હમણાં નિઠળ, તો ભગવાન આ અપીતિનું સ્થાન છે, એમ

વિચારિ તુર્ત નીકલી જતા. અથવા ભગવાન પોતે પ્રથમથી ત્યાંના મુલ્ય ધણીની આજ્ઞા લીધેલી હોવાથી નીકલતા નહોતા, અને આ મારું ધ્યાન હતામ ધર્મ છે. મારો આચાર છે, એમ વિચારી તે આવનાર મુલ્યસ્થનાં કહવાં વચન વિગેરે સહન કરી મૌન રહી જે થવાનું હોય તે થાય, એમ માની દુઃખ સહન કરે, પણ ધ્યાનથી ચલાયમાન થતા નહોતા. વલી શુ કરતા તે કહે છે.

જંસિપ્પેગે પવિચનિત સિસિરે મારુણ પવાયન્તે । તસિપ્પેગે અણગારા હિમવાણ નિવાયમેસન્તિ ॥૧૩॥
સંઘાડીઓ પવેસિસસામો ઇહા ય સમાદહમાણા । પિહિયા વ સવલામો અહટુક્લે હિમગસંકાસા ॥૧૪॥
તંસિ ભગવં અપહિન્ને અહે વિગહે અહીયાસણ । દવિણ નિવલ્લન્મ ઇગયા રાઓ ઠાહણ ભગવં સમિયાણ ॥૧૫॥
એસ વિહિ અણુક્રન્તો માહણેણ મર્ફમયા । વહુસો અપહિણેણ ભગવયા એવં રોયન્તિ ॥૧૬॥
તિવેમિ ॥ નવમસ્ય દ્વિતીય ઉદ્દેશકઃ ૧-૨ ॥

શિયાળાથી ઋતુમાં કેટલાક માણસો કપહાના અભાવે દાંત વીણા વિગેરે શુક કંપતા હતા. અથવા ટંડીના દુઃખવતો અનુભવ કરી આર્ત ધ્યાનમાં પડતા હતા. તેવા હિમ પડવાના સમયમાં ટંડો વા વાતા કેટલાક સાથુ જેઓ પાસત્યા જેવા હતા, તેઓમાના કેટલાક તેવી ધણી ઠંડ પડતાં દુઃખી થઈને ટંડને દૂર કરવા માટે મહકો કરતા અથવા અગ્રારાની સગદી શોધતા તથા માવાર (કામળો) વિગેરે વાવતા અથવા અનગાર તે પાર્શ્વનાથ ભગવાનના તિર્થમાં રહેલા ગઢવાસી સાથુઓજ ટંડથી પીડાઈને જ્યાં વાયરો ન આવે, તેવી જાળા વિગેરે વધ જગ્યા શોધતા હતા. (૧૩)

વલી (સઘાટી શબ્દવડે ઠંડ દૂર કરનારાં બે અથવા ત્રણ વસ્ત્ર જાળવાં.) તે સઘાટી શોધવા માટે ઠંડથી પીડાણલા વિચારતા કે અમે કયાંયથી માગી લાવીએ. અને અન્ય ધર્મીઓ તો એવા સમિધ ચાલવાનાં લાકડાં શોધતા હતા. કે જેને ચાલીને ઠંડ દૂર કરવા શક્તિવાન યદ્યશું. તથા સઘાટીવડે એટલે કામલો વિગેરે ઓઢીને રહેતા.

પ૦—શા માટે એવું કરે છે ? હ૦—કારણ કે આ હિમનો ઠંડો પવન દુઃખે કરીને સહન થાય છે.

આવી સરવત ઠંડી ઋતુમાં કોઈ અન્ય તાપસ વિગેરે તાપણ તાપી ઠંડ દૂર કરતા, કોઈ આ જૈન સાધુ કામલો ઓઢી નિમાવતા, તેવે સમયે ભગવાન શુ કરતા ? તે કહે છેઃ—આવી કકઢતી ઠંડી અને ઠંડા પવનમાં વધા શરીરને પીડા થવા છતાં ભગવાન જેઓ એશ્વર્ય આદિ ગુણ યુક્ત છે, તેઓ સમમાવે ઠંડને (તાપણું કે કપડા વિના) સહે છે.

પ૦—ભગવાન કેવા છે ? હ૦—પ્રતિજ્ઞા રહિત છે. એટલે તેઓ હયાં ઠંડી ન આવે તેવું બંધ કવજાવાલું મકાન રહેવા વિગેરે માટે યાચતા નથી. પ૦—તેઓ કઈ જગ્યાએ ઠંડ સહે છે ?

હ૦—વાહુની ખીંતો રહિત તથા હપરનું ઢાંકણ હોય કે નહીં, તેવા સ્થાનમાં રહેતા, તથા ફરી ભગવાનના ગુણ કહે છે, રાગ દ્વેષ દૂર થવાથી શુદ્ધ આત્મા દ્રવ્યવાળા અથવા કર્મગ્રંથિ દૂર થવાથી દ્રવ્ય સંયમ છે. તે દ્રવ્યવાળા દ્રવિક (સંયમી) છે, તેમ મકાનમાં ઠંડી સહેતાં કદાચ ઘણી સરવત ઠંડી પીંડે, તો તે ઢાકેલા મકાનથી વહાર નીકળી કોઈ વાર રાત્રીમાં બે ઘડી સુધી ત્યાં રહી ઠંડી સહન કરી પાછા તેજ મકાનમાં આવીને સમતાથી સ્વચ્છરના દૃષ્ટાંતથી સહેવાને શક્તિવાન થતાં.

બીજો હેશો . સમાપ્ત થયો.

ત્રીજો ઉદ્દેશો કહે છે.

ત્રીજો ઉદ્દેશો કહીને હવે ત્રીજો કહે છે. તેનો આપમાણે સંવધ છે. ગયા ઉદ્દેશામાં ભગવાનની શય્યા (વસતિ) નું વર્ણન કર્યું. અને તે સ્થાનોમાં બે ઉપસર્ગો અને પરીપદો સહન કર્યા, તે વતાવવા આ ઉદ્દેશો કહે છે, આ સંવધે આવેલા ઉદ્દેશાની આ શુભ ગાથાઓ છે. તળાપાસે સીયપાસે ય તેડ પાસે ય ઇંસમસમે ય । અહિયાસપ્ સયા સમિપ્ પાસાઈં વિરુવરુવાઈં ॥૧॥ અહ હુચ્ચરલાહમચારી વજામુમિં ચ સુઝમમુમિં ચ । પંતં સિજં સેવિંસુ આસણગાણિ ચેવ પંતાણિ ॥૨॥ અપ્પે જળે નિચારેઈલ્લસણપ્ સુણપ્ દસમાણે । હુઝુકારિંતિ આહંસુ સમણં કુવ્કુરા દસંતુત્તિ ॥૩॥ કુશ દર્મ વિગેરે તૂળના કરોર પસો, તથા ઢહીના સ્પર્શો તથા ગ્રીખ કઠુયા ઉનાલા વિગેરેનો તાપ દુઃખદાયી હતો અથવા ભગવાનને ચાલતાં તેજ (અગ્નિ) કાપજ હતો, તથા ઢાંસપચ્છરો વિગેરે, હતા, તેવા જુદી જુદી જાતિના સ્પર્શોને ભગવાન સમતાથી અથવા સમિતિવદે સહન કરતા. વળી દુઃખથી વિહાર થાય, તેવો દુઃખર દેશ લાઠ છે, તેમાં પળ પોતે વિચર્યા, તેના થે ભાગ છે, એક વજ્ર મુમિ તથા વીજી શુષ્ક મુમિ છે, તે વંને જગ્યાપ્ વિચર્યા છે, તથા માંત તે શૂન્ય ગ્રહ વિગેરે વસતિમાં રહીને અનેક ઉપદ્રવો ભગવાને સહન કર્યા,

तथा धूलना दगला, जाही रती वेकर (वेळ) तथा माटीनां देफां विगेरेना पांत (तुच्छ) आसनो तथा लाकडां जेवां तेवां पहेलां तेना उपर पोते बेसला, (१) तथा ते लाटा देशमां जे बे विभाग उपर वताव्या तेमां पाये लोकोना आक्रोश तथा कृतरांना करडवा विगेरेना घणा प्रतिक्कल उपसर्गो भया, ते वतावे हे.

जनपदते देश—अने तेमां उत्पन्न भयेला ते जानपद माणसो हे, ते अनार्य देश होवाथो अनार्यो हे, तेथी ते दुष्टोए दांतथी करडवुं, भारे दंडनो प्रहार विगेरेथी दुःख देवुं; (अपि शब्दना अर्थमां अथ शब्द हे, तेथी एम जाणवुं, के) त्यां भोजन पण लुधुं अंतप्रांत आपला, तथा अनार्यपणाथी स्वभावधीन क्रोधी होता अने रुना अभावे घासवढे शरीर दांकला, तेओ भगवान उपर विरूप आचरता होता, अने शीकारी कृतराओ भगवान उपर करडवा आवता (३) अने ते देशमां भाग्येन हजारमा एक दयाळ जन हतो के जे करडवा आवेला कृतराने अडकावे, उलटा भगवानने लाकडी विगेरेथी मारीने कृतराने तेना उपर दोडाववा सीत्कार (छुछु) करता के कोइ रीते आसाधुने ते कृतराओ करडे ! आवा दुष्ट अने भयङ्कर देशमां पण भगवान छ मास सुधी रहा वकी—एलिवखए जणा मुंजो वहवे बलभूमि फरसासी । लडि गहाय नालियं, समणा तरथ य विहरिसु ॥५॥ एवंपि तरथ विहरंता, पुष्टपुष्टा अहेसि सुणिएहि । संलुच्चमाणा सुणएहि दुच्चराणि तरथ लाढेहि ॥६॥ निहाय झंड पाणेहि तं कायं वोसज्जमणगारे । अह गाम कंठए भगवंते, अहियासए अभिसमिच्चा ॥७॥ नागो संगामंसीसे वा पारए, तरथ से महावीरे । एवंपि तरथ लाढेहि अलङ्कपूवोवि एगया गामो ॥८॥

હવેર વતાવેલ કપ્ડ આપનાર હ્યાં માણસો છે, તેવા દેશમાં ભગવાન વારંવાર વિચર્યા, અને તે વચ્ચે શ્રમિમાં ઘણા માણસો હાથે લાનારા હોવાથી ક્રોધી હતા, અને તેથી સાધુને કદર્યના કરે છે, તેથી વીજા સાધુઓ બૌદ્ધ વિગેરેના હતા; તેઓ શરીર પ્રમાણ અથવા તેથી ચાર આંગલ વધારે લાંબી નઠી (લાકડી) કુતરા હાથના માટે હાથમાં રાખીને વિચરતા હતા. (૫)

તથા તેમને નિવારણ કરવાનું મુશ્કેલ હોવાથી અનાથ લોકના લાટ દેશમાં ગામ વિગેરેમાં વિચરવું મુશ્કેલ હતું. (૬)

પ૦—આવા કઠણ દેશમાં ભગવાન ત્યારે કેવી રીતે વિચર્યા; તે કહે છે—પ્રાણીઓ જેનાવડે દંડાય તે દંડ મન વચન કાપા સવન્થી છે, તે દંડને ભગવાને છોડી દીધો, તેજ પ્રમાણે કાપાનો મોઢ છોડીને તે અળગાર (ભગવાને) ગામ કંટક તે ગામ-દાના નીચ લોકોનાં કઠોર વાક્યો નિર્જરાનું કારણ માર્ગને સમતાથી સહન કર્યા. (૭)

પ૦—કેવી રીતે સહન કર્યો? તે દૃષ્ટાંત વતાવીને કહે છે.

જેમ હાથી સંપ્રાપ્તના મોતરે આગલ વધીને. શત્રુના લશ્કરને મેદીને તેની પાર બાય છે, તે પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર તે લાટ મળવું પણ નશોવું (જંગલમાં પણ પડી રહેતાં.)

તેવસંકમન્તમપડિશં, ગામંતિયમિ અપ્પત્તં; । પડિનિક્કલમ્મિત્તુ હૃસિસુ, પ્યાઓ પરં પલેહીતિ ॥૯॥

हयपुत्रो तरथ दंडेण, अदुवा मुट्टिणा अदु कुंतफलेण; । अदु लेल्लुणा कवाल्लेण, हंइा वहवे कंदिंसु ॥१०॥

गोचरी लेवा जत्तां अथवा मकानमां रहेवा जत्तां भगवान् प्रतिज्ञा रहित हत्ता, पट्टले गाम पासे आवेल्ल होय, अथवा गाम न आवुं होय, तो एम नहोता करता के; हुं अहीं हमेशां रहीश, अथवा अहीं नहीं रहूं, तथा त्यां अनार्य लोको भगवान्नी पासे आवीने प्रथम मारता, अने कहेता के आ गामथी दर जाओ. (९) तथा कदी गाम बहार रहेता तो त्यां पण अनार्य लोको आ-वीने प्रथम दंड (लाकड़ी) अथवा मुक्तीथी मारता, अथवा भालानी अणीथी माटीना टेफाथी अथवा पढाना ठीकराथी मारी मारीने अनार्य लोको बीजाने बोलता के आवो आवो ! तमे जुओ तो त्वारा के आ कोण छे ? ए ममाणे कलकल करता हत्ता. (१०)

मंसाणि छिन्नपुत्राणि उट्ठंभिया एगया कायं; । परीसहाइं लुचिंसु, अदुवा पंसुणा उवकारिंसु ॥११॥

उज्जा लइय निहणिंसु, अदुवा आसणाउ खलइंसु । वोसट्टकायपयणाऽऽसी ढुक्खसहे भगवं अपडिन्ने ॥१२॥
कोइ बल्लत तो भगवान् पासे आवीने तेमना शरीरने झाली राखीने तेमांथी मांस कापी काढता, तथा बीजा पण दुःख देनारा परीषदो आपता, अथवा धूल्यी हेरान करता. (११)

वळी कोइ बल्लत भगवान्ने उंचे उंचकीने नीचे पटकता हत्ता, अथवा गोदोहिक उल्लुहुक वीरासन विगेरेथी धक्को मारी पाडी देता, आहुं दुःख यवा छत्तां पण भगवान्ने तो कायानो मोह मुक्ती दीवेल्लो होवाथी परिषद सदन करवायां लीन हत्ता, अने मुहकेलीथी सहन थाय, तेवा परिषदोना दुःखने सहता, पण ते दुःखने दर करवान्नी अथवा देवा करवान्नी इच्छा न धराववाथी अपतिज्ञावाळा हत्ता.

દુઃસ્વ સહેનારા ભગવાન કેવી રીતે દતા તે દૃષ્ટાંતથી વતાવે છે.
સુરો સંગામસીસે વા સંઘડે તત્થ સે મહાવીરે । પહિસેવમાળેં ફરસાઠેં અચલે ભગવં રીયિતથા ॥૧૩॥

એસ વિહી અણુક્રંતો, માહણેળ મડેમયા । વહુસો અપહિન્નેળ, ભગવયા એવં રિયંતિ ॥૧૪॥
તેમ સંગ્રામના મોઝરે શૂરવીર પુરુષ શત્રુના સૈન્યના ખાલા વિગેરેથી બેદાગા છતાં પણ વચ્ચતર પહેરેહું હોવાથી પાછો હઠતો નથી, તેજ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર પુરુષ તે લાઠ વિગેરે દેશોમાં પરિપહરુષ શત્રુઓપૂ પીઠા કરવા છતાં પણ કઠોર પરીપહોના દુઃખોને મેરુ માફક નિષ્કંપ વનીને ધીરજવડે સંઘટ્ટ અંગવાલા વનીને સહેતા જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરુપ મોક્ષ માર્ગમા વિચરે છે. (૧૩)
આજ પ્રમાણે ગયા હૈશાયાં વતાવ્યા પ્રમાણે બુદ્ધિમાન ભગવાન મહાવીર કદાપ્રહ વિના દુઃસ્વો સહેતા વિચર્યા—

ચોથો ઉદેશો કહે છે.

ત્રીજો ઉદેશો કહીને હવે ચોથો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબધ છે કે ત્રીજા હૈશાયાં ભગવાને સહેલા ઉપસર્ગ પરીપહોનું વર્ણન છે, અને આ હૈશાયાં પણ રોગ અતંક પીઠા આવતાં પણ તેની ચિકિત્સા (ઉપાય) છોટી દૂઝને ભયંકર રોગ હત્યત્વ થયા છતાં પણ વરોવર સહેતા, અને પ્રકાંત તપ ચરણમા ઉદ્યમ કરતા, તે વતાવશે. આ સવધે આવેલા હૈશાનું આ પ્રથમ મુદ્દ છે:—

ओमायरिं चाएइ, अपुट्टेवि भगवं रोगेहिं । पुट्टे वा अपुट्टे वा, नो से साइजई तेइच्छं ॥१॥
संसोहणं च वमणं च, गायठरंगणं च सिणाणं च । संवाहणं च न से कप्पे दंतपक्खालणं च परिन्नाए ॥२॥

उपर वतावेला शीतोष्ण दंशमशक आक्रोश ताडना विगेरे परिपहोमा थोडं दुःख होवाथी सहेवा शक्य हता, पण उणोदरी (ओछुं खाहु) ते शक्य न हेतुं, पण भगवान महावीर तो वातादि क्षोभना अभावे रोगमां सपडायां न होता छतां, पण ओछुं खावाने शक्तिवान थया एटछे लोको तो रोगमा सपडाया होय, त्यारे ते रोग दूर करवा ओछुं खाता हता, पण भगवान तो ते रोगना अभवमां पण समत्व ओछो करवा ओछुं खाता, अथवा खांसी के दम विगेरेना द्रव्य रोगथी पीडाया नहोता, छतां पण भविष्यमां आववाना भावरोगरूप कर्मने दूर करवा माटे उणोदरी तप करता हता.

म०—थुं भगवानने तेवा खांसी दम विगेरेना रोगो थता नहोता ? के भाव रोगो दूर करवाना कारणे उणोदरी तप कर्यो ?
उ०—कहे छे भगवानने खांसी विगेरे रोगो स्वभावधीन काया साथे थता हता, अने नवा तो शस्त्रना या विगेरे लगवाथी थता, ते वतावे छे. ते भगवान महावीर कुरांता करदवाथी अथवा खासी भास विगेरेना रोगोथी पीडाया, छतां पण ते चिकित्सा (रोगना उपाय) ने करता नथी, अर्थात् तेओ रोगनी शांति करवा औपय लेवानी इच्छा करता नहोता. (१)

ते वतावे छे, शरीररुं वरोवर रीते शोधवुं ते निःसोत्र (निसोतर) सुवर्णमुखी विगेरेथी जुलाव लेता नहोता, तथा मदनफळ (मीठळ विगेरेथी उलटी (वमन) करता नहोता, तथा सहस्र पाक तेल विगेरेथी शरीररुं अभ्यंगन (चोळवुं) करता नहोता. तथा

ઉદ્ધર્તન વિગેરેથી સ્નાન કરતા નહોતા. હાથ પર્ગ વિગેરેનું સંવાધન (દવાવતું) કરાવતા નહોતા. તથા આહું શરીર અશુચિ (ગંદકી) થી મરેહું છે, એમ જાણીને દાતળ વિગેરેથી દાત સાફ કરતા નહોતા.

વિરણ ગામધર્મોહિં, રીયડ માહળે અવહુવાઈ । સિસિરાંમિ ણગયા મગવં, હાયાઈ જ્ઞાઈ આસીય ॥૩॥
આયાવહ ય ગિરહાણં, અહહ ડકકુહુણ અભિત્તાવે । અદુ જાવ રૂથ રૂહેણં, આયણમંથુકુન્માસેણં ॥૪॥

વલી પાંચે ઇંદ્રિયોના વિષયોમાં શબ્દ વિગેરેથી મોહ ન પામતાં સંયમ અનુશીલનાં તેને દોરે છે, તેથી તેઓ વિરત છે, તથા માદન (જીવોના રક્ષક) મધુ અવહુ (ધોહું) વોલનારા છે, (એક વાર વોહે તેથી અવહુ શબ્દ લીધો છે, વાકી તો અવાદી છે એવું વોલાય) તથા કોઈ વલત શિશિર ક્રતુ (શીયાળા)માં મગવાન ધર્મ ધ્યાન અથવા શુદ્ધ ધ્યાનમાં સ્થિર હતા. (૩)

વલી (છટ્ટી વિમર્શકિને સાતમીના અર્ધમાં લેતાં) ગ્રીષ્મ ક્રતુમાં મગવાન (સુહ્યા મેદાનમાં) આતાપના લેતા તે વતાવે છે. ઉત્કુ-
ટુક આસને મગવાન સૂર્યના તટકા સન્મુલ્લ વેસતા, અને ધર્મના આધારરૂપ દેહને લુલા એવા કોદરા માતથી તથા ચોરકૂટ વિગેરેનો સાધવો, તથા અહદ (જે ઉત્તર દિશામાં યાય છે) અથવા વાપેલા વાસી અહદ અથવા સિદ્ધ માસા વિગેરેથી કાયાનો નિષાવ કરતા.
હવે તે કાલ અવધિ (મુદત)ના વિશેષણવદે વતાવે છે.

एयाणि तित्ति पडिसेवे, अट्ट मासे अ जावयं मगवं; । अपि इरथ इगया मगवं अद्धमासं अदुवा मासंपि ॥५॥
અવિ સાહિણુવે માસે છરિપિ માસે અદુવા વિહરિરથા; । રાઓવરાયં અપડિન્ને અદ્ધગિલાયમેગયા મુંઝે ॥૬॥

કર્તુ. દૃઢલે વચમાં પાંચ ઉપવાસ કરે અને પ્રથમના દિવસે તથા સાતમા દિવસે એક વાર સ્નાયઃ આ વધો તપ પોતે શરીરમાં સમાધિ રાખીને કરતા પળ મન મેહું કરતા નહોતા, તથા નિયાતું (પતિજ્ઞા) કરતા નહોતા, (૭) તથા હેય ઉપાદેય વસ્તુ તત્ત્વને મહાવીરે જાણીને તે મહાવીર પ્રમુદ્ધ કર્મની પ્રેરણા કરવામા વીર વર્તીને પાપ કર્મ પોતે જાતે ન કર્યું, ન વીજા પાસે કરાવ્યું, અને અન્ય પાપ કરનારને પોતે પ્રશંસ્યા નહીં, (૮)

ગામં પવિસે નગરં વા ઘાસમેસે કડં પરદાદા । સુવિસુદ્ધમેસિયા મગવં, આયતજોગયાદ્ સેવિરથા ॥૯॥
અદુ વાયસા દિગિંચહતા જે અન્ને રસેસિણો સત્તા । ઘાસેસણાદ્ ચિંદંતિ, સયયં નિવહ્નદ્ વ પેહ્નદા ॥૧૦॥

મગવાન્ મહાવીર ગામ અથવા નગરમા પેસીને ગોચરી શોધતા, પણ તે પર માટે વનાવેહું દૃઢમ દોષ રહિત હોય તે લેતા, તથા સુવિશુદ્ધ દૃઢલે ઉત્પાદ દોષ રહિત લેતા, આ પ્રમાણે પૂર્ણ (ગોચરી) ના દોષ ત્યાગીને મગવાન આયત તે સંયમ અને મન વચન કાયાના યોગ (વ્યાપાર) વાલા વર્તીને જ્ઞાન ચતુષ્ચક્રે ગ્રણે શુભિ પાલતા આયત યોગવાલો માત્ર (તે આયત યોગતા) છે, તે વડે શુદ્ધ આહાર લાવી ગોચરી કરતાં યાચ દોષ થાય, તે ટાલીને ગોચરી કરતા [અહીંયાં પણ ૪૨ દોષ ગોચરી લેતા અને ‘૫’ ગોચરી કરતાં ૫મ ૪૭ દોષ ટાલવાનું જાણવું] [૯]

હવે મગવાન જ્યારે ગોચરી પૂર્ણ થઈ. ત્યારે પ્રાણમાં શુદ્ધિ પીઠાપેલા કાગડા તથા વીજાં રસ [પ્રાણી] ની રૂચ્છાવાલોં કપોત ઋતુર વિશેરે સત્ત્વો [પ્રાણીઓ] તથા સ્વાવાનું શોધવા માટે જે પ્રાણીઓ રસ્તામાં વેઢેલાં હોય, તેમને જમીન ઉપર વરોવર

કર્તુ, પૃટેલે વચમાં પાંચ ઉપવાસ કરે અને પ્રથમનાં દિવસે તથા સાતમા દિવસે એક ગાર સાયઃ આ વધો તપ પોતે ગરીરમાં સમાધિ રાલીને કરતા પણ મન મેલું કરતા નહોતા, તથા નિયાણું (પતિજ્ઞા) કરતા નહોતા, (૭) તથા હેય ઉપાદેય વસ્તુ તલ્લને મહાવીરે જાણીને તે મહાવીર પ્રમુખ કર્મની પ્રેરણા કરવામા વીર વનીને પાપ કર્મ પોતે જાતે ન કર્યું, ન વીજા પાસે કરાવ્યું, અને અન્ય પાપ કરનારને પોતે પ્રશંસ્યા નહો, (૮)

આચા૦

॥૮૪૪॥

સેવિરથા ॥૯॥

આયતજોગયાપ્

સુત્રિસુદ્ધમેસિયા ભગવં, આયતજોગયાપ્ ય પેહાપ્ ॥૧૦॥

સયયં નિવરૂપ્ ચિદંતિ, સયયં નિવરૂપ્ રહિત હોય તે

ગામં પત્રિસે નગરં વા ઘાસમેસે કડં પરઢાપ્ । ઘાસેસણાપ્

અટુ વાયસા દિગિંચ્છતા જે અન્ને રસેસિજો સત્તા । પળ તે પર માટે વનાવેલું પૃટેલે ઉદ્ધમ દોપ રહિત હોય તે

ભગવાન્ મહાવીર ગામ અથવા નગરમાં પેસીને ગોચરી જોખતા, પણ તે પર માટે વનાવેલું પૃટેલે ઉદ્ધમ દોપ રહિત હોય તે

લેતા, તથા સુત્રિશુદ્ધ પૃટેલે ઉત્પાદ દોપ રહિત લેતાં, આ પ્રમાણે પૂણા (ગોચરી) ના દોપ ત્યાગીને ભગવાન આયત તે સંયમ અને

મન વચન કાયાના યોગ (બ્યાપાર) વાજા વનીને જ્ઞાન ચતુષ્ટયવંદે ત્રણે ગુણિ પાલતા આયત યોગવાજો ભાગ (તે આયત યોગતા) છે,

તે વટે શુદ્ધ આહાર લાવી ગોચરી કરતાં ગાંચ દોપ થાય, તે ટાલીને ગોચરી કરતા [અહીંયાં પળ ૪૨ દોપ ગોચરી લેતાં અને '૫'

ગોચરી કરતાં પમ ૪૭ દોપ ટાલવાનું જાણવું] [૯]

હવે ભગવાન જ્યારે ગોચરી પ્ નીકળતા. ત્યારે માર્ગમાં ભૂલથી પીડાયેલા કાગડા તથા વીજાં રમ [પણી] ની ઇચ્છાવાજાં

કપોત કનુતર વિગેરે સત્ત્વો [પ્રાણીઓ] તથા ત્યાગનું જોખવા માટે જે પ્રાણીઓ રસ્તામાં વેઠેલાં હોય, તેમને જમીન ઉપર ચરોચર

जोइने तेमने खावा पीवामां अडचण न पढे तेवी रीते हमेशां पोते धीरे धीरे गोचरीने माटे चाले छे. [१०]
अदुवा माहणं च समणं वा गाम पिण्डोलगं च अतिहिं वा;। सोवागमूसियारिं वा कुक्कुरं वा विविदियं पुरओ
वित्तिच्छेयं वज्जन्तो तेसिमप्पत्तियं परिहरन्तो;। मंदं परक्कमे भगवं अहिंसमाणो धासमेसिस्था ॥१२॥

अथवा ब्राह्मणनै लाभ माटे उभेलो जाणीने तथा बौद्ध मतना साधु आजीविक [गोशालाना मतना] साधु तथा परिव्राट तापस
अथवा पार्श्वनाथना अनुयायी जैन साधुमांथी कोइपण होय, अथवा गामना भीखारीओ जे होजरी भरवा माटे भटकता होय, अ-
थवा कोइ अतिथि [परोणा] मुसाफर होय, तथा चांडाल के बीलाडी कृतं के कोइपण प्राणी मोढा आगळ उभेलुं होय तो [११]

तेमनी वृत्तिने छेदवा विना अने मनमांथी दुर्ध्यान काढीने तेमने जरा पण त्रास आप्या विना भगवान् मंद मंद चाले छे,
तथा पर एवा कुंथुवा विगेरे नाना जंतुओने दुःख दीधा विना पोते गोचरीमां फरे छे. (१२)

अवि सूइयं वा सुक्कं वा सीयं पिंडं पुराणकुम्मासं । अदु बुक्कसं पुलागं वा लळे पिंडे अलळे दविण् ॥१३॥

अवि झाइ से महावीरे आसणत्थे अकुक्कुए ज्ञाणं । उड्डं अहेतिरियं च पेहसाणे समाहिमपडिन्ने ॥१४॥

दहीं विगेरेथी भोजन भोजावेळुं होय, तेमज बालचणा विगेरे सुकुं होय, अथवा ठंडु होय अथवा घणा दिवसना रांघेला
जुना कुल्माष होय अथवा बुक्कस ते जुनुं धान्य के भात विगेरे होय अथवा जुनो साथवो बोरकुट विगेरे होय, अथवा घणा
दिवसनं भरेळुं गोरस अने घउना मंडक (देबरां) होय, तथा जवना निष्पाव विगेरे पुलाक होय, ए प्रमाणे ठंडो उनो सारो

माडो रसिक भरसिक गमे तेमो पिंड मळे तो पण रागद्वेष छोडीने मापरता द्रविक (संयमवाळा) भगवान विचरे हे. एटले जो ममी अथवा सारी गोचरी मळी होय तो अहंकारी यता नशी, तथा न भक्ततां ओछी मळतां खराच मळतां पोते पोतानी के आपनार प्रभु पण साहं ध्यान महावीर प्रभु अने न भक्ततां भूलया रहीने

[illegible][illegible]

छे, तेने द्रव्य पर्याय नलेन
न करे छे. (१४)
अकसाई विगयेगेही य सदरूवेछु अमुच्छिष्ट झाई । छउमर... अमरिनिवुड अमरि...
कुविरथा ॥१५॥ समयमेव अभिसमागमम, आयएजोगमायसोहीए । बहुसो अपडिन्नेण, भगवया
भगवं समियासी ॥१६॥ एस विहि अणुक्रंतो, माहणेण मईमया । बहुसो अपडिन्नेण, भगवया
एवं रियंति ॥१७॥ तिवेमि ९-४ ब्रह्मचर्यश्रुतस्कंधे नवमाध्ययने चतुर्थ उद्देशकः
कपाय रक्षित (कोत्र विगेरेको पांषण विगेरे चडाव्या विना) तथा गृह पणु दूर करीने तथा शब्द विगेरेमा मूच्छी राख्या

विना ध्यान करे छे, मनने अनुकूलमां राग नथी तेम प्रतिकूलमां द्वेष नथी. तथा ज्ञानआवरण, दर्शनावरण, मोहनीय, अंतराय, ए चार कर्म विद्यमान होवाथी छद्मस्थ हता, तो पण तेमणे विविध संयमना अनुष्ठानमां पराक्रम बतावीने कपाय विगेरे प्रमादने एकवार पण न कर्यो, (१५) तथा पोने पोताना आत्माथी तत्वने जाणीने संसार स्वभाव जाणनारा भगवान स्वयंबुद्ध बनी तीर्थ प्रवर्तन करवा उद्यम कर्यो. कबुं छे के:—

यच्छिवं त्वामुवाच; ॥

आदित्यादिर्विबुधविसरः सारमस्यां त्रिलोक्या—मास्कन्दन्तं पदमनुपमं

तीर्थ नाथो लघुभवमयच्छेदि तूर्णं विधत्स्वे—त्येतद्वाक्य त्वदधिगतये नो किमु स्यान्नियोगः? ॥१॥

आदित्य विगेरे विबुधोनो समूह (नव लोकांकित देवो) छे, तेमणे तेमने कबुं के हे नाथ ! आ त्रण लोकमां साररूप अनुपम जे शीघ्र भवोना भय छेदनार अने शिवपद आपनार तीर्थ (जैन शासन) छे. तेमने शीघ्र स्थापन करो ! आ प्रमाणे आबुं वाक्य तमारी स्मृति माटे काने न पड्युं होत, तो आ नियोग केवी रीते यात ? तथा तीर्थ प्रवर्तन माटे केवी रीते भगवाने उद्यम कर्यो ते बतावे छे:—

आत्म शुद्धिवडे एटले पोतानां कर्मनो क्षय उपशम तथा क्षय करवावडे सुमणिहित मन वचन कार्याना योगो जे आयत योग छे, तेमने निर्मल करी तथा विषय कपायो विगेरेने उपशम विगेरेथी दूर करवाथी ठंडी गुण प्राप्त करेला (शांत) भगवान छे. तथा माया रहित तेज प्रमाणे क्रोध मान लोभ रहित बनी जीवतां सुधी पांच समितिण समित (उपयोग राखी वर्तन करनारा) तथा त्रण गुप्तिथी गुप्त बनीने रखा हता. (१६)

ज्ञान पण निष्फल जाय छे, कारण के ते ज्ञाननुं अर्थपणुं क्रिया साथे छे, कारण के जेनी जे अर्थ माटे प्रवृत्ति होय, तेनुं तेमां प्रधानपणुं छे, अने ते सिवायनुं अप्रधान (गौण) छे, ए न्याय छे, संविद् बढे त्रिषय व्यवस्थाननुं पण अर्थ क्रियापणाथी अर्थपणुं क्रियानुं प्रधानपणुं बतावे छे, अन्य व्यतिरेको पण क्रियामां सिद्ध थाय छे, कारण के सम्यक् चिकित्सानी विधि जाणनारो यथार्थ औपधनी प्राप्ति करे, तो पण उपयोग क्रिया रहित होय तो ते वैद रोगने दूर करी शक्तो नथी. तेज कहुं छे. के—

शास्त्राण्यधीत्यापि भवंति मूर्खाः । यस्तु क्रियावान् पुरुषः स विद्वान् ॥

संचिन्त्यतामौपधमातुरं हि । किं ज्ञानमात्रेण करोत्यङ्गिरोगम् ॥१॥

शास्त्रोने भणीने पण केटलाक क्रिया न करनारा मूर्खा होय छे, पण जे थोडुं भणेलो होय पण क्रिया करनारो होय ते विद्वान् छे. कारण के औपध चिंतवो. पण ते चिंतवेलुं औपध बिना क्रिया करे शुं रोगीने निरोगी बनावी शकशे के ? वळी—

क्रियैव फलदा पुंसां, न ज्ञान फलदं मतं; यतः स्त्रीभक्ष्यभोगज्ञो, न ज्ञानात् सुखितो भवेत् ॥ १ ॥

पुरुषोने क्रियाज फलदायी छे. पण ज्ञान फलदायी नथी कारण के स्त्री.खावाना पदार्थ, तथा भोगववानी वस्तुओनो जाणनार एकला ज्ञानथी सुखीओ थतो नथी ! पण ते क्रियाथी युक्त होय ते माणस पोतानी इच्छा प्रमाणे अर्थ मेळवनारो थाय छे. जो पूछता हो के केवी रीते ! तो कहुं छुं. के “ निश्चयथी देखेलामां न उत्पन्न थएलुं नथी, ” अने ज्यां सकल (बधा) लोकमां प्रत्यक्ष सिद्ध अर्थ होय त्यां बीजुं प्रमाण मागी शकाय नहीं. ! तथा परलोकनुं सुख वांछतां होय, तेमणे पण तप चारित्रनी क्रियाज करवी, जिनेश्वरनुं वचन पण तेज कहे छे.

પુરુષોને જે જ્ઞાન છે, તે ફલ દેનારું છે, પણ ક્રિયા ફલદાયી નથી. કારણ કે મિથ્યા જ્ઞાનગાળો ક્રિયા કરવા જાય તો તેનું અયોગ્ય ફલ સાક્ષાત્ દેલાય છે, અને સમ્યગ્ પ્રકારે જ્ઞાનથીજ પાર પહોંચાય છે, તથા વિષય વ્યવસ્થિતિનું સમાધાન જ્ઞાન પૂર્વક થાય છે, તથા વધા દુઃખોનો નાશ જ્ઞાનથીજ થાય છે, અને જ્ઞાનનુંજ અન્યવ્યતિરેકપણું છે. પૃથલે જ્ઞાન હોય તો ફલની સિદ્ધિ અને જ્ઞાન ન હોય તો ફલની અસિદ્ધિ છે; માટે દરેક રીતે જ્ઞાનનું પ્રધાનપણું છે, તે વ્રતાવે છે. જ્ઞાનના અખાવે અનર્થ દૂર કરવા માટે તૈયારી કરે તો પણ કરવા જતાં અજ્ઞાનતાથી પતંગીયા માફક અનર્થમાં ફીપલાડ જાય છે, અને જ્ઞાનના સદ્ભાવે વધા અર્થોને અને અનર્થના સંશયોને વિચારીને યથાશક્તિ વિદ્યોને દૂર કરે છે, તેમજ આગમ પણ કહે છે, “પદ્મ્યં નાણં તથો દયા” સૂત્ર છે. આ વંધું ક્ષાયોપગમિકજ્ઞાન આશ્રયી કયુ, અને ક્ષાયિકને આશ્રયી પણ તેજ પ્રધાન છે, કારણ કે નમેલા સુર અધુર દેવતાના યુક્તોના સમુદાયોની વેદિકામાં જેમના ચરણ યુગલની પીઠ છે, તથા ખવ સમુદ્રના તટે પહોંચ્યા છે.

તથા દીક્ષા લીધી છે, જળ લોકના વંધુ છે, તપ ચારિત્ર સારીરીતે આદરવા છતાં પણ જ્યાં સુધી જીવ અજીવ ત્રિગેરે વધા પદાર્થોનું પરિચ્છેદ કરનાર ઘનઘાતિ કર્મ સમૂહ ક્ષય થયારૂપ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તે ભગવાનને મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતી નથી, માટે જ્ઞાનજ યુક્તિયુક્ત આ લોક પરલોક ફલની રિચ્છિત પ્રાપ્તિ કરનાર સિદ્ધ થાય છે,

ક્રિયા વાદીનો નય (અમિપ્રાય)

ક્રિયાજ આલોક પરલોકનું રિચ્છિત ફલની પ્રાપ્તિનું કારણ છે. કારણ કે તે યુક્તિયુક્ત છે. જો તેમ ન હોય તો જ્ઞાનવંદે દેલવા છતાં પણ અર્થ ક્રિયાના સમર્થન અર્થમાં પ્રમાતા પ્રેક્ષા પૂર્વકારી છતાં પણ જો છોડવા હેવારૂપ પ્રવૃત્તિ ક્રિયા ન કરે તો તેનું

चेद्यकुलगणसंवे, आयरियाणं च पवणय सुए य । सव्वेसुडवि तेण कयं, तवसंजममुज्जमन्तेणं ॥ १ ॥
चेत्य कुल गण संघ आचार्य प्रवचनश्रुत, ए वधामां पण तेजे तप अने संयममां उद्यम करवाथी कयुं जाणवुं, माटे आ-
क्रियाज स्वीकारवी, कारण के तीर्थकर विगेरेए पण क्रिया रहित ज्ञानने पण अफळ कहुं छे वळी कहुं छे के—

क्रियाज स्वीकारवी, कारण के तीर्थकर विगेरेए पण क्रिया रहित ज्ञानने पण अफळ कहुं छे वळी कहुं छे के—
सुवहुं पि सुअमधीतं, किं काहि चरण विप्पहूण (सुक) स्स ? अंधस्स जह पलित्ता, दीवसतसहस्सकोडिवि ॥१॥
घणाए सिद्धांत भण्यो होय, पण जो चारित्र रहित होय तो ते थुं करी शके ? जेमके घरमां लाखो करोडो दीवा कयों होय
तो पण अंधो केवी रीते कार्य सिद्ध करी शके ? अर्थात् देखवानी क्रियामां विफल होवाथी तेने दीवा नकामा छे. वळी क्षायोप-
शमिक ज्ञानथी क्रिया प्रधान छे, एम नहि, पण क्षायिक ज्ञानथी पण क्रिया प्रधान छे, जेमके जीव अजीव विगेरे संपूर्ण वस्तु
परिच्छेदक केवलज्ञान विद्यमान होय, पण ज्यां सुधी क्रिया समाप्त करनाहं अयोगी गुणस्थाननुं 'ध्यानरूप क्रियापणुं' न फरसे,
त्यां सुधी भवधारणीय कर्मनो उच्छेद थाय नही, अने तेनो उच्छेद न थवाथी मोक्ष प्राप्ति पण न थाय, माटे ज्ञान प्रधान नथी,
पण चरणनी क्रियामां आलोक अने परलोकना इच्छित फळनी प्राप्ति छे, माटे ते क्रियाज प्रधान फळने अनुभवे छे.

आ प्रमाणे ज्ञान विना सम्यक् क्रियानो अभाव छे. अने ते क्रियाना अभावथी अर्थ सिद्धि माटे ज्ञाननुं वैफल्य छे. आ प्रमाणे
वने नयवाळो पोताना नयनी सिद्धि करी तेथी सामान्य बुद्धिवाळो शिष्य व्याकुल मतिवाळो बनीने गुरुने पूछे छे के आमां सत्य
तत्व थुं छे ? आचार्यनो उत्तर—हे देवोने प्रिय भाइ ! अमे तो कहुं छेज ? पण तुं भूली गयो ! कारण के ज्ञान तथा क्रियाना
अभिप्रायो वन्ने एक बीजाने आधारेज वधा कर्म कंदना उच्छेदरूप मोक्षनां कारणो छे तेनुं दृष्टांत.

इति श्रीमद्भद्रबाहुस्वामिसंहन्धनिर्युक्तिसंकलिताचाराद्गप्रथमश्रुतस्कन्धस्य
 दृत्तिः श्रीवाहरिगणिविहितसाहाय्यकेन श्रीशीलाङ्गाचार्येण तत्त्वा-
 दित्यापराभिधानेन विहिताऽऽगता संपूर्तिम् ।

સ્કંધ ૨ જો (અધ્યયન પાંચમું)

જયત્યનાદિપર્યન્તમનેકગુણરત્નમ્ભૂત । ન્યત્કૃતાશેપતીર્થેશં તીર્થ તીર્થાધિપૈર્નુતમ્ ॥ ૧ ॥

અનાદિ, અનંત કાલ રહેનારું, અનેક ગુણ રત્નોથી ભરેલું, વધા મતવાલાને સીધે રસ્તે લાવનાર અને તીર્થકરોણ નમસ્કાર કરેલું એવું તીર્થ (જૈન શાસન) જયવંતુ વર્તે છે,

નમઃ શ્રીવર્દ્ધમાનાય, સદાચારવિધાયિને । પ્રણતાશેપગીર્વાણચૂડારત્નાર્ચિતાંહયે ॥ ૨ ॥

સદાચાર વતાવનારા અને નમેલા વધા દેવતાઓના મુકુટના રત્નોથી જેના પગ પૂજીત છે. એવા શ્રીવર્દ્ધમાનસ્વામીને નમસ્કાર થાઓ.

આચારમેરોર્ગદિતસ્ય લેશતઃ, । પ્રવન્મિ તચ્છેપિક્કચૂલિકાગતમ્ ॥

આરિપ્તિસતેઽર્થે ગુણવાન કૃતી સદા । જાયેત નિઃશેપમશેપિતક્રિયઃ ॥૩॥

આચારાંગ સૂત્રરૂપ મેરુપર્વતની ચૂલિકા સમાન આ ચૂલિકામાં જે થોડો વિપય આવેલ છે, તેને થોડામાં કહું છું કારણકે કારણ કે હંમેશા કૃત્ય કરનારો ગુણવાન પુરુષ આરંભેલા ઇચ્છિત અર્થમાં વાકી રહેલી ક્રિયા કરવાથીજ સંપૂર્ણપણા(ની અર્થસિદ્ધિ)ને પામે છે.

નવ વ્રહ્મચર્યઅધ્યયનરૂપ આચાર પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ કહ્યો, હવે અગ્રશ્રુતસ્કંધ આરંભે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંવંધ છે.

પૂર્વે આચારના પરિમાણને વતાવતાં કહ્યું કે—

નવંવંભવેરમ્ઇઓ અદ્ધારસપયસહસ્સિઓ વેઓ । હવ્ઇ ય સપંચચૂલો વહુવહુઅયરો પયગ્ગેણં ॥ ૧ ॥

નવ વ્રહ્મચર્યવાળો, અદ્ધાર હજાર પદવાળો પંચ ચૂલા સહિત પદોના અગ્રવડે ઘળો ઘળો આ વેદ (જૈનાગમ)આચારાંગ થાય છે.

તેમાં પ્રથમ સંક્રંધમાં નવ વ્રહ્મચર્ય અધ્યયનોને કહ્યાં, અને તેમાં પળ સમસ્ત વિવક્ષિત અર્થ કહ્યો નથી અને કહેલો વિષય પળ સંક્ષેપથી કહ્યો છે, જેથી ન કહેવાયેલા વિષયનો કહેવા માટે તથા સંક્ષેપમા કહેલા વિષયને વિસ્તારથી કહેવા તેના અગ્રભૂત (મુલ્ય) ચાર ઝુડાઓ પૂર્વે કહેલા વિષયનો સંગ્રાહિકજ અર્થ વ્રતાવે છે, તેથી તે અર્ધવાલો આ વીજો અગ્રશ્રુત સંક્રંધ છે. ૫થી આવા સંક્રંધ આવેલા આ સંક્રંધની ત્રણેય કહેવાય છે. નામ સ્થાપના સુગમને છોડી દ્રવ્ય અગ્રના નિક્ષેપા વ્રતાવવા નિર્ધુક્તિકાર કહે છે.

દબ્બો(૧) ગાહણ(૨) આપ્સ(૩) કાલ(૪) કમ(૫) ગણ(૬) સંચર્(૭) ભાવે(૮) ॥

દ્રવ્ય અગ્ર વે પ્રકારે છે, આગમ અને નોઆગમ વિગેરે છે. તે સિવાય વ્યતિરિક્તમાં દ્રવ્યાગ્ર સચિત્ત અચિત્ત પ્રિથ દ્રવ્યના દ્વસ (શ્રાદ્) કુંત [ખાલા] વિગેરેનો જે અગ્રભાગ છે તે લેવો. અવગાહના અગ્ર જે જે દ્રવ્યનો નીચલો ભાગ અવગાહના કરે તે અવગાહના અગ્ર છે. જેમકે મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મેરુ છોડીને વીજા પર્વતોની ઉંચાઈનો ચોથો ભાગ જમીનમાં દટાયેલો છે અને મેરુ પર્વતનો એકઠ-જાર જોજન ભાગ દટાયેલો છે.

આદેશ અગ્ર—આદેશ કરાય તે આદેશ છે અને તે વ્યાપારની નિયોજના છે. અહીં અગ્ર શબ્દ પરિમાણ વાંચી તેથી જ્યાં પરિમિત પદાર્થોનો આદેશ દેવાય તે આદેશ અગ્ર છે. તે આ પ્રમાણે—જળ પુરુષોવટે જે કૃત્ય કરાય છે અથવા તેમને જમાવે છે.

કાલાગ્ર—અધિકમાસ છે. અથવા અગ્ર શબ્દ પરિમાણવાચક છે, તેમાં અતીતકાલ અનાદિ છે. અનાગત [આવનારો] ભવિષ્ય કાલ અનંત છે અથવા સર્વદા-સંપૂર્ણ કાલ છે.

ક્રમાગ્ર—પરિપાટીવહે અગ્ર તે ક્રમાગ્ર છે. આ દ્રવ્યાદિ ચાર પ્રકારનું છે, તેમાં દ્રવ્યાગ્ર તે એક અણુથી બે અણુ અને બે અણુથી ત્રણ અણુ વિગેરે છે. ક્ષેત્રાગ્ર—એક પ્રદેશના અવગાદથી બે પ્રદેશના અવગાદ સુધી, બે પ્રદેશના અવગાદથી ત્રણ પ્રદેશ અવગાદ વિગેરે છે. કાલાગ્ર—એક સમયની સ્થિતિથી બે સમયની સ્થિતિ સુધી, બે સમયની સ્થિતિથી ત્રણ સમયની સ્થિતિ સુધી.

આવાગ્ર—એક ગુણ કાલાગ્રથી બે ગુણ કાલાગ્ર, બે ગુણ કાલાગ્રથી ત્રણ ગુણ કાલાગ્ર વિગેરે છે.

ગણના અગ્ર—સંખ્યા ધર્મ સ્થાન તે, એક સ્થાનથી બીજા દશ સ્થાન સુધી તે દશ ગુણો જેમ એક-દશ-સો-હજાર. સંચય અગ્ર—સંચિત દ્રવ્યના ઉપર જે છે, તે તાત્ર ઉપસ્કર સચિત્તના ઉપર શંભ છે.

આવાગ્રના ત્રણ પ્રકાર—૧ પ્રધાન અગ્ર, ૨ પ્રભૂત અગ્ર, ૩ ઉપકાર અગ્ર, તેમાં પ્રધાન અગ્ર સચિત્ત, અચિત્ત, મિશ્ર-અગ્ર ત્રણ પ્રકારે છે. સચિત્ત પણ બે પગવાલાં ચાર પગવાલાં અપદ વિગેરે ત્રણ ભેદ છે, તેમાં દ્વિપદમાં તીર્થદ્વર, ચોપદમાં સિંહ, અપદમાં કલ્પશૃંગ છે. અચિત્તમાં ત્રૈદુર્ય વિગેરે, મિશ્રમાં તીર્થદ્વરજ દાગીનાથીજ અલંકૃત હોય તે, પ્રભૂત અગ્ર તે અપેક્ષા રાખનાર છે. જેમકે—

“ જીવા પોગલ સમયા દવ્વ પપ્પસા ય પલ્લવા ચેવ । થોવાડ્ડંતાણંતા વિસેસમહિયા દુવેળંતા ॥ ૧ ॥ ”

૧ જીવ, ૨ પુદ્ગલો, ૩ ત્રણે કાલના સમયો, ૪ દ્રવ્યો, ૫ પ્રદેશો, ૬ પર્યવો. ૧ સ્તોક [થોડા], ૨ અનંત ગુણા, ૩ અનંત ગુણા, ૪ વિશેષઅધિકા બે અનંતા [અનંત અનંત ગુણા.]

આ વધારામાં એક પછી એક અગ્ર છે, અને પર્યાય અગ્ર તો સૌથી અગ્ર છે, ઉપકાર અગ્ર તો પૂર્વે કહેલા વિસ્તારથી અને ન કહેલા વતાવવાથી ઉપકારમાં વર્તે છે, જેમકે—

દશવૈકાલિક સૂત્રમાં જે વિષય કહેવાનો વાકી રહ્યો હોય તે ચુડામાં કહેવાય—एवी वे चुडा दशवैकालिकमां छे, अथवा उपकार अग्र ते आं आचार श्रुतस्कंधनी चुडानो विषय छे अने तेथी उपकार अग्रसुंज अहीं प्रयोजन छे, अने ते निर्धुक्तिकार कहें छे.

उचर्यारेण उ पगयं आचारस्सेव उचरिमाइं तु । न्वस्स य पव्वस्स य जह अग्गाइं तहेयाइं ॥ २८६ ॥

आપણે અહીંયા ઉપકાર અગ્રથી અધિકાર [પ્રયોજન] છે. કારણ કે આં ચૂડાઓ આચારામ્નસૂત્રના ઉપર વર્તે છે, ઇટલે આચારામ્ન વિષયનેજ વિશેષ સુલાંસાથી કહેવા આ ચૂડાઓ મોઠવાયેલી છે, જેમકે દુક્ષને અગ્ર[ટોચ]હોય છે, તથા પઢાડને ટોચ (શીલર)હોય છે અને વાકીના અગ્રના નિલેપાનું વર્ણન તો શિષ્યની મતિ સ્વીકારવા માટે છે તથા તેને લીધે ઉપકાર અગ્ર મુલેથી સમજી શકાય. કહેલું છે કે

उच्चारिअस्स सरिंस्, जं केणइ तं परुवणं विहिणा । जेणऽहिगारो तंमि उ, परुविण होइं सुहगेज्जं ॥ १ ॥

જે કહેવાનું હોય તેના જેવા પદાર્થો વિધિએ કહેવાથી જેનાવડે અધિકાર છે તેમાં પણ વીજા સરસા પદાર્થો સાંબળવાથી કહેવાનો મુલ્ય પદાર્થ પણ મુલેથી ગ્રહણ કરાય છે. તેમાં હમણાં આ કહેવું જોઈએ કે આ ચૂલાઓ [અગ્રભાગો] કોણે રચી છે ? શા માટે ? અથવા કયાંથી ઉદ્ભવી તે ત્રણનો સુલાસો કરે છે:—

येरेहिऽणुगगहटा सीसहिअं होउ पागइत्थं च । आयाराओ अत्थो आचारंगेसु पविभत्तो ॥ २८७ ॥

શ્રુતજ્ઞાનના પારંગામી દુદ્ધ પુરુષો જે ચૌદ પૂર્વો છે તેમણે આ રચી છે, તથા શિષ્યના ઉપર અનુગ્રહ લાવીને કે ઇઓ સહેલથી સમજે. તથા અપ્રકટ (ગુપ્ત) અર્થ સુલ્લો યાય માટે આચારાંગ મુત્રમાંથી આવધા વિપયોને વિસ્તારથી રહ્યો છે. હવે જે અધ્યયનમાંથી જે અધિકાર લીધો છે. તે વિભાગ પાઠીને કહે છે,—

તેજ પ્રમાણે પાંચમું અધ્યયન 'આવંતિ' નામનું છે. નેના ચોથા ઉદેશમાં આ સૂત્ર છે, "ગામાણુગમં દૂહ્લમાણસસ દૂજ્જાર્યં દુપ્પરિક્તં
 ઇત્યાદિ" આ સૂત્રથી 'ઇર્ચા' સમિતિ સંક્ષેપથી વર્ણવી. તેથી ઇર્ચા અધ્યયન રન્યુ છે. તથા છઠ્ઠા અધ્યયનના પાંચમા ઉદેશમાં આ
 સૂત્ર છે, "આ ફક્ત્વદ્ વિહયદ્ કિદ્દદ્ ધમ્મક્રામી" આથી માપા જાત અધ્યયન રન્યું છે તેમ તું જાણ. ॥૨૮૯॥

સત્તિક્કગાણિ સત્તત્તિ નિજ્જુદાં મહાપરિન્નાઓ. સત્થપરિન્ના ભાવણ નિજ્જૂદા ઉ ધુય વિમુત્તિ ॥ ૨૯૦ ॥
 આચારપકપ્પો પુણ પચ્ચક્કવાણસસ તદ્દયવત્થૂઓ. આચારનામધિજ્ઞા વીસદ્દમા પાહુદ્દહેયા ॥ ૨૯૧ ॥

તથા મહાપરિજ્ઞા નામના સાતમા અધ્યયનમાં સાત ઉદેશ હતા, તેમાંથી એકેક લેવાથી સાત લીધા છે. તથા શત્ર પરિજ્ઞામાંથી
 માવના અધિકાર લીધો છે, તથા ધુતઅધ્યયનના બીજા ચોથા ઉદેશમાંથી વિમુક્તિ અધ્યયન લીધું છે. ॥૯॥

તથા આચાર પ્રકલ્પ તે નિશીથસૂત્ર છે અને તે પ્રત્યાખ્યાન પૂર્વેની ત્રીજી વસ્તુ છે તેમાં ૨૦ મું પાહુદ્ આચાર નામનું છે
 તેમાંથી લીધેલ છે. (આ પાંચમી ચૂડા જુદી પાડી છે.)

બ્રહ્મચર્યનાં નવ અધ્યયનોથી આચાર અગ્ર (ચૂલિકાઓ) રચેલ છે. ઇથી નિર્યુહન [રચવા] ના અધિકારથીજ તે શત્રપરિજ્ઞા
 અધ્યયનથીજ તે આચાર અગ્ર (ચૂલા) રચી છે, તે બતાવે છે.

અન્ત્રોગડો ઉ મળિઓ સત્થપરિન્નાય દંડનિક્કલેવો. સો પુણ ત્રિખજ્જમાણો તદ્દા તદ્દા દોંદ નાયવ્વો ॥ ૨૯૨ ॥
 અવ્યક્ત દંડ નિક્ષેપો હતો તે બતાવ્યો છે, દંડ છે, તેનો નિક્ષેપ (પરિત્યાગ) છે, અર્થાત્
 સંયમ છે, તે શત્રપરિજ્ઞા અધ્યયનમાં ગુપ્ત રીતે કલ્પો હતો, તેથી તે સંયમનેજ જુદા જુદા ભાગ પાડીને આઠે અધ્યયનમાં અનેક

॥ ३८८ ॥

विदुः अस्स य पंचमणं अट्टमगस्स विदियमि उदहसं । भणआ पिडा सिज्जा एवमिह विपणणिहि ॥ २८९ ॥

पंचमगस चउत्थे इरिया वणिज्जेई समासेणं । छट्टस्स य पंचमए भासिजाय विवाणाहेता । सव्वामगंधं परित्राय
ब्रह्मचर्यनां नवे अध्ययनोमांधी बीजुं लोकविजय अध्ययन छे. तेना पांचमां उहेशामां आ मूत्र छे, “ सव्वामगंधं परित्राय
प्रगंधो परिक्खए. ” तेषां आम शब्दधी हणवुं. हणावुं, हणताने अनुमोदवुं ए त्रण कोटी लीघी छे. गंध शब्द लेवायी

“अदिस्समाणो कयविकण्ह” आ मूत्रयात्रण विस्साम कयविकण्ह
 अनुमोदे ते त्रण छे, तथा आठमा विमोह (विमोक्ष) अध्ययनना बीजा उदेश्यामाँ आ मूत्र छे—
 “वडिया विहरिज्जा तं इत्यादि धी लइने मुसाणंसि वा” इत्यादि धी लइने “वडिया विहरिज्जा तं
 चिट्ठेज्जा निसीएज्जा वा तुयट्ठिज्जा वा मुसाणंसि वा” इत्यादि धी लइने “वडिया विहरिज्जा तं
 भिक्खू परकमेज्जा चिट्ठेज्जा निसीएज्जा वा तुयट्ठिज्जा वा मुसाणंसि वा” इत्यादि धी लइने “वडिया विहरिज्जा तं
 त्वम्भद्वाए असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं पाणाइं

ખિલવું ગાહાવતી' ઉવસંકમિતુ વણ્ણા અહમોસતા સમગા : હુ-પહાસ
 મ્યાઈ જીવાઈ સત્તાઈ સમારભ સમુહિસસં કીયં પામીચં" इत्यादि,
 આ વધાને આશ્રયીને ૧૧ પિંડેપણાઓ રચી છે, તથા તેજ વીજા અધ્યયનમાં પાંચમા ઉદ્દેશોમાં આ સૂત્ર છે,
 તે વસ્થું પડિગ્રહં કંવલં પાયપુંછણં उगहं च कडासणं " इति, તેમાં વસ્ત્ર કાંવલ પાદપુંછન લેવાથી વસ્ત્ર ઇપ્પણા લીધી. પાત્રાં
 લેવાથી પાત્રેપણા લીધી છે, અવગ્રહ શબ્દથી અવગ્રહ (હંદ્ર વિશેરેનો પાંચ પ્રકારનો) છે તે લીધી કટાશન લેવાથી શય્યા લીધી,

પ્રકારે વર્ણવ્યો છે, એમ જાણવું.

મ૦—આ સંયમ સંક્ષેપથી કહેલો છે, તે કેવી રીતે વિસ્તારથી કહેવાય છે? તે કહે છે. ॥૨૯૩॥

એગવિહો પુન સો સંજમૃત્તિ અઙ્ગત્ય વાહિરો ય દુહા । મળવયનકાય તિવિહો ચડવિહો ચાડનામો ડ ॥૨૯૩॥
અવિરતિનો ત્યાગરૂપ એક પ્રકારનો સંયમ છે અને તેજ આધ્યાત્મિક [અચ્યંતર] અને વાલ્ય એમ બે ભેદ થાય છે, અને મન

વચન કાયાના યોગના ભેદથી ત્રણ પ્રકારનો છે, તથા ચાર મહાત્રતના ભેદથી ચાર પ્રકારનો છે,
પંચ ય મહવ્વયાઃ તુ પંચહા રાઇમોઅને છટ્ટા । સીલંગસહસ્તાણિ ય આયારસપ્પવીભાગા ॥ ૨૯૪ ॥

પાંચ મહાત્રતના ભેદથી પાંચ પ્રકારનો અને રાત્રિભોજન વિરમણ મેલવતાં છ પ્રકારે છે, એ પ્રમાણે અનેક પ્રક્રિયાથી ભેદ

પાહેલા ૧૮ હજાર શીલાંગના ભેદ સુધી પરિમાણવાળો સંયમ થાય છે.

મ૦—પણ આ સંયમ કેવો છે? ડ૦—તે પ્રવચનમાં પાંચ મહાત્રતના ભેદ તરીકે વર્ણવાય છે તે કહે છે.
પત્રતા ॥ ૨૯૫ ॥

આફિલ્લં વિમ્બં વિભાલં ચેવ સુહતરં હોઈ । એણ કારણેનં મહવ્વયા પચ પત્રતા ॥ ૨૯૫ ॥
પંચ મહાત્રતરૂપે વ્યવસ્થાપેલો હોય, તો સુલેથી કહેવાય અને શિલ્યને સુલેથીજ સમજાય, એ કારણથીજ પાંચ મહાત્રતો ત્રતાવે છે.

અને એ પાંચ મહાત્રતો અસ્વલિત (સંપૂર્ણ) હોય તોજ ફલવાળા (સિદ્ધિ આપનાર) થાય છે, તેથી તેની રક્ષામાં યત્ન કરવો, તે કહે છે. ॥ ૨૯૩ ॥

તેસિં ચ રક્ષણદ્વા ય ભાવના પંચ પંચ ઇક્કિંકે । તા સત્યપરિવ્રણ, એમો અન્નિતરો હોઈ ॥ ૨૯૩ ॥
તે મહાત્રતોની દરેકની પાંચ પાંચ વૃત્તિ સમાન ભાવનાઓ છે, તે વધી આ વીજા અગ્રાત સ્કંધમાં કહેવાય છે, એથી આ

શસ્ત્રપરિજ્ઞા અધ્યયનમાં અર્થંતર થાય છે

દૃવે ઘૂડાઓનું યથાસ્ત્ર (પોતાનું) પરિમાણ કહે છે.

જાવોગ્મહપડિમાઓ પઢમા સત્તિક્કગા વિદ્અચૂલો । ભાવણ વિમુત્તિ આચારપક્ષ્પા તિન્નિ રૂઅ પંચ ॥ ૨૯૭.॥

પિંડેપણા અધ્યયનથી આરંભીને અવગ્રહ પ્રતિમા અધ્યયન સુધીમાં સાત અધ્યયનોની પહેલી ચૂડા છે, સાત સાતની એકેક એ બીજી ઘૂડા છે, ભાવના નામની ત્રીજી છે, અને વિમુક્તિ નામની ચોથી ચૂડા છે. આચાર પ્રકલ્પ નિશીથ છે, તે પાંચમી ચૂડા છે, તે ચૂડાનો નામ વિગેરે નિર્લેપો છ પ્રકારનો છે. નામ સ્થાપના મુગમ છે, દ્રવ્ય ચૂડા વ્યતિરિક્તમાં-સચિત્તમાં કુકડાની, અચિત્તમાં મુકુટના ચૂડાની મણિ છે. મિશ્રમાં મયૂરની છે, ક્ષેત્ર ચૂડામાં લોક નિષ્કુટ રૂપ છે, કાલ ચૂડામાં અધિક માસના સ્વભાવવાળી, અને ભાવ ચૂડામાં આજ ચૂડા છે. કારણ કે તે ક્ષાયોપશમિક (શ્રુતજ્ઞાન) માં વર્તે છે. આ સાત અધ્યયન રૂપ છે, તેમાં પ્રથમ અધ્યયન પિંડેપણા છે, તેના ચાર અનુયોગદ્વાર છે. નામનિલ્પન્ન નિર્લેપામાં પિંડેપણા અધ્યયન છે, તેના નિર્લેપદ્વારે સર્વે પિંડ નિર્લુક્તિઓ અહીં કહેવી, હવે સૂત્રાનુગમમાં અસ્ત્વલિત વિગેરે ગુણ યુક્ત મૂત્ર ઉચારવું જોઈએ, તે કહે છે.

સે મિલ્લસૂ વા મિલ્લસૂની વા ગાહોવદ્કુલં પિંડવાયપડિયાએ અણુપવિદ્દે સમાણે સે જં પુણ જાણિજ્ઞા-અસણં વા પાણં વા સ્વાઈમં વા સાઈમં વા પાણેઈ વા પાણેઈ વા પાણેઈ વા હરિણેઈ વા સંસતં ઉમ્મિસ્સં સીઓદણ વા ઓસિત્તં રયસા વા પરિધાસિથં વા તહપ્પગારં અસણં વા પાણં વા સ્વાઈમં વા સાઈમં વા પરહથંસિ વા પરપાથંસિ વા અપાસુયં અણેસણિજ્ઞંતિ મન્નમાણે લામેડ્ઞિ સંતે નો પડિગ્ગાહિજ્ઞા ॥ સે ય આહચ પડિગ્ગહે સિયા સે તં આયાય

एगंतमवक्कमिज्जा एगंतमयक्कमित्ता अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अप्पडे अप्पणणे अप्पवीए अप्पहरिए
अप्पोसे अप्पुदए अप्पुत्तिगणणदग्गमट्ठियमकडासंताणए त्रिगिचिय २ उम्मीसं विसोदिय २ तओ संजयामेव अं-
जिज्ज वा पीइज्ज वा, नं च नो संचाइज्जा भुत्तए वा पायए वा से तमायाय एगंतमवक्कमिज्जा, अहे ज्ञापथंडिलंसि
वा अट्ठिरासिसि वा किट्ठरासिसि वा तुसरासिसि वा गोमयरासिसि वा अन्नयरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि
पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय पमज्जिय तओ संजयामेव परिहविज्जा ॥ (सू० १)

(से शब्द मगध देशमां पहेली विभक्तिना निर्देशमां वपराय छे. तेथी) जे कोइ भिक्षाथी निर्वाह करनार भावभिक्षु मूळ उच-
रगुण भारनारो विविध अभिग्रह (तपत्रिशोप) करनारो उचाम साधु होय अथवा साध्वी होय, ते भावभिक्षु के साध्वी अशाता वेद-
नीय विमेरेना कारणोथी आहार ग्रहण करे छे, ते बतावे छे.

वेअण १ वेआवच्चे २ इरियट्ठाए ३ संजमट्ठाए ४ तह पाणवत्तियाए ५ छंठं पुण धम्मचित्ताए ॥ १ ॥ ”

१ अशाता वेदनिय कर्मदुर करवा. २ बीजा साधुओनी वेआवच्च करवा ३ इर्या समिति पाळवा माटे, ४ संयम पाळवा
माटे ५ जीवित धारण करवा ६ अने धर्मचित्तवन करवा माटे आहार लेवाय छे, उपर बतावेला कारणोमांथी कोइपण कारणे
आहारनो अर्थो बनीने गृहस्थना घरे जाय, प्र. जामाटे? उ० ‘पिंडवाय पडियाए’ भीक्षा (नो ऋष तेनी प्रतिज्ञा ते) अहो
मने मळसे, तेथी त्यां पेसीने अन्नन विमेरे जाणे, केवी रीते? ते कहे छे. प्राणि ते ‘ २ सजा ’ (वासी पाणीवाळा रांधेला अनाजमां
बेइंद्रिय विमेरे झीणा जीव उत्पन्न थाय छे ते) देखीने ते जीवो होय तो गोचरी न छेवी, तेन प्रमाणे पनक (उल आवे छे ते)

જોવી, તથા ઘડના દાણા વિગેરે અડકેલ હોય, હરિત તે દરો જુબ્હાર વિગેરે અંકુરાવાલું લીલું ઘાસ હોય, તેની સાથે મિશ્ર થઈ ગયું હોય, તથા કાચા પાણીથી ખીંજાયલું હોય, અથવા સચિત્ત રજથી પરિગુંહિત (સરડાયેલું) ભોજન પાળી સ્વાદિમ કે સ્વાદિમ હોય તે ચારે પ્રકારનો આહાર દેનારના હાથમાં હોય કે ગૃહસ્થના વાસણમાં હોય, તે સચિત્ત અથવા આધાર્મિક વિગેરે દોષથી અનેપણીય (દોષિત) હોય એવું જાણે તો તે ભાવમિશ્રુ મળતું હોય, તો પણ ન લે, આ ઉત્સર્ગની વિધિ છે, હવે અપવાદની વિધિ કહે છે. કે દ્રવ્યાદિ પૃદલે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાઢ ભાવ વિચારીને જરૂર પડતાં લેવું પડે તો લે પણ સ્વરો તે બતાવે છે, દ્રવ્યથી તે દ્રવ્ય જરૂરનું હોય, અને વીજે મળવુ દુર્લભ હોય, તથા ક્ષેત્રથી તે વધા સાધુને સાધારણ ગોંચરી મળે તેમ ન હોય પૃદલે લોકો દૃષ્ટિ રાગી હોય અથવા વિશેષથી અન્યદર્શનીના રાગી હોય ? કાલથી દુકાલ વિગેરે હોય. અને ભાવથી ગ્લાન [મંદવાડ] વિગેરે હોય, વિગેરે કારણો હોય તો ગીતાર્થ સાધુ લાભ વિશેષ હોય અને દોષ ઓછો લાગતો હોય તો તે લે.

વક્ત્રી કોઈ વસ્ત અજાણપણે જીવાતવાલું અથવા જીવ ઉત્પન્ન થાય (તેવું વિદલ વિગેરે) ઉન્મિશ્ર ભોજન વિગેરે લીધું હોય તો તેની પરઠવવાની વિધિ કહે છે. “ સે અહચ્ચ ઇત્યાદિ ” પૃદલે કોઈવાર ઉપયોગ રાખવા છતાં પણ મૂલ્યથી ઓર્ધ્ધિતુ સંસક્ત વિગેરે ભોજન લેવાયું હોય તો, તે ‘અનાભોગ’ દેનાર, લેનાર પૃ વેના મેદથી ચાર પ્રકારનો પાય છે, [જેમકે (૧) સાધુનો ઉપયોગ હોય ગૃહસ્થનો ન હોય, [૨] ગૃહસ્થનો ઉપયોગ હોય સાધુનો ન હોય, [૩] વન્નેનો ઉપયોગ ન હોય, (૪) વન્નેનો ઉપયોગ હોય.] આવો આહાર અશુદ્ધ આવેલો જણાય નો તે આહાર લઈને પૃકાંતમાં જાય, પૃદલે હ્યાં ગૃહસ્થ લોક દેખે નહિ, તેમ આવે પણ નહિ, તે પૃકાંત સ્થલ અનેક પ્રકારનું હોય છે. તે બતાવે છે.

આરામ, ઉપાશ્રય (અથ શબ્દ લોક આવતા ન હોય તેવો વિશિષ્ટ પ્રદેશના સંગ્રહ માટે છે.) અથવા શૂન્યગૃહ વિગેરે સ્થલ હોય તે સ્થલ કેવું હોય, તે કહે છે. (અલ્પશબ્દ અભાવવાચક છે.) જ્યાં ઇંડા ન હોય, વીજ, હરિત, ઠાર, કાચું પાણી, તથા ઉત્તિગ વાસના અગ્ર ભાગે પાણીનાં બિંદુ હોય તે, પનક લીલણ ફૂલણ હોય, વધારે પાણીથી ભીંજાયેલી માટી હોય, મર્કટ તે સૂક્ષ્મ જીવ અથવા કરોલીયાનાં જાઠાં જેમાં તેના વચ્ચાં હોય છે, તે દરેક જીવથી રહિત આરામ વિગેરે સ્થલે જઈને પૂર્વે લીધેલા આહારમાં જે જીવ મિશ્રિત હોય તે દેહીદેહીને અશુદ્ધ આહારને ત્યાગવો, અથવા ભવિષ્યમાં જીવ યાય તેવું સાથવો વિગેરે હોય તેમાં જીવો જોડોજોડે તેનું ભોજન દૂર કરીને સ્વાવા જેવું વાકી શુદ્ધ રહું હોય તે વરોચર જાણીને પોતે રાગદ્વેષ છોડીને સ્વાય અથવા પીંણ કહું છે કે-
વાયાલીસેસણસંકટંમિ ગહંમિ જીવ ! ન હુ છલિઓ । ઈર્ણિહ જહ ન છલિજસિ ધુંજંતો રાગદોસેર્ણિ ॥ ૧ ॥

વાયાલીસ દોષ ગોચરીના છે. તેના સંકટમાં હું જીવ ! તું પ્રથમ ટગાયો નથી, તેમ હવે પણ ગોચરી કરતાં રાગદ્વેષ વહે ટગાતો નહીં! વેતાલીસ દોષ ગોચરીના છે. તેના સંકટમાં હું જીવ ! તું પ્રથમ ટગાયો નથી, તેમ હવે પણ ગોચરી કરતાં રાગદોસેર્ણિ ॥ ૧ ॥

રાગેણ સંગલં દોસેણ સધૂમગં વિયાણાહિ । રાગદોસવિમુક્કો ધુંજેજ્જા નિજ્જરાપેહી ॥ ૨ ॥
રાગથી અંગાર દોષ ધાય છે, દ્વેષવહે ધૂમ્ર દોષ લાગે છે, માટે રાગદ્વેષથી રહિત બની સકામનિર્જરાની ઇચ્છા રાહી ગોચરી કરજે! અને જે આહાર વિગેરે સ્વાવામાં કે પીવામાં વધારે હોય તે ન સ્વાય, અથવા અશુદ્ધ પૃથક્ કરવું અશક્ય હોય તો પરઠવું જોઈએ, તેથી તે મિશ્રુ તેવા વધેલા કે અશુદ્ધ આહારને લેઈને દોષમાં જાય, દોષમાં જઈને તે આહારને પરઠવે, હવે જ્યાં પરઠવે, તે વતાવે છે (અથનો અર્થ પછી છે, વા નો અર્થ અથવા છે) [જ્ઞામેતિ] વેલું સ્થાન, [ઇંટના નિભાડાની જગ્યા] અથવા અસ્થિ અચિત્ત ઠબીયાના ઢગલામાં કીટ, (લોહાનો કાટ)ના ઢગલામાં, અથવા તુષના ઢગલામાં મૂકાં અડાયાં, કેં તેવા કોઈપણ ઢગલામાં

પૂર્વે વતાવેલ ફાસુ જગ્યામાં જઈને ત્યાં ચારંવાર આંલે જોઈને રજોહરણ વિગેરેથી પુંજીપુંજીને પરઠવે. પ્રત્યુપેક્ષણ અને પ્રમાર્જનને આશ્રયી ભાંગા થાય છે.—

(૧) અપ્રત્યુપેક્ષિત અપમાર્જિત, (૨) અપ્રત્યુપેક્ષિત પ્રમાર્જિત (૩) પ્રત્યુપેક્ષિત અપ્રમાર્જિત, તેમાં પણ દેહ્યા વિના પ્રમાર્જન કરતો એક સ્થાનથી વીજા સ્થાને જતાં ત્રસ જીવોને વિરાધે છે. અને દેહીને પૂજ્યા વિના આવતા પૃથ્વીકાય વિગેરેને વિરાધે છે, વાકીના ચાર ભાંગા નીચે મુજબ છે.—

(૪) ચરાવ રીતે દેહેલું અને પુંજેલું [૫] ચરાવ રીતે દેહેલું વરોચર પુંજેલું (૬) સારી રીતે દેહેલું ચરાવ રીતે પુંજેલું (૭) સારી રીતે દેહેલું, સારી રીતે પુંજેલું. તેથી આ સાતમા ભાંગામાં વતાવેલી રીતિણ સ્યંદિલ જોઈને ઉત્તમ સાધુ ઉપયોગ રાહીનેજ શુદ્ધ અશુદ્ધ પુંજના ભાગો પરિકલ્પીને ત્યજે [પરઠવે]

હવે ઔપધિની વિધિ કહે છે.

સે ધિક્કલૂ વા ધિક્કલૂની વા ગાહાવડઃ જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જાઓ પુણ આસહીઓ જાણિજ્ઞા—કસિણાઓ સા-સિયાઓ અવિદલકડાઓ અતિરિચ્છિન્નાઓ અચુચ્છિણ્ણાઓ તરુણિયં વા છિવાઈ અણધિક્કંતભજિયં પેહાણ અફાસુયં અણેસણિજ્ઞંતિ મન્નમાણે લાભે સંતે નો પડિગ્ગાહિજ્ઞા ॥ સે મિક્કલૂ વાઃ જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જાઓ પુણ ઔસહીઓ જાણિજ્ઞા—અકસિણાઓ અસાસિયાઓ વિદલકડાઓ તિરિચ્છિન્નાઓ ચુચ્છિન્નાઓ તરુણિયં વા છિવાઈ અધિક્કંતં ભજિયં પેહાણ ફાસુયં એસણિજ્ઞંતિ મન્નમાણે લાભે સંતે પડિગ્ગાહિજ્ઞા ॥ (મૂં ૨)

તે ભાવમિશ્રુ ગૃહસ્થના ઘરમાં મચેલો હોય, ત્યાં શાલીવીજ વિગેરે ઔષધિ હોય તેને આ પ્રમાણે જાણે કે આ ચથી હજારેલી નથી [સચિત્ત છે] આમાં પણ ચોમંગી છે, તેમાં દ્રવ્યકૃત્તના તે અગ્રહ ઉપહત [શસ્ત્રથી હજારેલી નથી,] ભાવકૃત્તના તે સચિત્ત છે. તેમાં કૃત્તના આ પદ્મવેદ ચાર ભાંગામાંના પહેલા ત્રણ લેવા, છૂટે દ્રવ્યથી તથા ભાવથી વાજે પ્રકારે અચિત્ત થયેલી હોય તે ચોથો ભાંગો લેવો કલ્પે. વાકીના ત્રણ ભાંગાવાલી ન કલ્પે.

“સાસિયાઓ” તિ—જીવનું સ્વપ્નું તે ઉપજવાનું સ્થાન પ્રત્યાશ્રય જેમાં છે, તે સ્વાશ્રય છે. અર્થાત્ અત્રિનષ્ટ્યોનિવાહું અનાજ છે, અને આગમમાં પણ કેટલીક ઔષધિ (અનાજ) નો અત્રિનષ્ટ્ય યોનિકાલ વતાવ્યો છે, તે આ પ્રમાણે—“એતેસિયં મંતે ! સાલીયં કે વૃદ્ધં કાલં જોળી સંચિદ્ધ” ? એવા સૂત્ર પાઠો છે, [ગૌતમસ્વામી પૂછે છે કે હે મગત્ત્ આ કમોદની યોનિ કેટલો કાલ સચિત્ત (ઉપજવા યોગ્ય) છે. વિગેરે [‘અવિદલ કઢાઓ’ તિ—જ્યાંસુધી તે પાઠવાં ઉપરથી નીચે સુધી સરસાં ન કર્યાં હોય અર્થાત્ દાલ ન બનાવી હોય. [કઠોળની પ્રાચે દાલ સર્વત્ર વને છે] ‘અતિરિચ્છિચ્છાઓ’ તિ—કંદલી કરેલી ન હોય તે. એ દ્રવ્યથી કૃત્ત (આલ્વી) છે અને ભાવથી સચિત્ત હોય કે ન હોય.

તેજ પ્રમાણે “અત્રોચ્છિનાઓ” તિ—જીવ રહિત ન થઈ હોય, તે અર્થાત્ ભાવથી કૃત્ત (આલ્વી સચિત્ત) હોય, તથા ‘તરુણિયં વા છિવાદિ’ તિ—અપરિપક્વ મગ વિગેરેની શીંગ [ફક્કી] તેનુંજ વિશેષ કહે છે. ‘અણમિકંત મજ્જિય’ તિ—જીવિતથી અધિક્રાન્ત ન હોય અર્થાત્ સચિત્ત હોય તથા ‘અમજ્જિય’ અમરિત ‘અવિરાધિત’ હોય આ પ્રમાણે આવો આહાર સ્વાચોગ્ય હોય, પણ તે અપ્રા-સુક અથવા અનૈપણીય પોતે દેહીને સચિત્ત જાણતો હોય તો, ગૃહસ્થ આપે તો પણ પોતે સચિત્તને ગ્રહણ કરે નહિ, હવે તેથી ઉલટું

સૂત્ર કહે છે. તે ભાવમિશ્રુ તેવી ઔપધિને અસંપૂર્ણ દુઝડા થણલી અને અચિત્ત થયેલી વિનયુઓનિવાલી દાઢ વનાવેલી કંદલી કરેલી તથા ફલી અચિત્ત થયેલી અને ખાગેલી હોય અને તે પ્રામુક અને પૂર્ણીય (લેવાયોગ્ય) હોય અને ગૃહસ્થ આપે તો કારણ હોય તો સાધુ તેને લે, લેવાયોગ્ય અને ન લેવા યોગ્યના અધિકારવાળા આહાર વિશેષવૃંત્ર કહે છે:—

સે મિશ્રુ વાં જામ સમાણે સે જં પુણ જાગિજ્ઞા-પિદ્ધ્યં વા વહુરયં વા મુંજિયં વા મંથુ વા ચાટલં વા ચાટલપ-
લંબં વા સદ્ સંમજ્જિયં અપામુયં જાવ નો પડિગાહિજ્ઞા ॥ સે મિશ્રુ વાં જામ સમાણે સે જં પુણ જાગિજ્ઞા-પિદ્ધ્યં
વા જામ ચાટલપલંબં વા અસદ્ મજ્જિયં દુસ્સ્વતો વા તિસ્સ્વતો વા મજ્જિય ફામુયં પમણિજં જાવ પડિગાહિજ્ઞા ॥ [મુ ૦ ૩]

તે ભાવમિશ્રુ ગૃહસ્થને ઘેર ગયેલો પૃથુક શાલી તથા વરીને શેફીને ધાળી વનાવે, તેમાં તુપ વિગેરેની વહુ રજ હોય, તથા ઘડં વિગેરેને મુંજેલા (અડધા શેફેલા) હોય પટલે એક વાજુથી કે છેડા તરફથી શેફ્યા હોય, અથવા તલ, ઘડં વિગેરે શેફ્યા હોય તથા ઘડં વિગેરે ચૂર્ણ વનાવી શેફેલ હોય અથવા શાલીત્રીહીના તાંદલા, અથવા તેનીજ કળમ્મી (ચાટલ પલંબ) હોય આંતુ કોઈપણ જાતનું અનાજ વિગેરે પૂરવાર થોડું શેફ્યું હોય, થોડું ચીના શસ્ત્રવડે મરડેલું કૂટેલું હોય પણ તે જો અપ્રામુક અને અનેપણીય પોતે માનતો હોય તો તેવું અન્ન લે નહિ પૃથી વિપરીત હોય તો તે લેવું પટલે અગ્નિ વિગેરેથી વારંવાર શેફ્યું હોય, અથવા પૂરેપૂરું કુટુંબું હોય, અને અથકાંતું વિગેરે દોષવાલું નહોય; અને પ્રામુક હોય તેવી લાત્રી થાય તો લાભ થતાં જરૂર હોય તો સાધુ પ્રવ્રણ કરે.

ઠવે ગૃહસ્થના ઘરમાં પેસવાની વિધિ કહે છે.—

સે મિશ્રુ વા મિશ્રુણી વા માહાવકુલં જાવ પવિસિસકામે નો અમ્મઝથિપણ વા મારત્થિપણ વા પરિહારિઆ

वा अपरिहारिणं सद्धिं गाहावकुलं पिंडवायपडियाए पविसिज्ज वा ॥ से भिक्खू वा० वहिया
वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा निक्खममाणे वा पविसमाणे वा नो अन्नउत्थिण्ण वा गारत्थिण्ण वा परिहारिओ
वा अपरिहारिण्ण सद्धिं वहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा निक्खमिज्ज वा पविसिज्ज वा ॥ से भिक्खू वा०
गामाणुगामं दूहज्जमाणे नो अन्नउत्थिण्ण वा जाव गमाणुगामं दूहज्जिज्जा (मू० ४)

ते साधुए मृहस्थना घरमां प्रवेश करवो होय तो आटला माणसो साथे न जहुं, अथवा पूर्व ते पेठो होय तो, तेनी साथे न
नीकळुं, तेमनां नाम बतावे छे. (१) अन्य तीर्थिक ते लाल कपडां राखनारा वावा विगेरे. गृहस्थो-भीखना पिंड उपर जीवनारा
ब्राह्मण विगेरे. तेमनी साथे पेसतां नीचला दोपो थाय छे, जो पाछळ चाले तो तेओनी करेली इर्यां प्रत्ययनो कर्मबंध लागे-जी-
वरक्षा न थाय, तथा त्रैनशासननी निंदा थाय, तथा तेओनी जातिमां अहंकार थाय के आवा साधुओ पण अमारी पाछळ चाले
छे ! ते प्रमाणे कदाच साधु आगळ चाले तो तेओने द्वेष उत्पन्न थाय, अथवा देनार असरल स्वभावी होय तो तेने द्वेष थाय,
अने वस्तु वहंचीने आपेतो खराब ब्रवतमां पूरो आहार न मळतां जीवननिर्वाह न थइ शक्रे, तेज प्रमाणे परिहरण ते परिहार
छे, ते परिहार सहित चाले, ते 'परिहारिक' एटले पिंडदोप त्यागवाथी उद्युक्तविहारी (उत्तम) साधु छे, तेवा उत्तम गुणवाळा
साधुए पासस्था, अवसन्न कुशील, संसक्त, यथाछंद एवा पांच प्रकारना कुसाधु साथे गोचरी न जहुं, तेमनी साथे जतां अनेपणीय
गोचरी आवे, अग्रहण दोप लागे एटले जो पासस्थो 'अनेपणीय' छे, तेबुं साधु पण ले, तो तेनी प्रवृत्तिनी प्रशंसानो दोप लागे,
अने जो न ले तो असंखड विगेरे दोपो थाय, तेबुं जाणीने गोचरी लेवा माटे गृहस्थना घरमां तेवा साथे पेसे नहीं, तेम नीकळे

पण नहीं, तेवीज रीते तेमनी साथे बीजे पण जवानां निषेध करे छे. एटले साधुने स्थंडिल (विचार) भूमि ए जनुं होय, अथवा विहार (भणवा) ना स्थळे जनुं होय, तो अन्य तीर्थि विगेरे साथे दोपोनो संभव होवाथी न जनुं, ते कहे छे स्थंडिल साथे जतां प्रासुक जल स्वच्छ होय, अस्वच्छ होय. घणुं के थोडुं होय, तो तेनाथी जग्या स्वच्छ करतां उपघातनो संभव थाय, अथवा जोडे भणवा जतां सिद्धांतना आलावा गणतां ते पतित साधुने तेनुं न रुचवाथी विकथा करी विघ्न करे, ते भय छे अथवा सेह (नवा शिष्य) आदिने असहिष्णुपणाथी क्लेशनो संभव थाय छे, माटे तेवा साथे साधु ए तेवा स्थळमां जनुं-आवतुं नहिं, तेज प्रमाणे ते मिथु ए एक गामथी बीजे गाम जतां के नगरथी बीजे नगर विगेरे स्थळे जतां उपर वतावेल अन्य तीर्थिओ विगेरे साथे दोपोनो संभव होवाथी जनुं नहिं-कारण के मांत्रुस्थंडिल विगेरे रोकवाथी रोग यतां आत्मविराधन थाय, अने मांत्रुस्थंडिल करवा जतां प्रासुक, अप्रासुक ग्रहण विगेरेमां उपघात अने संयमविराधनानो संभव छे, एज प्रमाणे भोजन [गोचरी] करतां पण दोपोनो संभव समजवां, सेहादि विप्रतारण (शिष्यने कुमार्गे दोरववा) विगेरेनो दोष पण थाय. हवे तेमना दाननो निषेध करे छे.

से भिक्खू वा भिक्खूणी वा० जाव पविठ्ठे समाणे नो अन्नउत्थियस्स वा गारत्थियस्स वा परिहारिओ वा अप-
रिहारियस्स असणं वा पाणं वा खाइभं वा साइभं वा दिज्जा वा अणुपइज्जा वा ॥ [सू० ५]

ते साधु गृहस्थीना घरमां पेठेल होय, अथवा ते साधु उपाश्रयमां रहेल होय, तो ते साधु ए अन्य तीर्थिओ विगेरेने दोपोनो संभव होवाथी आहार पाणी विगेरे पोते आपबुं नहिं, तेम गृहस्थ पासे पोते अपावबुं नहिं, जो आपतां देखे तो लोको एबु माने के आ साधु आवा अन्यदर्शनीओनी पण दाक्षिण्यतां (शरम) राखनारा छे. कळी तेमने टेको आपवाथी असंगममां प्रवर्तन विगेरेना दोषो थाय छे.

પિંડના અધિકારથીજ 'અનેયનીય' દોષ સંબંધી નિવેધ કરવા કહે છે.

સે ભિક્ષુ વા૦ જાવ સમાને અસળં વા ૪ અર્સિપડિયાણ્ એળં સાહમ્મિયં સમુદ્ધિસ્સ પાણાં ભૂયાં જીત્તાં
સત્તાં સમારંભ સમુદ્ધિસ્સ કીયં પામિં અન્નિજ્જં અણિસઠં અભિહં આહટ્ટુ વેણ્, તં તહપ્પગારં અસળં વા ૪
પુરિસંતરકં વા અપુરિસંતરકં વા વહિયા નીહં વા અનીહં વા અત્તઠિયં વા અણત્તઠિયં વા પરિશુતં વા અપ-
રિશુતં વા આસેવિયં વા અણાસેવિય વા અપાસુયં જાવ નો પઠિગાહિજ્જા એવં વહવે સાહમ્મિયા એળં સાહમ્મિણિ
વહવે સાહમ્મિણીઓ સમુદ્ધિસ્સ ચત્તારિ આલાવગા માણિયન્ના ॥ (મૂ૦ ૬)

તે સાધુ ગૃહસ્થને ઘેર ગોચરી ગયેલો હોય તે નીચે ચતાવેલા દોષોવાળું અજ્ઞાન વિગેરે ન છે, 'અસંપડિયાણ્' તિ—જેની પાસે
સ્વ (દ્રવ્ય) નથી તે અસ્વ (નિર્ગ્રંથ) છે, એવા નિર્ગ્રંથને કોઈ ભદ્રક ગૃહસ્થ જોઈને વિચારે કે આ નિર્ગ્રંથ છે, માટે તેને માટે સચિત્ત
અનાજ વિગેરે આરંભ સમારંભ કરીને તહોરાવીશ, સંરંભ, સમારંભ ને આરંભનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે.

સંકલ્પો સંરંભો પરિયાવકરો ભવે સમારંભો; । આરંભો ઉદ્ધવઓ સુદ્ધનયાળં તુ સન્વેસિ ॥૧॥

સંકલ્પ કરવો તે સંરંભ છે, પરિતાપ કરનારો સમારંભ છે, અને ઉપદ્રવ કરીને કરાય તે વધા શુદ્ધ નયોમાં આરંભ મુલ્ય છે,
આ પ્રમાણે સમારંભ વિગેરેને આત્મની આધાર્કર્મ [સાધુ માટે રસોઈ] વનાવે, એનાથી વંધી અશુદ્ધ કોટી લીધી તથા ક્રીત—તે મૂલ્ય
આપીને તેડું; પામિત—તે ડહાંતું લેડું, આછેળ—તે બલજવરીથી છીનવી લેડું, અનિસ્ટ—તે તેના વધા માલીકે પક્ષીને ન આપેલું
પોલુક વિગેરે છે, અધ્યાહ્વત ગૃહસ્થે દૂરથી લાવી આપેલું, આંબું વેચાંતું વિગેરે લાવીને આપે, આ વાક્યથી વંધી વિશુદ્ધકોટી

લીધેલી છે, તે આહાર ચારે પ્રકારનો હોય, તે આધાકર્મ વિગેરે દોષથી દોષિત હોય તે જો ગૃહસ્થ આપે, તે વીજાણ કરેલું પોતે આપે, અથવા પોતે જાતે કરીને આપે, તથા ઘરથી નીકળેલું, અથવા ન નીકળ્યું હોય અથવા તે દાતાણજ સ્વીકાર્યું હોય, અથવા ન સ્વીકાર્યું હોય, અથવા તે દાતાણ ઘણું खाधું હોય અથવા ન खाधું હોય અથવા થોડું ચાહ્યું હોય અથવા ન ચાહ્યું હોય, આંહું વધું હોય છતાં જો તે અપ્રાસુક અનેપણીય પોતાને માલુમ પડે તો મળતું હોય છતાં પણ લેવું નહીં આ પહેલા અને છેલ્લા તીર્થકરના સાધુઓને (અકલ્પનીય) છે, પણ ૨૨ તીર્થકરોના સાધુઓને તો જેને હ્દેશીને કર્યું હોય તો તેને ન કલ્પે, વાકી વીજાને કલ્પે, આ પ્રમાણે ઘણા સાધુઓને આશ્રી હ્દેશીને વનાવેલું હોય તો તે લેવું કલ્પે નહીં, તેજ પ્રમાણે સાધ્વીઓને આશ્રયીપણ વે મુત્રની ફક્ત વહુલ યોજના કરવી.

હવે વીજા પ્રકારે અવિશુદ્ધ કોટીને આશ્રયી કહે છે.

સે ભિક્ષૂ વા° જાત્ર સમાણે સે જં પુણ જાણિજ્ઞા અસળં વા ૪ વહવે સમણા માહણા અતિહિ કિત્તવળવળીમણ

પમણિય ૨ સમુદિસ્સ પાણાં વા ૪ સમારઘ્ઘ જાત્ર નો પહિમ્માહિજ્ઞા ॥ (મૂ° ૭)

તે ભાવસાધુ ગૃહસ્થને ઘેર ગોચરી ગયેલ હોય ત્યાં પવું જાણે કે આ ઘણું ભોજન વિગેરે ઘણા શ્રમણોને માટે વનાવ્યું છે, તે શ્રમણો નિર્ગ્રંથ, શાક્ય, તાપસ, ગૈરિક, આજીવિકા ૫ પાંચ છે, તેમને માટે વનાવેલ હોય, બ્રાહ્મણ માટે અથવા ભોજનના સમય પહેલા જે મુસફર આવે તે અતિથિ માટે અથવા કૃપણ (દરિદ્રી) માટે વળીમક [માદ વિગેરે] માટે હ્દેશીને વનાવેલું હોય, પટલે વેત્રણ શ્રમણ પાંચ છ બ્રાહ્મણ, ૫મ સંહ્યા ગળોને સચિત વસ્તુના આરંભવડે અચિત રસોડ વનાવી હોય તો તે ભોજન સંસ્કારવાળું

જાણીને છે નહીં.

સ્વાથેલું કે સ્વાથા પછી વહેલું અથવા અપ્રામુક અને પળીય આધાકર્મી ભોજન મળતું હોય તોપણ જાણીને છે નહીં.

હવે વિગોધિ કોટી આશ્રયી કહે છે.
સે મિક્ત્વા વા મિક્ત્વળી વાં જાવ પવિટ્ટે સમાણે સે જં પુણ જાણિજ્ઞા—અસણં વા ૪ વહેવે સમણા માહણા
અતિહિં કિન્નવળીમણ્ સમુદ્ધિસ્સ જાવ ચેણ્ તં તહ્પમારં અસણં વા ૪ અપુરિસંતરકંડં વા અવહિયાનીહંડં અણ-
ત્તદ્ધિયં અપરિચ્છતં અણાસેવિય અફામુયં અણેસણિજ્ઞં જાવ નો પડિગ્ગાહિજ્ઞા અહ્ પુણ એવં જાણિજ્ઞા પુરિસંતરકંડં
વહિયાનીહંડં અત્તદ્ધિયં પરિચ્છતં આસેવિયં ફામુય એસણિજ્ઞં જાવ પડિગ્ગાહિજ્ઞા ॥ (સૂ. ૮)

તે સાધુ ભોજન વિગેરે આવા પ્રકારનું જાણે કે—ઘણા શ્રમણ બ્રાહ્મણ અતિથિ ક્રુપણ વળીમરુને માટે ઉદેશીને વનાવેલું છે, અને કોઈ ગૃહસ્થ રસોડા તૈયાર થયા પછી આપે છે, તેનું ભોજન તેજ પુરુષ ત્યાંજ ઉભો રહીને પોતાના કવજામાં રાખેલું, સ્વાધ્યાયિનાનું, વાપર્યાવિનાનું, અપ્રામુક, અને પળીય આપતો હોય તો ત્યાં ગયેલાં જૈન સાધુએ તેનું જાણ્યા પછી તે ન લેવું, તે “જાવંતિયા મિક્ત્વ” મૂત્રથી ડલટુ હવે કહે છે, (અથ શબ્દ પૂર્વની અપેક્ષાએ ‘પળ’ ના અર્થમાં છે, પુનઃશબ્દ વિશેષણના અર્થમાં છે,) પણ તે મિશ્રુ એમ જાણે કે તે ભોજન વોજા માટે કરેલું છે, વહાર આવેલું છે, તેને પોતાનું કરેલું છે, તેને સ્વાધું છે, વાપર્યું છે, પ્રામુક છે, એપળીય છે. આલું જાણીને મળે તો તે ભોજન સાધુએ લેવું, તેનો ભાવાર્થ આ છે, કે અવિશોધિ કોટીવાલું ભોજન જેમ તેમ કર્યું હોય તો તે ન કલપે, પણ વિશોધિ કોટીવાલું પુરુષાન્તર કરેલું હોય, અને તેને પોતાનું કરેલું હોય તો તે સાધુને લેવું કલપે છે, વિશોધિ-કોટીનો અધિકાર કહે છે.

से भिक्षु वा भिक्षुणी वा गाहावत्कुलं पिंडवायपडियाए पत्रिसिउकामे सें जाइं पुण कुलाइं जाणिजा—इमेसु
पिंडे दिज्जइ अगपिंडे दिज्जइ निराए भाए दिज्जइ निराए अवड्ढभाए दिज्जइ. तहप्पगाराइं
खलु कुलेसु निराए पिंडे दिज्जइ अगपिंडे दिज्जइ निराए भाए दिज्जइ निराए अवड्ढभाए दिज्जइ. तहप्पगाराइं

॥ १-२-१ ॥

से भिक्षु वा भिक्षुणी वा गाहावत्कुलं पिंडवायपडियाए पत्रिसिउकामे सें जाइं पुण कुलाइं जाणिजा—इमेसु
पिंडे दिज्जइ अगपिंडे दिज्जइ निराए भाए दिज्जइ निराए अवड्ढभाए दिज्जइ. तहप्पगाराइं
खलु कुलेसु निराए पिंडे दिज्जइ अगपिंडे दिज्जइ निराए भाए दिज्जइ निराए अवड्ढभाए दिज्जइ. तहप्पगाराइं

पिंड कम्मोदनो भात विगेरे प्रथमथी भिक्षामाटे स्थानीने अपाय छे, ते अग्रपिंड नित्य भाग अर्धपोष अपाय छे. तेनो भावार्थ आ छे के,
भिक्षुणीए वा सामगियं जं सवट्ठेहिं समिण सया जण [मू० ९] चित्तेमि ॥ पिण्डेपणाध्ययन आद्यदेशकः ॥ १-२-१ ॥

प्रथमथी छेवट्ठसुथी ते भिक्षुने समग्र जे उद्दम, उत्पादन ग्रहण एपणा संयोजना [प्रमाणथी यथारे] अंगार धुमकारणोवडे
समजीने सुपरिशुद्ध पिंड साधुओए लेवो, तेज ज्ञानानार समग्र जे उद्दम, उत्पादन ग्रहण एपणा संयोजना [प्रमाणथी यथारे] अंगार धुमकारणोवडे
वडे समग्रता देखाडे छे, के जे सरस विरस विगेरे आहार मळे छे, तेनाथी अथवा रूप रस गंध स्पर्शवडे साधु समित छे. अर्थात्
समभाव राखनार संयत छे, अथवा पाच समितिथी ममित छे, शुभ अशुभमां रागद्वेष रहित छे, आत्रो साधु हित साधवाथी सहित

छे, अथवा ज्ञान दर्शन चारित्र सहित छे, आवो संयम युक्त साधु यतना करे (संयम पाळे) आ प्रमाणे सुधर्मस्वामी जंबूस्वामीने कहे छे के में भगवान पामे सांमळ्युं ते तमने कहुं, पोतानी मत्तिकल्पनाथी कहुं नथी. बाकी वधुं पूर्वमाफक जाणवुं.

ਬੀਜੋ ਤੁਫ਼ਸ਼ੀ.

પહેલો કહીને હવે વીજો ઉદ્દેશો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. કે પ્રથમ ઉદ્દેશમાં પિંડનું સ્વરૂપ વર્તાવ્યું, અને અહીં પણ વાજા ઉદ્દેશો.

ते संबंधी विशुद्धकोटिने आश्रयी कहे छे.
 से भिक्खू वा भिक्खुणी वा गाहावड्डुलं पिडवायपडियाए अनुपविट्ठे समाणे से जं पुण जाणिज्जा-असणं वा ४
 अट्ठमिपोसहिणसु वा अद्धमासिएसु वा मासिएसु वा दोमासिएसु वा तेमासिएसु वा चाउम्मासिएसु वा पचमा-
 सिएसु वा छम्मासिएसु वा उऊसु वा उउसंधीसु वा उउपरियेदुसु वा बहवे समणमाहणअतिठिकिवणवणीमगे
 एगाओ उक्खाओ परिएसिज्जमाणे पेहाए दोहिं उक्खाहिं परिएसिज्जमाणे पेहाए तिहिं उक्खाहि परिएसिज्जमाणे
 पेहाए कुंभीमुहाओ वा कलोवाओ वा सनिहिंसंनिचयाओ वा परिएसिज्जमाणे पेहाए तहप्पगारं असणं वा ४
 अपुरिसंतरकडं जाव अणासेविं अफासुयं जाव नो पडिगाहिज्जा ॥ अह पुण एवं जाणिज्जा पुरिसंतरकडं जाव
 आसेविं फासुयं पडिगाहिज्जा ॥ (मु० १०)

ते भान्निषु आवा प्रसारं भोजन विनो जाणे ने, आठमनो पौपथ उपवास विनो ते अष्टमीपौपथ ते जेमां हांय ते अष्ट-
मीपौपथ उत्सव छे, तेज प्रमाणे पंदर दिवसे आवनारो ठेठ ऋतुना छेडे आवनारो, विनो मन्निने वे मन्निने ऋण मन्निने चार मन्निने
छ मन्निने ऋतुमा ऋतुसंधिमा अथवा ऋतु बदलातां ऋतुपण निमिचने उदेशीने यणा श्रमण माहण अतिथि कृपणानीमोने एक पिंड-
रु (तेपेलामो) श्री भात विनो "परिणसिज्जमाण" आपेलाने खतां देखीने अथवा वे वण पिठरुथी अपातुं होय विनो जाणतुं.
आ 'पिठरु' ते सारुडा मोढानी होय तो कुंभी (चरु) छे, अने 'फुलोवाइअ' पिठरु (देयटो) छे, तेमांथी ऋतुपणमांथी
अपाय, अथवा संनिधि ते गोरस विनो संनय होय, तेमांथी अपातुं होय, [तओ एवकिं जातिं पिंडं समणादीणं परिणसि-
ज्जमाणं पेहाण"] ति आचो पिंड अपातो जाणीने तेज पुरुष साधु विनो उदेशीने वनानीने आपतो होय तो अपासुक अनेग-
नीय मानतो, मळतुं होय तो पण ते ले नहि, हवे अमुक विशेषणमाळं लेय योग्य यतावे छे, चीजा कारणे मळतुं होय
एटले ते भिषु एवं जाणे के पुरुषांतर थयुं छे. एटले चीजा गृहस्थने तेनी महेनत बदल अथवा चीजा कारणे मळतुं होय
अने ते पोते तेमांथी पोतातुं थया पत्नी बदोरावे, तो एणीय प्रामुक जाणीने पोते ले.

एटले ते भिषु एवं जाणे के पुरुषांतर थयुं छे. एटले चीजा गृहस्थने तेनी महेनत बदल अथवा चीजा कारणे मळतुं होय
अने ते पोते तेमांथी पोतातुं थया पत्नी बदोरावे, तो एणीय प्रामुक जाणीने पोते ले.
हवे जे कुलोमा गोचरी माटे जंतुं रूपे तेनो अधिकार रुहे छे—
जे भिषु वा २ जाय समाने से जाइ पुण कुलाइं जाणिजा, तं जहा—उगकुलाणि वा भोगकुलाणि वा राद-
नकुलाणि वा खत्तिवकुलाणि वा इस्खागकुलाणि वा गुप्तासकुलाणि वा गामरसकुलाणि वा कोट्टागकुलाणि वा
मंडागकुलाणि वा

(मु० ११)

अदुगुल्लिणसु अगरहिणसु असणं वा ४ फासुय जाव पडिग्गाहिज्जा ॥ (मु० ११)
ते भिक्षु गोचरी जवा चाहे तां आवां कुलो जाणीने तेमा प्रवेश करे, उग्रकुल ते आरक्षिक [कोटवाळनुं काम ते वखते कर-
नारा] भोगकुल ते राजाने पूजवायोग्य होय, राजन्यकुल ते राजानां मित्रतरीके हता, क्षत्रियकुल राष्ट्रकुट विगेरेमां रहेनार, इक्ष्वाक
ते ऋषभदेवना वंशमां जन्मेला, हरिवंश ते नेमिनाथना वंशना, 'एसिअं गोष्ठ वैश्य (वणिज) गंडक ते नापित छे, जे गाममां उद्धो-
पणानुं काम करे छे, कोट्टाग (सुतार) वोकशाखिय तंतुवाय (कपडां वणनारा) हवे क्यांसुधी कहेशे. ते खुलासो करे छे. के तेवां
कुलोमां गोचरी जवुं के ज्यां जवाथी लोकोमां निंदा न थाय, जुदा जुदा देशना दीक्षा लीवेल शिष्योने सहेलथी समजाय तेटला
माटे तेवा कुलोनां विशेषणो कहे छे, के न निंदवायोग्य कुलमां गोचरी जाय, एटले चामडानुं काम करनार मोची, चामडीया
दासदासी विगेरेना कुलमां गोचरी न जवुं, पण तेनाथी उलटां सारां धर्मी कुलोमां ज्यां गोचरी निर्दोष प्राप्तुक मळे ते छे.

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणिज्जा-असणं वा ४ समवाणसु वा पिंडनियरेसु वा इंदमहेसु वा
खंदमहेसु वा एव रुद्धमहेसु वा मुग्गमहेसु वा भूयमहेसु वा नागमहेसु वा धूममहेसु वा चैश्यम-
हेसु वा रुक्खमहेसु गिरिमहेसु वा दरिमहेसु वा अगडमहेसु वा तलागमहेसु वा दहमहेसु वा नइमहेसु वा सरम-
हेसु वा सागरमहेसु वा आगरमहेसु वा अन्नथरेसु वा तहप्पगारेसु विरूवरूवेसु महामहेसु वट्टमाणेसु वहवे समण-
माहणअतिहिक्खिणवणीमगे एगाओ उक्खाओ परिएसिज्जमाणे पेहाण् दोहिं जाव संनिहिसनिचयाओ वा परिण-
सिज्जमाणे पेहाण् तहप्पगारं असणं वा ४ अबुरिसतरकडं जाव नो पडिग्गाहिज्जा ॥ अह पुण एवं जाणिज्जा

दिनं जं तेसिं दायव्यं, अहं तत्थं भुंजमाणे पेहाणं गाहावइभारियं वा गाहावइपुत्तं वा धुयं
वा सुण्हं वा धाई वा दास वा दासिं वा कम्मकरं वा कम्मकरिं वा से पुव्वामेव आलोइज्जा-आउसिंति वा
भगिणिंति वा दाहिंति मे इत्तो अन्नयरं भोयण जायं, से सेयं वयंतस्स परो असणं वा ४ आहट्ठु दलइज्जा
तहप्पगारं असणं वा ४ संयं वा पुण जा इज्जा परो वा से दिज्जा फासुय जाव पडिग्गाहिज्जा ॥ (सू० १२)

ते भिक्षु आ प्रमाणे वली आहार विगेरे ४ प्रकारनो जाने के आ बीजा पुरुषने अपायो नथी तो अनेपणीय अमासुरु जा-
णीने पोते न ले, ते केवो आहार ते कहे छे.
समवाय (मेळो) शंखच्छेदश्रेणी विगेरेनो पिंड निकर मरेलानी पाछळ पिंड अपाय छे. (गुजरातमां श्राद्ध कहेवाय छे) ते
तथा इन्द्रत्सव [प्रथम कार्त्तिकी पूर्णिमाए यतो] स्कंद ते कार्त्तिकस्वामीनो महोत्सव पूर्व करताते रुद्र (महादेव) विगेरे जाणीता छे.
मुकुंद (वज्रदेव) एटले इन्द्र, स्कंद, रुद्र, मुकुंद, भूत, जक्ष, चैत्य, वृक्ष, गिरि, दरि, अगड, तलाग, द्रव, नदी, सरोवर,
सागर, आगर अथवा तेवा कोई देव विगेरेने उद्देशीने कोई महोत्सव करे त्यां जे कोई श्रमण ब्राह्मण अतिथि कृपण वर्णीमग
विगेरे आवे तेने आपवा माटे भोजन वनावे, तेबुं जो कोई जैनसाधु जाने के ते रसोइ वनावारना कवजामा छे, तो ते अशुध्य
जाणीने न ले, जोके त्यां वधाने दान देवातुं न होय, तो पण त्यां घणा माणसो एरुठो थयां होय, तेथी त्या संखडी (रसोइ-
खाना) आगळ आहार लेवा न जवुं, तेज विशेषण सहित कहें छे—
वली आवो आहार जाने के जे श्रमण विगेरेने आपवतुं होय तेने अपायुं छे, अने गृहस्थलोकोने त्यां खातां जुए, तो त्यां

જરૂર હોય તો આહાર માટે જાય, તે ગૃહસ્થોનાં નામ કહે છે, જેમકે ગૃહસ્થોની ભાર્યા વિગેરેને પૂર્વે સ્વાતાં જુએ, અથવા માલિકને જુએ, તો માલિકને ઉદેશીને સાધુ વોલે કે હે આયુષ્યમતિ ! હે વેન ! મને જે કંઈ ભોજન તૈયાર હોય તે આપ, આંધું સાધુ વોલે છતે કોઈ ગૃહસ્થ ભોજન વિગેરે લાવીને આપે, અને ત્યા ઘણો જનસમૂહ એકઠો થવાથી અથવા તેવાં વીજાં કારણ હોય તો સાધુ પોતાની મેલે યાત્રે, અથવા યાત્ર્યાવિના પણ ગૃહસ્થ આપે, અને તે પ્રામુક્ય એપણીય અન્ન વિગેરે જાણે તો સાધુ લે.

હવે અન્ય ગામની ચિંતા (વિચાર) ને આશ્રયી કહે છે.

સે મિત્રસ્ત્રુ વા ૨ પરં અધ્યજોયણમેરાએ સંસ્વડિ નચ્ચા સંસ્વડિપડિયાએ નો અમિસંધારિજ્ઞા ગમણાએ ॥ સે મિત્રસ્ત્રુ વા ૨ પાર્દનં સંસ્વડિ નચ્ચા પડીનં ગચ્છે અણાહાયમાણે, પડીનં સંસ્વડિં નચ્ચા પાર્દનં ગચ્છે અણાહાયમાણે, દાહિનં સંસ્વડિ નચ્ચા ઉદીનં ગચ્છે અણાહાયમાણે, ઉર્દનં સંસ્વડિ નચ્ચા દાહિનં ગચ્છે અણાહાયમાણે, જત્યેવ સા સંસ્વડિ સિયા, તંજહા—ગામંસિ વા નગરંસિ વા સ્વેડંસિ વા કવ્વડંસિ વા મંડવંસિ વા પટ્ટણંસિ વા આગરંસિ વા દોણસુહંસિ વા નેગમંસિ વા આસમંસિ વા સંનિવેસંસિ વા જાત્ર રાયહાર્ણિસિ વા સંસ્વડિં. સંસ્વડિપડિયાએ નો અમિસંધારિજ્ઞા ગમણાએ, કેવલી વૂયા—આયાણમેયં સંસ્વડિં સંસ્વડિપડિયાએ અમિધારેમાણે આહાકમ્મિયં વા ઉદ્દેસિયં વા મીસ-જાયં વા કીયગંડં વા પામિચં વા અચ્છિજ્ઞ વા અણિસિદ્ધં વા અભિહંડં વા આહરુદ્ધુ દિજ્જમાણ સુજિજ્ઞા (મુ. ૧૩)

તે મિથુ વધારેમાં વધારે અર્ધ યોજનસુધી ક્ષેત્રમાં જમણનું જ્યાં રસોડું હોય, ત્યાં જવાનો વિચાર કરે નહિ, પણ પોતાના ગામમાં અનુક્રમે ગોચરી જતાં તેવું જમણ હોય તે જાણીને શું કરવું તે કહે છે—એટલે પૂર્વદિશામાં જમણ જાણે, તો તેથી ઉલટી

પશ્ચિમદિશામાં ગોચરી જાય, અને પશ્ચિમદિશામાં જમણ હોય તો પૂર્વદિશામાં ગોચરી જાય, એમ વીજી પળ દિશામાં જાણવું, એટલે જમણની જગ્યાએ જવાનો અનાદર કરે. જ્યાં જમણ હોય ત્યાં ન જવું, હવે જમણ ક્યાં ક્યાં હોય તે કહે છે, ગામ જ્યાં હિંદિયોની પુષ્ટિ થાય અથવા જ્યાં કરો લાગુ પડે તે છે, તેજ પ્રમાણે નગર, સેઠઃ કર્કટ મંડવ પતન (પાટણ) આકર દ્રોણમુલ નૈગમ આશ્રમ રાજ્યધાની સંનિવેશ [આ વધા શબ્દોનો અર્થ આચારાંગના અગાડના ભાગમાં પાં અપાયેલ છે] આવા સ્થાનમાં સંલ્લહિ (જમણ) જાણીને જવું નહિ, કેવલીપ્રશુ કહે છે કે, તે જમણ કર્મોના ઉપાદાનનું સ્થાન છે, અથવા વીજી પ્રતિપાં આદાનને વડલે આયતન શબ્દ છે. તેનો અર્થ આ છે કે સંલ્લહિમા જવું તે દોપોનું સ્થાન છે.

પ્ર૦—સંલ્લહીમાં જવું તે દોપોનું આયતન કેવીરીતે છે? તે કહે છે “સંલ્લહિ સંલ્લહિ પહિયાણ્તિ”—જે જે સંલ્લહિને ઉદ્દેશીને પોતે જાય, તો તે જગ્યાએ આમાંના કોઈપણ દોષ અવશ્યે લાગુ પડે તે વતાવે છે. આધાર્કર્મ, ઔદેશિક, મિથ્ર, ક્રીત, ઉદ્યતક, આ-ચ્છેદ્ર, અનિસ્ટદ્ર, અભ્યાહત આમાથી કોઈપણ દોષથી દોષિત પોતે ભોજન વાપરે, કારણ કે જમણનો કરનારો ઇવુંજ મનમાં ધારે કે, આ આવનારો સાધુ મારા જમણને ઉદ્દેશીને આવ્યો છે, માટે મારે કોઈપણ બ્હાને ઇને આપવું એમ વિચારી આધાર્કર્મ દોષવાલું ભોજન વિગેરે વનાવી આપે, અથવા જે સાધુ લોલુપી થઈને જમણની બુધ્ધિએ ત્યાં જાય, તે મૂઢ વનીને આધાર્કર્મ વિગેરેનું ભોજન વાપરે. વલી સંલ્લહિ નિમિત્તે આવેલા સાધુને ઉદ્દેશીને ગ્રહસ્થ વસતિ (ઉત્તરવાનું સ્થાન) આ પ્રમાણે કરે તે કહે છે.

અસંસંજણ મિંકલુપહિયાણ્ સુહિયદુવારિયાઓ મહલ્લિય દુવારિયાઓ કુજ્જા, મહલ્લિયદુવારિયાઓ સુહિયદુવારિ-
યાઓ કુજ્જા, સમાઓ સિજ્જાઓ વિસમાઓ કુજ્જા, વિસમાઓ સિજ્જાઓ સમાઓ કુજ્જા, પવાયાઓ સિજ્જાઓ

નિવાયાઓ કુજ્ઞા, નિવાયાઓ સિજ્ઞાઓ પવાયાઓ કુજ્ઞા, અંતો વા ચર્હિ વા ઉવસસયસ્સ હરિયાણિ છિદ્રિય છિદ્રિય દાલિય દાલિય સંથારગં સંથારિજ્ઞા, એસ વિલુંગયાઓ સિજ્ઞાએ, તમ્હા સે સંજાએ નિયંઠે તહપ્પગારં પુરેસંલ્લહિ વા પચ્છાસંલ્લહિ વા સંલ્લહિ સંલ્લહિપહિયાએ નો અભિસથારિજ્ઞા ગમણાએ, એયં સ્વલ્લુ તસ્સ ખિક્કલુંસ્સ જાવ સયા

જાણ (મૂ. ૧૩) તિવેમિ । પિઠ્ઠેવણાવ્યયને દ્વિતીયઃ ૧-૧-૨

અસંયત તે ગૃહસ્થ છે, અને તે શ્રાવક અથવા પ્રકૃતિભદ્રક અન્ય દર્શનીય હોય, તે સાધુઓને આવતા જાણીને તેમને માટે સાંકડા દસ્ત્રાજા જે ઘરને હોય તે સાધુનિમિત્તે મોટા કરાવે, અથવા ઘણા મોટા હોય તે જરૂર જેટલા સાંકડા કરાવે, અથવા સરસ્વી જગ્યા હોય તે સ્ત્રીઓને આવવાના ભયથી વિપમ કરાવે, અથવા વિપમ હોય તે સાધુઓના સમાગમ માટે સરસ્વી વનાવે છે, તથા ઘણી હવાવાલી જગ્યાને શીયાલો હોય નો પવન ન આવે તેવી વનાવવા આરંભ કરે. અને ડનાલો હોય અને પવન વિનાની જગ્યા હોય તો હવાવાલી વનાવવા પ્રયત્ન કરે, તથા ઉપાશ્રયના ચોકમાં લીલું ઘાસ હોય તો છેદી છેદી-ઉલેડી ઉલેડીને ઉપાશ્રય રહેવાયોગ્ય મંસ્કારવાલો વનાવે, અથવા મુવાની જગ્યા સંસ્તારકને મુધારે. અને તે મનમાં એવો ઉદ્દેશ રાખે કે સાધુની શય્યાના સંસ્કારમાં આપણું કર્ત્તવ્ય છે. માટે આપણે કરતુ જોડાએ, કારણ કે તેઓ નિર્ગ્રંથ-અર્કિચન છે, વલ્લી ગૃહસ્થ તેમ ન કરે તો કારણ આવે સાધુ પોતે (નિર્વૃણ થઈને) કરીલે. તેટલા માટે અનેક દોષથી દુષ્ટ એવું સંલ્લહિ (જમણ) જાણીને લગ્ન વિગેરેની પ્રથમ અને મરણ પાછલની પછીની સંલ્લહીમાં જમણને ઉદ્દેશીને સાધુ ન જાય, અથવા આગલ સંલ્લહિ થવાની છે, માટે પ્રથમ સાધુ જાય, અથવા ગૃહસ્થ જગ્યાને મુધારી રાખે, અથવા સંલ્લહિ પૂરી થઈ, માટે હવે વળેલું ભોજન (મિષ્ટાન્ન) સ્વાદ્યં એવી બુદ્ધિથી પછીથી સાધુઓ જાય,

માટે સાધુએ તેવી સંલ્પિના જમણને ઉદ્દેશીને તેવા સ્થાનમાં વિહાર નકરવો, ઔજ સાધુની સંપૂર્ણ સંયમયુક્તિ છે, કે સંલ્પિમાં સર્વથા જવાનું માંડીવાળું.

આચાં

॥૮૮૨॥

ત્રીજો ઉદ્દેશો.

ત્રીજો ઉદ્દેશો કહીને ત્રીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ગયા ઉદ્દેશમાં વેતાવ્યું છે કે સંલ્પિમાં દોષો જાણીને ત્યાં જવાનો નિષેધ કર્યો, હવે ત્રીજે પ્રકારે તેમાં રહેલા દોષોને વતાવે છે.

સે એમ્ઓ અન્નચરં સંલ્પિ આસિત્તા પવિત્તા છડિજ્જ વા વમિજ્જ વા મુત્તે વા સે નો સમ્મં પરિણમિજ્જા અન્નચરે વા સે દુવ્વચે રોગચરં સમુપ્પજ્જિજ્જા કેવલી વૂયા આયાણમેયં ॥ (મૂ. ૧૪) ॥ હહ સ્વલુ મિક્કલૂ ગાહાવર્ણિં વા ગાહાવર્ણિં વા પરિવાચર્ણિં વા પરિવાચર્ણિં વા એગ્ગં સંધિં મુંદં પાંડં મો વડ્ડમિસ્સં હુરત્થા વા ઉવસ્સયં પહિલેહેમાણો નો લભિજ્જા તમેય ઉવસ્સયં સંમિસ્સીભાવમાવજ્જિજ્જા, અન્નમાણે વા સે મત્તે વિત્પરિયાસિયમ્મૂરૂં અત્થિવિગ્ગહે વા કિલીવે વા તં મિક્કલું ઉવસંકમિત્તુ વૂયા—આડસંતો સમણ ! અહે આરામસિ વા અહે ઉવસ્સયંસિ વા રાઓ વા વિચાલે વા ગામધમ્મનિયંતિયં કરુદુ રહસિયં મેહુણધમ્મપરિચારણાએ આડદામો, તં ચેવેર્ગઓ સાતિજ્જિજ્જા—અકરણિજ્જં ચેયં સંલ્પાએ એએ આયાણા [આયત્તાણિ] સંતિ સંતિજ્જમાણા પચ્ચવાયા મવંતિ, તમ્હા સે સંજાએ નિયટે તદ્દપ્પગારં પુરેસંલ્પિં વા પન્છાસંલ્પિં વા સંલ્પિં સંલ્પિપડિયાએ નો અભિસંધારિજ્જા ગમણાએ (મૂ. ૧૫)

ते भिक्षु कोई वस्त्र एक चर (एकलो फरनारो) होय, अने ते आगळ-पाछळ संखडिनुं भोजन खाइने तथा शीखंड के दूध विगेरे अति लोलुपीपणाथी रसनो स्वादीयो वनीने घणुं खाय, तो विशेष झाडा थाय, अथवा वमन थाय. अथवा अजीरणथी कोढ विगेरे कोई रोग थाय, अथवा दुर्ल जीव लेनारो आतंक शूल विगेरे रोग थाय, माटे केवली सर्वज्ञप्रभु कहे छे के ते संखडिनुं जमण कर्मोनु उपादान छे, ते आदान केवी रीते थाय छे, ते वतावे छे. आ संखडिना स्थानमां आ अपायो (पीडाओ) थाय छे, अथवा जीभनो स्वाद करी इंद्रियो उन्मत्त थतां दुर्गति गमन विगेरे परलोकना अपायो छे, [खलु शब्द वाक्यनी शोभा माटे छे] ते भिक्षु गृहस्थ अथवा तेना घरनी स्त्रीओ साथे अथवा परिव्राजक (यात्रा) साथे अथवा वावीओ साथे कोई दिवस एक वाक्य (एक चित्त थवा) थी प्रेमी वनीने तेओनी साथे ते साधु लोलुपपणे कोई पण जातनुं नसो चडावनारु पीणुं पण पीए, अने नसो चडतां रहेवानुं स्थान याचे, पण जो तेवो शीलरक्षणनो उपाश्रय न मळें तो ते संखडि नजीकनाज मकान (धर्मशाला विगेरे) मां गृहस्थ अथवा वावी विगेरे ज्यां उत्तर्यां होय तेमनी साथे उतरीने एकमेकपणे वर्त्ते, त्यां नसो चडेलो होवाथी कांतो गृहस्थ पोताने भूली जाय अथवा साधु पोताने साधुपणाथी भूले, अने तेथी आवुं चितवे, के हुं गृहस्थज छुं ! अथवा (इंद्रियो पुष्ट थयेल होवाथी) स्त्रीना शरीरमां मोहित थयेलो अथवा नपुंसक साथे कुचालथी साधुपणु गुमावे, अथवा तेने उन्मत्त जोइ कोई रखडती स्त्री अथवा नपुंसक तेनी पासे आवीने वोले के हे आयुष्मन् ! हे श्रमण ! हुं तारीसाथे एकांतमां मळवा द्दुं छुं, आराममां अथवा उपाश्रयमां रात्रि अथवा संध्याकाले ते साधुने इन्द्रियोथी परवश वनेलाने कहे के तमारे त्यां आवुं, अने तमारे अमारी इच्छाथी विपरीत न करवुं, पण मारी साथे तमारे हमेशां अमुक स्थलमां आवुं, आ प्रमाणे परवश वनावीने गामनी सीममां अथवा

कोइ एकांत स्थळमां जइने सीमंग अथवा कुचेष्टानी विवृति करे, अने दुराचारधी भ्रष्ट थवा वसत आवे, माटे संखडिमां जंजु अयोग्य छे, एग मानीने संखडि (जमण) मा जंजु नहि, कारण के आ जमणो कर्मोपादनना कारणो छे, तेमा कर्म दरेक क्षणे एरुडा थाय छे, एटले त्यां जमाधी बीजां पण अशुभ कर्मबंधनां कारणो मळी आवे छे, उपर बतावेला त्या आलोक संंधी रोगना दुराचारना अपायो छे. तेमज परलोक संवधी दुर्गतिगमनना प्रत्यवायो छे, माटे संखडीने उदेगीने त्या पहेला के पछी साधुए जंजु नहीं.

से भिखू वा २ अन्नपरि संखडि मुचा निसम्म संपहाउ उरुगुयभूएण अप्पाणेणं, धुवा संखडी, नो संचाएउतत्थ इयरेयेरेहि कुलेहिं सामुदाणियं एसियं वेसियं पिडवायं पडिगाहिचा आहार आहारिण, माद्वणं संपासे, नो एवं करिज्जा ॥ से तत्थ कालेण अणुपविसिच्चा तत्थियरेयेरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसियं वेसियं पिडवायं पडिगा-

हिच्चा आहार आहारिज्जा ॥ [मू० १६]

ते भिखु आगळ-पाळनी कोइपण 'संखडी' बीजा पास के जाते सांभलीने निधय करे के त्यां अन्नये जमण छे, तो त्यां उत्तुकपणाधी अवश्य दोडे के मने अन्न भोजन मळशे. तो त्यां गया पछी जुदा जुदा घरोधी समुदायनी एपणीय गोचरी आधाकर्मोदि दोप रहित फक्त रजोहरण विगरेना पेपधी मळे ते उत्पादन दोप रहित लेवी, ते तेनाधी बनी शक्ते नहि, अने कण्ट पण करे, प्र०—केवी रीते ? पोते गुरु पासेधी 'प्रतिज्ञा' करीने जाय, के जुदा जुदा घरेधी गोचरी लइश, पण उपर बतावेली रीते तेम लेवा शक्तिवान न थाय. अने संखडिमांज जाय. माटे आलोक परलोकना अपायोना भयने जाणीने संखडि तरफ न जाय. केवी रीते करे. ते कहे छे. ते भिखु कारण विजोणे त्यां जाय तो पण योग्य समये जुदा जुदा घरोमा जइने सामुदायिक

आहार-पाणी प्रासुक वेपमात्रथी मळे ते धात्रीपिंड विगेरे दोपथी रहित लइने आहार करे.
से भिक्षू वा २ से जं पुण जाणिज्जा गामं वा जाव रायहणिं वा इंसि खलु गामंसि वा जाव रायहणिंसि
वा संखडी सिया तंयि य गामं वा जाव रायहणिं वा संखडिं संखडि पडियाए नो अभिसंधारिज्जा गमणाए ॥
केवली बूया आगणमेयं अइन्नाडवमा णं संखडिं अणुपविस्समाणस्स-पाएण वा वाए अकंतपुण्वे भवइ, हत्थेण
वा हत्थे संचालियपुण्वे भवइ, पाएण वा पाए आवडियपुण्वे भवइ, सीसेण वा सीसे संघट्टियपुण्वे भवइ, काएण
वा काए संखोभियपुण्वे भवइ, दंडेण वा अट्टीण वा सुट्टीण वा क्खलुणा वा क्खालेण वा अभिहयपुण्वेण वा भवइ,
सीओदएण वा उस्सित्तपुण्वे भवइ, रयसा वा परिघासियपुण्वे भवइ, अणेसणिज्जे वा परिभुत्तपुण्वे भवइ, अन्नेसिं
वा दिज्जमाणे पडिगाहियपुण्वे भवइ, तम्हा से संजए नियठे तहएगारं आइन्नावमाणं संखडिं संखडिपडियाए

नो अभिसंधारिज्जा गमणाए ॥ (मू० १७)

वली ते भिक्षु जो आ प्रमाणे जाने के गाममां, नगरमां अथवा राजधानीमां कोइपण स्थळे संखडि (जमण) थवानी छे त्यां
चरक विगेरे अनेक भिक्षाचरो हशे. त्यां जमणनी बुद्धिए साधु विहार न करे. त्यां जवाथी थता दोपोनें सूत्रवडे कहे छे, के केवली
(सर्वज्ञ) प्रभु तेने कर्म उपादान छे. एज बतावे छे. ते संखडि चरक विगेरेथी व्याप्त हशे. एटले १०० नी रसोइ होय त्यां पांचसो
भेगा थशे. त्यां थोडी रसोइने लीये आवा दोपो थाय छे. धक्काथक्कीमां एकना पग वीजाने लागशे. हाथथी हाथ अथडाशे. पात्रा
साथे पात्रां अथडाशे. अथवा माथासाथे माथुं भटकशे. साधुनी काय साथे चरक विगेरेनी काया अथडाशे. ते चरकते धक्को लागता

સે મિકલુ૦ ગાદાવડુલં પવિસિડકામે સવં મંડગમાયાણ ગાદાવડુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિસિજ્જ વા નિકલ-
મિજ્જ વા ॥ સે મિકલુ વા ૨ વહિયા વિહારમૂમિ વા વિયારમૂમિ વા નિકલમાણે વા પવિસમાણે વા સવં મંડ-
ગમાયાણ વહિયા વિહારમૂમિ વા વિયારમૂમિ વા નિકલમિજ્જ વા પવિસિજ્જ વા ॥ સે મિકલુ વા ૨ ગામાણુગામં
દૂહજ્જમાણે સવં મંડગમાયાણ ગામાણુગામં દૂહજ્જિજ્જા ॥ (મુ. ૧૯)

તે મિલુ ગચ્છમાંથી જિનકલ્પી વિગેરે મુનિ નીકલ્યો હોય, તે ગૃહસ્થને ઘેર ગોચરી લેવા જાય, તો પોતાનાં વધાં ધર્મોપકરણ
સાથે લઈને ગૃહસ્થના ઘરમાં પેસે, અથવા નીકલે, તેવા મુનીનાં ઉપકરણ અનેક પ્રકારે છે.

“દુગતીગ ચલક પંચગ નવ દસ એકારસેવ ચારસહ” इत्यादि—તે જિનકલ્પી વે પ્રકારના છે, હાથમાંથી પાળી ટપકે તેવા,
તથા જે લલ્લિયવાળા હોય તેને પાળીનું પિંડુ ટપકે નહિ, તેવા મુનિને શક્તિ અનુસાર વિશેષ અમિગ્રહ હોવાથી ફક્ત વેજ ઉપકરણ
રજોહરણ અને મુલવલ્લિકા છે, અને કોદને શરીરના રક્ષગ માટે એક સૂત્રનું કપડું હોવાથી ત્રણ ઉપકરણ થયા, પણ તેવા સાધુને વધારે
ઠંડીના કારણે ઉનનુ વસ્ત્ર વધારે રાખવાથી ચાર ઉપકરણ થયાં, તેથી પણ ઠંડી ન સહન થાય તો વે સૂત્રનાં વસ્ત્ર રાખવાથી પાંચ થયાં.
પણ લલ્લિયવિનાના જિનકલ્પીને સાત પ્રકારનાં પાત્રાનો નિર્ચોગ થવાથી ૧૨ ઉપકરણ થાય છે. “૧ પત્તં ૨ પત્તાવંધો ૩ પાય-

વળં ૪ પાયકેસરિયા ॥ ૫ પડલા ૬ રયત્તાણ ૭ ચ ગોચ્છઓ પાયનિજ્જોગો ॥ ૧ ॥”

૧ પાત્ર ૨ પાત્રાનો વંધ ૩ પાત્રસ્થાપન ૪ પાત્ર કેમરિકા (પુંજળી) ૫ પડલા ૬ રજત્તાણ ૭ ગોચ્છો. ઉપરનાં પાંચ તેમાં મલ્લતાં
વાર ઉપકરણ વધારેમાં વધારે જિનકલ્પીને હોય, તે ગોચરીમાં જાગ, ત્યારે સાથે લેઈ જાય તેમ વીજે સ્થલે પણ જતાં સાથે લેઈ જાય,

તે કહે છે, ઇટલે ગામ વિગેરેની વહાર સ્વાધ્યાય કરવા અથવા સ્થંડીલ જવા જાય તો પળ વધાં ઉપકરણ લેઈ જાય, આ ત્રીજું સૂત્ર છે, તેજ પ્રમાણે વીજે ગામ જાય તો પળ લેઈને જાય, એ ત્રીજું સૂત્ર છે. હવે ગમનના અભાવનાં નિમિત્ત કહે છે.

સે ભિક્ષૂં અહ પુણ એવં જાણિજ્ઞા—તિવ્વદેસિયં વાસં વાસેમાણં પેહાણ તિવ્વદેસિયં મહિયં સંનિચલમાણં પેહાણ મહવાણ વા રયં સસુધુય પેહાણ તિરિચ્છસંપાદમા વા તસા પાળા સંથડા સંનિચયમાળા પેહાણ સે પંત્રં નચ્ચા નો સવં મંડગમાયાણ ગાહાવડકુલં પિંડવાયપડિયાણ પવિંસિજ્ઞ વા નિકલમિજ્ઞ વા વહિયા વિહારભૂમિં વા નિયારભૂમિ વા નિક્સર્વમિજ્ઞ વા પવિસિજ્ઞ વા ગામાણુગામં દુહજ્ઞિજ્ઞા ॥ (સૂં ૨૦)

તે મિશુ કદી આંતું જાણે કે અહીં લંવાળ ક્ષેત્રમાં જ્ઞાકલ પડે છે, અથવા ધુમસ પડે છે, અથવા વંદોલીયો વાદને ધુલ ઘળી ઉડે છે, અથવા તીરછાં-પતંગીયાં વિગેરે જીંજીયાં જંતુઓ ઉડીને શરીર સાથે આથડે છે, તો તે સાધુ પૂર્વે ત્રણ મુત્રમાં વતાવેલ ઉપધિ લઈને જાય આવે નહિ, તેનો પરમાર્થ આ છે, કે જિનકલ્પીનો આ કલ્પ છે કે જ્યારે વહાર નીકલે ત્યારે પ્રથમ ઉપયોગ દે કે વર્પાદ જ્ઞાકલ કે ધુમસ વરસે છે કે વરસવાનો છે? જો પ્રથમ જાણે તો ન નીકલે. કારણ કે તેની શક્તિ એવી છે કે છપાસ સુધી પળ ઠહોમાત્રું (જ્ઞાડો પેશાવ) રોકી શકે, અને સ્થવિરકલ્પી પળ ઉપયોગ દે, અને જાણ્યા પછી કારણ હોય તો નીકલે સ્વરો. પળ પોતાની વધો ઉપધિ લેઈને ન નીકલે, પ્રથમ વતાવી ગયા કે અધમ કુલોમાં ગોચરી વિગેરે માટે જંતુ આગું નહિ. પણ હવે અનિદનીક કુલોમાં પળ દોપોના દેલવાથી ત્યાં જવાનો નિષેધ છે, તે વતાવે છે.

સે ભિક્ષૂ વા ૨ સે જાં પુળ કુલાં જાણિજ્ઞા તંજહાલત્તિયાળ વા રાઈળ વા કુરાઈળ વા રાયપેસિયાળ વા રાય-

વંસટ્ટિયાણ વા અંતો વા વાહિં વા ગચ્છંતાણ વા સંનિવિદ્ધાણ વા નિમંતેમાણાણ વા અનિમંતેમાણાણ વા અસણં
વા ૪ લાભે સંતે નો પડિગાહિજ્ઞા (મૂ૦ ૨૧) ॥ ૧-૧-૩ ॥ પિઠ્ઠેપ્પાયાં તૃતીય ઉદ્દેશકઃ ॥

તે ખિશુ એવાં કુલો જાણે કે, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, વલ્લભેવ વિગેરે ક્ષત્રિયોનાં આ છે, અથવા ક્ષત્રિયોથી અન્ય રાજાઓનાં કુલો
છે, કુરાજ તે નાનાં રજવાડા (નાના ઠાકરડા વિગેરે) ના કુલો છે, રાજના પ્રેમ્ય તે દંડપાશિક [હવાલદાર ફોજદાર] નાં કુલો
તથા રાજવંશમાં રહેલા તે રાજાના મામા તથા માણેજો વિગેરેનાં કુલોમાં સતાપના મયથી પેસવું નહિ, ત્યાં જતાં આવતાં અંદર રહેલા
માણસોથી અથવા વહાર રહેલા માણસોથી અથવા જતા આવતા માણસોથી સાધુઓને નુકશાન થાય, માટે કોઈ ગોચરીનું નિમંત્રણ
કરે, અથવા ભોજન મળતું હોય તોપણ ત્યા ગોચરી લેવા જવું નહિ.

ત્રીજો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

ચોથો ઉદ્દેશો.

ત્રીજો કહીને ચોથો ઉદ્દેશો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંવંધ છે. ગયા ઉદ્દેશમાં સંસ્વહો સંવંધી વિધિ કહી, અહીં પણ તેની
વાકીની વિધિ કહે છે.

સે ધિક્કલ્ વા૦ જાવ સમાણે સે જ પુણ જાણેજ્ઞા મંસાઇયં વા મચ્છાઇયં વા મંસસલં વા આહેણં વા પહેણં વા હિંગોલં
વાં સમેલં વા હીરમાણં પેહાણં અંતરા સે મગ્ગા વહુપાણા વહુવીયા વહુહરિયા વહુઓસા વહુઉદયા વહુઉધ્યા વહુઉ-
ત્તિગપણગદગમટ્ટીયમક્કડાસંતયાણા વહેવે તત્થ સમણમાહણઅતિહિક્કિવણવળીમગ્ગા ઉવાંગયા ઉવાગમિસ્સંતિ (ઉવાગ-

च्छंति) तत्थाइन्ना विची नो पन्नस्स निमखमणपवेसाए नो पन्नस्स वायणपुच्छणपरियट्ठणणुप्पेहधम्माणुओगचि-
ताए, से एवं नंचां तहप्पगारं पुरेसाखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडिआए नो अभिसंधारिज्जा गम-
णाए ॥ से भिक्खू वा० से जं पुण जाणिज्जा मंसाइयं वा मच्छाइयं वा जाव हीरमाणं वा पेहाए अंतरा से
मग्गा अप्पा पाणा जाव संताणंगा नो जत्थ वहवे समण० जाव उवागमिस्संति अप्पाइन्ना विची पन्नस्स निक्खल
मणपवेसाए; पन्नस्स वायणपुच्छणपरियट्ठणणुप्पेहधम्माणुओगचिताए, सेवं नचा तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा० अभि-
संरज्जि गमणाए ॥ (सू० २२)

ते साधु कोइ गाम विगेरेमां भिक्षा माटे गयो होय, त्यां संखडि आवा प्रकारनी जाणेतो त्यां गोचरी जवुं नहि, जेमां मांस
विगेरे प्रधान छे. मांसना स्वादुओ माटे सुख्य तेज वस्तु होय, एटले प्रथम तेने वधारे राधे. अथवा वोजी रसोइ पूरी थया पछी
ते तेना स्वादुओ माटे रांधे, त्यां कोइ सगो विगेरे तेवुं अभक्ष्य भोजन वेर लइ जाय, तेवुं देखीने त्यां साधु जाय नहि, तेना दोनो
हवे पछी कहेशे, तेज प्रमाणे माछलांथी वधारे प्रधान होय, तेज प्रमाणे मांसखल आश्रयी पण जाणवु. ज्यां संखडि माटे मांस
छेदीने तेने सुकावे, अथवा सुकवेळें, ढगलो करेलु होय, तेज प्रमाणे माछलासंवंधी पण जाणवुं. अथवा भिन्नाह पछी बहु वेर
आवतां वरना घरे भोजन थाय छे, अथवा बहुने लइ जतां सासरे भोजन थाय छे, हिंगोल, ते मरेलावुं भोजन छे, अथवा यक्षनी
यात्रा विगेरे माटे भोजन छे, 'समेल' ते परिवारना सम्मानवुं भोजन, अथवा गोटीयाओवुं भोजन, आबुं कोइपण प्रकारनुं जमण
जाणीने त्यां कोइ सगां-वहालांथी ते निमित्ते कंदपण लइ जवातुं देखीने त्यां भिक्षामाटे जवुं नहि, त्यां जवाथी यता दोपोने वतावे

છે, ત્યાં રસ્તામાં જતાં વહુ પતંગ વિગેરે પ્રાણીઓ હોય છે, તથા વહુ વીજ, વહુ હરિત, વહુ અવશ્યાય ઘણું પાણી વહુ ઉત્તિંગ પત્રક ખીંજવેલી માટી કરોલીયાનાં જાલાં હોય છે, તથા ત્યાં જમણ જાળીને ઘણા શ્રમણ બ્રાહ્મણ અતિથિ કૃમણ વળીમગ આવ્યા, આવગે અને આવે છે, તે ચરક વિગેરેથી વ્યાપ્ત હોય છે, તેથી બુદ્ધિમાન સાધુને ત્યાં જવું આવવું કલ્પે નહિ, તેમ ત્યાં જનારને ગીતવા- જોત્રના સમયથી મળવું મળાવવું અર્થચિંતયન વિગેરે થઈ શકે નહિ, તેથી તે સાધુને આવતાં જતાં ઘણો ફાલ લાગે, તેથી વહુ દોષવાલી સંસ્કૃતિમાં જ્યાં માંસ વિગેરે મુલ્ય છે, તેવા પ્રથમના જમણમાં તેને ઉદ્દેશીને સાધુજી જવું નહિ, હવે અપવાદ માર્ગ કહે છે.

તે મિશ્ર માર્ગમાં વિહાર કરતાં દુર્વલ થાય, મંદવાડમાંથી ઉઠ્યો હોય, તપચરણથી દુર્વલ થયો હોય, અથવા વીજે કંઈ આહાર મળે તેવું સ્થાન ન હોય, અથવા ન્યાજ દવાની વીજ મળે તેમ હોય, તો તેવા જમણમાં કારણ પ્રસંગે જવું પડે તો લે રસ્તે મૂલ્ય જીવો ઘાસ વીજ કે વચમાં કાંઈ ન પડવું હોય, તો તે રસ્તે માંસ વિગેરેના દોષો દૂર કરવા સમર્થ હોય તો કારણે જાય, અને પોતાને સ્વપ્નની મશ્ય વસ્તુ લઈ આવે. (જેનોમાં દશ વિકૃતિ વિગદ છે. ઘી, દૂધ, દહીં, તેલ, ગોલ, કડાઈ દટલે દૂધ, દહીં, તેલ, ગોલ અને કડાઈમાં ઘી, તેલ પુષ્કલ નાંખીને તલેલ હોય તે કડાઈ વિગય કહેવાય, આ પદાર્થો જરૂર પડે તો લેવાય છે, પણ માંસ મંદિરા માંસલ અને માલી વીગેરેનું મધ્ય એ અમશ્ય છે. કારણકે તેમાં જીવોની ઉત્પત્તિ છે. અને તે સ્થાનારને ઇન્દ્રિયો દમન કરવી તથા મુઝુલ્લિ રાસવી દુર્લભ છે, માટે જૈન સાંધુ કે શ્રાવકને વર્જવા યોગ્ય છે, માટે વને ત્યાંસુધી તેવા રસ્તે પણ જવાનો નિષેધ છે, વલ્લતે સ્વાચ વસ્તુની દુર્ગંધી આવે તો ગળ બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થાય છે.

चालंता पिंडना अधिकारमां भिक्षा संनंधि खुलासाचार कहे छे,

से भिक्खुवा २ जाव पविसिउकामे से जं पुण जाणिज्जा खीरिणियाओ गात्रीओ खीरिज्जमाणीओ पेहाए असणं वा ४ उवसंखडिज्जमाणं पेहाए पुरा अप्पज्झिए सेवं नच्चाओ गाहावडकुलं पिंडवायपडियाए निक्खमिज्ज वा पविसिज्ज वा ॥ से तमादाय एगंतमक्कभिज्जा अणावायमसलोए चिट्ठिज्जा, अह पुण एवं जाणिज्जा-खीरिणियाओ गात्रीओ खीरियाओपेहाए असणं वा ४ उवसंखडियं पेहाए पुराए जूहिए सेवं नच्चा तओ संजयामेव गाहा० निक्खमिज्ज वा ॥ (सू० २३)

ते भिक्षु गृहस्थना घरमां पेसतां आ प्रमाणे जाने के अहीं तुर्तनी प्रसुतिवाली गायो दोहवाय छे, तो त्यां गायो दोहवाती देखीने चारे प्रकारनो आहार ' रंधातो ' जोइने अथवा भात विगेरे रंधेलो तैयार देखीने पण प्रथम बीजाने न आपेलो होय तो पण प्रवर्त्तमान अधिकरणती अपेक्षावाळो प्रकृतिभद्रक विगेरे कोइ गृहस्थ साधुने देखीने अद्धावाळो वनीने धणुं दूय तेमने आपुं, आनी बुद्धिथी वाछडाने पीडा करे, दोहवाती गायोने त्रास पमाडे, ते कारणथी साधुने परपीडाना कारणे संयम तथा आत्मानी विराधना थाय, अने अहवा रंधायेल भात विगेरेने जलदी रंधवा माटे प्रयत्न करे तेथी पण संयम विराधना छे, माटे तेवुं जाणीने साधु गोचरी माटे त्यां न जाय, न नीकळे तेवा स्थळे थुं करवुं ते कहे छे,

ते भिक्षु ते गायनु दोहवुं, विगेरे जाणीने एक वाजुए ज्या गृहस्थ न आवे, न देखे त्यां उभो रहे, त्यां उभा रहेतां आ प्रमाणे पछी जाने के ' गायो दोहवाइ गइ छे, त्यापछी गोचरीनी जरूर होयतो शुद्ध आहार लेवा योग्य होय ते लेवा जाय अने नीकळे,

पिंडना अधिकारश्चो ज आ कहे छे.

भिक्षवागा नामेगे एवमाहंसु—समाणा वा वसमाणा वा गामाणुगामं दूइजमाणे खुडाए खुलु अयं गामे संनिरुद्धा ए नो महालए से हंता भयंतारो वाहिरगाजि गामाणि भिक्षवायरियाए वयह. संति तत्येगइयस्स भिक्षुस्स पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा परिवसंति, तंजहा—गाहावइ वा गाहावइणीओ वा गाहावइपुत्ता वा गाहावइधुयाओ वा गाहावइसुण्हाओ वा धाओ वा दासा वा दासीओ वा कम्मकरा वा कम्मकरीओ वा, तहप्पगाराइं कुलाइं पुरेसंथुयाणिवा पच्छासंथुयाणि वा पुन्वामेव भिक्षवायरियाए अणुपविसिस्सामि, अविय इत्थ लभिसिस्सामि पिंडं वा लोय वा खीरं वा दहिं वा नवणीयं वा धयं वा गुहं वा तिहुं वा महुं वा मज्जं वा मंसं वा सक्कुलिं वा वा फाणियं वा पूयं वां सिहिरिणं वा, तं पुन्वामेवं भुत्ता पच्चि पडिग्गहं च संलिहिय संमज्जिय तओ पन्डा भिक्षूहिं सद्धि गाहा० पविसिस्सामि वा निक्खमिस्सामि वा, माइट्ठाणं संफासे. तं नो एवं करिज्जा ॥ से तत्थ भिक्षूहिं सद्धि कालेण अणुपविसिच्चा तत्थियरेयपरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसियं वेसियं पिंडवायं पडिगाहिच्चा आहारं आहारिज्जा, एय खलु तस्स भिक्षुस्स वा भिक्षुस्स वा भिक्षुणीए वा सामणियं० (सू० २४) ॥

१-१-४ ॥ पिण्डपणायां चतुर्थ उद्देशकः ॥

कैटलाक साधुओ जे एक स्थळे नघावळ क्षीण थवाथी एक जग्याए रहा होय, तथा मासकल्पनो विहारकरनारा कोइ जग्याए मासकल्प रहा होय ते समये बीजा विहार करनारा परोणा साधु त्यां आवीने उतर्या होय, तेमने पूर्वे स्थिर रहेला

अथवा मासकल्पी उतर्या नाय, तेओ कहे कै, आ गाम भुहक (नाबुं) छे, अथवा गोचरी आपनामां तुन्छ छे, तथा मृतक विगेरेथी वर अटक्या छे, माटे वणुज तुन्छ छे, तेथी हे पूज्य ! आप वने त्यामुधी नजीरना गामया गोचरी माने नजो, तो ते प्रमाणे करबुं. हवे रहेला साधुनो दोप बतावे छे,

अथवा त्या रहेनार साधुना पूर्वना सगा धनीजा विगेरे होय, अथवा पछाडेना सगां. सासरीयांनां सगां विगेरे होय, ते बतावेछे. जेपके गृहस्थ, तेनी सी तेना पुवो. दीरारीओ, दीरारीओ वहुओ, धावमाता दासदासी नोकर. नोकरदी तेगां संसारी संवंधमाळा पूर्वनां के पछीना सगा-संवंधी होय. तो त्या पूर्वगोचरी जाडं, तो त्या सारं भोजनगालिना चोसा विगेरे तथा दूय, दही, मांसण, घी, गोल तेळ मय, दारु, मास समकुली (तल्लसाकली), गोलनीपेत, पूडा, जीसड विगेरे गोचरीना वखत पहेंलो लावीने खाडं, आ सुवमा भक्ष्य अभक्ष्य वस्तुओना विवेक मू. २२ मा बताव्यो छे, ते आधार अपवाद समजवो, अथवा कोइ साधु दुष्ट बुद्धिधी, रसगृधीयी पोताना हिंसक सगा जे पूर्वा संवंधी होय तो त्याही लावीने चारोचार साय. (ते माटे आ सूत्रमा तेनो निषेध कर्षो के तेणे त्या जनुं नहि.) तेम अविवेक्यी मस्तुओ लावीने त्वाय, पीणुं पीण. पछी पातरां वणचार साफ करीने पछी गोचरीना समये डागा (शांत) मनगळो वनीने हुं नवा आवेला पराणा साथे गोचरी जड आवीण, आबुं कपड कोइ करे तो, ते साधुनुं रसना लोलुपपणाथी साधुपणुं नष्ट थाय छे, माटे विजा साधुण तेम न करबुं. त्यारे साधुण गुं करबुं ते कहे छे. आवेला पराणा साथे त्या रहेला साधुण गोचरीना नसते जुदाजुदा कुलोमांथी योडी थोडी सामुदायिक एणणीय (उदगम) दोप रहित) तथा वैपिक ते फस्त साधुना वेपथी मेळवेळ (धानी पिठ विगेरे उत्पादन दोप रहित) गोचरी मेळवीने लेवी आज

સાધુની સંપૂર્ણતા છે, (આ સૂત્રમાં માંસ-મદિરાવાळाં કુટુંબમાંથી કોઈએ દીક્ષા લીધી હોય, તો તેવાએ સાગાંને ઘેર ગોચરી જુદા ન જરૂં, તેજ શ્રેયસ્કર છે, કારણકે કુટુબિ કેવી ધર્મમાં કેરું પ્રાયશ્ચિત છે તે નીચેનું વર્ણન દૃષ્ટાંત વાંચવા જેવું છે.

(કુમારપાલ રાજાએ જૈનધર્મ સ્વીકાર્યા પહેલાં માંસામ્ભક્ષણ કરેલું અને પાછલથી ત્યાગ કર્યું હતું, તેને એક સમયે ઘેવર સ્વાતાં માસનો સ્વાદ આવ્યો, તેથી શ્રીમાન હેમચંદ્રાચાર્ય પાસે આવીને પૂછ્યું, કે મને ઘેવરલાવું કલ્પે કે નહિ? ગુરુએ કહ્યું કે નહિ. પ્ર-શ્નામટે ? ઉ-પૂર્વનો દુષ્ટ સ્વભાવ માંસામ્ભક્ષણનો યાદ આવે. કુમારપાલે કહ્યું કે ત્યારે જો તેવું સ્મરણ થયું હોય તો તેવું મને પ્રાયશ્ચિત શું આવે ? ઉ-વત્તીશ દાંત પાડી નાંખવાનું. તેજ સમયે હુહારને વોલાવી દાંત રેંચી કાઢવા કહ્યું, ત્યારે હેમચંદ્રાચાર્યે તે રાજાની દૃઢતા જોઈ વીજું પ્રાયશ્ચિત આપ્યું આથી સમજવાનું એ છે કે ‘ તેવા ’ માંસામ્ભક્ષણવાळाં કુટુંબોમાં જતાં કુમારપાલ માફક લરાવ ચીજ યાદ આવી જાયતો સાધુપણું ઞ્રષ્ટ થાય, પણ વીજા સાધુ સાથે હોય તો તેની શરમથી ત્યાં રહેનારો સાધુ પણ વચે, અને સાગાંને પણ માંસામ્ભક્ષણ ન કરવા વોધ મલ્લાથી પાપથી વચે.

ચોથો ઉદ્દેશો સમાપ્ત.

अने अहीं पण तेज कहे छे. चोथो कह्यो, हवे पांचमो उदेशो. पांचमो उदेशो.

से भिखलू वा २

जाव पविहें समाणे से जं पुण जाणिजा-अगपिंडं उक्खिप्पमाणं पेहाण् अगपिंडं निस्खल्लप
माणं पेहाण् अगपिंडं हीरमाणं पेहाण् अगपिंडं परिभाज्जमाणं पेहाण् अगपिंडं परिभुज्जमाणं पेहाण् अगपिंडं

२ उवसंक्रमंति से हंता अमहवि खल्लं २ उवसंक्रमामि, माइट्ठाणं संफासे नो एवं करेज्जा ॥ (मू० २५)
ते भिक्षु गृहस्थना घरमां गयेलो एम जाणे के देवता माटे तैयार करेलो भात विगेरेनो आहार छे, तेमाथी थोडो थोडो
काढे छे. अने बीजा वासणमा नाखे छे, तेबुं देखीने अथवा कोइ देवना मंदिरमां लइ जवातुं जोइने अथवा थोडुं थोडुं बीजाने
अपातुं जोइने तथा बीजाथी खवातु अथवा देवळनी चारे दिशामां बलि तरीके उछालातुं अथवा पूर्व बीजा ब्राह्मण विगेरेण त्यांथी
एकवार जमी आवीने घेर लइ जता होय, अथवा एकवार जमीआचीने श्रमण विगेरे एम माने के बीजीवार पण आपणने त्यां
मळसो, एम धारीने पाछा त्य राथी जता होय, आबुं देखीने कोट भोलो साधु के लालचु साधु ते भोजनना स्वादथी ललचाइने
तेम विचारे के हुं पण त्यां जइने गोचरी लाबुं, आम करबुं साधुने कल्पे नहि कारणके आबुं करतां तेने पण बीजा माफक
कपट करबुं पडे.

हवे भिक्षामां फरवानी विधि कहे छे.

से भिक्खू वा० जाव समाणेअंत रा से वप्पाणि वा फलिहाणि वा पागाराणि वा तोरणाणि वा अगलाणि वा अगलपासागाणि वा सति परक्कमे जयामेव परिकमिज्जा; नो उज्जुयं गच्छिज्जा, केवली बूया आयाणमेयं से तत्थ परक्कममाणे पयलिज्ज वा पक्खलेज्ज वा पत्रडिज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा पक्खलेज्जमाणे वा पत्र से तत्थ परक्कममाणे पयलिज्ज वा पक्खलेज्ज वा पत्रडिज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा पक्खलेज्जमाणे वा पत्रडिज्ज वा, तत्थ सेकाए उच्चारणे वा पासवणेण वा खेलेण वा सिघाणेण वा वंतेण वा पित्तेण वा पूण्य वा डमाणे ना, तत्थ सोणिण्ण वा उन्नलित्ते सिया, तहप्पगारं कायं नो अणंतरहियाए पुढवीए नो ससिणिद्धाए पुढवीए सुक्केण वा सोणिण्ण वा उन्नलित्ते सिया, तहप्पगारं कायं नो अणंतरहियाए पुढवीए नो ससिणिद्धाए पुढवीए नो चित्तमंताए सिलाएनो चित्तमंताए लेल्लुए कोलावासंसि वा दाहए जीवपहट्टिए सअंढे सपाणे जाव संसंताणए नो आमजिज्ज वा पमज्जिज्ज वा संलिहिज्ज वा निलिहिज्ज वा उन्वलेज्ज वा उन्वट्टिज्ज वा आयाविज्ज वा पायाविज्ज वा, से पुन्वामेव अप्पसरक्खं तणं वा पत्तं वा कट्ठं वा सक्करं वा साइज्जा, जाइत्ता से तमायाय एगंतमवक्कमिज्जा २ अहे द्वामथंडिलं सिवा जाव अन्नयरंसि वा तहप्पगारंसि पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय तओ संजयामेव आमजिज्ज वा जाव पयाविज्ज वा ॥ (सू० २६)

ते साधु गृहस्थने वेर गोचरी जवा माटे जता पाडो (महेल्लो), शेरी, के गाम विगेरेमां पेसतां मार्ग जुए, त्यां रस्तामां जतां वचमां समान भूभागमां अथवा वे गामना वचमां कयारा वनावेल जुए, अथवा घरने के नगरने खाइ के कोट हाय, अथवा तोरणो अर्गला (अडगलो) अथवा अर्गलपाशक (जेमां अर्गलानो अंकोडो नांखे छे, ते जुए, तो ते कारणके लइने ते सीधे

मार्गे न जाय; कारणके त्यां जतां केवलीप्रभु कहे छे के कर्मबंधननुं ते कारण छे, वखते संगम विराधना अथवा आत्म विरागना थायछे ते बतावे छे. तेवे मार्ग जतां मार्गमां वपना कारणे विपमपणाथी कोइ वखत धूजे, कोइ वखत ठोकर खाय, कोइ वखत पड़ीजाय तो छकायमांथी कोइपण कायने विराधे, तेमज त्यां शरीरना मळथी, पिशाचयो बळखा, लोंट, वमन, पित्त, परु, वीर्य, लोहीथी खरडाय माटे तेवे मार्गे न जबुं पडे तो ठोकरखातां गाराभां पडीने खरडाव विगेरे कारणयो आवुं न करे, ते कहे छे.

ते साधु तेवा अशुचि गारा विगेरेसां पडतां वचमां वख राख्या विना गुल्ला शरीरे पृथ्वी साथे स्पर्श न करे, अथवा भीनी जमीन साथे के धुलवाली पृथ्वी साथे तथा सचित्त पत्थर साथे तथा सचित्त माटीना देफासाथे अथवा धुणना कीडाथी सडेलुं लाकडुं जेमां अनेक नानां इंडा होय तेनी साथे अथवा करोलीयाना जाळांवाली जग्या साथे एकचार न स्पर्श करे, न वारंवार स्पर्श करे, तेनाथी गारो दूर न करे, तेम त्यां बेसीने सादव दूर करवा खोतरे नहि, तेम त्यां बेसीने उद्वर्तन (चोळबुं) न करे, तेम सुरुयालाने पण त्यां न खोतरे, तेम त्यां उभो रहीने सूर्यने तडके एकचार न तापे, अथवा वारंवार न तापे, शुं करे, ते कहे छे ते भिक्षु त्यांथी नीकली अल्प रजवाळु तृण विगेरे यावे, अने अचित्त जग्याए निभाडा विगेरे एकांतमां जोइने त्यां बेसीने शरीरनो कादव दूर करे, अथवा तडके तपावे. अने पछी दूर करे. अने स्वच्छ करे, वली शुं करे ? ते कहेछे.

से भिक्खू वा० से जं पुण जाणिज्जा गोणं वियालं पडिपहे पेहाए मरिसं वियालं पडिपहे पेहाए एवं मयुस्सं आसं हत्थि सीहं वग्घं विगं दीवियं अच्छं तरुच्छं परिसरं सियालं बिरालं सुणयं कोलमुणयं कोकं तियं चिताचिह्ल

इयं विद्यालं पडिपडे पेदाए सइ परकमे संजयागेव परकमेज्जा, नो उज्जुय गच्छिज्जा । से भिक्खू वा० समाने अंतरा से उवाओ वा खाणुए वा कंटए वा घसी वा भिल्ला वा विसमे वा विज्जले वा परिथाग्लिज्जा, सइ परकमे संजयामेव, नो उज्जुयं गच्छिज्जा ॥ (सू० २७)

ते भिक्षु रस्तामां जतां ध्यान राखे, अने जो त्यां एवुं जाने के रस्तामां गाय, गोथो विगेरे छे, अने ते मारकणो होवाथी ते भिक्षु रस्तामां जतां ध्यान राखे, अने जो त्यां एवुं जाने के रस्तामां गाय, गोथो विगेरे छे, अने ते मारकणो होवाथी रस्तो बंध छे, अथवा झेरी साप छे, जंगली भैंस के पाडो छे, दुष्ट मनुष्य छे, घोंडो हाथी, सिंह, बाघ, बुरु (वरगड्डे), चित्रो, बल्द सरभ, जंगली डुकर, कोंकतक, शीयाळना आकारनुं लोमडो जेवुं जनावर छे, जे रातमां कोको एम आरडे छे, चित्ता, चिल्लडय के जंगली जानवर छे. तेवुं कोइपण दुःखदायी माणी रस्तामां मालूम पडे तो प्रथम उपयोग दइने खात्री करे, अने बीजो रस्तो होय तो ते सीधे रस्ते न जतां भय विनाना रस्ते जाय, तेज प्रमाणे मार्गमां खाडो होय ठंठुं होय कांटा होय, ढोळव होय, काली फाटेली माटी होय, उंचानीच। टेकरा होय, कादव होय, तेवी जग्याए बीजो मार्ग होय तो चक्रावो खाइने पण ते रस्ते जेवुं पण टुंका सोधा रस्ते न जवुं. कारणके त्यां जवाथी संयमनी तथा पोतानी विराधनानो संभव छे.

से भिक्खू वा० गाहावदकुल्लस दुवारचाहं कंटगबुं दियाए परिपिहियं पेदाए तेसिं पुव्वामेव उगगहं अणुन्नविय अपडिल्लेहिय अप्पमज्जिय नो अवंगुणिज्ज वा पविसिज्ज वा निकखमिज्जवा, तेसिं पुव्वामेव उगगह अणुन्नविय पडिल्लेहिय पडिल्लेहिय पमज्जिय पमज्जिय तओ संजयामेव अवंगुणिज्ज वा पविसेज्ज वा निकखमेज्ज वा॥ (सू० २८)

ते साधु गृहस्थने धेर गोचरी जतां ते घरनुं बारणुं दीधेलुं जोइने ते घणीनी रजा लीया विना, आंखथी जोइने रजो-

हरण विगेरेथी पूंज्या विना उघाडवुं नहि, उघाडीने पेसे नहि, अने नीरुळे पण नहि, तेना दोपो वताने छे. गृहस्थने डोप थायते घरमांथी वस्तु खोवाय तो साधुना उपर संस्कार आवे अने उघाडेल्ला द्वारथी पशु विगेरे घरमां पेसी जाय, तेथी संयम अने आत्मविराधना थाय, हवे जो कारण होय, तो अपवादमार्ग रुहे छे.

पोते दरवाजो उघाडीने पेसवुं नहि, जो मादा आचार्य विगेरे पाटे त्यां औपथ विगेरे मळतुं होय, अथवा वैद्य त्यां रहेतो होय, अथवा दुर्लभ द्रव्य त्या मळसे, अथवा ओछी गोचरी मळेळी होय, एका खास स्तरणो आवेथी दीनेळा चारणा आगळ उभो रहीने शब्द करे (बोलावे) अथवा पोते संभालथी पुजीप्रमार्जीने उघाडीने जवुं.

से धियखू वा २ से जं पुण जाणिज्जा समण वा माहणं वा गामपिंडोलं वा अतिहिं वा पुव्वपविं पेहाणं नो तेसिं संलोए सपडिदुवारे चिट्ठिज्जा, से तमागाय एणंतयफमिज्जा २ अणावायमसंलोए चिट्ठिज्जा, से से परो अणावायमसंलोए चिट्ठमाणस्स असणं वा ४ आहट्टु दळइज्जा, से य एवं वइज्जा—आउसतो समणा ! इमे मे असणे वा ४ सव्वजणाणं निसिहे तं भुजह वा णं परिभाणह वा णं, तं वेगइओ पडिगाहिचा तुसिणीओ उवेहिज्जा, अत्रियाइं एयं मममेव सिया, माइटाणं संफासे नो एवं करिज्जा से तमायाण तत्थ गच्छिज्जा २ से पुव्वामेव आलोइथा—आउसंतो समणा ! इमे मे असणे वा ४ सव्वजणाणं निसिहे तं भुजह वा णं जाव

परिभाएह वा णं, सेणमेवं वयंतं परा-वइज्जा-आउसंतो समणा ! तुम चैवं णं परिभाएहि, से तत्थ परिभाएमाणे नो अप्पणो खब्धं २ डायं २ ऊसटं २ रसियं २ मणुबं २ निधं २ लुक्खं २, से तत्थ अमुच्छिण्णं अंगिच्छे अंगं (ना) दिण्णं अणज्झोववन्ने बहुसममेव परिभाइज्जा, से णं परिभाएमाणं परो वइज्जा-आउसंतो समणा ! माणं तु परिभाएहि सव्वे वेगइआ ठिया उ भुक्खामो वा पाहामो वा, से तत्थ भुंजमाणे नो अप्पणा खब्धं खब्धं जान लुक्खं, से तत्थ अमुच्छिण्णं ४ बहुसममेव भुंजिज्जा वा पाइज्जा वा ॥ (सू० २९)

ते साधु गाम विगेरेमां भिक्षा माटे पेठेलो एम जाणे, के आ घरमां प्रथम श्रमण विगेरे पेठेल छे. तो तेने पेठेलां पेठेलो जोज्जे दान देनार तथा लेनारने अप्रीति न थाय, तथा अतरायकर्म न वंधाय, माटे ते वंने देखे, त्यां उभा न रहेबु, तेमज न निकळवाना दरवाजा आगळ पण वंनेनी अप्रीति टाळवा विगेरे माटे उभा न रहेबुं, पण ते साधु एकांतमां जइ कोइ न आवे न देखे, त्यां उभो रहे, त्या उभा रहेता पण जैन साधुने गृहस्थ जाते आहार आपीने आ प्रमाणे कहे के “ तमे भिक्षा माटे बहु आवेला छो, अने हुं एकलो याकुलपणाथी आहार वहेची आपवाने शक्तिवान नथी, हे श्रमणो ! मे तमने वधा साधुओने चारे प्रकारनो आहार आप्यो छे. तेथी हवे तमे पोतानी इच्छा प्रमाणे ते आहारने एकठा वेसीने खाओ, वापरो, अथवा वहेचीने लो, आ प्रमाणे गृहस्थ आपे, तो उत्सर्गथी जैन साधुए ते आहार भागमां न लेबो, पण दुकाल होय, अथवा लांबा पंथमा गोचरीनी तंगी होय तो अपवादथी कारणपडे ले पण खरो, पण ते आहार लेइने एबुं न करे, के ते आहारने छानोमानो लेइ एकांतमां

तंगी होय तो अपवादथी कारणपडे ले पण खरो, पण ते आहार लेइने एबुं न करे, के ते आहारने छानोमानो लेइ एकांतमां

ते भिक्षु आहारने लइने त्यां बीजा श्रमण विगेरे पासे जइने ते आहार तेमने देसडे, अने बोले के हे आशुप्यमानो ! हे श्रमणो आ आहार विगेरे आपण वधाने गृहस्थे व्हॅन्या विना सामग्रो आपेल छे, तेथी तमे यथा एहव वेसीने खाओ, वापरो आ आ प्रमाणे साधुने बोलतो साभळीने कोइ श्रमण विगेरे आ प्रमाणे कहे, हे साधो ! तमेज अमने वधाने व्हॅनी आपो, तेवुं साधुए, न करवुं पण कारणे करवुं पडे तो आ प्रमाणे करवु, के पोते व्हॅचतां घणुं उंचु शाक विगेरे पोते न ले, तेम लुखुं पण न ले, पण ते भिक्षु आहारमां मूर्छित थया विना अशुद्धपणे मयता रहित वधाने सरसुं व्हॅची आपे, कंडपण दाणो विगेरे सहेज वधारे रहे. (कारणके तोळीने आप्युं नथी) तो पण वने त्यांमुनी वधाने सरसुं व्हॅची आपे, पण ते व्हॅचतां कोइ श्रमण (अन्य-दर्शनी) एम बोले, के व्हॅचो नहि, पण आपणे वधा सांये वेसीने जमीए, पीए, तो सांये न जमवुं, पण पोताना साधुओ होय, पासत्था विगेरे हांय के संभोगिक (सांये गोचरी करे तेना) होय, ते वधाने सांये आलोचना आपीने सांये जमवानी आ विधि छे. एटले पोते वधाने सरसु व्हॅची आपे, अने वधा त्यां सांये वेसीने खाय पीए, गया मूवमां वहारनुं आलोकरुस्थान निफेसुं, हवे त्यां प्रवेशना प्रतिपेयनी विधि कहे छे.

से भिक्वू वा से नं एण जाणिज्जा समणं वा माहणं वा गामपिडोळां वा अतिहि वा पुब्बपविद्धं पेहाए नो ते उयाइअम्म पविसिज्ज वा ओभासिज्ज वा, से तमायाय एगंतमगग्गभिज्जा २ अणायायमसंलाए चिट्ठिज्जा, अह पुणेवं जाणिज्जा पडिसेहिण वा दिन्ने वा, तओ तंभि नियत्तिए संजयागेव पविसिज्ज वा ओभासिज्ज वा एयं० सामग्गियं० (सू० ३०) ॥२-१-१-५॥ पिण्डेपणायां पञ्चम उदेशकः ॥

ते भिक्षु गोचरी माटे गाम विगेरेमां पेठेलो एवुं जाणे के आ घरमां प्रथम श्रमण विगेरे पेठेलो छे, तो ते पूर्व पेठेला श्रमण विगेरेने देखीने तेने ओळंगीने पोते अंदर न जाय, तेम त्यां उभो रहीने गृहस्थ पासे भिक्षा पण न मागे, पण तेने पेठेलो जाणीने पोते एकातमां धणी न देखे तेम उभो रहे, पछी ते अंदरना भिक्षुने आपे अथवा ना पाडे. त्यारे ते त्यांथी पाछो नीकळे त्यारपछी जैन साधु अंदर जाय अने आहारनी याचना करे, आज साधुनुं साधुपणुं संपूर्ण रीते छे.
पांचमो उद्देशो समाप्त थयो.

छटो उद्देशो

विगेरेने अंतरायना भयथी गृहप्रवेश

पांचमां पछी छटो उद्देशो कहे छे, तेनो आ प्रमाणे संबंध छे, गया उद्देशामां श्रमण विगेरेने अंतरायना भयथी गृहप्रवेश निषेध्यो, तेज प्रमाणे अहीं अपर प्राणीओना अंतरायना निषेध माटे कहे छे.
से भिक्खू वा से जं पुण जाणिज्जा-रसेसिणो वहवे पाणा वासेसणाए संथडे संनिवटए पेहाए, तंजहा-कुक्कड जाइयं वा सूयंर जाइयं वा अगपिंडंसि वा वायसा संथडा संनिवटया पेहाए सइ परक्कमे संजया नो उज्जुयं गच्छिज्जा (सू० ३१)
ते भिक्षु गोचरी माटे गाम विगेरेमां जतां एम जाणे के आ मार्गमां घणां प्राणीओ रसानां इच्छुओ होयने पाछळथी

दाणा जुंगवा शेरी विगेरेया घणा एकदां थइने जमीन उपर पहेलां छे, तेमने ते साधुए जोइने ते तरफ तेणे न जहुं, ते प्राणी-
 ओनां नाम बतावे छे, कुकडा विगेरे लीघायी उडतां पक्षीओ जाणवा. तेज प्रमाणे सुवरजाति लीघायी चोपमां ढोर विगेरे चरता
 होय अथवा अग्रपिंडी (वल्ली) वहार फेकेल होय तेमां कागडा खाता होय तेमने देवीने शरीरमां शक्ति होय त्यांमुधि सम्यक्
 उपयोग राखीने साधु ते रस्ते न जाय कारणके त्यां जतां अनेक प्राणीने अंतराय थाय छे. अने तेने उडता के बीजे खसता
 तेमनो वध पण वखते याय. हवे गृहस्थना घरमां पेठेल साधुने गोचरीनी विधि कहे छे.
 से भिक्खू वा २ जाव नो गाहावइकुल्लस्स वा दुवारसाहं अवलंबिय २ चिट्ठिजा. नो गा० दगच्छडुणमत्ताए
 चिट्ठिजा, नो गा० चंदणियए चिट्ठिजा, नो गा० सिणाणस्स वा वज्जस्स वा संलोए सपडिदुत्तारे चिट्ठिजा,
 नो० आलोयं वा थिगलं वा संघि वा दगभवणं वा वाहाओ पगिज्झिय २ अंगुलिआए वा उहिसिय २ उण्णमिय
 २ अवनमिय २ निज्झाइज्जा, नो गाहावइअगुलियाए उहिसिय २ जाइज्जा, नो गा० अं० चालिय २ जाइज्जा,
 नो गा० अं० तज्जिय २ जाइज्जा, नो गा० अं० उक्खुलंपिय (उम्खुलुदिय) २ जाइज्जा, नो गाहावइ वंदिय
 २ जाइज्जा नो वणं फरसं वइज्जा ॥ (सू० ३२)

ते भिक्षु गृहस्थना घरमां गोचरी पेठेलो नीचली वाचतो न करे, तेना वारणानी शाखाने चारंचार अवलंबीने उभो न. रहे,
 जो ते पकडे, तो वखते जीर्ण होय तो पडी जाय अथवा बरोबर न जामेल होय तो खसी जाय. तेथी संयमनी विराथना थाय
 तथा धोगानी (चोरुडी) तथा उदक (पाणी) मुक्कानी जग्गा (पाणीयारा) तरफ तथा आचमन करे त्यां अथवा दांस्ता

करे, दृष्टी जइने पग धुवे, ए जग्या तरफ पोते उभो न रहे, के तेवा घरवाला तरफ पोतानी दृष्टि पड़े, तैमां आ दोष छे के, तैमां देखनाथी स्त्री विगेरेना संबंधीओने शंका थाय अने तैमां लज्जाइने वरोवर शरीर स्वच्छ न थवाथी तेने द्रप थाय, तेज तैमां प्रमाणे गृहस्थना गोख झरखा तरफ दृष्टि न करे, तथा फाट पड़ेली ते दुरस्त करी होय तैमां न जुए, अथवा चोरे खातर पड़ेछुं होय, अथवा भीतने साधो कर्यो होय, अथवा उदकगृह (पाणीनुं स्थान) होय, आ बधा स्थानो वारंवार हाथ लांवा करीने अथवा आंगुली उंची करीने तथा माथुं उंचुं करीने नमावीने अथवा काया नीची नमावीने देखे नहि, बीजाने वतावे पण नहि, (मूत्रमा वेवार ते पाठ वतानवानुं कारण भार देवानुं छे) जो वारंवार तैमां देखे के बीजाने देखाडे, तो घरमां कंइ चोराय के नाश पामे तो शंका उत्पन्न थाय, वली ते भिक्षु गृहस्थना घरमां पेठेलो गृहस्थने आंगुली वडे उदेशीने तथा अंगुली चलावीने अथवा आंगुलीथी भय वतावीने तथा खरज खणीने तेमज वचनथी (भाट माफक) स्तुति करीने याचवुं नहि, तथा कोइ वखत गृहस्थ न आपे तो तेने कडवां वचन न कहे, के तुं जस माफक पारकावुं घर रक्षे छे ! तारा नशीवमां दान क्यांथी होय ? तारी वातज सारी छे, पण कृत्य सारां नथी ! वली

अक्षरद्वयमेतद्धि, नास्ति नास्ति यदुच्यते तदिदं देहिदेहीति, विपरीतं भविष्यति ॥ १ ॥

तु 'नथी नथी' एवा वे अक्षर बोले छे, तेने बदले तुं 'आप आप' ए वे अक्षर घरवालाने कहे, के तेथी विपरीत

थये ! अर्थात् तारुं कल्याण यशे ! (आवुं पण कटाक्ष वचन साधु न बोले)
अह तत्थ कंचि भुंजमाणं पेहाए गाहावइ वा० जाव कम्मकर्हि वा से पुव्वामेव आलोइज्जा—आउसोत्ति वा भइणिति

वा दाहिनि मे इत्तो अन्नयरं भोगजायं ? से सेवं यंतस्स परो हत्थं वा मत्तं वा दंविं वा भायणं वा सीओदगविय-
 डेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोल्लिज्जा वा पढोइज्जा वा, से पुब्बामेव आलोइज्जा—आउसोत्ति वा भइणित्ति वा ! मा
 एयं तु मं हत्थया ४ सी ओदगवियडेण वा २ उच्छोल्लेहि वा २, अभिक्खसी मे दाउं एवमेव दलयाहिसे सेवं यंतस्स
 परो हत्थं वा० सी ओ० उसी० उच्छोल्लित्ता पढोइत्ता आहट्टु दलइज्जा, तहप्पमारेणं पुरेक्कम्मरुणं हत्थेण वा असणं
 वा ४ अफामुयं जाव वो पडिगाहिज्जा, अह पुण एवं जाणिज्जा नो पुरेक्कम्मरुणं उदउहेणं तहप्पमारेणं वा उदउहेण
 वा हत्थेण वा ४ असणं वा ४ अफामुय जाव नो पडिगाहिज्जा । अह पुणेवं जाणिज्जा—नो उदउहेण ससिणिद्धेण
 सेसं तं चेव एवं—ससरस्से उदउहे, ससिणिद्धे मट्ठिथा ऊसे । हरियाले हिं गुल्लुए, मणोसिला अंजणे लोणे ॥१॥ गेऱ्य
 वन्निक्क सेडिय सोरट्टिय पिट्ट कुकुस उक्कुट्टसंसट्टेण । अह पुणेय जाणिज्जा नो असंसट्टे संसट्टे तहप्पमारेण संसट्टेण
 हत्थेण वा ४ असणं वा ४ फासुय जाव मडिगाहिज्जा [मू० ३३]

गृहस्थना घरमां पेठेलो ते भिक्षु कोइ गृहस्थ विगेरेने खातां जुए, तेने खाता देखीने साधु प्रथम आहुं विचारे के आ
 गृहस्थ, पोते अथवा तेनी स्त्री अथवा तेनी नोकरडी विगेरे कोइ पण खाय छे, एहुं विचारीने तेनुं नाम लेइ याचना करे, के
 आयुष्मन् ! के अमुक गृहस्थ अमुक वाइ ! अथवा योग्य वीजुं वचन बोलीने कहे के तमारा घरमां जे रंथायुं होय तेमांथी अमने
 आपो ! एम याचना करे, ते तेम आपवाने हाजर न होय, अथवा कारण आवे आ प्रमाणे बोले, पछी तेना घरमांथी याचता
 भिक्षुने नीजो गृहस्थ कोउ वखत हाथ डोइ के वीजुं वासण काचा पाणीथी के बरोबर न उना थयेला पाणीथी अथवा उनुं

करेलुं पाहुं काल पहांचतां सचित्त थयेल होय तेना वडे धुए, अथवा चारंगार धुए, आ प्रमाणे घोवानी चेष्टा करतां पहेलां साधु जोइने विचारे [अर्थात् ध्यान राखे,] अने पछी तेम देखीने तेनुं नाम लेइने निवारे, के तमे काचा पाणी विगेरेथी न घुओ पण पहेलो गृहस्थ सचित्त विगेरे घोइनेज आपे तो अप्रासुक जाणीने साधु छे नहि.

वक्की ते साधु गृहस्थना घरमां पेठेलो जो एम जाने के क्षाधु माटे नहिं, पण तेजे कोड पण कारणे प्रथम काचा पाणीए हाथ के वासण धोयु छे, अने तेना टपकां पडे छे, एबुं देखे तो चारे प्रकारनो आहार अप्रासुक जाणीने लेवो नहि, कदाच पाणीना टपकां न पडतां होय, पण काचा पाणीथी खरडेला हाथ के वासण होय तोपण ते आपतां साधुए न लेवुं, एज पूर्वे कदा प्रमाणे न्याय छे, जेम काचा पाणीथी खरडेला हाथे न लेवुं, तेम सचित्त रज होय, माटीथी खरडेल होय, तेमां उप ते खारवाळी माटी. दडताळ, दिंगळोरु, मणजिल, अंजन, लवण, मेरु, आ वधी पृथ्वीकायनी खाणमांथी नीकळेनी सचित्त वस्तुओ साधुने न कल्पे, [वर्णिका ते पीळी माटी मेठ छे, सेटिका खडी छे, सौराष्ट्र ते तुवरिका छे, पिण्ड ते छड्याविनाना तंदूल चूरण [भूको] छे, कुकसा उपरनां कूटेलां छोतरां [उक्कुठ] पीछु पर्णिका विगेरेनी खांडणीमां खांडेल चुरो अथवा लीलां पांदाडानो चुरो, विगेरे खरडेला हाथ विगेरेथी आपे तो छे नहि, ए प्रमाणे जो खरडेल न होय तो साधु गोचरी छे.

पण एम जाने के खरडायेल छे, पण ते जातिना आहारथी हाथ विगेरे खरडेल छे, तेमां आठ भांगा छे.

“असंसट्टे हत्थे असंसट्टे मत्ते निरवसेसे दन्वे”

आमां एकेक पद बदलवाथी आथी आठ भांगा थाय-तेमां संसट्ट हाथ, संसट्ट वासण अने शेप द्रव्य वाकी रहेल होय ते

આઠમો ભાગો સર્વોત્તમ છે, પણ એવું જાણે કે, કાચા પાળી વિગેરેથી અસંસ્ટ હાથ વિગેરે છે, તો તે લેવું, અથવા તે જાતિના દ્રવ્યવહે (મધ્ય વસ્તુથી) હાથ વિગેરે સારહેલ હોય તે આહારને પ્રામુક જાણીને સાધુને લેવો, વહી સે મિમ્બૂ વા ૨ સે જં પુણ જાણિજ્ઞા પિહ્યં વા વહર્યં વા જામ ચાહલપલ્યં વા અસંજળ મિમ્બુપડિયાળ ચિત્તંતાળ સિત્તાળ જાવ સંતાળાળ કુટ્ટિયુ વા કુટ્ટિતિ વા કુટ્ટિસ્સંતિ વા ઉપ્પણિમુ વા ૩ નહપ્પગારં પિહ્યં વા ૦ અપ્પામુયં નો પડિગાહિજ્ઞા ॥ (સૂ. ૩૪)

તે મિશ્રુ ગૃહસ્થના ઘરમાં પેટેલો જો એવું જાણે, કે ચોલા વિગેરેના કુરમુરા (મમરા) ઘણી રેતીથી ભરેલા છે, અથવા અડવા શેકેલ ચોલા વિગેરેના કળ વિગેરે હોય, તેને સાધુને ઉદ્દેશીનેન સચિત્ત શિલા ઉપર અથવા વીજવાલી, હરિતવાલી અથવા નાના જંતુના ઇંડાવાલી અથવા ફરોલીયાના જાલાવાલી શિલા ઉપર તે મમરા કે ફળોને ફુટેલ હોય ફુટે અથવા ફુટશે, (સૂત્રમાં એકવચન ક્રિયાપદનુ છે તે આર્પવચન હોવાથી વહુવચનમાં લેવું અથવા જાતિમા એકવચન પણ લેવાય) આમ ફરીને પછી તે ધાળી, પઢરા વિગેરે સચિત મિશ્ર હોય. તેને સચિત શિલામાં કુટીને સાધુ માટે ક્ષાટકે અને મહી આપે, કે આપશે, તેવું જાણીને તેનો પૃથક્ વિગેરે આહાર આપે તોપણ લે નહિ.

સે મિમ્બૂ વા ૨ જાવ સમાણે સે જં ૦ વિલં વા લોણં ઉન્નિયં વા લોણં અસંજળ જાવ સંતાળાળ મિદિમુ ૩ રુચિમુ વા ૩ વિલં વા લોણં ઉન્નિયં વા લોણં અપ્પામુયં ૦ નો દડિગાહિજ્ઞા ॥ (સૂ. ૩૫)

જો તે મિશ્રુ એવું જાણે, કે આ સ્થાનનું મીઠું (વિલ વીડ) છે, અથવા સિંધવ, સંજલ વિગેરે થી મીઠાની જાતિ હોય, તથા

आवा०

1180811

— मन्त्रावेले मीठुं, ते प्रमाणे रुमक विंगरे बीजुं मीठुं पण लेवुं, आबुं मीठुं जे कावुं छे, तेने उपर बतावेले

उदभिज (समुद्रना किनारें मूखावटु नाउ) भेदे, अथवा वधारें झाणुं करवा चूरान आप ता लड्डु पाहः शिला उपर कूटीने आपे. अंदले साधु माटे भेदे, तहपगारं असणं वा ४ अफासुयं नो०, केवली ब्या आयाणमेयं, से भिक्खू वा० से जं० असणं वा ४ अगणिनिकिक्खत्तं तहपगारं असणं वा ४ पमज्जमाणे वा ओयारेमाणे वा उव्वत्तमाणे अस्संचमाणे वा निस्संचमाणे वा आमज्जमाणे वा एसुवएसे जं नहप्पगारं असणं वा ४ अस्संजणं भिक्खुपडियाए उस्सिचमाणे वा पुब्बोवइडा एस पइन्ना एस हेऊ एस कारणे ए

वा अगणिजीव हासज्जा, अहं निमखू, उदयक. ॥ पण्डपणाया षष्ठ उदयक.
अगणिगिक्खित्तं अफासयं नो० पडि० एयं० सामगियं ॥ (सु० ३६) ॥ आहार आपे
ते भिक्षु गृहस्थना घरमां गोचरी गयेल होय, त्यांचारे प्रकारनो आहार अनि उपर वळता साथे लागेल होय तो आहार आपे
उपर रहेल ते भिक्षु गृहस्थना घरमां गोचरी गयेल होय, त्यांचारे प्रकारनो आहार अनि उपर वळता साथे लागेल होय तो आहार आपे

आहारने बीजा वासणमां नांखतां तमाथा भयम जायते. पीडेः

आहारने बीजा वासणमा नाखेता। तमाया नभने जीवनो पीडे.
शोधे, तथा निचे उतारीने अथवा अग्निने तीरछी करीने जीवोने पीडे.
आ वधी वात समजावीने कहे छे के उपर वतावेली साधुनी आ प्रतिज्ञा छे के अग्नि साथे लागेछु भोजन विगेरे अप्राप्तुक छे,
आ वधी वात समजावीने कहे छे के उपर वतावेली साधुनी आज साधुनुं सर्वथा साधुपणुं छे, पहेला अध्ययननो

अने ते अनेपणीय छे, एम जाणनि आहार मळता हाक तां
छवो उदेशो समाप्त थयो.

छद्मो उद्देशो समाप्तः थयो.

सातमो उद्देशो

छटो उद्देशो कहीने सातमो कहे छे, तेनो आ प्रमाणे संबंध छे, गया उद्देशामां संयम विराधना वतावी, अने अहो संयमनी आत्मानि दानदेनारनी विराधना वतावशे अने ते विराधनाथी जैनशासननी हीलना थाय, ते आ उद्देशामो वतावशे.

से भिक्खू वा २ से जं० असणं वा ४ खंधसि वा थंभसि वा मालंसि वा पासायंसि वा हम्मियतलंसि वा अन्नयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिक्खजायंसि उयनिक्खित्ते सिया तहप्पगारं मालोहंड असणं वा ४ अफामुयं नो० केवली वूया आयाणमेयं, अस्सजए भिक्खुपडियाए पीढं वा फलगं वा निस्सेर्णि वा उद्दहलं वा आहट्टु उस्सविय दुरुहिज्जा, सेताथ दुरुहमाणे पयलिज्ज वा पवडिज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा २ हत्थं वा पायं वा गाहुं वा उदरं वा सीस अन्नयर वा कायंसि इंदिजाल लूसिज्ज वा पाणाणि वा ४ अभिहणिज्ज वा वित्तसिज्ज वा लेसिज्ज वा संगसिज्ज वा संगहिज्ज वा परियाविज्ज वा किलमिज्ज वा ठाणाओ ठाणं संकामिज्ज वा, तं तहप्पगारं मालोहंड असणं वा ४ लाभे संते ना पडिगाहिज्जा, से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं० असणं वा ४ कुट्टियाओ वा कोल्लेजाउ वा अस्सजए भिक्खुपडियाए उयकुज्जिय अन्नउज्जिय ओहरिय आहट्टु दलइज्जा, तहप्पगार असणं वा ४ लाभे संते नो पडिगाहिज्जा ॥ (सू० ३७) ॥

ते भिक्षु गोचरीमां गयेलो जो आ प्रमाणे चारे प्रकारनो आहार जाणे, स्तंभ (ते अर्धप्राकार-उंची भोंत जेवो होय) लाकडो के पत्थरनो थंभो होय, तथा मांचडो बाधेलो होय अथवा शीका उपर होय, महेलमा, के हवेलीमां के कोइपण अंतरीक्ष (अथर)

स्थानमां आहार राखेल होय तो तेवा उपरथी आहार लहने व्होरावे तो पण मालापत हृदोप लागतो जाणीने न लेवो, केवली प्रभु तेमां आ प्रमाणे दोष बतावे छे, एटले न्यां उंचे वस्तु राखी होय ते लेवा गृहस्थ जाय तो हाथ पडोववा मोटे साधु मोटेज मांची, पाटीयुं, नीसरणी, उंची उखणी अथवा वीजुं कंड पण अधर टेकवीने तेना उपर चडीने लेवा जाय नो चडतां पडी जाय, अने खसीने पडतां हाथ, पग भांगतां अथवा इंद्रिय के शरीरमां लागी जाय, तेज प्रमाणे पडतां बीजा जीवोने, प्राणीओने हणे, त्रास पमाडे, अथवा धुळवडे ढांके, घसारो आपे, संयट्टन करे आ प्रमाणे थतां ते जीवोने परिताप करे, थकवे, एकस्थानथी बीजां स्थानमां खसेडे, आवा दोपो जाणीने शीका के मेडा उपरथी लावीने आपे तो मळती वस्तु पण साधुए न लेवी

अथवा ते साधु आहार लेतां आ प्रमाणे जाणे, के माटीनी कोठीमांथी अथवा जमीनमां खोदेल अर्थ गोळाकार खाणमांथी साधुने उदेशीने कायाने उंचीनीची करीने कुवडी थडने काडे, तथा खाणमां नीची नमीने अथवा तीरछी पडीने आहार लावीने आपे, तो साधुए अथोमालाहुत (नीचे पडीने लीघेल) आहार गृहस्थ पासेथी मळतो होय तो पण लेवो नहि, हवे पृथ्वीकायने आश्रयी कहे छे.

से भिक्खू वा० से जं० असणं वा ४ मट्टियाउलितं तहप्पगारं असणं वा ४ लाभे सं०, केवली०, असंज्जए भि० मट्टिओ-
लितं असणं वा० उब्बिंदमाणं पुढाविकाथं समारंभिज्जा तह तेउवाउवणस्सइतसकायं समारंभिज्जा पुणरवि उल्लिपमाणे पच्छाकम्मं करिज्जा, अह भिक्खूणं पुब्बो० जं तहप्पगारं मट्टिओलितं असणं वा लाभे० । से भिक्खू० से जं० असणं वा ४ पुढाविकायपइट्टियं तहप्पगारं असणं वा० अफासुयं० । से भिक्खू० जं असणं वा ४ आउकायइट्टियं चेव, एवं

ભગણિકાયપદ્ધિયં લાભે૦ કેવલી૦, અસંજ૦ બિં૦ અર્ગણિં ઉસસક્રિય નિસસક્રિય ઓહરિય આહટ્ટુ દલહજ્જા અહ
ભિમ્મલૂણં૦ જાવ નો પ્રહિં૦ ॥ (મૂ૦ ૩૮)

તે બિંધુ ગોચરીમાં ગયેલો આ પ્રમાણે જાણે, કે પિઠરક (માટીના ગોળા) વિગેરેમાં માટીથી પ્રથમ લીંપીને ચોટેલ હોય, તેમાંથી કાઢીને ચાર પ્રકારના આહારમાથી કાંઈપણ આપે તો પચાત્કર્મના દોષથી મલતો આહાર પળ ન લે, પ્ર૦-શામાટે ? ઉ૦ કેવલી પ્રશુ તેને કર્મ ઉપાદાન કહે છે, કે તે ગૃહસ્થ બિંધુરૂની નિશ્રાણ માટીથી લીંપેલું વાસણ હોય, તેમાંથી કાઢીને કાંઈપણ આહાર આપે, તો તે વાસણ સ્વોલતાં પૃથ્વીકાયનો આરંભ કરે, તેજ કેવલી પ્રશુ કહે છે, તથા અગ્નિ વાયુનો તેમજ વનસ્પતિ તથા વ્રસકાયનો પણ આરંભ કરે, અને સાધુને આપ્યા પછી વાકી રહેલ માલના રક્ષણ માટે તે વાસણને પાછું લીંપે માટે સાધુને પૂર્વ કહે-લી આ પ્રતિજ્ઞા હોવાથી અને તેજ હેતુ તેજ કારણ હોવાથી આ ઉપદેશ છે કે, તેવું માટીથી લીંપેલું વાસણ ઉચ્ચદામીને મલતું ભોજન કે વસ્તુ કંઈપણ લેવું નહિ.

વલી તે બિંધુક ગૃહસ્થના ઘરમાં પેસતાં વલી આવું ભોજન વિગેરે જાણે, તો નલે, ઘટલે પૃથ્વીકાય ઉપર સ્થાપેલ આહારને જાણીને પૃથ્વીકાયના સંઘટ્ટન વિગેરેના ભયથી અપ્રાસુક જાણાને મલતું હોય તો પળ નલે, ઇજ પ્રમાણે પાણી ઉપર અગ્નિકાયમાં સ્થાપેલ હોય તો પોતે લે નહિ, કારણ કે કેવલી તેમાં આદાન કહે છે, તેજ વતાવે છે, ‘અસંયત’ ગૃહસ્થ બિંધુ માટે અગ્નિ ઉપર સ્થાપેલ વાસણને આમતેમ ફેરવી આહાર આપે તેથી તે જીવોને પીડા થાય માટે સાધુઓની આ પ્રતિજ્ઞા છે કે તેઓ આહાર લેવો નહિ.

સે બિંમ્મલૂ વા ૨ સે જં૦ અસંજં વા ૪ અન્નુસિણં અસંજં બિં૦ મુપ્પેણ વા તાલિયંટેણ વા પત્તેણ વા સાહાણ

वा साहाय्येण वा पिहणेण वा पिहणहन्त्येण वा चेलकणेण वा हत्येण वा मुहेण वा फुमिज्ज वा वीइज्ज वा, से पुच्चामेव आलोइज्जा- आउसोत्ति वा भइणित्ति वा ! मा एतं तुमं असणं वा अच्छुसिणं सुप्पेण वा जाव फुमाहि वा वीयाहि वा अभिकंवासि मे दाउं, एमेव दलयाहि, से सेवं वयंतस्स परो सुप्पेण वा जाव वीइत्ता ओहट्ठु दलइज्जा वा

तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं वा नो पडी० ॥ (सू० ३९) ॥

ते भिक्षु गृहस्थना घरमा पेठेलो जो आ प्रमाणे जाणे के आ घणो उनो भात विगेरे साधुने उद्देशीनेज गृहस्थ ठंडो करवा माटे सूपडाथी, वीजणाथी, मोरना पोंछाना पंखाथी अथवा शाखाथी के शाखाना भंगवडे अथवा पीछाथी अथवा पीछाना समूहवडे, वस्त्रथी के वस्त्रना छेडाथी, हाथथी, मोढेथी अथवा तेवा कंडपण ओजारथी फुंकीने ठंडो करे, अथवा वस्त्रथी वीजे, आ प्रमाणे करवा पहेलां साधु लक्ष्य राखीने तेबुं गृहस्थ करे, ते पहेला तेने नाम दइने बोले के हे भाइ ! हे वहेन ! आबुं तमे करीने मने आपवानी इच्छा धरावो छो, तो तेम फुंकया विनाज अमने आपो, आबुं साधु कहे तो पण गृहस्थ हठथी सूपडेथी के सुखना वायुवडे फुंकीने आपे तो तेने अनेपणीय (दोषित) आहार जाणीने लेवो नहि.

पिंडना अधिकारथीज एषणा दोषोने उद्देशीने कहे छे.

पिंडना अधिकारथीज एषणं असणं वा ४ वण० लाभे संते नो पडि० । एवं

से भिक्खू वा २ से जं० असणं वा ४ वणस्सइकायपइट्ठियं तहप्पगारं असणं वा ४ वण० लाभे संते नो पडि० । एवं तसकाएवि ॥ (सू० ४०) ॥

ते भिक्षु गृहस्थना घरमां गयेलो एबुं जाणे, के वनस्पतिकायमां चारे प्रकारनो आहार छे, तो ते जाणीने छे नहि; ए प्रमाणे

ત્રસકાયનું મૂત્ર પળ જાણવું, અહીં (વનસ્પતિકાયમાં રહેલું) આ મૂત્ર વઢે નિશ્ચિત્ત નામનો ઇષ્ણાદોષ લેનાર આપનાર વંદેનો ભોગ વતાવ્યો, તેજ પ્રમાણે વીજા પળ ઇષ્ણાદોષ યથાસંભવ મૂત્રોમાં યોજવા તે આ પ્રમાણે છે.

સંસ્રીય મક્ષિય નિક્ષિત પિહ્ય સાહરિયદા યગુર્મ્મસિઃ; અપરિણય લિત્ત છટ્ઠિય, ઇષ્ણ દોસા દસ હવંતિ ॥-૧ ॥
 (૧) અધાકર્મ વિગેરેથી શંકિત આદાર વિગેરે ન લેવું, (૨) પાણી વિગેરેથી મુક્ષિત [લોંપાયેલ] હોય, (૩) પૃથ્વીકાય વિગેરેમાં સ્થાપન કરેલું હોય, (૪) વીજોરા વિગેરે ફલથી ઢાકેલું હોય (૫) વાસણમાંથી તુપ વિગેરે ન આપવા યોગ વસ્તુ વીજી સચિત્ત પૃથ્વી વિગેરે ઉપર નાંચીને તે વાસણ વિગેરેથી જે આપે, તે સંહૃત દોષ છે. (૬) ચાલ દૃઢ વિગેરે દાન દેનાર શુદ્ધિ તથા શક્તિ વિનાનો હોય, (૭) સચિત્ત વિગેરે પદાર્થથી મિશ્રિત વસ્તુ હોય, (૮) દેવની વાસ્તુ ચરોચર અવિત્ત ન થઈ હોય, અથવા દેનાર લેનારના ભાવવિનાની હોય તે અપરિણત કહેવાય, (૯) ચરવી વિગેરે નિંદાનીક પદાર્થથી લિપ્ત હોય (૧૦) છાંટા પાડતી વહોરાવે. આ દસ દોષ ઇષ્ણાના કલા, તે ટાલવા જોડાઈ. હવે પીવાના આશ્રયી કહે છે-

સે ભિમ્બૂ વા ૨ સે જં પુળ પાળગજાયં જાણિજ્ઞા, તેંજહા-ઉર્સેડ્ડમં વા ૧ સંસેડ્ડમં વા ૨ ચાડ્ડોદગં વા ૩ અન્નયરં વા તહપ્પગારં પાળગજાયં અહુણાધોયં અણંવિલંઅન્બુક્કં અપરિણયં અચિદ્દત્થં અપ્પાસુયં જામ નો પડિગાહિજ્ઞા । અહ પુળ એવં જણિજ્ઞા ચિરાધોયં અંવિલં બુક્કં પરિણયં ચિદ્દત્થં પ્પાસુયં પડિગાહિજ્ઞા । સે ભિમ્બૂ વા ૦ સે જંપુળ પાળગજાયં જાણિજ્ઞા, તેં જહા-તિલોદગં વા ૪ તુસોદગં વા ૫ જવોદગં વા ૬ આયામં વા ૭ સોવીર વા ૮ સુદ્ધચિયંદં વા ૯ અન્ન-યર વા તહપ્પગારં વા પાળગજાયં પુન્નામેવ આલોહિજ્ઞા-આડ્ડસોત્તિ વા મહ્ણિત્તિ વા ! દાહિસિ મે ઇત્તો અન્નયરં પાળગ-

जायं ? से सेवं नयतस्स परो वइज्जा-आउस्सं तो समाणा ! तुमं चेवेयं पाणगजायं पडिगहेण वा उस्सिच्चिया ण उयत्तियो णं गिण्हहि, तहपगारं पाणगजायं सयं वा गिण्हिज्जा परो वा से दिज्जा, फामुयं लाभे संते पडिगाहिज्जा ॥

(मू० ४१)

ते साधु गृहस्थना घरमां पाणी माटे गयेल होय, त्यां एवु जाने के आटोगुंदळ्वां आ पाणी छे, ते उस्सोइम छे, तथा तलने धोवां पाणी छे, ते संसेइम छे, अथवा अरणिका विगेरे धोवां पाणी छे, तेमां प्रथमनां वे तो प्रासुक छेज; पण त्रीजा चोथा नंवरना पाणी मिश्र छे, ते असुक काळे परणित [फासु] थाय छे, ते चावल [चोखा] लुं धोवण छे, तेमां त्रण अनादेश छे, परपोटा थता होय, पाणीनां विदुओ वासणने लागेलां शोषाइ गयां होय, अथवा तंदुलरंधाइ गयां होय, पण तेनो खरो आदेश आव्यु- छे, के पाणी स्वच्छ थइ गयुं होय, [परपोटा वेसीने स्वच्छ थयुं होय तेज लेवाय]-अनामल ते पोताना स्वादयी अचलित अव्यु- त्कांत अपरिणत अविध्वस्त अमासुक मालुम पडे ते साधुए लेवुं नहि, अने तेथी विपरित होय तो गृहण करवुं, फरी पाणीना

अधिकारथीज विशेषे कहे छे.

ते भिक्षु गृहस्थना घरमां पेठेलो आवुं पाणी जाने, के [४] तलनुं धोवण कोइपण प्रकारे प्रासुक करेलुं पाणी, गृहस्थना घरमां छे, ए प्रमाणे [५-६] तुपथी, जवथी, अचित्त थयुं होय, [७] आचामल [ओसामण] [८] आरनाल सोवीर [९] बरोबर उनुं पाणी शुद्ध विकट अथवा तेवुं द्रासनुं धोवण विगेरे अचित्त पाणी जुए, तो गृहस्थने कहे, के हे भाइ ! हे वाइ ! जे कंइ आवुं अचित्त पाणी होय, ते मने आपो ! ते बलते गृहस्थ बोले, के हे साधु ! तमेज आ पाणी पोताना पातरा वडे के काचलीवडे के

કઢાયું ડંચકીને કે વાંકુવાલીને વાસળમાંથી લો, તે પ્રમાણે કહે તો સાધુ પોતે ગ્રહણ કરે, અથવા ગૃહસ્થ તેને આપે, તો પ્રાસુક પાણી સાધુએ લેવું. વલી—

સે ભિક્ષુ વા૦ સે જં પુળ પાળગં જાળિજ્જા—અંતરહિયાએ પુઢવીએ જાવ સંતાળએ ઉઢ્ઢુ ૨ નિકિલ્લત્તે સિયા, અસંજએ ભિક્ષુપડિયાએ ઉદડલ્લેણ વા સસિણિધ્ધેણ વા સરુસાણ વા મત્તેણ વા સીઓદેગેણ વા સમોદ્ધત્તા આહુ દલ્લજ્જા, તહ-
પ્પગારં પાળગજાયં અપ્પાસુયં૦ એયં સલ્લ સમાગ્ગિયં૦ ॥ (સૂ ૪૨) ॥ પિઠ્ઠેપ્પણાયાં સપ્પમઃ ૨-૧-૧-૭ ।

તે ભિક્ષુ જો આંબું જાળે કે તે અચિત્તા પાણી, સચિત્તા પૃથ્વીકાય વિગેરેમાં આંતરા વિના મુકેલું છે, અથવા કરોલીયાના જાલા વિગેરેમા વીજા વાસળમાંથી લડ લડને તેમાં વાસળ મુકેલું છે, અથવા તે ગૃહસ્થ ભિક્ષુને ઉદેશીનેજ કાચા પાણીના ગલતાં ટપકાંવડે અથવા સચિત્ત પૃથ્વી વિગેરેના અવયવથી સ્વરડાયેલું ભાજન હોય, અથવા ઠંડા પાણીથી મિશ્ર કરીને—મેઘું કરીને આપે, તેંડું પાણી ‘અનેપનીય’ જાણીને લેવું નહિ, આ ભિક્ષુની સંપૂર્ણ સાધુતા છે.

સાતમો ઉદેશો સમાપ્ત.

આઠમો ઉદેશો.

સાતમો કહીને આઠમો ઉદેશો કહે છે. તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. ગયા ઉદેશમાં પાણીનો વિચાર બતાવ્યો, અહિં, પણ તેજ પાણી સંબંધી વિશેષ કહે છે—

સે મિલ્લુ વા ૨ સે જ પુળ પાળગજાય જાળિજ્ઞા, તંજહા-અંબપાળગ વા ૧૦ અંબાડગપાળગં વા ૧૧ કવિટ્ટપાળ ૧૨ માડલિંગપા ૧૩ મુદિયાપા ૧૪ દાલિમપા ૧૫ સ્વજૂરપા ૧૬ નોલિયેરપા ૧૭ કરીરપા ૧૮ કોલપા ૧૯ આમલપા ૨૦ ચિંચાપા ૨૨ અન્નયરં વા તહપ્પગારં પાળગજાતં સઅટ્ટિયં સકળુયં સવીયગં અસ્સંજણ મિલ્લુપડિયાણ છન્નેવણ વા દૂસેણ વા વાલેગેણ વા આવિલિયાણ પરિવીલિયાણ પરિસાવિયાણ આહટ્ટુ દલહ્જા તહપ્પગારં પાળગજાયં અપ્પા ૧૦ લામે સંતે નો પડિગાહિજ્ઞા ॥ (મ ૦ ૪૩) ॥

તે સાધુ ગૃહસ્થના ઘરમા ગયેલ આવા પ્રકારનું પાળી જાળે, કે કેરીનું તથા અંબાડાનું ધોવણ (૧૦-૧૧) છે, તથા કોટ (૧૨) નું ધોવણ છે, વીજોર (૧૩) મુદ્રિકા (દ્રાક્ષ) નું ધોવણ (૧૪) છે, દાડમ (૧૫) નું, સ્વજૂર (૧૬) નું, નાલિયેર (૧૭) કેર (૧૮) કોલ (વોર) નું (૧૯) આમળાં (૨૦) ચિંચા આંવલી (૨૧) તથા તેવાં વીજાં વધાં પાળી-પટ્ટલે દ્રાક્ષ, વોર, આંવલી વિગેરે કોઈ-પણ પાળીને તે ક્ષણેજ ચૂરીને કરાય છે, તથા અંબાડા વિગેરેનું પાળી વે ત્રણ દિવસ સાથે રાત્રીને પલાલે આંબુ પાળી હોય અથવા તેવી જાતનું વીજું હોય, તે ઠલિયાસાથે ત્રેત્તે, અથવા કણુક (છાલ વિગેરે અવયવ) સાથે હોય, તથા વીજ સહિત વત્તે, ઠલીયો તથા વીજ આમળાં વિગેરેમાં જુદાપણુ પ્રતીત છે; આંબુ પાળી ગૃહસ્થ સાધુને ઉદેશીને દ્રાક્ષ વિગેરે ચૂરીને અથવા વાંસની છાલથી બનાવેલ છાવડી વિગેરે પલાલીને અથવા ગાય વિગેરેનાં છડાના પંચાલના વનાવેલ ચાલણાવડે અથવા સુદૃઢીપક્ષીના માલા વડે, ઠલિયો વિગેરે દૂર કરવા એકવાર મસલીને કે વારંવાર ચોલીને તથા પરિસ્ત્રવણ કરીને-ગાલીને સાધુ પાસે લાવીને આપે, આંબુ પાળી ઉદગમદોષથી દુષ્ટ જાળીને મલ્લું હોય, તો પળ છે નહિ, ઉદગમદોષથી નીચે પ્રમાણે છે,

આહોકમ્પદેશોસ્સિય પૂતીકમ્મે અં મીસજાણ અ ॥ ઠવાળા પાહુડિયાણ પાઓઅર કીય પામિચ્ચે ॥ ૧ ॥
પરિટ્ટિણ અમિહદે, ઉબ્બિન્ને માલોહદે દ્વઅ અચ્છેજ્જે અણિસદ્દે, - અજ્ઞોઅરણ અ સોલસમે ॥ ૨ ॥

(૧) સાધુના માટે જે સચિત્તનું અચિત્ત કરે, અથવા અચિત્ત રાંચે તે આધારકર્મ દોષ છે (૨) જે પોતાના માટે તૈયાર રસોઈ થઈ હોય તે લાડુના ચૂર્ણ વિગેરેથી સાધુને ઉદ્દેશીને વધારે સંસ્કારવાલું વનાવે, આ સમાન્યથી છે, (પણ વિશેષથી જાણવા ઇચ્છનારે વિશેષ સૂત્રથી જાણવું) (૩) આધારકર્મના ભાગથી મિશ્ર કરે તે પૂતીકર્મ છે, (૪) સાધુ તથા ગૃહસ્થને આશ્રયી પ્રથમથી આહાર ભેગો રંધાય તે મિશ્ર છે. (૫) સાધુને માટે સ્ત્રીર વિગેરે જુદી કાઢી રાખે તે સ્થાપના દોષ છે, (૬) ઘરમા લગ્ન વિગેરેના અવસર આવવાનો હોય તે સાધુને આવેલા જાણોને કે આવવાના જાણી તેમને તે મિષ્ટાન્ન વિગેરે આપવા માટે આગલ પાછલ કરે, તે પ્રાપ્તિકાદોષ છે, (૭) સાધુને ઉદ્દેશીને ફરુલા વારી વિગેરે ઉઘાડવી, અથવા અંધારામાંથી લાવીને અજવાલામાં મુકવું તે ભ્રુ-વ્કરણ છે, (૮) દ્રવ્ય વિગેરે આપીને સ્ત્રીદ કરે તે ક્રીતદોષ છે સાધુ માટે કોદનું ઉછીકું-ઉછીનું છે તે 'પામિચ્ચ' દોષ છે (૧૦) કોદરા વિગેરે આપીને પાઠાંશીના ઘરમાંથી શાલિ વિગેરેનાચોલા વદલે લાવે. તે પરિવર્તિતદોષ છે, (૧૧) ઘર વિગેરેથી સાધુના ઉપાશ્રયમાં લાવીને આપે તે અભ્યાહૂતદોષ છે, (૧૨) છાળ વિગેરેથી લીપેલું વાસણ સોલીને આપે, તે ઉદ્ધિન્ન દોષ છે, (૧૩) માલા ઉપર વિગેરેથી-નિસરણી વડે લાવીને આપે તે માલહૂત દોષ છે, (૧૪) નોકર વિગેરેથી છીનવી લઈને આપે તે આ છેદ્ય દોષ છે, (૧૫) સમુદાય આશ્રયી રંધાયેલું, વધાની રજા લીધા સિવાય ફક્લો આપે તે અનિમ્ણ દોષ છે, (૧૬) પોતાના માટે રંધાતા અન્ન-માં પાછલથી તાદુલ વિગેરે સાધુને આવતા સામલીને રાખતા ઉમેરે તે 'અધ્યવપૂરક' દોષ છે, આવા કોદપણ દોષથી દોષિત આહાર

होय तो साधुए ते आहार लेवो नहि.

पाछे पण भोजन पाणी विमेरे आश्रयी कहे छे. से भिक्खू वा० २ आगंतारेंसु बां आरामगारेसु वा गहावईगिहेसु वा परियावसहेसु वा अन्नगंधाणि वा पाणगंधाणि वा सुरभिगंधाणि वा आर्घाय २ से तत्थ आसायपडियाए मुच्छिए गिद्धे गट्टिए अज्झो ववन्ने अहो गंधो २ नो

वा गुरभिगंधाणि वा आर्घाय २ से तत्थ आसायपडियाए मुच्छिए गिद्धे गट्टिए अज्झो ववन्ने अहो गंधो २ नो वा सुरभिगंधाणि वा आर्घाय २ से तत्थ आसायपडियाए मुच्छिए गिद्धे गट्टिए अज्झो ववन्ने अहो गंधो २ नो

गंधमाघाज्जा (सू० ४४) ते साधु आगंतार ते शहेरनी वहार सुसाफरो आवीने उतरे तेवी धर्मशाळा के मुशाफरखानामां अथवा आराम घरो [वगीचा-

नी अंदरना मकान] मां अथवा गृहस्थना घरोमां पूजाना घरोमां अथवा भिक्षुकना मठमां ज्यां अन्न-पाणीनी सुगंधीना गंधोने सुंधी सुंधीने तेना स्वादनी प्रतिज्ञाथी मूर्छित गृद्ध वेलो बनेलो अहाह ! शुं सुगंध छे ! एवो प्रेमी वनीने ते गंधने सुंवे नहि. फरी पण आहारने आश्रयी कहे छे—

से भिक्खू वा २ से जं० सालुं वा विरालियं वा सासवनालियं वा अन्नयरं वा तहप्पगारं आमगं असत्थपरिणयं अफासु० । से भिक्खू वा० से जं पुण० पिप्पलिं वा पिप्पलच्चुणं वा मिरियं वा मिरियच्चुणं वा सिंगवरं वा सिंगवरच्चुणं वा अन्नयरं वा तहप्पगारं वा आमगं वा असत्थ प० । से भिक्खू वा० से जं पुण पलंबजायं जाणिज्जा, तंजहा-अन्नयरं वा अन्नयरं वा तहप्पगारं वा आमगं वा असत्थ प० । से भिक्खू वा० से जं पुण पलंबजायं पलंबजायं आमग असत्थप० । से लंवं वा अंबाडगपलंवं वा तालप० क्षिज्झिरिप० सुरहि० सल्लरप० अन्नयरं तहप्पगारं पलंबजायं निपूरप० सल्लइप० अन्नयरं भिक्खू ५ से जं पुण पवालजायं जाणिज्जा, तंजहा-आसोद्वपवालं वा निगोहप० पिंलुवुप० निपूरप० सल्लइप० अन्नयरं वा तहप्पगारं पवालजायं आमगं असत्थपरिणयं० । से मि० से जं पुण० सरइयजाय जाणिज्जा, तंजहा-सरइयं वा

कविद्वसर० दाडिमसर० विहस० अन्नगरं वा तहण्यगारं सरइयजायं आमं असत्थ परिणयं० । से भिक्षु वा० से जं पु० तंजहा-उवरमंथुं वा नगोहमं० पिळुवुम० आसात्थमं० अन्नमरं वा तहण्यगारं वा मंथुजायं आमयं. दुरुक्कं साणुवीयं अफासुयं० ॥ (मू० ४५)

ते भिक्षु सालुक (पाणीमां थनारुं कंद) विरालिय (स्थळमां थनारुं कंद) सरसवनी कंदलीओ तेवुं कंइपण काचुं कंद कांदळ विगेरे शस्त्रोथी परिणत थयेळु नहोय, तेमज ते भिक्षु पीपर, पीपरनुं चुरण, मरचां मरचानुं चुरण सींगोडा सींगोडानुं चुरण अथवा तेवुं कंइपण काचुं शस्त्र फरस्सीया विनानुं अप्रासुक होय ते, आंवाना फळ (केरीओ) अंवाडाना फळ, ताडनां फळ झिज्जि ते वल्लीपलास सुरभि ते शतद्रु छे सह्यर छे. आ प्रमाणे जे कइ काचुं फळ होय, अने ते शस्त्रोथी परिणत न होय तो सचित्त जाणीने लेवुं नहि.

वळी ते भिक्षु कोइपण जातिनुं प्रवाळ ते पीपळानुं; वडनुं पिळुंबु (पीपरी) निपूर (नंदीवृक्ष) शडुकी अथवा तेवुं बीजुं कांइपण प्रवाळ होय तो, काचुं सचित्त होय तो लेवुं नहि, तेज प्रमाणे ते साधु कोइपण जातिनुं 'सरइअ' ते ठळीयो वंधाया विनानुं फळ होय, ते कोठ, दाडम, बिल्लु अथवा तेवुं कोइपण जातिनुं फळ होय ते. शस्त्रोथी परिणत नहोय ते साधुए लेवुं नहि, तेज प्रमाणे साधु उंवरनुं मंथुं (चुरण) होय, वडनुं, पिळुंबु, पीपळो अथवा तेवुं बीजानुं चुरण होय तो, शस्त्रोथी परिणत थया विनानुं होय तो लेवुं नहि, आमंथुं थोइं पीसेळुं होय ते दुरुक्क कहैवाय छे, साणुवीय ते तेनां बीज वधां कायम रखां होय, तो ते काचुं जाणवुं. ते न कल्पे.

અણુપ-

સે ભિક્ષુ વાં. સે જં પુણં આમડાંગં વા પૂહપિશ્ચાંગં વા મહું વા મજ્જં વા સલ્પિ વા સ્વાલં વા પુરાણં વા ક્વલં વા અણુપ-

સૂયાં જાયાં સંયુક્તં અનુક્રતાં અપરિણયા ક્વલં પાણા અવિદ્યા નો પડિગાહિજ્ઞા ॥ (મૂં ૪૬) ॥
 વ્હી તે સાધુ એમ જાણે કે કાચાં પાન તે અરણીક તંદુલીય (તાંદલજા) વિગેરેનાં પાંદડાં અર્થ કાચાં અથવા તદન કાચાં
 છે, અથવા તેનો સ્વાદ કર્યો છે, મધ માંસ જાણીતાં છે, તથા ઘી તથા સ્વાદ દારુના નીચેનો કચરો આ વધા ઘણા વરસનાં જુનાં
 હોય તો લેવાં નહિ, કારણકે તેમાં જીવો ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, અને તેથી તે અવિદ્યા હોતાં નથી, સૂત્રમાં સંવદ્ધા વિગેરે એક અર્થવાળાં
 છતાં જુદા જુદા દેશના શિષ્યોને સમજાવવા સૂત્રકારે લીધા છે અથવા તેમાં ક્વિચિત્ ભેદ છે. (આમા મધ અને દારુ અમશ્ય છતાં શાસ્ત્ર-
 કારે ચોપડવા માટે કારણ વિશેષ છૂટા છૂટા માટે આપી છે કે હાથ પગ ઉતરી ગયો હોય તો તેનો ઉપયોગ કરવો પડે, તે સંવદ્ધે
 સાધુને મહાન પ્રાયશ્ચિત છે, માટે વર્તમાનકાળમાં પણ વને, ત્યાં સુધી ચોલવા ચોપડવામાં તેવી ચીજ ન વાપરવી, પણ વીજો ઉપાયજ
 ન હોય તો કદાચ વાપરવી પડે તો પણ તેનું હેતુમૂત્ર પ્રમાણે મહાન પ્રાયશ્ચિત લેવું કે દુર્ગતિ ન થાય.)

સે ભિક્ષુ વા સે જં ઉચ્છુમેરંગં વા અંકરેલું વા કસેરું વા સિંચાડગ વા પૂહઆલું વા અન્નચરં વાં. સે ભિક્ષુ
 વાં. સે જં ઉપલં વા ઉપ્પલનાલં વા ખિસં વા ખિસ-મુણલં વા પુત્તલં વા પુત્તલવિભંગં વા અન્નચરં વા તહપ્પગરં.

॥ (મૂં ૪૭) ॥

ઉચ્છુમેરંગ તે છોલેલી શેરડીના ટુકડા, અંકે કરેલું કસેરું સીંગાડાં પૂહઆલું અથવા તેવું વીજું કંદ કાચું શસ્ત્રી હણાયા
 ઉચ્છુમેરંગ તે છોલેલી શેરડીના ટુકડા, અંકે કરેલું કસેરું સીંગાડાં પૂહઆલું અથવા તેવું વીજું કંદ કાચું શસ્ત્રી હણાયા
 વિનાનું હોય, તો સાધુએ લેવું નહિ. તેજ પ્રમાણે લીલું કમળ, તેની નાલ, અથવા પદમનું, કદ તેની નાલ, પોકલ, પદમના

કેસરા અથવા તેનું કંદ અથવા તેનું કોફળ કંદ શસ્ત્રથી હળાયાવિનાનું કાનું હોય તો કલ્પે નહિ.

સે ખિમ્લુ વા ૨ સે જં પુ૦ અગ્ગવીયાણિ વા મૂલવીયાણિ વા પોરવી૦ અગ્ગજાયાણિ વા થૂલજા૦ સ્વં-
ધજા૦ પોરજા૦ નન્નત્થ તક્કલિમત્થપ્પ ૭ વા નાલિયેરમત્થપ્પણ વા સ્વજ્જૂરિમત્થપ્પણ વા તાલમ૦ અન્ન-
યરં વા તહ૦ । સે ખિમ્લુ વા ૨ સે જ૦ ઉચ્છં વા ફાળગં વા અંગારિયં વા સપિસસં વિગદૂમિયં પિત (ત્ત) મ્મગં વા કંદ-
લીઝ્ઝુગ અન્નયરં વા તહપ્પગા૦ । સે ખિમ્લુ વા૦ સે જં૦ લ્હુણં લ્હુણપત્તં વા લ૦ નાલં વા લ્હુણકંદં વા લ૦ ચોયગં
અન્નયરં વા૦ । સે ખિમ્લુ વા૦ સે જં૦ અન્નિયં વા કુંભિપકં તિદ્દુગં વા વેલુગં વા ફાસપનાલિયં વા અન્નયર વા તહપ્પ-
ગારં આમં અસત્થપ૦ । સે ખિમ્લુ વા૦ સે જં૦ કળં વા કળકુંડગં વા કળપૂયલ્લિય વા ચાડલં વા ચાડલપિટ્ઠં વા તિલં
વા તિલપિટ્ઠં વા તિલપ્પગ્ગહગં વા અન્નયરં વા તહપ્પગાર આમં અસત્થપ૦ લાભે સંતે નો પ૦, ૫૦ં સ્વલુ તમ્મસ ખિમ્લુસસ
સામગિયં ॥ (મૂ૦ ૪૮) ૨-૧-૧-૮ ॥ પિઠ્ઠપ્પણાયામદ્દમ ઉદ્દેશકઃ ॥

તે ખિશુ આશું જાણે, કે જવા કુસુમ વિગેરે શ્રગવીજ છે, જાદ વિગેરેનાં મૂલવીજ છે, સહકી વિગેરે સ્કંધવીજ છે, અથવા ફ્લુ
(શેરડી) વિગેરેના પર્વવીજ છે, તેજ પ્રમાણે અગ્રજાત, મૂલજાત, સ્કંધજાત, પર્વજાત તે તેમાંથીજ જન્મે છે, પણ વીજેથી નહિ.,
તક્કલી (કંદલી) નું મસ્તક (વચ્ચલો ગર્ભ) અને કંદલોશીર્ષ તે તેનો સ્તવક ૫ પ્રમાણે નાલિયેર વિગેરેમાં પણ સમજવું, અથવા
કંદલી વિગેરેના મસ્તક સમાન જે કંદ હેદવાથી તુર્તજ ધંસ પામે છે, તેનું વીજું પણ કાનું અશસ્ત્ર પરિણત હોય તે લેવું નહિ, તથા
તે ખિશુ ૫નું જાણે કે શેરડી, રોગ વિગેરેથી છિદ્રવાલી યાગ અંગારહિત (રંગે વાગડી ગયેલ) હોય, તથા હાલ હેદાદ ગયેલી હોય,

विगदूमिय, ते वरगडे अथवा शियाळिए थोडी खायेल होय, आवा छिद्र विगेरेथी ते शेरेडी विगेरे अचित्त थती नथी तथा वेत्राग्र तथा 'कंदली ऊस्सुयं' ते कंदलिनो मध्य भाग एवुं वीजुं पण काचुं अपरिणत होय तो लेवुं नहि, आ प्रमाणे लसण संचधी पण जाणवुं के अपरिणत होय ते न लेवुं, आमां 'चोयग' नो अर्थ कोशिकाना आकारे लसणने व्हाए छाल होय, छे. ते ज्यांसुधी लीली होय त्यांसुधी सचित्त जाणवी, अच्छियं ते कोइ वृक्षनुं फळ छे, तथा दोंवर, वीळुं कासवनालियं ते श्रीपर्णीनुं फळ छे, आ काचां फळो-ने एकदम पकववा खाडामां नाखीने पकवे ते पाकेलां पण 'सचित्त जाणवां, ते साधुने न कल्पे. (आम जे पकवे ते कुंभीपाक कहेवाय छे.)

तथा शालि विगेरेना कण ते कणिका छे, तेमां कोइ नाभि (सचित्तयोनि) होय, कणिकुंड ते कणकीभिश्चित्त कुकस। तथा कणपूरयलिय ते कणकीथी मिश्चित 'पूपलिक कहेवाय छे. आमां पण थोडुंक पकवेल होय तो नाभि (सचित्त योनि) संभवे छे. (वाकी तेमां तल, तलनो पीठ, तलनो पापड विगेरेमां वखते सचित्त योनि होय माटे काचुं लेवुं नहि, आवी चीज मळे तोपण लेवी नहि,) आज साधुनी संपूर्णता साधुता छे.

आठमो उद्देशो समाप्तं थयो.

નવમો ઉદ્દેશો.

આઠમો કહીને નવમો ઉદ્દેશો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ગયા ઉદ્દેશમાં અનેપણીય પિંડનો ત્યાગ વતાવ્યો, અહીં પળ વીજે પ્રકારે તેજ વતાવે છે.

इह खलु पाईणं वा ४ संतेगडया सङ्गं भवति, गाहावई वा जाव काम्मकरी वा, तेसि च णं एवं दुत्तपुव्वं भवइजे इमे भवन्ति समणा भगवंता सीलवंतो वयवंतो गुणवंतो संजया संयुडा वंभयोरी उरया मेहुणाओ धम्मआओ, नो खलु एणसि कप्पइ आहाकम्मिए असणे वा ४ भुत्तए वा पायए वा, से ज पुण इमं अम्मं अप्णो अट्ठाए निट्ठियं तं असणं ४ सन्वमेयं समणाणं निसिरामो, अट्ठियाइ वयं पच्छा अप्णो अट्ठाए असणं वा ४ चेइस्सामो, एयप्पगारं निग्गोसं सुवा निसम्म तहप्पगारं असणं मा अफासुयं० ॥ (भू० ४९)

‘इह’ शब्द वाच्यना उपन्यास मांटे છે, અથવા પ્રજ્ઞાપકના ક્ષેત્ર આશ્રયી છે. खलु शब्द वाच्यनो शोभा मांटे છે.) પ્રજ્ઞાપકની અપેક્ષાપૂર્વક વિગેરે દિશાઓ છે, અર્થાત ગુરુ-શિષ્યને કહે છે, કે-પુરુષોમા કેટલાક એવા શ્રદ્ધાલુઓ શ્રાવક અથવા પ્રકૃતિભદ્રક અન્ય પુરુષો હોય છે, તે ગૃહસ્થ અથવા કર્મ કરી (કામ કરનારા) હોય છે, તેમને માલીક કહે કે, આ ગામમા આ આવેલા સાધુ ભગવંતો ૧૮૦૦૦ મેદે શીલવ્રત પાલનારા છે, તથા પાંચ મહાવ્રત તથા છઠું રાત્રિભોજન વિરમણવ્રત ધારનારા, તથા પિંડત્રિયુદ્ધિ વિગેરે. ઉત્તરગુણયુક્ત ઇન્દ્રિય મનને દમન કરવાથી સંયત છે, તથા આત્મવદ્દાર (પાપસ્થાન) રોકવાથી સદૃત છે, નવત્રિય વ્રત્તચર્ય ગુતિ પાલવાથી વ્રત્તચારી છે, મૈથુન (કુસમ) થી દૂર છે, ૧૮ પ્રકારનું વ્રત્તચર્ય પાલનારા છે, આવા સાધુઓને આધાકર્મી વિગેરે

दोषित भोजन विगरे कल्पतुं नथी; माटे आपणे आपणुं रांधेलुं वधुं तेमने चोहरावी दइए, आपणा माटे पछवाडे रांधी लइथुं. तेथी तेओ. आंठुं करे, तेम साधु पोते साक्षात् साभळे अथवा बीजा पासे सांभळीने जाणीने तेवुं भोजन विगरे अनेपणीय जाणीने मळवा छता पोते ले नहि.

से भिक्खू वा० वसमाणे वा गामाणुगामं वा दूज्जमाणे से जं० गामं वा जात्र रायहाणिं वा इमंसि खलु गामंसि वा रायहाणिसि वा संतेगइस्स भिक्खुस्स पुरेसथुया वा पच्छासंथुया वा परिवसंति, तंजहा-गाहावई वा जात्र कम्म० तहप्पगाराइं कुलाइं नो पुन्वामेव भत्ताए वा निक्खमिज्ज वा पविसेज्ज वा २, केवली वुया-आयाणमेयं, पुरा पेहाए तस्स परो अट्टाए असणं वा ४ उकरिज्ज वा उक्खवडिज्ज वा, अह भिक्खूणं पुन्वोवइट्ठा ४ जं नो तहप्पगाराइं कुलाइं पुन्वामेव भत्ताए वा पाणाए वा पविसिज्ज वा निक्खमिज्ज २, से तमायाय एगंतमक्कमिज्जा वा २ अणावायमसलोए चिट्ठिज्जा, से तत्थ कालेणं अणुपविसिज्जा २ तत्थियरेयेरहिं कुलेहि सामुदाणियं णसियं वेसियं पिडवायं एसित्ता आहारं आहारिज्जा सिया से परो कालेण अणुपविट्ठस्स आहाकम्मियं असणं वा उक्करीज्ज वा उक्खवडिज्ज वा तं चेगइओ तुसिळीओ उवेहेज्जा, आहडमेव पच्चाइक्खिस्साभि, माइट्ठाणं सफासे, नो एवं करिज्जा, से पुन्वामेव आलोइज्जा आउसोत्ति वा भइणि-त्ति वा ! नो खलु मे कण्णइ आहाकम्मियं असणं वा ४ भुत्ताए वा पायए वा, मा उक्करोहि मा उक्खवडेहि, से सेव वयंतस्स परो आहाकम्मियं असणं वा ४ उक्खवडावित्ता आहुट्ठ दलइज्जा तहप्पगारं असणं वा अफासुयं० ॥

(मू० ५०)

તે ખિશુ આતું જાણે કે ગાયથી લઇને રાજધાની સુધીની આ સ્થાનોમાં અમુક સાધુના પૂર્વનાં સર્ગાં તે કાઠા વિગેરે છે અને પછવાડેયો થપ્પા સર્ગાં સાસરીયાં વિગેરે છે, તે ત્યાં ઘરવાસ કરીને રહેલાં છે, તેમા ગૃહસ્થથી લઇને કામ કરનાર નોકર વાહ મુધા છે, તેવાં કુલો જે સર્ગાં-સંબંધીના છે તેમા ન જઇ, ન આવડું, સુધર્માસ્વામી કહે છે કે. તેવું કેવલી પ્રશુ કહે છે, કે તેમાં અશુભકર્મ વંધાય છે,

પ્ર૦-શામાટે દોષ છે ? ૩૦-તે ઘરમાં સાધુને માટે પ્રથમથી વિચાર કરી રાખે, ઇટલે પ્રથમથી ગૃહસ્થ તે સાધુ માટે ઉપકરણ તૈયાર કરાવી રાખે, તથા રસોડા વિગેરે રંધાત્રી તૈયાર કરાવે, તેથી સાધુઓ માટે આ પ્રતિજ્ઞા વિગેરે પ્રથમથી રહેલ છે, કેતેવા સર્ગાં સંબંધીના કુલોમાં ભિક્ષાન્નાલથી પહેલાં જવું આવડું નહિ, ત્યારે શું કરવું ? તે કહે છે, તે આત્માર્થી સાધુર્ તે ગામમા પોતાનું કુલ જાણીને સગા ન જાણે તેવી રીતે પોતે જાય અને ત્યા ઘડાલા ન આવે, ન દેલે ત્યાં દ્રુતમાં રહે, અને ગોચરીનાં વચ્ચે જુદાં જુદાં કુલમાથી દ્રુતનીય આહાર વગેરેથી ઇટલે સર્ગાં કે વીજાનો ભેદ રાખ્યા વિના વેપમાત્રથી મેલવે, ઇટલે ઉત્પાદન દોષ વિગેરે લાગવા ન દે. તે ઉત્પાદન દોષો નીચે મુજબ છે.

ધાર્દ દૂઢ નિમિત્તે, આજીવ વળીમો તિગિન્ધા ય । કોહે માણે માયા, લોભે ય હવન્તિ દસ દ્રુ ॥ ૧ ॥

પુરિવપન્ધાસંથવ-વિજ્ઞા મંતે અચુણુ જોને ય । ઉત્પાયાય દોસા સોલસમે મૂલકમ્મે ય । ૨ ॥

ગોચરી માટે ગૃહસ્થનાં છોકરાં રમાડ્યા વિગેરેનું કૃત્ય કરે, તે (૧) ધાત્રીપિંડ છે, (૨) દૂતીપિંડ ગોચરી માટે ગૃહસ્થનો સંદેશો દૂતની માફક લઈ જાય (૩) અંગુઠો તથા પ્રશ્ન રેલા વિગેરેનું ફલ વતાત્રી આહાર લે તે નિમિત્તપિંડ છે. (૪) આજીવપિંડ તે પોતાની

પૂર્વની ઉત્તમજાતિ વિગેરે વતાવી પિંડ લે તે, (૫) વળીમગપિંડ તે ગૃહસ્થ જેનો ધર્મ પાલનો હોય તેની પ્રશંસા કરી ગોચરી લે, (૬) ચિકિત્સાપિંડ તે, ગૃહસ્થને નાની મોટી દવા વતાવી ગોચરી લે તે, (૭) ક્લોધથી, (૮) અંકારથી, (૯) કપટ કરીને, (૧૦) લોભથી વેપ વિગેરે વદલીને ગોચરી લે, (૧૧) પૂર્વ પથ્થાત્ સંસ્તવપિંડ, તે ગૃહસ્થ દાન આપે તે પહેલાં તેના સંબંધીની પ્રશંસા કરે કે તમે અવા કુલમાં જન્મ્યાછો, આવા કુલમાં પરણ્યાછો-ઇત્યાદિ બોલીને ગોચરી લે, (૧૨) વિદ્યાપિંડ, તે વિદ્યા વતાવી છોકરાં મળાવીને પિંડ લે, (૧૩) મંત્રપિંડ, મંત્રનો જાપ વતાવીને ગોચરી લે (૧૪) ચુર્ણપિંડ, વત્રીકરણ વિગેરે માટે દ્રવ્ય (સુગંધી) ચુર્ણ મત્રીને આપીને ગોચરી લે, (૧૫) યોગપિંડ-તે અંજન વિગેરે આપીને ગોચરી લે, (૧૬) જે અનુષ્ઠાનથી ગર્ભપાત વિગેરે થાય તેહું કરીને ગોચરી લે, આ સોલે દોષો સાધુથી ઉત્પન્ન થાય છે માટે ઉત્પાદન કહેવાય છે. (તે ન લગાડવા જોડે) ગ્રાસ ઇપણના દોષો નીચે સુજવ છે.

૧ સંજોથળા ૨ પમાળે ૩ ઇંગલે ૪ ધૂમ કારણે ચેવ

(૧) આહારના લોહુપપળાથી દર્દિ, ગોઝ, (સાકર) મેઝવીને શીલંડ વનાવીને સ્વાય, તે સંયોજના દોષ છે, વત્રીશ કોઝીયાથી વધારે પ્રમાણમાં આહાર સ્વાય તો પ્રમાણ અતિરિક્ત (વધારે) દોષ કહેવાય, (૩) સારી ગોચરી રાગ કરીને સ્વાય તો ચારિત્રને અંગારા માફક વઝવાથી અંગાર દોષ તથા (૪) અંત પ્રાંત આહાર મઝતાં આહાર તથા આહાર આપનારની નિંદા કરતો સ્વાય તો ચારિત્રને કાલું કરવાથી ધુમ્ર દોષ છે, (૫) વેદના વિગેરે કારણ વિના આહાર કરે તો કારણ અભાવ દોષ છે.

આ પ્રમાણે સાધુના વેપમાત્રથી પ્રાપ્ત કરેલુ ગ્રાપ ઇષળા વિગેરે દોષ રહિત આહાર લેઈને વાપરવો, કદાચ એમ થાય, કે ગૃહસ્થ ગોચરીના સમયે સાધુ જાય તો પણ આધાકર્મી અશન વિગેરે બનાવે, તે વચ્ચે સાધુ ઉપેક્ષા કરે, શામાટે ? કે તે લેતાજ હું.

પન્ચસ્થાન કરીશ, અને હું તે નહીં લઉં છું ધારે અને સ્વાદથી પછી કપટ કરે, અને છે, પણ આંત્ર પ્રથમજ ન કરવું, કેવી રીતે કરવું? તે કહે છે, પ્રથમ ગોચરી લેતાં ઉપયોગ રાખે, અને તેવું જાણે તો કહે, કે હે શેઠ ! હે વાડ ! અમને અમારા માટે વનાવેલો આહાર વિગેરે खावापीवाने (આધાકર્મી) કલ્પતો નથી ! માટે તેને માટે તમારે યત્ન ન કરવો ! આંત્ર કહેવા છતાં પણ ગૃહસ્થ આધાકર્મી આહાર કરે તો મઠે છતાં પણ લેવો નહિ.

સે ખિકલૂ વા સે જં૦ મંસ વા મન્દં વા મજ્જિજ્જમાણ પેઠાણ તિલ્લપુયં વા આણસાણ ઉવલ્લડિજ્જમાણં પેઠાણ નો સ્વદ્ધ ૨ ઉવસંકમિત્તુ ઓભાસિજ્જા, નલ્લત્થ મિલાણનીસાણ ॥ (સૂ૦ ૫૧)
તે માધુ જો આંત્ર જાણે કે માંસ અથવા માછલા અથવા તેલના પૂડાઓ તે ગૃહસ્થના ઘરમાં મેમાન આવવાના છે, તેથી તેઓ આહાર વનતો ત્યા જુણ, તો જીભની લાલચથી દોડતો દોડતો શીઘ્ર ન જાય અથવા ત્યા જઈને યાચના કરે નહિ, પણ પૂર્વ વતાવ્યા પ્રમાણે ત્યા દવા વિગેરે કારણસર માંદા માટે જવું પડે તોપણ સંખાઝથી જાય.

સે ખિકલૂ વા૦ અન્નયરં ખોયણજાયં પડિગાહિત્તા સુન્નિમ સુન્નિમ ખુઝા દુન્નિમ ૨ પરિઠ્ઠવેદ્, માઝ્ઠાણ સંપાસે, નો એવં કરિજ્જા । સુન્નિમ વા દુન્નિમ વા સન્નં મુંજિજ્જા નો મિંચિત્તિ પરિઠ્ઠવિજ્જા, ॥ (સૂ૦ ૫૨)
તે મિથુ કોડપણ જાતનું મોજન લઈને સારું સારું લાઈ જાય, સ્થરાવ સ્થરાવ ત્યજી દે, તે કપટ છે, માટે તેવું કૃત્ય સાધુનું ન કરવું પણ સારું માંડું જેવું આવે તેવું સંતોષથી સમભાવે લાઈ લેવું પણ પરઠવું નહિ.

સે ખિકલૂ વા ૨ અન્નયરં પાણગજાયં પડિગાહિત્તા પુપ્પં આનિદ્ધા કસાયં ૨ પરિઠ્ઠવેદ્, માઝ્ઠાણં સંપાસે, નો એવં કરિજ્જા

। पुष्पं पुष्पेइ वा कसायं कसाइ वा सब्वमेयं भुंजिज्जा, नो किंचिचि परि० ॥ (सू० ५३)

आ प्रमाणे पाणीनुं पण समजवुं, सारा रंगुं सारी गंधनुं होय तो पुष्प कहेवाय अने तेथी विपरीत ते कषाय; एटले सुगंधी पीणुं पीए, अने बीजुं फेंकी दे, तेवुं कपट न करवुं, कारण के आहारना गृद्धपणाथी मूत्रार्थनी हानि थाय अने कर्मबंध थाय— से भिक्खू वा० बहुपरियावन्नं भोग्यजायं पडिगाहिता वहवे साहम्मिया तत्थ वसंति संभोइया समणुन्ना अपरिहारियां से अदूरगया, तेसिं अणालोइया अणामंते परिठवेइ, माइठ्ठाणं संफासे, नो एवं करेज्जा, से तमायाए तत्थ गच्छिज्जा, २ सें पुन्वोमेव. आलोइज्जा—आउसंतो समाणा ! इमे मे असणे वा पाणे वा ४ बहुपरियावन्ने तं भुंजह णं, से सेवं वयंतं

परो वइज्जा—आउसंतो समाणा ! आहारमेयं असणं वा ४ जावइयं २ सरइ तावइयं २ भुक्खामो वा पाहामो वा सब्वमेयं परिसइइ सब्वमेयं भुक्खामो वा पाहामो वा ॥ (सू० ५४)

ते साधु कोई वखत घणुं भोजन विगेरे आचार्य तथा मादा तथा परोणा विगेरे माटे आणेछु वधाने आपतां घणुं वधी जवाथी न खवाय, तो पोताना साधर्मिक गोचरीना वहेवारवाळा संविज्ञ साधुओ जोडे होय, अथवा घणे दूर न होय, तेवा साधुने पूछ्या विना फक्त जवाना प्रमादथी परठवीदे, तो साधुपणाने दोष लागे, माटे शु करवु ? ते कहे छे, ते वधेलो आहार लइने ते साधु बीजा साधुओ पासे जइने बतावे अने कहे, के हे श्रमण ! आ मारे वधी गयुं छे, ते हुं खाइ शकतो नथी, जेथी तमे किंचित् खाओ, त्यारे तेओ कहे, के अपाराथी बने तेटळुं खाइशुं, देखीशुं, अथवा वधुं खाइशुं, देखीशुं. अणिसिद्धं अफा० जाव नो से भिक्खू वा २ से जं० असणं वा ४ परं समुद्दिस्स बहिया नीहडं जं परेहिं असमणुन्नायं

पडिगाहिज्जा जं परेहिं समणुणां सम्मं णिसिद्धं फासुयं जाव पडिगाहिज्जा, एवं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामगियं (सू० ५५) ॥ २-१-१-९ ॥ पिण्डपणार्थां नवम उद्देशकः ।
ते साधु आद्यो आहार जाणे के, चार भट विगेरेने उद्देशीने घरमांथी काढेल छे, पर्ण ते आहारने चार भट विगेरेण स्वीकार्यो नथी तो ते बहु दोषवालो जाणीने लेवो नहि, पण जो ते आहार ते धणीए स्वीकारी पोतानो कर्यो होय, अने ते आपै तो लेवो, आ साधुनी सर्व साधुता छे.

नवमो उद्देशो समाप्त.

दशमो उद्देशो.

नवमो कथो, हवे दशमो कहे छे, तेनो आ प्रमाणे संबंध छे, नवमया पिंड ग्रहणविधि कथो, अर्होया साधारण विगेरे पिंड मेळवीने वसतिमां गयेल साधुए शुं करवुं, ते कहे छे.

से एगइओ साहरणं वा पिंडवायं पडिगाहिता ते साहम्मिए अणापुच्छिता जस्स जस्स इच्छइ तस्स तस्स खद्धं खद्धं दलइं, माइट्ठाणं संफासे, नो एवं करिज्जा । से तमायाय तत्थ गच्छिज्जा २ एवं वइज्जा-आउसंतो समाणा ! संति मम पुरेसंधुया वा पच्छा० तंजहा-आयरिए वा १ उवज्झाए वा २ पवितीवा ३ थेरे वा ४ गणी वा ५ गणहरे वा ६ गणा-वच्छेइए वा ७ अवियाइं एएसिं खद्धं खद्धं दाहामि, सेणेंव वयंतं परो वइज्जा-कामं खलु आउसो । अहापज्जचं निसि-

રાત્રિ, જાત્રદયં ૨ પરો વદદ તાવદયં ૨ નિસિરિજ્ઞા સન્ધર્મૈવં પરો વયદ સન્ધર્મૈયં નિસિરિજ્ઞા ॥ (મૂ. ૫૬)

તે મિથુને વધા સાધુઓ માટે સામાન્ય આહાર આપેલ હોય, તે લઈને તે વધા સાધુઓને પૂછ્યા વિના જેને જે રુચે, તેવું પોતાની બુદ્ધિથી શીઘ્ર આપે તો દોષ લાગે, માટે તેવું ન કરવું, અસાધારણ પિંડ મલતાં પણ જે કરવું તે કહે છે. તે સાધુ વેપમાત્રથી મેલવેલો પિંડ મેલવીને આચાર્ય વિગેરે પાસે જાય, અને આ પ્રમાણે કહે, હે આયુષ્મન્ ! હે શ્રમણ મેં અહીં જેની પાસે દીક્ષા લીધી છે, તેના સગાં છે, તથા જેની પાસે સિદ્ધાંત ધણ્યો, તેનાં સંવંધીઓ અન્યત્ર રહ્યા છે, તેમનાં નામ વતાવે છે, આચાર્ય અનુયોગ ધર (૧) ઉપાધ્યાયઅધ્યાપક (૨) વૈયાવન્ચ વિગેરેમાં યથાયોગ સાધુઓને પ્રવર્ત્તાવિ તે પ્રવર્ત્તક (૩) છે. સંયમ વિગેરેમાં સીદાતા સાધુઓને સ્થિર કરવાથી સ્થવિર (૪) છે, ગન્ઠન અધિપ તે ગણી (૫) છે, આચાર્ય જેવો સાધુ ગુરૂની આજ્ઞાથી સાધુના સમુદાયને લઈને જુદો ચિત્તે તે ગણધર (૬) છે, ગણનો અવચ્છેદક તે ગન્ઠના નિર્વાહની ચિંતા કરનાર (૭) છે, આ પ્રમાણે આવા સાધુઓને ઉદ્દેશીને વોલે, કે હું તેમને તમારી આજ્ઞાથી શીઘ્ર આપું, આ પ્રમાણે સાધુની વિક્ષિપ્તિથી મોટા સાધુ તેને આજ્ઞા આપેથી જેને જોઈએ તેટલું દરેકને આપે, અથવા વધારી આજ્ઞા આપે તો વધું (આ સૂત્રમા પોતાના સગાં આશ્રયી છે, અને ટીકામાં આચાર્યદિના સગાંને આશ્રયી છે, તેથી રહસ્યમાં ભેદ પડતો નથી.)

સે એગ્ગઓ મણુવં મોયણજાયં પઢિગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છાણં મા મેયં દાહયં સંતં દટ્ટૂણં સયમાડણં આયરિણ વા જાત્ર ગણાવચ્છેણ વા, નો સલુ મે ઋસસં કિચિ દાયવં સિયા, માહિણં સંપાસે, નો એવં કરિજ્ઞા । સે તમાયાણં તત્થ સે એગ્ગઓ મણુવં મોયણજાયં પઢિગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છાણં મા મેયં દાહયં સંતં દટ્ટૂણં સયમાડણં આયરિણ વા જાત્ર ગણાવચ્છેણ વા, નો સલુ મે ઋસસં કિચિ દાયવં સિયા, માહિણં સંપાસે, નો એવં કરિજ્ઞા । સે તમાયાણં તત્થ સે એગ્ગઓ મણુવં મોયણજાયં પઢિગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છાણં મા મેયં દાહયં સંતં દટ્ટૂણં સયમાડણં આયરિણ વા જાત્ર ગણાવચ્છેણ વા, નો સલુ મે ઋસસં કિચિ દાયવં સિયા, માહિણં સંપાસે, નો એવં કરિજ્ઞા । સે તમાયાણં તત્થ સે એગ્ગઓ મણુવં મોયણજાયં પઢિગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છાણં મા મેયં દાહયં સંતં દટ્ટૂણં સયમાડણં આયરિણ વા જાત્ર ગણાવચ્છેણ વા, નો સલુ મે ઋસસં કિચિ દાયવં સિયા, માહિણં સંપાસે, નો એવં કરિજ્ઞા । સે તમાયાણં તત્થ સે એગ્ગઓ મણુવં મોયણજાયં પઢિગાહિત્તા પંતેણ મોયણેણ પલિચ્છાણં મા મેયં દાહયં સંતં દટ્ટૂણં સયમાડણં આયરિણ વા જાત્ર ગણાવચ્છેણ વા, નો સલુ મે ઋસસં કિચિ દાયવં સિયા, માહિણં સંપાસે, નો એવં કરિજ્ઞા । સે તમાયાણં તત્થ

यरं भोयणजाय पडिगाहिता भइयर भुच्चा चिवन्नं विसमाहरइ, माइ० नो एवं० (सू० ५७)

ते साधु कोइ जग्याए गोचरी गयो होय, त्या सारं भिष्टान्न विगेरे भोजन मळ्युं होय, ते लेइने तेना उपर तुच्छ लुलु भोजन विगेरे ढांकी दे, के मारं आ सारं भोजन आचार्य विगेरे देखशे तो लेइ लेखे, अने मारे तो आ थोइं सारं भोजन कोइने आपबु नथी, एम धारी लुपावे तो कपट कहेचाय, माटे तेबुं न करबुं, त्यारे थुं करबुं ? ते कडे छे.

ते वथो आहार लइने लुपाव्या विना सारो माठो वतावी देवो, हवे गोचरी जतां कपट स्थान न करत्रानुं वतावे छे, के रस्तामां वीजे गाम गोचरी जतां सारं भोजन मळे, तो त्यां खाइ जडने नवळुं नवळुं त्या लइ जंभुं ए कपट स्थान छे, ते न करबुं, वळी-से भिक्खू वा० से जं० अंतरुच्छियं वा उच्छु गंडियं वा उच्छु चोयगं वा उच्छु मेरगं वा उच्छु सालगं वा उच्छु डालगं वा सिंवल्लिं वा सिंवल्लालगं वा अस्सि खलु पडिगाहिंसि अल्पे भोयणजाए बहुउज्झियधम्मिए तहप्पगार अंतरुच्छुय वा० अफा० ॥ से भिक्खू वा २ से जं० बहुअट्टियं वा मंसं वा मच्छं वा बहुकंटं अस्सि खलु० तहप्पगारं बहुअट्टियं वा मंसं० लाभे संतो० । से भिक्खू वा० सिया णं परो बहुट्टिएणं मंसेण वा मच्छेण वा उवनिभंतिज्जा—आउसंतो समाणा ! अभिकंखसि बहुअट्टिय मंसं पडिगाहित्तए ? एयप्पगारं निग्घोसं सुच्चा निसम्म से पुब्बामेव आलोइज्जा—आउसीत्ति वा २ नो खलु मे कप्पइ बहु० पडिगा०, अभिकखसि मे दःउं जावइयं तावइयं पुगलं दलयाहि, मा य अट्टियाइं, से सेवं वयंतस्स परो अभिहट्ठु अंतो पडिगाहिगंसि बहु० परिभाइत्ता निहट्ठु दलइज्जा, तहप्पगार पडिगहं परहत्यसि वा परपायंसि वा अफा० नो० । से आहच पडिगाहिण सिया तं नोहित्ति वइज्जा नो अणिहित्ति वइज्जा, से तमायाय एगं-

तमवक्त्रमिज्जा २ अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अप्पंडे जाव संताणए मंसंगं मच्छगं सुवा अट्ठियांसि कंटए गहाय
तमवक्त्रमिज्जा, २ अहे श्रामथंडिलंसि वा जाव पमज्जिय पमज्जिय परट्टविज्जा ॥ (सू० ५८)

से तमायाय एगंतमवक्त्रमिज्जा, २ अहे श्रामथंडिलंसि वा जाव पमज्जिय पमज्जिय परट्टविज्जा ॥ (सू० ५८)
ते गोचरी गयेलो साधु आवा प्रकारनो आहार जाणे के शेरडीना गांठोना वचला टुकडा, अथवा गांठोवाला टुकडा अथवा पीलेला
शेरडीना छोदिगां (छोतरा) मेरुक (त्यग्र) शेरडीना सालग ते दीर्घ शाखा (साठा) डालग ते एक टुकडो सिंबली मग चोळा
विगेरेनी अचित्त थएली सींग (फली) 'सिंबली थालग' बालपापडीनी थाली अथवा फलीओ राबेली होय, आवी वस्तु जो साधुए
खावा माटे लीधी होय तो शेरडी विगेरेना कुचा घणा नीकळे, खानानुं थोडुं, अने कुचामां कीडीओ विगेरे संख्याबंध जीवो बुरा

हाले मरे, माटे अपासुक होय तो पण न लेवी, अने प्रासुक होय तो पण न लेवा,
तेज प्रमाणे कोई जग्याए ठळीया बाळां फळ ते फणस विगेरे अने कांटावाळां ते अननास विगेरे फळ पाकेलां टुकडा करी

होय, अने कोई गृहस्थ ते साधुने आपे तो पण साधुए लेवा नहि. हवे कोई गृहस्थ घणो भक्तिमान होय अने बहु आग्रह करे अने
पूछे के आप लेशो के ? आ प्रमाणे तेनी प्रार्थना सांभळीने साधु कहे के हे आयुष्यमन ! मने ते लेवुं कल्पतुं नथी, पण जो तारो
खास आग्रह होय तो ठळीया रहित कांटा रहित एवो जे वचलो फळनो गर्भ छे, ते आप, पण ध्यान राखजे के ठळीया के कांटा
न आवे. आ प्रमाणे सांभळीने पेलो गृहस्थ ठळीया विनानुं कांटा विनानुं शोधी शोधीने साधुने आपे, पण ते वखते सचित्त भांग
तेना हाथमांथी के तेना वासणमांथी आवे तो पोते न ले, ते प्रमाणे अचित्त फळनो गर्भ आपे तो पोते नोहि बोले, तेम अणिहि
पण न बोले,

पछी ते लेइने ते वगीचामां कोइ झाड नीचे अथवा मरानना छापरा नीचे बेसीने ज्यां जीव जंतु एकेंद्रियथी पंचेंद्रिय सुधी न होय त्या पोने शातिथी बेसीने फरनो गर्भ लीधेलो होय तेने फरीथी जोइले, अने पोताना के गृहस्थना प्रमादथी ठळीयो के काटो रही गयो होय, तो तेने खाता वाजुए राखीने खाइ रखा पछी एकांतमा जइने अचित्त जग्या कुंभारनो निभाडो विगरे होय, न्यां जग्या पुंजी पुंजीने परठवे.

आ जग्याए केइलाक आचार्यनो एवो अभिप्राय छे के आगळ गळन कोढ विगरेमां ते साधुने अधिक पोडा यती होय, अने तेने संसारी न करी शरुवाथी तेनी उमर जुवान होय, अने वेद एम सलाह आपे के आ रोगनी शांति मांटे मरेला; जनावर के माछलानो वचलो गर्भ तेना उपर बांधवो, आवा अपवादना कारणे छेदमूर्खना अभिप्राय पमाणे रुदाव पेला साधुना रक्षण मांटे लीधुं होय तो पण तेमां रहेल हाडकुं अथवा कांटो संभालथी एकांतमां लइ जइ परठवो अहों 'भुज' धातुनो अर्थ भोगवानो छे, पण खावा मांटे नहि, जेम पदाति (पायदळ सेना) नो राजा भोग करे छे, अथवा साधु पाट पाटलाने भोगवे छे.

से भिक्खू० सिंथा से परो अभिहठु अंतो पडिगहे विलं वा लोणं उब्बियं वा लोणं परिभाइत्ता नोहठु दलइज्जा, तहप्पगारं पडिगहं परहत्थंसि वा २ अफामुयं नो पडि०, से आहच्च पडिगाहिण् सिंथा तं न नाइंदरगण् जाणिज्जा, से तमायाए तत्थ गच्छिज्जा २ पुव्वामेव आलोइज्जा—आउसोति वा २ इमं किं ते जाणया दिन्नं, उयाहु अजाणया ? से य भणिज्जा—नो खलु मे जाणया दिन्नं, अजाणया दिन्नं, कामं खलु आउसो ! इयाणि निसिरामि, तं भुजहं वा णं परिभाएह वा ण तं परेहिं समणुत्तायं समणुसंठं तओ संजयामेव भुंजिज्जा वा पीइज्जा वा, नं च नो संचाएइ भोत्तए वा पायण्

वा साहम्मिया तथ वसंति संभोइया सपणुन्ना अपरिहारिया अदूरगया, तेसि अणुणयायव्वं सिया, नो जत्थ साहम्मिया जहेव बहुपरियावन्नं कीरइ तहेव कायव्वं सिया, एव खलु० ॥ (सू० ५९) ॥ २-१=१-१-१० ॥ पिण्डेपणायां

दशम उद्देशकः ॥

ते मिथु घर विगेरेमा गोचरी जतां कदाच गृहस्थ पासे मांदा विगेरे मांदा खांड विगेरे मांगतां बिड लत्रण खार्णमा उत्पन्न थएल मीठुं तथा उद्भिज्ज ते समुद्रनुं मीठुं भूलथी आपे, ते वखते साधुए तेना हाथमां के वासणमांथी तपासीने लेवु के भूलथी खांडने बदले मीठुं न आवे, पण कदाच वनेने उतावळ होवाथी साधुना पात्रमां आवी गयुं होय अने थोडे दूर गया पछी साधुने खबर पडे तो पाछो आवीने ते गृहस्थने कहे के, आ तमे खांडने बदले मीठुं आपेल छे ते जाणमां के अजाणमां? जो अजाणमां आप्यायुं कहे अने पछी एम कहे के तमने जो खप होय तो वापरजो, आ प्रमाणे गृहस्थ जो रजा आपे तो प्रासुक होय तो साधुए वहेचीने खांडुं, कदाच अप्रासुक आवे अने गृहस्थ पांडुं न छे तो परठववानो महान दोष जाणीने पोते खाय पीये, वधारे होय तो नजीक रहेला उत्तम साधुओने वहेची आपे, तेवा साधर्मिक न होय तो पोतानी शक्ति प्रमाणे वापर, (वाकीनुं परठवी दे.) आ साधुनुं सर्वथा साधुपणुं छे. (एटला मांटे वने त्यां लग्गी गोचरी जनारे गोचरीमांज पुरतुं लक्ष्य राखीने वस्तु लेवी के पछवाडे आवी तकलीफ न पडे.)

दसमो उद्देशो समाप्त.

અગ્યારમો ઉદ્દેશો.

દશમો ઉદ્દેશો કહ્યો, હવે અગ્યારમો કહે છે. તેનો આ પ્રમાણે સંવંધ છે, ગયા: ઉદ્દેશમાં મહેલા પિંડનો (લેવાં ન લેવા તથા વાપરવા પરઠવવા સંવંધી) વિધિ કહ્યો. તેનેજ અહીં વિગ્રેયથી કહે છે.

ભિક્ષુવાગા નામેગે એવમાહંસુ સમાણે વા વસમાણે વા ગામાણુગામં વા દૂહજમાણે મણુબં ભોયળજાયં લભિત્તા સે ભિક્ષૂ ગિલાડ, સે હંદદ્દુળં તસ્સાહરહ, સે ય ભિક્ષૂ નો ઘુંજિજ્ઞા તુમં ચેવળં ઘુંજિજ્ઞાસિ, સે એગઇઓ ભોક્ષામિત્તિક્કટ્ટુ પલ્લિ-
ઉંચિય ૨ આલોદ્દજ્ઞા, તંજહા-ઇમે પિંડે ઇમે લોળે ઇમે તિત્તે ઇમે કહુયળે ઇમે કસાળં ઇમે અવિલે ઇમે મહુરે, નો ચલ્લુ ઇત્તો
કિંચિ ગિલાળસ્સ સયડત્તિ માડદ્દાણં સંપાસે, નો ઇવં કરિજ્ઞા, તહાટિયં આલોદ્દજ્ઞા તહાટિયં ગિલાળસ્સ સયડત્તિ, તે
તિત્તયં તિત્તેત્તિ વા કહુયં કસાયં કસાયં અંવિલં અંવિલં મહુરં મહુરં (મૂ૦ ૬૦)

(ભિક્ષા માટે વિહાર કરે શુદ્ધ ગોચરી લે માટે ભિક્ષણ શીલા) તે સાધુઓ સમાન આચાર વિચારં વ્યવહારવાળા એકજ જગ્યા-
એ રહ્યા હોય, અથવા વહાર ગામથી વિહાર કરતા આવ્યા હોય, (વા શબ્દથી અસમાન આચારવળા પળ ભેળા સમજવા) તેમા કોઈ
સાધુ માંદો પડે, નો ભિક્ષામાં ફરનારા સાધુઓ ગોચરીમા મનોજ્ઞ ભોજનનો લાભ થતા વીજા સોચતી સાધુને કહે કે આ સારં ભોજન
તમે લેઈને માંદા સાધુને આપો, અને જો તે ન ચ્વાય, તો તમેજ ચ્વાડ લે જો, આ પ્રમાણે માદાની વેચાવચ્ચ કરનાર ને કહેતાં તે
સાધુ માદા માટે આહાર લેઈને વિચાર કરે કે, આ સારં મિષ્ટાન વિગેરે સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ હું ચ્વાડશ, પછી તે માંદા પાસે જડને સારો

आहार रुपीनीने मांदांने कहे के आ आहार तमने आपतां वायु विगेरे वधी जसो माटे तमारे खावा योग्य नथी, कारण के आ अपथ्य छे. एटले तेना आगळ आहारानुं पात्र मुकी कहे के तमारे माटे साधुए आहार आप्यो छे, पण आ तो लखो छे, तीखो छे, कडवो छे, कपायेलो खाटो मधुर छे. ते असुक रोग उत्पन्न करे तेवो छे. माटे तमने तेनाथी उपकार थाय तेम नथी, आ प्रमाणे कही मांदांने डरावीने—ठगीने पोते खाड जाय ते माटे कपट कर्तु कहेवाय, तेवुं पाप साधुए न करवुं, तयारे तेणे थुं करवुं ? ते कहे छे—

जेवुं होय तेवुं मांदांने देखाडवु, अर्थात् कपट कर्तुविना तेने अनुकूल होय ते वधो आहार समजावीने आपी देवो. भिक्षवाणा नामेगे एवमाहंसु—समाणे वा वसमाणे वा गमाणुगामं दूज्जमाणे वा मणुजं भोग्यजायं लभित्ता से य भिक्षु गिलाड से हृदयं तस्स आहरह, से य भिक्षु नो भुंजित्ता आहारिज्जा, से णं नो खलु मे अंतराए आहरिस्सामि, दवेयाइं आइत्ताणं उवाक्कम्म ॥ (सू० ६१)

ते साधुओ सुदर आहार लावीने पोताने त्या रहेला अथवा नवा परोणा आवेला साधुओने मांदांने उद्दशीने कहे के, आमां-थी मांदांने योग्य सारं सारं भोजन लो अने ते न ग्वाय तो पाछुं लावजो, पछी लेवा वाळो कहे के हुं तेने अंतराय पाडया विना तेने योग्य आपीने चाकीनुं वधेछुं पाछुं लावीश. पछी आहार लइने मांदांने आहार गया सूत्रमां वनाव्यो प्रमाणे खोटुं समजावी तेने ठगी ते पोते वधुं खाइ ले, अने आहार आपनार साधुओने मोडेथी जइने कहे के, ते साधुए कद लीधुं नहि. तो ते पाछुं लावता मने वेयावच्च करतां गोचरी योग्य समये न चापरवाथी शूळ उठी, तेथी तमारी पासे पाछो आहार न लाव्यो, (पण मे

जेम तेम दुःखेथी खाइ लीथो !) आहुं कपट न करवुं. मोटे गुं करवुं ? ते कहे छे—

तेवुं कपट कर्यो विना मांदाने वधो आहार वतावी सत्य समजावीने ते जेउलो आहार ले, ते आपवो, अने न ले ते बीजा साधुओने पाछो अपी आचवो.

पिंडना अधिकारथीज सातपिंडेपणाने आश्रयी मूत्र रुहे छे.

अह भिक्खू जाणिज्जा सत्त पिंडेसणाओ सत्त पाणेसणाओ, तत्थ खलु उमा पढमा पिंडेपणा-असंसहे हत्ये असंसहे मत्ते तहप्पगारेण असंसहेण हन्येण वा मत्तेण वा असणं वा ४ सयं वा ण जाइज्जा परो वा से दिज्जा फामुयं पडिगाहिज्जा, पढमा पिंडेसणा १ ॥ अहावरा दुच्चा पिंडेसणा—संसहे हत्ये मंसहे मत्ते, तहेय दुच्चा पिंडेपणा २ ॥ अहावरा तथा पिंडेसणा—इह खलु पाईणं वा ४ संतेगयाइ सट्ठा भवंनि—गाहावई वा जाव कम्मकरी गा, तेसिं च णं अन्नयरेसु वित्तरुवेसु भायणजाणमु उयनिक्खित्तपुवे सिया, तंजहा थालंसि वा पढरसि वा सरगंसि वा परगंसि वा वरगंसि वा, अह पुणेवं जाणिज्जा—असंसहे हत्ये संसहे मत्ते, संसहे वा हत्ये असंसहे मत्ते. से य पडिगगहारी सिया पाणिपडिगगहिण वा, से पुवामेव०—अ.उसोत्ति वा ! २ एण तुमं असंसहेण हत्येण संसहेण मत्तेण संसहेण वा हत्येण असंसहेण मत्तेण अस्सि पडिगगहंगंसि वा पाणिसि वा निहट्टु उचित्तु दलयाहि तहप्पगारं भोयणजाय सयं वा णं जाउज्जा २ फामुयं० पडिगाहिज्जा, तइया पिंडेसणा ३ ॥ अहावरा चउत्या पिंडेसणा—से भिक्खू वा० से जं० पिहुयं वा जाव चाउलपलंवं वा अस्सि खलु पडिगगहियंसि अप्पे पञ्चाकम्मे अप्पे पज्जावजाण, तहप्पगारं पिहुयं वा जाव चाउलपलंवं वा सयं वा णं० जाव

પડિ૦, ચડત્યા પિંડેસણા ૪ ॥ અહાવરા પંચમા પિંડેસણા—સે ભિક્ષુ ત્રા ૨ ઉગ્ગહિયમેવ ભોયણજાયં જાણિજ્ઞા, તેજહા સારાંગસિ ત્રા ડિંડિપંસિ ત્રા કોસંગસિ ત્રા, અહ પુર્ણેવં જાણિજ્ઞા ત્રહુપરિયાવન્ને પાણીસુ દગ્ગલેવે, તહ્પગારં અસણં ત્રા ૪ સયં૦ જાવ પડિગાહિ૦, પંચમા પિંડેસણા ૫ ॥ અહાવરા છઠ્ઠા પિંડેસણા—સે ભિક્ષુ ત્રા ૨ પગ્ગહિમેવ ભોયણજાયં જાણિજ્ઞા, નં ચ સયદ્દાપ્ પગ્ગહિયં, તે પાયપરિયાવન્ને તે પાણિપરિયાવન્ને ફાસુયે જં ચ પરદ્દાણ પગ્ગહિયં પંડિ૦, છઠ્ઠા પિંડેસણા ૬ ॥ અહાવરા સત્તમા પિંડેસણા—સે ભિક્ષુ ત્રા ૦ ત્રહુહલ્લિયધમ્મિયં ભોયણજાયં જાણિજ્ઞા, જં ચડન્ને ત્રહવે દુપયચડપ્પયસમણમાદ્દણં અતિહિક્કિત્તવણીમગા નાત્રકંવંતિ, તહ્પગારં હલ્લિયધમ્મિયં ભોયણજાયં સયંત્રાણ જાહજ્ઞા પરો ત્રા સે દિજ્ઞા જાવ પડિ૦, સત્તમા પિંડેસણા ૭ ॥ દ્વેયાઓ સત્ત પિંડેસણાઓ, અહાવરાઓ સત્ત પાણેસણાઓ, તત્થ ત્રહુ દ્વમા પદ્ધમા પાણેસણા—અસસદ્દ હત્થે અસંસદ્દે મત્તે, તે ચેવ ભાણિયવ્વં, નવરં ચડત્યાપ્ નાણત્તં । સે ભિક્ષુ ત્રા ૦ સે જં પુણ ૦ પાણગજાય જાણિજ્ઞા, તેજહા—તિલોદગં ત્રા ૬, અસ્સિ ત્રહુ પડિગ્ગહિયંસિ અપ્પ પન્નજાકમ્મે તેહેવ પડિગાહિજ્ઞા ॥ (સુ ૬૨)

અથ શબ્દ અધિકારના અંતરમાં આવે છે. પ્ર૦—થું અધિકાર ત્રતાવે છે ? ઉ૦—સાતપિંડેયના. અને પાન (પાણી) ની ગ્મણા અર્થાત્ ભિક્ષુ એમ જાણે કે નીચે ત્રતાવેલી પિંડ એસણા તથા પાન એસણા છે,

૧ અસંસદ્દા ૨ સંસદ્દા ૩ ઉદ્દા ૪ અપ્પેલત્રા ૫ ઉગ્ગહિયા ૬ પગ્ગહિયા ૭ ઉજ્જથમ્મા. સાધુઓના વે મેરૂ છે, ગચ્છમાં રહેલ સ્થવિર કલ્પી અને ગચ્છથી નીકળેલા જિનકલ્પી, ઉપરની સાતે પિંડેયણઃ સ્થવિર

प्रथमनी पिंड पपणानुं स्वरूप—

कल्पीने लेवाय. पण जिनकल्पीने प्रथमनी वे छोडीने पाळळनी पांचलेयाय छे.

अससंष्ट हाथ, अससंष्ट वासण, अने चहोराच्या पछी वासणमां द्रव्य रहे अथवा न रहे, तेमां जो बोलकुल द्रव्य न रहे तो तुर्त वासण धोवानो पश्चात् कर्मनो दोष लागे, छता पण गच्छमां बालक, बूढो, तपस्वी विगेरेना आकुळणाना कारणे निषेध नथी, तेथीज मूत्रमा तेनी चिंता करी नथी, न खरडेळुं वासण, तेथी असन विगेरे चार प्रकारनो आहार याचे, अथवा गृहस्थ पोते याच्या विना पण आपे, तो खप हाथ ते प्रमाणे फासु आहार ग्रहण करे.

वीजी पिंडपपणा.

खरडेळो हाथ, खरडेळुं वासण, गृहस्थ पोताना मोटे ते वस्तु लेवा हाथ अने वामण खरडे—

त्रीजी पिंडपपणा.

प्रज्ञापकनी अपेक्षाए पूर्बे विगेरे दिशामा केटलाक श्रद्धालु श्रावको के भद्र गृहस्था रहेता होय, ते शेठथी लडने नोरुडी सुथी होय छे, तेमना घरमां अनेक जातिना वा तगोमा अन्न विगेरे प्रथम नांखेळुं होय छे, ते थालमां पिठर सरग ते शारिका (सरकीया) ना घासनुं वनावेळुं सूपइ विगेरे परग ते वासनी वनावेळी छावडो विगेरे छे, 'वसग' ते मणि विगेरे रत्नो जडीने वनावेळुं क्रियती वासण होय, तेमां कोइ चीज काढीने मुहो हांय, तो हाथ न खरडेळो होय अने वासण खरडेळुं होय, तो पातरां धारण कत्तार स्थविर कल्पी अथवा पात्रा छोडीने हाथमां खानार जिनकल्पी होय, तो गृहस्थने प्रथमन कहे हे आयुष्यन् ! अथवा हे वाड !

तमे न खरडेला हाये, खरडेला वासणे अथवा खरडेला हाये, खरडेला वासणे आ पातरामां के आ हाथमां संभाळयीं लडने आपो अथवा पोते जे वस्तु जाइती होय, तेनु नाम कहीने यावे अने ते गृहस्थ आपे तो फासु आहार ले:

अहीं खरडेलो हाथ, खरडेलुं वासण अने थोडुं द्रव्य पछवाडे रहे एवो आठमो भांगो जिनकलीने कल्पे, स्वविर कलीने तो मूत्र अर्थनी 'हानि' विगेरेना कारणोने लडने वथा भांगा कल्पे छे—

अल्पलेपा नामनी चोथी पिंडिषणा:

कुरसुरा मसरा पृथुक विगेरे, चोखा शेकीने वनावेला होय, तो ते लेतां वासण हाथने लेप लागतो नथी तथा अल्प ते चोखानी कणकी विगेरेना वनावेल होय तो अल्पपर्यय कहेवायो ते वनेने लेवाय छे. तेम वाल. चणा विगेरे पण कल्पे.

अवगृहिता (५)—एटले गृहस्थे पोताने खावा माटे वासण धांशु होय के हाथ धोया होय, तेवा वासणमां जां प्राणीनो लेप देखातो होय तो लेवुं न कल्पे. पण बहु मुकाइ गंधु होय तेवा शरावला, डिंडिम (कांसांनुं वासण) तथा कोशक मां खावांनुं काढेलुं

हाय तो साधुने लेवुं कल्पे
प्रगृहीता—गृहस्थे स्वार्थ माटे के बीजा माटे चरु, हांडी विगेरे रांधवाना वासणमांथी चाटवा विगेरेथी लडने बीजाने वस्तु आपी होय ते बीजाए न लीधी होय, अथवा साधुने अपात्री होय तो प्रगृहीता कहेवाय, ते गृहस्थना वासणमां के हाथमां वस्तु होय तो

फासु होय ते ले.
उज्झीत भर्मा—ते घरनी अंदर घृणा नोकर चोपगा के अन्य साधु व्रक्षण अतिथि मागण इच्छे नहि तेवी लूवी सादी रसोइ

હોય તે પરઠવવા યોગ્ય હોય તેવું ભોજન પોતે યાત્રે અથવા ગૃહસ્થ આપે તો લે. હવે સાત પાણીની ઇયળાઓ કહે છે.—તેમા પ્રથમની ત્રણ તો ભોજન મારુક છે અને ચોથીમાં ભેદ છે. કારણ કે તે પાણી સ્વચ્છ હોવાથી તેમાં અલ્પ લેપપણું છે, તેથી સંસૃષ્ઠ વીગેરેનો અભાવ છે, આ પછીની ત્રણ પાણીની ઇયળાઓ વધારે વધારે વિશુદ્ધ હોવાથી ઇવોજ ક્રમ છે. (અન્ન માફક પાણીનું પણ જાણવું)

હવે આ વતાવેલા અથવા પૂર્વે વતાવેલા મૂત્ર વડે થું કરવું તે કહે છે.

इच्छेयासि सत्तण्ह पिंडेसणाणं सत्तण्हं पाणेसणाणं अन्नयरं पडिमं पडिवज्जमाणे नो एवं वइज्जा—मिच्छापडिवज्जा खलु एए भयंतारो, अहमेगे सम्मं पडिवत्ते, जे एए भयंतारो एयाओ पडिमाओ पडिवज्जित्ता णं विहरंति, जो य अहमंसि एयं पडिमं पडिवज्जत्ताणं विहरामि सव्वेऽवि ते उ जिणाणाए उवट्ठिया अन्नन्नसमाहीए, एवं च णं विहरंति, एयं खलु तस्स तस्स भिक्खुणीए वा सामगियं ॥ (मू० ६३) २-१-१-१? पिण्डैपणायामेकादश उद्देशकः ॥

આ સાત પિંડેપણા અથવા પાન ઇયળામાની કોઈપણ પ્રતિમાને સાધુ સ્વીકારીને આવું પછીથી ન ચોલે, કે—“વીજા સાધુ ભગવંતો સારી રીતે પિંડેપણા ત્રિગેરે અભિગ્રહો પાલતા નથી, હુંજ ઇફલો વરોચર પાલું છું.” તેથી ખેંજ વિશુદ્ધ અભિગ્રહ લીધો છે, પણ વીજાઓનું નથી લીધો, આ ઉપરથી ગચ્છમાંથી નીકળેલાં કે ગચ્છમાં રહેલાં પરસ્પર સમઘટિથી દેશવા, પણ ઉત્તમ રીતે પિંડેપણા પાલનારા ચડતી અવસ્થાનું પહોંચેલા ગચ્છમાં રહેલા સાધુનું પણ પોતાનાથી નીચા સાધુ જેઓ પ્રથમની પિંડપણામાં રહ્યા હોય તેમને પણ દોષ દેવો નહિ.

प्र०—ए्यारे थुं करवुं ? ते कहे छे.

આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વારો કહેવા, તેથી નામ નિષ્પન્ન નિષ્કેષમાં “શર્ય ણ્ણા” નામ છે, તેના નિષ્કેષા કરવામાં “પિઢૈપણા નિર્યુક્તિ” જ્યા સંભવે ત્યા હંકાણમાં પ્રથમ ગાથા વઢે અને ત્રીજી ણ્ણાઓની નિર્યુક્તિઓને યથાયોગ સંભવનાં ત્રીજી ગાથા વઢે પ્રકટ કરીને ત્રીજી ગાથા વઢે “શર્યા” શબ્દના ‘હ નિષ્કેષા’ ના વિચારમાં નામ સ્થાપના છોડીને નિર્યુક્તિકાર કહે છે.

દબ્બે સ્થિતે કાલે ભાવે, સિજ્ઞાય જા તઈં પગયં કેરિસિયાસિજ્ઞા સલ્હુ સંજય જોગત્તિ નાયબ્બા ? ॥ ૨૯૮ ॥

દ્રવ્ય શર્યા ક્ષેત્ર શર્યા કાલ્કા શર્યા અને ભાવ શર્યા એ ચાર પ્રકારે શર્યા છે, તેમાં દ્રવ્ય શર્યાની જરૂર છે, તેથી સંયતોને કેવો શર્યા યાગ્ય છે. તેજ હવે વતાવશે. દ્રવ્ય શર્યાની હવે વ્યાખ્યા કરે છે.

તિત્તિહા ય દબ્બસિજ્ઞા સચિત્તાડચિત્ત મીસગા ચેવ । સ્થિત્તપિ જમિ સ્થિતે કાલે જા જંમિ કાલંમિ ॥ ૨૯૯ ॥

ત્રણ પ્રકારની દ્રવ્ય શર્યા છે, સચિત્ત અવિત્ત અને મિશ્ર. તેમાં સચિત્ત તે પૃથ્વીકાય ત્રિગેરે ઉપર, અને અવિત્ત તે પ્રાસુક પૃથ્વી ત્રિગેરે ઉપર, અને મિશ્ર તે જે અર્ધપરિણત પૃથ્વી ત્રિગેરે ઉપર જે શર્યા હોય તે અથવા સચિત્ત શર્યાનું વર્ણન નિર્યુક્તિકાર હવે પછીની ગાથામાં પોતેજ કહે છે, ક્ષેત્ર શર્યા તે જે ગામ ત્રિગેરે ક્ષેત્ર (સ્થાન)માં શર્યા કરાય તે. કાલશર્યા તે જે ક્રતુબદ્ધ-કાલ ત્રિગેરેમાં જે શર્યા કરાય, તે કાલ શર્યા છે, તેમાં સચિત્ત દ્રવ્ય શર્યાનું દૃષ્ટાંત વતાવે છે.

ઉક્કલ કલિંગ ગોઅમ વગુમઈ ચેવ હોઈ નાયબ્બા । ણ્યં તુ ઉદાહરણં નાયબ્બં દબ્બસિજ્ઞાણ ॥ ૩૦૦ ॥

આ ગાથાનો ભાવાર્થ કથાથી જાણવો.

એક અટવીમાં બે ખાડાઓ ઉત્કલ અને કલિંગ નામનાં વિપમ (વિકટ) પ્રદેશમાં પલ્લિ વનાવીને ચોરી કરે છે. તેમની બેન

વલ્લુમતી નામની છે, ત્યાં ગૌતમ નામનો નિમિત્તિઓ આવ્યો, જે ભાડોએ તેનો સત્કાર કર્યો, પણ વલ્લુમતીએ જ્ઞાનગીમાં કહ્યું કે આ આપણું મહત્ત્વ કરનાર મદ્રક નથી, આ બધીં રહીને આપણી પલ્લીનો વિનાસ કરશે, માટે તેને કાઢવો જોડા, તેથી તે જે ભાડોએ તેના વચનથી તેને કાઢ્યો, પેલા નિમિત્તિઓ પણ તેના ઉપર દ્રેષી વનીને આ પ્રતિજ્ઞા કરી કે “જો હું વલ્લુમતીના ઉદરને ઓળે તેના વચનથી તેને કાઢ્યો, પેલા નિમિત્તિઓ પણ તેના ઉપર દ્રેષી વનીને આ પ્રતિજ્ઞા કરી કે “જો હું વલ્લુમતીના ઉદરને ચીરીને તેમાં ન છુડ તો મારું નામ ગૌતમ નહિ.” વીજા આચાર્યો કહે છે કે તે સમયે તેને શાલકો નાના હોવાથી વલ્લુમતી પોતેજ પલ્લીની માલીક હતી, અને ત્યાં ઉત્કલ અને કલિંગ નામના જે નવા નિમિત્તિઓ આવેલ હતા, તેથી પૂર્વે આવેલ ગૌતમ નિમિત્તિઓને પોતે કાઢ્યો, તેથી ગૌતમે દ્રેષી પ્રતિજ્ઞા કરીને માર્ગમાં સરસવ વાવતો ગયો, ચોમાસામાં સરસવો ઊગ્યા. તે ઊગેલા સરસવોને આધારે વીજા રાજાનો પ્રવેશ કરાવી તે વધી પલ્લીને છુટાવીને શાલી નાલી, ગૌતમે પણ વલ્લુમતીને કેદ પકડી તેનું પેટ ચીરાવીને થોડી જીવતી તરફડતી હતી, તે સમયે તેના પેટ ઉપર મૂતો, આ સચિત્ત દ્રવ્યશય્યા ‘જાળવી’.

‘ભાવજાયાનું વર્ણન.

॥૩૦૧॥

દુવિદ્યા ય ભાવસિજ્ઞા કાયણ છવિદે ય ભાવમિ । ભાવે જાં જલ્ય જયા સહદુહગબ્ધાડસિજ્ઞાસુ ॥ ૩૦૧ ॥
જે પ્રકારની ભાવશય્યા છે. (૧) કાય વિષય સંબંધી અને છ ભાવ સંબંધી તેમાં જે જીવ ઔદયિક વિગેરે ભાવમાં જે કાલે વર્તે, તે તેની છ ભાવરૂપ ભાવશય્યા છે, કાયના કે શયન તે શય્યા સ્થિતિ છે, તેજ પ્રમાણે જે જીવ સ્ત્રી વિગેરેની કાય (ઉદર)માં મર્મપણે રહેલો હોય, તે જીવને સ્ત્રી વિગેરેની કાયના ભાવશય્યા છે. કારણ કે સ્ત્રી વિગેરેની કાયમાં સુખમાં દુઃખમાં સુતા ઉઠતા દરેક વખતે તે જીવ તેની અંદર રહેલી વધી અવસ્થાવાલો થાય છે, માટે તે કાય સંબંધી ભાવશય્યા છે.

આ અન્યનનો વધો અર્થોધિકાર શર્યા વિષય સંબંધી છે, અને હવે ઉદ્દેશનો અર્થોધિકાર વતાવવા નિર્ણયિતકાર કહે છે.

સબ્બે વિ ય સિજ્જવિસોદ્ધિકારગા તહ્મવિ અત્થિ ઉ વિસેસો । ઉદ્દેસે ઉદ્દેસે વુન્હામિ સમાસઓ કિંવિ ॥ ૩૦૨ ॥

આ વધા દટલે જણે ઉદ્દેશા જો કે શર્યા વિશુદ્ધિ કરનારા છે, તોપણ તેમાં દરેકમા કાંઈક વિશેષ છે, તેને હું ટુંકાણમાં કહીશ, તે કહે છે—

ઉગમદોસા પઢમિલ્લુખંમિ સંસત્ત પચ્ચાયા ય ૧ । ત્રિયંમિ સોઅગ્ગે વહુવિહસિજ્જાવિવેગો ૨ ય ॥ ૩૦૩ ॥

તેમાં પ્રથમ ઉદ્દેશમાં વસતિના ઉદ્ગમ દોષા આધા કર્મ વિગેરે છે, તથા ગૃહસ્થ વિગેરેના સંસર્ગથી અપાયો ચિત્તવેલા છે, તથા ત્રીજા ઉદ્દેશમાં શૌચવાદિ (ગૃહસ્થો) ના વહુ પ્રકારના દોષો તથા શર્યાનો વિવેક (ત્યાગ) વતાવે છે. આ અર્થોધિકાર છે.—

તદ્દેણ્ જયંતલ્લણા સઙ્ગાયસસઙ્ખવરોદ્ધિ જડયવં । સમવિસમાઈણ્ણુ ય સમણેણં નિજ્જરટ્ટાણ ૩ ॥ ૩૦૪ ॥

ત્રીજા ઉદ્દેશામા જયણા પાલનાર ઉદ્ગમ વિગેરે દોષો ત્યજનાર સાધુને જે છલના થાય, તે દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો, તથા સ્વાધ્યાયને અનુકૂળ એ સમવિપમ વિગેરે ઉપાધ્યમાં નિર્ભરના અર્થો સાધુણ રહેવું, એ વિષય છે, નિર્ણયિત અનુગમ કલો હવે સૂત્રાનુગમમાં સૂત્ર કહે છે—

સે ખિમ્મલૂ વા૦ અધિકંસિજ્જા ઉવસ્સયં એસિત્તણ્ અણુપવિસિત્તા ગામં વા જાર રાયહાણિં વા, સે જં પુણ ઉવસ્સયં જાણિ-
જ્જા સઅંદં જાવ સસંતાણયં તહ્મણ્ણારે ઉવસ્સણ નો ઠાણં વા સિજ્જં વા નિસીદિયં વા વેદ્ધા ॥ સે ખિમ્મલૂ વા૦ સે જં
પુણ ઉવસ્સય જાણિજ્જા અપ્પંદં જાવ અણ્ણસંતાણયં તહ્મણ્ણારે ઉવસ્સણ પઢિલેહિત્તા પમ્મજ્જિત્તા તથો સંજયામેવ ઠાણં વા

३ चेज्जा ॥ से नं पुण उवसस्सपं जाणिज्जा अस्सि पडिआए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं ४ समरंब्ब इसमुद्दिस्स कीयं पामिच्चं अच्छिज्जं अणिसट्ठं अभिहइं आहहुं चेएइ, तहप्पगारे उवस्सए पुरिसंतरकडे वा जाव अणासेविण वा नो ठाणं वा ३ चेज्जा । एवं बहवे साहम्मिया एगं साहम्मिणि बहवे साहम्मिणीओ ॥ से भिक्खू वा० से जं पुण उ० बहवे समणवणीमए पगणिय २ समुद्दिस्स तं चेव भाणियव्वं ॥ से भिक्खू वा० से जं बहवे समण० समुद्दिस्स पाणाइं ४ जाव चेएति, तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव अणासेविण नो ठाणं वा ३ चेज्जा ३, अह पुणेवं जाणिज्जा । पुरिसंतरकडे जाव सेविण पडिलेहिच्चा २ तओ संजयामेव चेज्जा ॥ से भिक्खू वा० से जं पुण अस्संजए भिक्खुपडि-याए कडिए वा उक्कंविण वा छन्ने वा लिच्चे वा घट्टे वा मट्टे वा समट्टे वा सेपधूमिण वा तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतर-कडे जाव अणासेविण नो ठाणं वा सेज्जं वा निसीहिं वा चेज्जा, अह पुण एवं जाणिज्जा पुरिसंतरकडे जाव आसेविण पडिलेहिच्चा २ तओ चेइज्जा ॥ (सू० ६४)

ते भिक्षु उपाश्रयमा रहेवाने जो इच्छन्तो होय तो गाम विगेरेमां जाय, त्यां जइने साधुने योग्य वसति शोधे, त्यां जो इडा विगेरे, जंतु युक्त मकान होय, त्या वास विगेरे न करवो, ते बतावे छे स्थान ते काउस्सग शय्या ते संथारो करवो. निपीधिका ते स्वाध्याय (भणवानुं) आ वण न करवा, (अर्थात् जीव जंतुवाळा मकानमा उतरखुं नहि.) पण जेमां जतु न होय त्यां उतरी ते काउसग विगेरे करवो. हवे उपाश्रय संबंधी उद्दगम विगेरे दोपो बतावे छे.

ते भिक्षु एवं जाणे के कोड श्रावके आ उपाश्रय कराव्यो छे, पण ते एक साधु जे जिनेश्वरनी आज्ञा प्रमाणे अनुष्ठान करे छे,

तेने उद्देशीने जीवोनो आरभ करीने वनावेलो छे, अथवा ते साधुने उद्देशीने वेंचातो लीधो छे, अथवा अन्य पासेधी उल्लीफो लीधो छे, अथवा नोकर विगेरे पासेधी वल—जवरीधी लीधो छे, वधानो सामदो होय, तेमा वधानी रजा लीधा विना लीधो होय अथवा तैयार थयेलु मकान के तबु विगेरे बीजी जग्याधी लावेल होय, आवा स्थानने श्रावक साधुनी पासे आवीने आपे, तो तेवा उपाश्रयमा ज्या सुगी बीजो पुरुष तेवा मकानने न वापरें, त्यां सुगी पोते तेमा काउसग विगेरे के रहेवास न करे, आ एरु साधु आश्रयी न्हं. ते प्रमाणे घणा साधु एरु साध्वी के घणी साध्वीने उद्देशीने ते आश्रयी पण समजवुं, वळी तयारपल्ली श्रमण वणीमग आश्रयी सूचमां पण पिडैपणा सूत्र प्रमाणे जाणहुं, एन्ले ते सूत्रमा समजवु के प्रथम पोते न उतरवुं पण साधु सित्राय बीजो कोइ गृहस्थ उतरें, तयारपल्ली पोते उतरें तथा साधु जाणे के आ उपाश्रय साधुने माटे गृहस्थे वासनी कांवी (खापटो) विगेरेधी बांधेल छे, दर्भ विगेरेधी छायेल छे, छाण विगेरेधी लोंप्यो छे, खडो विगेरे खडवचडा पदार्थधी घस्यां छे, अने तेने कलि विगेरेना लेपथी कोमल वनाव्यो छे, तथा जमीन साफ करी मंस्कार्यो छे, दुर्गधी दूर करावा धुप विगेरेधी धुपान्यो छे, आबुं जो साधु माटे करेलु होय तो ज्यां मुधी कोड गृहस्थ न वापरें, त्या सुधी ते मकानमा पोते काउसग विगेरे न करे, पण ज्यारे बीजो वापरें, तेवुं जाणे तयार पल्ली ते मकान पडिलेही प्रमाजीने काउसग विगेरे करे.

से भिमखू वा० से जं० पुण उवस्मयं जा० असंजण भिमखुपडियाण खुडियाओ दुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा, जहा पिडिसणाण जाव संथारगं संथारिज्जा वहिया वा निबन्धु तरुणगारे उवस्सण अपु० नो टाण ३ अह पुणेवं० पुरिसंतरकडे आसेविण पडिलेहिता २ तओ संजयामेव आव चेडज्जा ॥ से भिमखू वा० से जं० असंजण भिमखुपडियाण उदग्गण-

સૂત્રાણિ કંદાણિ વા મૂલાણિ વા પત્તાણિ વા પુષ્પાણિ વા ત્રીયાણિ વા હરિયાણિ વા ઠાળાઓ ઠાળં સાહરહ
 વહિયા વા નિળ્લકલૂ તં અપું નો ઠાળં વા ચેહજ્જા, અહ પુળં પુરિસંતરકંદં ચેહજ્જા ॥ સે ખિકલૂ વા સે જંઠ અસંજં
 ધિં પીઠં વા ફલગં વા નિસ્સેણિં વા ઉદ્દલ્લુ વા ઠાળાઓ ઠાળં સાહરહ વહિયા વા નિળ્લકલૂ તહપ્પમારે ઉં અપું નો
 ઠાળં વા ચેહજ્જા, અહ પુળં પુરિસં ચેહજ્જા, ॥ (સું ૬૫)

તે મિથુ આવા પ્રકારનો ઉપાશ્રય જાણે કે તે ગૃહસ્થે સાધુને ઉદ્દેશીને નાની ચારીનું મોટું ચારણું કર્યું છે, તેવા મકાનમાં જ્યાં
 સુધી ગૃહસ્થ વિગેરે વીજો પુરુષ તે મકાન ન વાપરે ત્યાં સુધી સાધુ તેને ન વાપરે. આ વંને સૂત્રમાં પણ ઉત્તર ગુણો વર્ણવ્યા છે, તે
 પૂર્વે ત્તાવેલા દોષથી દુષ્ટ શર્યા હોય તો પણ વીજા પુરુષે સ્વીકાર્યા પછી કલ્પે છે, પણ મૂલ ગુણથી દુષ્ટ હોય તો વીજા પુરુષે સ્વી-
 કાર્યા પછી પણ કલ્પતી નથી, મૂલ ગુણના દોષો નીચે મુજબ છે, “પટ્ટી વંસોદો ધારણા ઉચત્તારિ મૂલવેલોઓ” એટલે પ્રષ્ઠ વાંસ
 વિગેરેથી સાધુ વિગેરે માટે જે ત્રસતિ તૈયાર કરાવાય, તે મૂલ ગુણથી દુષ્ટ છે.

પીઠનો વાંસડો, જે ધારણ કરનારા. તથા ચાર મૂલ વેલીઓ હોય—(સાધુ માટે વાંસડા ઉભા કરીને મકાન વનાવે તે સાધુને
 કલ્પે નહિ) વલ્લી તે સાધુ આવો ઉપાશ્રય જાણે કે ગૃહસ્થ સાધુને ઉદ્દેશીને પાળીથી તૈયાર થયેલાં કંદ વિગેરે વીજા મકાનમાં (તે
 ખાલી કરવા માટે) લઈ જાય છે, અથવા તેનો વહાર ઢગલો કરે છે, તેવા મકાનમાં જ્યાં સુધી વીજો માળસ આવીને ન રહે ત્યાં
 સુધી સાધુ તેમાં ન ઉતરે, પણ વીજાએ વાપર્યા પછી સાધુ તેમાં રહે, તેજ પ્રમાણે અચિત વસ્તુ પણ ધરમાથી વહાર કાઢે તોપણ
 પુરુષાંતર થયા પછી સાધુએ તે મકાન વાપરવું; કારણ કે તેમાં પણ ફેરફાર કરતાં ત્રસ જીવનો વધ થવાનો સંભવ છે. વલ્લી—

સે મિલ્લુ વાં સે જં તંજહા—લંખંસિ વા મંચંસિ વા માર્લંસિ વા પાસાં હમ્મિં અન્નયરંસિ વા તહપ્પગારંસિ અંતલ્લિ-
ક્વજાંયંસિ, નન્નત્થ આગાઠાણાગોદેહિં કારણેહિં ઠાણં વા નો ચેહજ્ઞા ॥ સે આહચ્ચ ચેહ્ણ સિયા નો તત્થ સીઓદગવિય-
હેણ વા ૨ હત્થાણિ વા પાયાણિ વા અચ્છીણિ વા દંતાણિ વા મુહં વા ઉચ્છોલિજ્જ વા, પહોહજ્જ વા, નો તત્થ ઋસંહં
પરુરેજ્જા, તંજહા—ઉચ્ચારં વા પાં લેવં સિં વંતં વા પિત્તં વા પૂયં વા સોણિયં વા અગ્ગર વા સરીરાવ્યં વા, કેવલી
કૂયા આયાણમેયં, સે તત્થ ઋસંહં પગરેમાણે પયલિજ્જ વા ૨, સે તત્થ પયલમાલે વા પવડમાણે વા હત્થં વા જાત્ર સીસં વા
અન્નયરં વા કાંયંસિ ઇંદિયજાલં લ્હસિજ્જ વા પાર્ણિ ૪ અભિહજ્જિજ્જ વા જાત્ર વત્તોવિજ્જ વા, અથ મિલ્લુણ પુવ્વોવહ્દા
૪ તં તહપ્પગારં ઉવસ્સણ અંતલ્લિક્વજાણ નો ઠાણંસિ વા ૩ ચેહજ્ઞા ॥ (સૂં ૬૬)

તે મિલ્લુ આવો ઉપાશ્રય જાણે, કે તે એક થામાના ઉપર વનાવેલું મકાન છે, અથવા માંચડા ઉપર છે, અથવા માલ્લા ઉપર છે,
પ્રાસાદ તેં ઘીજે મજલે મકાન આપ્યું છે, (પ્રાસાદ તે સારું પાકું મકાન વાપ્યું હોય તે છે)—હર્મ્યતલ તે ભોંયરાવાલું મકાન છે,
આવા મકાનમાં વને ત્યાંસુધી સાધુણ નિવાસ ન કરવો, પણ ઘીજા મકાનના અભાવે તેં મકાન વાપર્યું પડે તો શું કર્યું તે કહે છે.
ત્યાં ઠંડા પાણી વિગેરેથી હાથ ધુવે નહિ, તથા ત્યાં રહીને ટટ્ટી જવા વિગેરેની ક્રિયા ન કરે, કારણ કે કેવલી પ્રશુ તેમાં કર્મ વધ
અને સંયમની ચિરાધના વત્તાવે છે, ત્યાં ત્યાગ કરતો પડી જાય, અને પડતાં હાથ પગ વિગેરે ચરીરના અગયને નુકશાન થાય તથા
પોતે પડતાં ઘીજા જીવોને પીડે, અથવા જીવથી હણે, આ પ્રમાણે નુકશાન જાણીને સાધુણ કાતો તેવા અધરના કે ભોંયરાના સ્થા-
નમા ઉતર્યું નહિ, (અથવા ઉતર્યું પડે તો સંભાળીને ચડ્યું—ઉતર્યું કે જગ્યા વાપરવી.) વલી—

से भिक्खू वा० से जं० सदृशियं सखुडं सपसुभत्तपाणं तहप्पगारे सागारिण उवस्सए नो ठाणं वा ३ चेइज्जा । आया-
नमेयं भिक्खूस्स गाहावइकुलेण सद्धिं संवसमाणस्स अलसगे वा विसइया वा छुडी वा उव्वाहिज्जा अन्नयरे वा से दुक्खे
रोगायंके समुपज्जिज्जा, अस्सजए कलुणपडियाए तं भिक्खुस्स गायं तिष्ठेण वा घएण वा नवणीएण वा वसाए वा अ-
न्मंगिज्जा वा मक्खिज्ज वा सिणाणेण वा कक्केण वा लुद्धेण वा वण्णेण वा चुण्णेण वा पउमेण वा आघंसिज्ज वा पध-
सिज्ज वा उव्वलिज्ज वा उव्वट्ठिज्ज वा सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलिज्ज वा पक्खालिज्ज वा
सिणाविज्ज वा सिंविज्ज वा दारुणा वा दारुपरिणमं कट्टु अगणिकायं उज्जालिज्ज वा पज्जालिज्ज वा ३ चेइज्जा ॥ (सू० ६७)
आयाविज्जा वा प० अह भिक्खुणं पुव्वोवइट्ठा० जं तहप्पगारे सागारिण उवस्सए नो ठाणं वा ३ चेइज्जा । अथवा ते मकान शिह कुतरो विलाडी
ते भिक्षु वली आवो उपाश्रय जाणे के तेमा स्त्रीओ रहेली छे, अथवा ते बालकोवाछे छे, अथवा पशुओने चारो पाणी आपवामां आवे छे, अथवा
विगेरे क्षुद्र प्राणीथी रोकायेलु छे, पशुओ रखाय छे, तथा भोजन पाणी छे, अथवा पशुओने चारो पाणी आपवामां आवे छे, तथा आ 'कर्म' बंधननां कारणो
गृहस्थथी आकुल उपाश्रयमां साधुए स्थान विगेरे न करवुं, कारणके तेमां नीचे मुजव दांपो छे, तथा आ 'कर्म' बंधननां कारणो
छे. (१) गृहस्थना कुटुंब साथे वसतां त्यां शंका रहित भोजन विगेरेनी क्रिया न थाय, विशूचिका (शूल) छुर्दी नो रोग थाय
वतावे छे, 'अलसग' ते हाथपग विगेरेनो अट्काव, अथवा श्वयु ते लकड़ानी रोग थाय, विशूचिका (शूल) छुर्दी नो रोग विगेरे रोग
आवी व्याधिओ साधुने उत्पन्न थाय अथवा तेवा बीजो ताव विगेरे कोइ रोग थाय, अथवा तुर्त प्राण लेनारो शूल विगेरे रोग
थाय, तेवा रोगथी पीडायेला साधुने देखीने कारुण्यथी अथवा भक्तियो गृहस्थ ते भिक्षुना शरीरने तेल विगेरेथी चोले, अथवा

थोड़ुं मसळे, पछी सुगंधी द्रव्यथी उचटण करे, कल्क ते कपाय द्रव्यनो कपाय (नाशक जील्लामां शीखाखाइ विगेरे उकाळी नाहावामा उपयोग करे छे,) लोभ्र ते सुगंधी द्रव्य छे, वर्णक ते रुपीलो विगेरे छे, जब विगेरेनुं चूर्ण—पदमरु छे, विगेरे द्रव्य वडे थोड़ुं घसे अने चोळीने तेनुं उद्धर्त्तन करे, पछी ठंडा के उंना पाणीथी थोड़ुं स्नान करावे, अथवा वारं-वार स्नान करावे, अथवा माथा विगेरेमां के नाभिना उपरना अंगमां पाणी सींचे, अथवा लारुडाथी अथवा लारुडां माहोमांहे घसीने अग्नि चाळे, भट्को करे, तेम करीने पछी साधुना शरीरने एरुवार तपावे, के वारवार तपावे, आवा दोपो जाणीने साधुने आ प्रतिज्ञा विगेरे छे, के तेवा गृहस्थना रहेवासवाला मरुनमा काउसण विगेरे न करुं. (तेम निवास पण न करवा.)

आयाणमेयं भिक्खुस्स सागारिए उवस्सए संवसमाणस्स इह खलु गाहावई वा जाव कम्मकरी वा अन्नमन्न अक्कोसंतो वा पंचंति या रुंभंति वा उद्दंति वा, अह भिक्खुणं उन्चावयं मण निथंछिज्जा, एए खलु अन्नमन्नं अक्कोसंतु वा मा वा अक्कोसंतु जाव मा वा उद्दंति, अह भिक्खुणं पुब्ब० जं तहप्पगारे सा० नो ठाणं वा ३ चेइज्जा ।" (सू० ६८)

गृहस्थना रहेवासवाला घरमां उतरतां साधुने कर्मनुं उपादान छे, तेथी त्या बहु दोपो छे, तेज वतावे छे, के आवा घरमां गृहस्थ मांहोमाहे आक्रोश विगेरे करे, ते कलेश करता देखीने साधु कदाच उंचुं नीचुं मन करे, (उंचुं मन ते आबुं न करे तो ठीक, अने अवच ते भले करे,) तेचीज रीते माहोमांहे गृहस्थना घरमां घरवाळां परस्पर कलेश उपद्रव विगेरे करे तो पण साधुने असमाधि थाय, माटे त्यां न उतरवुं.

आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावईहिं सद्धि संवसमागस्ता, इह खलु गाहावई अप्पणो सयट्ठाए अगणिक्कायं उज्जालिज्जा वा

पञ्जालिज्ज वा विज्झविज्ज वा, अह भिक्खु उच्चावयं मणं नियंछिज्जा, एए खलु अगणिकायं उ० वा २ मा वा उ०
पञ्जा लिटु वा मा वा प०, विज्झविंत्तु वा गा वा वि०, अह भिक्खूणं पु० जं तहप्पगारे उ० नो ठाणं वा ३ चेइज्जा ॥

(मू० ६९)
पञ्जा लिटु वा मा वा प०, विज्झविंत्तु वा गा वा वि०, अह भिक्खूणं पु० जं तहप्पगारे उ० नो ठाणं वा ३ चेइज्जा ॥

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

गृहस्थ साथे एरु मकानमां रहेतां गृहस्थ निश्चयथी पोताना माटे अशिकाय वालशे, भडको करशे, अथवा बुझावशे, ते समये

आयणमेयं भिम्बुस्र गाहावर्द्धिं सद्धिं संरसमाणस्स, इह खलु गाहावर्द्ध्याओ वा गा० मुण्हाओ वा गा० धा० ओ वा गा० दासीओ वा गा० रुम्मरुरीओ वा तासिं च णं एयं वृत्तपुण्यं भवड-जे इमे भयंतिमण्णा भगवंतो जाय उवरया मेहुणाओ धम्माओ, नो खलु एणसिं कण्ड मेहुणधम्मं परियारणाए आउट्टित्तए, जा य खलु एणहिं सद्धिं मेहुणधम्मं परियारणाए आउट्टाविज्जा पुत्तं यल्लु सा लभिज्जा उरस्सि तेयस्सि वन्वस्सि जसस्सि संपराइयं आलोयणद-रसणिज्जं, एयप्पगारं निगोसं मुन्ना निसम्म तासिं च ण अन्नयरी सद्धी तं तयस्सि भिम्बु मेहुणधम्म पडियारणाए आ उट्टाविज्जा, अह भियत्तूणं पु० जं तहप्पगारे सा० उ० नो टा ३ चेड्जा एयं खलु तस्स० ॥ (मु० ७१) पढमा सिज्जा सम्मत्ता २-१-२-१ ॥

वली गृहस्थ साथे वसतां आ दोषो छे, गृहस्थनी स्त्री, दीरूरी, दीरूरानी वहु, भावमाता, दासी, नोरुडी बोले अथवा तेमना आगळ पूर्वे कोद बोल्हुं होय, के जे आ जैनना सागु भगवंतो महात्रत पाळनारा भैथुन (संसार सग) थी चित्त थएला छे, तेमने निश्चयथी भैथुन सेवन करुं कल्पतुं नथी, अने तेथी जे कोइ स्त्री तेमनी साथे संवंध करे, अने पुत्र संपादन करे तो ते पुत्र बलवान दीसिमान रुपवान कीर्तिवालो थाय, भावुं साधव्हीने तेओ विचारीने कोइ पुत्र वांछक (वांछणी) स्त्री साधुने कुसंग करवा प्रार्थना करे, आमा दोषो जाणीने साधु गोने तेवा मकानमां उतरवानी मना करेली छे, आज भिक्षुनुं सर्वथा साधुपणुं छे.

વીજો ઉદ્દેશો. (પ્રકરણ)

દોષો

આચા૦

॥૧૫૫॥

પહેલો ઉદ્દેશા કહીને વીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, કે ગયા ઉદ્દેશામાં ગૃહસ્થના ઘરમાં વાસ કરતાં થતા દોષો

વતાવ્યા, અહીંયા પળ તેવા વિશેષ દોષો વ્રમતિ સંબંધી વતાવે છે.

ગાહાવર્દ નામેને સુદસમાયારા ભવંતિ, સે ભિક્ષૂ ય અસિનાળ્ મોયસમાયારે સે તગંથે દુગંથે પડિકૂલે પડિલોમે યાંવિ

ભવ્રહ, નં પુવ્વં કમ્મં તં પચ્છા કમ્મં જં પચ્છા કમ્મં, તં પુરે કમ્મં, તં ભિક્ષુપડિયાળ વટ્ટમાળા કરિજ્ઞા વા નો કરિજ્ઞા

વા, અહ ભિક્ષૂણં પુ૦ જં તહપ્પગારે ઉ૦ નો ઠાણં ॥ (મૂ૦ ૭૨)

કેટલારુ ગૃહસ્થો શુચિ સમાચારવાલા ભાગવત વિગેરેના ભક્ત અથવા ભોગીઓ (વારંવાર સ્નાન કરનારા અથવા સુગંધી ચંદન

અગર કેસર કર્પૂર વિગેરે વસ્તુનો લેપ કરનાર શોલીનો) હોય છે, અને સાધુઓ તેવી રીતે વારંવાર કે એકવાર સ્નાન કરનારા

ફાસુ પાણીથી પળ વ્રહ્મચર્યના ભંગના દોષને લીધે સ્નાન કરનારા નથી, તથા કારણ પ્રસંગે મોયા (પેશાવ) નો પળ ઉપયોગ કરનારા

છે, (જ્યારે જંગલમાં ઉતર્યા હોય અથવા ઉજડ જગ્યામાં ઉતર્યા હોય, ત્યાં ઓર્ચીતો સાપ કરડે તો તેના ઝેરથી વચવા રાતના

વૈદની સ્વપ્ન ન વની શકે, માટે પેશાવનો ઉપયોગ પૂર્વે થતો, સાંખલવા પ્રમાણે ઓર્ચીતો સ્ત્રીઓ કે ઠોકર લાગી લોહી પુલ્કલ

નીકળતું હોય, તો પેશાવની ધારા કરવાથી વંધ પડે છે, તેવા કોઈ પળ કારણે વ્રતવે કોઈ સાધુએ ઉપયોગ કર્યો હોય તો વારંવાર

સ્નાન કરનારા ગૃહસ્થને દુગંધા ધાય) માટે ભિક્ષુ તેની ગંધવાલા છે, તથા કોઈનો પેશાવ ગંધાતો હોય, પરસેવો વાસ માસતો હોય,

તો તે ગૃહસ્થને સ્વાહું લાગે, અને ગૃહસ્થને તે ગમે નહિ. (વંનેના રસ્તા ઉલટા છે.) માટે ફાવે નહિ. (મૂત્રમાં પડિફૂલ પડિલોમા એક અર્ધચાલા છતાં વંને મુંકવાનું કારણ ફક્ત અતિશય વિરુદ્ધતા વતાથી છે.) તથા તે ગૃહસ્થ સાધુના કારણેજ ભોજન તથા જમવાના સ્થાનમા તેમને સ્નાન પૂર્વે કરવું હોય, તે પછીથી કરે છે, અને પાછલ કરવાનું હોય તે પહેલું કરે એમ આગલ પાછલ ઘરમાં કાર્ય થતા સાધુઓને અધિકરણ દોષ થાય છે, અથવા તે ગૃહસ્થોને જમવાનો કાલ થયો હોય તો પણ સાધુને લીધે ન સ્વાય, તેથી અંતરાય કર્મ વંધાય, મનની પીડા વિગેરેનો સંભવ થાય, અથવા તે સાધુઓ ગૃહસ્થની શરમથી પૂર્વે પડીએછાના કરવાની તે પછી કરે, અથવા કાલ વીતી ગયા પછી કરે, અથવા ન પણ કરે, માટે સાધુઓની આ પ્રતિજ્ઞા છે, કે તેવા ગૃહસ્થના વાપરતા ઘરમાં નિવાસ ન કરવો.

આયાણમેયં ભિસ્લુસ્સ ગાહાવદ્દિહિં સદ્ધિ સં૦, इह खलु गाहावदस्म अप्णो सयद्वाए विस्वरूवे भोयणजाए उवस्वडिए सिया, अह पन्हा भिक्खुपडियाए असणं वा४ उवस्वडिज्ज वा उवकरिज्ज वा उवकरिज्ज वा, तं न भिस्खू अभिक्खिज्जा भुत्तए वा पायए वा वियट्ठिए वा, अह भि० जं नो तह० ॥ (મૂ૦ ૭૩) આયાણમેયં ભિસ્લુસ્સ ગાહાવદ્દિજ્જા સદ્ધિ સંવ૦ इह खलु गाहावदस्स अप्णो सयद्वाए विस्वरूवाः दारुयाः भिन्नपुब्बाः भवंति, अह पन्हा भिस्खुपडियाए विरुवरूवाः दारुयाः भिदिज्ज वा किणिज्ज वा पामिन्वेज्ज वा दारुणा वा दारुपरिणामं कट्टु अगणिकायं उ० प०, तत्थ भिस्खू अभिक्खिज्जा आयावित्तए वा पयावित्तए वा वियट्ठिए वा, अह भिस्खू० जं नो तहप्पगारे० ॥ (મૂ૦ ૭૪) વઢી જો ગૃહસ્થ સાથે સાધુ ઉતરે તા તેને આત્રા પણ કર્મ વધન છે, કે ગૃહસ્થ પ્રથમ પોતાના માટે જુદી જુદી જાતનું રાંધે, અને પાછલથી સાધુ માટે અશન વિગેરે ચારે પ્રકારનો આહાર રાંધે, અથવા ભોજનનું વાસણ આગલ મૂકે તે દેસીને ભિક્ષુક તેને

खावा पीवानी इच्छा करे, अथवा त्यां बेसवानी साधु इच्छा करे, नेटला माटे रडेगाना घरमां न उतरवुं (७३) जुदां जुदां पोताना माटे जुदी जुदी जातिना लाकडां चीरीने सुण्यां होय छे, अने पाछळथी साधु माटे जुदां जुदां एज प्रमाणे गृहस्थे पोताना माटे जुदी जुदी जातिना लाकडां चीरीने सुण्यां होय छे, अने पाछळथी साधु माटे जुदां जुदां लाकडां चीरावे, खरीद करे, बदलो करे, अथवा ठंडीना दिवस होय तो तापणा माटे अग्निकाय सलगवे, भडको करे, त्यांसुधी तापवानी एकवार इच्छा करे, बारंवार तापवानी इच्छा करे, अथवा त्यां जेने बेसे, माटे तेवा स्थानमां कर्मभंगनं कारण जाणीने साधुए उतरवुं नहि. (सू-७४) वळी

सेभिवळू वा० उच्चारपासवणेण उच्चाहिज्जमाणे राओ वा वियाले वा गाहावईकुलस्म दुवारवाहं अवंगुणिज्जा, तेणे य तस्संघिचारी अणुपविसिज्जा, तस्स भिक्खुस्स नो कप्पइ एवं वइत्तए-अय तेणो पविसइ वा नो वा पविसइ उवल्लिगइ वा नो वा० आवयइ वा नो वा० वयइ वा नो वा० तेण हंडं अन्नेण हड तस्स हंडं अय तेणे अय उवचरण अयं हंता अयं इत्थमकासी तं तवस्सि भिक्खुं अतेणं तेणंति संकइ, अह भिक्खुणं पु० जाव नो ठा० ॥ (सू० ७५) ते भिक्षु गृहस्थना घरमा साथे रहेलो स्थंडील विगेरेना कारणे रात्रे के परोडीये उपाश्रयनुं द्वार उघाडे, त्यां छिद्र शोधनारो चोर पेसी जाय, ते देखीने साधुने आंनुं बोलवुं न कल्पे, के आ चोर घरमा पेसे छे, तथा चोर पेसतो नथी, ते प्रमाणे छुपी जाय छे के छुपातो नथी, अथवा कुदी आवे छे, अथवा नथी आवतो, ते बोले छे, अथवा नथी बोलतो, ते अश्रुक माणसे चोर्यु, अथवा बीजे चोर्यु, तेनुं चोर्यु, के बीजानु चोर्यु, आ चोर छे अथवा तेने सहायता करवा पाछळ चालनारो छे, आ शस्त्र धारक छे, आ मारनारो घातक छे, एजे आ अहाँ कर्षु छे, विगेरे न बोलवुं कारण के तेयो चोलेने पीडा थाय, अथवा ते चोर साधु उपर द्वेष

आचा०

॥१५८॥

करीने तेनेज मारणे, विगेरे दोपो छे, अने जो साधु तेप्रमाणे चोरी करनारा चोरने न कर्तावे तो ते चरवाळाने आ साधु नथी पण चोर छे एवी शंका थाय माटे आवा दोपो जाणीने साधुए गृहस्थने रहेनाना चरमां न उतरथुं. फरीथी वसतिना दोपो नतावे छे. से भिसन्नु ना से जं० तणपुंजेसु वा पलापुंजेसु या सअंठे जाय मसंताणए तहणपारे उ० नो काणं वा० ॥ ३ ॥ मे

भिसन्नु वा० से जं० तणपुं पला० अण्डे जाय चेउउजा ॥ (मू० ७६)

ते साधु घासनी दगलो होय, पराळनो पूज होय, पण न्या इडां पडेलां होय, तेरा मरानमा साधु न रहे, पण उपर क्तावेला घास के पराळमां इडां न होय तेरा मरानमां उतरहु, (अन्य गज्जनां अर्थ अभासनाचो छे.)

हवे वसतिना परित्यागना उदेशानो अर्थीधिसार कहे छे—
से आगंतारेसु आराभागारेसु वा गाढावइकुलेसु वा परियागमेसु वा अभिसवण साहम्मिण्हि उवयमाणेहि नो

उवउउजा ॥ (मू० ७७)

लोकोने उतरवानां मुसाफरखानां के वगीचानी अंदरनां वरो के मत्रो अथवा ज्यां पोताना मरखी समाचारीवाळा साधुओ वारंवार आवीने उतरता होय, तेवा स्थानमां मासरूप विगेरे न करयो. (के बीजाने उतरतां संकोच न थाय)

हवे कालातिक्रान्त वसतिना दोपो कहे छे—

से आगंतारेसु वा ४ जे भयंतारो उडुचन्द्रियं वा वासावाभियं वा कणं उवाइणिता तथैव भुज्जो संसंसि, अयमाउसो !
कालाइकंतकिरियावि भयति ? ॥ (मू० ७८)

जे साधु भगवंतो ते सुसण्फरखाना विगेरेमां शीतोष्ण खुतां मासकल्प करीने पाछा चोमासुं ते मकानमां करीने फरीथी कारण विना रहे, तो (गुरु शिष्यने कहे छे) हे आयुष्मन् ! काल अतिक्रम दोष संभवे छे, तेज प्रमाणे स्त्री विगेरेनो प्रतिबंध अथवा स्नेहथी उद्गम विगेरे दोषोनो संभव थाय छे, माटे तेबुं स्थान सांधुने न कल्पे. हवे उपस्थान दोषने बनावे छे—

से आंगतारेसु वा ४ जे भयंतारी उहुं वासां० कल्पं उवाइणाविच्ता तं दुगुणां दु (ति) गुणेण वा अपरिहरित्ता तत्थेव खुज्जो० अयमाउसो ! उवट्ठाणकिं २ ॥ (सू० ७९)

जे सांधुओ सुसाफरखाना विगेरेमां शीयाळा उनाळांमां मासकल्प करीने अथवा चोमासुं करीने अथवा बीजे एक मास रहीने वसणो व्रणगणो कल्पवडे न छोडीने अर्थात् वे व्रण मास सुयी ते मकानमां न वसबुं तेवो कल्प उलवीने पाछा त्यांन वसे छे, माटे आनो उपाश्रय उपस्थान क्रिया दोषथी दुष्ट थाय छे, माटे तेवाउर्पाश्रयमा सांधुने उतरबुं कल्पतुं नथी.

हवे अभिक्रांत वसति वताववा कहे छे—

इह खलु पार्श्वं वा ४ सतेगइया सट्ठा भवंति, तंजहा—गाहावई वा जाव कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं आयागोयरे नो सुनिसंते भवइ, तं सदहमाणेहिं पत्तिमाणेहिं रोयमाणेहिं बहवे समण माहण अतिहिक्रिवणीमए समुद्दिस्स तत्थ २

अगारीहिं अगाराइं चेइयाइं भवंति, तंजहा—आएसणाणि वा आयतणाणि वा देवकुलाणि वा सहाओ वा पत्ताणि वा पणि— यगिहाणि वा पणियसालाओ वा जाणगिहाणि वा जाणसालाओ वा सुहाकम्मंताणि वा दग्धकम्मंताणि वा वद्धकंवा० वक्कयकं० इंगालकम्मं० कट्ठकं० सुसाणकं० सुणामारगिरिकंदरसंतिसेलोवट्ठाणकम्मंताणि वा भवणगिहाणि वा,

જે મર્યતારો તહપગારાઈ આણસગાણિ વા જાવ ગિહાણિ ત્વા તેહિં ઉવયમાળેહિં ઉવયંતિ અયમાડસો ! અમિકંતકિરિયા
યાવિ ભવઈ રૂ ॥ (સૂ૦ ૮૦)

(અહીં પ્રજાપત્રુ વિગેરેની અપેક્ષા) પૂર્વ વિગેરે દિશામાં શ્રાવકો અથવા પ્રકૃતિમદ્રુક અન્ય ગૃહસ્થો નોકરડી સુધી હોય,
તેઓને સાધુનો “આવો ઉપાશ્રય કલ્પે” પૃથી સ્વયં ન હોય પણ ઉપાશ્રય આપવાથી સ્વર્ગ વિગેરેનું ફલ પ્રાપ્ત થાય, તેહું વ્યાંયથી
જાણીને શ્રદ્ધા કરીને હૃદયમાં તે ઋચવાથી ઘણા સાધુ વિગેરેને હેક્ષીને ત્યાં આરામ વિગેરેમાં યાત્રાશાલા વિગેરે પોતાના માટે કરતાં
સાધુ વિગેરેને જગ્યા આપવા માટે તે મકાનો મોટાં કરાવ્યા હોય, તે મકાનોનાં નામ કહે છે, આદેશન (હુવારની શાલા) આય-
તન (દેવકુલની જોડે વનાવેલ ઓરડાઓ) દેવકુલ (દેવલ) સભા (ચારવેદને ધનવાની પાઠશાલા) પરવ પુણ્ય (દુકાનો) પુણ્ય-
શાલા (ધંધશાલા) યાન ગ્રહ (રથ વિગેરે રાસવાનું સ્થાન) યાત્રાશાલા (રથ વિગેરે વનાવવાનું સ્થાન) સુધાર્મ તે (હયા સ્વડીનું
પરિરૂમ થાય) આ પ્રમાણે દર્મ વધ્ર વલ્કન અંગાર કાષ્ઠ કર્મ વિગેરે છે, ઘટલે જેમાં ઘાસ વામડાં જાહની છાલ કે કોયલા કે
લાકડાંના કામનું કારવાનું હોય, મસાણ હોય, શૂન્ય ઘર હોય, શાંતિકર્મનું ઘર હોય, પર્વત ઉપરનું ઘર હોય, સુધારેલી પહાડની
ગુફા હોય, શૈલ ઉપસ્થાન (પાષાણનો મંડપ) હોય, આવાં ઘરો ચરક વ્રાસણો વિગેરેથી પૂર્વ વપરાયાં હોય, પછી સ્વાલી પહેલાં
હોય, તો પછવાડે સાધુ તેમાં ઉતરે, તો તેમાં અલ્પ દોષ (નિર્દોષ) હોય, છે, આંધું ગુરુ શિષ્યને કહે છે, (અર્થાત્ તેવા મકાનમાં
ઉતરાય છે.)

इह खलु पार्श्वं वा जाव रोयमाणेहिं बहवे समणभाहणअतिहिक्खिणवणिमण समुद्दिस्स तत्थ तत्थ अगारिहिं अगाराई

વેદ્યાં ભવંતિ, તં—આણસાણિ વા જાત્ર ભવણગિહાણિ વા, જે મયંતાણો તદ્દષ્યઃ આણસાણિ જાત્ર ગિહાણિ વા તેહિ

વેદ્યાં ભવંતિ, તં—આણસાણિ વા જાત્ર ભવણગિહાણિ વા, જે મયંતાણો તદ્દષ્યઃ આણસાણિ જાત્ર ગિહાણિ વા તેહિ
અણોચ્યમાણેહિ ઉવયંતિ અયમાડસો ! અણધિકંતકિરિયા યાવિ ભવદ્ ॥ (સૂ. ૮૧)
ઉપરના સૂત્ર પ્રમાણે પૂર્વ વિગેરે દિશામાં ગૃહસ્થથી તે કર્મ કરી સુગીનાં માણસોણ સાધુને મકાન ઉતરવા આપવાનું વિશેષ ન
પુણ્ય ફલ જાણીને શ્રમણ બ્રાહ્મણ અતિથિ વિગેરેને આશ્રયી આદેશન ઘર વિગેરે વનાવ્યાં હોય, તેમાં પૂર્વે શ્રમણ બ્રાહ્મણો વિગેરે ન
ઉતર્યાં હોય, તેમાં સાધુ ઉતરે, તો તે દોષવાહી જગ્યા છે, માટે તે ઉતરવા યોગ્ય નથી.

હવે ન ઉતરવા યોગ્ય વસતિ કહે છે—

ઇહ સ્વલુ પાઈણં વા ધ જાત્ર કમ્મકરીઓ વા, તેસિં ચ નં ઇવં હુત્તપુવ્વં ભવદ્—જે રમે ભવંતિ સમણા ભગવંતો જાત્ર ઉતરયા
મેહુણાઓ ધમ્માઓ, નો સ્વલુ ઇણંસિં મયંતારણંકપ્પદ્ આહાકમ્મિણ ઉવસ્સણ ઉવસ્સણ અમ્હં અપ્પણો
સહટ્ટાણ વેદ્યાં ભવંતિ, તં—આણસાણિ વા જાત્રગિહાણિ વા, સ્વવાણિ તાણિ સમણાં નિસિરામો, અવિયાં વયં
પન્છા અપ્પણો સયટ્ટાણ વેદ્સસામો, તં—આણસાણિ વા જાત્ર, ઇયપ્પગારં નિમ્મોસં સુચા નિસમ્મ જે મયંતારો
તદ્દષ્યઃ આણસાણિ વા જાત્ર ગિહાણિ વા ઉવાગચ્છાંતિ ઇયરાદયરેહિ પાહુદેહિ વદંતિ, અયમાડસો ! વજ્જકિરિયાવિ
ભવતિ ૫ ॥ (સૂ. ૮૨)

આ પૂર્વ વિગેરે દિશામાં ગૃહસ્થ અથવા નોકરડી હોય, અને તેઓને પૂર્વે એવું કહેવામાં આવ્યું હોય, કે આ સાધુ ભગવંતો પોતે
બ્રહ્મચર્ય પાલનાર છે, તેઓને સાધુ માટે વનાવેલું મકાન ઉતરવાને કલ્પતું નથી, ઇટલા માટે આપણે આપણે માટે વનાવેલું ઘર છે,

ते रहेवा आपी दइए, अने आपणे माटे ननु चनाची लड्गुं, आची रीते गृहस्ये चनाचेलुं मकान सूत्र ८० मां चतावेल विगतवाळुं होय, ते सुंदर के मध्यम होय, तो पण साधुओने रहेवा आपे, तो ते वर्ज्य क्रियावाळुं (त्याज्य मकान) होवाची तेमां उतरतुं नहि.

हवे महावज्यां नामयी वसतिनुं वर्णन करे छे.

इह खलु पाईणं वा ४ संतेगइआ सड्ढा भवति, तेसिं च णं आगारगोयरे जाव तं रोयमाणेहिं बहवे समणमाहण जाव वणीमगे पगणिय २ समुद्दिस्स तत्थ २ अगारीहिं अगारं चेइयाइं भवति, तं०—आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा, जे भयंतरो तहप्पगाराइं आपसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छति इयराइयरेहिं पाहुडेहिं०, अयमाउसो ! महावज्जकिरियावि भवइ ६ ॥ (सू० ८३)

आ चधुं सुगम छे, के श्रावके श्रमणमाहण वणीमग माटे मकान चंधावुं होय, तेमां जो साधुओ स्थान करे, तो महावज्ज नामनी वसति याय छे, माटे आ विशुद्ध कोटी अरुल्ल्य छे, तेमां उतरतुं नहि, ६ ॥

हवे सावय अधिधान (नामनी) वसति कहे छे.

इह खलु पाईणं वा ४ संतेगइया जाव तं सदहमाणेहिं तं पत्तियमाणेहिं तं रोयमाणेहिं बहवे समणमाहणअतिहिक्खिववणीमगे पगणिय २ समुद्दिस्स तत्थ २ आगाराइं चेइयाइं भवति तं—आएसणाणि वा जाव भवणं गिहाणि वा जे भयंतरो तहप्पगाराणि आपसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा उवागच्छति इयराइयरेहिं पाहुडेहिं, अयमाउसो ! सावज्जकिरियावि भवइ ७ ॥ (सू० ८४)

આ પ્રાયે સુગમ છે, ફક્ત વિશેષ આ છે કે, પાંચ પ્રકારના નિર્ગ્રથો શાક્ય-તાપસ ગૈરીક અને આજીવિકાવા શ્રમણો માટે કલ્પીને વનાવેલ વસતિ હોય, તો તે સાવધ અભિધાન વસતિ થાય, છે, આ અકલ્પનીય છે, પણ વિશુદ્ધ કોટી છે, આમાં સ્થાન કરનાં સાવધ ક્રિયા થાય છે.

આચા૦

॥૧૬૩॥

હવે મહાસાવધ વસતિનું વર્ણન કરે છે.

ફલે સ્વલુ પાંડું વા ૪ જાવ તં રોયમાળેહિ. એમં સમણજાય સમુદ્દિસ્સ તત્થ ૨ અગારીહિ અગારાઈં ચેડયાઈં ભવન્તિ, તેં
આએસણાણિ જાવ ગિહાણિ વા મહયા પુઠ્ઠવિકાયસમારંભેણ જાવ મહયા તસકાયસમારંભેણં મહયા વિરુવરુવેહિં પાવકમ્મ-
કિચ્ચેહિં, તેંજહા—છાયણંઓ લેવણંઓ સંથારદુચારપિહણંઓ સીસોદણ વા પરદ્ધવિયપુવ્વે ભવદ્ અગણિકાયે વા હજ્જાલિ-
યપુવ્વે ભવદ્, જે ભયંતારો તહં આએસણાણિ વાં હવાગચ્છેતિ ઇયરાઈયરેહિં પાઠ્ઠેહિં દુયવલં તે કમ્મં સેવંતિ, અયમા-
હસીં ! મહાસાવજ્જાકિરિયા યાવિ ભવદ્ ૮ ॥ (સૂ. ૮૫)

અહીં એક સાધર્મિક (સાધુ) ને ઉદ્દેશીને કોઈ ગૃહપતિ વિગેરે પૃથ્વીકાય વિગેરેનો સંરંભ સમારંભ આરંભ વિગેરે કંઈ-પણ મહાન આરંભ કરીને હુદા-હુદા પાપ-કૃત્યોત્તેદ્દે દટલે છાપહ ઢાંકડું, લોંપાવવું, સંથારા માટે બારણું ઢાંકવા માટે, વિગેરે પ્રયોજનને ઉદ્દેશીને પ્રથમ કાંચું પાળી નાલે, અથવા અગ્નિ પ્રથમ બાલે, વિગેરેથી આરંભ કરેલા મકાનમાં સ્થાન વિગેરે કરતાં બે પક્ષનું કર્મ સેવન કરે છે. તે આ પ્રમાણે-આધાકર્મી વસતિના સેવનથી ગૃહસ્થપણું અને તેમાં મમત્વના કારણે રાગ દ્રેપપણું છે, તેથી તથા ઇર્ષ્યા-પથ અને સાંપરાયિક ઇત્યાદિ દોષો છે. તેથી તે મહાસાવધ ક્રિયા અભિધાન વસતિ છે.

હવે અલ્પ ક્રિયાવાળી વસતિ કહે છે.

इह खलु पाईणं वा० रोयमाणेहिं अप्पणो सयट्ठाए तत्थ २ अगारीहिं जाम उज्जालियपुण्वे भवइ, जे भयंतारो तहए०
आएसणाणि वा० उवागलति इयराइयेहिं पाहुडेहिं एगपक्खं ते कम्भं सेवंति, अयमाउसो ! अप्पसावज्जकिरिया यात्रि
भवइ ९ ॥ एवं खलु तस्स० (सू० ८६) ॥ २-१-१-२-२ ॥ शत्र्यैपणायां द्वितीयोद्देशकः ॥

પ્રથમ વતાન્યા પ્રમાણે તે ઘરમાં ગૃહસ્થોણ પોતાના માટે તે ઘરમાં કંઈ પણ સાગથ ક્રિયા કરી હોય, તેવા મક્કાનમાં પાછલ્લી સાધુઓ આવી ઉતરે તો તે એક પક્ષનું કર્મ સેવન કરે છે, આમ મકાનમાં ઉતરતાં સાધુઓને અલ્પ (દોષ વિનાની) ક્રિયા છે, અર્થાત્ તે મકાનમા ઉતરતાં દોષ નથી. આજ સાધુનું સર્વસંચ છે.

“ કાલઙ્કંતુ ૧ વરાણ ૨ અભિકંતા ૩ ચેવ અણમિકંતા ૪ ય ૫ મહાવજ્જા ૬ સાવજ્જ ૭ મહ ૮ ડલ્પ-
કિરિઆ ૯ ય ૧૦ ॥ ૧ ॥ ”

૧ કાલ અતિક્રાંત ૨ ઉપાસ્થાન ૩ અભિક્રાંત ૪ અનભિક્રાંત ૫ વર્જ્ય ૬ મહાવર્જ્ય સાવચ ૮ મહાસાવચ ૯ અલ્પક્રિયા. એમ નવ પ્રકારે નવ સૂત્રોમાં વસતિ વતાવી. તેમાં અભિક્રાંત અને અલ્પક્રિયા એ વે વસતિ યોગ્ય છે, ચાકીની અયોગ્ય છે. આ પ્રમાણે ત્રીજા અધ્યયનનો ત્રીજો ઉદ્દેશો પૂરો થયો.

ત્રીજો ઉદ્દેશો,

ત્રીજો કહ્યા પછી ત્રીજો ઉદ્દેશો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ગયા ઉદ્દેશમાં અલ્પક્રિયાવાળી શુદ્ધ વસતિ બતાવી. અહીં પળ પ્રથમ મૂત્રથી તેથી વિપરીત શરૂઆત કરાવે છે.—

સે ય નો મુલમે ફાસુએ ઉંછે અહેસણિજી નો યાલુ સુદેઃ ઇમેહિં પાહુડેહિં, તંજહા-છાયણઓ લેવણઓ સંથારદુવારપિહ્ણઓ પિંડવાએસણાઓ, સે ય મિલ્લૂ ચરિયારા ઠાણરહે નિસીહિયારા સિજ્ઞાસંથારપિંડવાએસણાએ, સંતિ મિલ્લૂનો એવમલ્લા-હ્ણો ઉલ્લુયા નિયાગપડિત્ત્વા અમાયં કુલ્લમાણા વિયાહિયા, સંતેગડયા પાહુડિયા ઉલ્લિત્ત્વુવા ભવડ, એવં નિલિલ્લિત્ત્વુવા ભવડ, પરિભાડયપુલ્લવા ભવડ, પરિશુલ્લિત્ત્વુવા ભવડ, એવં વિયાગરેમાણે સમિયાએ વિયાગરેડ ?, હંતા ભવડ ॥ (સૂ. ૮૭)

અહિં કોઈ વસ્ત કોઈ સાધુ વસતિ શોધવા માટે અથવા મિલ્લા લેવા માટે શુદ્ધિને ઘરે જતા કોઈ શ્રદ્ધાલુ શ્રાવક આ પ્રમાણે કહે, કે આ ગામમાં ઘણું અન્ન પાણી મળે છે, માટે અહિંયાં આપે વસતિ યાચીને રહેકું યોગ્ય છે,—

આ પ્રમાણે કહેનાથી સાધુ કહે, કે હે શ્રાવક ! પિંડ (અન્ન પાણી) માલુક (નિર્દોષ) દુર્લભ નથી પણ તે મલ્લા : છતાં જ્યાં વેસીને ગોચરી કરીએ તે આધાકર્માદિ દોષ રહિત ઉપાશ્રય મલ્લો દુર્લભ છે, તેમ 'ઉંછ' પટલે છાદના વિગેરે ઉત્તર ગુણના દોષથી પણ રહિત હોય (તે મલ્લો દુર્લભ છે) તેમ જણાવે છે—

‘અહેમણિજ્ઞ’ પટલે મૂલ ઉત્તર ગુણોમાં દોષ ન લગાડે તે ઇષ્ણીય ઉપાશ્રય હોય છે, તેવો મલ્લનો દુર્લભ છે. તે મૂલ ઉત્તર ગુણો આ પ્રમાણે છે.

પટ્ટી વંસો દો ધારણાઓ ચત્તારિ મૂલત્રેલીઓ । મૂલગુણેણિ વિમુદ્ધા એસા આહાગડા વસહી ॥ ૧ ॥

પીઠનો વાંસ બે ધારણ ચાર મૂલત્રેલીઓ આવું કાંઈ પણ સ્થાન ગૃહસ્યે પોતાના માટે વનાવેલું હોય, તો મૂલ ગુણ વિમુદ્ધ વસતિ જાણવી.

વંસગરુડળોકંપણ છાયણ લેવળ દુત્તારભૂમીઓ પરિકમ્પવિષ્ણુકા એસા મૂલુત્તરગુણેસુ ॥ ૨ ॥

વાંસને કપાવવા, ઠોકઠાક કરવી, વારણાની ભૂમિને આન્ઝાદન કરવું, લેપન કરવું, આ પરિકર્મથી વિષમુક્તમૂલ ઉત્તર ગુણો વડે વિમુદ્ધ છે.

દૂમિઅધૂમિઅવાસિઅઝ્જોવિયવલિકઠા અ વત્તા ય । સિવા સમ્પટ્ટાવિ અ વિસોઠિકોડીગયા વસહી ॥ ૩ ॥

ધોલેલી, ધૂપ કરેલી, સુગંધીવાલી વનાવેલી, ઉઘોત કરેલી, વલ્લિપૂજન કરેલી, સુહો મુકેલી, પાળીથી સિંચેલી, સંમૃદ્ધ કરેલી, આ વિશોધી કોટીમાં ગયેલી વસતિ છે.

આ જગ્યાએ પ્રાપ્ત ઉત્તર ગુણોનો સંભવ હોવાથી તેને જ વતાવે છે, અને આ વસતિ આ કર્મના ઉપાદાન કર્મોવડે શુદ્ધ થતી નથી તે વતાવે છે.—

દર્ભ વિગેરેથી છાયેલ હોય, છાણ વિગેરેથી લીંપેલ હોય, અપવર્ણક ને આશ્રયી સંસ્તારક કર્યો હોય, તથા વારણું નાનું મોટું

કર્યુ હોય, તથા કપાડને આશ્રયી ઢાંકવું, ડયાડું વિગેરે છે. વલી—

પિંડપાત ણ્ણાને આશ્રયી દોષો કહે છે.

કોઈ સ્થાનમાં સાધુ રહેલા હોય તો તેમને તે ઘરનો માલિક શર્યાતર પોતાના ઘરમાં આહાર લેવા પ્રાર્થના કરે, તેના ઘરમાં આહાર લેવો ન કલ્પે. તેથી ના પાડવાથી તેને દ્રેષ થાય, વિગેરે કારણે ઉત્તર ગુણો યુક્ત ઉપાશ્રય મલ્લવો દુર્લભ છે, માટે વને ત્યાં સુધી સાધુ શુદ્ધ ઉપાશ્રય જોઈને ઉતરવું તેથી કહું છે કે,—

મૂલ્લુત્તરગુણસુદ્ધં થીપસુપંડગવિવર્જિયં વસહિં । સેવેજ્જ સન્વકાલં વિવર્જ્ણ હંતિ દોસા ડ ॥ ૧ ॥

મૂલ્લુ ઉત્તર ગુણથી શુદ્ધ તથા સ્ત્રી પથ નપુંસકથી વર્જિત મકાન સર્વ કાલ સેવે, અને દોષોને દૂર કરે.

મૂલ્લુ ઉત્તર ગુણ શુદ્ધ મલ્લવા છતાં ધનવા વિગેરેની સગવડતા યુક્ત તથા શાલી મલ્લવો મુશ્કેલ છે, તે કહે છે—તેમાં મિશ્રાવ-ચર્યામાં રક્ત, નિરોધના અસહિષ્ણુપણથી સંક્રમણના સ્વભાવવાળા (યોગ્ય વિહાર કરનારા) તથા સ્થાનરત તે કાર્યોત્સર્ગ કરનારા, નિષીધિકારત તે સ્વાધ્યાય કરનારા, શર્યાને સર્વાંગ વડે સુલ્લથી સુવાય, તે સંસ્તારક ૨॥ હાથ પ્રમાણવાળો, અથવા શયન તે શર્યા છે, તેને માટે સંસ્થારક (સંધારો) તે શર્યા સંસ્તારક રત તે મંદવાડ વિગેરેના કારણે સૂતા હોય, તથા ગોચરી મલ્લથી ગ્રાસ ણ્ણ-પારત છે, આ પ્રમાણે કેટલાક સાધુઓ યથાસ્થિત વસતિના ગુણ દોષો વતાવનારા થાય છે, તેઓ ક્રઙ્જુ છે, તથા નિયાગતે સંયમ કે મોક્ષ છે, તેને પામેલા છે, તથા તેઓ માયા (કપટ) રહિત હોવાથી ઉત્તમ ગુણવાળા સાધુઓ છે. આ પ્રમાણે શુદ્ધ્યોને વસતિના ગુણ તથા દોષો વતાવીને સાધુઓ જાય, ત્યારપછી નિર્દોષ વસતિ સાધુઓને આપવા યોગ્ય ન હોય, તો શ્રાવકો સાધુ માટે વસતિ બનાવે, અથવા પૂર્વે કરેલી અપૂર્ણ હોય તો છાદન વિગેરેથી રહેવા યોગ્ય બનાવે, પછી ઉપદેશ આપનારા અથવા વીજા સાધુઓ

આવેથી કેટલાક શ્રાવકો છલ કરે છે, અને કહે કે (પ્રાપ્તિશ્રાવી પેટે પ્રાપ્તિક વસતિ હોય તેનો અર્થ આ છે કે, દાનને માટે કલપેલી રાખેલ છે.) વસતિ તેવી વસતિ પૂર્વે સાધુઓને વતાવેલી હોય, કે તેમે ડ્યારે આવો ત્યારે અહિં ઉત્તરજો, તે ઉલ્લિપ્ત પૂર્વો વસતિ છે, તથા એમ કહે કે અમે પૂર્વે આ મારે રહેવા માટે વનાવી છે, તે નિશ્ચિત પ્રપૂર્વો છે, તથા “પરિભાઈ યપુલ્લ” તે અમે આ વસતિ પહેલાંથી અપારા ભવિજા વિગેરે માટે કલપેલી છે, તથા વીજા ગૃહસ્થોપ પળ આ રહેવાનું મકાન વાગ્યું છે, તથા તે ગૃહસ્થ કહે છે કે અમે એને પ્રથમથી પાડી નાખવા રાખેલ છે, જો તમારે આ ઉપયોગમા ન આવે તો અમે એને પાડી નાલીશું, આ પ્રમાણે ભક્તિથી કોઈ ગૃહસ્થ છલના કરે તો સાધુનું ઠગવાનું નહિ; પણ દોષોને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો.

પ૦—આ પ્રમાણે છલનાના સમયમાં પણ યથાવસ્થિત વસતિના ગુણ દોષો ગૃહસ્થે પૂછતા સાધુ કહે તો શું સમ્યક્ પ્રકટ કરશે? અથવા એવું પ્રકટ કરતો સાધુ શું સમ્યક્ પ્રકટ કહેનારો થશે? આચાર્ય કહે હા! (હંત! અવ્યય શિષ્યના આમત્રણમા છે) તે સમ્યક્ કહેનારો થાય છે. હવે તેવા કાર્યના વશથી ચરક કાર્પટિક વિગેરે સાથે ઉતરવું પડે તો તેની વિધિ કહે છે.

સે ભિક્ષુ વા૦ સે જં પુણ ઉવસસં ઝાણિજ્ઞા લુહિયાઆ લુહુહવારિયાઓ નિયયાઓ સનિરુદ્ધાઓ ભવન્તિ, તત્ત્વપ્પગા૦ ઉવસસં રાઓ વા વિયાલે વા નિક્કલમાણે વા પ૦ પુરા હત્યેણ વા પન્નહા પાણ વા તઓ સજયામેવ નિમ્મલમિજ્ઞ વા ૨, કેવલી બુયા આયાણમેયં, જે તત્થ સમણ વા માહણાણ વા છત્તં વા મન્નાં દંડણ વા લઢિયા વા મિસિયા વા નાલિયા વા વેલં વા ચિલિમિલી વા ચમ્મણ વા ચમ્મકોસણ વા ચમ્મદ્દે દુન્નિલિલ્લિત્તે અણિરુપે ચલાચલે ભિક્ષુ ય રાઓ વા વિયાલે વા નિક્કલમાણે વા ૨ પયલ્લિજ્ઞ વા ૨; સે તત્થ પયલ્લમાણે વા૦ હત્યં વા૦ ત્હસિજ્ઞ વા ૪ જાવ

ववरोविज्ज वा, अह भिक्खुणं पुब्बोवइदं जं तह० उवस्सए पुरा हत्थेण निक्ख० वा पच्छा पाएणं तओ संजयामेव नि० पविसिज्ज वा ते भिक्षु आवो उपाश्रय जाणे, के नानी वसति छे, अथवा दरवाजा नाना छे, अथवा ते नीची छे, अथवा गृहस्थथी भराइ गइ छे, अने ते वसतिमां-साधुने उतरवानी जग्यामा शय्यातरे बीजा केटलाक दिवस रहेनार चरक विगिरेना साधुने उतरवा आपेल छे, अथवा साधुना आव्या पहेलां ते जग्यामां चरक विगिरे उतरेला छे, अने पाछळथी साधुने तेमां जग्या आपेल छे, तो रात्रे के परोडीए कारण वयो वहार जता आवता जेम चरक विगिरेना साधुना उपकरणने उपघात न थाय, अथवा तेना शरीरना अवयवनो उपघात न थाय, तेम प्रथम हाथ फेरवताजबुं अने यतनाथी जवा आववानी क्रियो करवी, जो तेम न करतां अयतनाथी चाले तो केवळी तेमां कर्म आदन बतावे छे. एटले त्यां श्रमण ब्राह्मणोना छत्रने मात्राने दंडने लाकडीने भिसिका नालिका वस्त्रने चिलिमिली (यमनिका—पडदो) ने चामडाने चर्मकोश पगमां तलीये पहेरवानी चामडानी खडक विगिरे चर्मछेदनक दुर्बद्ध दुर्निक्षिप्त वस्तु पडी होय, त्यां अनिष्कंप होय ते चलाचल थतां दोष लागे तेथी पोते न अथहाय तेम साधुण चालबुं, नहि तो तेना उपकरणने नुकसान थाय अथवा तेना हाथ पगने नुकसान थाय, माटे संभाळीने जबुं आवबुं,

तेना उपकरणने नुकसान थाय अथवा तेना हाथ पगने नुकसान थाय, माटे संभाळीने जबुं आवबुं, से आगंतारेसु वा अणुवीय उवस्सयं जाइज्जा, जे तत्थ ईसरे जे तत्थ समहिट्टाए ते उवस्सयं अणुन्नविज्जा—कानं खलु आउसो! अटालंदं अहापरिन्नायं वसिस्सामो जाव आउसंतस्स उवस्सए जाव साहम्मियाइं ततो उवस्सयं निण्हिस्सामो तेण परं विहरिस्सामो ॥ (मू० ८९)

हवे वसतिनी याचनानी विधि कहे छे. ते भिक्षु पूर्वे बतावेला आगंतार विगिरे स्वरूपवाला रहेवा योग्य प्रकानमां प्रवेश करीने अने विचार करीने आ उपाश्रय

કેવો છે? એનો માલિક કોણ છે? વિગેરે પૂછીને ઉપાશ્રયને યાચે.

હવે જે ઘરનો સ્વામી છે, અથવા ઘરના માલિકે તેની રક્ષા માટે જેને સોંપ્યું હોય, તેની પાસે ઉપાશ્રયની યાચના કરે, તે આ પ્રમાણે હે આયુષ્મન્! તારી ડન્છાથી હું આજ્ઞા આપે તો અમુક દિવસ આટલા ભાગમાં અમે રહીશું. ત્યારે તે વખતે ગૃહસ્થ કહે, કે તમને કેટલા દિવસ જરૂર પડશે? ત્યારે સાધુજી કહેવું, કે શીયાલે, उनले खास कारण बिना एक मास અને चोमासुं होय तो चार मासनी जरूर छै, एय याचना करवी, त्यारे कदाच गृहस्थ कहे, के मारे तेदलो काल अही रहेवुं नथी, अथवा तेदलो काल वसति अपाय तेम नथी, त्यारे साधुए ते मकान लेवानुं कांइ खास कारण होय तो कहेवुं के ज्यां सुधी आप रहो तयां सुधी अथवा आपना कयजामां होय तयां सुधी अमे एमा रहीं, त्यार पछी अमे विहार करी जइशुं, पण गृहस्थ पूछे, के साधुनी संख्या केटली छै? तो कहेवुं, के अमारा आचार्य समुद्र जेवा छै, तेथी परिमाण नकी नथी, कारण के कार्यना अर्थीओ केटलाक आवे, अने भणवा विगै-रेनुं कृत्य थइ रहेतां केटलाक जाय छै, तेथी जेदला हाजर हथे, तेदला माटे याचना छै, अर्थात् साधुए घरधणी साथे साधुनुं परिमाण नकी न करवुं, बली—

से भिक्षू वा० जस्तुवस्तए सवसिज्जा तस्स पुब्बामेव नामगुत्तं जाणिज्जा, तओ पच्छा तस्स गिहे निमित्तमाणस्स वा अनिमित्तमाणस्स वा असणं वा ४ अफामुयं जाव नो पडिगाहेज्जा ॥ (मृ० ९०)

તે સાધુ જેના ઘરમાં નિવાસ કરે તેવું પ્રથમ નામ ગોત્ર જાણી લે, ત્યાર પછી તેના ઘરમાં નિમંત્રણ કરે, અથવા ન કરે તો પણ ચારે પ્રકારનો અપ્રામુક આહાર ગ્રહણ ન કરે (નામ-ગોત્ર પૂછવાનું કારણ એ છે કે આવેલા સાધુ પરોળાઓ સુખેથી ઘર પૂછતા આવી શકે.)

से भिक्खू वा० से जं० ससागारियं सागारियं सदयं नो पन्नस्स निक्खमणपवेसाए जावडणुच्चिताए तहप्पगारे उवस्सए नो ठा०
ते भिक्षु एवं जाने के आ उपाश्रयमां गृहस्थ रहे छे. अथवा अग्नि बळे छे, अथवा पाणी (सचित) रहे छे, त्यां आगळ

प्रज्ञसाधुए काउसग करवा के ध्यान करवा के भणवा रहेवुं नहि. (त्यां निवास न करवो)

से भिक्खू वा० से जं० गाहावदकलस्स मज्झमज्झेणं गंतुं पंथए पडिबद्धं वा नो पन्नस्स जाव चित्ताए तह उ० नो ठा० ॥ (सू० ९२)

जे उपाश्रयमां उत्तर्या होय त्या गृहस्थना घर मध्येनो मुख्य रस्तो होय त्यां बहु अपायनो संभव होवाथी तेवी जग्याए न रहेवुं

से भिक्खू वा० से जं०, इह खलु गाहावई वा० कम्मकरीओ वा अन्नमन्नं अक्कोसंति वा जाव उदवंति वा नो पन्नस्स०,
सेवं नच्चा तहप्पगारे उ० नो ठा० ॥ (सू० ९३)

ते बुद्धिमान् साधु एम जाने, के आ जग्यामां गृहस्थ अथव नेना घरमां ऋट्पण नोकर विगेरे परस्पर लडे छे. एक बीजाने
उपद्रव करे छे, तेवुं जानीने ते घरमां साधुए निवास न करवो, कारण के त्यां रहेतां गणवामां के समाधिमां चित्र थाय छे.

से भिक्खू वा० से जं० पुण० इह खलु गाहावई वा कम्मकरीओ वा अन्नमन्नस्स गांयं तिल्लेण वा नव० घ०
वसाए वा अवभंगेति वा भक्खेति वा नो पणस्स जाव तहप्प० उव० नो ठा० (सू० ९४)

ते साधु एम जाने के आ घरमां गृहस्थ अथवा नो ऋडी विगेरे कोइपण परस्पर एक बीजाना शरीरने तेस, माखण, घी

के चरवीथी चोळे छे, अथवा कल्क विगेरेयी उद्वत्त्तन करे छे, त्यां प्रज्ञसाधुने निवास करवो न कल्पे.
से भिक्खू वा० से जं० पुण०—इह खलु गाहावई वा जाव कम्मकरीओ अन्नमन्नस्स गांयं सिणाणेण वा क० लु० चु०

પ૦ આઘંસંતિ વા પઘંસંતિ વા ઉચ્ચલંતિ વા ઉચ્ચલંતિ વા નો પન્નસ્સ૦ ॥ (મૂ૦ ૧૫)

તે મિશ્રુ એમ જાણે કે આ ઘરમાં ગૃહસ્થો કે ઘરનાં માણસો પરસ્પર સ્નાન કરે છે, અથવા શરીરે સુગંધી પદાર્થો તેલ ચૂર્ણ વિગેરે એકવાર ઘસે છે, અથવા વારંવાર ઘસે છે, તેવા મકાનમાં બુદ્ધિમાન્ સાધુનું ન ઉતરવું.

સે મિક્કલૂ૦ સે જ પુણ ઉવસ્સયં જાણિજ્ઞા, ડહ્હ ચલુ ગાહાવતી વા જાવ કમ્મકરી વા અણમણ્ણસસ ગાયં સિઓદગ૦

અસિણો૦ ઉચ્છો૦ પહોયંતિ સિંચંતિ સિણાવંતિ વા નો પન્નસ્સ જાવ નો ઠાળં૦ ॥ (મૂ૦ ૧૬)

તે મિશ્રુને એમ માલૂમ પડે કે આ ઉપાશ્રયમાં ગૃહસ્થના ઘરનાં માણસો ટંડા પાળીથી કે ડના પાળીથી પરસ્પર છાંટે છે, ધુણું છે, સિંચે છે, સ્નાન કરાવે છે, તેવા સ્થાનમાં બુદ્ધિમાન્ સાધુને ઉતરવું ન કલ્પે.

સે મિક્કલૂ વા૦ સે જં૦ ડહ્હ ચલુ ગાહાવત્ વા જાવ કમ્મકરીઓ વા નિગિણા ઠિયા નિગિણા ઉહીણા મેહુણધમ્મં વિન્નવિંતિ

રહસ્સિયં વા મંતં મંતંતિ નો પન્નસ્સ જાવ નો ઠાળં વા ૩ ચેહજ્ઞા ॥ (મૂ૦ ૧૭)

જે ઘરમાં સ્ત્રીઓ કપડાં કાઢીને વેમર્યાદ પળે વેસે, અથવા સંસારસંગ સંવંધી કંઈ પણ છાતી વાત એક વીજાને રાત્રિ સંવંધી કહે અથવા કાંઈપણ સ્નાની વાત અકાર્ય સંવંધી ચિંતવે, તેવા સ્થાનમાં સાધુનું નિવાસ ન કરવો, કારણ કે ત્યાં રહેવાથી સ્વાધ્યાયમાં વિવ્ર ધાય, અને ચિત્તમાં કુવાસના વિગેરેના દોષો થાય છે. વઠી—

સે મિક્કલૂ વા રો જં પુણ ઉ૦ આહન્નસંલિયલં નો પન્નસ્સ૦ ॥ (મૂ૦ ૧૮)

તે મિશ્રુ એમ જાણે કે આ ઘરમાં ઉત્તમ ગુંગારસનાં ચિત્રો છે, ત્યાં પ્રજ્ઞસાધુનું ન ઉતરવું, કારણ કે ત્યાં ઉતરવાથી મીંતોના

चित्रो जीवाथी भणवामां विघ्न थाय, तथा तेवां स्त्री संबंधी चित्रो जीवाथी पूर्वे भोगवेला संसार भोगो याद आवे, तथा न भोगवेला नवा साधुने कौतुक विगेरेनो संभव थाय छे.

हवे फलहक विगेरे संस्तरक संबंधी कहे छे. से भिक्खू वा० अभिकंखिज्जा संथारगं एसित्तए, से जं० संथारगं जाणिज्जा सअंडं जाव ससंताणयं, तहप्पगारं संथारं लाभे संते नो पडि० १ ॥ से भिक्खू वा० अस्पंडं जाव संताणगस्य तहप्पगारं नो प० २ ॥ से भिक्खू वा० अस्पंडं लहुयं अपाडिहारियं तह० नोप० ३ ॥ से भिक्खू वा० अस्पंडं जाव अप्पसंताणग लहुअं पाडिहारियं नो अहाबद्धं तहप्पगारं लाभे संते नो पडिगाहिज्जा ४ ॥ से भिक्खू वा० २ से जं पुण संथारगं जाणिज्जा अप्पंडं जाव संताणग लहुअं पाडिहारियं अहाबद्धं, तहप्पगारं संथारग लाभे संते पडिगाहिज्जा ५ ॥ (मू० ०.९)

ते साधुने सुवा माटे पाटीउं जोइए ते संबंधी आ मूत्रमां पांचभागा वतान्या छे.

(१) जो ते पाटीयामां घुण विगेरेना किडानां इंडा जाणवामां आवे, अर्थात् ते सडेछुं होय, काणां पडेछां होय, काणा पडेछां होय तेमां 'जीवात' ना कारणे संयम विराधनाथी ते न कल्पे, (२) जो ते पाटीयुं घणुं भारे होय तो वजनना लीधे उंचुं नीचुं करतां पोतानी आत्मविराधना थाय तेथी ते पण न कल्पे (३) ते पाटीयाने प्रतिहार (गृहस्थ पाछुं राखना तैयार) न होय तो लेचुं-मुक्खुं नकल्पे कारणके परठवतां दोष लागे, (४) सांधा बरोबर न जोड्या होय तो तेना सांधा नीकळी जवाथी पडी जवाय के अंगने नुक्कशान थाय. आ चारे भांगवाछुं पाटीउं दोषित होवाथी बुद्धिमान् साधुए लेवुं नहिं, पण पांचमां भांगमां वतावेल् तथा काणा विनानुं घणुं भारे नहिं, पाछुं राखवा हा पाडे, तथा पाटीयांना के लोकडाना टुकडा जडेला होय, सांधा मजबुत कर्या होय तेवुं दोष

વિનાનું પાટીયું મળે તો સાધુએ લેવું. હવે સંથારાને ઉદ્દેશીને અભિગ્રહોનું વિશેષ કહે છે

इच्छेयाई आयतणाई उवाइक्रम—अह भिक्खू जाणिज्जा इमाई चवहिं पडिमाहि संधारंग एसित्तए, तत्थ खलु इमा पढमा पढिमा—से भिक्खू वा २ उद्दिंसिय २ संधारंग जाइज्जा, तंजहा—इकडं वा कढिणं वा जंतुयं वा परगं वा मोरगं वा तणगं वा सोरगं वा कुसं वा कुचगं वा पिणलंगं वा पलंगं वा, से पुन्नामेव आलीइज्जा—आउसोति वा भ० दाहिसि मे इत्तो अन्नयरं संधारंग? तह० संधारंग संयं वा वाणं जाइज्जा परो वा देज्जा फासुयं एसणिज्जं जान पडि० पढमा पडिमा सू० १०० पूर्वे वतावेला घराना दोपो तथा सथाराना दोपो दूर करीने तथा हवे पछीना पण संधाराना दोपो टाळीने संधारो लेवो. ते कहे છે તે મિલુ એમ જાણે, કે આચાર અભિગ્રહની પ્રતિમાઓ વડે સંથારો શોધવાનો છે, વતાવે.

(૧) ઉદ્દિષ્ટ ૨ પ્રેક્ષ્ય ૩ તેના ઘરનોજ ૪ યથાસંસ્તૃત છે. તેમાં ઉદ્દિષ્ટમા ફલહક વિગેરેમાંથી કોઈ પણ એક લઈશ, પણ બીજો નહિ.

આ પ્રથમ પ્રતિમા છે,

(૨) જેવી મનમાં પૂર્વે ધારી છે, તેવી આંખે દેખીશ તોજ લઈશ પણ બીજી નહિ.

(૩) તે પણ તે શય્યાતરના ઘરમા તૈયાર હશે તોજ લઈશ; પણ બીજેથી લાવીને સુઈશ નહિ,

(૪) તે પણ સસ્તારક ફલહક વિગેરે જેવો હશે તેવોજ વાપરીશ. આ ચાર પ્રતિમાઓમાં ગચ્છમાંથી નિકળેલા જિન કલ્પી વિગેરેને પ્રથમની બે કલ્પતી નથી, પાછલી વેમાંથી કોઈપણ કલ્પે છે, પણ સ્થવિર કલ્પીને ચારે કલ્પે છે, તે સૂત્ર વડે વતાવે છે,

તેમાની પહેલીને ઉદ્દેશી ઉદ્દેશીને ઇકડ વિગેરે કોઈપણ લઈશ, તેને તે મલ્યા પછીથી વીજું મળતું હોય તો પણ છે નહિ, ઇકડ તથા

નીચલાં પાંથરણાં ઘણી શરદી (ધીનાશ) ચાલાં દેગ્યાં સાધુ સાધ્વીઓને પાંથરવાની આજ્ઞા છે. તે ફક્કડ, કઠિણ (સાદડી) જંતુક ને એક જાતના ઘાસનું પાથરણું છે, પરક જેનાવડે ફુલો ગુંથાય તેનું ચનાવેલું અથવા મોરનાં પીછાં ગુંથીને ચનાવેલ, તથા ઘાસનું, તથા શરના સાંઠાનું, દર્મના ઘાસનું, કૂચડાના રેસાનું, પીપલાના પાનનું, તથા પરાબના ઘાસનું હોય, તેનું કોઈ પણ પાથરણું યાવે, તેમાંનું કોઈ પણ પાથરણું આપે, તો તે લેઈને વાપરે.

અઠાવરા દુચ્છા પડિમા-સે ભિક્ષુ વાં પેદાણ સંથારણં જાઈજ્ઞા, તંજહા—ગાઠાવડું વા સે પુવ્વામેવ આલો-
ઈજ્ઞા-આડ૦! મહ૦! દાહિસિ મે? જાવ પડિગાહિજ્ઞા, દુચ્છા પડિમા ૨ ॥ અઠાવરા તચ્છા પડિમા-સે ભિક્ષુ વાં જસ્સુ-
વસ્સણ સંવસિજ્ઞા જે તત્થ અહાંસમન્નાગણં, તંજહા—ફક્કડેંં વા જાવ પલાલેંં વા તસ્સ લાભે સંવસિજ્ઞા તંસસાંલામે
ઉક્કુડુણ વા નેસજ્ઞિણ વા વિહરિજ્ઞા તચ્છા પડિમા ॥ ૩ (સૂ૦ ૧૦૧)
પ્રથમની પ્રતિમા કરતાં આ વીજીમાં આટલું વિશેષ છે, કે આ સંસ્તારક નજરે દેશે, તોજ માગે, તે ગૃહસ્થ સ્વયં આપે, અથવા સાધુ યાચના કરે, અને આપે તો લઈને વાપરે.

ત્રીજી પ્રતિમા—જેને ત્યાં ઉતર્યો હોય, તેના ઘરમાંજ તેનું કંઈ આસન મળે તો લેઈને વાપરે, પણ જો ન મળે તો તે ગન્ધમાં રહેલ અથવા જિનકલ્પી વિગેરે હોય તે ઉત્કટુક આસને બેસીને અથવા પદ્માસન (પલાંઠી વારીને) વિગેરેથી રાત્રી પૂરી કરે અઠાવરા ચડત્યા પડિમા-સે ભિક્ષુ વા અહાંસંથડમેવ સંથારણં જાઈજ્ઞા, તંજહા—પુઢવિસિલં વા કટ્ઢસિલં વા અહાંસંથડમેવ, તસ્સ લાભે સંતે સંવસિજ્ઞા, તસ્સ અલાભે ઉક્કુડુણ વા ૨ વિહરિજ્ઞા, ચડત્યા પડિમા ૪ ॥ (સૂ૦ ૧૦૨)

आ प्रतिमा धारी साधु ज्यां उत्तरीं होय, त्या पत्थरनी शिला अथवा लाकडांनु सुवा योग्य पाटीवं विगेरे मळे अने गृहस्थ पासे याचतां मळे तो चापरहुं, नहि तो उत्कटुक अथवा पलांडी वारीने रात पूरी करवी.

इच्चेया णं चउण्हं पडिमाणं अन्नयर पडिं पडिवज्जमाणे तं चेव जात्र अन्नोन्नसमाहीण् एवं च णं विहरंति ॥ (मू० १०३)
आ चारे प्रतिमाओमानी कोइ पण प्रतिमाने स्वीकारनारो साधु हांय ते बीजी प्रतिमा स्वीकारनारने निंदे नहि, कारण के ते वथा जिनेश्वरनी आज्ञाने अवलंबीने समाधिथी रहे छे.

से भिक्खू वा० अभिकंखिज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तण्, से ज पुण सथारगं जाणिज्जा सअंडं जात्र संसंताणयं तहप्प० सथारगं नो पच्चप्पिणिज्जा ॥ (मू० १०४)

हवे संथारो पाछो आपवानी विधि कहे छे.
मिथु पाछो आपवानो संथारो ज्यारे पाछो आपवा चाहे न्यारे तेमा देखे के गरोळी विगेरेना इंडांथी व्याप्त होय अने पडिले-
हण करवा योग्य न होय तो ते पाछुं आपे नहि.

से भिक्खू० अभिकंखिज्जा सं० से जं० अप्पंडं० तहप्पगारं० संथारगं पडिलेहिय २ प० २ आयाविय २ विहुणिय २ तओ संजयामेव पच्चप्पिणिज्जा ॥ (मू० १०५)

पछी ते अमुक वखत पछी जाणे के ते संस्थारमानुं इंडं जीव रहित थयुं छे तेवा संथारानी प्रतिलेखना करीने पुंजीने तडके तपावीने सेज साज जयणाथी झाटकीने गृहस्थने पाछो आपे.

हवे वसतिमां वसवानी विधि कहे छे,
से भिक्खू वा० समाने वा वसमाने वा गमाणुगमं दइज्जमाणे वा पुब्बापेव पन्नस्स उंवारपासवणभूमि पडिलेहिज्जा,

केवली वूया आयाणमेयं—अपडिलेहियाए, उच्चारणासवणभूमीए, से भिक्खू वा० राओ वा वियाले वा उच्चारणासवणं परिद्वेमेमाणे पयलिज्ज वा २, से तत्थ पयलमाणे वा २ हत्थं वा पायं वा जात्र लूसेज्ज व पाणाणि वा ४ ववरोविज्जा,

अह भिम्व्णं पुं पुं जं पुञ्चामेव पन्नस्स उ० भूमिं पडिलेहिज्जा ॥ (मू० १०६)

ते साधु-साध्वीए एक जग्याए रहेता के विहार करतां प्रथमथी स्थंडिल मात्रानी जग्या जोड लेवी, जो दिवस छता जोड न राखे तो केवली प्रभु तेमा दोप वतावे छे, कारण के ते भिक्षु के साध्वी रात्रि के विकाले तेवा स्थानमां स्थंडिल मात्र परवता पग खसी जतां तेना हाथ पग भागे, अथवा इंद्रियोने नुक्रान थाय अथवा अन्य प्राणीना प्राण पण ले, पटला माटे साधु-साध्वीए प्रथमथी ठह्ला मात्रानी जग्या दिवस छतां जोड लेवी.

से भिम्व् वा २ अभिक्खंस्सिज्जा सिज्जासंथारगभूमि पडिलेहित्तए नन्नत्थ आयरिएण वा उ० जात्र गणावन्हेएण वा वालेण वा बुद्धेण वा सेहेण वा गिलाणेण वा आएसेण वा अंतेण वा मज्जेण वा समेण वा विसमेण वा पवाएण वा निचाणए वा, तओ संजयामेव पडिलेहिय २ पमज्जिय २ तओ संजयामेव बहुफामुयं सिज्जासंथारग संथरिज्जा॥ (मू० १०७) ते साधुए प्रथमथी आचार्य उपाध्याय विगेरेधी गणावन्हेदक मुधीना अथवा वाल बुद्ध नवा शिष्य, मादा अथवा परोणानी जग्या छोडी दइने छेडेनी जग्या अथवा मध्यसा अथवा सम के विपम (खडवचडी) जग्या होय, पवन आवे न आवे, तो पण तेमां संतोप राखी पडिलेहणा प्रमार्जन करीने संथारो पाथरवो. हवे जयननी विधि कहे छे.

से भिम्व् वा० बहु संथरित्ता अभिक्खंस्सिज्जा बहुफामुए सिज्जासंथारए दुरुहित्तए ॥ से भिक्खू० बहु० दुरुहमाणे पुञ्चामेव

ससीसोवरियं काय पाए य पमडिजयं २ तओ संजयामेव वहुं दुखहिता तओ संजयामेव वहु० सहज्जा ॥ (सू० १०८)
ते साधु-साध्वीए वहु पासुक (निर्दोष) जग्यामां संधारो पाथरीने तेमाज पोते यतनाथी शयन करवुं पण ते साधु-सःवी
प्रथमथी ते शय्यामा सुवा पहेलां पगथी माथा सुधीनी जग्या पूजीवी तथा पोतानुं आलुं शरीर तथा पग प्रमार्जीने वहु सभाळीने
यतनाथी सुवुं.

हवे सुतेलानी विधि कहे छे,

से भिक्खू वा० वहु० समयमाणे नो अन्नमन्नस्स हत्थेण हत्थं पाएण पायं काएण कायं आसाइज्जा, से अणासायमाणे
तओ सजयामेव वहु० सहज्जा ॥ से भिक्खू वा उस्सासमाणे वा नीसासमाणे वा छाीयमाणे वा जभायमाणे
वा उड्डोए वा वायनिसगं वा करेमाणे पुञ्चामेव आसयं वा पोसियं वा पाणिणा परिपेहिता तओ संजियामेव उस्ससिज्ज
वा जाव वायनिसगं वा करेज्जा ॥ (सू० १०९)

ते साधु विगेरेए पोते सथारामा सुता एरु वीजा साधुने हाथ पगथी के कायाथी अडकवुं नहिं. ते प्रमाने अडक्या विना
सुवुं (आमा सूचवुं के साधुए वनेना हाथ न पहेँचे तेढले दूर संधारो करवो) तथा साधुए भ्वासोश्वासलेतां, खांसी आवतां,
छींक खातां, वगासुं आवतां, ओडकार आवतां अथवा वायु संचार थतां प्रथम पोताना हाथ वडे यतनाथी मोडुं के ते जग्याने सहेज
ढाकीने करवुं (आ सूत्रमा मोडुं उघाडु राखी वगासुं खाता उडता जंतु पुसी जवावाथी उलटी थाय, अथवा पोतानो खराब वास
जोरथी नीकळतां बीजाने कलेवा थाय, नीवली जग्या ढाकवावुं कारण जोरथी वा संचार थतां रोगादि कारणे कपडां खराब थता अटके,)
हवे समान्यथी शग्याने आश्रयी कहे छे.

से भिक्खू वा० समा, वेगया सिज्जा भविज्जा विसमा वेगया, सि० पवाया वे० ससरक्खा वे० अप्पससक्खा वे० सद्धसमसगा वेगया अप्पदसमसगा० सपरिसाडा वे० अपरिसाडा० सउवसगा वे० निरुवसगा वे० तहप्पगाराहिं सिज्जाहिं संविज्जमाणाहिं पग्गहियतरागं विहारं विहरिज्जा नो किंचिन्नि गिलाइज्जा, एवं खलु० जं सव्वदेहिं सहिए सया

जएत्तिवेमि (सू० ११०) २-१-२-२ ॥

ते साधुने संथागा माटे कोई वखते सरखी कोई वखते खरवचडी कोई वखते पवनवाळी कोई वखते हवा विनानी कोई वखते धूळवाळी कोई वखते विना धूळनी डांस मच्छरवाळी के डांस मच्छर विनानी अथवा रहेवाने उचित अथवा अनुचित उपसर्गवाळी के विना भयनी एवी विचित्र जातिनी जग्या मळे तो पण तेमां समभाव धारण करीने रहेवुं, पण ग्लानि के दीनताभाव के अहंकार लाववो नहि. आज साधुनुं सर्वस्व छे, माटे तेमा जयणाथी सदाए वत्ते.

शय्या नामनुं बीजुं अध्ययन समाप्त थयुं.

ईयां नामनुं त्रीजुं अध्ययन.

त्रीजुं अध्ययन कहीने त्रीजु कहे छे, तेनों आ प्रमाणे संबंध छे, प्रथम अध्ययनमां धर्म शरीरनुं पालन करवा पिंड बताव्यो, ते पिंड आ लोक परलोकना अपायना रक्षण माटे अवश्ये वसति (मकान)मां वापरवो, तेथी बीजा अध्ययनमां वसतिनुं स्वरूप

વતાવ્યું, હવે તે પિંડ તથા વસતિને શોધવા માટે ગમન કરવું, તે આ પ્રમાણે કરવું, તે આ પ્રમાણે ન કરવું, તે અહીં વતાવવાનું છે, આ સંવધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુગમમાં નામ નિષેપણ માટે નિર્ણયિકાર કહે છે.

નાનં ૧ ઠવણાદરિયા ૨ દન્વે ૩ સ્વિત્તે ૪ ય કાલ ૫ ભાવે ૬ ય । એસો સ્વલુ ડરિયાળ નિક્ષેવો છલ્લિહો હોઈ ॥૩૦૫॥

નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવ એમ છ પ્રકારે ડર્યાનો નિષેપો છે, તેમાં નામ સ્થાપના સુગમ છોડીને દ્રવ્ય ડર્યા વતાવવા માટે કહે છે.

દન્વદરિયાઓ તિવિહા સચિત્તાચિત્તમીસગા ચેવ । સ્વિત્તમિ જંમિ સ્વિત્તે કાલે કાલો જહિં હોઈ ॥ ૩૦૬ ॥

તેમાં દ્રવ્ય ડર્યા સચિત્ત અતિત્ત મિશ્ર એમ ત્રણ ભેદ છે, અર્થાત્ ડર્યા, દરણ, ગમન ત્રણે એક અર્થમાં છે, તેમાં સચિત્ત એવો વાયુ અથવા પુરુષ હોય તેનું ગમન તે સચિત્ત ડર્યા જાણવી, એજ પ્રમાણે પરમાણુ આદિ દ્રવ્યનું ગમન તે અચિત્ત ગમન છે. તથા મિશ્ર દ્રવ્ય ડર્યા તે સ્થાદિ (જેમાં અચિત્ત રથ સચિત્ત વલ્લથ કે માણસ) નું ગમન જાણવું, ક્ષેત્રડર્યા તે જે ક્ષેત્રમાં ગમન કરાય, અથવા ડર્યાનું વર્ણન કરાય તે ક્ષેત્રડર્યા, તેજ પ્રમાણે જે કાલમાં ગમન થાય, અથવા ડર્યાનું વર્ણન થાય તે કાલડર્યા જાણવી.

હવે ભાત્ર ડર્યા વતાવવા કહે છે.

ભાત્રદરિયાઓ દુવિહા ચરણરિયા ચેવ સંજમરિયા ય । સમણસ્સ રૂઠં ગમણં નિદ્દોસં હોઈ પરિસુદ્ધં ॥ ૩૦૭ ॥

ભાત્ર વિષયની ડર્યા જે પ્રકારની છે, ચરણ ડર્યા, અને સંયમ ડર્યા તેમાં સંયમ ડર્યા ૧૭ પ્રકારનું સંયમ અનુષ્ઠાન છે, અથવા અસંલ્લય સંયમ સ્થાનમાં એક સંયમ સ્થાનથી બીજા સંયમ સ્થાનમાં જતા સંયમ ડર્યા થાય છે, પણ ચરણ ડર્યા તો “અત્ર વત્ર મત્ર

विगेरे दोपरहित गोचरी लेवानी छे, ते न मळे, तथा ते नगर विगेरेमां घणा श्रमण, ब्राह्मणो, कृपण, वणीमग विगेरे आवीने भरायेला छे, अने बीजा आववाना छे, तेथी वगा मागण भरावामी आीर्ण वृत्ति छे, एटले भिक्षा मोटे अटन तथा स्वाध्याय ध्यान करवा व्हा जतां आवता ते घणा भिक्षुक माणमाना भरावामी ते गाम विगेरे संकोचायेल छे, त्यां जैनसाधुने जवुं आववुं तथा धर्म चितवन विगेरे क्रिया उपद्रव रहित न थाय. जो आवी अगवडो होय, तो तेवा क्षेत्रमां चोमासुं न करे, पण जो उपर वृत्तावेली अगवडो न होय एटले भणवानी अने स्थंडिलनी जग्गा होय, उचित उपकरण मळतां होय, पिंड शुद्ध मळतो होय, अन्य भिक्षुको सामान्य प्रमाणमा होय. जतां आवता घणो समय न लागतो होय, तो त्या चोमासुं करवुं. हवे वर्षाकाल पुरो यये क्यारे विहार न करवो ते कहे छे.

अह पुणेवं जाणिज्जा-चत्तारि मासा चासावासाणं वीट्कंतां हेमंताण य पंचदसरायकप्पे परिवुत्तिस्सि, अंतरा से मग्गे बहु-पाणा जाव ससताणगा नो जत्थ वहवे जाव उवागमिस्संति, सेवं नच्चा नो गामणुगाम दूइज्जिज्जा ॥ अह पुणेवं जाणिज्जा चत्तारि मासा० कप्पे परिवुत्तिस्सि, अंतरा से मग्गे अपंडा जाव समंताणगा वहवे जत्थ समण० उवागमिस्संति सेवं नच्चा तओ सज्जयामेव० दूइज्जिज्जा ॥ (सू० ११३)

हवे आ प्रमाणे साधुओ जाणे, के चोमासा संवंधी चासास पूरा थाय छे, अर्थात् कार्तिकी चोमासुं, पूरं थयुं छे, त्या जो उत्सर्गथी दृष्टि न होय, तो एक मेज बीजे स्थळे जइने पारणुं करवु पण जो दृष्टि चाडु होय तो हेमंत खुना पाच-इस दीविस गये थके विहार करवो, तेमा पण जो बीजे गाम जतां मार्गमा नाना जतुना इंडां, गड्या होय, गारो होय, करोळीयाना जाळां वाझी

પદમે ઉનાગમણ નિગમો ય અદ્વાણ નાવજયણા યા વિદ્ધે આરુહ છલણં જંઘાસંતાર પુચ્છા ય ॥ ૩૧૧ ॥

પહેલા ઉદ્દેશમાં વર્ષાકાલ વિગેરેમા ઉપાગમન તે સ્થાન લેવું, તથા નિર્ગમ તે શત્કાલ વિગેરેમા વિહાર જેમો હોય, તેવો અંગે કહેવાય છે, અને યતનાથી માર્ગમા ચાલવું આ ત્રણે વાતો પહેલા ઉદ્દેશમાં છે, ત્રીજા ઉદ્દેશમાં નામ વિગેરેમા ચડનારનું છલન (પ્રક્ષેપણ) વર્ણવશે, અને જઘાસંતાર પાળીમાં યતના રાખવી, તથા હુદા હુદા પ્રશ્નમાં સાધુ શું કરવું તે અહીં કહે છે,

તદ્યમિ અદાયણયા અપ્પહિવંધો ય હોઃ ઉવહિમિ । વલ્લેયવ્વં ચ સયા સંસારિયરાયગિહમણં ॥ ૩૧૨ ॥

ત્રીજા ઉદ્દેશમાં જો કોઈ પાળી વગેરે સંબંધી પૂછે, તે જાણતો હોય હતા ન જાણવાપણું વતાવવું તે અધિકાર છે, તથા ઉપાધિમા અપ્રતિવંધપણુ રાખવું, તે કદાચ ચોરાઈ જાય તો પણ સ્વજન પાસે અથવા રાજગ્રહમાં ફરીયાદ કરવા ન જવું, હવે સૂત્રાનુગમમા અસ્વલિત વિગેરે ગુણોત્તમ સૂત્ર ઉચ્ચારવું તે આ પ્રમાણે છે.

અબ્બુવગાણ સલ્લુ વાસવાસે અભિપવુદ્ધે વહવે પળા અગિસંભૂયા વહવે ત્રીયા અહુણાભિન્ના અંતરા સે મગ્ગા વહુપાણા વહુત્રીયા જાત્ર સસંતાળગા અળભિકંતા પંથા નો વિન્નાયા મગ્ગા સેવં નચ્ચા નો ગામણુંગામ દૂરજિજ્ઞા, તઓ સંજયામેવ વાસાવાસં ઉવલિદ્દજ્ઞા ॥ (સૂ. ૧૧૧)

મુખ્યત્વે વર્ષાસ્થિતિ આવે છતે અને વરસાદ વરસે છતે સાધુ શું કરવું, તે કહે છે. અહીં વર્ષાકાલ અને દ્વિષ્ટિ આશ્રયી ચાર ભાગા થાય છે, તેમાં સાધુઓને આજ સમાચારી છે. છતે નિવ્યાધિત તે અપાઠ ચોમાસું આવ્યા પહેલાંજ ઘાસ, ફલક, ડગલ, મસ્મ માત્રકાદિનો પરિગ્રહ કરવો, અર્થાત્ ચોમાસું વેસતાં પહેલાં પળ વગરે વરસાદ પડતાં ઘાં નાના પ્રાણીઓ દંડ ત્રીયાવક ગર્દ-

भक्त विगेरे (संभूछिम जंतुओ) उत्पन्न थाय छे, तथा घणा नवा घासना अंकुरा प्रकट थाय छे, तेथी तेवे मार्गे जतां ते प्राणीओ तथा घासना अंकुराथी ते करोलीयाना ममूह सुधी मर्गमां पथरायेका होय, नेथी रस्तो शोधयो सुक्केल पडे. तेथी ते जीवोना रक्षण माटे एक गामथी बीजे गाम न जाय, तेथी मंयत (साधु) पोतेज समय जोडने अवसर आवतां चोमासुं करी छे. (आने माटे कल्पमूत्रमां खुलासो करे छे के अषाड चोमासा पहेलां वरसाद आवी जाय तो एक मास प्रथमथी पण चोमासुं करे, पण असाहमां तो अवश्ये स्थिरता करवी) हवे अपवाद मार्ग कडे छे.

से भिक्खू वा० सेज्जं गामं वा जाव रायहाणि वा इमंमि खलु गामंसि वा जाव राय० नो महई विहारभूमी नो महई विहारभूमी नो सुलभे पीढफलगसिज्जासंथारगे नो सुलभे फासुए उंछे अहेसणिज्जे जत्थ वहवे समण० वणीमगा उवागया उवागमिस्संति य अचाटना वित्ती नो पन्नस्स निक्खमणे जाव चिंताए. सेवं नच्चा तहप्पगारं गामं वा नगरं वा जाव रायहाणि वा नो वासावासं उवल्लिज्जा ॥ भि० से जं गामं वा जाव राय० इमंसि खलु गामंसि वा जाव महई विहारभूमी महई विहार० सुलभे जत्थ पीढ ४ मुलभे फा० नो जत्थ वहवे समण० उवागमिस्संति वा अषाटना वित्ती जाव रायहाणि वा तओ संजयामेव वासावासं उवल्लिज्जा ॥ (सू० ११२)

रायहाणि वा तओ संजयामेव वासावासं उवल्लिज्जा ॥ (सू० ११२) रायहाणि भूमी तथा विचार (स्थंडिल) ते भिक्षु तेवी राज धानी विगेरे कोटपण स्थानमां आन्या पछी एम जाणे के विहार (स्वाध्याय) भूमी तथा विचार (स्थंडिल) भूमि उचित मळे तेवी नथी, तथा साधुने योग्य पीठ फलक तथा संथारो विगेरे चोमासामां खास चापरवा योग्य उपकरणो के वस्तुओ मलवी दुर्लभ छे, तथा प्रासुक गोचरी मलवी दुर्लभ छे, तथा एपणीय आहार न मळे, तेज कहे छे-एटले साधुने उद्गम

“ચર” ધ્રાતુનો ગતિ અર્થ છે, ચરતિનો ભાવ લ્યુટ રૂપ ચરણ તેજ. રૂપે ઈર્ષા તે, ચરણ ઈર્ષા છે, અર્થાત્ ચરણનો અર્થ ગતિ અથવા ગમન છે, અને તે શ્રમણનું ચરણ રૂયા પ્રકારે ભાવરૂપ (નિર્દોષ) ગમન થાય ? તે કહે છે.

આલંબને ય કાલે મર્ગે જયણાઃ ચેવ પરિમુદ્ધં । મર્ગેહિં સોલસવિહં જં પરિમુદ્ધં પસત્યં તુ ॥ ૩૦૮ ॥

પ્રવચન સય ગચ્છ આચાર્ય વિગેરેના માટે પ્રયોજન આવતા સાધુ ગમન કરે, તે આલંબન છે, તથા સાધુને વિહરણ યોગ્ય અવસર છે, તે કાલ છે, તથા જનો (માણસો) એ પગવડે ચુંદેલા મર્ગે ચતના તે યુગમાત્ર દૃષ્ટિ રાક્ષત્રી તેજ આલંબન કાલમાર્ગે ચતનાના પદોવડે એકેક પદ વ્યભિચારથી જે મર્ગો થાય તે પ્રમાણે ગણતાં ૧૬ ભાગા થાય, તેમાં જે પરિમુદ્ધ હોય તેજ પ્રશસ્ત છે, અને હવે તે વર્તાવે છે.

ચતમારણપરિમુદ્ધં અહવાવિ (હ) હોજ્ઞ કારણજ્ઞાણ । આલંબનઝયણાણ કાલે મર્ગે ય જડયત્ત્વં ॥ ૩૦૯ ॥

ચાર કારણોએ સાધુનું ગમન શુદ્ધ થાય છે, આલંબન વડે દિવસે માર્ગવડે ચતનાથી જાય છે, અથવા અકાલમા પળ ગ્લાન અને હવે તે વર્તાવે છે.

વિગેરેના આલંબને ચતનાથી જતા શુદ્ધ ગમન હોય છે, અને આવે મર્ગે સાધુએ ચત્ત કરવો, નામનિપ્પત્ત નિલેપો કરવો, હવે ઉદ્દેશ અર્થાધિકારને આશ્રયી કહે છે,

સન્નેવિ ઈરિયત્તિસોટ્ઠિકારા તહવિ અત્થિ ઉ વિસેસો । ઉદ્દેસે ઉદ્દેસે ચુચ્છામિ જહક્કમં કિંચિ ॥ ૩૧૦ ॥

સર્વે પટલે આ ત્રણે પણ જો કે ઈર્ષા વિશુદ્ધકારક છે, તો પણ ત્રણે ઉદ્દેશમા કાંઈક વિશેષ છે, તે દરેકને યથાક્રમે કહીશું હવે પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે કહે છે.

गयेलां होय, अने ब्राह्मण श्रमण विगेरे मांगण न आवेलां होय, अथवा थोडा वखतां आवशाना न होय तो मागसर शुद्ध १५
सुधी त्यां रहेवुं. त्यापछी गमे तेम होय तोपण त्या रहेवुं नहि, पण जो वृष्टि न होय, कादव न होय, मार्ग इंडां विनानो होय,
श्रमण ब्राह्मण आव्या होय, आववांना हांय, तो कार्तिकी पुर्णिमा पछी तुरंत विहार करवो. हवे मार्गनी यतना कहे छे—

पादं रीड्जा साहडुं पायं
उद्धडुं पाणे उद्धडुं पादं रीड्जा
गच्छिजा, तओ संजियामेव
से भिक्खू वा० गामणुगामं दूइज्जमाणे पुरओ जुगमायाए पेहमाणे दर्दण तसे पाणे उद्धडुं पादं रीड्जा
रीड्जावित्तिरिच्छं वा कडुं पायं रीड्जा, सइ परक्कमे संजियामेव परिक्रमिजा नो उज्जुयं गच्छिजा, तओ उदए वा मट्टिआ वा
गामणुगामं दूइज्जिजा ॥ से भिक्खू वा० गामा० दूइज्जिजा ॥ (सू० ११४)

अविद्वत्थे सइ परक्कमे जाव नो उज्जुयं गच्छिजा, तओ संजया० गामा० दूइज्जिजा ॥ (यमारा) ना आरारे भूभाग (जमीन)
ते भिक्षु बीजे गाम जता मोढा आगळ युगमात्र (चार हाथ प्रमाण) गाडाना उर्द्धि (यमारा) ना आरारे भूभाग (जमीन) नीकळे तो
देखतो चाले, त्या मार्गमां त्रम जीवो जे पंतां विगेरे छे, ते पगने अडकीने नीकळे, अथवा पगना तळीयां नीचे अडकीने नीकळे तो
ते जीवोनी रक्षा खातर शरीरमा शक्ति होय त्यां सुधी बीजे मार्गे जवुं, पण बीजो रस्तो के जवानी शक्ति न होय, तो ते रस्ते जतां
ज्यारे तेवां जंतुओ पग पासे आवे त्यारे ते त्यां पग संभालीने मुक्कवो के ते चगदाइ न जाय, एट्टे ज्यारे सामे आवे त्यारे तेने
पग पग साथे अथडावा देवा नहीं, पण जो पग नीचे दवाइ जाय तेम होयतो नीचे देखीने ते जग्याए पग न मुक्कवो, अथवा पगनी
एडी मुकीने चालवुं, अथवा पग वांको करीने चालवुं, आ प्रमाणे एक गामथी बीजे गाम जीव जतु बीज हरियाणी (लीळं घास) पाणी, माटी अथवा रस्तो

न पड्यो होय, तो तेचा सीधा मार्ग न जडुं, पण ग्रीव-जंतु विनाना तथा रुद्रव माटो पाणी विनाना मार्गे चक्रावो खाडने ज्यांची लोको जतां होय तेचा रस्ते साधुए जडुं, पण बीजो रम्भो न होय, अथवा जवानी गर्भ न होय, तो ने मार्गे यतनाची चालवुं. वळी से भिमवु चा० गामा० दृज्जमाणे अंतरा से विस्तराणि पचतिगाणि दनुगाययाणि मित्तराणि अणायरियाणि द्रुम-श्रण्याणि द्रुपश्रवणिज्जाणि अक्रालपडिबोहीणि अक्रालपरि भोर्डणि मड लाटे विहाराण् संयरमाणेहि जाणयण्हि नो विहारवडियाण् परज्जिज्जा गमणाण्, केरलो यूया आयाणमंय, तेणं चाला अयं तेणे अयं उवचरण् अय ततो आगएत्ति-रुद्धं तं भिक्खुं अतोमिज्ज वा जाव उद्विज्ज वा वदं प० रुं० पाय० अन्टिज्ज वा भिट्ठिज्ज अवहरिज्ज वाप रिद्धिज्ज वा, अह भिमवुणं पु० जं तहप्पगाराड विरु० पजंतिगाणि दसु, गा० जाय विहारवत्तियाण् नो पवज्जिज्ज वा गमणाण् तओ संजया गा० द० ॥ (सु० ११५)

ते भिक्षुने बीजे गाम जतां एम मालुम पडे, के आ मार्गे जता रचमा प्रिरुप रुपवाळा महादृष्ट एवा चोरोनां स्थान छे, तथा वर्षर श्रवर पुलिद विगेरे म्हेच्छथी प्रधान एवा अनार्य लोको जे गंगा मिथुनी वचमाना २५॥ आर्य देश छोडीने बीजा देशांमां रहेला छे, तेओ दुःखेथी आर्योनी संज्ञा समजे छे, तथा महा कष्ट ते आर्य धर्मेने समजे अने अनार्य संरुल्पने छोडे, तथा अक्रालमां पर्ण भटरुनारा छे. कारणके अड गोरत्रे एण शिमार विगेरे मोडे जाय छे, तथा अक्राले (मखत विना) भोजन करनारा छे, माटे ज्या सुथी बीजा देशोना सारा गावो विचरवाना होय त्या सुथी तेचा अनार्य देशोना क्षेत्रमां हं जइश, एवी प्रतिज्ञा साधुए न करवी, (अर्थात् त्या जडुं नहि) त्या जवाची केचलीप्रभु तेमां दांप वतावे छे, कारण के त्यां जवाची समयमी मिराधना वाय,

छे, तथा त्यां आत्मानि विराधनामां संयमनी विराधना पण धाय छे, ते बतावे छे, ते म्हेच्छ विगेरे अनार्यो आ प्रमाणे बोले छे, “आ चोर छे ! आ शत्रु चोर तेना गामथी आवेलो दूत छे ! एम कहीने वचनथी तिरस्कार करे, दंडनी ताडना करे, अने छेवटे जीव पण छे, तथा वस्त्रो विगेरे पण खुंचवी छे, पछी साधुने काही मुके, माटे साधुओंने आ शीखायण छे, के तेमणे तेवा मार्गे जनुं नहि, पण तेवा मार्गने छोडीने संयत सारे मार्गे विहार करी ने बीजे गाम जाय.

से भिक्षुं दूज्जमाणे अंतरा से अरायाणि वा गणरायाणि वा जुवरायाणि वा दोरज्जाणि वा वेरज्जाणि वा विरुद्धरज्जाणि वा सइ लाढे विहाराए संथ० जण० नो विहारवडियाए० केवली ब्या आयाणमेयं, तेणं थाला तं चेव जाव

गमणाए तओ सं० गा० ३० ॥ (मू० ११६)

ते भिक्षुने विहार करता एम मालुम पडे के ते मार्गे राजा मरीगयो छे, सामंतोए राज्य ते वहंची लीधुं छे, अथवा युवराजने गादी मंकी नथी, बे राज्य थयां होय, बैर बध्यां होय, विरुद्ध (शत्रु) राजानुं जोर होय, तो तेवा लडाइ तोफाननां उपद्रववाळा मार्गे बीजो सारे देश अथवा गामो विचरवानां होय तो तेवा मार्गे विहार न करवो, केवलीमथु तेमां कर्मादान बतावे छे, त्यां जता ते विरुद्ध पक्षना माणसां ते साधुने चोर के जासुस मानीने पूर्वना मूत्रमां कहा मुजब पीडा पमाडशे, उपद्रव करशे अथवा जीवथी पण हणशे, कपडां खुंचवी बुरा हाले कांही मुकशे, माटे तेवा मार्गे न जवुं,

से भिक्षु वा गा० दूज्जमाणे अंतरा से विह सिया, से जं पूण विहं जाणिज्जा एगाहेण वा दुआहेण वा तिआहेण वा चउआहेण वा पंचाहेण वा पाउणिज्ज वा नो पाउणिज्ज वा तहप्पगारं विह अणेगाहगमणिज्जं सइ लाढे जाव गमणाए,

केवली द्रूया आयाणमेयं, अतरा से वासे सिया पाणेमु पणणमु वा चीणमु वा हरि० उद० मट्टियाण वा अविद्धथाण,
अह भिस्खू जं तह० अणेगाह० जाव नो पव० तओ सं० गा० दू० ॥ (सू० ११७)

ते भिक्षु ग्रामातर जता एम जाणे के ते मार्गमां जता मेदान उलंघनामां केटलाक दिवसो लागणे, एटले एक आखो दिवस
अथवा वे वण चार पांच दिवसे ते मार्ग उलंघासे, तेवा मार्गे बीजो दुंसो मार्ग मल्लो होय तो तेवा उजड रस्ते जवुं नहि. कार-
णके तेवा मार्गे जता केवली दानीए अनेक दोपो चताव्या छे, जेमके वखते वरसाद आवे, तो पागी भराड जाय, लोलग फूलग
इथ जाय, लीलाघासनां बीज अंकुरा फुटी नीकळे, रस्तो कादवधी (गाराधी) भराड जाय, मार्ग सूझे नहि, माटे तेवा अनेक
दिवसना मेदानवाळा मार्ग जवुं नहि.

हवे नामने आथयी रुहे छे—

से भि० वा गामा० दूडजिज्जा० अंतरा से नावासंतरिमे उदण सिया, से जं पूण नाव जाणिज्जा असंजण अ भिस्खू-
पट्टियाण किणिज्ज वा पामिचेज्ज वा नावाण वा नावं परिणाम कई वालाओ वा नावं जलंसि ओगाहिज्जा जलाओ वा
नावं यलंसि उकसिज्जा पुणं वां नावं उडिसिचिज्जा सबं वा नावं उणीलाविज्जा तहप्पगारं नावं उट्टुगामिणि वा अहेगा०
तिरियगामि० परं जोयणमेराण अद्धजोयणमेराण अप्पतरे वा भुज्जतरे वा नो दूरुहिज्जा गमणाण ॥ से भिस्खू वा०
पुत्रामेय तिरिन्छसंपाइमं नावं जाणिज्जा, जाणिता से तमयाण एगंतमक्कमिज्जा २ भाडगं पडिलेहिज्जा २ एगओ
भोयणभंडगं करिज्जा २ ससीसोचरीयं कायं पाण पमजिज्जा सागारं भत्तं पचाक्कज्जा, एण पायं जळे क्किचा एणं पायं
थले क्किचा तओ सं० नावं दूरुहिज्जा ॥ (सू० ११८)

ते भिक्षु ग्रामान्तरं जता मार्गमां एम, जाणे के, आ वचमां आवेली नदी नाव, विना उतराय तेम नथी तो नाव संबंधी तपास करे के गृहस्थ खास भिक्षुक माटे नाव खरीद करे अथवा उछीती छे, अथवा अदलो बदलो करे, अथवा स्थळथी जळमा के जळथी स्थळमां लावे, भरेला वहाणने खाली करे, अथवा खुंची गधुं होय तो साधु माटेज बहार कढावे, तेवी नावने उंचे लइ जवा नीचे लइ जवा अथवा तीरछी दिशामा अथवा कोइपण दिशामां लइ जवी पडे तो एक जोजन मर्यादा माटे अडधा जोजन जवा नीचे लइ जवा माटे दूर जवा माटे साधुए तेवी नावमां वेसवुं नहि, पण साधु एम जाणे के नाव तेना मालिके पोतान (वे गाड) माटे अथवा थोडे घणे दूर जवा माटे साधुए तेवी नावमां वेसवुं नहि, पण साधु एम जाणे के नाव तेना मालिके पोतान प्रयोजनने तीरछी दिशामा हंकारी छे, तो ते वहाणमा जता, पहेंलां पोताना उपकरणोने एकांतमां जइने पडिलेहवा गोचरीना पात्रां तपासी लेवा तथा पोताना शरीरने पगथी माथा सुधी पुंजवुं, तथा सागारी अणसण करवुं (एटले आ जळथी बहार नीकलु तो मने आहार पाणी वापरवुं कल्पे, नहि तो नहि.) पछी एक पग जळमा एक पग जळमा (पाणीनी उपर) मुकी साधुए नाव उपर चडवुं (आ सूत्रमां साधु माटे जो नाव पेलेपार लइ जाय तो वने त्यासुधी तेवी नावमां न वेसवुं. पण गृहस्थोने माटे जवा आववा माटे नाव चालु थइ होय तेमां वेसवुं) हवे कारण पडे नावमां वेसवु पडे तो नावमां चडवानी विधि कहे छे.

से भिक्खू वा० नावं दुरुहमाणे नो नांवाओ पुरओ दुरुहिज्जा नो नावाओ मग्गओ दुरुहिज्जा नो नावाआ मज्झओ दुरुहिज्जा नो वाहओ पगिज्झिय २ अंगुलियाए उद्दिसिय २ ओणमिय २ उन्नमिय २ निज्जाइज्जा । से णं परो नावागओ नावागयं वइज्जा-आउसंतो ! समणा एयं ता तुमं नावं उक्कसाहिज्जा वा बुक्कसाहि वा खिवाहि वा रज्ज्याए वा गहाय आकासाहि. नो से तं परिन्नं परिजानिज्जा, वुसिणीओ उवेहिज्जा । से णं परो नावागओ नावाग० वइ०—आउसं० नो

संचाएसि तुभं नावं उक्कसित्तए वा ३ रज्जूयाणं वा गहाय आकसित्तए वा आहार एयं नावाणं रज्जूयं संयं चेव णं वयं
 नावं उक्कसिस्सामो वा ज्ञाव रज्जूए वा गहाय आकसिस्सामो, नो से तं प० तुसि० । से णं प० आउसं० एअं ता तुमं
 नावं आलित्तेण वा पीढएण वा वंसेण वा बलएण वा अवलुण्ण वा वाएहि, नो से तं प० तुसि० । से ण परो० एयं ता
 तुमं नावाए उदयं हत्थेण वा पाएण वा मत्तेण वा पडिग्गेहेण वा नावाउत्तिचणेण वा उत्तिचवाहि, नो से तं० से णं
 परो० समणा । एयं तुमं नावाए उत्तिगं हत्थेण वा पाएण वा वाहुणा वा ऊल्ला वा उदरेण वा सीसेण वा काएण वा
 उत्तिचणेण वा चेलेण वा मट्टियाए वा कुसपत्तएण वा कुविदएण वा पिहेहि, नो से तं० ॥ से भिस्सू वा २ नावाए
 उत्तिगेण उदयं आसवमाण पेहाए उवरुवरिं नानं कज्जलावेमाणि पेहाए नो परं उवसंकमित्तु एयं बूया-आउसंतो ! गहा-
 वइ एयं ते नावाए उदयं उत्तिगेण आसवइ उवरुवरिं नावा वा कज्जलावेइ, एयप्पगारं मणं वा वायं वा नो पुरओ कट्ठु
 विहरिज्जा अप्पुस्सुए अवहिद्धिसे एगंतगएण अप्पाणं विउसेज्जा समाहीण, तओ सं० नावासंतारिमे व्यउदए आहारियं
 रीइज्जा, एयं खलु सया जइज्जासि त्तिवेमि ॥ इरियाए पढमो उद्देशो (सू० ११९) २-१-३-१ ॥

तथा बीजा लोकोने चडवा पहेलां पोते चढी न बेसे; कारण के वहाणने चालववाना अधिकरणनो दोष लागे, तेम नावना बरोबर
 मध्य भागमां चढी न बेसे, तेम वहाणनां (पडखां) पकडीने आंगळीओवढे ताकी ताकीने उंचा नीचा थइने जोनुं नहि.
 नावमां चढेला साधुने नाववाला कहे, के हे साधुओ ! आ नावने तमे खेचो, आ दिशा तरफ बळो, अमुक वस्तु दरियामा

फैंको, अथवा दोरडैय. पत्रळीने खेंचो, ते प्रमाणे कहे तोपण साधुए तेम न करवुं, पण चूप बेसी रहेवुं.

वळी ते नाविक साधुने कहे, के हे साधुओ ! जो तमे नाव न खेंची शको, के समान न फैंकी शको, तो दोरडुं लावीने अमने आपो, पटले दोरडुं हाथमां आवतां अमे नावने खेंचीशुं, ते वचन पण मुनिए स्वीकारवुं नहि,—पण चूप रहेवुं.

ते नावमां चढेला साधुने नाविक कहे के हे साधु ! तमे नावने आलिप्त वडे पीठ हलेसांवडे वांसवडे वळावडे अवल्लकवडे आगळ चलावो, ते बात पण साधुए स्वीकारवी नहि, पण चूप बेसी रहेवुं.

ते नावमां चढेला साधुने नाविक एम कहे, के—आ नावमां भराएला पाणीने हाथवडे पगवडे वासणथी के पांतरांथी अथवा नावना हथीआरथी काढी नांखो, पण ते साधुए करवुं नहि, पण मौन धारण करीने वेसवुं.

ते नावमा चढेला साधुने नाविक कहे, के हे साधुओ ! तमे नावमां पढेला नांगाने हाथ, पग, बाहु, नांघ, उर, पेट, माथा के कायावडे अथवा वहाणमा रहेला उस्सिचणवडे अथवा वस्त्र, माटी, कमळपत्र के कुरुनिंद नामना घासवडे ढांकी, पण ते स्वीकारवुं नहि, मौन बेसी रहेवुं

ते भिक्षुए अथवा साध्वीए नावमां छिद्र पडतां पाणी भरातुं देखीने—उपर उपर नावमां पाणी चडतुं देखीने बीजा माणसोने एम कहेवुं नहि के हे गृहस्थ ! आ वहाणमां पाणी भराय छे, अने नाव डुबी जशे, आ प्रमाणे मनथी अने वचनथी संकल्प-विकल्प न करतां बरडा न पाडतां शांत रहेवुं, शरीर उपकरणनी उत्सुकता तथा बहारजुं ध्यान छोडीने एकांतमां आत्माने समाधिमां राखवो, अने जे प्रमाणे नाव पाणीमां चाले तेम चालवा देड किनारे पर्वोचवुं, आ प्रमाणे सदा यत्न

કરવો અર્થાત્ નાત્રના ઉપર ધ્યાન ન રાખતાં આત્મમસાધિએ વર્તવું આજ મિથુની સર્વ સામગ્રી છે.

ત્રોજા અધ્યયનનો પહેલો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

બીજો ઉદ્દેશો.

પહેલો ઉદ્દેશો કહીને હવે બીજો ઉદ્દેશો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ગયા ઉદ્દેશમાં નાત્રમાં બેઠેલા સાધુની વિધિ કહો, અહીં પણ તેજ કહે છે, આ સંવંધે આવેલા ઉદ્દેશાનું આ પ્રથમ સૂત્ર છે.

સે જં પરો ગાત્રા૦ આહસતો ! સંમળા એયં તા તુમં છત્તગં વા જાત્ર વમ્મજ્ઞેયણગ વા મિણ્ઠહાદિ, એયાણિ તુમં વિરૂત્તરૂત્તાણિ સત્થજાયાણિ ધારેદિ, એયં તા તુમં દારગં વા પજ્જેદિ, નો સે તેં ॥ (સૂ૦ ૧૨૦)

તે નાત્રમાં બેઠેલા સાધુને નાવિક વિગેરે ગૃહસ્થ કહે, કે તમે મારા છત્રને પકડો. અથવા ચામડું છેદવાનું હથીઆર અથવા ત્રીજા હથીઆર પકડો, અથવા આ મારા બાલકને પાળી પીવડાવો, આવી પ્રાર્થના નાવિક વિગેરે કરે તો તે સ્વીકારવી નહિ, પણ મૌન રહેવું,

ઉપર પ્રમાણે નાવિકનું કહેવું ન કરવાથી તે ક્રોધી થઈને સાધુને નાત્રમાંથી ફેંકી દે તો શું કરવું તે કહે છે:—
સે જં પરો નાત્રાગણ નાવગયં વણ્ણા—આહસંતો ! એસ જં સમણે નાવાણ ભડમારિણ ભવદ્, સે જં વાહાણ ગહાય નાત્રાઓ ઉદગંસિ પક્કિલ્લવિજ્ઞા, એયપ્પારં નિગ્ધોસં સુચ્ચા નિસમ્મ સે ય ચીત્રરથારી સિયા સ્વિપ્પામેવ ચીત્રાણિ ઉવ્વેદિજ્ઞા વા નિવે, દજ્જ-વા ઉલ્લેસં વા કરીજ્ઞા, અહ૦ અભિકંતકૂરકમ્પા સ્વલુ બાલા વાહાદિ ગહાય, ના૦ પક્કિલ્લવિજ્ઞા સે પુત્તવામેવ વડ્ડજ્ઞા

आउसंतो ! गाहावई मा मत्तो बाहाए गहाय नावाओ उदगंसि पक्खिववह, सयं चेव णं अहं नावाओ उदगंसि ओगाहि-
स्सामि, से जेवं वयंतं परो सहसा बलसा बाहाहिं ग० पक्खिविज्जा तं नो सुमणे सिया नो दुम्मणे सिया नो उचावयं
मणं नियंछिज्जा नो तेसि बालणं धायाए वहाए समुट्ठिज्जा, अप्पुसुण जाव समाहीए तओ सं० उदगंसि
पविज्जा ॥ (सू० १२१)

ते साधुने उदेशीने नाविक बीजा माणसोने कहे, के आ साधु काम कर्या बिना बहाणमां मात्र भांड अथवा उपकरणवडे
बीजा रुप बेठो छे, माटे तेने बाहुथी पकडीने नदीमा फेकी दो. आ प्रमाणे तेमनी पासे सांभले, अथवा बीजा पासेथी ते बात
जाणीने जिनकल्पी के स्थवीरकल्पी सुनि होय, तेमां स्थविरकल्पी सुनिए तुरत पोतानी पासे बीजावालां नकामां कपडां उतारीने
जरुर जोगां हलकां वस्त्र उपधि विमेरेने शरीरे बींटी लेवां, अथवा माये बांधी लेवां, आ प्रमाणे उपकरण बींटी लीघेलो साधु
निर्व्याकुलताथी सुखेथो पाणीमां तरे छे, पछी तैयार थइ तेमने धर्मोपदेश आपे, साधुनो आचार समजावे, छतां एम नक्की जाणे के
आ दुष्टो मने बाहुथी पकडीने पाणीमां नांखवानांज छे, तो नांखे ते पहेलां सुनिए कहेवुं के तमारे गने बाहुथी पकडीने पाणीमां
नांखवानी जरुर नथी. हुं जातेज पाणीमां झंपलावुं छुं आवुं बोलवा छतां पण ते दुष्टो बाहुथी पकडीने साधुने पाणीमां नाखी दे,
तो सुनिए मनमां रागद्वेष न करवो, तथा दीनता के संकल्प—विकल्प पण न करवा, तेम तेमने मारवा के दुःख देवा तैयार न
थवुं, पण उत्सुकता रहित पाणीमां पडवुं. हवे उदकमां पडेलानी विधि कहे छे.

से भिक्खु वा० उदगंसि पवामाणे नो हत्येण हत्थ पाएण पायं काएण कार्य आसाइज्जा, से अणासायणाए आणासाय-

माणे.तओ सं०-उदगंसि पविज्जा ॥ से भिक्खु वा० उदगंसि पक्वमाणे नो उम्भुगगनिमुग्गियं करिज्जा, मायेयं उदगं क्खेसु-वा भच्छीसु वा नक्कसि वा मुहंसि वा परियावज्जिज्जा, तओ० संजयामेव उदगंसि पविज्जा ॥ से भिक्खु वा उदगंसि पक्वमाणे दुब्बलियं पाउणिज्जा खिप्पामेव उवहिं त्रिणिचिज्ज वा निसोहिज्ज वा, ना चेव ण साइज्जिज्जा, अह पु० पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तण, तओ संजयामेव उदउहेण वा ससिणद्धेण वा काएण उदगतीरे चिद्धिज्जा ॥
 से भिक्खु वा० उदउल्लं वा २ काय नो आमज्जिज्जा वा णो पमज्जिज्जा वा संलिहिज्जा वा निलिहिज्जा वा उवलिज्जा वा उवट्ठिज्जा वा आयाविज्ज वा पया०, अह पु० विगओदओ मे काए छिन्नसिणेहे काए तहप्पगार कायं आमज्जिज्ज वा पयाविज्ज वा तओ सं० गामा० दूइज्जाज्जा ॥ (सू० १२२)

ते मुनिए पाणीमा पड्या पछी हाथ साथे हाथ, पग साथे पग के शरीरबडे कोइ पण भागमां अपकाय विगेरेनी रक्षा माटे स्पर्श करवो नहि, तथा पाणीमां तणतां डुक्कीओ मारवी नहि, कारण के डुक्की न मारवायी कान आंख नाक मांढा विगेरेमां पाणी न भराय तेम पोते डुवी जाय नहि, पण ज्यारे पोताने डुक्का वखत आवे अने थाकी गयो होय, तो उपाधिनो मोह छाडी देवो, अथवा भारवाली उपाधि छोडी देवी, पछी पांते जाणे के हुं किनारे जवा समर्थ छुं, त्यारे किनारे नीरुली आवे, अने पाणी टपकता शरीरे कीनारा उपर उभो रहे, अने इर्यावही पडिक्के.

पण ते मुनिए भिना शरीरने पाणी रहित करवा आमळबुं घसबुं दाबबुं छांटबुं के तपावबुं नहि, पण पाणीने पोतानी मेळे नीतरवा देबुं पण ज्यारे जाणे के पाणी नीतरी गयुं छे, भीनाश ओछी थइ गइ छे, त्यासपछी कायाने शरदी-रहित करवा तडके

तपात्री, अने त्यां सुधी किनारेज उभा रहेहुं, अने शरीर सुकाया पळीज नीजा गाम तरफ विहार करवो, पण त्यां उभां रहेवाथी चोरनो भय लागतो होय तो तुर्त कायाने स्पर्श कर्यां विनाज हाथ लांबा राखी गाम तरफ चालया जवुं. से भिक्खू वा गामणुंगामं दूज्जमाणे नो परेहिं सद्धि परिजविय २ गामां दूहं, तओं सं० गामां दूहं ॥ (सू० १२३) मुनिए विहार करतां मळेला गृहस्थो साथे बहु वक्ककाट करता जवुं नहि, पण शांतिथी चालवुं, हवे जंघा सुधीना पाणीमां

उतरवाणी विधि कहे छे.

से भिक्खू वा गामां दू० अंतरा से जंघासंतरिमे उदगे सिया, से पुब्बामेव ससीसोवरियं कायं पाए य पमज्जिज्जा २ एगं पायं जले किचा एगं पायं थले किचा तओ सं० उदगंसि आहारियं रीएज्जा ॥ से भि० आहारियं रीयमाणे नो हत्येण हत्थं जाव अणासायमाणे तओ संजयामेव जंघासंतरिमे उदए आहारियं रीइज्जा ॥ से भिक्खू वा जंघासंतरिमे उदए आहारियं रीयमाणे नो मायावडियाण नो परिदाहपडियाण महडमहालयंसि उदयसि कायं विउसिज्जा, तओ संजियामेव जंघासंतरिमे उदए अहारियं रीएज्जा, अह पुण एवं जाणिज्जा पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए, तओ सजयामेव उदउल्लेण वा २ काएण दगतीरए चिट्ठिज्जा ॥ से भि० उदउल्ल वा कायं ससि० कायं नो आमज्जिज्जा वा नो० अह पु० विगओदए मे काए छिन्नसिणेहे तहप्पमारं कायं आमज्जिज्ज वा० पायविज्ज वा तओ सं० गामां दूहं ते साधु विहार करी बीजे गाम जता मार्गमा जांघ डुबे तेटलु पाणी होय. तो उपरनुं शरीर मुहुयत्तिथी तथा नामी निवेनुं अहयुं शरीर ओघाथी पुंजीने पाणीमां प्रवेश करे, अने पाणीमा पेठा पछी एक जलमां मुकावो, बीजो पग उंचो करीने जवुं, पण

બે પગ વહે પાણી ઢોલતા જંબું નહિ, પળ જયણથી પાણી ઉતરતું, જેમ સરલતાથી જવાય તેમ જાય, પળ વિકાર કરતો આમ તેમ જોતો ન ચાલે.

તે મિશ્રુ જંઘામૃધીના પાણીમાં ઉતરી જતાં હાથ સાથે હાથ પગ સાથે પગ નિગેરે, અપકાયની રક્ષા માટે લગાડવાં નહિ, તેજ પ્રમાણે સુખ મેલવવા દાહ મટાડવા. ડંડાપાણીમાં—છાતી સુધીના પાણીમાં ઉતરતું નહિ, ફક્ત જંઘા સુધીના પાણીમાજ ઉતરતું, પળ પાણીમાં ઉતર્યાં પછી ઉપકરણ સહિત ચાલવા પોતાને અસમર્થ જુદાં અને હુવવાનો વચત આવે તો વાંજાવાળાં ઉપકરણ ત્યજો દેવા. પળ શક્તિવાન હોય તો ઉપકરણ સહિત ઉતરે, પછી કિનારે જડને ડર્યાવહિ કરી પાણી નીતરી ગયા પછી કાયાની મીનાશ ઓછી થાય પછી શરીર તપાવીને વિહાર કરે. હવે પળીમાંથી નીકળ્યા પછીની ગમન વિધિ કહે છે.

સે મિકસૂ વાં ગામાં દૂઝ્જમાણે નો મટ્ટિયાગર્હિ પાર્હિ હરિયાણિ છિદિય ૨ વિકુજ્જિય ૨ ત્રિફાલિય ૨ ઉમ્મગ્ગેણ હરિયવ્હાણ ગમ્મિજ્જા, જમેથં પાર્હિ મટ્ટિયં ત્વિપ્પામેવ હરિયાણિ અવહરંતુ, માટ્ટાણં સપાસે, નો પ્વં કરિજ્જા, સે પુત્ત્વા-મેવ અપ્પહરિયં મગ્ગં પટિલેહિજ્જા તઓં સંં ગામાં ॥ સે મિકસૂ વા ૨ ગામણુગામં દૂઝ્જમાણે અતરા સે વપ્પાણિ વા ફં પાં તોં અં અગલપાસગાણિ વા ગઢુઓ વા દરીઓ વા સદ્ પરક્કમે સંજયામેવ પરિક્કમિજ્જાં નો ઉજ્જું, કેવલીં, સે તત્થ પરક્કમમાણે પયલિજ્જ વા ૨, સે તત્થ પયલમાણે વા ૨ રુસ્સાણિ વા ગુન્ઠાણિ વા ગુમ્માણિ વા લયાઓ વા વહ્લીઓ વા તળાણિ વા ગઢનાણિ વા હરિયાણિ વા અવલંચિય ૨ ઉત્તરિજ્જા, જે તત્થ પાટિપહિયા ઉત્તરાગચ્છંતિ તે પાણી જાદ્જ્જા ૨, તઓં સંં અવલંચીય ૨ ઉત્તરિજ્જા તઓં સંં ગામાં ૨ ॥ સે મિકસૂ વાં ગાં દૂઝ્જમાણે અંતરા સે

जवसाणि वा सगडाणि वा रहाणि वा सवक्काणि वा परचक्काणि वा से णं वा विरुक्खवं सनिरुद्धं पेहाए सइ परक्कमे सं० मो० उ० से णं परो सणागओ वइज्जा आउसंतो ! एस णं समणे सेणाए अभिनिवारियं करेइ, से णं वाहाइ गहाए आगसह, से णं परो वाहाहिं गहाय आगसिज्जा, तं नो सुमणे सिया जाव समाहीए तओ० सं० गामा० दूइ० ॥ (मू० १२५) ते भिक्षु नदीना पाणीमांथी नीवःळेलो होय, ते वखते जो उन्माणें जइने गाराथी खरेडेला पगे लीला घासने छेदीने के वांक्कु वाळीने तथा खेंची काडीने पोताना पग साफ करवाना इरादाथी वनस्पतिने दुःख दे तो ए कपटनुं निर्दित कार्य छे, मोटे तेम न करवुं, पण प्रथमथी तदन ओछा घासवाळो मार्ग जोवो, अचित्त जग्यामां जइ प्रथम वताव्या प्रमाणे गारो दूर करवो पछी बीजे गाम विहार करवो.

साधुने विहार करतां मार्गमां वम (किल्लो) फलिह (खाइ) प्राकार (कोट) तोरण अर्गल अर्गलपासक खाडा गुफा (कोतर) ओळंगवाना आवे तो छती शक्तिए तेवा सीधा मार्गे न जवुं; पण दूरना खाडा विनाना रस्ते जवुं, कारणके त्यां जतां खाडा विगेरेमां पडतां सचित्त झाड विगेरेने पकडे, तो केवळी प्रभुए तेमा दोपो वताव्या छे, पण बीजो रस्तो न होय अने खास कारणे ते मार्गे जवु पडे अने पग खसे तेवुं होय, तो झाड गुच्छा गुल्मलता वेला घास छोडवा अथवा जे पकडवा जोग हाथमां आवे, ते लइने उतरवुं, अथवा रस्तामां जता घुसाफरनी मदद भागीने हाथ पकडीने उतरवुं, पछी गाराथी के खाडाथी वहार आवी संभाळथी बीजे गाम विहार करवो.

ते भिक्षुने विहार करतां मार्गमां घउं जवनां खेतर आवे, गाडां रथ होय, के ते गामना राजानुं के बीजा राजानुं लइकर

પડેલું હોય, તો વીજો રસ્તો મલતાં તે રસ્તે ન જલું, કારણકે ત્યાં જતાં વહુ અપાયો છે, પણ વીજો રસ્તો ન હોય, શક્તિ ન હોય, તો તે માર્ગે જતાં સેનાનો અજાણ્યો માણસ સાધુને ન ઓઝલવાથી વીજા માણસોને કહે કે “આ જાસુસ આવેલો છે, માટે ધક્કો મારીને વાહુમાંથી પકડીને વહાર કાઢો” અને તે પ્રમાણે કદાચ કરે, તો પણ તેમના હપર ક્રોધ ન લાવતાં સમાધિથી વિહાર કરે,

સે મિલ્લૂ વાં ગામાંં દૂજ્જમાણે અંતરા સે પાડિવહિયા હયાગચ્છિજ્જા તે ણં પડિવહિયા એવં વહજ્જા-આહં સમણા !

કેવદ્દે' એસ ગામે વા જાત્ર રાયહાણી વા કેવદ્દેયા' હત્ય આસા હત્યી ગામપિડોલગા મણુસસા પરિ વસંતિ ! વહુમત્તે વહુહ-

દદ્દે વહુજણે વહુજવસે સે અપ્પમત્તે અપ્પુદદ્દે અપ્પજણે અપ્પજવસે ? એયપ્પગારાણિ પસિણાણિ પુચ્છિજ્જા, એયપ્પં પુટ્ટો

વા અપુટ્ટો વા નો વાગરિજ્જા, એવં સ્વ હું જંં સવ્વટ્ટેહિં (મૂં ૧૨૬) ॥ ૨-૧-૩-૨

તે સાધુ સાધ્વીને માર્ગે ચાલતાં મુસાફરો મળે, તેઓ આ પ્રમાણે પૂછે કે હે સાધુઓ ! તમારા વિહારમાં આવેલું ગામ કે રાજ્ય-ધાની કેવી મોટી છે ! તથા અહીં કેટલા ઘોડા હાથી ગામના ભીંચારીઓ કે માણસો વસે છે, અથવા ઘણું રાધેલું અન્ન પાણી કે અનાજ મળે છે ? કે ઓછું ભોજન પાણી કે અનાજ મળે છે ? એવા પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછે, અથવા ન પણ પૂછે, તો પણ પોતે બોલેલું નહિ, (ભાપાતર વાળા આચારાંગમૂત્રમાં ઘાટ વિશેષ છે. એતપ્પા ગારાણિ પસિણાણિ ણો પુચ્છેજ્જા આવા પ્રશ્નો મુનિએ પણ મુસાફરને પૂછવા નહિ,)

આજ સાધુનું સર્વ સાધુપણુ છે.

ત્રીજો ઉદ્દેશો.

ત્રીજો ઉદ્દેશો કહીને હવે ત્રીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંવંધ છે. ગયામાં ગમનવિધિ વતાવી, અહીં પણ તેજ કહે છે. આ સંવંધે આવેલા ઉદ્દેશાનું આ પ્રથમ મૂત્ર છે.

સે ભિક્ષુ વા ગામાં દૂરજમાણે અંતરા સે વપ્પાણિ વા જાવ દરીઓ વા જાવ ક્કડાગારાણિ વા પાસાયાણિ વા નુમગિ-
 હાણિ વા ન્કલ્લગિહાણિ વા પવ્વયયિં સ્વલં વા ચેડયકકંડં આણસણિ વા જાવ ભવ્વગિહાણિ વા નો વાહાઓ પમિજ્ઞય
 ૨ અંગુલિઆણ્ ઉદ્દિસિય ૨ ઓણમિય ૨ ઉત્તમિય ૨ નિજ્ઞાહજ્ઞા, તઓ સં ગામાં ॥ સે ભિક્ષુ વાં ગામાં ૬૦
 માણે અંતરા સે કચ્છાણિ વા દવિયાણિ વા નુમાણિ વા વલયાણિ વા મહણાણિ વા મહણવિદુગ્ગાણિ વણાણિ વા વણવિં
 પવ્વયાણિ વા પવ્વયયિં અગ્ગાણિ વા તલાગાણિ વા દહાણિ વા નંદો વા વાવીઓ વા પુક્કલરિણીઓ વા દીહિયાઓ
 વા ગુજાલિયાઓ વા સરાણિ વા સરપંતિયાણિ વા સરસરપંતિયાણિ વા નો વહાઓ પમિજ્ઞય ૨ જાવ નિજ્ઞાહજ્ઞા, કેવલીં,
 જે તત્થ મિમા વા પમ્મ વા પંસી વા વા સરીસિવા વા સીહા વા જલચરા વા થલચરા વા સહચર, વા સત્તા સે ઉત્તસિડ્ડ
 વા વિક્કસિજ્જ વા વાંડ વા સરણં વા કંલિજ્જા. ચારિત્તિ મે અયં સમણે, અહ ભિક્ષુ ણ પું જં નો વાહાઓ પમિજ્ઞય ૨
 નિજ્ઞાહજ્ઞા, તઓ સજયામેવ આયરિત્તવજ્ઞાણહિ સદ્ધિ ગામાણુગામં દૂહજ્જિજ્ઞા ॥ (મુ. ૧૨૭)

તે મિશ્રુ ત્રીજે ગામ જતાં વચમા હુણ કે સ્વાહ, કોટ, મેડાવાજાં ઘર, પર્વત ઉપરના ઘર, ખાંયરાં, દુસથી મધાન ઘર, અથવા

झाड उपरना निवासस्थान, गुफाओ, झाडना नीचे व्यंतरनां स्थल, व्यंतर माटे करेली देरडीथो, मठो, भवनगृह विगेरे जे कंइ रमणीय स्थान होय, ते हाथ उंचा करी करीने अंगुलीथी उबेशी उदैशीने उंचा नीचा थइने जोवा नहि, तेम बीजाने वताववा पण नहि, तेमां दोपो आ छे के, ते स्थानमां आग लागे के चोरी थाय तो ते साधु उपर शका आवे, तथा गृहस्थे एम जाणे के, आ उपरथी त्यागी छतां अंदरथी इद्रियोथी परवश छे, तथा त्यां वेठेलो पक्षीनो समुदाय त्रास पामे, माटे साधु तेहुं न करतां शांतिथी विहार करे, तथा मार्गे विहारमां नीचली वावतो होय, नदीना नीचाण भागमां वसेला (रुन्छ) देशो अथवा मूला वालोळनी वाडीओ, दवियाणि (वीड) जेमा राजा तरफथी घास माटे जमीन रोकेली होय छे ते, तथा नीचाणना खाडा (खीण) बल्यो (नदीए बीटेल) भूमीभागो) गहन उजाड प्रदेशे, अथवा पाणी विनाहुं रण अथवा उजाड पहाळी किल्ला वन मोटां वन पर्वत पर्वतसमूह होय, तथा कुवा तळाव कुंड नदीओ वावडीओ कमळवाळी तथा लांबी वावडीओ गुंजालिमा वांकी वावडीओ सरोवर सरोवरनी श्रेणि होय, जोडे जोडे तळावो होय, आ बंधु देखवा योग्य होय, छतां पण हाथ उंचा करीने के आंगळीथी इशारत करीने वतावहुं नहि, तथा देखवुं नहि, केवळी प्रभु तेमां नीचला दोपो वतावे छे, कारण के तेमां रहेला मृगो बीजा पशु पक्षी साप सोंह जलचर थलचर खेचर विगेरे जीवो होय, ते त्रास पामे, भडके, अथवा शरण लेवा आम तेम दोडे, तेथी तेनी नजीकमां रहेनार लोकांने साधु उपर शक आवे माटे साधुए मार्गमां चालतां तेम न करवुं, माटे शास्त्र जाणनारा एवा आचार्य उपाध्याय विगेरे गीतार्थ साधुओ साथे पोते विचरे. हवे आचार्य विगेरे साथे चालतां साधुनी विधि कहे छे.

से भिमखू वा २ आयरिउवज्झा० गामा० नो आयरियउवज्झायस्स हंत्येण वा हत्थं जाव अणासायमाणे तओ संजयामेव

આયરિડં સદિં જાવ દૂઝિજ્જા ॥ સે મિક્કલુ વા આયં સદિં દૂઝિજ્જાને અંતરા સે પાડિવહિયા જવાગચ્છિજ્જા, તે જાં તાં એવં વડ્જા—આડસતો! સમણા! કે તુબ્બે? કઓ વા પૂહ? કહિં વા ગચ્છિહિહ? જે તત્થ આયરિણ વા ઉવજ્જાણ વા સે માસિજ્જ વા વિયાગરિજ્જ વા, આયરેઉવજ્જાયસસ માસમાણસસ વા વિયાગરેમાણસસ વા નો અંતરા માસં કરિજ્જા, તઓં સં અહારાઈણિણ વાં દૂઝિજ્જા ॥ સે મિક્કલુ વા અહારાઈણિયં ગામાં દૂં નો રાઈણિયસસ હત્થેણ હત્થં જાવ અણાસાયમાણે તંઓ સં અહારાઈણિયં ગામાં દૂં ॥ સે મિક્કલુ વા ૨ અહારાઈણિઅં ગામાણુગામં દૂઝિજ્જાને અંતરા સે પાડિવહિયા ઉમાગચ્છિજ્જા, તે જાં પાડિવહિયા એવં વડ્જા—આડસતો! સમણા! કે તુબ્બે? જે તત્થ સવ્વરાઈણિણ સે માસિજ્જા વા વાગરિજ્જ વા, રાઈણિયસસ માસમાણસસ વા વિયાગરેમાણસસ વા નો અંતરા માસં માસિજ્જા, તઓ સંજયામેવ અહારાઈણિયાણ ગામાણુગામં દૂઝિજ્જા ॥ (સૂં ૧૨૮)

તે મિથુ આચાર્ય વિગેરેની સાથે વિહાર કરતા ગુરુ વિગેરેથી ઇટલો દૂર ડાકો રહે, કે હાથ વિગેરેનો સ્પર્શ ન થાય, તથા તે મિથુ આચાર્ય વિગેરેની સાથે જતાં મુસાફરો પૂછે કે હે સાધુઓ! તમે કોણ છો? ક્યાંથી આવો છો? ક્યાં જવાના છો? તે સમયે જે આચાર્ય ઉપાધ્યાય વિગેરે જે મોટા હોય, તે ઉત્તર આપે, અથવા સુલાસાર્થો સમજાવે, પણ આચાર્યોદિ ઉત્તર આપે, તેમાં પોતે વચમાં કદ પળ ન વોલે, તેમજ જે રત્નાધિક (વારિત્રપર્યાયે) કે જ્ઞાને મોટા હોય તે) આગઠ ચાલે, પોતે પછવાડે ચાલે, અને ચાર હાથની દ્રષ્ટિ રાક્ષી ચાલે, તે મિથુ વક્ષી જે આચાર્યને વડલે રત્નાધિક સાથે ચાલતો હોય, તેમને પણ હાથ વિગેરેથી સ્પર્શ ન કરે, અને રસ્તામાં મુસાફરો મઠતાં તે પૂછે તો રત્નાધિકે ઉત્તર આપવો, ઇટલે સૌથી મોટાણ ઉત્તર આપવો, પણ તે મોટા સાધુ વોલતા હોય,

त्यारे वचमां अन्य साधुए बोलवुं नहि, तेज प्रमाणे संयतोए मोटा रत्नाधिक साधुने आगळ करीने विहार करवो. वलीः—
 से भिक्खू वा० दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिबहिथा उवागच्छिज्जा, ते णं पा० एवं वइज्जा-आउ० स०! अविद्याइं इत्तो पडिवहे पासह, तं०-मणुस्सं वा गोणं वा महिसं वा पसुं वा पक्खि वा सिरोसिवं वा जलयरं वा से आइक्खह दंसेह, तं नो आइक्खिज्जा नो दंसिज्जा, नो तस्स तं० परिचं परिजाणिज्जा, तुसिणिए उवेहिज्ज, जाणं वा नो जाणंति वइज्जा, तओ स० गामा० दू० ॥ से भिक्खू वा० गा० दू० अंतरा से पाडि० उवा०, ते ण पा० एवं वइज्जा-आउ० स०! अविद्याइं इत्तो पडिवहे पासह उदगपसूयाणि कदाणि वा मूलाणि वा तथा पत्ता पुप्फा फला वीया हरिया उदगं वा संनिहिय अगणिं वा सनिखित्त से आइक्खह जाव दूइज्जिज्जा ॥ से भिक्खू वा० गामा० दूइज्जमाणे अंतरा से पाडि० उवा०, ते णं पाडि० एवं आउ० स० अविद्याइं इत्तो पडिवहे पासह जवसाणि वा जाव से णं वा विरूवरूवं संनिविट्ठं से आइक्खह जाव दूइज्जिज्जा ॥ से भिक्खू वा० गामा० दूइज्जमाणे अंतरा पा० जाव आउ० स० केवइए इत्तो गामे वा जाव रायहाणिं वा से आइक्खह जाव दूइज्जिज्जा ॥ से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से पाडिपहिया आउंसंतो समणा! केवइए इत्तो गामस्स नगरस्स वा जाव रायहाणीए वा मग्गे से आइक्खह, तहेव जाव दूइज्जिज्जा(सू० १२९)
 ते साधुने मार्गमां जतां कोइ मुसाफर पूछे के, हे साधु! तमे रस्तामां आत्रतां कोइ माणस जोयो? बळ्ध भेस पशु पंखी सरीसृप जलचर जे कंइ देखुं होय ते कहो, अथवा बतावो, तो ते समये साधुए कंइ पण बोलवुं नहि, तेम बतावुं नहि, तेनी ते वात साधुए कबुल राखवी नहि, मौन रहेवुं, अथवा जाणतो होय. तो पण नथी जाणतो, एम कहेवुं, तेज प्रमाणे समाधिथी विहार करवो.

तेज प्रमाणे साधुने मार्गमां पूछे, के जळमा थनारां कंदू मूळ छाल पांदहां फूल फळ बीज हरित (भाजी) पाणी अथवा स्थापेलां अग्नि होय तो वतावो, ते समये पण मौन रहेवुं, जाणवा छतां, 'नथी जाणतो' एम, कहेवुं, अथवा पूछे के मार्गमां जव वजनां खेतर अथवा जुंदु जुंदु जे जोयु होय ते कढो, तोपण मौन रहेवुं, तेज प्रमाणे पूछे के अर्थी गाम अथवा राजधानी केटली दूर छे? तो पण मौन रहेवुं, अथवा अमुक गाम अथवा नगर के राज्यधानीए क्यो रस्तो जाय छे? विमेरे पूछे तो मौन रहेवुं, पण ते संबंधी उत्तर आपवो नहि.

से भिक्खू० गा० दू० अंतरा से गोणं वियालं पडिवहे पेहाण् जाव चिचिछुडं वियालं प० पेहाण् नो तेसि भीओ उम्मगणेणं गच्छिज्जा नो मग्गाओ उम्मगं संकमिज्जा नो गहणं वा वणं वा दुगं वा अणुणविसिज्जा नो खखंसि दूहिज्जा नो महइमहालयंसि उदयंसि कायं विउसिज्जा नो वाडं वा सरणं वा सेणं वा सत्थं वा कंखिज्जा अपुस्सुए जाव समाहीए तओ संजयामेव गामाणुगामं दूहिज्जा ॥ से भिक्खू० गामाणुगामं दूहिज्जा अंतरा से चिह सिआ, से जं पुण विहं सिआ, से जं पुण विहं जाणिज्जा इमंसि खलु विहंसि बहवे अमोसगा उवगरणपडियाण् संपिडिया गच्छिज्जा, नो तेसि भीओ उम्मगणेण गच्छिज्जा जाव समाहीए तओ संजयामेव गामणुगामं दूहिज्जा ॥ (मू० १३०)

ते भिक्षुने विहार करतां मार्गमां बल्य के साथ उन्मत्त थएलो जुए, सिंह चीतरो अथवा तेनुं वच्छुं जुए, तो तेना भयथी हरीने उन्मार्गे जनुं नहि, तेम उज्जड अरण्यमांधुसवुं नहि, तेम झाड उपर पण चडवुं नहिं, तेम पाणीमां पण पेसवुं नहि, तेम वाडामां पेसवु नहि, बीजानु शरण चाहवुं नहीं, पण उत्तमुक्ता राख्या बिना शान्तिथी जवुं आ मूत्र जिनरूपी आश्रयी छे, पण

स्थविर कल्पीए तो साप विगेरेने बाजुए टाली नीकळबुं, वली ते मागें चालतां लांबी उजाड अटवी आवे, अने तेमां चोरो रहेता होय, अने ते चोरो उपधि लेवा आवता होय, तो पण तेना इरथी उन्मागें जंबु नहि, पण सीधे रस्ते शांतिथी विहार करता जंबु.

से भिक्खू वा० गा० दू० अंतरा से आमोसगा संपिडिया गच्छिज्जा ते णं आ० एवं वइज्जा—आउ० स० ! आहार एयं वत्थं वा० ४ देहि निक्खिवाहि, तं नो दिज्जा निक्खिधिज्जा, नो वंदिय २ जाइज्जा, नो अंजलि कटु जाइज्जा, नो मल्लणपडियाए जाइज्जा, धम्मियाए जायणाए जाइज्जा, सुसिणीयभावेण वा ते ण आमोसगा सयं करणिज्जंति कटु अकोसंति वा जाव उद्विंति वा वत्थं वा ४ अच्छिदिज्ज वा जाव परिद्विज्ज वा, तं नो गाभसंसारणिं कुज्जा, नो राय-संसारियं कुज्जा, नो परं उवसकमित्तु बूया—आउसतो ! गाहावई एए खलु आमोसगा उवगरणपडियाए सयं करणिज्ज-तिकटु अकोसंति वा जाव परिद्वंति वा एयण्णार मणं वा वायं वा नो पुरओ कटु विहरिज्जा, अपुस्सुए जाव समाहीए तओ सजयामेव गामा० दइ० ॥ एय खलु० सथा जइ० (सू० १३१) त्तिवेमि ॥ समाप्पमीर्यखं तृतीयमध्ययनम् ॥

मिष्ठुने विहार करता चोरो भेगा थइने उपकरण याचे, तो तेमने हाथमा अर्पण करावा नहि, बलथी ग्रहण कर तो जमीन उपर नाखी देवां, अने चोरे लीधा पछी तेने वंदन करीने याचवां नहि, तेम हाथ जोडीने दीनताथी पण याचवो नहि, पण धर्म समंजावीने याचवां अथवां चुप रहीने उपेक्षा करवी, तथा ते चोरो पोताना कर्तव्य प्रमाणे आक्रोश करे, दंडथी मारे अथवा जीव ले, तो पण तेना सामे थंबु नहि, पण तेओ माल चिनाना समजी पाछा फेकी दे, फाडी नांखे तो पण तेमनी चेष्टा गाममां के राजकूळमां कदेवी, नहि, अथवा बीजा गृहस्थने पण एम न कहेबुं के आ चोरोए आ प्रमाणे कर्तुं हे. तथा मनथी के वचनथी तेना

ઉપર દુર્ભાવ વતાવવો નહિ, પણ ઉત્પ્રકૃતા છોડી સમાધિથી વિહાર કરી વીજે ગામ જંબુ. આજ સાધુની સાધુતા છે.
ત્રીજું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

ચોથું અધ્યયન ભાષા જાતમ્

ત્રીજું અધ્યયન કહ્યું, હવે ચોથું કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંવંધ છે, ત્રીજા અધ્યયનમાં પિંડવિશુદ્ધ માટે ગમનવિધિ રહી ત્યાં ગયેલાં માર્ગમાં આ પ્રમાણે બોલવું આમ ન બોલવું, તે વતાવશે, આ સંવંધે આવેલા આ ભાષા જાત અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વારા થાય છે, તેમા નિક્ષેપનિયુક્તિ અનુગમમાં ભાષાજાત શબ્દોના નિક્ષેપા માટે નિયુક્તિકાર કહે છે.

જહ વક્કં તહ ભાસા જાણ છક્કં ચ હોડ નાયવં. ઉપ્પત્તીણ ? તહ પજ્જંવં ૨ તરે ૩ જાયગહણે ૪ ય ॥ ૩૧૩ .
વાક્ય શુદ્ધિ નામના અધ્યયનમાં જેમ વાક્યનો પૂર્વે નિક્ષેપ કર્યો છે, તે પ્રમાણે ભાષાનો પણ કરવો.

જાત શબ્દના નિક્ષેપાનું વર્ણન.

પણ જાત શબ્દનો છ પ્રકારે નિક્ષેપો કરવો, નામ સ્થાપના ક્ષેત્ર કાઢ અને ભાવ છે, એમાં નામ સ્થાપના સુગમ છે, દ્રવ્ય જાત આગમથી અને નો આગમથી છે, તેમાં વ્યતિરિક્તમાં નિયુક્તિકાર પાછળની અડધી ગાથાથી કહે છે, તે ચાર પ્રકારે ઉત્પત્તિજાત, પર્યવજાત, અંતરજાત, અને ગ્રહણ જાત છે. (૧) તેમાં ઉત્પત્તિજાત તે જે દ્રવ્યો ભાષા વર્ણનાની અંદર પડેલાં કાચયોગથી ગ્રહણ કરેલાં

તે વાગ્યોગવડે નિસ્ટુ થયેલાં ભાષા પળે ઉત્પન્ન થાય, તે ઉત્પત્તિજાત છે, અર્થાત્ જે દ્રવ્ય ભાષાપળે ઉત્પન્ન થાય તે. (૨) તેજ વાચાથી નિસ્ટુ ભાષા દ્રવ્યોવડે જે વિશ્રેણીમાં રહેલા ભાષા વર્ગણની અંદર રહેલા નિસ્ટુ દ્રવ્યના પરાઘાત વડે ભાષા પર્યાયપળે જે ઉત્પન્ન થાય છે, તે દ્રવ્યોપર્યવજાત કહેવાય છે, (૩) જે દ્રવ્યો અતરાલે સમશ્રેણિમાં નિસ્ટુ દ્રવ્યની સાથે મિશ્રિત ભાષા પરિણામને મળે, તે અતરજાત છે. (૪) વઙ્ગી જે દ્રવ્યો સમશ્રેણિમાં રહેલા ભાષાપળે પરિણમેલાં કર્ણ શબ્દુલી (કાનની અંદર)ના કાળામા પેઠેલાં ગ્રહણ કરાય છે, તે અનંત પ્રદેશવાલાં દ્રવ્યથી છે, તથા અસંખ્યપ્રદેશવાલાં અવકાશમા અવગાઢેલાં ક્ષેત્રથી છે, કાઢથી એક વે વ્રણથી માંડીને અસંખ્યાત સમય સુધીની સ્થિતિવાલા છે, ભાવથી વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શનાલાં છે, તે આત્રા દ્રવ્યો ‘ગ્રહણજાત’ છે, દ્રવ્યજાત કહું,

ક્ષેત્રાદિજાત તો સ્પષ્ટ હોવાથી નિર્યુક્તિકારે કહ્યા નથી, તે આ પ્રમાણે છે, જે ક્ષેત્રમાં ભાષાજાતનું વર્ણન ચાલે, અથવા જેટલું ક્ષેત્ર સ્પર્શ કરે, તે ક્ષેત્રજાત છે, એજ પ્રમાણે જે કાલમાં વર્ણન ચાલે તે કાલજાત છે,

ભાવજાત તો તેજ ઉત્પત્તિ પર્યવ અતર ગ્રહણ દ્રવ્ય સાંભળનારના કાનમાં જણાય, કે “આ શબ્દ” છે, એવી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે, પણ અહિં અધિકાર દ્રવ્ય ભાષાજાત વડે છે કારણ કે દ્રવ્યની પ્રધાન વિવક્ષા છે, દ્રવ્યનો વિશિષ્ટ અવસ્થા ભાવ છે, તે માટે ભાવ ભાષા જાત વડે પણ અધિકાર છે,

ઉદેશાના અર્થાધિકાર માટે કહે છે:—

સન્નેવિ ય વ્યવવિસોહિકારગા તદ્વિ અત્થિ ઉ વિસેસો । વ્યવવિમત્તી પદ્ધયે ઉપ્પત્તી વજ્જાણા વીણ ॥ ૩૧૪ ॥

જો કે વે ઉદ્દેશ પળ વચન વિશુદ્ધિ કરનારા છે, તો પણ તે દરેકમાં વિશેષ છે, તે આ છે, પ્રથમના ઉદ્દેશમાં વચનની વિભક્તિ છે, પૃથ્વે પ્રવચનથી લટને સોલ પ્રકારના વચનનો વિભાગ છે. તથા આર્થ વચન વોલ્યું, આર્થ વર્ણન છે ત્રીજા ઉદ્દેશમાં ક્રોધ વિગેરેની ઉત્પત્તિ જેમ ન થાય, તેમ વોલ્યું, હવે સૂત્ર અનુગમમાં અસ્વલિતાદિ ગુણયુક્ત સૂત્ર છે, તે આ પ્રમાણે છે:—

સે મિક્ષુ વા ૨ ઇમાં વયાયારાં મુચ્ચા નિસમ્મ ઇમાં અણારિયપુઠ્ઠાં જાણિજ્ઞા—જે કોહા વા વાયં વિહંતિ જે માળા વાં જે માયાળ વાં જે લોભા વા વાય વિહંતિ જાણઓ વા ફરસં વયંતિ અજાણઓ વા ફ૦ સન્નં વેયં સાવજં વજ્જિજ્ઞા વિવેગમાયાણ, યુયં વેયં જાણિજ્ઞા અધુવં વેયં જાણિજ્ઞા અસણં વા ૪ લભિય નો લભિય યુજિય નો યુજિય અદુવા આગમો અદુવા નો આગમો અદુવા પડ અદુવા નો પડ અદુવા નો પહિદ દત્થવિ આગણં ઇત્થવિ નો આગદં ઇત્થવિ પડ ઇત્થવિ નો ઇતિ ઇત્થવિ પહિતિ ઇત્થવિ નો પહિતિ ॥ અણુત્રીઙ નિટ્ઠાભાસી સમિયાણં સજણં ભાસં ભાસિજ્ઞા, તંજહા—પગવયણં ૧ દુવયણ ૨ વહુવ ૩ ઇત્થિ ૪ પુરિ ૫ નપુંસગવયણં ૬ અજ્ઞત્થવ ૭ ઉવળીયવયણં ૮ અવળીયવયણં ૯ ઉવળીયવળીયવ ૧૦ ૧૦ અવળીયવળીયવ ૧૧ ૧૧ ૧૨ પટ્ટપ્પન્નવ ૧૩ અણાગયવ ૧૪ પચ્ચસ્સવયણ ૧૫ પલ્લસ્સવ ૧૬ સે પગવયણં વહિસ્સામીતિ પગવયણં વહિજ્ઞા નાવ પચ્ચવયણં વહિસ્સામીતિ પરસ્સવયણં વહિજ્ઞા, ઇત્થી તેસ પુરિ સોવેસ નપુંસગં વેસ પ્યં વા વેયં અન્ન વા વેયં અણુત્રીઙ નિટ્ઠાભાસી સમિયાણં સજણં ભાસં ભાસિજ્ઞા, ઇચ્છેયાં આયણાં ઉવતિકમ્મ ॥ અહ મિક્ષુ જાણિજ્ઞા ચત્તારિ ભાસજ્ઞાયાં, તજહા— સચ્ચમેગં પઠમં ભાસજ્ઞાયાં ૧ નીયં મોસં ૨ તત્થય સજ્ઞામોસં ૩ જં નેવ સચ્ચ નેવ મોસ નેવ સજ્ઞામોસં નામ તં

ચત્તયં ભાસજાયં ૪ ॥ સે વેમિ જે અર્થ્યા જે ય પડુપ્પન્ના જે અણાગયા અરહંતા ભગવંતો સવ્વે તે ણ્યાણિ ચેવ ચત્તારિ ભાસજ્ઞાયાં ભાસિસુ વા ભાસંતિ વા ભાસિસ્સંતિ વા પન્નવિસુ વા ૩, સન્વાંંં ચ ન ણ ણ્યાંંં અચિત્તાણિ વ્ણમંતાણિ ગંધ-મંતાણિ રસમંતાણિ ફાસમંતાણિ ચઓવચ્ચયાંંં વિપ્પરિણામધમ્માંંં ભવંતીતિ અક્ખાયાંંં ॥ મૂ૦ ૧૩૨)

સાધુને આ અંતઃકરણમા ઉત્પન્ન થયેલા (ઇદમ્ આ પ્રત્યક્ષ સમીપ વાચી શબ્દ વડે વર્તાવેલ હોવાથી) તથા જોડાજોડ વાણી સંવંધી આચાર તે વાગાચાર (વાણીના આચાર) મૂત્રકાર વર્તાવે છે, તે સાથલીને 'તથાહ્વદયમાં' જાળીને ખાષા સમિતિ વડે તે સાધુન વચન ચોલવું. તે હવે વિગત વાર કહે છે.

તેમા પ્રથમ આવી ભાષા ન ચોલવી, તે અનાચરિત ભાષાનું વર્ણન કરે છે, તે ન ચોલવા યોગ્ય અનાચાર કહે છે, દટલે, જે ક્રોધથી વાચા ચોલે છે, જેમકે તું ચોર છે દાસ છે ! તથા કેટલાક માનથી ચોલે છે, જેમકે હું ઉચમ જાતિનો છું તું અધમ જાતિનો છે, તથા માયાથી ચોલે છે જેમકે હું માંદો છું. (પણ માંદો હોય નહિ) અથવા વીજાનો સાવધ (પાપવાલો) મંદેશો કોઈ ઉપાય વડે કહીને પછી મિથ્યાદુષ્કૃત કરે છે, આ તો મારાથી સહસા (ઉતાવળથી) ચોલાડ મળું છે! તથા કોઈ લોભથી ચોલે કે આ વચન ચોલવાથી હું કંઈક મેલવીશ. તથા કોઈનો દોષ જાણતા હોય, તેનો દોષ ઉઘાડવા વડે કઠોર વચન ચોલે છે, અથવા અજાણ પળે ચોલે છે, આ વધુ ઉપર કહેલું સઘલુ ક્રોધાદિનું વચન પાપ સહિત હોવાથી (સાવધ છે માટે) તે વર્જવું, અર્થાત્ વિવેકી વનીને સાધુન તેવું વચન ન ચોલવું.

તથા કોઈ સાથે સાધુન ચોલતાં નિશ્ચયાત્મક વાચા ન ચોલવી કે “ અણુક વરસાદ વિગેરે ‘વનદોજ’ ” તેવીજ રીતે અધુવ પળ

जाणवुं, (के आम नहिज वने) अथवा कोइ साधुने भिक्षा भाटे कोइ ज्ञाति के कुलमां प्रवेश करतो जोइने 'तेने 'उदेशीने बीजा साधुओ आबुं बोले के आपणे खाइ लो, ते लइनेज आवशे, अथवा तेने माटे राखी मुको ते कइ पण लीधा विनाज आवशे अथवा त्यांज खाइने अथवा खाधा विनाज आवशे, तेबुं निश्चयात्मक वचन पण न बोलवुं, तथा आवी वाणी न बोलवी, के राजा बिगेरे आव्यो छेज, तथा ते नथीज आव्यो, अथवा आवेछेज, आववानो नथीज, तथा ते आवशेज, अथवा आवशेज नहि, ए प्रमाणे पत्तन मठ बिगेरे आश्रयी पण भूत बिगेरे वणे काल आश्रयी योजवुं, ते वधानो सारं ओं छे के अर्थने पोते बरोबर न जाणे त्यां आगल आ 'एमज छे'-एम न बोलवुं,

सामान्यथी साधुने बधी जग्याए लागु पडतो आ उपदेश छे के विचारिने, सम्यग् रीते निश्चय करीने अथवा श्रुत उपदेश बडे प्रयोजन बडे साधारण 'निश्चय आत्मक' वनीने भापा समिति बडे अथवा रागद्वेप छोडीने सोल वचननी 'विधि जाणीने भापा बोले, जेवी भापा बोलवी ते सोल प्रकारना वचननी विधिवाली भापा बतावे छे. सोल प्रकारनी भाषा.

(१) एक वचन जेमके 'वृक्षः' (२) द्वि वचन 'वृक्षौ' (३) बहु वचन 'वृक्षाः' आ वण वचन थया.

वण प्रकारना लिंग आश्रयी कहे छे.

(४) स्त्री वचन बीणा, कन्या, (५) पुंवचन घटः, पटः (६) नपुंसक वचन पीठं, देवकुल (देवळ) अध्यात्म वचन.

(७) आत्माया रहेलु ते अध्यात्म (हृदयमा रहेलुं) तेना परिहार करवावडे अन्य बोलवा जतां बीजुंज (खरं) सहसात्कारे बोलाइ जाय. (८) उपनीत वचन ते प्रशंसानुं वचन जेम सुंदर स्त्री (९) तेथी उलहुं अपनीत निंदावाळुं वचन कुरूपवाळी स्त्री (१०)

ઉપનીત અપનીત વચન કંઈક પ્રશંસા યોગ્ય ગુણ વત્તાની નિંદા આત્મરુણ વત્તાને જેમકે આ સ્ત્રી મુંદર છે, પણ ફુલદા છે. (૧૧) અપનીત ઉપનીત વચન તે પ્રથમથી ડાલું છે, જેમકે આ સ્ત્રી કુરુષા છે પણ શીલવ્રત પાલનારી સતી છે. (૧૨) અતીત વચન કુતવાન કર્યુ. (૧૩) વર્તમાન વચન કરે છે, (૧૪) અનાગત વચન ‘કરશે’ (૧૫) પ્રત્યક્ષ વચન આ દેવદત્ત છે. (૧૬) પરોક્ષવચન તે દેવદત્ત છે, આ પ્રમાણે સોલ વચનો છે, આ સોલ વચનોમા માથુને ઋત્તર પંડે, ત્યારે વચનની વિવિધતામા વચન વચન બોલે, તે પરોક્ષ વચન મુખીમા જ્યાં જાંબુ યોગ્ય હોય ત્યાં તેંબુ બોલે, તથા સ્ત્રી વિગેરે દેસે છે તે આ સ્ત્રીજ છે, અથવા પુરુષ અથવા નંબુમરુ છે, જેંબુ હોય તેંબુ બોલે, આ પ્રમાણે વિચારી નિશ્ચય કરીને સત્ય બોલનારો સમિતિરિટે અથવા સમપણે સંયત ભાષા બોલે, તથા પૂર્વે કહેલા અથવા હવે પછી કહેવાતા દોષોનાં સ્થાન છોડીને ભાષા બોલે, તે બિંદુ ચાર પ્રકારની ભાષાઓ જાણે, તે આ પ્રમાણે—

(૧) સત્યભાષાજ્ઞાત—તે યથાર્થ વચન અપિતથ (લેખક) બોલવું. ગાય હોય તો ગાય અથ્થ હોય તો અથ્થ કહેવો.

(૨) વ્યથી વિપરીત તે મૃપા (જૂઠ) બોલવું—જૂઠલે ગાયને અથ્થ કહેવો, અથ્થને ગાય કહેવો.

(૩) સત્યમૃપા—જેમાં થોડું સત્ય થોડું અસત્ય. જેમકે—દેવદત્ત ઘોડા ઉપર વેમીને જતો હોય તો હંડ ઉપર :વેસીને દેવદત્ત જાય છે એમ કહેવું.

(૪) બોલાયેલી ભાષામાં સત્ય, જુઠ કે મિથ્યણું ન હોય, તે આમંત્રણ આપના વિગેરેમા સત્ય જુઠ નથી તે અસત્યામૃપા ચોથી ભાષા છે, આ નંબુ સુધર્માન્વામીન પોતાની તુદ્ધિથી નથી કહું તેથી કહે છે, કે જે પૂર્વે તીર્થકર થાય, વર્તમાનમા છે અને મવિષ્ણમાં થશે તે વચા તીર્થકરોન કહું છે, હમણાં કહે છે અને કહેશે, કે આ વચોન ભાષાદ્રવ્ય અચિત્ત છે, વર્ણ ગંધ રસ ફરસ-

વાલાં, ચય, ઉપચય વિગેરે વિવિધ પરિણામ ધર્મવાલાં છે, એવું તીર્થકરે કહેલ છે, અહીં વર્ણ વિગેરે ગુણો વતાવવાથી શબ્દનું મૂર્ત પણુ વતાવ્યું, પણ અન્યલોક એવું માને છે, કે 'શબ્દ આકાશનો ગુણ' છે, તે આકાશને વર્ણ વિગેરે નથી માટે શબ્દ રૂપી નહિ પણ અરૂપી છે, તેમ જૈનો માનતા નથી, તથા ચય—ઉપચય ધર્મ વતાવવાથી શબ્દનું અનિત્યપણું વતાવ્યું; કારણ કે શબ્દદ્રવ્યોનું વિચિત્રપણું સિદ્ધ થાય છે. હવે શબ્દોનું કૃતત્ત્વ પ્રકટ કરવા કહે છે.

સે મિલ્લૂ વા૦ સે જ પુણ જાણિજ્ઞા પુલ્લિ ભાસા અભાસા ભામિજ્ઞમાણી ભાસા ભાસા ભાસાસમયવીશ્કંતા ચ નં ભાસિયા ભાસા અભાસા ॥ સે મિલ્લૂ વા૦ સે જં પુણ જાણિજ્ઞા જા ય ભાસા સચ્ચા ૧ જા ય ભાસા મોસા ૨ જા ય ભાસા સચ્ચામોસા ૩ જા ય ભાપા અસચ્ચામોસા ૪, તહપ્પગારં ભાસ સાવજ્જં સકિરિયં કક્કસં કહુયં નિદ્ધરં ફરુસં અણ્હયકરિં હેયણકરિં મેયણકરિં પરિયાવણકરિં હદ્ધવણકરિં મૂઓવયાઇયં અમિકંલ્લ નો ભાસિજ્ઞા ॥ સે મિલ્લૂ વા મિલ્લુણી વા સે જં પુણ જાણિજ્ઞા, જા ય ભાસા સચ્ચા સહુમા જા ય ભાસા અસચ્ચામોસા તહપ્પગારં ભાસં અસાવજ્જં જાત્ર અમૂઓવયાઇયં

અમિકંલ્લ ભાસં ભાસિજ્ઞા ॥ (સૂ૦ ૧૩૩)

તે મિથુ આ પ્રમાણે શબ્દને જાણે, કે ભાપા દ્રવ્ય વર્ગનાઓનો વાક્યોગ નિસરવાથી પૂર્વે જે આ ભાપા હતી, તે વાક્યોગવડે નિસરવાથી જ ભાપા કહેવાય છે, આ કહેવાથી તાલવું ઓઠ વિગેરેના વ્યાપારથી પૂર્વે જે શબ્દ નહોતા, તે તે ઉત્પન્ન કરવાથી સુલેલુલું (પ્રકટ) કૃતક (વનાવવા) પણું સૂચવ્યું છે. જેમ માટીના પિંડમાં પ્રથમ ઘડો નહાતો, તે કુંભારે પ્રયોજન આવતાં દંડચક્રવડે ઘડાને વનાવ્યો, તેમ તે ભાપા વોલાયા/પછી નાશ પામતી હોવાથી શબ્દોનું વોલાયા પછીના કાલમાં અભાપાપણું છે, જેમકે ઘડો ફુટવાથી

ઠીકરાં થયાં, ત્યારે તે રૂપાલ (ઠીકરું—ઠીચ) નીઅસ્થામાં વડો તે અવડો થયો છે, આ વાચ્યોવડે શબ્દોનો પૂર્વ અભાવ તથા પ્રધંસ (નાશ થવાથી) અભાવ વતાવ્યો છે, હવે ચારે ભાષામાથી ન ચોલવા યોગ્ય ભાષાને કહે છે, તે મિશ્રુ આ પ્રમાણે જાણે કે ૧ સત્ય ૨ મૃપા ૩ સત્યામૃપા ૪ અસત્યામૃપા ૫મ ભાષા ચાર ભેદે છે. તેમાં મૃપા મત્યામૃપા તો ચોલવા યોગ્ય નથી, 'પણ સત્ય વચન પણ કર્કશ વિગેરે દુર્ગુણગાલું ન ચોલવું, તે વતાવે છે.

(૧) અવચ (પાપ) સહિત પર્ત્તે, તે 'સાવચ ભાષા' સત્ય હોય તો પણ ન ચોલવી, (૨) મક્રિય—તે જેમા અનર્થ દંડની ક્રિયા પ્રવર્ત્તે, તે પણ ભાષા સાધુન ન ચોલવી (૩) કર્કશ તે નાવેલા અક્ષરવાળી (૪) કટુક—ને ચિત્તને ઉદ્વેગ કરનારી (૫) નિષ્કુર તે હલ પ્રધાન (ઠપકા રૂપ) (૬) પદ્ધતિ તે પારકાના મર્મ ઉઘાડવા રૂપ (૭) કર્મસિત્ત કરનારી, તેજ પ્રમાણે છેદન ભેદન તે ઠેઠ અપદ્રાવણ કરનારી મુથી જે જીવોને ઉપતાપ કરનારી હોય, તે મનથી વિચારીને મત્ય હોય તો પણ ન ચોલવી, હવે ચોલવાની ભાષા કહે છે. તે મિશ્રુ આ પ્રમાણે જાણે, કે જે ભાષા સત્ય છે, તથા કોમલ વિગેરે ગુણોવાળી જીવોને ઉપતાપ ન કરનારી ભાષા છે, તે ચોલવી, તથા કુશાગ્રહૃદ્ધિવડે વિચારીને જે મુશ્મ ભાષા ચોલાય, તે વચ્ચે મૃપા પણ સત્ય જેવી ગુણકારી થાય, જેમ કે મૃગ દેખ્યું હોય, છતાં ગિરારી આગલ તે મૃગની રસા લાતર 'ન દેખ્યું' કહે, તો સત્ય જેવુંજ ગુણકારી છે, કહું છે કે.

અલ્પિં ન માસિઅન્વં અતિય હુ સર્વપિં જં ન રત્તન્વં । સર્વપિં હોઈ અલ્પિં જં પરપીડાકરં વચનં ॥ ૧ ॥

જેમ જૂઠ ન ચોલવું, તેમ સત્ય પણ જે પરને પીડાકારક વચન હોય તે જૂઠા જેવું જાણીને ચોલવું નહિ, તથા જે અસત્યામૃપા છે તે આમંત્રણી (આમો) આજ્ઞાપકની (આમ કરો) વિગેરે પણ જે અસાચ્ય અક્રિય અકરોર જીવને દુઃખ ન દેનારી હોય, તે મનથી

वचनान् हमेशां साधुए बोलवी—

आचा०

॥१०१३॥

से भिक्खू वा पुमं आमंतेमाणे आमंतिए वा अपडिसुणेमाणे नो एवं वड्जा-होलिन्ति वा गोलिन्ति वा वसुलेत्ति वा कुपक्खेत्ति वा घट्टासिन्ति वा साणेत्ति वा तेणित्ति वा चारिएत्ति वा माईत्ति वा मुमावाडिन्ति वा, एयाइं तुमं ते जणगा वा, एअप्पगारं भासं सावज्जं सक्किरियं जाव भूआवघाडयं अभिक्ख नो भासिज्जा ॥ से भिक्खू वा० पुमं आमंतेमाणे आमंतिए वा अपडिसुणेमाणे एवं वड्जा-अमुगे इ वा आउसोत्ति वा आउसंतारोत्ति वा सावगेत्ति वा उवासगगेत्ति वा धम्मिएत्ति वा धम्मिएत्ति वा, एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्ख भासिज्जा ॥ से भिक्खू वा २ इत्थि आमंतेमाणे आमंतिए य अपडिसुणेमाणे नो एवं वड्जा-होली इ वा गोलिन्ति वा इत्थीगमेणं नेयव्वं ॥ से भिक्खू वा २ इत्थि आमंतेमाणे आमंतिए य अपडिसुणेमाणी एवं वड्जा-अउसोत्ति वा भट्टणिन्ति वा भोईत्ति वा भगवईत्ति वा साविगेत्ति वा उवासिएत्ति वा धम्मिएत्ति वा धम्मिएत्ति वा, एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्ख भासिज्जा ॥ (सू० १३४) ते साधु जरुर पडतां कोइ माणसेने बोलावे, अथवा पूरे बोलाव्यो होय. पण ते माणसे लक्ष्य न आप्पुं होय, तो तेने आवा कठोर शब्दो न कहेवा, के तुं होल, गोल (आ वंने शब्दो वीजा देशमा अपमान रूपे छे,) तथा टुपल अथवा कजात घट्टास कुचो चोर, अथवा चारिक्कमायी मृषावादी अथवा तुं ! आवो अथवा तारा मात्राप आवा छे ! आ भापा कठोर होवायी साधुए न बोलवी, पण तेथी विपरीत ते अकठोर भापा बोलवी, एटले आमंत्रण कर्या छतां पेला पुरपन्नु लक्ष्य न होय, तो शांतियी कहेवुं के हे भाइ ! आयुष्मन् ! अथवा बहु आयुष्मन्त श्रावक धर्म प्रिय—अर्थात् तेने प्रिय लागे, तेवुं वचन कहेवुं, तेज प्रमाणे खीने

आश्रयी पण होली गोली विगेरे कडोर वचन न कहेवा, पण तेनुं लक्ष्य लेंववा आयुष्मती, वाइ भोगी भगवती श्राविका उपासिका धार्मिका धर्म प्रिया इत्यादि असाय्य वचन विचारीने बोलवुं. एज प्रमाणे अभाषणीय भाषाना बीजा प्रकारो वतावे छे.

से मि० नो एवंच वड्जा—नभोदेविति वा गज्जदेविति वा पबुट्टे० निबुट्टेविति वा पडउ वा वास मा वा पडउ निष्फज्जउ वा सस्स मा वा नि० विभाउ वा रयणी मा वा म्भिरि मा वा उदेउ सो वा राया जयउ वा मा जयउ, नो एयप्पगारं भासं भासिज्जा ॥ पत्रवं से भिम्बू वा २ अंतलिम्बेति वा गुज्झाणुचरि-
एत्ति वा समुच्छिण वा निवइए वा पओ वड्जा बुट्टयल्लहमेत्ति वा, एयं खलु तस्स भिम्बुस्स भिम्बुणीए वा सामग्गियं जं सव्वट्ठिहं समिण सहिण सया जाइज्जासि चिचेमि २-१-४-१ ॥ भाषाध्ययनस्य प्रथमः ॥ (सू० १३६)

वली ते साधु असंतने योग्य आवी जे भाषा छे तेने न बोले, जेमेके नभोदेव, गर्जतोदेव, विज्जोदेव प्रबुट्टेव निबुट्टेव (आमां वर्षाद बीजली विगेरेने देव न कहेवा ते सूचव्यु छे.) तथा वर्षाद पडो अथवा न पडो, मूर्य उगो, अथवा न उगो, आ राजा जीतो अथवा न जीतो, आवी भाषा पण न बोले, पण कारण पडे वरसादने अंगे बोलवुं पडे, तो संयत भाषाए आ प्रमाणे बोलवुं के अंतरीक्षमांथी वरसाद पडे छे. अथवा गुहयानुं चरित छे, समूर्छिम छे अथवा वादळा वरसे छे, आ प्रमाणे साधु साध्वीए खुशाग्रत विनानुं साहुं वचन बोलवुं, तेज साधुनी साधुता छे, ते सर्व अर्थोवडे समजीने समिति सहितपणे बोलवामा प्रयत्न करवो. चोथो अध्ययननो १ लो उदेशो पुरो-थयो.

પહેલો કહીને વીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. ગયા ઉદ્દેશમાં વાચ્ય 'અવાચ્યનું વિરોધપણું બતાવ્યું, અહીં' પણ વાકીનું કહે છે, આ સંબંધે 'આવેલા ઉદ્દેશાનું આ પ્રથમ મૂત્ર છે,

સે મિલ્લૂ વા જહા વેગડ્યાઈં રૂવાઈં પાસિજ્ઞા તહાવિ તાઈં નો એવં વડ્જા, તંજહા—ગંડો ગંડીતિ વા કુટ્ટી કુટ્ટીતિ વા જાવ 'મેહુમેહુણીતિ હત્યચ્છિન્નં વા હત્યચ્છિન્નેતિ વા એવં પાયછિન્નેતિ વા નક્કછિન્નેઈ વા કણછિન્નેઈ વા ઉટ્ટછિન્નેતિ વા, જેયાવન્ને તહપ્પગારા અયપ્પગારાહિં ભાસાહિં વુડ્યા કુપ્પંતિ માણવાં તે યાત્રિ તહપ્પગારાહિં ભાસાહિં અધિકંત્ર નો ભાસિજ્ઞા ॥ સે મિલ્લૂ વા૦ જહા વેગડ્યાઈં રૂવાઈં પાસિજ્ઞા તહાવિ તાઈં એવં વડ્જા—તંજહા—ઓયંસી ઓયંસિતિ વા તેયસિ તેયંસીતિ વા જસંસી જસંસીઈ વા વચ્ચસી વચ્ચસીઈ વા અધિરૂવંસી ૨ પડિરૂવંસી ૨ પાસાઈયં ૨ દરિસણિજ્ઞં દરિસણીયત્તિ વા, જે યાવન્ને તહપ્પગારા તહપ્પગારાહિં ભાસાઈ વુડ્યા ૨ નોં કુપ્પંતિ માણવાં તેયાત્રિ તહપ્પગારા અયપ્પગારાહિં ભાસાહિં અધિકંત્ર ભાસિજ્ઞા ॥ સે મિલ્લૂ વા૦ જહા વેગડ્યાઈં રૂવાઈં પાસિજ્ઞા, તંજહા—વપ્પાણિ વા જાવ ગિહાણિ વા, તહાવિ તાઈં નો એવં વડ્જા, તંજહા—સુકકેઈ વા સુટ્ટુકકેઈ વા સાહુકકેઈ વા સાહુકકેઈ ૩ વા કહ્ણાણે ઇ વા કરણિજ્ઞે ઇ વા, અયપ્પગારં ભાસ સાવજ્ઞં જાવ નો ભાસિજ્ઞા ॥ સે મિલ્લૂ વા૦ જહા વેગડ્યાઈં રૂવાઈં પાસિજ્ઞા, તંજહા—વપ્પાણિ વા જાવ ગિહાણિ વા તહાવિ તાઈં એવં વડ્જા, તંજહા—આરંમકકેઈ વા સાવજ્ઞકકેઈ ઇ વા પયત્તકકેઈ ઇ વા પાસાટ્ય પાસાટ્ય વા દરીસણીય દરસણીયંતિ વા અધિરૂવં અધિરૂવંતિ વા પડિરૂવં પડિરૂવંતિ વા અયપ્પગારં ભાસં અસાવજ્ઞં જાવ ભાસિજ્ઞા ॥ (મૂ ૧૩૬)

તે મિશ્રુ કોઈ પણ રુપો જુએ, તો પણ તેવાં રુપો નોંલે નહિ, જેમકે કોઈને ગંડમાલનો રોગ થયો હોય ગંડીપદ (ગુમડાંવાળા) તથા કોઢીયા અથવા પૂર્વે વતાવ્યા પ્રમાણે ૧૬ રોગવાળાને તે રોગવાળાં કહી ચીડાવવો નહિ, તે છેવટે મધુ મેઢી સુધી છે. આ રોગીઓ સિવાય કોઈને પાછલથી અંગમાં સ્વોડ આવી હોય, હાથ છેદાયેલો હોય, તેમ પગ નાક કાન હોઠ વિગેરે છેદાયલા હોય, તથા કાળો હોય કુંટ હોય, તેવાને તેવા શબ્દોએ વોલાવવાથી તેઓ કોપાયમાન થાય છે, માટે તેવાને તેવાં વચનથી વોલાવવો નહિ, તેવાને જરૂર પડતા કેવી રીતે વોલાવવા તે કહે છે, તે મિશ્રુ કદાચ ગંડીપદ વિગેરે વ્યાધિવાળા માણસને જુએ, અને તેને વોલાવવો હોય, તો તેનો કોઈપણ સારો ગુણ જોઈને તેને ઉદ્દેશીને હે ઓજસ્વી ! હે તેજસ્વી ! ઇત્યાદિ આમંત્રણે વોલાવવો.

આ સંવંધમા કૃષ્ણાવાસુદેવનું દૃષ્ટાંત છે.

એક સડેલો કુતરો રાજમાર્ગમા પડેલો તેની દુર્ગંધથી કૃષ્ણના માણસો ઓંઢે રસ્તે ઉતર્યા, પણ કૃષ્ણે પોતે તેજ રસ્તે જઈ તેની દુર્ગંધની ઉપેક્ષા કરી ફક્ત તેના મોઢામાં સુંદર દાતની શ્રેણી જોઈ તેની પ્રશંસા કરી, તેજ પ્રમાણે સાધુએ તેવા રોગમાંથી કાંઈપણ ગુણ શોધી તેને વોલાવવો, એટલે પરાક્રમી તેજસ્વી વ્રતા યશસ્વી મુરુપ મનોહર રમણીય દેવવા યોગ્ય અથવા તેવો જે ગુણ હોય, તેને ઉદ્દેશીને વોલાવવો, કે તેનાથી તે નાસ્તુક ન થાય.

તથા ધુનિએ કોટ કિલ્લા ઘર વિગેરે જોઈને એમ ન કહેવું કે આ રુઢા વનાવેલા છે, સુવ વનાવ્યા છે, ફાયદાકારક છે, અથવા તમારે આવા કરવા લાયક છે, એવા પ્રકારની વીજી પણ અધિકરણને અનુમોદનારી સાવધ માપા વોલવી નહિ.

છતા જરૂર પડે, તો કહેવું, કે મહા આરંભથી આં કરેલ છે, તથા વહુ મહેનતે કરેલ છે, તથા પ્રાસાદ વિગેરે રમણિક દેવાવા

योग्य छे, सरखी बांधणीवाळा शोभीता छे, विगेरे निरवद्य भाषा बोलवी.

से भिक्खू वा २ असणं वा० उवक्खवडियं तहाविहं नो एवं वड्ज्जा, तं० सुकडेत्ति वा सुहुकडे इ वा साहुकडे इ वा कल्लाणे इ वा करणिज्जे इ वा, एयप्पगारं भासं सावज्जं जाव नो भासिज्जा ॥ से भिक्खू वा २ असणं वा ४ उवक्खवडियं पेहाय एवं वड्ज्जा, तं०-आरंभकडेत्ति वा सावज्जकडेत्ति वा पयत्तकडे इ वा भदयं भदत्ति वा ऊसढं ऊसढे इ वा रसियं २ मणुनं २ एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासिज्जा ॥ (सू० १३७)

साधुए कोई जग्याए रस्सोइ तैयार थएली जोइ होय तो एम न कहेवुं के पक्वान्न सारां-कयीं छे, सारां तळ्यां छे, सुंदर वनान्यां छे, कल्याण करनारां छे, बीजाए आवां करवा योग्य छे, आवुं सावद्य वचन साधुए बोलवुं नहि.

पण जरूर पडतां तेवुं चारे प्रकारनुं अज्ञान विगेरे जोइने कहेवुं के आरंभथी सावद्य प्रयासे वनावेलुं छे, तथा सारां होय तो सारां ताजा होय तो ताजां रसवाळां मनोइ एम निर्दोष भाषा बोलवी. फरीथी अभाषणीय बतावे छे—

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा मणुस्सं वा गेणं वा महिसं वा मिगं वा पसुं वा पक्खि वा सरीसिवं वा जलचरं वा से तं परिवूढकायं पेहाए नो एवं वड्ज्जा-थूले इ वा पामेइले इ वा वटे इ वा वड्जे इ वा पाइमे इ वा, एयप्पगारं भासं साव-उजं जाव नो भासिज्जा ॥ से भिक्खू वा भिक्खुणी वा मणुस्सं वा जात्र जलयरं वा सेतं परिवूढकायं पेहाए एवं वड्ज्जा परिवूढकाएत्ति वा उवचियकाणत्ति वा थिरसंघयेत्ति वा चियमंसोणिएत्ति वा बहुपडिपुन्नइदिइएत्ति वा, एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासिज्जा ॥ से भिक्खू वा २ विरूख्खाओ गाओ पेहाए नो एवं वड्ज्जा, तंजहा-गाओ दुज्जाओत्ति

वा दम्मेत्ति वा गोरहत्ति वा वाहिमत्ति वा रहजोगत्ति वा, एयप्पगारं भासं सावज्जं जाव नो भासिज्जा ॥ से भि०
 विरूवरूवाओ गाओ पेहाए एवं वइज्जा, तंजहा—जुवंगवित्ति वा घ्रेणुत्ति वा हस्से इ वा महल्ले इ वा महव्वए
 इ वा संवहणित्ति वा, एअप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्खं भासिज्जा ॥ से भिक्खू वा० तहेव गंतुमुज्जाणां पव्व-
 याइं वणाणि वा रुक्खा महल्ले पेहाए नो एवं वइज्जा, तं०—पासायजोगाति वा तारणजोगाइ वा गिहजोगाइ वा
 फलिहजो० अगलजो० नावाजो० उदग० दोणजो० पीढचंगवेरंगलकुलियंतलट्ठीनाभिगंडीआसणजो० सयणजाणउव-
 स्सयजोगाई वा, एयप्पगारं० नो भासिज्जा ॥ से भिक्खु वो० तहेव गंतु० एवं वइज्जां तंजहा—जाइमंता इ वा दीहवट्ठा
 इ वा महालया इ वा पाययसाला इ वा विडिमसाला इ वा पासाइया इ वा जाव पडिख्वाति वा एयप्पगारं भासं असा-
 वज्जं जाव भासिज्जा ॥ से भि० बहुसंभूया वणफला पेहाए तहावि ते नो एवं वइज्जा, तंजहा—पक्का इ वा पायवज्जा
 इ वा वेलोइया इ वा टाला इ वा वेहिया इ वा, एयप्पगारं भासं सावज्जं जाव नो भासिज्जा ॥ से भिक्खू० बहुसंभूया
 वणफला अंवा पेहाए एवं वइज्जा, तं०—असंयडा इ वा वहुनिवट्टिमफला इ वा बहुसंभूया इ वा भूयरुचित्ति वा, एय-
 प्पगारं भा० असा० ॥ से० बहुसंभूया ओसही पेहाए तहावि ताओ न एवं वइज्जा, तंजहा—पक्का इ वा नीलीया इ वा
 छवीइया इ वा लाइमा इ वा भज्जिमा इ वा बहुवज्जा इ वा, एयप्पगा० नो भासिज्जा ॥ से० बहु० पेहाए तहावि
 एवं वइज्जा, तं०—रुढा इ वा बहुसंभूया इ वा थिरा इ वा ऊसढा इ वा गन्धिंया इ वा पम्भया इ वा ससारा इ वा,
 एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासि० ॥ (१३८)”

ते साधु के साध्वी रस्तामां भाणस बळद मृग पशु पक्षी सरीसृप जलचर कोई पण पुष्ट शरीरवाळुं देखे तो आबुं न बोलबुं, के “आ स्थूल प्रमेदुर वृत्त अथवा वध करवा योग्य” अथवा बहन करवा योग्य छे, अथवा मारीने रांधवा योग्य छे, अथवा देवताने वळी आपवा योग्य छे.”

पण भाणसथी लइने जलचर सुधीनुं कोई पण पशु पंखी के जंतु परिष्टद्ध (जाडा) शरीरवाळुं देखीने जरूर पडतां आवी रीते बोलबुं के आ जाडा शरीरनो छे, उपचित (पुष्ट) कायवाळो छे, स्थिर संघयणवाळो छे, अथवा लोही मांसे पुष्ट छे, अथवा पांच इंद्रयो पुरी छे, आवी निर्दोष भापा बोले.

तेज प्रमाणे जुदा जुदा रूपवाळी गायोने साधु देखे, तो तेणे आबुं न कहेबुं, के आ गायो दोहवा योग्य छे, अथवा दोहवानो बखत छे, अथवा आ गोधलो (जुवान बळद) वाहन करवा जेवो छे, अथवा रथने योग्य छे, आवी सवाद्य भापा न बोलवी, पण जरूर पडतां जुदी जुदी गायोने जोइ आ प्रमाणे बोलबुं के आ युवान गाय छे, अथवा रसवती धेनु छे, आ नानो बळद छे, आ मोटो छे, अथवा महाव्यय (मूल्य) वाळो छे, संवहन छे, आवो निरवद्य भापा बोले.

तेज प्रमाणे साधु उद्यनमां जतां पर्वत वन विगेरेमां मोटां झाड देखीने आबुं न बोले के, आ महेल बनाववा योग्य, तोरण योग्य छे, घर योग्य, फलिहाने योग्य, अर्गला नाघ के पाणी लाववाने परनाळ बनववा योग्य अथवा द्रोण बनाववा योग्य पीढं चंगवेर हळ कुलिकयंत्रनी लाकळी (घाणी) नाभि गंडि असाण विगेरे ओजारनी वस्तुओ बनाववा योग्य छे, तथा सुवानां पाटीआं गाडी गाढां उपाश्रय बनाववा योग्य छे. अथवा तेबुं कंइ पण बीजुं सावद्य वचन न बोले.

पण जरूर पडतां तेवां वृक्षो वतावचां पडे, तो आ उत्तम जातिनां वृक्षो छे, जाडा थडवाळा छे, मोटां झाड विशाल शाखावाळा

विस्तीर्ण शाखावाळा देखावा योग्य रमणीय छे, आवी निरवद्य भाषा बोले.
ते साधु मार्गमां घणां फळवाळां झाडो देखे, तो आबुं न बोले के आ पाकां फळ छे, गोटली बंधायेलां फळ छे. ते खाळामां नाखीने कोद्रव के पराळना घासथी पकावीने खावा योग्य छे. ताथ बरोबर पाकेलां होवाथी झाड-उपरथी तोडी लेवा योग्य छे, कारणके हवे वधारे वखत उपर रही शके तेम नथी. 'टाल' ते गोटली बंधाया विनानां कोमळ फळ छे, तथा आ फळोए पेशी संपादन करवाथी चीरवा योग्य छे, आवी फळ संबंधी सावद्य भाषा साधुए न बोलवी, पण जरूर पडतां नीचे प्रमाणे बोलवुं-आ फळना भारथी असमर्थ झाडो छे, घणां फळवाळा छे, बहु संभूत छे, तथा भूतरूप ते कोमळ फळो छे, आवां आंचानां झाड प्रधान होवाथी तेनो दृष्टांत आपेल छे, आवी निरवद्य भाषा साधुए बोलवी.

तथा पाकेली औषधि देखीने एम न बोलवुं, के आ पाकी छे, अथवा नीली आंद्री पाणीवाळी छालवाळी धाणी वनावा योग्य रोपवा योग्य, आ रांधवा योग्य भंजन करवा योग्य बहु खावा योग्य अथवा पुंख वनाववा योग्य छे. पण जरूर पडतां आम बोले

के आ रुढा औषधि छे, आवी निरवद्य भाषा बोलवी. बली—
से भिक्खू वा० तहप्पगाराईं सदाईं सुणिज्जा तहावि एयाईं नो एवं वइज्जा, तंजहा-सुसहेत्ति वा दुसहेत्ति वा, एयप्पगारं भासं सावज्जं नो भासिज्जा ॥ से भि० तहावि ताईं एवं वइज्जा, तंजहा-सुसहेत्ति वा दुसदं दुसहेत्ति वा, एयप्पगारं असावज्जं जाव भासिज्जा, एवं रुवाईं किण्णहेत्ति वा गंधाईं सुरभिगंथिच्ति वा २ रसाईं तिच्चाणि वा ५ फसाईं

કક્ષવહાણિ વા ૮ ॥ (સૂ. ૧૩૯)

કોઈ જગ્યાએ સાધુ શબ્દ સાંધેલો તો એમ ન બોલે કે આ સુંદર છે કે ખરાબ છે; અથવા માંગલિક છે કે અમાંગલિક છે, પણ તેવા શબ્દો બોલવાની જરૂર પડે તો પછી શોધનને શોધન અને અશોધનને અશોધન કહે, એ પ્રમાણે રૂપ (વર્ણ) પાંચને આશ્રયી કે ગ્રંથ સુરમિ વિગેરે તથા રસ તીલા વિગેરે પાંચ, અને કર્કશ વિગેરે આઠ ફરસ આશ્રયી પણ વિચારીને નિરવગ્ર ભાષા જરૂર પડતાં બોલવી. એ મિલ્લુ વા. વંતા કોઈં ચ માણં ચ માય ચ લોખં ચ અણુવીડ નિદ્ધાભાસી નિસમ્મભાસી અતુરિયભાસી વિવેગભાસી સમિયાણ સંજણ ભાસં ભાસિજ્ઞા ૫ એવં સ્વહું. સગા જડ (સૂ. ૧૪૦) તિત્તેમિ ૨-૧-૪-૨ ભાષાઅયનં ચતુર્થમ્ ૨-૧-૪ ઉપર વધાં સૂત્રો કહીને છેલ્લડનો સાર કહે છે કે તે સાધુ સાધ્વીએ ક્રોધ માન માયા લોભને દૂર કરી વિચારી મુદ્દાની વાત નિશ્ચય કરીને ધૈયતા રાખી વિવેકપૂર્વક ભાષા સમિતિ યુક્ત પોતે બનીને બોલે આ મિલ્લું સર્વસ્વ છે.

ચોથું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

ચોથામાં ભાષાસમિતિ બતાવી, ત્યારપછી ઇષણાસમિતિ કહેવાય છે.

ચોથુ કહીને પાંચમું કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ચોથામાં ભાષાસમિતિ બતાવી, ત્યારપછી ઇષણાસમિતિ કહેવાય છે.

તે વક્ત્રની અંદર રહેલી (તેને આશ્રયી) કહે છે .

આ સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વારા ઉપક્રમ વિગેરે થાય છે, તેમાં ઉપક્રમની અંદર રહેલ અધ્યયનના અર્થો-ધિકારમાં 'વક્ત્ર ઇષણા' બતાવી છે, અને ઉદ્દેશનો અર્થોધિકાર બતાવવા નિર્યુક્તિકાર કહે છે.

પદમે 'ગદ્ગં' વીણે ધરણં, પગયં તુ દ્વવચ્ચયેનં એમેયં હોદ્-પાયં, ખંધિ પાયં તુ ગુણધારી ॥ ૩૧૫ ॥

પહેલા ઉદ્દેશમાં વસ્ત્રની લેવાની વિધિ વતાવી છે, વીજોમાં રાસવાની વિધિ છે, નામનિષ્પન્ન નિષ્કેપામા વસ્ત્ર ઇચ્છા છે, તેમાં વસ્ત્રનો નામ વિગેરે ચાર પ્રકારે નિષ્કેપો છે, નામ સ્થાપના સુગમ છે, દ્રવ્ય વસ્ત્ર ત્રણ પ્રકારનું છે, પંચદ્રિયથી વનેલું તે રુ વિગેરેનું વનાવેલું સુતરાક્ર 'કાપડ' છે, વિકલેદ્રિયથી વનેલું ચીનાશુક (રેશમી) વસ્ત્ર છે, પંચદ્રિયથી વનેલું તે કંચલ રત્ન વિગેરે છે, અને માત્ર વસ્ત્ર અઢાર હજાર શીલાગ (સંપૂર્ણ વસ્ત્રચર્ય) છે, પણ અહીં તો દ્રવ્ય વસ્ત્રથી અધિકાર છે, તે નિયુક્તિકારે વતાવેલ છે, તેજ પ્રમાણે વસ્ત્ર માફક પાત્રાનો ચાર પ્રકારે નિષ્કેપો છે, એમ માનીનેત્ર આ ગાથામાં નિયુક્તિકારે અતિ ટુંકાળમા પાત્રાનો નિષ્કેપો અડધી ગાથામાં વતાવ્યો છે, તેમા દ્રવ્ય પાત્ર તે પંચદ્રિય વિગેરેથી વનેલું, અને માત્રપાત્ર તો સાધુ 'પોનેજ' ગુણધારી હોય તે છે. હવે સૂત્રાનુગમમા અસ્વલિતાદિ ગુણયુક્ત મૂત્ર ચોલતુ જોડે તે આ છે—

સે મિં અમિકંસિજ્ઞા વત્યં એસિત્તણ, સે જં પુણ વત્યં જાણિજ્ઞા, તંજહા—જંગિયં વા મંગિયં વા સણિયં વા પોત્તગં વા સ્વોમિયં વા તૂલકુડં વા, તહપ્પગારં વત્યં વા જે નિગંથે તરુણે જુગથં વલ્લં અપ્પાયંકે ધિરસંઘયે સે એગ વત્યં ધારિજ્ઞા નો વીયં જા નિગંથી સા વત્તારિસંઘાડીઓ ધારિજ્ઞા, એગં દુહત્યવિત્થારં દો તિહત્યવિત્થારાઓ એગ ચઢહત્યવિત્થારં, તહપ્પગારેહિં વત્યેહિં અસધિજ્ઞમાણેહિં, અહ પન્છા એગમેગં સંસિવિજ્ઞા ॥ (મૂ. ૧૪૧)

તહપ્પગારેહિં વત્યેહિં અસધિજ્ઞમાણેહિં, અહ પન્છા એગમેગં સંસિવિજ્ઞા ॥ (મૂ. ૧૪૧) વિગેરેનાં અનેનું વનાવેલું છે, તથા મંગિયુ વ્યારે તે સાંધુને વસ્ત્રની જરૂર પડે, ત્યારે આ પ્રમાણે તપાસ કરે, આ મંગિયં—હંડ વિગેરેનાં અનેનું વનાવેલું છે, પોત્તગ તે તાડ, વગરના પાંદડાં તે વિકલેદ્રિયની લાલ્લું (રેશમી) વસ્ત્ર છે, સાળય તે શણ શાલની છાલ વિગેરેનું વનાવેલું છે, પોત્તગ તે તાડ, વગરના પાંદડાં

સીધીને વંનાવેલું છે, (સ્ત્રોમિયં) તે સ્ત્રુ વંનાવેલું સુતરાડ કાપડ છે, તૂલકદં 'આ લાકડાના તૂલ' થી વનાવેલું છે, એજ પ્રમાણે તેવું વીંજુ પણ વસ્ત્ર જરૂર પડતાં રાखे, જેવા સાધુએ જેટલાં વસ્ત્ર રાख્યાં તે કહે છે. જે સાધુ-જીવાન છે, બલવાન છે, નિરોગી છે, દૃઢ શરીરવાળો છે, અને ધૈર્ય જેનું દૃઢ છે, આવો સાધુ શરીરના રક્ષણ માટે એક વસ્ત્ર ધારણ કરે, પણ વીંજું નહિ, પણ વીંજું વસ્ત્ર પોતે આચાર્ય વિગેરે માટે-રાखે, તે પોતે ધારણ ન કરે (ઉપયોગમા લે-નહિ) પણ જે વાલક હોય, દુર્બલ, દૃઢ અલ્પ શક્તિવાળો, અલ્પ ધૈર્યવાળો હોય, તે સાધુ જેમ સમાધિ-રહે, તેમ વે ત્રણ પણ ધારણ કરે, પણ જિનકલ્પી તો જેવી પ્રથમથી પ્રતિજ્ઞા કરે, તે પ્રમાણે રાखે, તેને અપવાદ માર્ગ નથી.

સાધ્વીનાં વસ્ત્રો.

'સાધ્વી'ઓ ચાર-વસ્ત્રો-રાखે. એક વે હાથ પરિમાણનું તે ઉપાશ્રયમાં ઓઢીનેજ વેસે, વે ત્રણ હાથ પહોળાં હોય તેમાંનું એક ઉજલું મોંઢરી સમયે ઓઢે અને વીંજું વહાર સ્થંડિલ જંબું હોય ત્યારે ઓઢે, ચોથું વસ્ત્ર ચાર હાથનું હોય તે સમવસરણ વિગેરેમા (વ્યાખ્યાન સાંખલ્લવા જંતાં) અથવા શરીરને ઢાંકવાને માટે રાखે, કોઈ વસ્ત્ર આંબું વસ્ત્ર ન મળે તો પૂર્વનું વીજા સાથે સાંધી છે અને ઓઢે.

સે મિ० પરં અદ્વજાયણમેરાં વત્થપડિયા० નો અભિસધારિજ્ઞ ગમણાણ ॥ (સૂ० ૧૪૨)

'વક્કી' તે મિષ્ટુ વસ્ત્ર લેવાને માટે અડધા યોજન (વેગાડ) થી વધારે દૂર જવાનો વિચાર ન કરે.

સે મિ० સે જં० અસ્સિપડિયાણં એગ સાહમ્મિય સમુદ્દિસ્સ પાણાંઃ જંહા પિઢેપણાણં ॥ એવં વહવે સાહમ્મિયા

'એગં' સાહમ્મિર્મિં વંહવે સાહમ્મિનીઓ વંહવે સામણમાહ્ણં તદેવ પુરિસંતરકકા જંહા પિંઢેસણાણં ॥ (સૂ० ૧૪૩)

'આ સૂત્રમાં વંને વિભાગો જીવોને દુઃખ દેદે જે વસ્ત્રો વંનાવેલ હોય તે સંબંધી છે. તેમાં પ્રથમ વિભાગમાં એક સાધુને ઉદ્દેશીને

बनावेल होय, तो आधाकर्मिक होवाची पिढेशणामां बत्ताव्या प्रमाणे जाणवुं, के ते न कल्पे.

बीजा विभागयां घणा साधु एक साध्वी अथवा घणी साध्वीओ आश्रयी तेमज घणा श्रमण माहण आश्रयी वनावेल होय तो तेमने वल्ल आप्या पळी पण साधुने न कल्पे. हवे उत्तर गुण आश्रयी कहे छे.

से भि० से जं० असंजए मिस्वुपडियाए कीथं वा घोयं वा रत्तं वा घट्टं वा संपधूमियं वा तहपगारं वत्तं अपुरि-
संतरकडं जाव नो० अह पु० पुरिसं० जाव पडिगाहिज्जा ॥ (मू० १४४)

साधुने उदेशीने गृहस्थे खरीतुं होय, धोंयुं होय, रंग्युं होय, घस्युं होय, कोमळ बनान्युं होय, धुपयी सुगंधीचाळुं बनान्युं होय, ते ज्यांसुधी बीजा माणसने न आपे, त्यांसुधी न कल्पे, बीजाने आप्या पळी ते कल्पे.

से भिक्खु वा २ से जाइं पुण वत्थाइं जाणिज्जा विस्वरूवाइं महद्धणमुल्लाइं, तं—आईणगाणि वा सहिणगाणि वा कल्लाणाणि वा आयाणि वा कायाणि वा खोपियाणि वा दुयुल्लाणि वा पट्ठाणि वा मलयाणि वा पनुत्ताणि वा असुयाणि वा चीणंसुयाणि वा देसरागाणि वा अमिलाणि वा गज्जफलाणि वा फालियाणि वा कोयवाणि वा कंवलमाणि वा पात्र-
राणि वा अनयराणि वा तह० वत्थाइं महद्धणमुल्लाइं लाभे संते नो पडिगाहिज्जा ॥ से भि० आईणपाउरणाणि वत्थाणि जाणिज्जा, तं—उट्ठाणि वा पेसाणि वा पेसलाणि वा क्रिहमिगाईणगाणि वा नीलमिगाईणगाणि वा गोरमि० कणगाणि वा कणगकंताणि वा कणगपट्ठाणि वा कणगखइयाणि वा कणगफुसियाणि वा वग्गाणि वा विवग्गाणि वा (विगाणि वा) आभरणाणि वा आभरणाणि चित्ताणि वा, अनयराणि तह० आईणपाउरणाणि वत्थाणि लाभे संते नो० ॥ (मू० १४५)

તે સાધુ વલી મહાધન મૂલ્યનાં (કિંમતી) વસ્ત્ર જાળે, તો તે મંલતાં હોય તો પળ છે નહિ, 'આ જિન' તે હંદર વિગેરેનાં ચામડાં અથવા વાઢનાં બનેલાં (ધુંસા કદેવાય છે તે) તથા શ્લેષ્ણ તેમાં જુદી જાતનાં રંગિત ચિત્રે બનાવ્યાં હોય, કલ્યાણ (ઘણાં સુંદર) વસ્ત્રો હોય, 'આયાણિ' કોઈ ઠંડા દેશમાં બકરાનાં વાઢ ઘણા કિંમતી હોય તેનાં બનાવેલાં વસ્ત્ર (શાલ) હોય, તથા કોઈ દેશમાં ઇંદ્ર નીલ વર્ણ (રંગ) નો કપાસ થાય છે, તેનાં બનાવેલાં ક્ષોમિક-સામાન્ય રુનાં બનાવેલ (પળ કિંમતી) હોય, તથા ગૌડ દેશમાં બનેલ ઉત્તમ રુનાં બનાવેલ પટ્ટ વસ્ત્ર, મલય દેશના બનાવેલાં સૂત્રનાં મલય વસ્ત્ર પન્નુત્ર તે શાઢની છાલના તંતુમાંથી બનાવેલ, અંશુક તથા ચિન અંશુક વિગેરે જુદા જુદા દેશમાં બનેલાં ભારે કિંમતનાં વસ્ત્રો તથા 'આત્રાં બીજી જાતનાં પળ જે ભારે વસ્ત્રો હોય તે આ લોક તથા પરલોકના અપાયો છે, માટે ભારે કિંમતનું વસ્ત્ર મલતું હોય તો પળ આત્માર્થે સાધુએ લેવું નહિ.

તથા તે સાધુએ અજિનનાં બનાવેલાં વસ્ત્રો લેવાં નહિ, જેમકે 'ઉદ્ર' તે સિંધુ (સિંધ) દેશમાં એક જાતનાં માંછલાં થાય છે, તેના સુદ્ધમ ચામડાના વસ્ત્રો બનાવેલ હોય, 'પેસ' સિંધમાં જ એક જાતનાં પશુ થાય છે તેના ચામડામાંથી બનાવેલ તથા પેસલ—તેના જ ચામડાંના પળ સૂક્ષ્મ રુવાંથી બનાવેલ હોય તથા કાઢાં નીલાં ગૌરાં અનેક જાતિનાં મૃગો હોય છે, તેના ચામડાનાં બનાવેલાં, તથા 'કનક' તે વસ્ત્રમાં સોનાના રસથી સુંદર કર્યાં હોય તથા કન કાંતિકની જેવાં સુંદર હોય, કનક રસ પટ્ટ કર્યાં હોય તથા સોનાનાં રસથી સ્તવક બનાવી સુંદર બનાવ્યાં હોય, તથા કનક સ્પષ્ટ વિગેરે વસ્ત્રો પૂર્વે થતાં હશે, (હાલમાં તેના તાર બનાવી જોડે) વળે છે, તે જરીવાઢા હુપટ્ટા વિગેરે બને છે.) તથા વાઘનાં ચામડાંનાં વસ્ત્ર તથા વાઘના ચામડાથી વિચિત્ર બનાવ્યું હોય, તથા આમરણ પ્રધાન [દાગીના માફક

तेमां मोती हीरा जड्या होय-गुंथ्या होय] तथा आभरण विचित्र गिरि विडक त्रिरेथी विभूषित कर्णो हाय, तथा तेचां वीजां भारे चामडाथी वनावेल भारे किमंतनां सुंदर वस्त्रो मळता होय तोषण लेवा नहि. हवे वस्त्र ग्रहणना अभिग्रहनी विशेष विधिने कहे छे.

इच्छेइयाडे आयतणाडे उवाइक्रम अह भिक्खु जाणिज्जा चउहि पडिमाहिं वत्थ एसित्तए, तत्थ खलु इमा पढमा पडिमा, से मि० २ उदेसि वत्थं जाइज्जा, तं०-जंगिय वा जाव तूलूडं वा, तह० वत्थ सयं वा ण जाइज्जा, परो० फासुय० पडि०, पढमां पडिमा १। अहावरा दुचा पडिमा-से मि० पेहाए वत्थ जाइज्जा, गाहावई वा० कम्मकरी वा से पुन्वामेव आलोइज्जा-आउसोत्ति वा २ दाहिसि मे इत्तो अन्नयरं वत्थ ?, तहप्प० वत्थं सयं वा० परो० फासुय एस० लाभे० पडि०, दुचा पडिमा २। अहावरा तचा पडिमा-से भिक्खू वा० से ज तं पुण० अंतरिज्जं वा उत्तरिज्ज वा तहप्पगारं वत्थं सयं० पडि०, नचा पडिमा ३। अहावरा चउत्था पडिमा-से० उल्लियधम्मिय वत्थं जाइज्जा जं चउत्ते वहवे समण० वणीमगा नावकंवंति तहप्प० उल्लिय वत्थ सयं परो० फासुयं जाव प०, चउत्थापडिमा ४ इच्छेयाण चउण्हं पडिमाणं जहा पिडेसणाए ॥ सिया णं एताए एसणाए एसमाणं परो वड्जा-आउसतो समणा ! इज्जाहि तुमं मासेण वा दूसरा-एण वा पंचराएण वा सुते सुततरे वा तो ते वयं अन्नयरं वत्थं दाहामो, एयप्पगारं निग्घांसं सुचा नि० से पुन्वामेव आलोइज्जा-आउसोत्ति वा ! २ नो खलु मे कप्पइ एयप्पगारं सगारं पडिसुणिच्चए, अभिक्खवसि मे दाउं इयाणिमेव दलयाहि, से पेवं वयंत परो वड्जा-आउ० स० ! अणुगच्छाहि ती ते वय अन्न० वत्थं दाहामो, से पुन्वामेव आलो-इज्जा-आउसोत्ति ! वा २ नो खलु मे कप्पइ संगारवयणे पडिसुणिच्चए०, से सेवं वयंत परो पोया वड्जा-आउसोत्ति

वा भङ्गिति वा ! आहरेयं वत्थं समणस्स दाहामो, अत्रियाइं वयं पच्छावि अप्पणो' सयद्वाए पाणाइं ४ समारंभं समुद्दिस्स जाव चेइस्सामो, एयप्पगारं निग्घोसं सुच्चा निसम्म तहप्पगारं वत्थं अफासुअं जाव नो पडिगाहिज्जा ॥ सिया णं परो नेता वइज्जा-आउसोत्ति ! वा २ आहार एयं वत्थं सिणाने वा ४ आधंसित्ता वा प० समणस्स णं दाहामो एयप्पगारं निग्घोसं सुच्चा नि० से पुन्वामेव आउ० भ० ! मा एयं तुमं वत्थं सिणानेण वा जाव पघसाहि वा, अभि० एमेव दल-याहि, से सेवं वयतस्स परो सिणानेण वा पयंसित्ता दलइज्जा, तहप्प० वत्थं अफा० नो' प० से ण परो नेता वइज्जा० भ० ! आहार एयं वत्थं सीओदगवियेडेण वा २ उच्छोलेत्ता वा पहोलेत्ता वा समणस्स ण दाहामो०, एय० निग्घोसं तहेव नवरं मा पयं तुमं वत्थं सीओदग० उसि० उच्छोलेहि वा पहोलेहि वा, अभिकंखसि, सेस तहेव जाव नो पडिगाहिज्जा ॥ से णं परो ने० आ० भ० ! आहरेयं वत्थं कंदाणि वा जाव हरियाणि वा विसोहिता समणस्सणं दाहामो एय० निग्घोसं तहेव, नवरं मा एयाणि तुमं कंदाणि वा जाव विसोहेहि, नो खलु मे कप्पइ एप्पगारे वत्थे पडिगाहिज्जा, से सेवं वयं तस्स परो जाव विसोहिता दलइज्जा तहप्प० वत्थं अफासुअं नो प० ॥ सिया से परो नेता वत्थं निसिरिज्जा, से पुन्वा० आ० भ० ! तुमं चेव णं संतिगं वत्थं अंतोअतेणं पडिलेहिज्जिस्सामि; केवली बूया आ०, वत्थं तेण वद्धे सिया कुंडले वा गुणे वा हिरण्णे वा सुवण्णे वा मणी वा जाव रयणावली वा पाणे वा कींए वा हरिए वा, अह भिक्खु ण पु० जं पुन्वामेव वत्थं अंतोअतेण पडिलेहिज्जा ॥ (सू० १४६) हवे पछीना कहेवातां आयतनोने उलंघीने साधु चार अभिग्रहवाळी मतिमाओने धारीने ते प्रमाणे वस्त्रोने शोधवानुं जाणे.

(૧) ઉદ્વિષ્ટ—મેં પૂર્વે જે વસ્ત્ર સંકલ્પ્યું છે, તે યાચિશ, (૨) પ્રેક્ષિત—મેં પૂર્વે જે દેખ્યું છે, તેજ યાચીશ પણ ચીજું નહીં. (૩) અંતર પરિભોગ અથવા ઉત્તરીય પરિભોગવડે શયયાતરે યદ્યને પહેરીને વાપરી નાંખ્યા જેવું કરી દીધું હોય તે લડશ. (૪) જે તેજ નેત્ર ફેંકી દેવા જેવું વસ્ત્ર હોય તેને યાચિશ. આ ઉપર વત્તાવેલાં ચાર મૂત્રોનો સમુદાય અર્થ છે. આ ચારે પ્રતિમાઓની ચાક્ષીની ત્રિધિ પિંડેયના માફક ગણવી. (સ્થિરિરુલ્પીને ચારે રૂલ્પે, જિન રૂલ્પીને પાછટની વંજ રૂલ્પે, પણ તે ત્યા જિનેશ્વરની આજ્ઞામાં હોવાથી પરસ્પર નિંદે નહિ.)

(ળં વાસ્યની શોધા માટે છે) હવે સાધુ ત્રણ શોધયા જતાં કોઈ ગૃહસ્થ ઇમ વાયદો કરે, કે તેમે માસ, ટસ દિવસ કે પાંચ દિવસ પછી આવશો, તો હું આપીશ. આનું કહે તો સાધુને તે સ્વીકારવું નહિ, પણ કહેવું કે આપનું હોય તો હમણાજ આવો, અમે વાયદાનું સ્વીકારતા નથી. ફરીથી ગૃહસ્થ કહે કે તો ચોક્કીચાર પછી આગ્રજો હું આપીશ, તે પણ સ્વીકારવું નહિ. કહેવું કે ખાશ! આપનું હોય તો હમણાં આવો, તે વચ્ચે મૃદસ્થ પોતાની વેન વિગેરેને ચોલાવી કહે, કે ત્રણ ચરમા છે તે લાવ, આપને સાધુને તે વસ્ત્ર આપી દઈશ અને આપણા માટે માળી વિગેરેનો આરંભ કરીને પત્રી આપને ચનાચી લડશું. આનું વસ્ત્ર ‘પદ્માવ રૂમ’ ના ભયગાહે હોવાથી મજતું હોય છતાં પણ લેવું નહિ. નેજ પ્રમાણે ગૃહસ્થ કહે, કે આ વસ્ત્ર સ્નાન કરી મુગધી દ્રવ્યવડે મુંદર ચનાચી આપીશ, તે સામક્ષીને સાધુને ના પાડવી, છતાં દેહસ્થ ઠઠ કરીને મુગધીવાલુ ચનાચા ગાય તો લેવું નહિ.

પૂજ પ્રમાણે ગૃહસ્થ પાળીથી ધોંડને આપવા કહે, તો ઇમને ઇમ યાચવું, પણ તે ઠઠ કરે, તો તે તેનું નહિ. અથવા ગૃહસ્થ કહે કે તેમાં કંદ વિગેરે છે, તે દૂર કરીને વસ્ત્ર આપીશ, તે ત્રણ મઠે તો પણ લેવું નહિ. વ્હી તે ગૃહસ્થ નિર્દોષ વસ્ત્ર આપે, તો

लेतां कहेवुं के हुं ते वस्त्रने वधे जोइ लउं, पण तेनी समझ एक छेडाथी बीजा छेडा सुधी जोया बिना लेवुं नहि, कारण के जाया-
बिना लेतां केवळी प्रभु तेमां दोष बतावे छे, कारण के तेमां कांइ पण कुंडळ, दोरो, चांदी, सोनुं, मणी, रत्नावळी विगेरे आमा-
रण बांध्युं होय, अथवा सचित्त वस्तु, जंतु, बीज, भाजी होय तो दोष लागे, माटे साधुनी आ प्रतिज्ञा छे, के वस्त्र देखीने लेवुं
से भि० से जं० सअंडं० संसंताण नहण० वत्थं अफा० नो प० ॥ से भि० से जं अप्पंड जात्र संताणगं अनलं अधिरं
अधुवं आधारणिजं रोइजंतं न रचाइ तह अफा० नो प० ॥ से भि० से जं अप्पंड जात्र संताणगं अलं थिरं धुवं धारणिजं
रोइजंतं रचाइ, तह० वत्थं फासु० पडि० ॥ से भि० नो नवए मे वत्थेत्तिकहुं नो बहुदेसिएण सिणाणेण वा जात्र पयं-
सिज्जा ॥ से भि० नो नवए मे वत्थेत्तिकहुं नो बहुदे० सीओदगवियेदेण वा २ जात्र पहेइज्जा ॥ से भि० वत्थं वा २
दुन्निगंघे मे वत्थेत्तिकहुं नो बहु० सिणाणेण तेह व बहुसीओ० उस्सि० आलावओ ॥ (सू० १४७)
ते भिक्षु लेवाना वस्त्रने नाना जंतुनां इडावाळु समजे, अथवा करोलीयाना जालावाळु समजे तो मळवा छतां पण छे नहि,
कदाच इडा विनानुं होय, पण घणुं हीन (नानुं) होय तो काम पुरतु न थाय, माटे अनल कहेवाय ते लेवुं नहि.
तथा अस्थिर (जीर्ण) होय, अथवा अधुव ते स्वल्पकाळ्णी अनुज्ञापना होय, तथा अप्रशस्त प्रदेशवाळुं होय, अथवा खंजर

विगेरे कलंकवाळुं होय तो लेवुं नहि, तेज बतावे छे.
वत्थस्स रक्खसो ॥ १ ॥

विगेरे कलंकवाळुं होय तो लेवुं नहि, तेज बतावे छे.
आसुरा य दुवे भागा, मज्झे वत्थस्स रक्खसो ॥ १ ॥
चत्तारि देविया भागा, दो य भागा य माणुसा । आसुरा य दुवे भागा, मज्झे वत्थस्स रक्खसो ॥ २ ॥
देवीएसुनामो लाभो, माणुसेसु अ मज्झिमो । आसुरेसु अ मेलन्नं, मरणं जाण रक्खसे ॥ २ ॥

चार देवता संबंधी भाग छे, अने वे भाग मनुष्य संबंधी छे, वे भाग असुर संबंधी छे, वस्त्रना मध्य भागमा राक्षसना भागो छे. (१) दैविकमा उत्तम लाभ छे, मनुष्यमा मध्यम छे, असुर भागमा मादापणु छे, अने राक्षस भागमा मृत्यु छे, एवं जाण-तेनी स्थापना आ प्रमाणे छे—

लक्षणथी हीन जे उपधि छे, ते ज्ञान, दर्शन अने चारित्र्य हने छे, तेथी हीन होय ते लेबुं नहि, तथा प्रशस्य मानवाळु हांय, पण ते आपता दाता [देनार] नुं मन नाराज थतुं हांय, तो ते साधुने कल्पे नहि.

आ प्रमाणे अनल अथिर अधुव आधारणीय ए चार पदोथी सोळ भाग थाय छे, तेमां प्रथमना पंदर अशुद्ध छे, पण चारे भांने शुद्ध एवो सोळमो भांगोज काम लागे. माटे सूत्रमा अल (समर्थ) स्थिर, ध्रुव धारणीय ए चार गुणवाळुं वस्त्र मळे तो लेबुं कहुं छे. हवे ते भिक्षु एम जाणे के मारं वस्त्र नहुं नथी, माटे थोडा घणा पाणीथी सुगंधी थोडुं मसळीने के घणुं मसळीने सुगंधीवाळुं वनावे, अथवा मारं वस्त्र नहुं न होवाथी थोडा पाणीथी धोइ लउं, एबु पण न करे. अर्थात् आ वने पाठो जिनकल्पीने आश्रयी छे. के भिक्षुने कपडुं मेलना लीधे भंघातुं होय तो पण ते मेल दूर करवा सुगंधी द्रव्यवडे के पाणीवडे धुवे नहि, पण स्थविरकल्पीने एटलुं विशेष छे के सुगंधीवाळुं वनाववा माटे नहि, पण लोकानी निंद दूर करवा तथा रोगादिना कारणो दूर करवा प्रासुक पाणी विगेरेथी मेल दूर करवा यतनार्थ धुवे पण खरा.

हवे धोयेला कपडाने यतनाथी सुकाववानी विधि कहे.छे.

से भिक्षु वा० अभिकंखिज वत्थं आयावित्तए वा प०, तहप्पमारं वत्थ नो अणंतरहियाए जाव पुढवीए संतणए आया-

विज्ज वा प० ॥ से भि० अभि० वत्थं आ० प० त० वत्थं धृणंसि वा गिहेलुंगंसि वा उमुयालंसि वा कामजलंसि वा अभि० ॥ सेक्खू वा० ॥ अन्नयरे तहप्पगारे अंतन्नित्तवाण दुब्बद्धे दुब्बिक्खित्ते अणिकंपे चलाचले नो आ० नो प० ॥ अन्नयरे वा तह० अंतलि० जात्र नो आयावित्तण् वा तह० वत्थं कुक्कियंसि वा भित्तंसि वा लेलुंसि वा अन्नयरे वा तह० अन्नयरे वा तह० आयावित्तण् वा प० ॥ से भि० वत्थं आया० प० प० तह० वत्थं खंधंसि वा मं० मा० पासा० ह० अन्नयरे वा तह० आयावित्तण् वा प० ॥ से० तमायाए एगंतमवक्कमिज्जा २ अहे ब्राम्भंधंइल्लंसि वा जात्र अन्नयरंसि वा तहप्प-
अंतलि० नो आयावित्तण् वा० प० ॥ एवं खलु० सया जइज्जासि गारंसि थंइल्लंसि पडिलेहिय २ पमज्जिय २ तओ सं० वत्थं आयावित्तण् वा पया०, एवं खलु० सया जइज्जासि ॥

गौरीस यादवशास्त्राचार्य (मू० १४८) निवेदि ॥ २-१-५-१ वत्सेसणस्स पढमा उद्दसा समत्ता ॥
ते भिक्षु अव्यवहित जगामा वत्त न सुक्खे, वली सुक्खवा इच्छे, तो थांभा उपर. उंवरा उपर, ऊखली उपर तथा स्नान
पीठ (नावाहना ओटला) उपर न सुक्खे, तथा कुक्किय भित, शिला, लेलु अथवा तेवा अधर स्थान उपर पडवाना भयथी सुक्खे नहि, पण जो सुक्खवानी खास
तथा स्कंथ माचो प्रासाद हवेली अथवा तेवा बीजा कोइ अधर भागमां पडवाना भयथी सुक्खे नहि, आज भिक्षुनी सर्व सामग्री छे. (आमा
जरुर हो तो, एकांतमां जइने अविच जग्या जाइने ओयाथी पुंजीने आतापना विगरे करे, आज भिक्षुनी सर्व सामग्री छे. (आमा
जइने अविच जग्या वतावी, तथा अधर लट्कतां राखवानी ना पाडी, तथा जमीन पर पडतां यतना न रहे, मांटे

પુંજીને પૃષ્ઠાંતમાં સુકવવાં વ્યારે સારું છે.)
પહેલો ઉદ્દેશો કહીને વીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. ગયા ઉદ્દેશમાં વલ્લ લેવાની વિધિ વ્રતાવી, અને આ ઉદ્દેશમાં

પહેરવાની વિધિ રહે છે, આ સંઘવે આવેલા ઉદ્દેશાનું આ પ્રથમ મુત્ર-છે,

સે ભિક્ષુ વા૦ અહેસણિજ્ઞાં વત્યાં જાહજ્ઞા અહાપરિગઘિયાં વત્યાં ધારિજ્ઞા નો ધોહજ્ઞા નો રણ્જા નો ધોયર તાંહ વત્યાં ધારિજ્ઞા અપલિંચમાણો ગામંતરેસુ૦ ઓમવેલ્લિણ, एवं खलु वत्थधारिस्स साम्भियं ॥ से भि० गाहावइकुलं पविसिउकामे सन्वं चीवरमायाए गाहावइकुलं निखलपिज्ज वा पविसिज्ज वा, एवं वहिय विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा गमणुगामं वा दूइज्जिज्ઞા, अह पु० तिंव्वदेसियं वा वासं वासमाणं पेहाए जहा पिंढेसणाए नवरं सन्वं चीवरमायाए ॥

તે સાધુ સાધુપણને યોગ્ય કપડાં યાચે અને જેનાં લીધાં હોય તેવાંજ પહેરે, પણ તેમાં કંઈ પણ શોભા કરે નહિ, તે કહે છે, લીધેલા વસ્ત્રને ધુણ નાંહ, રંગે નહિ તથા વકુચપણું ધારણ કરીને ધોડને રંગેલા કપડાં કોઈ આપે તો પણ લેઈને પહેરે નહિ તથા તેનાં સાધુને યોગ્ય કપડા પહેરીને વીજે ગામ જતાં વસ્ત્રોને હુપાવ્યા વિના સુલ્ખથીજ વિહાર કરે, કારણકે પ્રાચે આ અસાર વસ્ત્રનો ધારણ કરનારો છે, આજ સાધુનું સંપૂર્ણ સાધુપણું છે, કે આવા સાદાં કલ્પનીય વસ્ત્ર પહેરવાં.

વઢી તે ભિક્ષુ ગોંચરી જાય તો વસ્ત્રો વધાં સાથે લેઈ જાય તેજ પ્રમાણે સ્વંડિલ જાય અથવા અભ્યાસ કરવા વહાર જાય તો પણ લેઈને જાય, પણ એટલું ધ્યાન રાખવું કે પિંડપણામા કલ્યા સુજવ વરસાદ કે ધુમસ વરસતાં હોય તો જિનકલ્પી વહાર ન જાય અને સ્થવિરકલ્પી જોઈએ તેટલાંજ વસ્ત્ર વહાર લઈ જાય, (આ મૂત્રો જિનકલ્પી આશ્રમી છે, તેમ વસ્ત્રધારીનું વિશેષણ હોવાથી સ્થવિરકલ્પીને પણ લાગુ પડે, તો તેમાં વિરુદ્ધ નથી, પિંડેપણામાં ઉપધિને લેઈ જવાનું કહ્યું. આ મૂત્રમાં વસ્ત્રોને આશ્રમી કહ્યું છે,)

હવે વાપરવા લીધેલું વસ્ત્ર વગલતાં થુ કરવું તે કહે છે.

સે ઇગદ્ઓ મુહુત્તંગં ૨ પાઢિહારિય વત્થં જાડજ્જા જાવ ઇગદ્દેહ વા વિપ્પવસિય ૨ ઉવાગ-
ચ્છિજ્જા, નો તદ વત્થં અપ્પણો ગિણિહજ્જા નો અન્નમન્નસ્સ દિજ્જા, નો પામિચ્છં કુજ્જા, નો વત્થેય વત્થપરિણામં કરિજ્જા,
નો પરં ઉવસંકમિચ્છા એવં વડજ્જા—આઉં સમણા ! અધિકંસવસિ વત્થં ધારિત્તણ વા પરિહરિત્તણ વા ? થિરં વા સંતં નો
પલિચ્છિદ્દિય ૨ પરદ્વિજ્જા, તદ્દપ્પગારં વત્થં સંસંધિયં વત્થં તસ્સ ચેવ નિસિરિજ્જા નો ણં સાડજ્જિજ્જા ॥ સે ઇગદ્ઓ
ઇયપ્પગારં નિગ્ધોસં સુચ્છા નિં જે મેયંતારો તદ્દપ્પગારાણિ વત્થાણિ સંસંધિયાણિ મુહુત્તંગં ૨ જાવ ઇગદ્દેહ વા ૫ વિપ્પ-
વસિય ૨ ઉવાગચ્છંતિ, તદ્દ વત્થાણિ નો અપ્પણા ગિણંતિ નો અન્નમન્નસ્સ દલયંતિ તં ચેવ જાવ નો સાડજ્જંતિ, બહુવ-
યેણ વા માણિયન્નં, સે હંતા અહમવિ મુહુત્તંગ પાઢિહારિયં વત્થં જાડજ્જા જાવ ઇગદ્દેહ વા ૫ વિપ્પવસિય ૨ ઉવાગ-
ચ્છિસ્સામિ, અવિયાદં ઇયં મમેવ સિયા, માડદ્દાણં સંપાસે નો એવં કરિજ્જા ॥ (સૂ. ૧૫૦)

કોઈ સાધુ વીજા સાધુ પાસે જે ઘડી વાપરવા માટે વસ્ત્ર માંગેતો અને માગીને કારણ પ્રસંગે વીજે ગામ વિગેરે સ્થળે ગયો ત્યાં
એકથી પાંચ દિવસ સુધી રહ્યો અને ત્યાં એકલો હોવાથી સુવામા તે વસ્ત્ર વગડી ગયું, પાછળથી તે વસ્ત્ર લાવીને જેનું હતું તેને
તેનું વસ્ત્ર પાછું આપે, તો તેના પૂર્વના સ્વામીએ લેવું નહિ, લઈને વીજાને પણ આપવું નહિ, તેમ કોઈને ઉછીનું પણ આપવું નહિ, કે
તું આ હમણાં લે અને થોડા દિવસ પછી વીજું મને પાછું આપજે. તથા તે વસ્ત્રનો તે સમયે પણ બદલો ન કરે, તેમ વીજા સાધુ પાસે
જઈને આવું વોલવું પણ નહિ—કે હે આયુષ્યમન્ ! શ્રમણ ! તું આવા વસ્ત્રને પહેરવા કે વાપરવા ઇચ્છે છે કે ? પણ તે વસ્ત્ર જો કોઈ

बीजो साधु फारण प्रसंगे एकलो जवा इच्छतो होय तो तेने ते वस्त्र आपवुं, रुदान ने वस्त्र जो जीर्ण थइ गयेलुं होय, तो तेना झीणा झीणा हुकळा करीने परठवी देवुं, पण फाटेल्या वस्त्रने तेनो पूर्वनां स्वामी पहेरे नहि, पण ते वगालनार साधुनेज पाळु आपी देवुं अथवा कोइ एकलो जतो होय तो तेने आपी देवुं, आ प्रमाणे घणां वस्त्र आश्रयी (बहुवचनमां पण) जाणी लेवुं.

वळी ते साधुने आचीरीते वस्त्र पाळुं मळतुं जोइ बीजो साधु तेवो लालचयी उपरनां विषय समजीने हु पण बीजावुं वस्त्र सुहूर्त माटे याचीने पाच दिवस मुधी वहार जइ वापरी आचीने वगाडी आवु के ते वस्त्र पळी मारुन थइ जाय ! आ कपट छे, माटे साधुए तेवुं न करवु.

से भि० नो वण्णमंताइ वत्थाइ विवण्णाइ करिज्जा निगणाइ न वण्णमंताइ करिज्जा, अन्न वा वत्थ लभिससामिनिरुद्धे नो अन्नम न्नस्स दिज्जा, नो पामिच्च कुज्जा नो वत्थेण वत्थपरिणाभं कुज्जा, नो परं उवसंरुमितु एव वदेज्जा-आउसो० ! समभिरुवसि मे वत्थ धारित्तए वा परिहरित्तए वा ?, धिरं वा संतं नो पल्लिच्छदिय २ परिट्ठविज्जा, जहा मेय वत्थ पावगं परो मन्नइ, एर च णं अदत्तहारी पडिपहे पेहाण् तस्स वत्थस्स नियानाय नो तेसि भीओ उम्मगेण गच्छिज्जा, जाव अणु-स्सुण्, तओ संजियामेव गामणुगामं दूइज्जिज्जा ॥ से भिस्सू वा० गामणुगानं दूइज्जमाणे अंतरां से विहं सिया, से जं पुण विहं जाणिज्जा इमंसि खट्ठु विहंसि वहेव अमोसगा वत्थपडियाए सर्पिडिया गच्छेज्जा, णो तेसि भीओ उम्मगेणं गच्छेज्जा जाव गामा० दूइजेज्जा ॥ से भि० दूइज्जमाणे अंतरा से आमोसगा पडियागच्छेज्जा, ते ण आमोसगा एवं वदेज्जा—आउस० ! अहारेय वत्थं देहि णिक्खिवाहि जहा रियाए णाणत्त वत्थपडियाए, एय खलु० सया जइज्जासि

(मू० १५१) त्विदं वृत्तस्य समत्ता ॥ २-१-५-२

ते भिक्षु रंगवालां वस्त्र कारण विशेष्यथी लीधां होय, तो चोर विगरेना भयथी रंग विनानां न बनावे, उत्सर्गथी तो एज अधिकार छे के तेवां वस्त्र लेवांज नहि अने लीधां होय तो तेने रंग उतरवांप्रयत्न न करवो, अथवा वर्ण (खराव रंगनां) होय तो सारा रंगवाला बनाववा नहि.

अथवा आ सादा वस्त्रने वदले साहं मेळवीश, एवी इच्छाथी बीजाने आपी देवुं नहि, तेम प्रामित्य करवुं नहि, तथा वस्त्रथी वस्त्रनु परिणाम करवु नहि, तेम बीजा पासे जइने एवुं बोलवुं नहि, के हे आयुष्यमन् ! आ माहं वस्त्र ओढवा पहेरवाने तुं इच्छे छे ? अथवा साहं होय तो टुकडा करीने फेंकां देवुं नहि, के जेथी माहं वस्त्र बीजो गृहस्थ एम जाणे के ए खराव हतुं (माटे फंकी दीधुं छे) वस्त्री मार्गमा चोरना भयथी वस्त्रना रक्षण माटे उन्मार्गे इरीने न जाय तथा दोडवानी उत्सुकता राखवा विना इर्यासमिति पाळतो जाय अने गाम गाम विहार करे.

वस्त्री रस्तामा जता उज्जड मेडान जाणे, ज्या वस्त्र छुटनारा बहु चोरो वसता होय, तो तेमना इरथी पण उन्मार्गे न जाय, पण यतनाथी विहार करे, कदाच ते रस्ते जतां चोरो आवे अने वस्त्र मार्गे, अथवा छुंटी ले, तो शांतिथी उपदेश आपवो. न माने तो वाजुए परवनी देवु अने फरी उपदेश देतां आपे तो लेवुं. पण कोइने कहेवुं नहि, तेम चोरने पकडववा नहि, वगेरे वधुं पूर्व माफक जाणवु पांचमुं अध्ययन समाप्त थयुं.

પાત્રાણના નામનું છટું અધ્યયન.

પાંચમુ રુઢીને હવે છટું અધ્યયન કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંવંધ છે. પ્રથમ અધ્યયનમાં પિંડવિધિ વતાવી, તે આગમમાં કહેલ વિધિ વસતિમા આવીને ચાપરતું, માટે વીજામા વસતિની વિધિ વતાવી, તે શોધવા માટે વીજામાં ર્યાસમિતિ રુઢી, પિંડેપણામાં ની રુઢેલાળ કેવી ધાપા ચાપરવી, તેથી ધાપામિતિ કહી, અને તે પહેલા વિના પિંડ ન લેવાય માટે પાંચમામાં વસ્ત્રપ્રયણા કહી, તે પિંડને પાત્ર વિના લેવાય નહિ, માટે આ સંયંધવડે પાત્ર ણપણા અધ્યયન આન્ધું, ણના ચાર અનુયોગદ્વારા થાય છે, તેમાં નામ નિષ્પન્ન નિર્લેપામા પાત્રપ્રણા અધ્યયન છે, ણનો નિર્લેપો અર્થધિકાર ણના પૂર્વના અધ્યયનમાજ હુંકાળમાં વતાવવા માટે નિર્ધુમ્નિકારે કહેલો છે, મુત્રાનુગમમા અસ્વલિતાદિ ગુણયુક્ત મુત્ર ઉચ્ચારતું જોઇળ તે આ છે.

સે મિત્રસૂ વા અભિકંઠિજ્ઞા પાયં ણસિચળ, સે જં પુણ પાદં જાણિજ્ઞા, તજહા-અલાઝયપાયં વા દારુપાયં વા મદ્રિયાપાયં વા, તહસ્પગારં પાયં જે નિર્ગંથે તરુણે જાત્ર ધિરસત્રયણે સે ણં પાયં ધારિજ્ઞા નો વિદયં ॥ સે મિં પર અદ્વજોયળમેરાળ પાયપડિયાળ નો અધિસંધારિજ્ઞા ગમણાળ ॥ સે મિં સે જં અસિ પડિયાળ ણં સાહમ્પિયં સમુદ્ધિસ પાણાં ૪ જહા વિંડેપણાળ ચચારિ આલાઘગા, પંચમે વઢવે સમળં પગણિય ૨ તહેવ ॥ સે મિત્રસૂ વાં અસંસંજળ મિત્રસુપડિયાળ વઢવે સમળમાહળેં વત્યેસળાડલાઘઓ ॥ સે મિત્રસૂ વાં સે જાં પુણ પાયાં જાણિજ્ઞા મિત્રસૂવાં મહદ્ગણમુહ્યાં, તેં-અયવા યાણિ વા તત્તપાયાં તંત્રપાયાં સીસગપાં હિણપાં સુવળ્ણપાં રીરિઅપાયાં દારપુડપાં મણિઠાયકંસપાયાં

संखसिगपा० दंतपा० चेलपा० सेलपा० चम्पपा० अन्नयराइं वा नह० विरुवरुवाइं महद्धणमुल्लाइं पायाइं अफासुयाइं नो०
॥ से भि० से जाइं पुण पाया० विरुव० महद्धणवधणाइं, तं०-अयवंधणाणि वा जाव चम्मबंधणाणि वा, अन्नयराइं
तहप्प० महद्धणबंधणाइं अफा० नो प० ॥ इच्चेयाइं आयतणाइं उवाइ कम्म अह भिक्खु जाणिज्जा चउहिं पडिमाहिं
पायं एसित्तए तत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से भिक्खु० उदिसिय २ पायं जाइज्जा: तजहा—अलाउयपाय वा ३ तह०
पायं सय वा ण जाइज्जा जाव पडि० पढमा पडिमा १ । अहावरा० से० पेहाए पायं जाइज्जा, तं०-गाहावइं वा कम्म-
करीं वा से पुव्वामेव आलोइज्जा, आउ० भ० ! दाहिसि मे इत्तो अन्नयरं पादं तं०-लाउपायं वा ३, तह० पायं सयं वा
पडि०, दुच्चा पडिमा २ । अहा० से भि० से जं पुण पायं जाणिज्जा सगइयं वा वेजइयंतियं वा तहप्प० पायं सयं वा
जाव पडि०, तच्चा पडिमा ३ । अहावरा चउत्था पडिमा ४ । इच्चेइयाणं चउण्हं पडिमाणं अन्नयरं पडिं जहा पिंढेस-
नावकंवेति तह० जाएज्जा जाव पडि०, चउत्था पडिमा ५ । एज्जासि तुमं मासेण वा जहा वत्थेसणाए
णाए से णं एयाए एसणाए एसमाणं पामित्ता परो वइज्जा, आउ० स० ! एज्जासि तुमं मासेण वा जहा वत्थेसणाए
से णं परो नेता व०-आ० भ० ! आहारेयं पायं तिष्ठेण वा० घ० नव० वसाए वा अब्भगित्ता वा तहेव सीओदगाइं
कंदाइं तहेव ॥ से णं परो ने०-आउ० स० ! मुहुत्तगं २ जाव अच्छाहि ताव अम्हे असणं वा उवकरेमु वा उवक्खडेमु
वा, तो ते वयं आउसो० ! सपाणं मभोयणं पडिगहं दाहामो तुच्छए पडिगहे दिन्ने समणस्स नो सुट्ठु साहु भवइ, से
पुव्वामेव आलोइज्जा- आउ० भइ० ! नो खलु मे कप्पइ आहाकम्मिए असणे वा ४ भुत्तए वा०, मा उवकरेहि मा

ઉવકલહેહિ, અધિકલસિ મે દાડે એવેવ દલયાહિ, સે સેવં વ્યંતસ પરો અસણં વા ૪ ઉવકરિતા ઉવકલહિતા સપાણં સમોયણં પડિગહગં દલહજ્જા તહં પડિગહગં અપામુય જાવ નો પડિગાહિજ્જા ॥ સિયા સે પરો ઉવગિચા પડિગહગં નિસિરિજ્જા, સે પુવ્વામેં આડં ૫૦ ! તુમં ચેવ ણં સંતિયં પડિગહગં અંતોઅંનેણં પડિલેહિસામિ, કેવલીં આયાણં અંતો પડિગહગંસિ પાણાણિ વા વીયાં હરિં, અહ ભિમલૂણં પું નં પુવ્વામેવ પડિગહગં અતોઅંતેણં પડિં સઅંડાં સઙ્ગે આલાયમા માણિયઝ્ઞા ઝઠ્ઠા વત્થેસણાપ, નાણચં તિલ્હેણ વા ઘયં તત્તં વસાપ્પ વા મિગાણાદિ જાવ અન્નયરંસિ વા તદ્દપ્પમાં થંડિલસિ પડિલેહિય ૨ પમં ૨ તત્તં સંજ ૨ આમહિજ્જા, एवं લલું મયા જણ્ઠના (મૂં ૧૫૨)

તિવેમિ ॥ ૭-૧-૬-૧
તે મિશ્તુ પાત્ર શોધવાની ઇચ્છા કરે, તો આ પ્રમાણે પ્રથમ જાણે, કે આ પ્રમાણે પાત્ર છે. તુંડાનાં પાત્ર છે, લારુડાનાં પાત્ર છે, માટીનાં પાત્ર છે, આમાથી કોઈપણ જાતિનાં પાત્રાં (મુલ્યત્વે લારુડાનાં) હોય, તો તરૂણ અને સ્થિર સંઘયવાળાં વલવાન સાધુ હોય તો પૂરુ પાત્ર ધારણ કરે, પણ વે નહિ, આ જિનરૂપી વિગેરેને માટે છે, પણ સ્થવિરરૂપી જુવાન વિગેરે ગમ્મિયાન હોય તોપણ માત્ર ક સહિત વીજું પાત્રું ધારણ કરે, તેમાં સંચાલમા રહેલા સાધુને પૂરુમા આહાર અને વીજામાં પાળી લેવા કામ લાગે, અથવા આચાર્ય વિગેરે માટે અશુદ્ધ વસ્તુ (માત્ર વિગેરે) લેવા કામ લાગે, પોતાના રહેવાના સ્થાનથી જરૂર પડતાં વે માત્ર મુશી પાત્રા લેવા જાય, પણ વધારે નહિ હવે તે ગૃહસ્થ પૂરુ સાધુ ઘડી સાધ્વી પૂરુ સાધ્વી, ઘણા સાધુ ઘડી સાધ્વીને ઉદ્દેશીને આરંભ કરીને જો પાત્રાં તૈયાર કર્યા હોય તે સાધુ સાધ્વીને સદોષ હોવાથી ન કલ્પે, પણ જો શ્રમણ, માહણ,

भामना भिखारी निगेरेने उद्देशीने बनावेल्यां होय तो पुरुषांतर थया पल्ली कल्पे, आ वधुं पिढेपणामां वताव्या प्रमाणे जाणी लेवुं, वकी ते भिक्षु एवी जातिनां जुदाजुदा रानां भारे मूल्यनां पात्रा जागे ते न ले, ते वतावे छे.

लोढानां तथा तपु (कलाइना जेवी धातु) नां पात्रां, तांवांना पातरां, सीसानां, हिरण्य (चांदी) नां, सोनानां पातरां रीरिय हारपुद (वीजी जातिना लोढां) ना, मणिरत्ननां जडेच्यां के कांसानां पातरां संखसिंग हाथीदांत चेल सेल चामडानां तेचां बीजां कोइ पण जातिनां भारे मूल्यना पातरां शोभीतां होय तो ते अपासुक जाणीने लेबां नहि. तेज प्रमाणे पातरानां वंधन उपर वताव्या प्रमाणे भारे मूल्यनां लोढाथी ते चामडा सुधीनां होय ते न लेवां, (मासुक होय छतां पण भारे मूल्यनां होवाथी ममतव थाय, तथा चोरवाना कारणे असमाधि थाय, माटे साधुने तेचां पात्र तथा पात्र वंयनी मना छे.)

आ प्रमाणे पापस्थान निवारीने चार प्रतिमाओथी पात्रां शोभे. (१) असुक पात्रंज तुत्रानुं, लाकडानुं के माटीनुं लइश, (२) देखेलुंज पातळं याचीस (३) सगतिक ते पोते ते पात्राने चापरयु होय तथा वेज्यंतियं—ते वे ऋण पात्रामां पर्यायवडे चापरयु होय तेवुं यावे (४) कोइ पण तेने न चाहे, तेवुं पोते छे.

आ प्रमाणे चार प्रतिज्ञामांनी कोइ पण प्रतिज्ञाए साधु पातरां ओधवा जाय त्यारे गृहस्थ कहे के हे साधु ! तमे पातरां लेवा एकमास पल्ली आवजो, पातरां तमने आपीश त्यारे साधुए कहेवुं के तेवु सुदत करेल्यां पात्रां न कल्पे, त्यारे वख एपणामां वता-व्या प्रमाणे ओछी सुदतनो वायदो करे, त्यारे पण तेज उचार आपवो, ते वे घडीनी सुदत सुधीनो पण वायदो न स्वीकारवो, त्यारे कहे, के आपणे आपणा-माटे नवां वनावीशुं. तैयार तेमने आपी दो, आबु धणी पोते पोताना घरना माणसोने—वेन दीकरीने

કહે ત્યારે પણ સાધુજી ના પાડવી.

નક્કી ગૃહસ્થ પોતાની જેન વિગેરેને કહે કે કોરું પાતરું ન આપ, પણ તે પાત્રાને તેલ ઘી માલખ છાસવઢે ઘસીને આપ, તથા પાણીથી ધોઈને અથવા કાચુ પળી કે કંદ વિગેરે સ્વાલી કરીને આપ, અથવા કહે કે હે સાધુ ! તમે જે ઘડી પછી ફરીને આવો, તો અમે ધનનપાન સ્વાદિમ સ્વાદિમ તૈયાર કરીજી છીજી, અથવા સંસ્કારવાલું વનાવીજી છીજી, તેથી હે આયુષ્મન્ ! હે સાધુ ! તમને ભોજન પાણી સહિત પાતરા આપીશું, જીવળા સ્વાલી પાત્રાં સાધુને આપનાથી શોભા ન વચે. આ સાંભઠ્ઠીને સાધુજી કહેવું કે હે મહાત્મન ! અમને અમારા માટે વનાવેલું કે વધારે રાંધેલું ભોજન પાણી સ્વાવા પીત્રાને કામ લાગતું નથી, માટે તૈયાર ન કરો, ન સંસ્કાર રવાલું વનાવો, જો પાત્રાં આપવાની ઇચ્છા હોય, તો જમને જમન આપો.

આયું કહેવા છતાં ગૃહસ્થ હઠ કરી સાધુ માટે રાંધીને કે સંસ્કારી વનાવીને પાત્રાં ભરી આપવા માટે તો અપ્રામુઝ જાણીને સાધુજી લેવા નહિ, કદાચ જમને જમ પાત્રાં વહાર લાવીને મુકે, તો તેને કહેવું કે હે ગૃહસ્થ ! હું તમારા દેવતાંજ આ પાત્રાં દેલી લડ કે તેની અંદર નાનાં જંતુઓ કે વીજ કે વનસ્પતિ હોય તો કેવળો મધુ તેમાં દોષ વતાવે છે, માટે સાધુજી પ્રથમ જોઈ લેવા, અને જંતુ વિગેરેથી સંયુક્ત હોય તો તે જીવો દૂર કરી શકાય તેમ ન હોય તો અપ્રામુઝ જાણીને પાત્રાં લેવાં નહિ, પણ જો તેવા જંતુ વિગેરે ન હોય તો લેવા, (તે વધું વસ્ત્રપણા માફક જાણી લેવું) આમાં વિશેષ જટલું છે કે તેલ ઘી નવનીત કે વસા (છાશ) થી ધોઈને તે ચીકટવાલું પાત્રાં ધોવળ કોઈ અચીત જગ્યા જોડને પડિલેલી પ્રમાર્જીને પરઠવે, આજ સાધુની સાધુતા છે કે જગ્યાથી દરેક કાર્ય કરે.

બીજો ઉદ્દેશો.

પહેલા ઉદ્દેશ સાથે આનો સંબંધ આ છે, કે ગયા મૃત્રમાં પાત્રાનું જોબું વતાવ્યું, અને અહીં પણ તેનું જ વાકીનું વતાવે છે, આ સંબંધે આવેલા ઉદ્દેશાનું આ પહેલું મૂત્ર છે.

સે મિત્રલૂ વા ૨ ગાહાવડકુલં પિંડ૦ પવિટ્ટે સમાણે પુન્વામેવ પેદાણ પડિગહગં અવહટ્ટુ પાણે પમજ્જિયં રયં તઓ સં૦ ગાહાવડ૦ પિંડ૦ નિકલ્લ૦ પ૦ પ૦, કેવલી૦, આડ૦ ! અંતો પડિગહગસિ પાણે વા વીણ વા હરિ૦ પરિયાવજ્જિજ્ઞા, અહ મિક્લૂણં પુ૦ જં પુન્વામેવ પેદાણ પડિગહં અવહટ્ટુ પાણે પમજ્જિયં રયં તઓ સં૦ ગાહાવડ૦ નિકલ્લમિજ્જ વા ૨ ॥ તે મિત્રુ ગૃહસ્થના ઘરમાં ગોચરી લેવા જતાં પહેલાં વરોચર રીતે પાત્રાં તપાસે, અને ગોચરી લેતાં પહેલાં પણ તપાસે, અને કીઢી વિગેરે માળી ચઢેલું જોણ તો તેને સંખાલીને વાજુણ મુકે, તથા રજ પૂંજીને સાધુ ગૃહસ્થના ઘરમાં પેસે, અથવા નીકલે, તેથી આપણા પાત્રાંની જ વિધિ છે, કારણ કે અહીં પણ પ્રથમ પાત્રાં વરાવર તપાસીને પૂંજીને પિંડ લેવો, તેથી તે પણ પાત્રાં સંબંધી જ વિચાર છે, પ્ર૦—પાત્રાં ચામાટે પૂંજીને ગોચરી લેવી ? હ—કેવલી પ્રસુ પાત્રાં પૂંજ્યા વિના ગોચરી લેતાં કર્મવંધ વતાવે છે, તે આ પ્રમાણે છે.

પાત્રામાં વેડંદ્રિય વિગેરે જીવો ચડી જાય છે, અથવા વીજો અથવા રજ હોય તેવાં પાત્રામાં ગોચરી લેતાં કર્મનું ઉપાદાન થાય છે, માટે જ સાધુઓને આ પ્રતિજ્ઞા વિગેરે પૂર્વ વતાવેલ છે કે, પ્રથમ પાત્રાં દેવીને જીવ જંતુ કે રજ હોય તો દૂર કરીને ગૃહસ્થના

घरमां जवुं आववुं. वळी—

से भि० जाव समणे सिया से परो आहहुं अंतो पडिगहंगसि सीओवंगं परिभाइत्ता नीहहुं दलइज्जा, तहप्प० पडिगहंगं परहत्थंमि वा परिपायसि वा अफासुय जाव नो प०, से य आहच्च पडिगहिण सिया खिण्णामेव उदगंसि साहरिज्जा, से पडिगहमायाए पाणं परिट्ठविज्जा, ससिणिद्धाए वा भूमीए नियमिज्जा ॥ से० उदउल्लं वा ससिणिद्धं वा पडिगहं नो आमज्जिज्ज वा २अह पु० विगओदए मे पडिगहए छिन्नसिणेहे तह० पडिगहं तओ० सं० आमज्जिज्ज वा जाव पाया-विज्ज वा से भि० गाहा० पविसिउकामे पडिगहमायाए गाहा० पिंड० पविसिज्ज वा नि० एवं वहिया विहाभूरमीं वा गामा० दूइज्जिज्जा, तिण्वदेसीयाए जहा विइयाए वत्थेसणाए नवरं इत्थ पडिगहे, एयं एलु तस्स० नं सन्वट्ठेहिं सहिए सया जएज्जासि (मू० १५४) त्तिवेमि ॥ पाएसणा सम्मत्ता ॥ २-१-६-२ ।

ज्यारे ते भिक्षु गृहस्थना घरमा गोचरी पाणी माटे गयेलो होय, ते समये पाणी यावता कदाच ते गृहस्थ भूलथी अथवा द्वेष बुद्धिथी अथवा भक्तिना कारणे अथवा विमर्ष पाणाथी घरमां रहीने बीजा पात्रामा के पोताना वासणभां थंडु पाणी जुहुं लइने बहार काढीने वहोरावे, ते समये तेबुं काचुं पाणी पारका (गृहस्थ) ना हाथमां के वासणमां जाणे तो अ प्रासुक जाणीने न ले, पण कदाच भूलथी के ओचींतु गृहस्थे नांखी दीधुं होय तो तेज समये पाणी आपनार गृहस्थना वासणमांज पाछुं नांखी देवुं, पण कदाच ते न ले तो, कुवा विमेरेमां ज्यां ते जातीनुं पाणी होय त्यां परठवानी विधिए परठवुं, पण तेवा पाणीनो अभाव होय अथवा दूर होय तो ज्यां छाया होय के खाडो होथ त्यां परठवुं अथवा जो बीजो घडो होय, तो ते घडो के पाणीनुं वासण कोइने

आचा०

॥१०४३॥

ज्यां बाधा न थाय त्यां ते घडो पाणी सुधांज सुकी दे, पण पाणी पाछुं आल्या पछी के खाली कयां पछी तेने जलदी सुकावचा लूसवो नहि, पण पाणी नीतर्या पछी थोडो सुकतां तडके सुकचो के लूंछी नांखवो.

वळी गृहस्थना घरमां गोचरी पाणी लेवा जतां पोतानां बीजां पात्रां साथे लइ जा, तेज प्रमाणे परगाम विहार करतां भणवा जतां स्थंडिल जतां पोतानां पात्रां साथे लइ जवां ए वधुं वस्त्र एसणा माफक जाणवुं, पण फक्त अहीं पात्रां संबंधी जाणवुं. आज साधुनी सर्व सामग्री छे के हमेशां जतां विशेष ए ध्यानमां राखवुं, के वरसाद के झाकळ पडतुं होय तो पात्रां साथे न जवुं.

यतनाथी वर्तवुं. इति पात्र एपणा.

छटुं अध्ययन समाप्त थयुं.

सातमुं अध्ययन अवग्रह प्रतिमा.

छटुं अध्ययन कहीने सातमुं कहे छे, तेनो आ प्रमाणे संबंध छे, पिंड शय्या वस्त्र पात्र विगरेनी एवणाओ अवग्रहने आश्रयी थाय छे, तेथी आवा संबंधे आवेला आ अध्ययनना चार अनुयोग द्वारा कहेवा जोइये, तेमां उपक्रमनी अंदर रहेल अर्थधिकार आ छे, के साधुए आ प्रमाणे विशुद्ध अवग्रह लेवो, नामनिष्पन्न नियेपामां 'अवग्रह प्रतिमा' एवुं नाम छे, तेमां अवग्रहना नाम स्थापना निक्षेपा सुगम होवाथी छोडीने द्रव्य विगरे चार प्रकारनो निक्षेपो नियुक्तिकार बतावे छे.

દ્રવ્યે સ્થિતે કાલે ભાવેડવિ ય હગહો ચડદા હ । દેવિદ ? રાયગહ ૨ ગિહવડ ૩ સાગરિય ૪ સાહમ્મી ॥ ૩૧૬ ॥
દ્રવ્ય અવગ્રહ ક્ષેત્ર અવગ્રહ કાલ અવગ્રહ પમ ચાર પ્રકારનો અવગ્રહ છે.

અવગ્રહનું વર્ણન.

અથવા સામાન્યથી પાંચ પ્રકારનો અવગ્રહ છે.

- (૧) દેવેદ્રનો અવગ્રહ—તે લોકના મધ્ય ભાગમાં રહેલ મેરુ પર્વતના રુચક પ્રદેશથી દક્ષિણના અર્ધ ભાગમાં રહેલ જગ્યાનો.
- (૨) રાજા—તે ચક્રવર્તી મહારાજા કે ત્રાદશાહનો ભરત વિગેરે ક્ષેત્ર આશ્રયી જે જગ્યા તેના વંશમાં હોય તેમાં સાધુ વિચરે તે. (૩) શુદ્ધપતિ—તે ગામડામા રહેનાર મહત્તર (પટેલ) વિગેરેની પાસે ગામના મહેલ્લા વિગેરેનો અવગ્રહ. (૪) શમ્યાતર (વરધળી) નો તેની સ્વાલી પહેલી પંચશાલા વિગેરેમાં જ્યાં સાધુ ઉતરે છે, તે (૫) સાધર્મિક તે સાધુઓ—જેઓ માસ કલ્પવૃદ્ધે ત્યાં રહ્યા હોય તેઓની પાસે તેમની માગેલી જગ્યામાં ઉતરવું તે વસતિ વિગેરેનો અવગ્રહ ૧। જોજન છે, (વંને દિશામા ૨॥-૨॥ ગાહ જતાં) ચારે દિશામા જાય, આ પ્રમાણે પાંચ પ્રકારનો અવગ્રહ વસતિ વિગેરે લેતાં યથાવસરે, અનુસા લેવા યોગ્ય છે. હવે પ્રથમ વતાવેલ દ્રવ્યાદિ અવગ્રહ વતાવવા કહે છે—

દંબુગહોં હ તિવિહો સચિત્તાચિત્તમીસઓ ચેવ । સ્વિતુ ગહોડવિ તિવિહો દુવિહો કાલુગહો હોડ ॥ ૩૧૭ ॥

દ્રવ્યનો અવગ્રહ ત્રણ પ્રકારનો છે. શિષ્ય વિગેરેનો સચિત્ત છે, રજોદરણ વિગેરેનો અચિત્ત અને શિષ્ય રજોદરણ વિગેરે સાથે સ્વીકારતાં મિત્ર અવગ્રહ છે, ક્ષેત્ર અવગ્રહ પણ સચિત્ત વિગેરે ત્રણ પ્રકારનોજ છે, અથવા ગામ નગર અરણ્ય ખેદથી ત્રણ પ્રકારનો છે,

૩૧૮ ॥

હવે ભાવ અવગ્રહ બતાવે છે:-

મહુગ્ગહો ય ગ્રહણગહો ય ભાવુગ્ગહો દુહા હોઈ । ઇંદ્રિય નોંદ્રિય અત્યંત્રજને ઉગ્ગહો દસહા ॥ ૩૧૮ ॥
 ભાવ અવગ્રહ બે પ્રકારનો છે, મતિ અવગ્રહ અને ગ્રહણ અવગ્રહ છે, તેમાં મતિ અવગ્રહ પળ બે પ્રકારનો છે, અર્થાવગ્રહ અને વ્યંજન અવગ્રહ છે, તેમાં અર્થાવગ્રહ ઇંદ્રિય તથા નોંદ્રિય (મન) ના ભેદથી છ પ્રકારનો છે, અને વ્યંજન અવગ્રહ વશુ ઇંદ્રિય અને મન વ્યંજન અવગ્રહ છે, તેમાં ચાર ઇંદ્રિયોનો અવગ્રહ છે, તે વધાણે ભેદવાલો દસ પ્રકારનો મતિભાવ અવગ્રહ (મતિવહે પદાર્થોનો જે સમાન્ય વાંધ છોડીને વાકી ચાર ઇંદ્રિયોનો અવગ્રહ છે, તે વધાણે ભેદવાલો દસ પ્રકારનો મતિભાવ અવગ્રહ (મતિવહે પદાર્થોનો જે સમાન્ય વાંધ સમજાય તે) છે, હવે ગ્રહણ અવગ્રહ વતાવે છે-

૩૧૯ ॥

ગ્રહણુગ્ગહમ્મિ અપરિગ્ગહસ્સ સમણસ્સ ગ્રહણપરિણામો । કહ પાડિહારિયાડપાડિહારિણ હોઈ ? જડ્યવ્વં ॥ ૩૧૯ ॥
 અપરિગ્રહવાલો તે મુનિ છે, તેને જ્યારે પિંડ [ગોચરી] વસતિ [સ્થાન] વશ પાતરાં લેવાનો વિચાર થાય, ત્યારે તે ગ્રહણ ભાવ અવગ્રહ છે. તે વસતે સાધુને એવી બુદ્ધિ-હોવી જોઈએ કે કેવી રીતે તે વસતિ વિગેરે મને શુદ્ધ મલી શકે ? તથા પ્રાતિહારિક પાછું અપાય તે પાટ પાટલા વિગેરે અપ્રતિહારક (પાછું ન અપાય તે ગોચરી વિગેરે) મને શુદ્ધ મળે તેમાં યતન કરવો, અને પ્રથમ પાંચ પ્રકારનો ઇંદ્ર વિગેરેનો અવગ્રહ વતાવ્યો તે આ ગ્રહણ અવગ્રહમાં સમજવો. આ પ્રમાણે નામ નિષ્પન્ન નિર્લેપો થયો, હવે સૂત્રાનુગમમાં સૂત્ર કહે છે-

સમણે ભવિસ્સામિ અણગારે અર્કિવણે અણુત્તે ! અપમ્મ પરદત્તમોઈ પાત્રં કમ્મં નો કરિસ્સામિત્તિ સમુદ્દાણ સન્વં મંતે !

અદિનાદાણં પચ્ચક્વામિ, સે અણુપવિસિત્તા ગામં વા જાત્ર રાયહાગિં વા નેવ સયં અદિન્નં ગિણ્હિજ્જા નેવડ્ઞેહિં અદિન્નં ગિણ્હાવિજ્જા અદિન્નં ગિણ્હંતેત્તિ અને ન સમણુજાણિજ્જા, જેહિવિ સદ્ધિ સંપન્નવરૂપે તેસિંપિ જાદં છત્તગં વા જાવ ચમ્મહેય-
ણગં વા તેસિં પુન્નમમેવ ઉગ્ગહં અણુભવિય અપહિલેહિય ૨ અપમજ્જિય ૨ નો ઉગિગિણ્હિજ્જા વા પરિગિણ્હિજ્જ વા, તેસિં પુન્નમમેવ ઉગ્ગહ જાહજ્જા અણુભવિય પહિલેહિય પમજ્જિય તઓ સં૦ ઉગિગિણ્હિજ્જ વા પ૦ ॥ (મૂ૦ ૧૫૫)

શ્રમ સહન કરે તે શ્રમણ [તપસ્વી] છે, તે હું આવી રીતે વાનું, એમ સાધુ વિચારે તે કહે છે, 'અનગાર' અગ તે શુભ છે, તેનાથી જે વેને તે અગાર [ઘર] છે, તે જેને ન હોય તે અનગાર અર્થાત્ ઘરનો ફાસો (મમત્વ) જેને છોડ્યો હોય, તે છે, 'અર્કિચન' જેની પાસે કંઈપણ ન હોય તે અર્થાત્ નિષ્પરિગ્રહ છે તથા 'અપુર' તે સ્વચ્છન વંધુ રહિત અર્થાત્ નિર્મમ છે એજ પ્રમાણે 'અપુર' તે બે પગવાળાં ચાર પગવાળાં વિગેરેથી રહિત છે, તથા પરદત્તમોજી (મોચરી લાવી લવાનારો) હું વાનીને પાપ કર્મ કરીશ નહિ, આ પ્રમાણે દીક્ષા લઈને પછી આવી પ્રતિજ્ઞાવાળો થાય તે વ્રતાવે છે, શિષ્ય ગુરુને કહે છે. હે ગુરુ ! હું સર્વથા અદત્તાદાનનું પચ્ચક્લણ કરું છું. અર્થાત્ દાંત શોધવા [લોતરવા] માટે જોઈતી સઙ્ગી કે તણસલું પણ પારકાનું નહિ આપેલું નહિ લઉં—

અવા વિશેષણો શ્રમણના લેવાથી વૌય વાવા વિગેરેમા શ્રમણપણું વહારથી નામ માત્ર હોવા છતાં ગુણોના અભાવે તેમનામાં શ્રમણપણું લીધું નથી, પણ ઉપર વ્રતાવેલ અદત્તાદા ન ત્યાગ કરનાર જૈન સાધુજ શ્રમણ છે.

એવો અર્કિચણ સાધુ ગામ અથવા રાજવાનીમા જઈને પોતે અદત્ત ગ્રહણ ન કરે, ન વીજા પાસે લેવડાવે, અને વીજા ગ્રહણ કરનારની પ્રશંસા ન કરે, વઙ્ગી જે સાધુઓ સાથે પોતે દીક્ષા લીધી હોય અથવા ઉતરેલ હોય તેઓનાં ઉપરુણ પણ તેમની આજ્ઞા

વિના લે નહિ તે વતાવે છે,

છત્ર તે માથાનું ઢાંકણું વરસાદમાં સ્થંડિલ જતાં માથા ઉપર વર્ષાકલ્પ (કાંતલો) વિગેરે નાંચે તે છત્રક છે, અંથવા કુંકળ દેશ વિગેરેમાં ઘળો વરસાદ પડે છે, તેવા દેશમાં કારણ પ્રસંગે છત્રી વાપરવાની આજ્ઞા છે, તે છત્ર લેવું હોય અથવા ચર્મ છેદનક વિગેરે કોઈ પણ ચીજ વિના પૂછે લે નહિ, એક વાર પણ ન લે, અનેકવાર પણ લે નહિ.

સાથેના સાધુઓની વસ્તુ લેવાની વિધિ—

પ્રથમ જેની વસ્તુ હોય તેને પૂછી લેવું, અને પછી આંચેથી જોડને અને રજોહરણ વિગેરેથી પૂંજીને એકવાર કે અનેકવાર લે. સે ધિ૦ આગંતારેસુ વા ૪ અણુવીડે લગ્ગહં જાહજ્જા, જે તત્થ ઈસરે જે તત્થ સમહિટ્ટે તે લગ્ગહં અણુબ્રવિજ્જા—કામં સ્વલ્લ આહસો૦ ! અહાલંદં અહાપરિનાયં વસામો જાવ આહસો ! જાવ આહસંતસ્સ લગ્ગહે જાવ સાહમ્મિયા એહતાવં લગ્ગહં હગ્ગિણિહસ્સામો, તેણ પરં બિહરિસ્સામો ॥ સે કિં પુણ તત્થોગ્ગહંસિ એવોગ્ગહિયંસિ જે તત્થ સાહમ્મિયા સંભોદયા સમંણુબ્બા લગ્ગાગચ્છિજ્જા જે તેણ સયમેસિત્તેણ અસણે વા ૪ તેણ તે સાહમ્મિયા ૩ ઉવનિમંતિજ્જા, નો ચેવ ણં પરવડિયાણ ઓગિજ્જય ૨ ઉવનિ૦ ॥ (સૂ૦ ૧૫૬)

તે મુનિ મુસાફરલાનામા પ્રવેશ કરીને અને વિચાર કરીને થતિને ગોગ્ય ક્ષેત્ર જોડને સાધુઓને જોડે તેટલી વસતિ વિગેરેનો અવગ્રહ યાચે, કોની પાસે યાચવું તે કહે છે. જે ઘરનો માલિક હોય અથવા માલિકે જેને ત્યાં કામ કરવા રાહ્યો હોય તેમની પાસે જડને ક્ષેત્ર અવગ્રહ યાચે, કેવી રીતે ? તે વતાવે છે, સાધુ માલિક હોય અથવા નેના ગુમાસ્તા વિગેરેને ઉદેશીને કહે, હે આયુષ્મન્ !

તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે તમે જેટલો કાલ આજ્ઞા આપો, જેટલી જગ્યા વાપરવા આપો, તે પ્રમાણે અમે અહીં રહીએ, ઇટલે હે ગૃહસ્થ તમે જેટલી જગ્યા વાપરવા આપશો, તેટલો સમય અમે તથા અમારા સાધુઓ આ જગ્યા વાપરશું, તેથી આગલ (પછી) વિહાર કરીશું, પછી માલિકે તે મકાનમાં ઉતરવાની જગ્યા આપ્યા પછી સાધુ યં કરવું તે કહે છે. તે જગ્યાએ કેટલાંક પરોણા સાધુઓ એક સમાચારી આચરનારા ઉચુક્ત વિહારી આવે, તેમને પૂર્વના મોક્ષામિલાપી સાધુએ ઉતરવા દેતા, તથા વિહાર કરતા પોતાની મેલે ત્યા તેવા ઉત્તમ સાધુઓ આવ્યા હોય તેમને અશન પાન વિગેરે ચારે આહાર લાવીને તેમની ઇચ્છાનુસાર લેવા પ્રાર્થના કરવી કે આ હુ આહાર વિગેરે લાઙ્યો છું, આપની ઇચ્છા પ્રમાણે લડને મારા ઉપર અનુગ્રહ કરો. પણ ત્રીજા સાધુના લાંબેલા આહારની પરભારી નિમંત્રણા પોને ન કરે, પણ પોતે જાતે લાવીને તેમની ઇચ્છાનુસાર આપે.

સે આગંતારેસુ વા ૪ જાવ સે કિં પુણ તત્યોગમહસિ ઇયોગમહિંસિ જે તત્ય સાહમ્મિઆ અન્નસંભોડા સમણુલા ઉવાગ-
ચ્છિજ્ઞા જે તેણ સયમેસિત્તપ્ પીઠે વા ફલપ્ વા સિજ્ઞા વા સંથારપ્ વા તેણ તે સાહમ્મિપ્ અન્નસંભોડપ્ સમણુલે ઉવનિ-
મંતિજ્ઞા નો ચેવણં પરવડિયાપ્ ઓગિજ્ઞિય ઉવનિમંતિજ્ઞા ॥ સે આગંતારેસુ વા ૪ જાવ સે કિં પુણ તત્યુગમહસિ
ઇયોગમહિંસિ જે તત્ય ગાહાવર્ણ વા ગાહા^{૧૦} પુત્તાણં વા મૂર્હ વા પિપ્પલપ્ વા કણસોહણપ્ વા નહચ્છેયણપ્ વા તં
અપ્પણો ઇગસસ અદ્દાપ્ પાડિહારિયં જાહિત્તા નો અભ્યમન્નસસ દિજ્ઞ વા અણપિજ્ઞ વા, સયંકરણિજ્ઞંતિરુદ્ધ, સે તમાયાપ્
તત્ય મચ્છિજ્ઞા ૨ પુન્નવામેવ ઉત્તાણપ્ હત્યે કદ્દે ભૂમીપ્ વા ઠવિત્તા ડમં સ્વલુ ૨ તિ આલોડજ્ઞા, નો ચેવ ણં સયં પાણિયા
પરપાર્ણિસિ પચ્ચપ્પિણિજ્ઞા ॥ (મુ^૦ ૧૫૭)

टीकाकारे आ सूत्रनो अर्थ पूर्व माफक होवाथी विशेष लख्यो नथी. ते सांशु सुसोफरखाना विगेरेमां उतरेलो होय त्यां बीजा उत्तम साधुओ आवे. पण जो तेमनी समाचारी जुदी होय तो गोचरीनो न्हवार न होवाथी फक्त पीठ फलक विगेरेनी निमंत्रणा करे, वळी ते घरमांथी घरथणी पासे के तेनां पुत्र पासेथी कारण विशेषे सुड अत्तो कान खोतरणी अथवा नयणी पोताना माटे याची होय, तो एके बीजाने आपवी नहि, तेम लेवी नहि, पण ज्यारे पोतानुं कार्य पूरुं थाय, त्यारे पोते जाते जइने पोताना हाथमां हथेलीमां राखीने कहे के आ तमारी वस्तु सुड विगेरे लो, पण जो ते स्त्री विगेरे होय तो जमीन उपर सुकीने कहेवुं के आ तमारी वस्तु लो, पण साधुए गृहस्थ के स्त्रीने हाथोहाथ आपवी नहि (वखते लागी जाय)

से भि० से जं० उगहं जाणिज्जा अणंतरहियाए पुढवी जाव संताणए तह० उगहं नो गिणिहज्जा वा २ ॥ से भि० से जं० उगहं धूणंसि वा ४ तह० अंतलिवज्जाए दुबडे जाव नो उगिणिहज्जा वा २ ॥ से भि० से जं० उगहं धूणंसि वा ४ तह० अन्नयरे वा तह० जाव नो उगहं उगिणिहज्जा वा २ ॥ से भि० से जं० पुण० ससागारि० सखुइपसुभत्तापाणं नो पन्नस्स निक्खमणपवेसे जाव धम्माणुओगधिताए, सेवं नच्चा तह० उन्नस्सए ससागारि० नो उवगहं उगिणिहज्जा वा २ ॥ से भि० से जं० गाहावइकुलस्स मज्झमज्जेणं गंतु पंथे पडिबुदं वा नो पन्नस्स जाव सेवं न० ॥ से भि० से जं० इह खलु गाहावई वा जाव कम्मकरीओ वा अन्नमन्नं अक्कोसंति वा तहेव तिछादि सिणाणादि सीओदगवियडादि निगिणाड वा जहा सिज्जाए आलावगा, नवरं उगगहवचव्वया ॥ से भि० से जं० आइन्नसलिवखे नो पन्नस्स० उगिणिहज्जा वा २, एयं खलु० ॥ (मू० १६८) उगगहपडिमाए पढमो उद्देशो

સાધુએ અવગ્રહ લેતાં જોયું કે તે સચિત્ત જગ્યા ન હોય, તથા અથર જગ્યા હોય ત્યાં ન ઉતરે, ચાલક તથા પશુઓને શ્વાના પીવાનું અપાતું હોય, તેવી જગ્યામાં ધર્મ ધ્યાન વિગેરે પંડિત પુરુષને ન થાય, માટે તેવું મકાન ન યાચું તેમજ તે મકાનમા થઈને જવાનો રસ્તો હોય, અથવા ઘરનાં માણસો નોકર—ચાકર વિગેરે ત્યા લડતાં હોય તથા તેલ મસલતાં હોય, તથા સ્નાન વિગેરે ટંડા ઉના પાણીથી કરતાં હોય, ત્યાં ન ઉતરવું. આ વધું પૂર્વે શય્યાના અંગે કહ્યું છે, તે પ્રમાણે જાણવું, પણ અહીં વિષય વસતિ અવગ્રહ સંબંધી જાણવો.

इति प्रथम उद्देशः

बीजो उद्देशो.

પહેલો ઉદ્દેશો કયો, હવે બીજો કહે છે, તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે. ગયા ઉદ્દેશામાં અવગ્રહ વ્રતાવ્યો અને ૨૧ પળ તેતુંજ રહેલું કહે છે. તેનું આ મૂલ્ય છે.

સે આંગતારેનુ ૧૪ અણુવીડ ઉગ્રહ ગાદ્ગ્ગા, જે તત્ત્વ ૬૬૨૦ તે ઉગ્રહ અણુનિવિજ્ઞા કામં સ્વલુ આડસો ! અહાલંદં અહાપરિત્ત્રાયં વસામો જાન આડસો ! જાન આડસંતસસ ઉગ્રહે જાન સાહમિઆણ તાવ ઉગ્રહં ઊગ્ગિહસ્સામો, તેણ પરં ત્રિ૦ સે કિં પુણ તત્ત્વ ઉગ્રહંસિ ઇવોગ્ગાહિયંસિ જે-તત્ત્વ સમણાણ વા માહ૦ છત્તણ વા જાન. ચમ્મછેદ્દણણ વા તં નાં

अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं अपत्तिं

अंतोहितो बाह्निर्नाणज्जा बाह्याभा यो ना ज्ञानं स तः ॥
नस्मिन्निगं करिज्जा ॥ (सू० १५९)

पट्टिणीयं करिञ्जा ॥ (सु० १५९)

આભાં

11303911

जग्यानां अभावे उतरवु पड, तां तें स्थानभा उतरवु नाह, तेम सूतेला ब्राह्मण विगेरेने जगाडवा नाह,
होय तो बंहार लइ जवुं नाह तेम बहारथी अंदर लाववुं नाह, तेम बहारथी अंदर लाववुं नाह, तेम बहारथी अंदर लाववुं नाह.

होय तो बंधार लई जवु नाह तेम बंधारया अरु जातु न करवो.
पण अप्रीति थाय तेम न करवुं तथा तेमनी साथे विरोधभाव पण न करवो.

से भि० अभिकंखिल्ला अंववणं उवागच्छत्तए जे नत्य इसरे ए त उवागच्छत्तए जे नत्य इसरे ए त उवागच्छत्तए जे नत्य इसरे ए त
मे किं पण० एवोगहियंसि अह विक्खू इच्छल्ला अंव भुत्तए वा से जं पुण अंव जाणिज्जा सअड संसंताणं तह० अब

अफा० नो पं०॥ से भि० से जं० अप्पंडं अप्पसंताणं अतिरच्छिन्नं बुच्छिन्नं फा० पडि० ॥ से भि० अत्रभिन्निं वा

॥ से मि० स ज० अप्पड वा जाव तत्तुवा न्तु
अंवपेसियं वा अंवचोयंगं वा अंवसालंगं वा अंवडालंगं वा भुत्तर वा पायण् वा, से ज० अवभित्तगं वा प्ससअ नन्ता

नो पडि० ॥ से भिनेखू वा २ से ज० अत्र वा अवामराग वा ज०
अवडालंगं वा अपण्डं ५ तिरिच्छच्छिन्न बुच्छिन्न फासुयं पडि० ॥ से धि० अभिकंखिज्जा उच्छुवणं उवागच्छिचार, ज
सअंडं जावि नो जणिज्जा सअंडं जावि नो

तंतंय ईसरे जाव उगगहंसि० ॥-अह भिवखू इच्छिज्जा उच्छु मुचाए वा पा०. स ज० उच्छु

૫૦, અતિરિચ્છછિન્નેડવિ તહેવ ॥ સે મિં અમિકંલિં અંતરુચ્છયં વા ઉચ્છુગંદિયં વા ઉચ્છુચોયગં વા ઉચ્છુસાં ઉચ્છુડાં યુત્તણ વા પાયં, સે જં ૫૦ અંતરુચ્છયં વા જાવ ઢાલગં વા સઅંડં નો ૫૦ ॥ સે મિં સે જં અંતરુચ્છયં વા અપંડં વા જાવ પડિં અતિરિચ્છછિન્ને તહેવ ॥ સે મિં લહસળવળં ઉવાગચ્છિત્તણ, તહેવ તિન્નિવિ આલાવગા, નવરં લહસુળં ॥ સે મિં લહસુળં વા લહસુળકંદં વા લહં ચોયગં વા લહસુળનાલગં વા યુત્તણ વા ૨ સે જં લસુળં વા જાવ લસુળવીયં વા સઅંડં જાવ નો ૫૦ એવં અતિરિચ્છછિન્નેડવિ તિરિચ્છછિન્ને જાવ ૫૦ ॥ (સુ ૧૬૦) તે મિથુ કદાંચિત આમ્ર વનમાં ગૃહસ્થ પાસે અવગ્રહ યાવે, ત્યાં ઉત્તરીને કારણ પહે આવા (કેરી) ત્વાવાને ઇચ્છે, તો સહેલા કે કીડાવાલા કે કરોલીયાના જાલાંવાલા અમાસુક હોય તે લેવા નહિ. તથા આંવા ઇંડાં વિનાના અને સડ્યા વિનાના હોય, પણ જો તિરછા ન હોય તથા અલંકિત હોય, તો તેને અમાસુક જાણીને લેવા નહિ, પણ જો કીડા વિનાના તીરછા ચીરેલા અને માસુક (અચિત્ત) હોય તો કારણ પહે લે, તેજ પ્રમાણે (અંબભિત્તિ) અલ્લાયાં ફાડીયાં, (અંબપેસી) આંવાનાં નાનાં ફાડીયાં (અંબચોયગ) આમ્રછાલ [સાલગ] રસ, (ડાલગ) કેરીના ક્ષીણા ટુકડા હોય તે અચિત્ત હોય તો લેવા.

આ પ્રમાણે ઇંધુ સૂત્રના ત્રણે આલાવા લેવા તથા અંતરુચ્છુ પર્વના મધ્ય ભાગ લેવા, આ પ્રમાણે લસળનાં ત્રણે સૂત્ર લેવાં, આમાં જે વાતો ન સમજાય તે નિશીથ સૂત્રના સોલમા ઉદેશોથી જાણવી.

હવે અવગ્રહના અમિગ્રહ સંબંધી વિશેષ કહે છે.

સે મિં આગંતારેસુ ના ૪-જાત્રોગંદિયંસિ જે તત્ય ગાહર્વર્ણં વા ગાહાં. પુત્તાળ વા ઇચ્છેયાં આયતણાં ઉવાઈકમ્મ અહ

भिक्षु जाणिज्जा, इमाहिं सत्तहिं पडिमाहिं उगगहं उग्गिण्हिस्सए, तत्थ खलु इमा पट्टमा पडिमा—से आगंतारेसु वा ४
अणुवीइ उगगहं जाइज्जा जाव विहरिस्सामो पट्टमा पडिमा १। अहावरा० जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवइ—अहं च खलु
अनेसिं भिक्खूण अट्टाए उगगहं उग्गिण्हिस्सामि, अएणेसिं भिक्खूणं उगगहे उगगहिए, उवळिस्सामि, दुच्चा पडिमा २। अहा-
वरा० जस्स णं भि० अहं च० उग्गिण्हिस्सामि अनेसिं च उगगहे उगगहिए नो उवळिस्सामि, तच्चा पडिमा ३। अहावरा०
जस्स णं भि० अहं च० ना उगगहं उग्गिण्हिस्सामि, अनेसिं च उगगहे उगगहिए उवळिस्सामि, चउत्था पडिमा ४। अहा-
वरा० जस्स णं अहं च खलु अप्पणो अट्टाए उगगहं च उ०, नो दुहं नो तिण्ह नो चउणं नो पंचणं पंचमा पडिमा ५।
अहावरा० से भि० जस्स एव उगगहे उवळिइज्जा जे तत्थ अहासमन्नाए इक्कडे वा जाव पलाले तस्स लोभे संवसिज्जा
तस्स अलाभे उक्कुडुओ वा नेमज्जिओ वा विहरिज्जा, छट्ठा पडिमा ६। अहावरा स० जे भि० अहासंथडमेव व उगगहं
जाइज्जा, तंजहा—पुढविसिलं वा कट्टसिल वा अहासंथडमेव तस्स लाभे संते०, तस्स अलाभे उ० ने० विहरिज्जा, सत्तामा
पडिमा ७। इच्चेयासिं सत्तणं पडिमाणं अन्नयरं जहा पिंढेसणाए ॥ (सू० १६१)

ते साधु धर्मशाळा विगेरेमां अवग्रह मागीने उतर्या पछी त्यां रहेनारा गृहस्थो विगेरेना पूर्वे वतावेला दोषो त्यजीने तथा हवे
पछी जे कर्म उपादानना कारणो वतावसे ते छोडीने अवग्रह लेवाने समजे.

ते भिक्षु सात प्रतिमा [अभिग्रह विशेष] वडे अवग्रह ले, तेमां पहेली पडिमा आ छे के ते साधु धर्मशाळा विगेरेमां उतरवा
पहेलां चितवी राखे के मारे आचो उपाश्रय मळे तोज उतरववुं ते सिवाय नहि.

વીજા સાધુને આઠો અભિગ્રહ હોય છે કે હું વીજા સાધુઓ માટે અવગ્રહ યાચીશ અથવા વીજાએ યાચેલા અવગ્રહમાં રહીશ. પ્રથમની પ્રતિમામાં સામાન્ય છે અને આ પ્રતિમા તો ગન્ધમાં રહેલા ઉચ્ચત્ત વિહારીને હોય, તેઓ સાથે ગોચરી કરતા હાય અથવા ન પણ કરતા હોય-તો પણ સાથે ઉતરતા હોવાથી એક વીજા માટે વસતિ યાચે છે.

ત્રીજી પ્રતિમાવાળો સાધુ એમો વિચાર કરે કે હું પોતે વીજાને માટે અવગ્રહ યાચીશ, પણ વીજાના યાચેઆમાં રહીશ નહિ. આ પ્રતિમા આઠાલંદિક સાધુઓને માટે છે. કારણ કે તેઓ ગન્ધવાસી આચાર્ય પાસે મૃત્વ અર્થ ભગતા હોવાથી આચાર્ય માટે મનન યાચે છે.

ચોથી પ્રતિમામાં એ અભિગ્રહ છે. કે હું વીજાને માટે અવગ્રહ યાચીશ નહિ. પણ વીજાએ માંગેલા અવગ્રહમાં રહીશ, આ અભિગ્રહ ગન્ધમાં રહેલા અમ્યુદત વિહારી ગન્ધમાં રહીને જિનકલ્પી થવાને માટે જ અમ્યાસ કરતા હોય તેમને માટે છે.

પાંચમી પ્રતિમા આ પ્રમાણે છે કે હું પોતેના માટે અવગ્રહ યાચીશ, પણ વીજા ગ્રણ, ચાર, પાંચ માટે અવગ્રહ નહિ યાચું, આ જિનકલ્પી થવાને માટે અભિગ્રહ છે.

હું અવગ્રહ યાચીશ પણ ત્યાંજ ઉત્કટ વિગેરે સંધારો લઈશ; નહિ તો ઉત્કુદુક અથવા બેઠેલો કે ઉભેલો આવી રાત પુરી કરીશ. આ છઠ્ઠી પ્રતિમા જિનકલ્પી વિગેરેને છે.

સાતમી પ્રતિમા ઉપર પ્રમાણે છે કે હું ઉપર ચતાવેલ સંધારો કરવા શિલાદિક વિગેરે તૈયાર હશે તે જ લઈશ. આમાં વિશેષ ઘટલું છે કે તૈયાર હોય તોજ છે, નહિ તો બેઠે બેઠે કે ઉભે ઉભે રાત્રી પુરી કરે. આ પણ જિનકલ્પી વિગેરેની છે.

આ સાતે પ્રતિમા વહેનારા સાધુઓ જિનકલ્પી વિગેરે જિનેશ્વરની આજ્ઞામાં હોવાથી યથાશક્તિ પાલતા હોવાથી વધારે પાલનારો હોય તે પોતાને ઉંચો ન માને તેમં બીજાની નિંદા ન કરે. એ વધું પિંડાવળાં માફક જાણવું.

સુયં મે' આડસંતેણં ભગવયા એવમકલ્પાયં-इह खलु येरेहिं भगवंतेहिं पंचविदेउगहे पञ्चेत्ते, तं०-देविदउगहे ? रायउगहे भिक्खुणीए वा सामगियं तस्सा भिक्खुस्स

૨ ગાહાવડુગહે ૩ સાગારિયડુગહે ૪ સાહમ્મિયડુગાં ૫ એવંં જાલુ તસ્સા બિક્ખુણીએ વા સામગિયં (સૂ. ૧૬૨) ડુગહપડિમા સમ્મત્તા ॥ અધ્યયનં સમાપ્તં સસમમ્ ॥ ૨-૧-૭-૨ ॥ સુધર્માસ્વામી જંઘૂસ્વામીને કહે છે કે-ભગવાન મહાવીરે આ ઉદેશમાં વતાવેલો દેવેદ્ર વિગેરેનો અવગ્રહ સારી રીતે સમજીને સાધુએ પાલવો. (એ સાધુની સાધુતા છે) અવગ્રહ પ્રતિમા નામનું સાતમું અધ્યયન સમાપ્ત થયું તથા આચારાંગની પહેલી ચૂલા સમાપ્ત થઈ.

સસસસિકાલ્યા દ્વિતીયા ચૂલા ।
પહેલી ચૂલિકાનાં સાત અધ્યયન કહ્યાં હવે બીજી ચૂલિકા કહે છે તેનો પહેલી સાથે આ પ્રમાણે સંબંધ છે. વિગેરે ગઈ ચૂલામાં વસતિનો અવગ્રહ બતાવ્યો, તે સ્થાનમાં રહીને કેવા સ્થાનમાં કાર્યોત્સર્ગ તથા સ્વાધ્યાય ઉચ્ચાર કરવો તે અહીંઆ વતાવે છે. આ ચૂલામાં સાત અધ્યયન છે એવું નિર્ણયિકાર વતાવે છે.

સત્તિક્કગાણિ ઇક્કસરગાણિ પુલ્લ ભણિયં તહિં ઠાણં । ઉદ્ઘાણે પગયં નિસીદિયાએ તહિં છક્કં ॥ ૩૨૦ ॥
સાત અધ્યયનોમાં બીજા ઉદેશ નથી, માટે એક સરવાળા છે. તેમાં પહેલું અધ્યયન સ્થાન નામનું છે. તેની વ્યાખ્યા અહીં કરે છે. આ સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વાર થાય છે, [એ પૂર્વે વતાવેલ છે] ઉપક્રમમાં અધ્યયનનો અર્થાધિકાર આ છે,

के साधुए केवा स्थानमां आश्रय लेवो, नाम निष्पन्न निक्षेपामां स्थान ए नाम छे. एना नाम विगेरे चार निक्षेपा थाय छे, तेमां अहीं द्रव्यने आश्रयी उद्धर्वस्थानवडे अधिकार छे. ते निर्युक्तिकार कहे छे. उद्धर्वस्थानमां प्रस्ताव छे. वीजुं अध्ययन निशीथिका छे. तेनो छ प्रकारे निक्षेप छे, ते तेना स्थानमां कहीशु. हवे सूत्र कहे छे.

से भिक्खू वा० अभिकंखेज्जा ठाणं ठाइत्तए, से अणुपविसिज्जा गामं वा जाव रांयहाणिं वा, से जं पुण ठाणं जाणिज्जा सअंडं जाव मक्कडासंताणयं तं तह० ठाणं अफासुयं अणेसं० लाभे संते नो प०, एवं सिज्जागेमेण नेयव्वं जाव उदयपमू-याटंति ॥ इच्चेयाइं आयतणाइं उवाइकम्म २ अह भिक्खू उच्छिज्जा चउहिं पडिमाहिं ठाणं ठाइत्तए, तत्थिमा पढमा पडिमा—अचिच खलु उवसज्जिज्जा अवलंविज्जा काएण विप्परिकम्माइ सवियारं ठाणं ठाइस्सामि पढमा पडिमा । अहा-वरा दुच्चा पडिमा— अचिचं खलु उवसिज्जेज्जा अवलंविज्जा काएण विप्परिकम्माइ नो सवियार ठाण ठाइस्सामि दुच्चा पडिमा । अहावरा तच्चा पडिमा—अचित्तं खलु उवस्सज्जेज्जा अवलंविज्जा नो काएण विपरिकम्माइ नो सवियारं ठाणं ठाइस्सामिति तच्चा पडिमा । अहावरा चउत्था पडिमा—अचिचं खलु उवस्सज्जेज्जा नो अवलंविज्जा काएण नो पर-कम्माइ नो सवियारं ठाण ठाइस्सामिति वोसट्काए वोसट्केसंभसुलोमनहे संनिरुद्धं वा ठाणं ठाइस्सामिति चउत्था पडिमा, इच्चेयासिं चउण्हं पडिमाण जाव पग्गहियतरायं विहरिज्जा, नो किंचिवी वइज्जा, एयं खलु तस्स० जाव जइ-ज्जासि त्तिवेमि (सू० १६३) ॥ ठाणासत्तिकयं सम्मत्तं ॥ २-२-८ ॥

पूर्वे वतावेलो साधु जो स्थानमां रहेवाने इच्छे, तो गाम विगेरेमा प्रवेश करे. त्या इडावाळु तथा करोळीयाना जाळावाळु

मकान जो अप्रामुक्त मळे, तो मळतुं होय तो पण न ले, तेज प्रमाणे बीजां सूत्रो पण शय्या माफक समजी लेंवां, ते ज्यां सुधी पाणी तथा कंदशी व्यास होय तो पण ते लेवां नहिं, हवे प्रतिमाना उद्देशने आश्रयी कहे छे, एटले पूर्वे वतावेला दोपोवाळा तथा हवे पळी वहेवाता दोपोवाळां पण स्थानो छोडीने चार प्रतिमाओ वडे सागु रहेवा इच्छे, ते कारणभूत अभिग्रह विशेष चार प्रतिमाओ छे तेनुं स्वरूप अनुक्रमे वतावे छे.

(१) कोड साधुने आवोज अभिग्रह होय के हुं अचित्त उपाश्रयनुं स्थान याचीश, तेज प्रमाणे कोड अचित्त भीत विगेरेने कायावडे टेको लइश, वळी परिरपद करीश, एटले हाथपग विगेरेशी आकुंचन विगेरे करीश, [लांवा पढोळा करीश,]

(२) बीजी प्रतिमां विशेष आ छे, के आकुंचन प्रसारण तथा भीतनो टेको विगेरे लइश, पण पाद विहरण (पमेथी चालवानुं) मकानमां पण नहि कर.

(३) बीजीमां आकुंचन प्रसारण करे, पण पाद विहरण के टेको लेवानुं न करे.

(४) लावा पढोळा हाथ विगेरे न वरे, तेम न चाले, न 'टेको' ले, पण ते कायानो मोह सर्वथा सुरुनारो थाय, तथा वाल दाही मूळ लोम नख विगेरे पण न हलावे. आजी रीते सपूर्ण कायोत्सर्ग करनारो मेरु पर्वत माफक निष्प्रकंप रहे, ने वखते जो कोड आजीने तेना केश विगेरे खेंचे, तो पण स्थानशी चलायमान थाय नहि; आ चारमांनी कोड पण प्रतिमा धारण करेलो बीजी प्रतिमा धारेलाने हलको न माने, तेम पोते अहंकारी न वने तेम एखु वचन पण न बोले, के हुं श्रेष्ठ छुं, बीजी उतरतो छे.

आ प्रमाणे प्रथम अध्ययन समाप्त थयु.

નિષીથિકા—‘વીજું અધ્યયન’

પહેલું અધ્યયન કહીને વીજું કહે છે, તેનો સંબંધ આ છે કે ગયા અધ્યયનમાં સ્થાન ચતાવ્યું, તે કેંદુ હોય તો ધળવાને યોગ યાય, અને તે સ્વાધ્યાય ધૂમિમા શું કરવું, શું ન કરવું, તે અહીં કહેશે. આ સવધે આ અધ્યયન આવ્યું છે. એના ચાર અનુયાગદ્વાર થાય છે, તેનું નામ નિષ્પન્નનિષ્કેપમા “નિષીથિકા” એવું નામ છે, આ નિષીથિકાનો નામ સ્થાપના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ છ પ્રકારે નિષ્કેપો છે, નામ સ્થાપના પૂર્વ માફક છે, દ્રવ્ય નિષીથનો આગમથી જસરીર ભવ્યશરીર છોડીને જે દ્રવ્ય મન્છન્ન (છાતું) હોય તે છે, [ટીકાના સંશોધકે ટીપણમા લખ્યું છે કે નિશીથ નિષીથ વંનેનું પ્રાકૃતમાં એક ‘નિમીહ’ શબ્દ વડે ચોલતું હોવાથી એજ પ્રમાણે નિષ્કેપાનુ વર્ણન છે, તેજ પ્રમાણે નિષીથિકા નિશીથિકા વંને નામનું એકપણુ છે. ક્ષેત્ર નિષીથ તે ‘બ્રહ્મલોક’ નામના દેવલોકમા રિદ્ધ વિમાનની પાસે ‘કૃષ્ણ રાજાઓ’ જે ક્ષેત્રમાં છે, તે તથા જે ક્ષેત્રમાં નિષીથનું વર્ણન ચાલે તે—કાલનિષીથ તે કૃષ્ણ [કાલી અધારી] રાત્રિઓ અથવા જે કાલે નિષીથનું વર્ણન ચાલે,

માત્રનિષીથ ‘નો આગમથી’ આ કહેવાતુ મૂલનું અધ્યયન છે, કારણ કે તે આગમનો એક દેશ છે, નામ નિષ્પન્ન નિષ્કેપો પુરો થયો, હવે મૂલાનુગમમા મૂત્ર કહે છે,

સે મિસ્ત્રુ વા ૨ અધિકં૦ નિસીદિયં ફામુયં ગમણાણ, સે પુણ નિસીદિયં જાણિજ્જા—સઅંહં તહ૦ અફા૦ નો ચેદ્સામિ
 ॥ મે ધિમ્મવૃ૦ અધિકંસેજ્જા નિસીદિયં ગમણાણ, સે પુણ નિ૦ અપ્પપાણં અપ્પવીયં જાત્ર સંતાણયં તહ૦ નિસીદિયં ફામુયં
 ચેદ્સામિ, एवं સિજ્જાગમેણં નેયલ્લં જાત્ર ઉદયપ્પમુયાહં ॥ જે તત્થ દુત્તમા તિરગ્ગા ચત્તરગ્ગા પંચવરગ્ગા વા અભિમંધા-

પ્રત્યાલ્યાન પરિજ્ઞાવઢે તું પરિહર અર્થાત્ સદ્અસદ્ ના વિવેકને જાણનાર હે પંડિત મુનિ ! તું મહાવ્રતરૂપનાવઢે સંસાર-સાગરને તરી જા, આ પ્રમાણે જાણીને વર્તે છે તે જ અલંકૃત મોક્ષમાં જનાર છે. ॥ ૧૦ ॥

જહા હિ બદ્ધં હ્ર માણવેહિ, જહા ય તેસિં તુ વિમુક્ત્વ આહિણ્ । અહા તહા બન્ધવિમુક્ત્વ જે વિજ્ઞ, સે હુ મુળી અંતકઢેતિ વુચ્ચઃ
મિથ્યાત્વ વિગેરે જે પ્રકારે પ્રકૃતિ સ્થિતિ વિગેરેથી આત્મા સાથે જડદુઃખગળને કર્મરૂપે એકમેક કરી વાઝ્યા છે, તેને આ સંસારમાં મનુષ્યો સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર વઢે તોડે છે, તે જ મોક્ષ કર્યો છે, આ પ્રમાણે વંધ અને મોક્ષનું વરોવર સ્વરૂપ જાણીને તે પ્રમાણે વર્તનાર કર્મનો અંતકૃત મુનિ કહેવાય છે. ॥ ૧૧ ॥

ઈમંમિ લોણ પરણ્ ય દોસુવિ, ન વિજ્ઞઈ વંધણ જસ્સ કિંચિવિ । સે હુ નિરાલંચણમ્પ્પહિણ્, કલંકલીભાવપહં વિમુન્નવઃ । ૧૨ ।
તિવેમિ ॥ વિમુક્તી સમ્મત્તા ॥ ૨-૪ ॥ આચારાંગસૂત્રં સમાપ્તં ॥ ગ્રન્થાગ્રં ૨૫૫૪ ॥

આ લોક અને પરલોકમાં જેને જરાપણ બન્ધન નથી, તે નિરાલંચન અર્થાત્ આ લોક પરલોકની આશંસા રહિત ક્યાંય પણ ન વંધાયેલો અશરીરી [મિદ્ધ] છે, તે જ સંસારમાં ગર્ભોદિ રૂપ કલંક ભાવથી મુકાય છે. અર્થાત્ કેવળોને કે સિદ્ધોને ફરી જન્મ નથી—આ પ્રમાણે મધુ પાસે જાણીને હું કહું છું.

હવે નયો કહે છે—

પૂર્વે જ્ઞાન ક્રિયાના એકાત નયને અનુચિત ઠરાવી સર્વ નય સંમત જૈન શાસન છે એમ વતાવ્યું છે ત્યાંથી જાણવું.
આચાર્યીકાકરણે યદાપ્તં, પુણ્યં મયા મોક્ષમૈકકહેતુઃ । તેનાપનીયાશુભરાશિમુચ્ચૈવાચારમાર્ગમવળંડસ્તુ લોકઃ ॥ ૧ ॥
આચારાંગં મૂત્રના અંતમાં નીચલી ત્રણ ગાથાઓ છે.

તહા વિમુક્તસ પરિચારિણો. ધિર્મત્તો દુઃસ્વભવમસ્ય પિતૃભુજો । વિમુક્તઃ જંસિ મલં પુરુષં, સમીરિયં સ્વપ્નલં વ જોડુણા ॥૮॥
 ઉપર કહેલા વોધ પ્રમાણે મૂલ ઉત્તર ગુણ ધારીને ગાળવાથી વિમુક્ત થયેલ તથા મલેલા જ્ઞાનથી જીવિજ્ઞાનહે સદ્અસદ્નો વિવેક સમજીને ચાલનારો પૃથ્લે પ્રથમ જ્ઞાનથી વિચારીને પછી ક્રિયા કરે છે, તથા સયમમાં ધૈર્ય રાखે, અજાતા વેદનીય ઉદયમા આવતાં દુઃખ આવે તો સમતાથી સહે, ન સેદ કરે, તેમજ તેની શાંતિ માટે વૈદ્ય ઔષધની ડણ યજ્ઞી ક્ષત્રના ન કરે, આઘા પિશુના પ્રેરે કરેલાં કર્મો જેમ રૂપાનો મેલ અગ્નિથી દૂર થાય છે, તેમ તપશ્ચર્યા વિગેરેથી દૂર થાય છે.

—: માપની ચામડીનું દૃષ્ટાંત :—

સે હુ પરિત્વાસમયંપિ વટ્ટઃ, નિરાસસે ઉત્તરય મેઢુણા ચરે । યુગ્યમે જુલ્લતયં જઠા ચપ્, ત્રિમુચ્ચઃ સે દૃઢસિજ્જ માહણે ॥૯॥

ઉપર કહેલા મૂલ ઉત્તર ગુણ ધારક સાધુ પિંડપ્પણા અધ્યયનમાં ચતાયેલા અર્થ પ્રમાણે પરિજ્ઞા સમયે વર્તે છે, ચોલે તેનું પાલે છે, તથા આ લોક પરલોકની આશંસા (આશંકા) રહિત તથા મૈથુનથી દૂર. પૃથ્લે પાંચે મહાવ્રત પાલનારો હોય તેને જેમ સાપ જુની કાંચકીને ત્યાગીને નિર્મલ થાય. તેમ પોતે દુઃખ શર્યા તે નરક વિગેરેના ભ્રમણથી મુકાય છે.

—: સમુદ્રનું દૃષ્ટાંત. :—

જમાદુ ઓહં સન્નિલં અપારયં, મહામમુદ્દ વ બુયાહિ દુત્તરં । અહે ય નં પરિજાણાહિ પંડિપ્પ, સે હુ મુણી અંતઃકહેત્તિ તુચ્ચઃ
 તીર્થંકર અથવા ગણથરો બુજાથી મોટો સમુદ્ર તરો દુર્લભ છે, પૃથ્લે ઉપદેજ આપે છે કે જેમ સમુદ્ર પાણીથી ભરેલો છે, તેમ આશ્રવ દારો છે, મિથ્યાત્વ વિગેરે પાર વિનાનું પાણી છે, તેથી મમાર સાગર તરતો ધુનકર છે જન જીવિજ્ઞાન વહે જાણીને

વિદ્વાન તે કાલને જાણનારો, નમેલો (વિનયવાન) પ્રધીન એવાં શાંતિ વિગેરે ધર્મ પદોને જાણીને તૃણાને દૂર કરેલ. ધર્મધ્યાન ધ્યાવતા અને વધી ધર્મ ક્રિયામા ઉપયોગ રાખતાં તેનો તપ તથા કીર્તિ વધે છે.

દિસોદિસંજંતજિણેણ તાણા, મહવ્વયા ચેમપયા પવેદયા । મહાગુરુ નિષ્ઠપરા ઉદરિયા, તમેવ તેઉત્તિદિસં પગાસગા ॥૬॥

માવદિશા તુ એકેદ્રિયાદિ સર્વ જીવોને વિષે ક્ષેમપદ તે રક્ષણસ્થાન રૂપ વ્રતોને અનંત જ્ઞાની જીનેશ્વરે વતાવ્યા છે, તે સામાન્ય માણસથી ન પલાય માટે મહાગુરુ છે, અને તે વ્રતો પાલવાથી પૂર્વના ચીકણાં કર્મોને પણ દૂર કરે છે, તથા અજ્ઞાન અંધકાર દૂર કરવાથી ત્રિવિદ્યામા પ્રકાશ પડે છે, તે જેમ અગ્નિ ઉપર નીચે અને તીરછો પ્રકાશ કરે છે, એમ આ મહાવ્રતો પણ કર્મ અંધકારને દૂર કરવાથી પ્રકાશક છે.

મૃત્ત ગુણોની સ્તુતિ કરી ઉત્તર ગુણો વર્ણવે છે,

સિષ્ઠિં ભિક્ષુઅસિષ્ઠ પરિવ્રજ, અસજ્જમિત્થીસુ ચદ્ગ્ગ પૂય્ણ । અણિસ્સિઓ લોગમિણં તદા પર, ન મિજ્જઈ કામગુણેહિં પંડિપ્ ॥૭॥

સિતા તે આઠ કર્મ કરીને અથવા રાગ દ્વેષ વિગેરેના કારણરૂપ ગૃહપાશથી વંધાયેલા ગૃહસ્થો અથવા અન્ય દર્શનીઓ છે, તેમના પાશમા સાધુ પોતે રાગદ્વેષથી ન પસાય, અને પોતાના સંયમ અનુઠાનમા રક્ત રહે; તથા સ્ત્રીઓ સાથે પ્રસંગ ન રાખતા પૂજન તજે, અર્થાત્ સત્કાર માન પાનનો અભિલાષી ન થાય, તથા આલોક તથા પરલોકમા સુલ છે એમ માનીને વિષય સુલ વિગેરનો પણ અભિલાષી ન થાય, આ પ્રમાણે મનોજ્ઞ શબ્દો વિગેરેથી પણ લોભાય નહિ. તેજ પંડિત છે. પટલે પરિણામે કડવા ફલ વિષય અભિલાષમા છે એમ જાણનારો જ દીર્ઘદર્શી મુનિ છે.

અનંતા જીવોની યાતના કરવાથી અનંત સંયત વનેલો વ્યા ઉત્તમ સાધુને જિનેશ્વરના રત્નમાં પ્રવીણ શુદ્ધ મોંઘરીને શ્રેતો જાણીને તેવા ઉત્તમ ગુણોથી રહિત માણસો વાપથી ફળાયેલ આત્માવાલાઓને કાચાં રત્નનોરહે વીઢે છે. તથા તેઓ માટીના હેઠાં રિંગેરોથી જેમ નડાડમાં ગયેલા હાથીને તીરો મારે તેમ તે ઉત્તમ માધુને વીઢે છે.

તદ્વપ્યગારેદિં અજેદિં દીક્ષિણ, સમદ્ધાસા ફલસા ઉર્ધ્વરિયા । તિનિસમ્મ નિ અદ્દુદ્ધનેયમા, ગિરિદ્ધિ તાણ ન સપનેયમ્ ॥ ૩ ॥

પૂર્વે કહેલા અગાર્ય જેવા પુરુષોણ વીઢેલો વટલે ફડવા કરોર રત્નોળ આક્રોશ કરીને અતિ ટંડ તાપ વિગેરેથી દુઃખી કરીને હીલના કરી હોય, તો પણ મુનિ તેને સમતા ખાવે મહે, તાણ કે જાની સાધુ સમજે છે કે મેં પૂર્વે કરેલા અશુભ ક્રત્યો કર્યે ત્વે ઉદયમાં આવ્યા છે, તમ માનીને ચિત્તમાં કુરિયલ્પ ન કરતાં પર્વત માફક ધૈર્ય રાખીને તેનાથી કંપે નહિ, અર્થાત્ વાપુથી પહાડ ન કંપે, તેમ પોતે દુઃખ દેનારથી કત્તીઓ ન કરે, તેમ નારિય મુઠ્ઠી ન ડે,

સ્વાનું દુટ્ટાંન.

ઉવેદમાણે કુસંલેદિં મંગમે, અંકનદુઃખી તત યાતરા દુહો । અદ્ધસમ્ સઃસહે મદ્ધામ્ણી, નદા હિમે સુહસમણે મસાહિણ ॥ ૪ ॥
પરિસદ્ ઉપસર્ગેનિ મહતો અથરા દુટ્ટ અને અનિદ્ર વિપયોની ઉપેક્ષા કરતો માગ્ધસખાર ખારીને મીનાર્થ માધુઓ સાથે નસે, તે અગતા કેટલીય દુઃખથી વીડાતા તમ ખાર જીવોને પોતે ન વીડતો પૃથ્વી માફક મર્મ મહેનાર તથા કરોર રીતે તણ જગત્ના સ્વભાવને જાળનાર મદ્ધામુનિ સ્ત્રીને પોતે વિચરે, તેથી તેને ધુન્યમણની ઉપમા આવી છે,

વિક્ર નમ્ યમ્મપયં અણુત્તરં, વિળીયતાદસમ્ મુણિસ્મ માયમ્મો । મમાહિયમ્મડગ્ગિમિદ્ધા ૧ તેયમા, તવો ય પલ્લા ય જમ્મો ય તદ્દ ॥ ૬ ॥

પ્રમાણે જાણવા, તેથી અહીં દુઃકાળમા નિયુક્તિકાર કહે છે.

નો જેવો હોઈ શુભો, સા હ વિમુક્તિ પગયં તુ ભાવેણં । દેસવિમુક્ત્તા સાહુ, સેન્વવિમુક્ત્તા ભવે સિદ્ધા ॥ ૩ ૪૩ ॥

જે મોક્ષ તેજ વિમુક્તિ છે, એના નિષેષા મોક્ષ માંફક જાણવા, અહીં અધિકાર ભાવ વિમુક્તિનો છે, ભાવ વિમુક્તિ દેશ અને સર્વ એમ બે ભેદ છે, દેશથી સામાન્ય સાધુથી માડીને ભવસ્થ (શરીરધારી) કેવલી સુધી જાણવા, સર્વ વિમુક્તિ તો આઠ કર્મના ક્ષય થવાથી સિદ્ધો જાણના, સુત્રાનુગમમાં સૂત્ર ઉચ્ચારણું, તે કહે છે—

અનિત્ય અધિકાર.

અણિચ્ચમાત્રાસમુદ્ધિતિ જંતુણો, પલોયણ સુચ્ચમિણ અણુત્તરં । વિહસિરે વિન્નુ અગારવંધણં, અધીરુ આરંભપરિગ્રહં ચણ ॥૧॥

જેમા જીવ રહે તે આવાસ છે, એટલે મનુલ્લ વિગેરે ભવમાં મળેલું શરીર છે. તેને પ્રાણીઓ વારંવાર મેલવે છે, કે જે ચાર ગતિમાં જીવ જ્યાં જ્યાં ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યાં અનિત્ય ભાવ પામે છે, (અર્થાત્ ગતિમાં એકે નિશ્ચલ સ્થાન નથી) આ પ્રમાણે જિનેશ્વરનું વચન સમજીને વિદ્વાન પુરુષ પુત્ર સ્ત્રી ધન ધાન્ય વિગેરેવાલું ઘરનું વંધન છોડે, તથા સાતે પ્રકારના ભવ છોડીને પરિસહ ઉપસર્ગથી ન હરતો સાવચકત્ય તથા વાલ અભ્યંતર પરિગ્રહ છોડે

પર્વત અધિકાર.

તહાગયં ખિક્કલુમણંતસંજયં. અણેલિસં વિન્નુ ચરંતમેસણં । તુદંતિ વાયાદિ અભિદ્ધવં નરા, સરેહિં સંગામગયં વ કુંજરં ॥ ૨ ॥

પ્રથમ શ્લોકમાં વતાવેલ અનિત્ય ભાવના ભાવેલો, ઘર વંધન છોડેલો, આરંભ પરિગ્રહ રહિત અનંત કાય વિગેરે, કેદ્રિયાદિ

ચોથી ભાવના એ કે જીભથી જીવે મલ મુંડા રસ ચાલતાં તેમાં આસક્ત કે વિવેકબ્રષ્ટ ન થવું; કેમકે કેવલી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિભંગ થવાથી ધર્મબ્રષ્ટ થવાય છે.

પાંચમી ભાવના એ કે મલા મુંડા સ્પર્શ અનુભવતા તેમાં આસક્ત કે વિવેકબ્રષ્ટ ન થવું; કેમકે કેવલી કહે છે કે તેમ થતાં શાંતિ ભંગ થવાથી ધર્મબ્રષ્ટ થવાય છે.

૬ રીતે મહાવ્રત રહી રીતે કાયાથી સ્પર્શિત, પાલિત પાર પહોંચાડેલ, કીર્તિત, અવસ્થિત અને આજ્ઞાથી આરાધિત પણ થાય એ પાંચમું મહાવ્રત. ૭ મહાવ્રતોની પ્રતીક્ષા ભાવનાવહે સંપન્ન અળગાર/મૂત્ર, કલ્પ તથા મર્ગિને યથાર્થ પળે રહી રીતે કાયાથી સ્પર્શી, પાલી, પાર પહોંચાડી, કીર્તિત કરી આજ્ઞાનો આરાધક પણ થાય છે.

વિમુક્તિ અધ્યયન.

ભાવના નામનું ત્રીજું કહીને વિમુક્તિ નામનું ચોથું અધ્યયન કહે છે; તેનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, ત્રીજામાં મહાવ્રતની ભાવનાઓ વતાત્રી છે, તેમ અહીં પણ અનિત્ય ભાવના કહે છે, આ સંબંધે આવેલા અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વારો થાય છે, તેમાં ઉપક્રમમાં રહેલ અર્થાધિકાર વતાત્રત્રા નિર્ણયકાર કહે છે.

અણિચ્ચે પન્વણ રૂપે શ્રુયગસ્સ તદા (યા) મહાસમુદ્દેય । ૬૫૨ ॥

આ અધ્યયનમાં અનિત્યત્વ, પર્વત, શુજંગપણુ અને સમુદ્રનો એમ પાંચ અધિકાર છે, તે યથાયોગ્ય મૂત્રમાંજ કહીશું. નામનિષ્પન્ન તિ. માં વિમુક્તિ નામ છે; એના નામાદિ નિષ્કેષા ઉત્તરાધ્યયનમૂત્રના વિમુક્તિ (વિમોક્ષ) અધ્યયનમાં વતાવ્યા

चोथी भावना ए के निर्ग्रन्थे, अधिक खानपान न वापरतुं तथा श्रुता रसवाळु खानपान भोगवतां शांति भंग यवाथी धर्म भ्रष्ट थवाय मोटे अधिक आहार के विशेष घी दूधवाळो के अधिक तथा श्रुता रसवाळु खानपान न वापरतुं तथा श्रुता रसवाळु खानपान भोगवतां शांति भंग यवाथी धर्म भ्रष्ट थवाय मोटे अधिक आहार के विशेष घी दूधवाळो के अधिक निर्ग्रन्थे न करवो ए चोथी भावना.

पाचमी भावना ए के निर्ग्रन्थे स्त्री, पशु, तथा ननुसकथी घेरायेल शय्या तथा आसन न सेववा; केमके केवळी कहे छे के तेवां शय्या-आसन सेवता शांतिभंग यवाथी निर्ग्रन्थ धर्म भ्रष्ट थाय मोटे निर्ग्रन्थे स्त्री, पशु पडकथी घेरायेल शय्या आसन न सेववा: ए पांचमी भावना. ए रीते महाव्रत रुढीरीते कायाए करी स्पर्शित तथा यावत् आराधित थाय छे ए चोथुं महाव्रत.

पाचसुं महाव्रत—“सर्व परिग्रह तजुं छुं. एदले के थोडुं के घणुं, नाडुं के मोडुं, सचित के अचित, हुं पोते लउं नहि बीजाने लेवरावुं नहि, अने लेताने अनुमत थाउं नहीं यावत् तेवा स्वभावने वोसरावुं छुं.

तेनी आ पाच भावनाओ छे—त्यां पेळी भावना ए के कानथी जीवे भला भूंडा शब्द सांभलां तेमा आसक्त, रक्त, गृह, मोहित, तल्लीन के विवेक भ्रष्ट न थवुं. केमके केवळी कहे छे के तेम थतां शांति भंग यवाथी शांति तथा केवळिमापित थर्थथी भ्रष्ट थवाय छे.

वीजी भावना ए के वक्षुयी जीवे भला भूंडा रूप देखता तेमा आसक्त के यावत् विवेक भ्रष्ट न थवुं. केमके केवळी कहे छे के तेम थता शांति भंग यवाथी यावत् धर्म भ्रष्ट थवाय छे,

त्रीजी भावना ए के नाकथी जीवे भला भूंडा गंध संयता तेमा आसक्त के यावत् विवेक भ्रष्ट न थवुं. केमके केवळी कहे छे के तेम थता शांतिभंग यवाथी यावत् धर्म भ्रष्ट थवाय छे.

पुरुष अदत्त लेनार थइ जाय माटे चारंवार हट वाधनार थवुं ए चोथी भावना.

पांचमी भावना ए के विचारीने पोताना साधर्मिक पासेथी पण परिमित अग्रह मागवो; केमके केवली कहे छे के तेम न करनार निर्ग्रथ अदत्त लेनार थइ जाय. माटे साधर्मिक पासेथी पण विचारीने 'परिमित अग्रह मागवो. नहि के वगर विचारे अपरिमित. ए पाचमी भावना.

ए भावनाओथी महाव्रत रुडी रीते यावत् आज्ञा प्रमाणे आराधित थाय छे. ए चीजुं महाव्रत.

चोथुं महाव्रत—“सर्व भैथुन तजुं छुं एटले के देय मनुष्य तथा तिर्यच संवन्धी भैथुन हुं यावज्जीविविविधे त्रिविधे करुं नहि.” इत्यादि अदत्तादान माफक बोलवुं.

तेनी आ पांच भावनाओ छे.—त्या पहेली भावना ए के निर्ग्रन्थे चारंवार स्त्रीनी रुथा कथा करवो नहि; केमके केवली कहे छे के चारंवार स्त्री रुथा करतां शांतीनो भग यवाथी निर्ग्रन्थ शांतिथी तथा केवली भापित धर्मथी भ्रष्ट थाय. माटे निर्ग्रन्थे चारंवार स्त्री कथाकारक न थवुं ए पहेली भावना.

बीजी भावना ए के निर्ग्रन्थे स्त्रीओनी मनोहर इन्द्रियो जोवी के चितववी नहि. केमके केवली कहे छे, के तेम करतां शांति भंग यवाथी धर्मभ्रष्ट यवाय. माटे निर्ग्रन्थे स्त्रीओनी मनोहर इन्द्रियो जोवी के तपासवी नहि. ए बीजी भावना.

त्रीजी भावना ए के निर्ग्रन्थे स्त्रीओ साथे पूर्वे रमेली रमत—क्रीडाओ यादु न करवी; केमके केवली कहे छे के ते याद करतां शांति भंग यवाथी धर्मभ्रष्ट यवाय, माटे निर्ग्रन्थे स्त्रीओ साथे पूर्वे रमेली रमत गमतो संभारवी नहि. ए बीजी भावना.

स्वरूप, जाणी निर्ग्रथे हास्य करनार न थवुं; केमके केवली कहे छे के हास्य करनार पुरुष मृषा बोली जाय माटे निर्ग्रथे हास्य कर-
नार न थवुं. केमके केवली कहे छे के हास्य करनार पुरुष मृषा बोली जाय माटे निर्ग्रथे हास्य करनार न थवुं ए पाचमी भावना.
ए भावनाओथी महाव्रत रुडी रीते कायाए करी स्पर्शित अने यावत् आत्मा प्रमाणे आराधित थाय छे. ए वीजुं महाव्रत.
त्रीजुं महाव्रत—“सर्व अदत्तादान तजुं छुं, एटले के गाय नगर के अरण्यमा रहेलुं धांहुं के झांहुं, नानुं के महोडुं, सचित
के अचित्त अणदीनेलुं [वस्तु] हुं यावज्जीव त्रिविधे एटले मन-वचन-कायाए करी लउ नहि, लेवरावुं नहि, लेनारने
अनुमत थउं नहि. तथा अदत्तादानने पडिक्खुं हुं यावत् तवा स्वभावने वोसरावुं छुं.”

तेनी ओ पाच भावनाओ छे.—त्या पहेली भावना आ के निर्ग्रथे विचारीने परिमित अवग्रह भागवो, पण वगर विचारे अपरिमित
अवग्रह न मागवो, केमके केवली कहे छे के वगर विचार अपरिमित अवग्रह मागनार निर्ग्रथ अदत्त लेनार थइ जाय. माटे विचा-

रीने परिमित अवग्रह मागवो. ए पेहेली भावना

बीजी भावना ए के निर्ग्रथे रजा मेळवीने आहारपाणी वापरवा. पण रजा मेळव्या वगर न वापरवा; केमके केवली कहे छे
के वगर रजा मेळवे आहारपाणी वापरनार निर्ग्रथ अदत्त लेनार थइ पडे माटे रजा मेळवीने आहारपाणी वापरवा ए बीजी भावना.
त्रीजी भावना ए के निर्ग्रथे अवग्रह मागतां प्रमाण सहित (कालक्षेत्री, हृद वाथी) अवग्रह लेवो. केमके केवली कहे छे के

प्रमाण विना अवग्रह लेनार निर्ग्रथ अदत्त लेनार थइ जाय माटे प्रमाण सहित. अवग्रह लेवो ए बीजी भावना.

चौथी भावना ए के निर्ग्रथे अवग्रह मागतां चारवार हृद वाचनार थवुं. केमके केवली कहे छे के चारवार हृद नहि बांधनार

पांचमी भावना ए के निग्रथे आहारपाणी जोइने वापरवां, वगर जोए न वापरवां. केमके केवली कहे छे के वगर जोए आहारपाणी वापरनार निग्रथ प्राणादिकनो घात विगरे करे माटे निग्रथे आहारपाणी जोइने वापरवां. नहि के वगर जोइने ए पांचमी भावना.

ए भावनाओथी महाव्रत रुडीरीते कायाए स्पशित, पालित, पार पमाडेळुं, क्रित्तित. अवस्थित अने आज्ञा प्रमाणे आराधित थाय छे.

ए पहेलु माणातिपात विरमणरूप महाव्रत छे ते हुं स्वीकारुं छुं
बीजु महाव्रत—“ सत्रल्लं मृपावांरूप वचनदोष त्याग करुं छुं एटले के, क्रोध, लोभ, भय, के हास्यथी यावज्जीव पर्यंत निग्रथे त्रिविधे एटले मन वचन कायाए करी मृपाभाक्षण करुं नहि, करावुं नहि. अने करताने अनुमोदु नहि; तथा ते मृपाभाषणने पटिकसु छु. निंदुं छुं गहुं छुं अने तेवा स्वभावने वोसरावुं छुं तेनी आ पांच भावना छे

त्यां पेली भावना आ, निग्रथे विमासीने वोळवुं. वगर विचारे न वोळवुं; केमके केवली कहे छे के वगर विमासे वोळनार निग्रथ मृपा वचन वोली जाय माटे निग्रथे विमासीने वोळवुं, नहि के वगर विमासे ए पेली भावना. बीजी भावना ए के निग्रथे क्रोधनुं स्वरूप जाणी क्रोधी न थवुं; केमके केवली कहे छे के क्रोधी जीव मृपा वोली जाय माटे निग्रथे क्रोधनुं स्वरूप जाणी क्रोधी न थवुं ए बीजी भावना. बीजी भावना ए के निग्रथे लोभनुं स्वरूप जाणी लोभी न थवुं; केमके केवली कहे छे के लोभी जीव मृपा वोली जाय माटे निग्रथे लोभी न थवुं ए बीजी भावना. बीजी भावना ए के निग्रथे भयनुं स्वरूप जाणी भयभीरु न थवुं; केमके केवली कहे छे के भीरु पुरुष मृपा वोली जाय माटे भीरु न थवुं ए चौथी भावना. पांचमी भावना ए के हास्यनुं

फासमवैएडं, फासविसयमागं । रागदोसा० ॥ १ ॥ फासंओ जीवो मणुन्ना २ इं फासाइं पडिसंवेएति पंचमा भावणा
 ५ । एतावता पचमे महव्वते सम्मं अवट्टिए आणाए आराहिए यावि भवइ, पंचमं भंते ! महव्वयं । इच्चएहि पंचमहव्व-
 एहि पणचीसाहि य भावणाहिं संपन्ने अणगारे अहासुयं अहाकपं अहामंगसम्मं काएण फासित्ता पालित्ता तीरित्ता
 किट्ठित्ता आणाए आराहित्ता यावि, भवइ ॥ (सू० १७९)

तेनी उा पांच भावना छे.

प्रथम भावना—सुनिए दर्यासमिति सहित थइ वत्तबुं पण रहित थइ न वत्तबुं; कारण के केवल्लज्ञानी कहे छे के जे दर्यासमिति
 रहित होय ते सुनि प्राणादिकनो घांत विगरे करनो रहे छे मोटे निग्रये दर्यासमितिथी वत्तबुं. ए पहेली भावना

बीजी भावना ए के निग्रथ सुनिए मन ओलखवु एटले के जे मन पाप भरेछुं, सद्योप (भूडी) क्रिया सहित, कर्मबंधकारि, छेइ
 करना, भेद करना, कलहकारक, प्रद्वेष भरेछुं, परितप्त तथा जीव-भूतनुं उपघातक होय-तेवा मनने नहि धारबुं, बीजी भावना.
 बीजी भावना ए के निग्रथे वचन ओलखबुं एटले के जे वचन पाप भरेछुं सद्योप (भूडी) क्रियावाळुं, यावत् भूता पघातक
 होय—तेबुं वचन नहि उच्चारबुं. एम वचन जाणीने पापरहित वचन उच्चारबुं ए बीजी भावना.

चौथी भावना ए के, निग्रथे भंडोपकरण लेता राखता समिति सहित थइ वत्तबुं पण रहितपणे न वत्तबुं. केमके केवली कहे
 छे के आदान भांड निक्षेपणा समिति-रहित निग्रथे प्राणादिकनो घात विगरे करतो रहे छे. मोटे निग्रथे ते समिति सहित थइ
 वत्तबुं. ए चौथी भावना छे.

पन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा, न सका न सोउ सद्दा, सोत्तिसयमागया । रागदोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥ १ ॥ सोयओ जीवे मणुत्तामणुत्ताइं सद्दाइं सुणेउ पढमा भावणा १ । अहावरा दुच्चा भावणा—वक्खुओ जीवो मणुत्तामणुत्ताइं रुवाइं पासाइ मणुत्तामणुत्तेहिं रुवेहिं सज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे संतिभेया जाव भंसिज्जा,—न सका रुवमइहुं, चक्खुविसयमागयं । रागदोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥ १ ॥ चक्खुओ जीवो मणुत्ता २ रुवाइं पासाइ, दुच्चा भावणा । अहावरा तच्चा भावणा—घाणओ जीवे मणुत्ता २ इ गथाइं अग्यायइ मणुत्तामणुत्तेहिं गंवेहिं नो सज्जिज्जा नो रज्जिज्जा जाव नो विणिघायमावज्जिज्जा केवली बूया—मणुत्तामणुत्तेहिं गंवेहिं सज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे संतिभेया जाव भंसिज्जा,—न सका रसमग्गाउं, नासाविसयमागयं । रागदोसा उ जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥ १ ॥ घाणओ जीवो मणुत्ता २ उं गथाइं अग्यायइत्ति तच्चा भावणा ३ । अहावरा चउत्था भावणा जिब्भाओ जीवो मणुत्ता २ इं रसाइं अस्साएइ, मणुत्तामणुत्तेहिं रसेहिं नो सज्जिज्जा जाव नो विणिघायमावज्जिज्जा केवली बूया—निगंये णं मणुत्तामणुत्तेहिं रसेहिं सज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे संतिभेया जाव भंसिज्जा,—न सका रसमग्गाउं, जीहाविसयमागयं । रागदोपा उ जे तत्थ, ते भिक्खु परिवज्जए ॥ १ ॥ जीहाओ जीवो मणुत्ता २ इं रसाइं अस्साएइत्ति चउत्था भावणा ४ । अहावरा पंचमा भावणा—फामुओ जीवो मणुत्ता २ इं फासाइं पडिसेवेइ मणुत्तामणुत्तेहिं फासेहिं नो सज्जिज्जा जाव नो विणिघायमावज्जिज्जा, केवली बूया—निगंये णं मणुत्तामणुत्तेहिं फासेहिं सज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे संतिभेया संतिविमंगा पन्नत्ताओ धम्माओ भंसिज्जा,—न सका

भंसिज्जा नो निगंथे इत्थीणं मणोहरां २ इंदियां अलोइत्ताए निज्झाइत्ताए सियत्ति दुच्चा भावणा २ । अहावरा तच्चा भावणा—नो निगंथे इत्थीणं पुब्बकरयां पुब्बकीलियां सुमरित्ताए सिया, केवली बूया—निगंथे णं इत्थीणं पुब्बकरयां पुब्बकीलियां सरमाणे संतिभेया जाव भंसिज्जा, नो निगंथे इत्थीणं पुब्बकरयां पुब्बकीलियां सरित्ताए सियत्ति तच्चा भावणा ३ । अहावरा चउत्था भावणा—नाइमत्तपाणभोयणभोइं से निगंथे न पणीयरसभोयणभोइं से निगंथे केवली बूया—अइमत्तपाणभोयणभोइं से निगंथे पणियरसभोयणभोइं संतिभेया जाव भंसिज्जा, नाइमत्तपाणभोयणभोइं से निगंथे नो पणीयरसभोयणभोइत्ति चउत्था भावणा ४ । अहावरा पंचपा भावणा—नो निगंथे इत्थीपसुपंड-गंसंमत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ताए सिया, केवली बूया—निगंथे णं इत्थीपसुपंडगंसंमत्ताइं सयणासणाइं सेवेमाणे संतिभेया जाव भंसिज्जा, नो निगंथे इत्थीपसुपंडगंसंमत्ताइं सयणासणाइं सेवित्ताए सियत्ति पंचपा भावणा ५, एतावया चउत्थे महव्वए सभं काएण फासेइ जाव आराहिए यावि भवइ चउत्थं भंते ! महव्वयं ॥ अहावर पंचमं भंते ! महव्वयं सव्वं परिगहं पच्चक्खामि से अपं वा वहुं वा अणु वा थूलं वा चित्तमंतमचित्तं वा नेव सयं परिगहं गिण्हज्जा नेव-नेहिं परिगहं गिण्हाविज्जा अन्नं पि परिगहं गिण्हंते न समणुजाणिज्जा जाव वोसिरामि, तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति, तत्थिमा पढमा भावणा—सोयओ णं जीवे (मणुत्ता) मणुत्ताइं सहाइं सुणेइं मणुन्नामणुन्नेहिं सहेहिं नो सउज्जजा नो रज्जिज्जा नो गिज्झंज्जा नो मुज्झि (च्छे) ज्जा नो अज्झोववज्जिज्जा नो विणिभायमावज्जज्जा, केवली बूया—निगंथं णं मणुन्नामणुन्नेहिं सहेहिं सज्जमाणे रज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे संतिभेया संतिविभंगा संति केवल-

त्रियं पाणभोर्यणभोदशिः दुच्छा भावणा २ । अहावरा तच्चा भावणा-निगंथेणं उगहंसि उगहियंसि एतावता उगह-
णसीलए सिया, केवली वूया-निगंथेणं उगहंसि अणुगहियंसि एतावता अणुगहणसीले अदिद्वं अगिज्जा, निगं-
थेण उगहं उगहियंसि एतावता उगहणसीलए सिया, केवली वूया-निगंथेणं उगहंसि उगहियंसि उगहियंसि अदिद्वं
गिण्हिज्जा, निगंथे उगहंसि उगहियंसि अधिकवण २ उगहणसीसएत्ति चउत्था भावणा । अहावरा पंचमा भावणा-
अणुवीइ मिउगहजाइ से निगंथे साहम्मिएसु, नो अणुवीइ मिउगहजाइ, केवली वूया-अणुवीइ मिउगहजाइ से
निगंथे साहम्मिएसु अदिद्वं अगिण्हिज्जा अणुवीइ मिउगहजाइ से निगंथे साहम्मिएसु नो अणुवीइ मिउगहजाती
इइ पंचमा भावणा, एतावता तच्चे महव्वए सम्मं० जाव आणाए आराहए यागि भवइ तच्चे भंते ! महव्वयं ॥ अहा-
वरं चउत्थं नहव्वयं पच्चक्खामि सव्वं मेहुण, से दिद्वं वा माणुस्सं वा तिरिक्खजोणियं वा नेव संयं मेहुण गच्छेज्जा
तं चेव अदिद्वं पाणवरावया भणियव्वा जाव वोसिरामि, तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति तत्थिमा पढमा भा-
वणा-नो निगंथे अधिकवणं २ इत्थीणं कइ कहित्तए सिया, केवली वूया-निगंथेणं २ इत्थीणं कइ रुहेमाणे संतिभेया
संतिविभंगा संति केवली पन्नताओ धम्माओ भसिज्जा, नो निगंथे नं अधिकवणं २ इत्थीण कइ कहित्तए मियत्ति पढमा
भावणा १ । अहावरा दुच्छा भावणा-नो निगंथे इत्थीणं मणोहराइं २ इदियाइ आलोदनाए निज्जाउत्तए सिया, केवली
वूया-निगंथे नं इत्थीणं मणोहराइं २ इदियाइ आलोए माने निज्जाएमाणे संतिभेया सति विभगा जाव धम्माओ

नो कोहणे सिया, केवली बूया—कोहत्ते कोहत्तं समावड्जा मोसं वयणाए, कोहं परियाणइ से निगंथे न य कोहणे सियत्ति दुच्चो भावा । अहावरा तच्चा भावणा—लोभं परियाणइ से निगंथे नो अ लोभणए सिया, केवली बूया—लोभ-
 वत्ते लोभी समावड्जा मोसं वयणाए लोभं परियाणइ से निगंथे नो य लोभणए सियत्ति तच्चा भावणा । अहावरा
 चउत्था भावणा—भयं परिजाणइ से निगंथे नो भयभीरुए सिया, केवली बूया—भयपत्ते भीरु समावड्जा मोसं वयणाए, से
 भयं परिजाणइ से निगंथे नो भयभीरुए सिया चउत्था भावणा ४ । अहावरा पचमा भावणा—हासं परियाणइ से
 निगंथे नो य हासणए सिया, केव० हासपत्ते हासी समावड्जा मोसं वयणाए, हासे परियाणइ से निगंथे नो हासणए
 सियत्ति पंचमी भावणा ५ । एतावतो दोच्चे महव्वए सम्मं काएण फासिए जाव आणाए आराहिए यावि भवइ दुच्चे
 भंते ! महव्वए ॥ अहावरं तच्चं भंते ! महव्वयं पच्चखासि सव्वं अदिन्नादाणं से गामे वा नगरे वा रत्ते वा अप्पं वा बहु
 वा अणुं वा थूलं वा चित्तभंतं वा अचित्तभंतं वा नेव संयं अदिन्नं गिहज्जा नेवत्तेहि अदिन्नं गिहज्जा अदिन्नं
 अन्नंपि, गिहंतं न समणुजाणिज्जा जावजीवाए जाव वोसिरामि, तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवति, तत्थिमा पढमा
 भावणा—अणुवीइ मिउगहं जाई से निगंथे नो—अणुणुवीइ मिउगहं जाई से निगंथे, केवली बूया—अणुणुवीइ मिउ-
 गह जाइ निगंथे अदिन्नं गिहज्जा, अणुवीइ मिउगह जाइ से निगंथे नो अणुणुवीइ मिउगहं जाइत्ति पढमा भावणा
 १ । अहावरा दुच्चा भावणा—अणुन्नविय पाणभोगणभोइ से निगंथे नो अणुन्नविय पाणभोगणभोइ से निगंथे नो अणुन्न-
 विय पाणभोगणभोइ से निगंथे अदिन्नं भुजिज्जा तम्हा अणुन्नविय पाणभोगणभोइ से निगंथे नो अणुन्न-

मणं परिजाणइ से निगंथे, जे य मणे उपावएत्ति दुच्चा भावणा २ । अहावरा तच्चा भावणा—वइं परिजाणइ से निगंथे, जा य वइं पाविया सावज्जा सक्किरिया जात्र भूओवघाइया तहएगारं वइं नो उच्चारिज्जा, जे वइं परिजाणइ से निगंथे, जात्र वइं अप्पावियत्ति तन्चा भावणा ३ । अहावरा चउत्था भावणा—आयाणभंडमत्तनिक्खेवणासमिण् से निगंथे, नो अणायाणभंडमत्तनिक्खेवणासमिण्, केवली दूया०—आयाणभंडमत्तनिक्खेवणाअसमिण् से निगंथे पाणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणिज्जा वा जात्र उद्विज्ज वा तम्हा आयाणभंडमत्तनिक्खेवणासमिण् से निगंथे, नो आयाणभंडमत्तनिक्खेवणाअसमिण् चउत्था भावणा ४ । अहावरा पंचमा भावणा—आलोइयपाणभोयणभोइं, से निगंथे नो अणालोइयपाणभोयणभोइ, केवली दूया०—अणालोइयपाणभोयणभोइं से निगंथे पाणाणि या ४ अभिहणिज्ज वा जात्र उद्विज्ज वा तम्हा आलोइयपाणभोयणभोइं से निगंथे नो अणालोइयपाणभोयणभोइंत्ति पचमा भावणा ५ । एयावता महन्वए सम्म काएण फासिए पालिए तीरिए क्किट्टिए अट्टिए आणाए आराहिए यात्रि भवइ, पढमे भंते ! महन्वए पाणाइवायाओ वेरमणं ॥ अहावरं दुच्चं महन्वयं पच्चस्वामि, सव्वं मुसावार्यं वइदोस, से कोहा वा लोहा वा भया वा हासा वा नेव सय मुस भासिज्जा नेवन्नेणं मुसं भासविज्जा अन्नपि मुसं भासंतं न समणुमन्निज्जा तिक्किं तिक्किहेणं मणसा चयसा कायसा, तस्स भंते ! पडिक्कमामि जात्र वोसिरामि, तस्सि माओ पंच भावणाओ भवंति—तत्थिमा पढमा भावणा—अणुवीइभासी से निगंथे नो अणणुवीइभासी, केवली दूया०—अणणुवीइभासी से निगंथे समावज्जिज्ज मोसं चयणाए; अणुवीइभासी से निगंथे नो अणणुवीइभासित्ति पढमा भावणा । अहावरा दुच्चा भावणा—काहं परिजाणइ से निगंथे

જે દિને ભગવાનને કેવલજ્ઞાન દર્શન ઉપન્યાં, તે દિને ભવનપત્યાદિ ચારે જાતના દેવદેવીઓ આવતાં જતાં આકાશ દેવમય તથા ધોલું થઈ રહું.

ए रीते उपजेला ज्ञान दर्शनने धरनार भगवाने पोताने तथा लोकने संपूर्णणे जोइने पहेला देवाने धर्म कही संभ-
लाव्यो, अने पछी मनुष्यने.

पछी उपजेला ज्ञान दर्शनना धरनार श्रमण भगवान महावीरे गौतमादिक श्रमण निर्ग्रन्थोने भावना सहित पांच महाव्रत तथा पृथ्विकाय विगेरे छ जीवनिकाय कही जणाव्या.

(पांच पांच भावना सहित पांच महाव्रत)

दीक्षा लेनार साधुए आम बोलवु.—पहेलु मात्रत—हे भगवान् ! हुं सर्व प्राणातिपात त्याग करं छुं, ते ए रीते के मूक्ष के के वादर, त्रस के स्थावर जीवनो यावज्जीव पर्यंत मन वचन कायाए करी त्रिविधे पोंते वात न करीश, बीजा पासे न करीबीश अने करताने रुहुं न मानीश तथा ते जीवयातने पडिकसुं छुं, निर्दुं छुं गरहुं छुं अने तेवा स्वभावने बोंसराबुं छं भावना कहे छे.

इरियासमिए से निगंथे नो अणइरियासमिएत्ति, केवली बूया०—अणइरियासमिए से निगंथे पाणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणिज्ज वा वत्तिज्ज वा परियाविज्ज वा लेमिज्ज वा उद्विज्ज वा, इरियासमिए से निगंथे नो इरियासमिएत्ति पढमा भावणा १ । अहांवरा दुच्चा भावणामणं परियाणद से निगंथे, जे य मणे पावए, सावजे सकिरिए अण्हय-
करे छेथ करे भेयकरे अहिगरणिए पउसिए पारियाए पाणाइवाइए भूओवघाइए, तहप्पगारं मण नो पयारिज्जा गमणाए

आत्मामां समंभाव राखीश.

आचा०

आवो अभिग्रह लह शरीरनी ममताथी रहित थया धमा एक सुहुते जेदले दिवस होतां कुमार गामे आवी पहोंच्या पछी भगवान उत्कृष्ट आलय, उत्कृष्ट विहार तेमज नेवाज संयम, नियम, संवर, तप, ब्रह्मचर्य, क्षांति, त्याग, संतोष समिति गुप्ति, स्थान.

कर्म तथा रुंडा फलवाळा निर्वीण अने मुक्तिना आत्मा पोतांने भावता थका विचरवा लाग्या.

एम् विचरतां जे कांई देव, मनुष्य तथा 'तिर्यचो तरफथी उपसर्ग थया ते सर्व भगवाने स्वच्छभावमां रही अणपीडातां अदी-

नमन धरी अदीनवचन कायाए गुप्त रही संम्यक् रीते संस्था-स्वभ्या तथा आत्माना समभावमां रहा.

आवी रीते विचरतां भगवानने चार वर्ष व्यतिक्रम्या. हवे तेरमा वर्षनी अंदर उनाळाना वीजे मासे वीजे पक्षे वैशाकसुदी १०ना सुव्रत नामना दिने विजयग्रहते उत्तराफाल्गुनीना योगे पूर्व दिशाए छाया बळता छेले पदारे जंभिरुगामनी वाहेर रुजुवालिका नदीना उत्तर किनारे इयामोंक गाथापतिना काण्ठकर्म स्थळमां व्यावृत्त नामना चेत्यना इशानकोणमां शाळवृक्षनी पासे अर्धा उभा रही गौदोहांसने आतापना करंतीं धकां तथा पाणी वंगरता ने उववासे मंत्राओ उंची राखी मांधु नीचे घाली ध्यान कोष्ठमां रहेतां थकां शुक्ल ध्यानमां वर्त्ततां हेवटनु संपूर्ण प्रतिपूर्ण अव्याहत निरावरण अनंत उत्कृष्ट केवलज्ञान तथा केवलदर्शन उपन्यु

हवे भगवान अहंन, जिन, केवली, सर्वज्ञ, सर्वभावदर्शी थर देव, मनुष्य तथा असुरप्रधान (आखा) लोकना पर्याय जाणवा लाग्या, एंदले के तेनी आगति-गति, स्थिति, न्यवन, उपपात, खांधु पींधु, करेलु करावेले, प्रगट काम, छानां काम, बोलेले कहेले के मनमां राखेले एम् आखा लोकमां सर्व जीवोना सर्व भाव जाणता देखता थका विचरवा लाग्या.

॥११०३॥

ते काले ते समये शिवाळाना प्रथम मासे प्रथम पक्षे मागशर वदि १० ना सुव्रत नामना दिवसे विजय सुहूर्ते उत्तर-
राफाल्गुनी नक्षत्रो आवतां पूर्वमां छाया वळता छेछा पंहेरमां पाणी वगरना वे अपवासां करी एक पोतनु वस्त्रधारी सहस्र
वाहिनी चंद्रप्रभा नामनी शिविका उपर चडी देव मनुज्य तथा असुरोनी पर्यदाओ साथे चालता चालता क्षत्रियकुंडपुर
संनिवेशना मंत्र्यमा थटने ज्यां ज्ञातखंड नामे उद्यान हंतुं त्यां भगवान् आब्या. आनीने धीमे धीमे भूमिधी एक हाथ
उंशी शिविका स्थापी धीमे धीमे तेमांशी उत्तरी, उत्तरीने धीमे धीमे पूर्वाभिमुख सिंहासन पर वेंसी आभरण-अलंकार
उतारवा लाग्या. त्यारे वैश्रवण देव गौंदोहासने रहो सफेदवस्त्रमां भगवानना ते आभरणांलंकार ग्रहण कर्या. पछी भगवाने
जमणा हाथशी जमणां अने डावां हाथशीं डावा केशानो पंचमुष्टिशीं लोच कर्या. त्यारे शक्रदेवेंदे गौंदोहासने रदी भगवानना
ते वाळ हीरांना धाळमां ग्रहण करीने भगवानने जणावीने क्षीर समुद्रमा पर्वोवाड्या.

ए प्रमाणे भगवाने लोच कर्या पछी सिद्धीने नमस्कार करी “मारे कंड पण पाप पाप नहिं करवुं” एम ठराव करी सामा-
यिक चारित्र स्विकार्यु. ए वेळा देवो तथा मनुज्योनी पर्यदाओ चित्रांमणनी माफक (गडयड रहितपणे स्तब्ध) बनी रही.

ए रीते भगवाने क्षीरोपशमिक सामायिक चारित्र लोधा पछी तेमने मनःपर्यवज्ञान उत्पन्न थयुं. तेथी अही द्वीप तथा वे समु-
द्रना पर्याप्त अने व्यक्त मर्नवाळां संज्ञि पंचेद्रियांना मनोगत भाव जाणवां लाग्या.

पछी प्रव्रजित थयैला भगवाने मित्र, ज्ञाति, मगा तथा संबन्धीओने विसर्जित करी एवो अभिग्रह लीधोके “बार वर्ष लगी हुं
कायानी सार संभाल नहिं करतां जे कंड देव, मनुज्य के तिर्यंचो तरफथी उपसर्गे थये ते बधा रुडी रीते सहीश, खमीश अने

देवच्छेदकनी वचोवच्च मध्य भागे एक तेवुंज रमणीय पादपीठिका सहित एक महान् सिंहासन विकुट्यु. पछी ज्यां भगवान् हता, त्यां आवीने भगवाननी त्रणचार प्रदक्षिणा करी वांदी नमी भगवानने लड्ड, ज्या देवच्छेदक हंतुं त्या आवी धीमे धीमे पूर्व दिशा सामे भगवानने सिंहासनमां वेसाड्या पछी शतपाक 'अने सहस्रपाक तैलोवडे मर्दन करी गंधकापायिक वस्त्रवडे लुंछीने पवित्र पाणीथी नवरात्री अक्षमूल्यवाळुं थंडुं रक्तगोशीर्पचंदन घसी तैयार करी तेना वडे लेपन कर्यु. त्याखाद निश्वासना लगारेक वायुथी चलाय-मान थनारा, वखणायलां नगर के पाटणमा'वनेला, चतुर जनोमा वंखणाएला, घोडाना फीण जेवा मनोहर, चतुर कारीगराए सोनाथी रूंचेला, हस समान स्वच्छ बैवखो पहेराव्या. पछी हार, अर्धहार उरस्थ, एकावलि मालव, सूत्रपट्ट, मुकुट तथा रत्नमालादि आभरणो पहेराव्यां. पछी जूदी जातनी फूलनी मालाओथी पुष्पतरुना माफक शणगार्या. पछी इंद्रे पाछो वीजीवार वैक्रिय समुद्रयात करी हजार जण उपाडी शके एवी एक महान् चद्रप्रभा नामे शिविका विकुर्वी. ए शिविकातुं वर्णन आ प्रमाणे छे—ए शिविका दहाश्रुग, वळद, घोडा, नर, मगर. पक्षी, वानर. हाथी, रुरु, सरभ, चमरीगाय, वाघ, सिंह, वननी लताओ, तथा अनेक विद्याधरगुमना यंत्रयोगे करी युक्त हती तथा हजारो तेज राशिओथी भरपूर हती, रमणीय अने झग झगायमान हजारो चित्रामणोथी भरपूर अने देदीप्यमान अने आंखथी सामे नहि जोड सकाय तेवी हती अनेक मोनीओथी विराजित सुवर्ण-मय प्रतरवाळी हती तथा झूलती मोतीओनी माला, हारो अर्द्धहार, विंगेरे भूषणोथी शोभती हती, अतिशय देखवा लायक हती, पद्मलता, अशोकलता विंगेरे अनेक लताओथी चित्रित हती. शुभ तथा मनोहर आकारवाळो हती. अनेक प्रकारनी पंचवर्णी मणिओवाळी घंटा तथा पताकावडे शोभीता अग्रभागवाळी हती तथा मनोहर देखवालायक अने सुंदर आकारवाळी हती.

याइं सभावणाइं छज्जीवनिकाय आतिक्खति भासाइं पुरुवेइ, ते—पुढवीकाए जाव तसकाए, पढमं भंते ! महन्वयं पक्खस्वामि सञ्चं पाणाइवायं से सहुर्भं वा वायरं वा तसं वा थावरं वा नेव सयं पाणाइवायं करिज्जा इ जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणसा वयसा कायसा तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदाभि गरिहामि अप्पाण वोप्पिरामि, तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवति, तत्थिमा पढमा भावणा—

ते काले ते समये जगत्ख्यात, ज्ञात (सिद्धार्थ) पुत्र, ज्ञातवंशोत्पन्न, विशिष्ट देहधारी, (त्रीशला) पुत्र, कंदर्पजेता, गृहवासयी उदास एवा श्रमण भगवान् महावीरे त्रीश वर्ष घरवासमां वसी, मावाप कालगत थइ देवलोक पहुँचतां पोतानी प्रतिज्ञा समाप्त थइ जानी सोनुं, रुं, सेनावाहन, धनधान्य, कनकरत्न, तथा दरेक कीमती द्रव्य छोडी (दानार्थे) अर्पण करी, दान दइ, शीयाळाना पेला मासमां पेले पक्षे मागसर वदि १०ना दिने उचारा फाल्गुनी नक्षत्रना योगे दीक्षा लेवानो अभिप्राय कर्यो.

ते पछी भगवानो निष्क्रमणाभिप्राय जानीने चारे निकायना देवो पोतपोताना रूप, वेप तथा चिन्हो धारण करी सयली रुद्धि, द्युति, तथा बल साये पोतपोताना विमानोपर चडी बादर पुद्गलो पलटावी सूक्ष्म पुद्गलोमां परणमावी उंचे उपडी अत्यंत शीघ्रता अने चपळतावाली दिव्य देवगतिथी नीचे उतरता तिर्यक्लोकमां असंख्याता द्वीप समुद्र उल्लंघीने ज्यां जंबूद्वीप छे, त्यां आवी क्षत्रियकुंड नगरना इशान कोणमां उतावळा आवी पहुँच्या.

त्यारवाद शक्र नामे देवना इंद्रे धीमे धीमे विमानने त्यां यापी, धीमे धीमे तेमांथी उतरी, एकांते जइ मोहोडो चैक्रिय समुद्रघात करी एक महान् मणि—सुवर्ण तथा रत्नजडित, शुभ मनोहर रूपवाळुं देवच्छंदक (ओरडो) विंशुर्धु (चनान्धु) ते

विहरमाणस्स जे केइ उवसग्गा-समुप्पज्जंति—दिव्वा-वा माणुस्सा वा तिरिञ्छिथा वा, ते सव्वे उवसग्गे समुप्पन्ने सर्माणे अणाउले अव्वहिण् भद्दीणमाणमे ति विहरमणवयणकायगुत्ते सम्मं सहइ खमइ तित्तिक्खइ अहिआसेइ, तथो णं समणस्स भगवओ महावीरस्स एण विहारेणं विहरमाणस्स वारस वासा वीडक्कंता तेरसमस्स य वासस्स परियाए वट्टमाणस्स जे से गिम्हाणं दुच्चे मासे चउत्थे पम्मे वइसाहसुद्धे तस्स ण वेमाहसुद्धस्स दसमीपक्खेणं सुव्वण्णं दिवसेण विजण्णं सुहुत्तेणं हत्थुत्तराहि नक्खत्तेणं जोगोवण्णं पाइणगामिणीए छयाए विचयाए पोरीसीए जंभियगामस्स नगरस्स वहिया नईए उज्जुवालियाए उत्तरक्कले सामागस्स गाढावट्टस्स कट्टकरणंसि उट्टुजाणअहोसिरस्स ज्ञाणकोटोवगयस्स वेयावत्तस्स चेइयस्स उचारपुण्णिच्छमे दिसीभागे सालक्खस्स अदूरसामंते उक्कुहुयस्स गोदाहियाए आयावणाए आयावेवाणस्स छट्ठेण भत्तेण अपाणणं सुक्कज्जाणतरियाए वट्टमाणस्स निव्वाणे कमिणे पडिपुन्ने अब्बाहाए निरावरणे अणंते अणुत्तरे केवलरनाण-दंसणे समुप्पन्ने, से भगवं अरहं जिणे केवली सव्वन्नू सव्वभावदरिसी सदेवमणुयासुरस्स लोगस्स पज्जाए जाणइ, ते-आगाइं गं ठिइं चयण उववायं भुत्तां पीथ कइ पडिसेवियं आचिरुम्भं रडोकम्भं लयियं कट्ठियं मणोमाणसियं सव्वलोए सव्वजीवाणं मंव्वभावाइं जाणमाणे पासमाणे एवं च णं विहरइ, जण दिवम समणस्स भगवओ महावीरस्स निव्वाणे कसिणे जाव समुप्पन्ने तण दिवसं भवयवइवाणमतरजोइसियविमाणवासिदेवेहि य देवीहि य उवयतेहि जाव उप्पिजलग-बभूए यावि हुत्था; तथो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्नरनाणदसणधरे अपाणं च लोगं च अभिसमिक्ख पुव्वं देवाणं धम्ममाइक्खइ, ततो पन्छा मणुस्सणं, तथो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्ननाणदंमणरे गोयमा णं समणाण पच महव्व-

ओमुअद, तओ णं वेसमणे देवे भत्तुवायपडिओ भगवओ महावीरस्स हंसलक्खणेणं पडेणं आभरणालंकारं पडिच्छइ, तओ णं समणे भगव महावीरे दाहिणेण दाहिणं वामेणं वामं पंचमुट्ठियं लोयं करेइ, तओ णं सक्के देविंदे-देवराया समणस्स भगवओ महावीरस्स जन्नवायपडिए वइरामएण थालेण केसाइं पडिच्छइ २ अणुजाणेसि भंतेत्तिकट्ठु खीरोयसागरं साहरइ, तओ ण समणे जाव लोयकरित्ता सिद्धाण नमुक्कार करेइ २ सव्वं मे अक्करणिज्जं पावक्कम्मंत्तिकट्ठु सामाइयं चरित्तं पडिवज्जइ २ देवपरिसं च मणुयपरिसं च आलिकखचित्तभूयमिव ठवेइ—दिव्वो मणुस्सयासो तुरियनिनाओ य सक्कवयणेण । खिप्पामेव निलुक्को जाहे पडिवज्जइ चरित्तं ॥ १ ॥ पडिवज्जित्तुं चरित्त अहोनिंसं सव्वपाणभूयहियं । साहट्ठु लोमपुलांया संव्वे देवा निसामिंति ॥ २ ॥ तओ ण समणस्स भगवओ महावीरस्स सामाइय खओवसमिय चरित्तं पडिवज्जस्स मणपज्जवनाणे नामं नाणे समुपपन्ने अट्ठइज्जेहिं दीवेहिं दोहि य समुदेहिं सन्नीणं पविदियाणं पज्जत्ताण वियत्तमणसाणं मणंगयाइं भावाइं जाणेइ । तओ ण समणे भगवं महावीरे पव्वइए समाणे मिच्चान्नाइं सयणसंवंधिवग्गं पडिविसज्जेइ, २ इमं एयारूवं अभिगगहं अभिगिण्हइ—वास वासाइं वोसट्ठकाए चियत्तदेहे जे केइ उअसगा समुपपज्जंति, तंजहा—दिव्वा वा माणुस्सा तेरिच्छिया वा, ते सव्वे उवसणे, समुपपन्ने समाणे सम्भं सहिस्सामि खमिस्सामि अहिआसइस्सामि, तओ णं स० भ० महावीरे इमं एयारूवं अभिगगहं अभिगिण्हित्ता वोसिट्ठवत्तदेहे दिवसे मुहुत्तसेसे कुम्मारागामं समणुपत्तं, तओ णं स० भ० म० वोसिट्ठवत्तदेहे अणुत्तरेण आलएण अणुत्तरेणं विहारेणं एवं संजमेण पगगहेणं संवरेणं तवेणं वंभचेरवासेण खंतीए मुत्तीए समिइए गुत्तीए तुट्ठीएठाणेण कमेण सुचरियफलनिव्वाणमुत्तिमगेण अप्पाण भावेमाणे विहरइ, एवं वा

॥ १ ॥ सिवियाइ मज्झयारे दिव्वं वररणरूवचिचयं । सीहासणं महारिहं सपायपीढं जिणवररस ॥ २ ॥ आलइय
मालमउडो भासुरवुदी वराभरणधारी । खोमियवत्थ नियत्थो जस्स य मुल्लं सयसहस्सं ॥ ३ ॥ छट्ठेण उ भत्तेणं अज्झव-
साणेण सुंदरेण जिणो । लेसाहिं विमुद्धतो आरुहई उत्तमं सीयं ॥ ४ ॥ सीहासणे निविट्ठो सकीसाणः य दोहि पासेहिं
। वीयंति चामराहिं मणिरयणविचित्तदंढाहिं ॥ ५ ॥ पुट्ठि उक्खित्ता माणुसेहिं साहदु रोमक्खेहिं । पच्छा वहति देवा
सुरअमुरा गरुलनागिदा ॥ ६ ॥ पुरओ सुरा वहंती असुरा पुण दाहिणंमि पासंमि । अत्रे वहंति गरुला नागा पुण उत्तरे
पासे ॥ ७ ॥ वणसडं व कुसुमियं पउमसरो वा जहा सरयकाले सोहइ कुसुमभरेणं इय गगणयलं सुरगणेहिं ॥ ८ ॥
सिद्धत्यवणं व जहा काणायारवण व चंपयवणं वा । सोहइ कु० ॥ ९ ॥ वरपडहभेरिद्धल्लरिसंखसयसहस्सिएहिं तूरेहिं ।
गयणयले धरणिणयले तूरनिनाओ परमरम्मो ॥ १० ॥ ततवित्तं घणञ्जुसिरं आउज्जं चउच्चिहं बहुविहीयं वाइति तत्थ
देवा वहूहिं आनट्टगसएहिं ॥ ११ ॥ तेण कालेणं तेणं समणं जे से हेमताणं पढमे मासे पढमे पक्खे मगसिरवहुले
तस्म णं मगसिरवहुलस्स दसमीपक्खेणं सुववणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं हत्थुत्तरानक्खत्तेणं जोगोवगएण पाईणगा-
भिणीए छायाए निइयाए पोरिसीए छट्ठेणं भत्तेणं अपाणएणं एगसाडगमायाए चदप्पभाए सिवियाए सहस्सवाहिणियाए
सदेवमणुयासुराए परिसाए समणिज्जामाणे उत्तरखत्तियकुंडपुरसनिवेस्स मज्झमज्जेणं निगच्छइ २ जेणेव नायसंडे उज्जाणे
तेणे व उवागच्छइ २ ईसिं रयणिप्पमाण अच्छोत्तेण भूमिभाएण सणिय २ चंदप्पभं सिचियं सहस्सवाहिणि ठवेइ २
सणियं २ चंदप्पभाओ सीयाओ सहस्सवाहिणिओ पच्चोयरद २ सणिय २ पुरत्थाभिमुहे सीहासणे निसीयइ आभरणाळंकारं

रणभत्तिचित्तं सुभं चारु कंतरुवं देवच्छंदं विउव्वद, तस्स णं देवच्छंदयस्स बहुमुज्झदेसभाए एगं महं सपायपीढं
 नाणामणिक्कणयरयणभत्तिचिचा सुभं चारुकरुवं सीहामण विउव्वद, २ जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ
 २ समणं भगव महावीरं तिवसुत्तो आयाहिणं पायाहिण करेइ २ समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ २ समण भगव
 महावीर गहाय जेणेव देवच्छंदइ, तेणेव उवागच्छइ सणिय २ पुरत्थाभिमुहं सीहासणे निसीयावेइ सणियं २ निसीयाविता
 सयपागसहस्सपागेहिं तिठ्ठेहिब्भंगेइ गंधकासाइएहि उल्लोलेइ २ सुद्धोदएण मज्जावेइ २ जस्स ण सुल्लं सयसहस्सेण तिपडो-
 लत्तिन्निणं साहिणं सीतेण गोसीसरत्तचंदणेण अणुलिपइ २ ईसि निस्सासवायवोज्जं वरनयरपट्टणुगयं कुसळनरपससियं
 अस्सलालापेलव छेयारियक्कणगखडयंतकम्मं हसळमखण पट्टजुयलं नियंसावेइ २ हारं अद्धहारं उरत्थं नेवत्थ एगावल्लि
 पालंबसुत्तं पट्टमउडरयणमालाउ आविधावेइ आविधाविचा गंधिमवेढिमपूरि मसंघाइमेण मल्लेणं कप्पक्कखमिव समलकरेइ
 २ ता दुच्चपि महया वेउव्वियसमुग्गाएण समोइणइ २ एगं मह चंदण्हं सिवियं सहस्सवाहणियं विउव्वति, तंजहा-
 ईहामिउसभतुरसकरविहगवानरकुजररुसरभचमरसदूलसीहवणलयभत्तिचित्तलयविज्जाहरमिहुणजुयलजंतजोगजुत्तं अ-
 चीमहस्समालिणीयं सुनिरुविय मिसिमिसितरुवगसहस्सकलिय ईसि भिसमाणं भिब्भिसमाणं चक्खुल्लोयणलेसं मुत्ताहल्लु-
 त्ताजालंतरोविय तवणीयपवरल्लूसयलंभंतमुत्तदागं हारद्धहारभूसणसमोणयं अहियपिच्छणिज्जं पउमलयभत्तिचिचा असोगल-
 यभत्तिचित्तं कुंदलयभत्तिचिचा नाणालयभत्ति० विरइयं सुभं चारुकरुवं नाणामणिपंचवन्नघंटापडायपडिभंडियग्गसिहरं
 पासाइयं दुरिसणिज्जं सुरुव-सीयां उवणीया जिणवरस्स जरमरणविप्पक्कस्स । ओसत्तमल्लदामा जलथलयदिव्वकुसुमेहिं

दलइत्ता जे से हेमंताणें पढमे मासे पढमे पकखे मग्गसिरवहुले तस्स णं मग्गसिरवहुलस्स दसमीपक्खेणं हत्थुत्तरा० जोम०
 अभिनिक्खमणाभिप्पाणं यावि हुत्था, -संवच्छरेण होहिइ अभिनिस्खमणं तु जिणवरिदस्स । तो अत्थसंपयाणं पवत्तइ
 पुव्वमूराओ ॥१॥ एगाहिस्सकौडी अट्टेव अणुणगा सग्सहस्सा । मूरोदयमार्इयं दिज्जइ जा पायरासुति ॥ २ ॥ त्तिन्नेव
 य कोडिसया अट्ठासीइ च हंति कौडीओ । असिं च सयसहस्सा एयं संवच्छरे दिन्नं ॥ ३ वेसमणकुंडधारी देवा लोण-
 तिया महिद्धोया । वोहिंति य तित्थयरं पन्नरससु कम्मभूमीसु ॥ ४ ॥ वंमंमि य कप्पमी चोद्धन्वा कज्जराइणो मझे ।
 लोणंतिया विमाणा अट्ठसु वत्था असखिज्जा ॥ ५ ॥ एए देवनिक्काया भगवं वोहिंति जिणवरं वीरं । सव्वजगज्जीविहियं
 अरिहं ! तित्थं पवत्तेहि ॥ ६ ॥ तओ ण समणस्स भ० म० अभिनिक्खमणाभिप्पायं जाणित्ता भवणवइवा० जो० विमा-
 णवासिणो देवा य देवीओ य सण्हिं २ रुवेहिं सण्हिं २ नेवत्थेहिं सण्हिं २ चिथेहिं सन्विद्धोए सव्वजुईए सव्ववल्लस-
 सुदणं सयाइं २ जाणविमाणाइं दुरुहंति सया० दुरुहत्ता अहावायराइं पुगलाइं परिसांडंति २ अहासुहमाइं पुगलाइं
 परियाइंति २ उट्ठं उप्पथंति उट्ठं उप्पइत्ता ताए उक्किट्ठाए सिग्गाए चवलाए तुरियाए दिव्वाए देवगईए अहे णं ओव यमाणा
 २ तिरिएणं असखिज्जाइं दीवसमुदाइं वीडक्कमाणा २ जेणेव जंबुदीवे दीवे तेणेव उवागच्छंति, २ जेणेव उत्तरखत्ति य
 कुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छति उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेस्स उत्तरपुरच्छिमे दिसीभाए तेणेव झति वेगेण ओवइया,
 तओ णं सक्के देविदे देवराया सणियं २ जाणविमाण पट्टवेति सणिय २ जाणविमाणं पट्टवेत्ता सणिय २ जाणविमाणाओ
 पच्चोरुहइ सणियं २ एगंतमवक्कमइ एगंतमवक्कमित्ता महया वेउव्विएणं समुग्गाएण समोहणइ २ एगं महं नाणामणिरुणग-

कौडिन्य गोत्रनी हती. भगवाननी पुत्री काव्यप—गोत्रीनी तेना वे नाम छे—अनवद्या, प्रियदर्शना. भगवाननी दौहित्री कौशिक गोत्रनी तेना वे नाम—शेषवती, यशोमती.

समणस्स णं० ३ अम्मापियरो पासवच्चिज्जा समणोवासगा यावि हुत्था, ते णं वहं वासां समणोवासगपरियागं गालइत्ता छुहं जीवनिकायाण सारक्खन्नमिन्ना आलोइत्ता निदित्ता गरिहित्ता पडिक्कमिन्ना अहारिह उत्तरगुणपायच्छिचाइं पडिव-ज्जित्ता कुससंथारगं वा दुरुहिन्ना भत्ता पच्चक्खायंति २ अपच्छिमाए सारणंति याए संलेहणासरीए झुसिथसरीरा कालमासे काल किच्चा त सरीरं विप्यजहिन्ना अरुचुए कप्पे देवचाए उववत्ता, तओ ण आउवखण भव० ठि० चुए चइत्ता महा-विदेहे वासे चरमेण उस्सासेणं सिज्झिस्संति बुज्झिभंति मुच्चिंसंति परिनिव्वाइस्संति सव्वदुकखाणमंतं करिस्सति (सू० १७८)

भगवान्ना मा वाप पार्थ परंपराना श्रमणोना उपासक हता, तेओ घणां वपे श्रमणोपासकपणं पाणी छ कायना जीवनी रक्षणार्थे (पापनी) आलोचना करी निदी गहीं पडिकमी यथायोग्य प्रायश्चित लइ दर्भ संस्तारक उपर बेसी भक्त प्रत्याख्यान करी छेल्ली मरण पर्यतना शरीर—संलेखना वडे शरीर शोपी काल ममये काल करी ते शरीर छोडी अयुत कल्पमा देवपणे उसन्न थयां. त्यांथी आयु क्षय थतां च्चनीमहाविदेह क्षेत्रमां छेल्ले ऊसासे सिद्धबुद्ध मुक्त थइ निर्वाण पाप्मी सर्व दुःखना अंत करशे. तेणं कालेणं २ समणे भ० नाए नायपुत्ते नायकुलनिव्वत्ते विदेहे विदेहजच्चे विदेहसमाले तीसं वासाइं विदेहंसित्तिक्कुं अगारमज्जे वसित्ता. अम्मापिज्झि कालगण्हिं देवलोगणपुत्तोहिं समत्तपइन्ने चिच्चा हिरनं चिच्चा सुवन्नं चिच्चा बलं चिच्चा वाहणं चिच्चा धणकणगरणसंतसारसावड्जं विच्छडित्ता विगोवित्ता दायारेसु णं दाइत्ता परिभाइत्ता संवच्छं

समणे भगवं महावीरे कासवगुत्ते तस्स णं इमे तिन्नि नामधिज्जा एवमाहिज्जंति; तंजहा—अम्मापिउसंति वद्धमाणे १ सहसंमुडण समणे २ भीमं भयभेरवं उरालं अवेलयं परीसह—सहत्तिकहुं देवेहिं से नामं कायं समणे भगवं महावीरे ३, समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पिया कासवगुत्तेणं तस्स णं तिन्नि नाम० तं०—सिद्धत्थे इ वा सिद्धजसे इ वा जमंसे इ वा, समणस्स णं० अम्मा वासिद्धस्सगुत्ता तीसे णं तिन्नि ना० तं०—तिसला इ वा विदेहदिन्ना इ वा पियकारिणि इ वा समणस्स णं० भ० पित्तिअए सुपासे कासवगुत्तेणं, समण० जिट्ठे भाया नंदिवद्धणे कासवगुत्तेणं, समणस्स णं जेट्ठा भइणी सुदंसणा कासवगुत्तेणं, समणस्स णं भग० भज्जा जसोया कोडिन्नागुत्तेणं, समणस्स णं० धूया कासवगो चेणं तीसे णं दो नामधिज्जा एवमा०—अणुज्जा इ वा पियदंसणा इ वा, समणस्स णं भ० नत्तुड कोसीया गुत्तेण तीसे णं दो नाम० तं०—सेसवई इ वा जसवई इ वा, (मू० १७७)

प्रभुना अने तेमना कुटुंबना नामो.

काश्यप गोत्रीय, प्रभुनुं मातापिताए वर्धमान नाम पाड्यु, स्वभावीक गुणोथी श्रमण नाम पाड्यु अने भयंकर भूत विगेरेना तथा बीजा देव मनुष्योना वधाए परिसहो सहा माटे देवोए श्रमण भगवान माहावीर एवुं नाम पाड्यु.

भगवान महावीरना पिता काश्यप गोत्रना तेमनां त्रण नाम हतां—सिद्धार्थ, श्रेयांस, यशस्वी.

भगवाननी माता वशिष्ठ गोत्रनी; तेना त्रण नाम छे, त्रिशला, विदेहदिन्ना प्रियकारिणि.

भगवानना काका सुपार्ध्व, मोटा भाइ नंदिवर्धन, मोटी बेहेन सुदर्शना ए वधा काश्यप गोत्रीय हता. भगवाननी भार्यो यशोदा.

જે રાત્રીએ ભગવાન જન્મ્યા તે સમયે દેવદેવીએ મહાવીર પ્રમુનું જન્મ સંબંધી સ્તુતિકર્મ વિગેરે કર્યું અને મેરુ પર્વત ઉપર પ્રમુને લડ જઇને જન્માભિષેક કર્યો.

વલી પ્રમુ માતાનો ગર્ભમાં હતા તે સમયે પ્રમુના પુન્યોદયથી દેવતાએ તેમના માતાપિતાના ઘરમાં નવારસીયું ધન લાવીને નાણું તથા બીજી દરેક રીતે માતાપિતાનું ધન, સોનું ચાદો રત્ન શંભ માળેક મોતી પરવાળા, વગેરે રીતે વધ્યા તેથી પૂર્વે કરેલા વિચાર પ્રમાતે પુત્ર જન્મનું દસ દિવસનું સ્તુતિ કાર્ય કર્યું પછી વારમે દિવસે ચાર પ્રકારનો આહાર તૈયાર કરાવીને મિત્ર જ્ઞાતિ સ્વજન તથા સંબંધી વર્ગને બોલાવીને તથા શ્રમણ બ્રાહ્મણ બિહુક વિગેરેને તથા આંધળા પાંગળા વિગેરે દરદીઓને બોલાવી તેમને ઇચ્છિત આપીને મન સંતુષ્ટ કરીને માતાપિતા એ વધાંની સમક્ષ પોતાના પુત્રનું નામ તેના ગુણ પ્રમાણે પડેલે આ પુત્ર દુદિ કરનાર છે એવું અનુભવેલું અને વિચાર કરી રાખ્યા પ્રમાણે જાહેર કરીને વર્ધમાન રાખ્યું, ત્યાર પછી મહાવીર પ્રમુ માટે દુધ ધત્તરાવનાર સ્નાન કરાવનાર શસ્ત્રગાર કરાવનાર ચેલાવનાર ચેલામા વેસાડનાર એવી પાંચ ગાવમાતાઓ રાખી અને એ પાંચ માતાઓ ઉપરાત તેમના પુન્યોદયથી મનાંહર શાન્ત મુદ્રાવાળા પ્રમુને જોડીને પ્રસન્ન થઈને અનેક સ્ત્રીઓ પોતાના ચેલામા રમાડવા લેતી આ પ્રમાણે લોકોને આનંદ પમાડતા મળીરત્નોથી વિભૂષિત ઘરમા જેમ પર્વતની ગુફામા ચંપકનું ફાડ ઉછેરે તેમ મોટા થાય.

પ્રમુની યુવાવસ્થા.

ધીરે ધીરે વાલ અવસ્થા દૂર થતાં વિશેષ જ્ઞાન પામીને અનુભવવાળા પ્રમુ ઉત્સુકતા છોડીને મનુષ્ય સંબંધી પાંચે ઇન્દ્રિયોનાં સુંદર કામભોગને યોગ્યતા શબ્દ સ્પર્શ રસ રૂપ ગંધ વિગેરેને અનુભવે છે અને કાલ સુખે નિર્ગમન કરે છે.

कुखमां सिंहना वच्चानी माफक अवतर्या, ते समये श्रमण भगवान महावीर त्रण ज्ञान सहित हता तेथी देवलोकमां जाणुं के हुं च्यवीश गर्भमां अवतर्यां पछी जाणे के हुं चव्यो, पण चववानों काल थोडो होवाथी तेनुं ज्ञान थतुं नथी के हुं चवुं छुं.

त्यार पछी महावीर प्रभुने खरी भक्तिथी देवताए पोताना हमेशना अचार प्रमाणे ८२ दिवस थया पछी आसो (गुजराती भादरवो) तेरसना ते ब्राह्मणीना कुल मांथी त्यांथी थोडे दूर आवेला सत्रियकुंड नगरमां ज्ञातवंशीय काश्यप गोत्रना सिद्धार्थ क्षत्रिय राजानी भार्या वाशिष्ठ गोत्रनी त्रिशला क्षत्रियाणीनी कुखमा अशुभ पुद्गलो दूर करीने शुभ पुद्गलो सुक्रीने भगवानने आ गर्भमा सुक्या अने त्रिशला क्षत्रियाणीनो गभ देवानंदानी कुखमां सुक्यो.

प्रभुने ज्यारे एक गर्भमांथी बीजे मुकवाना हता त्यारे त्रण ज्ञानवाला होवाथी पोते जाणे के मने लइ जशे तेम लइ जतां न जाणे के लइ जाय छे. अने त्यां लइ गया पछी मुके ते पण जाणे के मने मुस्यो, (अत्रि ज्ञानीने आज जणाय छे. के आ प्रमाणे अमुक देवता करे छे, करशे के कर्षु.) वंली गणधरो पोताना शिष्योने कहे छे, हे आयुष्यमन् श्रमण ! ते काल ते समयने विषे ९ मास ने साडासात दिवसनी वने गर्भ स्थानमा गर्भ स्थिति पुरी करीने ग्रीष्मस्तुमा पहेलो माम बीजुं पखवाडीयुं चैत्र शुद्ध १३ ना दिक्से निरोगी त्रिशला माताए निरोगी पुन श्रमण भगवान् महावीरने जन्म आप्यो.

प्रभुना जन्म समये मयरात पछी भुवनवति वानव्यंतर त्रयोतिषी वैमानिक देवदेवीओना आववाथी आकाशमां एरु महान् द्रव्य प्रकाश अने कोलाहल थयो.

अने ते समये देवदेवीओण आवीने सुगंधी जळ, सुगंधी वस्तु, चुर्ण फुल सोनोरुपानी अने रत्ननी दृष्टि करी.

परिवर्द्धाह, तत्रो ण समणस्स भगवओ महावीरस्स अम्मापियरो एयमट्ठं जाणित्ता निव्वतदसाहंसि बुक्कंतंस्सि सुइभूयंसि विपुल असणपाणखाडयसाइमं उवक्खडाविति २ चा मित्तनाइसयणसंवंधिवगं उवनिमतंति मित्त० उवनिमंतिता वहवे समणमाहणक्किवणवणीमगाहिं भिच्छुङ्ग^१डरगाईण विच्छडुंति त्रिगोविति विस्साणिति दायारेसु पज्जभाइति विच्छडुत्ता विगो० विसाणिता दाया० पज्जभाइत्ता मित्तनाइ० भुंजाविति मित्त० वग्गेण इममेयारुवं नाम- धिज्जं कारवितिन्नओ णं पभिइ इमे कुमारे ति० ख० कुच्चिउसि गठ्ठे आहूए तओ णं पभिइ इमं कुल विपुलेणं हिरन्नेण० संखसिलप्पवालेण अतीव २ परिवर्द्धाह ता होउ णं कुमारे वद्धमाणे. तओ णं समणे भगवं महावीरे पंचथाइपरिवुडे, तं- खीरथाईए १ मज्जणथाईए २ मंडणथाईए ३ खेलावणथाइए ४ अंक्रथा० ५ अक्राओ अंकं साहरिज्जमाणे रम्ममे मणिक्कुट्टि- मत्तले गिरिकंदरसमुट्ठीणेविव चंपयपायवे अहाणुपुव्वीए संवर्द्धाह, तओ णं समणे भगवं० विन्नायपरिणय (मित्ते) विणिगयवत्तालभावे अपुस्सुयाइं उरालाइं माणुसगाइं पंचलक्खवागाइं कामभोगाइं सद्धफरिसरसरुवंगंथाइं परियारेमाणे एवं च णं विहरड ॥ (सू० १७६)

श्रमण भगवान महावीर आ अवसर्पिणीना चोथा आराने छेडे पंचोतेर वरसने साडाआठ महिना वाकी रहे छे, ते ग्रीष्मरुतुना चोथे महिने आठमे पखवाडीए अपाठ शुद छठने दिवसे महाविज्य सिद्धार्थ पुण्योपत्तर वर पुंडरिकदिशा सौवस्तिक वर्धमान नामना महाविमानमांथी देवता संवंधी बीस सागरोपमंनु आयु पुं करीने भव तथा स्थितिनो क्षय थतां चवीने आ जंबूद्वीपना भरत क्षेत्रना दक्षिण अर्धभरतमां दक्षिण ब्राह्मणकुंडस्थानमा कोडालुगोत्री रूपभद्रत्त ब्राह्मणना घरमां जालंधर गोत्रनी देवानंदा ब्राह्मणीनी

रादृदिहं वदंतेहिं तेसीइमस्स रादृदियस्स परियाए वट्टमाणे दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसाओ उचारस्वच्चियकुंडपुरसंनि-
वेसंसि नायाणं खत्तियाणं सिद्धत्थस्स खत्तियस्स कामवगुत्तस्स तिसलाए खत्तियाणीए वासिट्ठसगुत्ताए असुभाणं पुग्गलाणं
अवहारं करित्ता मुभाण पुग्गलाणं पक्खेवं करित्ता कुच्छिसि गब्भं साहरद, जेवि य से तिसलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि
गब्भे तं पि य दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसंसि उस० का० देवा० जालंथरायणगुत्ताए कुच्छिसि गब्भं साहरद, समणे भगवं
महावीरे तित्थानोवगए यावि होत्था—साहरज्जिस्सामिप्पि जाणइ साहरिज्जमाणे न याणइ साहरिप्पिमिप्पि जाणइ समणा-
उसो ! । तेणं कालेण तेणं समएणं तिसलाए खत्तियाणीए अहइन्नया कयाडं नव्वहं मासाणं वहुपडिपुत्ताणं अद्धट्टमाण-
राइदियाणं वीदक्कंताणं जे से मिम्हाण पढमे मासे दुच्चे पक्खे चित्तमुद्धे तस्स णं चित्तसुद्धस्स तेरसीपक्खेणं हत्थु० जोग०
समण भगवं महावीर अरोगा अरोगं पमूया । जण रादं तिसलाख० समण० महावीर अरोगा अरोगं पमूयात णं राइं
भवणवडवाणमंतरजोइसियविमाणवासिदेमेहिं देवीहि य उवयंतेहिं उप्पयनेहि य एगे महं दिव्वे देवुज्जोए देवसन्निवाए
देववक्कहए अप्पिजल्लगभूए यावि हुत्था । जणं रयणि० तिसलाख० समण० पमूया तणं रयणिं बहवे देवा य देवीओ
य एगं महं अमयवासं च १ गंधवासं च २ चुन्नवासं च ३ पुष्पावासं च ४ हिरन्नाम च ५ रयणवासं च ६ वासिसु, जणं
रयणिं तिसलाख० समण० पमूया तणं रयणिं भवणवडवाणमंतरजोइसियविमाणवासिणो देवा य य देवीओ य समणस्स
भगवओ महावीरस्स मुइरुम्माइं तित्थयराभिसेय च करिस्सु, जओ णं पभिइ भगवं महावीरे तिसलाए ख० कुच्छिसि गब्भं
आगए तओ ण पभिउ त कुलं विपुलेण हिरन्नेणं सुवन्नेणं धन्नेण माणिक्केणं मुत्तिएणं संवसिलप्पवालेणं अइव २

तथा अणसर विगेरे तथस्यामां पोतानुं वळ अने वीर्यं न गोपवतां उत्साह राखवो अने लीधेला तपने पुरो पाळवो.

तथा अणसर विंगर तपस्यामा पातानु यं अण वाच न तापमा उरताम् ॥ १ ॥
 “तित्ययरो चउनाणी मुरमहिओ सिंजिअन्वयधुचमि । अणिगूहिअवलविरिओ सन्त्रथामेसु उज्जमइ ॥ १ ॥”
 “तित्ययरो चउनाणी मुरमहिओ सिंजिअन्वयधुचमि । अणिगूहिअवलविरिओ सन्त्रथामेसु उज्जमइ ॥ १ ॥”

કિં પુણ અવસેસેહિં દુઃસ્વસ્વયમ્કારણા સુચિહિણહ । હાંડ નં ઉજ્જામિઅન્ય સપચ્ચયાયામિ માણુરુસ : ૫૧૨ ।

તીર્થંકર દિક્ષા લેતાંજ ચાર જ્ઞાની થાય છે, દેવતા પૂજે છે, નિશ્ચેમોક્ષમાં જવાના છે, આટલું છતાં પણ પોતાનું યાતીકર્મ સ્વપા-
 વવા વલ વીર્યને ન ગોપાવતાં અથોર તપશ્ચર્યા કરે છે. તો તે સિવાયના વીજા સારા સાધુઓ દુઃસ્વનો ક્ષય કરવા અને મનુષ્ય જીવન
 અનેક વિધ્નોવાલું છે તો તેમને જામાટે પુરો ઉદ્યમ ન કરવો જોડે ? આવી તપની ભાવના ભાવત્રી, સંયમ ભાવના ઇન્દ્રિયો અને

[illegible]

रण करतां कहे छे.
तेणं कालेणं तेणं समएण समणे भगवं महावीरे पंचहत्युत्तरे यावि हुत्था, तज्जहा—हत्युत्तराइं चुए च्चद्दा गळं वक्कंते
हत्युत्तराहिं गळभाओ गळं साहिएए हत्युत्तराहिं जाए हत्युत्तराहिं मुंढे भविता आगाराओ अणगारियं पच्चइए, हत्युत्तराहिं
कसिणे पडिपुन्ने अंबाघाए निरावरणे अणंते अणुत्तरे केवलररनाणंदंसेणे समुप्पने, साइणा भगवं परिब्बुए (मू० १७५)
ते काल ते समय एट्ठे विक्रम संवतना ४७० वरस पहेलां महावीर भभुनो जन्म थयो एवी हालनी गणतरी छे अने नव

જે કોઈ સંસારી જીવ કે સાધુ દેહીતા મનોહર વિપયોથી મુંઝાઈને વિહલથાય અથવા તેવા સુંદર વિપયોના વિયોગમાં વેલો થાય તેવા પુરુષને ચિત્તામાં અર્પૂર્વ શાન્તિ પ્રાપ્ત કરવા આ ઉપદેશ છે કે તું તારા હૃદયમાં આ પ્રમાણે વિચાર, કે મારો આત્મા નિરંતર રહેનારા જન્મ મરણથી મુક્ત જ્ઞાન દર્શનના લક્ષણવાળો છે, બાકીનું જે કંઈ શરીર વિગેરે ચલાયમાન દેશાય છે તે કર્મના સયોગથી મને મળેલું છે, હું તેનાથી જુદો છું મારું સ્વરૂપ ચેતન છે અને શરીર વિગેરે જડ છે (આ નિશ્ચય નયની ભાવના જાણવી.) આ ભાવનાઓ રુપિઓનું અંગ છે અને ચારિત્રને આશ્રયી (ટેકો આપનાર) છે.

(હવે તપની ભાવના કહે છે.)

ક્રિહ મે હવિજ્ઞાન્વક્ષો દિવસો ? કિં વા પહૂ તવં કાઠં ? । કોં ઇહ દવ્વે જોગો સ્થિતે કાલે સમયભાવે ? ॥ ૩૪૦ ॥
સાધુએ નિર્મલ ચારિત્ર પાલવા હંમેશાં ચિત્તવનકરત્વું કે વિગદો વિગેરે ત્યાગીને મારો દિવસ હંમેશા ક્યારે સફળ થશે ? તથા હું કયો તપ કરવાને શક્તિવાન છું ? તથા કયા દ્રવ્ય વિગેરેમા મારો નિર્વાહ થશે ? આંતું ચિત્તવત્તુ, તેમાં વને ત્યાગુથી સાધુએ દ્રવ્યમાં ઉત્તર્ગથી વાલ ચળા વિગેરે વાપરવા, ક્ષેત્રમાં જ્યાં ઘી દુધ મળે કે લુલા રોટલા મળે તો પણ સતોપથી વિહાર કરવો, કાલમાં ઠંડીમા કે ઉનાળામાં વિહાર કરવો તથા ભવમાં હું સામો હોવાથી આ તપ કરવાને શક્તિવાન છું આવી રીતે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવથી વિચારી યથાશક્તિ ઉપકરણ વિગેરે જોઈતાં જ રાખીને પરિસહો સહેવા તપ કરવો. તત્ત્વાર્થમૂત્રના છદ્ધા અધ્યોયમાં ૨૩ માં સૂત્રમાં કહ્યું છે કે યથાશક્તિ ત્યાગ અને તપ કરવો.

ઉન્નહાહપાલણાણ્ણે હિતિ (એવં) તવે સંજમે ય સંવયણે । વેરગ્ગેડણિચ્ચાઈ હોઈ ચરિત્તે ઇહં પગયં ॥ ૩૪૧ ॥

જ્ઞાનનો ભાગી થાય, શ્રદ્ધા અને ચારીત્રમાં સ્થિર ચિંત્તવાલોં થાય, આવાં - કારણોથી જેઓ ગુરુકુલમાં નથી સુક્તા, તેના પુરુષોને ધન્ય છે. આવી જ્ઞાનની ભાવના જાણવી.

તેને ચારિત્રની ભાવના કહે છે.

સાહુમહિસાધ્મમો સચ્ચમદત્તચિરિઈં ય વંશ ચ । સાહુ પરિગઢચિરિઈં સાહુ તમો ચારસંગો ય ॥ ૩૩૮ ॥

વેરગમપ્પમાઓ એગત્તા (ગ્મે) ભાવના ય પરિસંગે । ઇય ચરણમણુગયાઓ મળિયા ઇત્તો તવો વુન્છે ॥ ૩૩૯ ॥

અહિંસાટિ લક્ષણવાલો જૈનધર્મ શ્રેષ્ઠ છે. આ પહેલા વ્રતની ભાવના છે તથા આ જિનેશ્વર વચનમાં નિર્મલ મત્ય છે તેવું વીજે નથી. આ વીજા મહાવ્રતની ભાવના છે, વીજા વ્રતની ભાવનામાં અહિં પારકો માલ ન લેનાનું વરોવર વતાવ્યું છે, ચોથા મહાવ્રતની ભાવનામાં વ્રહ્મચર્યની નવવાડો પાઠવાનું અહિં વતાવ્યું છે, પાંચમા મહાવ્રતની ભાવનામાં ગરુના ઉપકરણ સિવાય પરિગ્રહનું ત્યાગપણું સર્વોત્તમ જિન વચનમાં વતાવ્યું છે.

ચાર પ્રકારનો તપ પણ અહિં ઈન્દ્રિયોના વિજય માટે તથા કર્મોં સ્વપાત્રા માટે અહિં વતાવ્યો છે.

વૈરાગ્ય ભાવનામાં સંસારનાં દેહીતાં મુલ્કો પરિણામે તથા અંતરદષ્ટિનું જોતા દુઃસ્વરૂપ છે માટે ત્રિષ્ટા સમાન જાણીને દૂરથી ત્યાગવા યોગ્ય છે એમ ભાવ્યું.

અપ્રમાદ ભાવનામાં જાણવું કે જે જીવો દારુ વિગેરેના કુલ્યસનમાં કે ક્રોધાદિ કરીને કે ઈન્દ્રિયોને વશ થઈ કેવાં દુઃસ્વ ભોગવે છે તે વિચારી પાંચે પ્રમાદોને છોડવાનું અહિં છે. પ્રકાશભાવનામાં આ ગાથા વિચારવી.

“તુલ્કો મે સાસઓ અપ્પા, ણાણદંસણસજુઓ । સેસા મે વહિરા ભાવા, સન્ને સંજોગલક્ષણા ॥ ૧ ॥”

પ્રથમ કર્મવંધનનું સ્વરૂપ જાણવું અને તેમાં વિરક્ત થવું તેથી કર્મક્ષય થતાં મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય, આથી ક્રિયા વૌદ્ધ વિગેરે દર્શનમાં ન હોવાથી મોક્ષની ક્રિયાસિદ્ધિ પણ અશક્ય છે.

આ પ્રમાણે પ્રથમ જ્ઞાન મળવાથી અને તે પ્રમાણે વર્તવાથી જ્ઞાન ભાવના થાય છે તથા આઠ પ્રકારના કર્મના પુદ્ગલોથી જીવ દરેક પ્રદેશે વંચાણો છે, તથા મિથ્યાત્વ અવિરતિ પ્રમાદ કપાય અને યોગો કર્મ વંધનના હેતુઓ છે અને આઠ પ્રકારના કર્મવર્ગોનાં રૂપ પૂર્વે કથા પ્રમાણે વંધન છે અને તે ઉદય આવતાં એનું ફળ ચાર ગતિવાલા સંસારમા ભ્રમણ કરીને સુખ દુઃખને મોગવવાનું છે. આ વધું જિનવચમાજ કહેલું છે.

અથવા દુનિયામાં જે કંઈ સુમાપિત હિતકારક વચન છે તે અહીં પ્રવચનમાં કહેલું છે તે જ્ઞાનભાવના છે. વહી આ જિનવચનમાં આ સંસારનું જે વિચિત્ર સ્વરૂપ છે તે વિસ્તારથી કહું છે.

તથા હું નિર્મલ ભાવે મળીશ તો માહ જ્ઞાન વધારે નિર્મલ થશે એવી જ્ઞાનભાવના ભાવત્રી અર્થાત્ રોજ રોજ નહું નહુ જ્ઞાન સંપાદન કરવું, આદિ શબ્દથી એકાગ્રચિત્ત વિગેરે ગુણો આ જ્ઞાનથી થાય છે. વહી અજ્ઞાની જે કર્મ કરોડો વરસે સ્વપાવે છે તેને જ્ઞાની એક શ્વાસોશ્વાસમાં સ્વપાવે છે.

આવાં કારણોથી જ્ઞાન મળવું, એટલે જ્ઞાનનો સંગ્રહ થાય. કર્મની નિર્જરા થાય મૂલી ન જવાય અને સ્વાધ્યાય કરતા ચિત્તમા આનંદ રહે આ કારણોથી જ્ઞાનભાવના વઢે દરેક સાધુને ગુરુકુલવાસ થાય છે તે વતાવનારી ગાથા કહે છે.

“ ગાણસ્સ હોઝ મગ્ગી ધિરયરઓ દંમણે ચરિત્તે ય । ધત્તા આવકઠાણ ગુરુકુલવાસં ન મુચ્ચન્તિ ॥ ૧ ॥ ”

તેવા પૂર્વ મહર્ષિનાં નામો હેવાથી પણ ધર્મમાં શ્રદ્ધા થાય છે, અથવા તેવા પુરુષને સુરતરના સ્વામિઓ પૂજ્યા તે કથા સાંભળતાં અથવા પુરાણાં ચૈત્યોને પૂજવાથી કે તેવી વીજી ક્રિયા કરવાથી તેઓને ગુણોની વાસના મલત્રાથી દર્શન શુદ્ધિ થાય છે, તે દર્શનની પ્રશસ્ત ભાવના છે.

જ્ઞાન ભાવના.

તત્ત જીવાજીવા નાગન્વા જાગના રૂંદ્દિદ્દા । રૂંદ્દ કલ્પકણકારગસિદ્ધી રૂંદ્દ વંધસુસ્ત્વો ય ॥ ૩૩૫ ॥

વદ્ધો ય વંધહેતુ વંધણવંધપ્પલ્લં સુકલ્પિયં તુ । સસારપવ્વચોડવિ ય રૂંદ્દય કલ્પિઓ જિણવરેહિ ॥ ૩૩૬ ॥

નાણં ભવિસ્સઈં પવ્વમાદયા વાયણાદયાઓ ય । સજ્ઞાપ્ આડત્તો ગુરુકુલવાસો ય રૂંદ્દય નાણે ॥ ૩૩૭ ॥

જીનેશ્વરનું વચન જેવી રીતે પદાર્થો છે તેવી રીતે સંયર્ગ પદાર્થોનું વર્ણન કરે છે, તેથી તે પ્રવચન કહેવાય છે. અને તે જ્ઞાન ભણવાથી મોક્ષનું પ્રધાન અંગ સમ્યક્દર્શન પ્રગટ કરે છે. કારણ કે તત્ત્વોનું સ્વરૂપ જાણીને તેમાં શ્રદ્ધા કરવી તેજ સમ્યગ્ દર્શન છે. જીવ, અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, સંસાર વધ, નિર્જરા અને મોક્ષ નવ તત્ત્વો છે, તે નવ પદાર્થોને નવતત્ત્વ જ્ઞાનના અર્થોપ વરોચર જાળવા જોઈએ અને તે જાળવાનું સાધન જિનેશ્વરના વચનમાજ છે.

વલી આ જિનવચનમાંજ પરમાર્થ રૂપ છેવટનું કાર્ય મોક્ષ છે તે મોક્ષ મેઝવવાની ક્રિયા કરવામાં મહાન ઉપકારક સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન—ચારિત્ર મુહ્યપણે છે,

કારક (ક્રિયા કરનારો) સાધુ સમ્યગ્ દર્શન વિગેરેનું અનુષ્ઠાન વરોચર કરનાર છે અને તે પ્રમાણે ક્રિયા કરવાથી આજ જૈન દર્શનમાં છેવટે મોક્ષની પ્રાપ્તિ છે તેજ ક્રિયાસિદ્ધિ જાણરી નેને વતાવે છે.

अष्टावयमुज्जिते गयगपयगपयए य धमचक्रे य । पासरहावतनं च वंदामि ॥ ३३२ ॥

तीर्थकरोनी जन्मभूमि, दीक्षा लेवाना वरघोडामा, चारित्र लीधुं ते जग्या, तथा केवल ज्ञान तथा निर्वाण भूमि, तथा देवलोकमा मेरु पर्वत, नंदीश्वर द्वीप विगेरे तथा पाताळनां भवनोमा जे शाश्वता जिनेश्वरना विंशो छे, तथा अष्टापद गिरनार दशाणर्णकूटमा तथा तक्षशिलामां धर्म चक्रना स्थानमां, तथा अहिछत्रा नगरीमा ज्या धरणेद्रे पार्श्वनाथ प्रभुनो महिमा कर्यो छे, तथा रथावर्त पर्वत ज्या वज्र स्वामिए पादपोषगमन अणशण कर्यु छे, तथा ज्या वर्धमान स्वामीने आश्रयी चमरेंद्र उत्पतन कर्यु छे. आ वधा स्थानोमा जइने यथायोग्यपणे वदन पूजन स्तवन ध्यान करवाथी दर्शन शुद्धि थाय छे.

गणियं निमित्त जुत्ती सद्विही अविताहं दमं नाणं । द्य एगं वृगया गुणपचया दमे अस्था ॥ ३३३ ॥
गुणमाहप्पं दसिनामकित्तण सुरनरिंदपूया य । पोरानचेइयाणि य द्य एसा दंसणे होइ ॥ ३३४ ॥

अन सिद्धातने जाणनारा जे महान साधुपुरुषो छे. तेमनामा गुणने आश्रयी आ वाचतो छे, जेमके बीजगणित विगेरेमां कोड पार पामेलो होय तथा उद्योतिपना आठे अंगमा प्रवीण होय तथा दृष्टिवाद नामना बारमा अंगमा वतावेल तमाम दर्शनोनी वतावेलो

जुदी जुदी युक्तिओने पोतें जाणे अथवा द्रव्यना संयोगेने अथवा हेतुओने जाणे.
तथा सम्यग् (“अविपरीत”) दृष्टि होय के जेथी देवताओथी पण पोते चलयमान न थाय.
तथा अवितथ जेनुं ज्ञान होय आवा पवित्र आचार्य विगेरेना गुणोनी प्रशंसा करता पोताना आत्मांनी श्रद्धा निर्मल थाय छे,
तेज प्रमाणे कोइ पण गुणनुं वर्णन करतां ते पवित्र पुरुषना गुणो मळे छे, तथा मंदबुद्धिवाळने तेवा गुणो पुं कीर्तन न थाय तो

સુદૃઢપુરુષો, ભવ્યાત્માઓને વચાવવા ઉપદેશ આપે છે. કે જીવહિંસા વિગેરે પાપો વાઙ્મન બુદ્ધિના માણસો પ્રથમ હરીને છુપાં કરે છે. કે રહેને મારી લોકમાં નિંદા થશે, પણ ત્યાં કુટેવ ન હોય તો પછી અપેક્ષા વિચારી કુયુક્તિ લગાડીને જાહેર પાપ કરે છે, ત્યાર પછી નિઃશંક થઈને લજ્જા દયાને છોડી નવાં નવાં પાપ કરે છે, અને છેવટે પાપના અભ્યાસથી હમેશાં પાપમાં જ રમે છે.

પ્રશસ્ત ભાવના.

દંસણનાણચરિત્તે તવવેરગ્ગે ય હોઈ ઉ પસત્થા । જા ય જહા તા ય નહા લક્ષણ બુદ્ધં સલક્ષણઓ ॥ ૩૨૯ ॥

દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર તપ વૈરાગ્ય વિગેરેમાં જે પ્રશસ્ત ભાવના હોય છે, તે પ્રત્યક્કને લક્ષણથી કહીશ.

દર્શન ભાવના.

તિત્થગરાણ ભગવઓ પત્તયણપાત્રયણિઅટ્સઙ્ઘાણં । અભિગમણનમણદરિસણક્કિત્તણસંપૂઅણાથુણા ॥ ૩૩૦ ॥

તીર્થંકર પ્રશુ વાર અંગ (જૈન સિદ્ધાંત) જેનું વીજુ નામ ગણિપિટક (ભગવંતના વચન રૂપ રત્નોને રાસવાનો પેટારો) તથા પ્રાવચનિ તે ગણધરો તથા મહાન્ પ્રમાવિક આચાર્યો યુગ પ્રધાનો તથા અતિશય કદિવાલા કેવલજ્ઞાની મનઃપર્યંત્ર તથા અવધિજ્ઞાની તથા ચૌદપૂર્વી તથા આમર્શ ઔપધિ લબ્ધિધારક મુનિઓ વિગેરેનું વહુ માન કરવા સામે જઈને દર્શન કરવું તેમનાં ઉત્તમ ગુણોને પ્રશંસવા. સુગંધથી પૂજન સ્તોત્ર વહે સ્તવન કરવું, (આમાં દેવ મનુષ્યને જે ઉચિત હોય તે કરવું)

આ પ્રમાણે હમેશાં કરવાથી દર્શન શુદ્ધિ થાય છે,

જમ્મામિસેયનિકલ્લમણચરણનાણુપ્પયા ય નિલ્લાણે । દિયલોઅભવણમંદરનંદીસરભોમનગરેમું ॥ ૩૩૧ ॥

રક્ષાર્થે) લેવા, તે વે ચૂલિકામાં વતાવ્યું. તેજ પ્રમાણે મહાવ્રતોને બરાબર પાલવા માટે ભાવના આવવી, તે આ ત્રીજી ચૂલિકામાં ફેરવશે. તેથી આવા સંબંધે આવેલી આ ચૂલિકા (ચૂડા) ના ચાર અનુયોગ દ્વારા કહેવા, તેમાં ઉપક્રમ દ્વારામાં રહેલો આ અર્થોધિકાર છે, કે અપ્રશસ્ત ભાવના ત્યાગીને પ્રશસ્ત ભાવના આવવી, નામનિ-નિક્ષેપામાં 'ભાવના' એ નામ છે, તેના નામ સ્થાપના વિગેરે ચાર પ્રકારનો નિક્ષેપ છે, નામ સ્થાપના સુગમને છોડી દ્રવ્યાદિ નિક્ષેપો નિર્યુક્તિકાર કહે છે.

દ્રવ્ય ગંધગતિલાઇણુ સીઝહવિસહર્ણાઇસુ । ભાવમિ હોઈ દુવિહા પસત્થ તહ અપસત્થા ય ॥ ૩૨૭ ॥

નો આગમથી, દ્રવ્ય ભાવના વ્યતિરિક્તમાં જોઈ વગેરેના ફૂલો વિગેરે ગંધવાળા દ્રવ્યથી જે તેલ વગેરે દ્રવ્ય (પદાર્થ) માં જે વાસના (સુગંધી) લાવે, તે દ્રવ્ય વાસના છે, તથા શીતમાં ઉછરેલો માણસ શીત (ઠંડ) સહે, ઉષ્ણ દેશમાં ઉછરેલો તાપ સહે, તથા કસરત કરનારો અનેક કાયકષ્ટ સહે, તેજ પ્રમાણે બીજા કોઈ પણ પદાર્થ વડે અથવા પદાર્થની જે ભાવના (ધર્મ) સમજ્યા વિનાની) હોય તે દ્રવ્ય ભાવના છે, અને ભાવ સંબંધી જે પ્રશસ્ત અ પ્રશસ્ત ભેદ વડે વે પ્રકારની ભાવના છે, તેમાં પ્રથમ અપ્રશસ્ત કહે છે,

પાણિવહસુસાત્રાણ અદત્તમેહુણપરિગહે ચેત્ર । કોહે માણે માયા લોભે યં હવતિ અપસત્થા ॥ ૩૨૮ ॥

જીવહિંસા જૂઠ ચોરી મૈથુન પરિગ્રહ ક્રોધ માન માયા અને લોભ એ નવ પાપોમાં પ્રથમ શંકાથી અને પછી બારબાર નિષ્કુર

થઈને નિઃશંકપણે વર્તે, તે અપ્રશસ્ત ભાવના કહું છે કે:—

કરોત્યાદૌ તાત્ત્વસઘ્ણહૃદયઃ કિશ્ચિદશુભઃ, દ્વિતીયં સાપેક્ષો વિમૃશતિ ચ કાર્ય ચ કુરુતે । તૃતીયં નિઃશંકો વિગતઘ્ણમન્યત્પ્રકુરુતે, તતઃ પાપાભ્યાસાત્સતતમથુભેષુ પ્રમતે ॥૧॥

अन्यना छ प्रकारे निक्षेपा छे. नाम-स्थापना सुगम छे. द्रव्य अन्य निक्षेपामां पर शब्दमां जे खुलासो कर्यो छे तेम अहीं पण जाणवुं. अहीं परक्रिया के अन्य क्रिया कारण प्रसंगे गच्छवासीने करवी पढे तेमां जयणा रागवन्धी, गच्छमांथी नीकलेलाने औपथ विगेरे क्रियावुं प्रयोजन नथी, ते निरुक्तिकार वतावे छे.

जयमाणस्स परो जं करेइ जयणाए, नत्थ अहिगारो । निव्याडिस्समास्स इ अन्नमन्नकरणं अजुत्तं तु ॥ ३२६ ॥
सत्तिकणं निजुत्ती समत्ता ॥
तेओ दन्ना विगेरेथी, दूर छे,

साधुए जयणाथी काम करवुं करावुं रागद्वेष न करवा, पण जीनकल्पीने ते घटवुं नथी, तेओ दन्ना विगेरे न करवुं. जर से भिक्खु वा २ अन्नमन्नफिरियं अज्झत्थियं ससेट्ठं नो तं सायए २ ॥ से अन्नमन्नं पाए आमज्जिज्ज वा० नो तं०, सेसं ते चैव, एयं खलु० जइज्जासि (म० १७४) त्तिचेमि ॥ सममम् ॥ २-२-७ ॥

अन्यो अन्य एटले परस्पर क्रिया ते साधुए माहो माहे पण खास कारण विना चोलवुं चांपवुं दाववुं विगेरे न करवुं. पढे करतां राग द्वेष न करवो.

आप्रमाणे वीजी चूलिका समाप्त थइ.

भावना नामनी वीजी चूलिका.
वीजी कहने हवे वीजी चूलिका कहे छे, तेनो आ प्रमाणे संवध छे, के आ आचारांग सूत्रनो विषय प्रथम वर्धमान स्वामिए कबो, ते उपकारी होवाथी तेनी वक्तव्यता खुलासाथी कहेवा तथा पंचमहाव्रत लीधेवा साधुए पिंड शय्या विगेरे (संयम शरीर

(सू० १७३) त्रिवेदि ॥ छट्ठो सच्चिद्रो ॥ २२-२-६ ॥

आचा०

॥१०७८॥

ते साधुने बीजो कोइ माणस शुद्ध अथवा अशुद्ध वचनबल ते मंत्र विमरेयी रोग समावे (विछु विमरे उतारे) तो पोते सारु जाणे नहिं तथा बीजो मांदा साधुनी दवा माटे कंदमूळ विमरे खोदीने खोदावीने लावीने दवा करे तो तेने सारु न जाणे वनी शके तो दुःख भोगवता आवी भावना भाववी के पूर्वे जीवे कर्म कर्मा छे अने तेना फळ भोगवे छे माटे बीजा कंदमूळ विमरेन दुःस्व दडने तथा बीजा प्राणीओने शरीर मन संबंधी पीडा आपीने पोते फरीयी दुःख भोगवशे, कारणके प्राणी भूत जीव सत्त्वो छे, ते हाल दरेक पोताना पूर्वे करेला कृत्यना निपाकने भोगवे छे कहुं छे के

पुनरपि सहनीयो दुःखपाकस्तथायं न खलु भवति नाशः कर्मणा सञ्चितानाम् । इति सहगणयित्वा यद्यदायाति सम्यक्,

सहसदिति विवेकोऽन्यत्र भूयः कुतस्ते ? ॥ १ ॥

हे साधु! तारे आ दुःखनो विपाक सहवो जोइए; कारणके पूर्वे करेला कर्मोनो संचय करेलो छे ते समजीने हवे पछी जे जे सुख दुःख आवे ते समभावे सहन कर, ए सिवाय बीजे तारो विवेक क्यांथी होय? आ प्रमाणे छट्ठाथी तेरमा सुगी सात अध्ययन समाप्त छे. पूर्वे कहा प्रमाणे बीजाए करेली क्रिया अनुमोदवी नहिं. तेम अही सातमा अध्ययनमां अन्य क्रिया पण करवानी निषेध करे छे. आ प्रमाणे छट्ठा सातमा अध्ययननो संबध छे, नाम नि. निक्षेपां अन्यो क्रिया एवं नाम छे तेनी वाकी रहेली अट्ठी गायाने निर्युक्तिंकार कहे छे.

अने छकं तं पुण तद्व्रमाणसंभो चेव ॥ ३२५ ॥

करे अथवा तेवुं बीजुं कइ प्रमार्जन विगेरे करे तेने साधु मन, वचन, कायाथी साहं न जाणे, तेम चोळे, ममळे, तो पण साहं न जाणे तेम तेल विगेरेथी के बीणा पदार्थथी अभ्यंगन करे अथवा लोथर विगेरेथी उद्वर्चन करे तथा ठंडापणी विगेरेथी छंटकाव करे तेम कोइ सुगंधी द्रव्यथी लेप करे तेम विशिष्ट धूपथी शरीर सुगंधी बनावे अथवा पगमां लागेलो कांटो काढे अथवा पगमांथी खराब पर के लोही काढे तो तेने साहं मन वचन कायाथी न जाणे जेवी रीते पगनुं कहुं, ते प्रमाणे अंगना पण हुत्य जाणी लेवां. तेज प्रमाणे गुमडा आथी पण जाणवुं तथा शरीरमां नस्तर विगेरे मारीने के मलम विगेरे लगाडीने गुमडां विगेरे सारां करे तो ते मन वचन कायाथी अनुमोदे नहिं.

अथवा शरीर उपरथी परसेवो के मेल दूर करे तो पण साहं न माने तथा आंखनो काननो दांतनो के नखनो मेल दूर करे तो साहं न माने, तेम माथाना के शरीरना चाल रोम के भाषणाना के काखना चाल के गुप्तभागना चाल कापे के सरखा करे तो साहं न माने बळी ते साधुने अंकमां अथवा पल्यंकमां तेज प्रमाणे हार अर्धहार कंठी गलचचां पहरावे अथवा मुकुट के झुमखा पहरावे. कंदीरो पहरावे तेने साहं न जाणे, ते बखते साधु आराम अथवा उद्यानमां होय त्यां गृहस्थ आर्वीने उपरनी क्रिया करे तो साधु तेने साहं न जाणे.

से सिया परो सुद्धेणं असुद्धेणं वा चडवलेण वा तेदच्छं आउट्टे से० असुद्धेण चडवलेणं तेदच्छं आउट्टे ॥ सेसिया परो गिलाणस्स सच्चित्ताणि वा कंदाणि वा सूत्ताणि वा तरियाणि वा खणित्तु कइत्तु तु वाक्कडूवित्तु वा तेदच्छं आउट्टाविज्ज नो तं सा० कडुवेयणा पाणभूयजीवसत्ता वेयण वेइत्ति, एयं खलु० समिणं सया जण सेयमिणं मन्निज्जासि

वा भगंदलं वा आमज्जिज्ज वा २ नो तं० २ । से० गंडं वा ४ संवाहिज्ज वा पलि० नो तं० २ । से० कायं० गंडं वा ४ तिष्ठेण वा ३ मक्खिज्ज वा २ नो तं० २ । से० गंडं वा ४ उल्लोहिज्ज वा उ० नो तं० २ । से गंडं वा ४ सीओदग २ उच्छोलिज्ज वा प० नो तं० २ । से० गंडं वा ४ अन्नयरेणं सत्थनाएणं अच्छिदिज्ज वा वि० अन्न० सत्थ० अच्छिदिता वा २ पूयं वा २ सोणियं वा नीह० विसो० नो तं सायए २ । से सिया परो कायंसि सेयं वा जलं वा नीहरिज्ज वा वि० नो तं० २ । से सिया परो अच्छिमलं वा कणमलं वा दंतमलं वा नहम० नीहरिज्ज वा नो २ नो तं० २ । से सिया परो दीहाइं वालइं दीहाइं वा रोमाइ दीहाइं भमुहाइं दीहाइं कक्खरोमाइं दीहाइं वत्थरोमाइं कप्पिज्ज वा संठविज्ज वा नो तं २ । से सिया परो सीसाओ लक्खं वा जूयं वा नीहरिज्ज वा वि० नो तं० २ । से सिया परो अकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्ठावित्ता वा पायाइं आमज्जिज्ज वा पम०, एवं हिट्ठिमो गामो पायाइ भाणियन्वो । से सिया परो अकंसि वा २ तुयट्ठावित्ता हारं वा अद्धहारं वा उरत्थं वा नेवेयं वा मउडं वा पालंवं वा सुवन्नसुत्तं वा आविहिज्ज वा पिणहिज्ज वा नो तं० २ । से० परो आरामंसि वा उज्जाणंसि वा नीहरित्ता वा पविसित्ता वा पायाइं आमज्जिज्ज वा प० नो तं साए ॥ एवं नेयन्वा अन्नमत्तकिरियावि ॥ (सू० १७२) ॥

अर्हो साधुथी पर कोइपण गृहस्थ होय, ते कंरुण क्रिया साधुना अंग उपर करे, तो ते समये साधुए ते क्रियाने कर्मबंधननु कारण जाणीने तेने मनथी पण इच्छे नहिं. तेम वचनथी के कायाथी पण न करवा दे.

आ पर क्रियाने खुलासाथी समजावे छे, कोइ अन्य आवक धर्म श्रद्धायी साधुना पग उपर लागेली धुळने कर्पट विगेरेथो दूर

वा अन्विगिज्ज या नो त २ । से सिया परो पायाऽं लुद्धेण वा कक्केण वा चुन्नेण वा अल्लोहिज्ज वा उव्व-
 लिज्ज वा नो त २ । से सिया परो पायाऽं मीओदगवि यडेण वा २ उन्लोलिज्ज वा प्होलिज्ज वा नो तं० । से सिया
 परो पायाऽं अन्नयरेण विलेवण जाण्ण अल्लिपिज्ज वा विलिपिज्ज वा नो त । से सिया परो पायाऽं अन्नयरेण धूयण-
 जाण्ण धूविज्ज वा पधू० नो तं २ । से सिया परो पायाओ आपुयं वा कट्ठं वा नीहरिज्ज वा विसोहिज्ज वा नो तं०
 २ । से सिया परो पायाओ पूयं वा सोणिय वा नीहरिज्ज वा विसो० नो तं० २ । से सिया परो कायं आमज्जेज्ज या
 पमज्जिज्ज वा नो तं सायण् नो तं नियमे । से सिया परो कायं लोद्रेण वा संवाहिज्ज वा पलिमदिज्ज वा नो तं० २ ।
 से सिया परो कायं तिद्धेण वा घ० वत्तो० मक्खिज्ज वा अब्भंगज्ज वा नो तं० २ । से मिया परो कायं लुद्धेण वा ४
 उल्लोहिज्ज वा उव्वलिज्ज वा नो तं० २ । से सिया परो कायं सीओ० उसिणो० उन्लोलिज्ज वा प० नो तं० २ ।
 से सिया परो कायं अन्नयरेण विलेवणजाण्ण अल्लिपिज्ज वा २ नो तं० २ । से० कायं अन्नयरेण धूयणजाण्ण धूविज्ज
 वा प० नो तं० २ । से० कायसि वण आमज्जिज्ज वा ० नो तं २ । से० वणं संवाहिज्ज वा पलि० नो तं० । से० वणं
 तिद्धेण वा घ० २ मक्खिज्ज वा अब्भ० नो तं० २ । से० वणं लुद्धेण वा ४ उल्लोहिज्ज वा उव्वलेज्ज वा नो तं० २ ।
 से सिया परो कायंमि वणं सीओ० उ० उन्लोलिज्ज वा प० नो तं० २ । से० सि वण वा गंडं वा अरंडं वा पुल्लयं वा
 भंगदलं वा अन्नयरेण सत्थजाण्ण अल्लिदिज्ज वा त्रिच्छिदिज्ज वा नो तं० २ । से सिया परो अन्न० जाण्ण आच्छि-
 दित्ता वा त्रिच्छिट्तिता वा पूयं वा सोणियं वा नीहरिज्ज वा पि० नो तं० २ । मे० कायसि गंडं वा अरंडं वा पुल्लयं

ए प्रमाणे वे अणुकथी त्रण अणुक विगेरे छे. क्षेत्रना एक प्रदेशमा रहेल तेनाथी वे प्रदेश अवगाहमां रहेछुं छे, तथा काळथी एक समयनी स्थितिवाळाथी वे समयनी स्थितिवाळुं विगेरे छे, भावथी क्रम पर ते एक गुण काळथी वे गणुं काळुं विगेरे छे. ए प्रमाणे वधा रगमां जाणवुं.

“ बहु पर ” ते बहुपणे पर एटले एकथी बीजुं बहु होय ते जाणवुं जेमके

जीवा पुगल समया दव्व पएसा य पज्जा चैव । थांवाणंतांता त्रिमेसअहिया दुवेणऽता ॥ १ ॥
जीव सैथी थोडा छे तेवी पुद्गलो अनंतगुणा छे, तेनाथी समयो द्रव्यना प्रदेशो अने तेना पर्यायो अनंत तथा विशेष अविक छे. फक्त वेभा अनंतगुणा छे.

प्रधानपर ते वे पगवाळामां तीर्थकर छे तथा चोपगामां सिंह विगेरे अने अपदमां अर्जुन, सुवर्ण, फणम विगेरे झाडो छे, ए प्रधानपर ते वे पगवाळामां तीर्थकर छे तथा चोपगामां सिंह विगेरे अने अपदमां अर्जुन, सुवर्ण, फणम विगेरे झाडो छे, ए प्रमाणे क्षेत्रकाल भाव पर विगेरेने पण तत्पर विगेरे छ प्रकारे क्षेत्र विगेरे प्रधानपणाथी पहेलानी माफक पोतानी बुद्धिए योजवां सामान्यथी तो जंबूद्वीपक्षेत्रथी पुष्कर विगेरे क्षेत्रो पर छे तथा काल पर ते वरसादनी रतुथी शरद रतु छे, भावपर औदयिकथी औपशमिक विगेरे छे. हवे सूत्रानुगममा सूत्र उच्चारवु जोइए ते आ छे.

परकिरियं अज्झत्थियं ससेसियं नो तं सायए नो त नियमे, सिया से परो पाए आमज्जिज्ज वा पम्मज्जिज्ज वा नो तं सायए नो तं नियमे । से सिया परो पायाऽ संवाह्मिज्ज वा पालेमहिज्ज वा नो तं सायए नो तं नियमे । से सिया परो पायाऽ तिहेण वा य० वसाए वा वा मक्खिज्ज पायाऽ कुसिज्ज वा रुज्ज वा नो तं सायए नो तं नियमे । से सिया परो पायाऽ तिहेण वा य० वसाए वा वा मक्खिज्ज

प्रमाणे अहीं पण योजनું के आलोक संबंधी सांभळणुं होय के न सांभळणुं होय, देखणुं होय के नहि देखणुं होय, तो ते ते दरेक जातिना रूपमां राग शुद्धता, मोह के तळीनता न करवी, जो रूपमां राग विगेरे करशे तो आ लोकमां मनुष्य विगेरेथी अने परलोकमां परमाधामीना मार पडशे.

आत्मा०

॥१०७३॥

परक्रिया नामनुं छठुं अध्ययन.

रूप अध्ययन कहीने परक्रिया नामनुं छठुं अध्ययन कहे छे, तेनो आ प्रमाणे संकथ छे. गयां वे अध्ययनमां रागहेपनी उत्पत्तिनां निमित्त मधुर शब्द अने रूपनो नियेग बताव्यो, तेनेज अहीं बीजे प्रकारे कहेशे, आवे संवये आवेला अध्ययनना नाम निपन्न निक्षेपामां परक्रिया एवुं आदान पदवडे नाम छे, तेमा प्रथम पर शब्दनो छ प्रकारनो निक्षेप अडधी गाथावडे कहे छे.

छकं परदक्कि त १ दत्त २ माएल ३ कम ४ बहु ५ पडाणे ६ ।

‘पर’ शब्दनो छ प्रकारे निक्षेपो छे, नाम स्थापना सुगम छे, अने द्रव्यादि पर पण एकैक छ प्रकारे छे. १ तत्पर २ अन्यपर ३ आदेशपर ४ क्रमपर ५ गहुर ६ प्रधानपर छे. तेमां प्रथम द्रव्यपर तेजरूपे वर्तमानमां विद्यमान होय, जेमके एक परमाणुथी बीजो परमाणु जुदां छे अन्यपर ते अन्यरूपे पर छे, जेमके एक वे अणुवाळो, वण अणुवाळो तेमज वे अणुवाळो एक अणुवाळो के वण अणुवाळो छे, आदेशपर ते आदेश (आज्ञा) अपाय छे ते, जेमके कोइ कार्यमां मजुर विगेरेने रखाय छे ते आदेशपर छे, पण ‘क्रमपर’ तो चार प्रकारे छे, तेमा द्रव्यथी क्रम पर ते एक प्रदेशिक द्रव्यथी वे प्रदेशिक द्रव्य छे

पाडीने आंख लाल करीने अनुचित वचन बोलवां, एथी विपरीत प्रसन्न थडने रागनां वचन बोलवां, कहं छे के—
रुद्रस्स खरा दिट्ठी उपलथवला पसन्नचित्तस्स । दुहियस्स ओमिलायड गंतुमणस्सुआ होइ ॥ १ ॥

क्रोधीने आख लाल होय, अने प्रसन्न थएलानी कमळ जेवी थोळी होय, दुःखी जीवनी मीचायला जेवी होय, अने जवा
इच्छनारनी खांख उत्सुक होय.

से भि० अहावेगदयाइं रुखाइं पासद, तं० गथिमाणि वा वेढिमाणि वा संघाइमाणि वा कट्टकम्माणि वा
पोत्थकम्माणि वा चित्तक० मणिकम्माणि वा दंतक० पत्तछिज्जकम्माणि वा विविहाणि वा वेढिमाइं अनयराइं० विरू०
चक्खुदंसणपडियाए नो अभिसंगारिज्ज गमणाए, एवं नायवं वा जहा सदपडिभा सव्वा वाइत्तवज्जा रुवपडिमावि ॥
(मू० १७१) पञ्चमं सत्तिक्कयं ॥ २-२-५ ॥

ते भाव साधु गोचरी विगेरेना कारणे वहार फरता जुदी जुदी जातिनां रुपो जुए, तेमा मोह न करे, हवे ते रुपोनी विगत
वतावे छे. फुलो विगेरेथी साथीओ विगेरे थुंथीने वनाव्यो हाय, तथा वस्त्र विगेरे वींटीने पुतली विगेरे वनावेल होय, तथा अमुक
चीजो पुरीने पुरुष विगेरेनो आकार वनाव्यो होय, तथा कपडाना ककडा शीवीने कांचळी विगेरे वनावे—ते संघातिम छे, लाकडाना
रथ विगेरे काष्ठ कर्म छे. तथा पुस्तको, लेपनुं काम, चित्रो, तथा जुदां जुदा मणि रत्नोवडे साथीआ विगेरे वनावेल होय, हाथी-
दांतनी पुतली विगेरे होय, पांढडा छेदीने आकार वनाव्यो होय, आ प्रमाणे अनेक मनोहर वस्तुओ देखीने आंखने प्रसन्न करवानी
इच्छाथी न जाय, अर्थात् जनुं तो दूर रहो पण मनमां अभिलाषा पण देववानी न करे, तथा पूर्वं शब्दोना अधिकारमा वताव्यु ते

विगेरेमां मधुर शब्दो सांभळचा न जवुं तथा आराम उद्यन वन वनखड देरां सभा परव विगेरेमां वाजां साभळचा न जवुं तथा अट्ट
अट्टालक चरित दरवाजा तथा नगरना दरवाजे शब्द सांभळचा न जवुं तथा त्रिरु चोक चोतरो चोमुख स्थानमां न जवुं तथा
पाढा वळद घोडा हाथी विगेरेनां.

ते कर्पिजल सुधीनां कला ग्रीखववाना स्थानमां जोचा न जवुं तथा ज्यां तेमनुं मैथुन थं हुं होय त्यां न जवुं, तेम तेमनुं युद्ध
थं हुं होय अथवा तेमनी क्रिया थती होय ते जोचा न जवुं

से भि० जाव सुणेइ, तंजहा-अस्वाद्यठाणाणि वा माणुम्माणियट्टाणाणि वा महताऽऽहयनट्टीयचाइयंततीतलतालुडिय-
पट्टुप्पवाइयट्टाणाणि वा अन्न० तह० सदाइं नो अभिसं० ॥ से भि० जान सुणेइ, तं०-कलहाणि वा डिंवाणि वा इमराणि
वारज्जाणि वा वेर० विरुद्ध० अन्न० तह० सदाइं नो० ॥ से भि० जान मुणेइ खुडिगं दारिंथं परिभुत्तमंडियं अलंक्रियं
निवुज्जमार्णि पेहाए एगं वा पुरिसं वहाए नीणिज्जमाणं पेहाए, अन्नयराणि वा तह० नो अभि० ॥ से भि० अन्नयराइं
विरुव० महासवाइं एवं जाणेज्जा तजहा-वहुसगडाणि वा वहुमिलस्सूणि वा बहुपजंताणि वा अन्न० तह०
विरुव० महासवाइं कन्नसोपडियाए नो अभिसंथारिज्जा गमणाए ॥ से भि० अन्नयराइं विरुव० महस्सवाइं एवं जाणिज्जा
तंजहा-इत्थीणि वा पुरिसाणि वा थेराणि वा इहराणि वामज्झिमाणि वा आभरणविभूसियाणि वा मार्यताणि वा वागंताणि
वा नच्चंताणि वा हसंताणि वा रमंताणि वा मोहताणि वा विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं परिभुजंताणि वा परिभायंताणि
वा विछिडियमाणणि वा विगोवयमाणणि वा अन्नय० नह० विरुव० महु० कन्नसोय० ॥ से भि० नो इहलोइएहि

न जनुं. वली—

से भि० अहावेग० तं० वप्पाणि वा फलिहाणि वा जाव सराणि वा सागराणि वा सासरंतियाणि वा अन्न० तह०
विरूव० सदाई कण० ॥ से भि० अहावे० तं० कच्छाणि वा पूमाणि वा गहणाणि वा वणाणि वा वणटुगाणि पव्वयाणि
वा पव्वयटुगाणि वा अन्न० । अहा० तं० गामाणि वा नगराणि वा निगमाणि वा र.यहाणाणि वा आसमपट्टणसंनिवेसाणि
वा अन्न० तह० नो अभि० ॥ से भि० अहावे० आरामाणि वा उज्जाणाणि वा वणाणि वा वणसडाणि वा देवकुलाणि वा
सभाणि वा पवाणि वा अन्नय० तहा० सदाई नो अभि० ॥ से भि० अहावे० अट्टाणि वा अट्टालयाणि वा चरियाणि वा
दाराणि वा गोपुराणि वा अन्न० तह० सदाई नो अभि० ॥ से भि० अहावे० तंजहा—तियाणि वा चउक्काणि वा चच्चराणि
वा चउम्मुहाणि वा अन्न० तह० सदाई नो अभि० ॥ से भि० अहावे० तंजडा—महिस्सरुणट्टाणाणि वा वसधक्क अस्सक०
हत्थिक० जाव कविजलरुणट्टा अन्न० तह० नो अभि० ॥ से भि० अहावे० तंज० महिसजुद्धाणि वा जाव कविजलजु०
अन्न० तह० नो ॥ से भि० अहावे० तं० जूहिंयट्टाणाणि वा हयजू० गयजू० अन्न० तह० नो अभि० ॥ (सू० १६९)

ते साधु कदाच कोटपण जातना सब्बोने खाभळे के वप ते क्यारा छे एटले तेनी सुंदरतानुं वर्णन साभळे अथवा ते खेतर्ना
क्यारा विगेरेमा मधुर गायन विगेरे थतुं हांय तो ते साभळवानी इच्छाथी त्या न जाय वपथी जाणवुं के तेज प्रमाणे फलिह सरोवर
सागर तलावडीओ जोवा साधुण न जनुं तथा त्या वाजीत्र वागंतुं हांय तो पण सांभळवा न जनुं. तेज प्रमाणे कच्छ, पूम गहन वन
अथवा वनमांना पर्वतो अथवा पर्वतनाकिल्ला किल्ला पण जोवा न जनुं तथा गाम नगर निगम राजभानी आश्रम पाटण सन्निवेवा

आचा०

॥१०६८॥

सुत्रम्

॥१०६८॥

ન આવે તથા જીવાત ન હોય, તેવા આગમ કે રહેવાના મકાનમાં એકાંતમાં બેસી માટીની કુંડી વિગેરેમાં ટટ્ટી કે પેસાવ કરીને તે કુંડી વિગેરેને લઈ જ્યાં નિર્જીવ સ્થાન હોય ત્યાં પરઠવે, આજ સાધુનું સર્વસ્થ અને સમાધિ છે કે સ્વપરને પીડા ન થાય, તેમ સ્થંડિલ જવું.

“શબ્દ સસક” — ચોથું અધ્યયન.

ત્રીજા સાથે ચોથાનો આ પ્રમાણે સંબંધ છે, કે પહેલામાં સ્થાન, ત્રીજામાં સ્વાધ્યાય, ત્રીજામાં સ્થંડિલ વિગેરેની વિધિ વતાવી. તે ત્રણેમા રહેલા માધુને અનુકૂલ કે પ્રતિકૂલ શબ્દો સંબળાય તો તે સાંભળીને સાધુએ રાગ દ્વેષ ન કરવો, આ સંબંધે આવેલા આ અધ્યયનના ચાર અનુયોગ્યદ્વારમાં નામ નિષ્પન્ન નિર્લેપામાં “શબ્દ સસક” એવું નામ છે, એના નામ સ્થાપના સુગમ નિર્લેપાને છોડી દ્રવ્ય નિર્લેપો નિર્ચુક્તિકાર પાછલી અડધી ગાથાવડે વતાવે છે.

[દવં સંઠાણાં ભાવો વ્રજકસિંગં સ ભાવો ય] । દવં સદ્વપરિણયં ભાવો ડ ગુણ ય કિત્તિ ય ॥ ૩૨૩ ॥

નો આગમથી દ્રવ્ય વ્યતિરિક્તમાં શબ્દ પળે જે ભાષા દ્રવ્યો પરિણત થાય છે, તે અહિંઆં લેવાં, ભાવશબ્દ તો આગમથી જેને શબ્દોમા ઉપયોગ હોય, અને નો આગમથી અહિંસાદિ લક્ષણવાળા ગુણો સમજવા, કારણ કે આ હિંસા જુઠ વિગેરેથી દૂર રહેવું, તે ગુણોથી પ્રશંસા પામે છે અને કીર્તિ તો જે તીર્થંકર પ્રભુને ચોત્રીશ અતિશય પ્રકટ થતાં ત્રીજા કરતાં અધિક રૂપ સંપદાયુક્ત પોતે થવાથી લોકમાં આ અહંન દેવ છે, એમ પ્રસિદ્ધ થાય તે કીર્તિ છે.

होय तेवा स्थानमां पण स्थंडिल न जंहुं, तेज प्रमाणे अंगारा पाळवानी जग्या, खारो तैयार करवानी जग्या अथवा मळदां चालवानी जग्या, ज्यां मळदानां पगलां होय, देरीओ होय. अथवा कवरो होय अथवा तेवा बीजा कोइ पण स्थानमां स्थंडिल न जंहुं, तथा जे जग्याए पाणी पवित्र मानी लोक नहातां होय तेवा लौकिक तीर्थ स्थानमां, तथा पंचायतन ज्या माटी पवित्र मानी लोक आलो-दतां होय, ओघायतन एटले परंपराथी ज्यां लोको पवित्र स्थान मानता होय अथवा जे रस्तेथी तळावमां पाणीनी नीको होय त्यां स्थंडिल न जंहुं, तथा माटी खोदवानी नवी खाण होय, अथवा गायोनी प्रहेली अथवा त्वंडाववांनुं स्थान होय, अथवा बीजी खाणो होय त्यां स्थंडिल न जंहुं तथा डाग (पादडांवाळुं शाख,) तथा बीजा शाख तथा मूळा थवानी जग्यामा हत्यंकरनी जग्यामा स्थंडिल न जंहुं, तथा अशन वन ऋणनुं वन धावडीनुं वन केतकीनुं वन आंवांनुं, अशोकनुं नाग पुन्नाग चुल्लुक विगेरेनुं वन होय, तथा पादडां फूल फळ बीज भाजी विगेरेथी युक्त स्थान होय त्यां साधुए स्थंडिल न जंहुं

प्र० त्यारे केवी रीते स्थंडिल जंहुं ? ते कहे छे—

से मि० सयपायंथ वा परपायंथ वा गहाय से तमायाए एंगंतमवक्रमे अणावायंसि असंलयंसि अपपाणंसि जाव मकडा-संताणयंसि अहारामंसि वा उवस्सयंसि तओ संजयामेव उच्चारपासवणं वोसरिज्जा, से तमायाए एंगंतमवक्रमे भणावाहसि जाव संताणयंसि अहारामंसि वा क्षामथंडिलंसि वा अन्नयरंसि वा तह० थंडिलंसि अचित्तंसि तओ संजयामेव उच्चारपास-वणं वोसरिज्जा, एयं खलु तस्स० सया जइज्जासि (मू० १६७) त्तिचेभि ॥ उच्चारपासवणमत्तिकओ सम्मत्तो ॥ ते साधु पोतानुं के कारण प्रसंगे बीजानु पांहुं (तपणी के तुवडी पहोळा मोढानी) लट् जाय अने ज्या लोको न जुए अथवा

साधु साध्वीए नीचली जग्याए स्थंडिल न जहुं—ते बतावे छे—जे जग्यामां गृहस्था अथवा तेना पुत्रो विगेरे कंद बीज विगेरे त्रणे काळमां नांखता होय, तथा गृहस्थलोक अथवा तेना पुत्रो विगेरेए शाली चोखा बीही मग अइद कलथी जव जवजव वाव्यां होय, वावता होय अथवा वाववानां होय; अथवा ज्यां आमोक ते कचराना ढगला (उकरडा) मा घास भूमिराजीआ—भिलुक मुस्मभूमिराजीओ विज्जल स्थाणु तथा कडय प्रगर्त्ता—मोटाखाडा, तथा दूरीप्रदुर्ग भीतो तथा कीछा बुरुज आ बतावेला स्थान वखते सम हाय कोइ जग्याए विषम होय (माटी विगेरे पडवानो इर होय) तेथी तेवी जग्याए स्थंडिल जतां पोते पडी जाय नो आत्मविराधना थाय, अने बीजा जीवो नीचे चगदाइ जता सयम विराधना थाय तथा माणसोने माटे रांघवानी जग्या (चूला) होय, अथवा भेस वळथ घोडा कुकडा (बादरा) हय लावक वट्टय तितर कबुतर कर्पिजळ विगेरे पशु पक्षो माटे खावा पावला अथवा शीखवाहुं के तेहुं बीजुं कंइ पण कार्य थतुं होय तथा ते स्थानमा तेमने रखाता होय ते जग्याए स्थंडिल जवाथी लाक विरुद्ध प्रवचननो उपघात विगेरे थाय माटे त्या न जहुं, वळी आपयात करवाना स्थान जेमा झाडे फासो खाय लोक मरता हाय, गीध विगेरे पक्षीओ पासे काया चुंथावी मरवा लोही चोपडी सुता होय, झाड उपरथी नीचे कडीने मरता होय, अथवा झाड माफक स्थिर थइ अनशन बडे मरतां होय, मेरु (पर्वत) उपरथी पडीने मरता होय, तथा त्रिषभक्षण करी मरता होय, अग्निमा चळी मरतां होय. अथवा तेवां बीजा मरवानां स्थान होय, त्या साधुए स्थंडिल न जहुं, तेज प्रमाणे आराम [जेमा काळां विशेष हाय] उद्यान वन वनखंड देवल सभा परब विगेरेनी जग्यामां स्थंडिल न जाय, अष्टालक चरिय दरवाना गोपुर अथवा तेवा गाम शहरना कोट कीछाना स्थान होय त्यां स्थंडिल न जहुं, तेज प्रमाणे त्रिकोण चतुष्क [ज्या त्रण के चार-स्ता मळता हाय] क चातीरा

खाणुयाणि वा कडयाणि वा पगडाणि वा दरीणि वा पट्टुगानि वा समाणि वा २ अन्नयरंसि तह० नो उ० ॥ से भिक्खुं
 से जं० पुण थंडिहं जाणिज्जा माणुसरंघाणि वा महिसकरणाणि वा वसहक० अस्सक० कुक्कुडक० मक्कडक० हयक०
 लावयक० वट्टयक० तिचिरक० कवोयक० कविजलकरणाणि वा अन्नयरंसि वा तह० नो उ० ॥ से भि० से जं० जाणे०
 वेहाणसट्ठाणेसु वा गिद्धपट्टा० वा तरुपडणट्ठाणेसु वा० मेरुपडणडा० विसभक्खणयठा० अगणिपडणट्ठा० 'अन्नयरंसि वा
 तह० नो उ० ॥ से भि० से जं० आरामाणि वा उज्जानाणि वा वणाणि वा वणसंडाणि वादे वकुलाणि वा समाणि वा
 पवाणि वा अन्न० तह० नो उ० ॥ से भिक्खुं से ज पुण जा० अट्टालयाणि वा चरियाणि वा दाराणि वा गोपुराणि
 वा अन्नयरंसि वा तह० थं० नो उ० ॥ से भि० से जं० जाणे० तिगाणि वा चउक्काणि वा चवराणि वा चउम्मुहाणि
 वा अन्नयरसि वा तह० नो उ० ॥ से भि० से जं० जाणे० इगालदाहेसु खारदाहेसु वा मडयदाहेसु वा मडयथूभियासु
 वा मडयचेइएसु वा अन्नयरसि वा तह० थं० नो उ० । से जं जाणे० नइयायतणेसु वा पंकाययेसु वा ओघाययेसु
 वा सेयणवहंसि वा अन्नयरंसि वा तह० थं० नो उ० ॥ से भि० से जं जाणे० नवियासु वा मट्टियखाणिआसु नवियासु
 गोप्पहेलियासु वा गवाणीसु वा खाणीसु वा अन्नयरसि वा तह० थं० नो उ० ॥ से ज जा० डागवच्चंसि वा सागव०
 मूलग० हत्थंकरवच्चंसि वा अन्नयरंसि वा तह० नो उ० वो० ॥ से भि० से जं असणवणसि वा सणव० धायदव० केय-
 इवणंसि वा अंवव० असोगव० नावग० पुन्नागव० चुल्लगव० अन्नयरसु तह० पत्तोवेएसु वा पुप्फोवेएसु वा फलोवेएसु
 वा वीओवेएसु वा हरिओ वेएसु वा नो उ० वो०-॥ (-सू० १६६)

के करोळीयाना जाळां वगेरे नथी, जो इडां विगेरे होय तो त्यां दट्टी न जाय, हवे ते साधु एम जाणे के कोइ माणसे एक अथवा घणा साधु साध्वीने आश्रयी स्थंडिलनी जग्या वनावी होय, अथवा श्रमण माहण विगेरेने उद्देशीने वनावी होय, तो ते जग्याने बीजा पुरुषे स्वीकारी होय के न स्वीकारी होय तो पण मूल गुणथी दोषित होवाथी तेमा उच्चार प्रश्रवण न करवुं.

ते साधुए यावतिक स्थंडिलमा अपुरुषातर कृतमा स्थंडिल न जाय; पण बीजाए वावर्यां पछी तेनो उपयोग पोते पण करे, वळी उत्तर गुण अशुद्ध ते खरीद करी होय, बदले लीधी होय विगेरे कारणे दोषित होवाथी तेमा स्थंडिल न जाय, अथवा स्थंडिलनी जग्यामाथी कंद विगेरेने छोकरा विगेरे बहार काढे, अथवा, ते जग्यामां कंद विगेरे नाखे तो तेमां साधुए स्थंडिल न जवुं तथा स्कंध पीढ माचडो माळो अट्टप्रासाद विगेरेनी अधर जग्या के उची जग्या के बीची जग्या ज्या समाधीची न बेसाय तेवी जग्याए स्थंडिल न जवुं, तेज प्रमाणे सचित्त पृथ्वी विगेरे उपर स्थंडिल न जवुं भिनी होथ, सचित्त रजवाळी होय, माटो करोळीयानां जाळा, सचित्त पत्थरनी शिला, माटीना डेफा, धुलना कीडावाळुं लाकडुं के नाना जंतुथी व्याप्त करोळीयाना जाळाना समुदायथी व्याप्त होय के तेवुं कंद पण अमामुक स्थान होय त्या स्थंडिल न जवुं.

से भि० से जं० जाणे०—इह खलु गाहावई वा गाहावइपुत्र वा कंदाणि वा जात्र बीयाणि वा परिसाडिंसु वा परिसाडिति वा परिसाडिस्सति वा अन्न० तह० नो उ० ॥ से भि० से जं० इह खलु गाहावई वा गा० पुत्रा वा सालीणि वा बीहीणि वा मुगाणि वा मासाणि वा कुलत्याणि वा जत्राणि वा जवजत्राणि वा पइरिंसु वा पइरिति वा पइरिस्सति वा अन्नयरुंसि वा तह० थंडि० नो उ० ॥ से भि० २ जं० आमोयाणि वा घासाणि वा भिलुयाणि वा विज्जुलयाणि वा

तहप्पगारंसि थं० उच्चारं नो वोसि० ॥ से भि० से जं० वहवे समणमा० कि० व० अतिही समुद्दिस्स पोणाइं भूयाइं
जीवाइं सत्ताइं जाव उहेसियं चेण्ड, तह० थंडिलं पुरिसंतगडं जाव वहियाअनीहडं अन्नयरंसि वा तह० थंडिलंसि नो
उच्चारपासवण० अह पुण एवं जाणिज्जा—अपुरिसंतगडं जाव वहिया नीहडं अन्नयरंसि तहप्पगारं० थं० उच्चारं
वोसि० ॥ पे० जं० अस्सिपडियाए कयं वा कारियं वा पामिच्चियं वा छन्नं वा ग्रंथं वा मडं वा लित्तं वा संमटं वा संप-
धुवियं वा अन्नयरंसि वा तह० थंडि० नो उ० ॥ से भि० से जं० पुण थं० जाणेज्जा, उह खलु गाहावइ वा गाहा० पुत्ता
वा कंदाणि वा जाव हरियाणि वा अंतराओ वा वाहि नीहरंति वहिया भो वा अतो साहरंति वा अन्नयरंसि वा तह०
थं० नो उच्चा० ॥ से भि० से जं० पुण० जाणेज्जा—खंधसि वा पीहंसि वा मंचसि वा मालंसि वा अटंसि वा पासायास
वा अन्नयरंसि वा० थं० नो उ० ॥ से भि० से जं० पुण० अणंतरहियाए पुढवीए ससिणिद्धाए पु० ससरक्खाए पु०
मडियाए मक्कडाए चित्तमंताए सिलाए चित्तमंताए लेलुयाए कोलावासंसि वा दासुंसि वा जीवपड्डियंसि वा जाव
मक्कडासंताणयसि अन्न० तह० थं० नो उ० ॥ (मू० १६५)
कोड साधु कोड वखते दट्टी पेसाव करवानी ताम्मीदे पीडातो होय अने रस्तामां तेवी छुटनी जग्या न मळे तो तेजे कुंडी
अथवा तेबु योग्य साधन समाधि माने मेळवी तेमां स्थंडिल जड परठवी आववुं, पण जो पोतानी पासे हाजर न होय तो बीजा
साधु पासे याचवुं अने तेनी प्रतिलेखना विगरे करीने ते उपयोगमां लेवुं, आथी एम मूचय्युं के स्थंडिल पेसावने रोक्का नहि,
वली शंका थाय पहेलाज वने त्यां लगी साधुए नीकळवुं, अने ज्यां स्थंडिल जाय त्यां प्रथम देखे के डंडा के नानाजंतु कीडीओ

છે, ત્યાં કેવી જમીન ઉપર સ્થંડીલ માત્રું (ઘાડાં પેસાંચ) કરબું. તે વતાવે છે, એના નામ. નિષ્પન્ન નિલેપામાં ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ ઇયું નામ છે, તેની નિરુક્તિને માટે નિર્યુક્તિકાર કહે છે,

ઉચ્ચાવહ સરીરાઓ ઉચ્ચારો પસવદત્તિ પાસવર્ણં । તં કહ આચરમાણસ્સ હોડ સોહો ન અદ્યારો ? ॥ ૩૧૨ ॥

શરીરમાંથી જોરથી દૂર કરે. અથવા મેલ સાફ કરે [ચરે] તે ઉચ્ચાર (વિષ્ટા) છે, તથા પ્રકર્યથી શ્રવે (નીકલે) તે પેસાંચ એકિકા (આ શબ્દ કેટલી જગ્યાએ તેજ રૂપે વંપરાય છે, એટલે નિશાલમાં છોકરાને પેસાંચ કરવા જબું હોય તો માસ્ટરને કહે કે માસ્ટર એકી જાડ ?) આ સ્થંડિલ તથા માત્રુ કેવી રીતે કરે તો અતિચાર ન લાગે તે પછીની ગાયમા વતાવે છે,

મુણિના છક્કાયદયાવરેણ સુત્તધણિયંમિ આંગાસે । ઉચ્ચારવિડસગ્ગો, કાયવ્વો અપ્પમત્તેણં ॥ ૩૧૨ ॥

છ જીવ નિકાયના રક્ષણમા પ્રયત્ન કરનાર સાધુએ હવે પછી કહેવાતા મૂત્ર પ્રમાણે સ્થંડિલમા ઉચ્ચાર પ્રશ્રવણ. અપ્રમત્તપણે કરવા. નિર્યુક્તિ અનુગમ પછી સૂત્ર અનુગમ કહે છે,

સે. મિ. ઉચ્ચારપાસવણકિરિયાએ ઉવ્વાહિજ્જમાણે સયસ્સ પાંયપુંછણસ્સ અસંડેએ તઓ પન્છા સાહમ્મિયં જાડ્જા ॥ સે મિ. સે જ પુ. થંડિલ્લ જાણિજ્જા સઅંડં. તહં થંડિલંસિ નો ઉચ્ચારપાસવણં વોસિરિજ્જા ॥ સે મિ. જં પુણ. થં. અપ્પપ્પાણં જાત્ર સંતણયં તહં થ. ઉચ્ચા. પં. એગ સાહમ્મિયા સં. અર્સિ. પં. એગ સાહમ્મિણિ સં. અર્સિ. પં. વહવે સાહમ્મિણીઓ સં. અર્સિ. પં. વહવે સમણ. પગ-ણિય ૨ સમુ. પાણાં-૪ જાત્ર ઉદ્દેસિયં ચેણ્હ, તહં થંડિલ્લં પુરિસંતરકડ. જાત્ર વહિયાનીહડં વા અની. અન્નચરંસિ વા

रिति निसीहियं गामणाए ते नो'अन्नमन्नस्स कायं आलिगिज्ज वा विलिगिज्ज वा चुंविज्ज वा दंतेहि वा नहेहि वा अच्छिदिज्ज वा वुच्छि०, एयं खलु० जं सव्वहेहिं सहिए समिए सया जएज्जा, सेयमिणं मन्निज्जासि ति वेमि ॥ (सू० १६४) निसीहियासत्तिकयं ॥ २-२-९ ॥

ते उत्तम साधु रहेला स्थानमां अयोग्यताना कारणे बीजे स्थळे भणवानी जग्याए जवा इच्छे, तो त्यां इंडां वगेरे पड्यां होय तो अप्राप्तुक जाणीने न जाय, पण इंडां विनानीं फासु जग्या होय ते ग्रहण करे, आ प्रमाणे बीजां सुत्रो पण शय्या माफक समजवां ते पाणीथी उत्पन्न थयेलां कंद विगेरे पड्यां होय तो ते जग्याए पण भणवा न वेसे. त्यां गया पळीनी विधि कहे छे—त्यां गयेला वे त्रण के वधारे साधु होय तो परस्पर एकेकनीं कायानो स्पर्श न करे, तेम जेनाथी मोहनो उद्य थाय तेम वळगे पण नहि, तथा कंदर्प प्रधान जेमां छे एवुं मुख चुंवन विगेरे न करे, (मोहाने मोहुं न लगाडे) आज वर्तोन साधुनुं सर्वस्थ छे, अने तेथीज वधां परलोकना प्रयोजनवडे युक्त छे, तथा ते प्रमाणे वर्तनार पांच समिति पाळतो जींदगी सुधी संयम अनुष्ठान आचरे, अने आज परम कल्याण छे, एवुं उत्तम साधु माने.

निषीधिका नामनुं बीजुं अध्ययन समास थयुं

उच्चार प्रश्रवण—त्रीजुं अध्ययन.

हवे त्रीजुं सत्त्वैकक अध्ययन कहे छे, तेनो पूर्वना अध्ययन साथे आ प्रमाणे संबंध छे, ते गया अध्ययनमां नपीधिका कही

आभारस्स भगवओ चउत्थ-चूलाइ एस निज्जुत्ती । पंचमचूलनिसीहं तस्स य उवरिं भणीहामि ॥ ३४४ ॥
 सत्तहि छहिं चउचउहिं य पंचहि अट्ठ चउहि नायव्वा । उदेसएहिं पढमे सुयखंधे नव य अज्झयणा । ३४५ ॥
 इक्कारस तिति दोदो दोदो उदेसएहिं नायव्वा । सत्तय अट्ठयनवमा इक्कसरा हुंति अज्झयणा ॥ ३४६ ॥
 तथा महापरिज्ञा नामनुं अध्ययन विच्छेद जवाथी नेनी निर्युक्तिनुं विवरण टीकाकारे न करवाथी नीचे सुकी छे—
 पाहण्णे महसदो परिमाणे चेव होइ नायव्वो । पाहण्णे परिमाणे य छन्विहो होइ निक्खेव्वो ॥ १ ॥
 दव्वे खित्ते काले भावंमि य होती या पढाणा उ । तेसि महासदो खलु पाहण्णेणं तु निप्फन्नो ॥ २ ॥
 दव्वे खित्ते काले भावंमि य जे भवे मंहता उ । तेसु महासदो खलु पमाणओ होति निप्फन्नो ॥ ३ ॥
 दव्वे खित्ते काले भावपरिणा य होइ बोद्धव्वो । जाणणं ओववक्खणओ य दुविहा पुणेक्केका ॥ ४ ॥
 भावपरिणा दुविहा मूलगुणे चेव उत्तरगुणे य । मूलगुणे पंचविहदुहाविहा पुण उत्तरगुणेषु ॥ ५ ॥
 पाहण्णेण उ पगय परिणाएय तहय दुविहाए । परिणाणेषु पढाणे महापरिणा तओ होइ ॥ ६ ॥
 देवीणं मणुर्णं तिरिक्खजोणीगयाण इत्थीणं । तिन्निहेण परिचाओ महापरिणाए निज्जुत्ती ॥ ७ ॥

आचाराङ्गसूत्र समाप्तं थयुं.

इति श्रीआचारांगसूत्रं समाप्तम्

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

(श्रीमुधमस्वामीण रचेलुं अने श्रीश्रुतकेवलीभद्रवाहुरचित निर्युक्तिसहित)

॥ आचाराङ्गसूत्रम् ॥ भाग पहलो ॥

(मूळ अने शीलाङ्काचार्ये रचेली टीकाना भाषांतरसहित)

जामनगरनिवासी स्व० पण्डित हंसराजभाइ शामजीना स्मरणार्थ

छपावी प्रसिद्ध करनार—पण्डित हीरालाल हंसराज (जामनगरवाळा)

संवत् १९८८

पडतर किंमत रु. २-८-०

श्रीजैनयास्फुरोदय प्रिन्टिंग प्रेसमा छाप्युं जामनगर.

प्रति २००

श्रीजैन मन्दिर, पणजी

श्रीजैन मन्दिर

श्रीजैन मन्दिर

॥ श्रीआचारांगसूत्रम् ।

(मूळ अने शीलांकाचार्ये रचेली टीकानुं भाषान्तर

(भाग पहलो)

छपावी प्रसिद्ध करनार—पण्डित श्रावक हीरालाल हंसराज (जामनगरवाळा)

जयति समस्त वस्तु पर्याय विचारा पास्त तीर्थिकं । विहिते कैक तीर्थ नय वाद समूह वशात्प्रतिष्ठितम् ।
बहुविधभङ्गि सिद्ध सिद्धान्त विधूनिता मलमलीमसम् । तीर्थमनादि निधनगतमनुपममादिनतंजिनेश्वरैः१
जेणे बधी वस्तु तथा तेना पर्यायना विचार बताववा वडे बीजां तीर्थो (मन्तव्योने दूर कर्था छे अने एके एक तीर्थना नयवादना
समूहने लीधे प्रतिष्ठा पामेळुं अने बहु प्रकारे भंगी बताववा वडे सिद्ध करेला सिद्धान्तथी, जेणे कुमार्ग रुप मळनी काळाश धोइ

નાલી છે, તથા અનાદિનિધન (સર્વદાપણાને) ને પામેલું છે; અને અનુપમ તથા જિનેશ્વરોણ્ ઉપદેશ આપતા પહેલાંજ જેને નમસ્કાર કર્યો છે તે તીર્થ જયવન્તુ વર્તે છે.

આચારશાસ્ત્રં સુવિનિશ્ચિતં યથા, જગદ્ વીરો જગતે હિતાયયઃ ।

તથૈવ કિશ્ચિદ્ગદતઃ સઽવમે, પુનાતુ ધીમાન્ વિનયાર્પિતા ગિરઃ॥

જેવીરીતે શ્રીવીર ભગવાને જગતના હિતને માટે સામીરીતે નિશ્ચય કરેલા આચારશાસ્ત્રને વર્ણવ્યું તેવીજરીતે તે શ્રીબુદ્ધિપૂર્ણ વીર ભગવાન પોતે કંઈક બોલનાર ઇવાની આ મારી વિનયથી અર્પણ કરેલી વાણી તેને પવિત્ર કરો.

શસ્ત્રપરિજ્ઞા વિવરણ, મતિવહુગહનં ચ ગન્ધહસ્તિ કૃતમ્ । તસ્માત્સુખ વોધાર્થં શૃહ્યામ્યહ મજ્જસા સારમ્ ।

ગન્ધહસ્તિ આચાર્યે કરેલું ‘શસ્ત્ર પરિજ્ઞાનું’ વિવરણ વહુ મહેનત લીધા છતાં પણ ન સમજી શકાય તેવું હોવાથી તેનો જલ્દી અને થોડી મહેનતે વોધ થાય (સમજીશકાય) તેટલા માટે તેનો સાર માત્ર ગ્રહણ કરું છું.

અહિં નિશ્ચયે રાગ દ્વેષ મોહ વિગેરેથી હારેલા સર્વ સંસારી જીવો જે શરીર અને મન સંવન્ધી અનેક અતિ કડવાં દુઃખોના સમૂહથી પીડાયેલા છે, તે દૂર કરવાને માટે દેય ઉપાદેય પદાર્થનું જ્ઞાન મેળવવા તેમણે યત્ન કરવો જોઈએ, તે યત્ન વિશિષ્ટ વિવેકવિના ન થાય, અને તે શ્રેષ્ઠ વિવેક જે આપ્ત પુરુષ અશોષ (તમામ) અતિશય (અતીન્દ્રિય જ્ઞાન વિગેરે)નો સમૂહ પ્રાપ્ત કરેલા હોય, તેમના ઉપદેશ વિના ન મળે અને તે આપ્ત પુરુષ રાગ, દ્વેષ, મોહ, વિગેરે દોષોને સર્વથા ક્ષય કર્યાંથી યાય, તે દોષ રહિત જિનેશ્વરજ છે

તેથી અમે અહંનુ જિનેશ્વરના વચનનો અનુયોગ (અર્થકથન) કરીએ છીએ તે ચાર પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે છે.

૧. ધર્મકથાનુયોગ, (૨) ગણિતાનુયોગ (૩) દ્રવ્યાનુયોગ અને (૪) ચરણ કરણાનુયોગ. તેમાં ધર્મ કથાનુયોગ ઉત્તરાધ્યયન વિગેરે ગણિતાનુયોગ સૂર્યપ્રદ્વસિ વિગેરે દ્રવ્યાનુયોગ ચૌદ પૂર્વે તથા સંમતિ વિગેરે ન્યાયના ગ્રંથો, અને ચરણકરણાનુયોગ તે આ આચારો-નાદિસૂત્ર છે તે ચોથો અનુયોગ વધામા મુખ્ય છે કારણકે વાકીના ત્રણમા તેનો અર્થ બતાવેલો છે. કહેલ છે કે—

“ચરણ પલિવત્તિ હેઠં જેણિયરે તિણિણ અણુઓગ”ત્તિ (તથા) ચરણ પલિવત્તિ હેઠં, ધમ્મ કહા કાલદિવલ-માદીયા । દવિએ દંસણ સોહિ, દંસણ સુદ્ધસ્સ ચરણં તુ ॥ ૧ ॥

ચારિત્રના સ્વીકારને માટે વાકીના ત્રણ અનુયોગો છે વલી ચરણના સ્વીકારનાં કારણો ધર્મ કથા કાલ અને દિક્ષાદિક છે. દ્ર-વ્યાનુયોગથી દર્શન શુદ્ધિ (સાચા તત્ત્વત્વર આસ્થા) અને તેનાથી ચારિત્ર ગ્રહણ થાય છે. ગણધરોએ પણ તેથીજ તેનું પ્રથમ વિવેચન કર્યું છે. તેથી તે પ્રમાણે આચારાંગનો પહેલો અનુયોગ કરીએ છીએ. હવે તે અનુયોગ મોક્ષ દેનારો હોવાથી તેમા વિદ્યન હોવાનો સંભવ છે કહેલ છે કે—

શ્રેયાંસિ બહુ વિદ્ધનાનિ, ભવન્તિ મહતામપિ । અશ્રેયસિ પ્રવૃત્તાનાં, કાપિ યાન્તિ વિનયકાઃ ॥ ૧ ॥

જેટલાં સારા કાર્યો છે તેમાં મોટાઓને વિદ્ધનો પણ આવે છે પણ અકલ્યાણમા પ્રવર્તનારાઓને કોઈપણ જગોએ વિદ્યન આવતું

નથી દૃષ્ટ છે તેઓ મમે તેમ વર્તે છે તેને કોઈ અટકાવતું નથી, તો સર્વ વિદ્વન્નો નાશ થવા માટે મંગલ કહેવું જોઈયે, તે મંગલઆદિ મધ્ય અને અન્ત દ્વા ત્રણ ભેદે છે, તેમાંનું ' સુયમે આત સંતેજં ભગવયા દ્વા મયલાય ' આ ભગવાનનુ વચન હોવાથી પ્રથમ મંગલ છે, અથવા શ્રુત દૃષ્ટ શ્રુતજ્ઞાન તે નંદીમૂત્રમાં ગણાતું હોવાથી મંગલ છે, એ મંગલ વિના વિદ્વને ઇન્દ્રિય શાસ્ત્રના અર્થને પાર પહોંચવાનું કારણ છે, મધ્ય મંગલ લોકસાર અધ્યયનના પાંચમા ઉદ્દેશાનું સૂત્ર છે. ' સેજહાકે વિદ્વદ્ધ સમંસિ ભોમ્મે ઉવ-સંતરણ સારવલમાણે ' અહીં હૃદ (કુડ)ના ગુણો વડે આચાર્યોના ગુણોનું કીર્તન છે અને આચાર્યો પાંચ પરમેષ્ઠીમાં હોવાથી મંગલ છે. આ મળેલા ઇન્દ્રિયશાસ્ત્રાર્થને સ્થિર કરવા માટે છે. છેલ્લું મંગલ નવમા અધ્યયનમાં છેલ્લું સૂત્ર છે ' અભિ નિવ્વુદે અમાઈ આવક હાણ મગવં સમિયાસી ' અહિં અભિનિર્વૃત્તનું ગ્રહણ ' સસાર મહાતરુ કંદ ' ને છેડીને સ્વાત્રીથી ધ્યાન કરવાનું હોવાથી મંગલ છે (દીક્ષા પાલનારે દમ ચોક્કસ માનવું કે હવે મને સસાર ભ્રમણ નહિ થાય) આ છેવટનું મંગલ શિષ્ય અને પ્રશિષ્ય તેનો પરિવાર કાયમ રહેવા માટે છે (કે જે સૂત્રો ધર્મીને સ્વપરને પ્રતિબોધે છે) અધ્યયનમાં મૂત્રો મંગલપણે વતાવવાથી અધ્યયનોનું પણ મંગલ-પણું જાણી લેવું તેથી વિશેષ કહેતા નથી અથવા આ આલું શાસ્ત્રજ્ઞાનરૂપ હોવાથી મંગલ છે અને જ્ઞાનથી સકામ નિર્જરા થાય છે. નિર્જરામાં તેની ચોક્કસ સ્વાત્રી છે. લલ્લુ છે કે—

જે અન્નાણી કમ્મં, સ્વેદં બહુયાહિં વાસ કોહીહિ તંનાણી તિહિં ગુત્તો, સ્વેદં ઉસ્સા સમિત્તેણં ॥ ૧ ॥

ક્રોડો વર્પે અજ્ઞાની જે કર્મ સ્વપાવે તે જ્ઞાની અને ત્રણ ગુપ્તિનો ધરનારો શ્વાસોશ્વાસ માત્રમાં સ્વપાવે છે, મંગલ શબ્દનું નિરુક્ત

(પદોને તોડીને અર્થ કરવો તે) આ છે, મને ખવથી દૂર કરે તે મગલ અથવા મને, મલ એટલે વિદ્વન ન થાઓ, અથવા મલ એટલે નાશ, શાસ્ત્રનો ન થાઓ (મારું મેળેલું સ્થિર અને ઉપયોગી થાઓ) અહીં વાકી રહેલ આક્ષેપ (વાદીની શંકા) અને પરિહાર (સ-માધાન) વિગેરે અન્ય ગ્રન્થોથી જાણવા. હવે આચારનો અનુયોગ કરે છે અર્થનું કહેવું તે અનુયોગ, અથવા સૂત્રની પહેવાડે અર્થ બતાવવો તે એટલે પહેલું સૂત્ર મળાવવું અને પછી તેનો અર્થ વતાવવો અથવા અણુ તે નાનું સૂત્ર તેનો વિશાલ અર્થ કહેવો તે, તે આ પછીના કહેવાતા દ્વારો વડે જાણવું તે આ મમાળે છે.

નિવચેવેગઢનિરુત્તિવિહિપવિત્તી ય કેળ વા કસ્સ તદારભેયલવલ્લણ, તદરિહપરિસા ય સુત્તત્થો ॥૧॥

(આ દશવૈકાલિકસૂત્રની નિરુત્તિની પાંચમી ગાથા છે) તેમાં નિર્લેષો નામ વિગેરે સાત પ્રકારે છે. નામ અને સ્થાપના એ બે નિ-લેષા સુગમ છે. દ્રવ્યથી અનુયોગ બે પ્રકારે છે આગમથી તેમાં આગમથી જ્ઞાતા હોય પણ તેમાં ઉપયોગ ન રાખે, અને નોઆગમથી જ્ઞાતીર, મવ્ય શરીર, અને તેનાથી જુદો અનેક પ્રકારે છે. દ્રવ્ય વડે એટલે સાટિકા (લ્હડી) વિગેરેથી, અથવા દ્રવ્યનો એટલે આત્મા પરમાણુ વિગેરેનો અનુયોગ અથવા દ્રવ્યમાં એટલે નિપજા વિગેરેમાં અનુયોગ થાય, તે દ્રવ્યાનુયોગ, ક્ષેત્રાનુયોગમાં, ક્ષેત્રવડે, ક્ષેત્રનો, અથવા ક્ષેત્રમાં અનુયોગ તે આ પ્રમાણે છે કાઠ વડે કાઠનો અથવા કાઠમાં અનુયોગ જાણવો, વચનાનુયોગ તે એક વચન વિગેરેથી જાણવા. હવે મંત્રાનુયોગનું વર્ણન કરે છે તે બે પ્રકારે આગમથી, અને નો આગમથી, આગમથી જ્ઞાતા અને ઉપયોગ રાખનાર, નોઆગમથી ઔપશમિક વિગેરે ભાવો વડે તેઓના અર્થનું કહેવું, આ શિવાય વાકીનું આવશ્યકસૂત્રથી

જાણવું, કારણ કે અહિં તો અનુયોગ માનનો ત્રિપય છે.

આ અનુયોગ આચાર્યને આગ્રીન હોવાથી, કોણે કર્યો, તે દ્વાર વતાવે છે, તેનાં ઉપક્રમ વિગેરે ચાર દ્વાર છે. તે ઘણા ઉપયોગી હોવાથી વતાવે છે. કોણે કર્યું અને તે કેવા જોડણ તે વતાવે છે. અહીં આચાર્યના છત્રીશ ગુણો વતાવે છે.

દેશ કુલ જાઈ રૂચી સંઘયણી ધિદ્જુઓ અણાસંસી, અવિકત્થણો અમાઈં થિર પરિ વાડી ગહિય વઘ્નો । ૧
જિય પરિસો જિયનિદ્ધો મઙ્ગત્થોદેસકાલ ભાવન્નૂ, આસન્ન લઙ્ગ પઙ્ગમો ણાણાવિહ દેસ ભાસણૂ । ૨
પંચ વિહ આયારે જુત્તો સુત્તત્થ તદુ ભય ત્રિહિન્નૂ, આહરણ હેઠ કારણ ણય ણિટણો ગાહણા કુસલો । ૩
સસમય પરસમય વિઙ્ગ ગમ્મીરો દિત્તિમં સિવોસોમો ગુણસય કલિઓજૂત્તો પચયણ સારં પરિકહેઠ । ૪

આર્ય દેશમા ઉત્પન્ન થયેલ તે વધાને સહેલાઈથી વોધ આપી શકે છે પિતાનું કુલ તે રક્ષાકુ વિગેરે તથા જ્ઞાતકુલ, તે શ્રેષ્ઠ હોવાથી માથે આવેલા વોજાને ડપાડતાં થાકતા નથી ' માતાની જાતિ ' તે ઉત્તમ હોય તો વિનયાદિક્ક ગુણપાલો થાય છે, અને ડયા સુન્દર આકૃતિ ત્યાં ગુણો રહે છે તેથી રૂપ લીધું, સંહનન અને ધીરજ આ વેચી યુક્ત હોય તો ઉપદેશ વિગેરેમાં સ્લેદ ન પામે, અનાશસી હોવાથી સાંભળનારા પાસે વસ્ત્રાદિક ન પામે અવિકત્થન હોવાથી હિતમિત વોલનારો છે અપાયી તે કપડી ન હોવાથી સર્વત્ર વિશ્વાસ કરવા યોગ્ય છે, સ્થિર પરિપાટી તે મળેલા મૂલ તથાઅર્થને ન મૂલે, ગ્રાહ્ય પામ્ય તેની આજ્ઞા વધા માને, જીત પર્વદ

રાજા વિગેરેની મોટી સયાઓમાં હારે નહિ, જીત નિદ્ર હોવાથી નિદ્રાહુ શિષ્યોને અપ્રમાદીપણે સહેલાઈથી જગાડે, મધ્યસ્થ હોવાથી વધા શિષ્યોને યોગ્યરીતે રાખે છે, દેશકાલ ભાવનો જાણનાર હોવાથી સુખથી ગુણ પ્રાપ્તિના દેશોમા તિચરે છે, આસન્ન લબ્ધ પ્રતિભા (હાજર જવાવી હોવાથી) શીઘ્ર પરવાદીના ઉત્તર આપવામા સમર્થ છે, પોતે જુદી જુદી ભાષાની વિધિ જાણતો હોય તો જુદા જુદા દેશમાં જન્મેલા શિષ્યોને સહેલાઈથી સમજાવી શકે છે, જ્ઞાનાદિ પાંચ આચારે યુક્ત હોવાથી તેમનું વચન માનનીય છે. સૂત્ર અર્થ વન્નેની વિધિ જાણતો હોવાથી જોઈએ તેવીરીતે ઉત્તસર્ગ અપવાદના પ્રપચને વતાવે છે. હેતુ ઉદાહરણ, નિમિત્ત, નય તેના વિસ્તારને જાણનારો, વ્યાકુલ થયા વિના, હેતુ વિગેરે વરાવર વતાવે છે. ગ્રાહણા કુશલ હોવાથી ઘણી યુક્તિઓથી શિષ્યોને સમજાવે છે, જૈન અને વીજા મતોનો જાણીતો હોવાથી દરેકની સ્થાપના અને સ્વંદન કરે છે. ગંધીર તે સ્વંદને સહેનારો, અને દીપ્તિમાન તે પરના તેજમાં ન અંજાય, શિદના હેતુથી શિવ ઇટલે તે ડ્યા વિચરે ત્યાં મરફી વિગેરે રોગોની શાંતિ થાય, સૌમ્ય હોવાથી તેને દેખીને લોકોની આલ્ખો આનંદ પામે, સેંકડો ગુણોથી યુક્ત તે પ્રશ્રય (ધક્તિ) વિગેરેથી યુક્ત આ પ્રમાણે સૂરિ (આચાર્ય) પ્રવચનના કથનમાં યોગ્ય જાણવો. (આવા ગુણોવાલા આચાર્ય સૂત્ર અર્થ ધળાવે) એ અનુયોગના મોટા નગરમાં પેસવાની માફક (જૈનસિદ્ધાંતમાં પેસવાને માટે ચાર અનુયોગ દ્વારો તેજ વ્યાખ્યાન અંગ છે) તે કહે છે. ૧ ઉપક્રમ, ૨ નિક્ષેપ, ૩ અનુગમ, ૪ નય, તેમાં ઉપક્રમ તે ઉપક્રમણ અથવા જેના વડે ઉપક્રમ કરીએ અથવા જેનો કરીએ તેનો અર્થ આ થાય છે કે કહેવાના શાસ્ત્રને પૂરુ સમજાવવા માટે શિષ્યનું તે તરફ લક્ષ સ્વેચ્છુ તે ઉપક્રમ આ ઉપક્રમ, વે પ્રકારે છે (૧) શાસ્ત્ર સંવંધી તથા (૨) લોક સંવંધી શાસ્ત્ર સવધી અનુપૂર્વી નામ, પ્રમાણ, વક્તવ્યતા, અર્થાધિકાર, અને સમવતાર, એમ છ પ્રકારે છે.

નિક્ષેપણ તે નિક્ષેપો જેનાવડે જેનાર્થીજેમાં થાય તે નિક્ષેપ છે. ઉપક્રમમાં લાવેલા સાંબલનાર શિષ્યને પાસે લાવીને કહેવાના શાસ્ત્રનું નામ વિગેરે વતાવવું. તે ત્રણ પ્રકારે છે. ઓઘનિષ્પન્ન, નામનિષ્પન્ન, સૂત્રાલાપકનિષ્પન્ન, તેમાં અંગ અધ્યયન વિગેરેનું સામાન્યનામ સ્થાપવું તે ઓઘનિષ્પન્ન છે, અને આચાર, શાસ્ત્ર, પરિજ્ઞા, વિગેરે વિશેષ અધિધાન નામ સ્થાપવું અને સૂત્રના આલાવાનું નામ વિગેરે સ્થાપવું, તે સૂત્ર આલાપકનિષ્પન્ન જાણવું.

હવે અનુગમ કહે છે. જેનાવડે અથવા જેનાથી અથવા જેનામાં અનુગમન થાય તે અનુગમ જાણવો એટલે તે અર્થનું કથન છે. આ અનુગમ નિર્યુક્તિ અનુગમ, અને સૂત્રાનુગમ, એમ બે પ્રકારે છે. પહેલો નિર્યુક્તિ અનુગમ, ત્રણ પ્રકારે છે. નિક્ષેપ નિર્યુક્તિ, તથા ઉપોદ્ઘાત નિર્યુક્તિ, તથા સૂત્ર સ્પર્શિત નિર્યુક્તિ અનુગમ છે. તેમાં પહેલો નિક્ષેપ પોતે છે તેમાં સામાન્ય વિશેષ કહેવાવડે ઓઘ નિષ્પન્ન અને નામ નિષ્પન્ન, એ બે નિક્ષેપાવડે કહેલો સૂત્રની અપેક્ષા છે. તેનું લક્ષણ હવે પછી કહેશે, ઉપોદ્ઘાત નીચે આપેલી આ બે માથાઓથી જાણવો.

ઉદેસે ણિદેસે ચ, ણિગમે લેત્તકાલપુરિસે ચ, કારણપચ્ચયલક્ષણ ણે સમોચારણાણુમણ ॥ ૧ ॥

કિં કતિવિહં કસ્સ કહિં કેસુ કહં કેચ્ચિરં હવદ્દ કાલં । કદ્દ સં તરમચ્ચિરહિયં ભવાગરિસ ફાસણણિરુત્તી ।
ઉદેશો, નિર્દેશ, નિર્ગમ, ક્ષેત્ર, કાલ, પુરુષ, કારણ, પ્રત્યય, લક્ષણ, નયો, સમાવતાર, અનુમત, ॥૧॥ શું, કેટલા પ્રકારનું, કોનું, ક્યાં, કોનામાં, કેવીરીતે, કેટલો કાલ છે, કેટલું અંતરાવાલું, અંતર રહિત, ભાવાકર્ષ સ્પર્શના નિરુક્તિ જાણવું ॥ ૨ ॥

હવે સૂત્ર સ્પર્શિક નિર્યુક્તિ; અનુગમ કહેવા માટે સૂત્રોના અગ્રવચના આલેખને નયો વડે સમાધાન કહેવાનું છે તે અનુગમ સૂત્ર સાથે થાય છે તે સૂત્ર સૂત્રના અનુગમોમાં છે. તે સ્વાચારણરૂપે તથા પદચ્છેદ રૂપે છે, અનંત ધર્મવડે અધ્યાસિત (યુક્ત) વસ્તુ છે. તે એકજ ધર્મવડે દોરે છે. એટલે વિભાગ પાડે છે. તે જ્ઞાન વિશેષ 'નયો' છે. તે નૈગમ વિગેરે સાત છે, હવે આચારાંગના ઉપક્રમ વિગેરે અનુયોગ દ્વારોનું યોગ્યરીતે થોડું કહેવાની ઇચ્છાવાળા વધાં વિધનો શાન્ત કરવાને તથા મંગલ માટે, તથા વિદ્વાનોની પ્રશ્નિ માટે, સવન્ધ, અભિધેય, પ્રયોજન, વ્રતાવનાર નિર્યુક્તિની ગાથાને નિર્યુક્તિનાર કહે છે.

વંદિતુ સર્વસિદ્ધે જિણે અ અણુઓગદાયણ સંભવે । આચારસ્સ ભગવઓ નિરજ્જુતિં કિત્ત ઇસ્સામિ ॥૧॥

તેમા ' સર્વ સિદ્ધોને તથા જિનેશ્વરોને વંદીને ' આ વોલવાથી મંગલ વચન છે. 'અનુયોગ' દાયકોને કહેવા વડે સમ્બન્ધ વચન થયું ' આચારાંગસૂત્રનું ' તે અભિધેય વચન છે. ' નિર્યુક્તિ કરીશ. ' તે પ્રયોજન વ્રતાવ્યુ આ ટુંકામાં અર્થ છે. પણ અવયવનો અર્થ કહે છે ' વદ ' ધાતુ નમસ્કાર અને સ્તુતિ અર્થમાં છે. તેમા નમસ્કાર કાયા વડે ધાય. અને સ્તુતિ વાણી વડે થાય; આ વચ્ચેનો ભાવ મન વડે થાય, તેથી મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ વડે પણ નમસ્કાર કર્યો જાણવો. હવે સિદ્ધ શબ્દનો અર્થ કહે છે જેમણે કર્મો વાળી નાખ્યા તે સિદ્ધ, એટલે સર્વથા કર્મથી રહિત જીવ તે સિદ્ધ જાણવો, અને વધા શબ્દ સાથે લેતાં વધા સિદ્ધ જાણવા, એટલે પંદરભેદે સિદ્ધ થાય છે તે તીર્થ અતીર્થ, અનંતર, પરંપર, વિગેરે પણ સિદ્ધોના ભેદ જાણવા ' તે વધા સિદ્ધોને નમસ્કાર કરીને ' આ સંબંધ છે. તે વધે જોડવો, રાગ દ્વેષને જે જીતે તે જિન જાણવા તેજ તીર્થકર છે, તે અતીત, અનાગત, અને

વર્તમાન, એ ચરણ કાઢના સર્વ ક્ષેત્રમાં રહેનારાં પૃથ્વે પદ્મ સ્વર્ગ ભૂમિ વિગેરે સ્થાનમાં રહેલા તેમને પણ નમસ્કાર કર્યો અને અનુયોગ રહેનારા મુર્ધ્નસ્વામિ વિગેરેથી લઈને, બદ્ધવાહુ જે નિયુક્તિસ્કાર છે, તે પોતાનાથી પૂર્વના આચાર્યોને નમસ્કાર કરે છે. આ નમસ્કારમાં એમ પણ આજ્ઞાય વતાવવાથી, પોતાની સ્તેષ્ઠા દૂર કરી જાણવી અને પોતે પણ ગુરુ પાસે જે જાણ્યું તે કહ્યું ‘કૃત્વા’ આ અભ્યય વડે પૂર્વ અને ઉત્તર ક્રિયાનો સંયમ છે તે વચાને છે. પૃથ્વે નમસ્કાર કરીને યથાર્થ નામવાલા આચાર ભગવત્ ની, નિર્ચુમ્ભિત કરશે ભગવત્ શબ્દથી આચારાગ મળનારને અર્થ, ધર્મ મયત્ન, ગુણની પ્રાપ્તિ થશે તેથી તે ભગવાત્ વિશેષણ વાપર્યું છે. નિર્ચુમ્ભિત પૃથ્વે નિશ્ચય અર્થે વતારનાર યુક્તિ તેને કહી જ પૃથ્વે અંદર રહેલી નિર્ચુમ્ભિતને પ્રત્યક્ષ કહી જ, ॥ ૧ ॥ હવે જેમી પતિજ્ઞા કરી છે તેજ રહેવાને નિષ્કેષાને યોગ્ય પદોને મુહૂર્ત વચીને આનાર્થે મહારાજન પૂરુષા કરીને કહે છે.

આચાર અંગ સુચલંબ, વંભ ચરણે તદેવ સત્થે ચ । પરિણામ સંજ્ઞાનિચ્છેવો તદ્દ દિસાણં ચ ॥ ૨ ॥

આચાર, અંગ, શુભ, સ્મૃત, વ્રત્ત, ચરણ, શનપરિણા, સંજ્ઞા, દિશા એ શબ્દોના નિષ્કેષા કરવા જોઈએ, તેમાં આચાર, વ્રત્ત, ચરણ, શબ્દ પરિણા, એ શબ્દો નામ નિષ્કેષામાં જાણવા તથા અંગ, શ્રુતસ્કર, શબ્દો ઓગ નિષ્કેષામાં અને સંજ્ઞા, દિશા, એ શબ્દો, મૂત્રાલાપકનિષ્કેષ નિષ્કેષામાં જાણવા પૃથ્વે દરેકના કેટલા નિષ્કેષા થાય તે વચાવે છે.

ચરણદિસાવજ્ઞાણં નિચ્છેવો ચતુષ્કો ય નાયવો । ચરણમિ છવિહો ચલુ સત્ત્વિહો હોઈડ દિસાણં । ૩ ।

ચરણ અને દિશા છોડીને ચાલીના ચાર શબ્દોના ચાર પ્રકારના નિષ્કેષ છે. ચરણનો છ પ્રકારનો અને દિશાનો સાત પ્રકારનો

નિર્દેશ જાણવો, અહિં ક્ષેત્ર ક્ષાલ, વિગેરે જ્યાં ઘટે ત્યાં યોજવાં ॥૩॥ નામ સ્થાપના વિગેરે ચાર પ્રકારે વધામાં વ્યાપે છે, તે કહે છે. જતથ ચ જં જાણિજ્ઞા નિર્વલેવં નિર્વલેવે નિરવસેસં । જતથવિચ ન જાણિજ્ઞા ચઠક્રયં નિર્વલેવે તતથ ॥૪॥

હ્યાં દટલે ચરણ, અને દિશા શબ્દની આદિમાં જે નિર્દેશો ક્ષેત્ર કાલ, વિગેરે સમ્બધી જાણે ત્યાં સંપૂર્ણ કરે હ્યા સંપૂર્ણ ન જાણે ત્યાં આચારાંગ વિગેરેમાં નામ સ્થાપના દ્રવ્યભાવ, એ ચાર નિર્દેશ કરે આ ઉપદેશ છે ગાથાર્થ પ્રદેશ અન્તરના પ્રસિદ્ધ અર્થના લા-
 ઘવને ઇચ્છનારા નિર્યુક્તિકાર ગાથા કહે છે—

इच्छनारा नियुक्ति कार गाथा कहें छे—
नवरं पुण नाणत्तं भावायारंमि तं वोच्छं ॥५॥

આયારે અંગમિ ય પુઠ્ઠુદિદ્ધો ચડક્કનિયલ્લવા । નવર પુજ માજિત વત્તમ્ । આ અંગનો ચતુરંગ અધ્યયનમાં છે. આ અંગનો નિષેપ છે, અને અંગનો પૂર્વ કહેલો નિષેપ છે, અને અંગનો પૂર્વ કહેલો નિષેપ છે, અને અંગનો પૂર્વ કહેલો નિષેપ છે.

उत्तराध्ययननु वीजु अध्ययन छे. अहीं जे विशेष छे ते कहाँ छैए, माधवारण कहैत नाणत्त ॥ ६ ॥

तस्से गठ पवत्तण, पढमंग गणी तहेव परिमाण । समाचार सार ते कहेवुं तथा पहलें भावाचारना एक अर्थवाला शब्दो कहेवा, तथा कये प्रकारे प्रवृत्ति थाय, ते आचारनु प्रवर्तन थयु ते कहेवुं तथा पहलें अंग छे ते वताववुं तथा गणी (आचार्य) तेनु केटला प्रकारनुं आ स्थान छे, ते कहेवुं तथा परिमाण वताववुं के आटलुं छे त-
था कयुं क्या समय छे ते वताववुं तथा सार कहेवो, आ द्वारावडे, पहला भाव आचारथी एनो भेद जाणवो आ समुदाय अर्थ

છે. एनो अवयवार्थं निर्युक्तिरुक्तं कहे છે.

આચારો આચાલો આગરોય આસાસો । આચરિસો અંગંતિ ય આહ્વણાઽઽજાઽહ આમોવત્સા ॥૭॥
જે વર્તનમાં મૂકાય તે આચાર જાણયો એ નામ વિગેરે ચાર નિષેષાયે જાણયો, નામસ્થાપના મુગમ છોડીને દ્રવ્ય નિષેષમાં જશ-
શરીર, ખવ્વ શરીર તથા વેનાથી જુદો (વ્યતિરિક્ત) દ્રવ્યાચાર આ માથા વડે જાણયો.

જામણધોયજવાસણ સિવત્સાવણ સુકરણાવિરોહીણિ । દ્વાણિ જાણિ લોણ દ્વાયારં વિયાણાહિ ।૮॥

નામન, ધાવન, માસન, શિક્ષણ, મુરુરણ, જે અપિરોધો દ્રવ્યો છે તે લોકોમાં દ્રવ્યાચાર જાણયો દશૈકાલીકમૃત્ર ત્રીજા અધ્યયન-
માં જુઓ (પેટ ખરવાને માટે આ લોકમાં જે કલા શિખાય છે તે દ્રવ્યાચાર જાણયો) માવઝાચાર જે પ્રકારે છે. ૧ લૌકિક,
૨ લોકોત્તર તેમાં લૌકિક તે જૈન શિમાયના ધર્મકૃત્યો છે જે અન્યદર્શનીઓ પંચરાત્રિ વિગેરેનો કરે છે તે જાણવો, અને લોકોત્તર
તે જ્ઞાનદર્શન વિગેરેનો પાંચ પ્રકારે જાણવો, તેમાં જ્ઞાનાચાર આઠ પ્રકારે છે.

કાલે વિણણ વહુમાણે ઉવહાણે તહા અણિણહવણે । વંજણઅરથતદુમયે, અઠ્ઠવિહો જાણમાયારો ॥૧॥

કાલમાં, વિનયથી, વહુમાનપૂર્વક, તપશ્ચર્યાની સાથે, ધનનાર મુસ્લો ગુણ ન ખૂલતાં મૂન અર્થ અને તે વન્ને શુદ્ધ ધણે તે આઠ
પ્રકારનો જ્ઞાનઆચાર છે, હવે દર્શનઆચાર આઠ પ્રકારનો છે તે વતાવે છે.

અને પાપનુ પ્રાયશ્ચિત લેવું ગુણીઓનો વિનય કરવો, નેમને યોગ્ય વસ્તુ પૂરી પાડવી, ધર્મજ્ઞાન મળવું, અશુભ ધ્યાન છોડીને નિર્મલ ધ્યાન કરવું, તથા કાઉસગ્ય કરવો, એ છ પ્રકારે અર્થ્યતર તપ છે. વીર્યાચાર અનેક પ્રકારે છે.

અણિગૂહિયબલચિરિઓ પરક્કમદ્ જો જહૂત્તમાડળે । જુંજદ્ય જહાથામં નાયઢ્વો વીરિયાયારો ॥ ૬ ॥

ધર્મના કામમાં, પરમાર્થના કામમાં, પોતાનું વલ અને ઉત્સાહ યથાયોગ્યપણે ઉપયોગમાં વાપરે એ વીર્યાચાર જાણવો. જેમાં ધર્મ-ક્રિયામાં વેસવું, ઉઠવું, નમસ્કાર કરવો, જવું, આવવું એ વધામાં વિધિપૂર્વક ઉછાસથી ચિત્ત સ્થિર રાખીને નિશ્ચલપણે કરે, આ પાંચ પ્રકારનો આચાર વતાવનાર આ સૂત્રજ્ઞ ભાત આચાર છે એમ વધી જગ્યોએ જાણવું, હવે આચારની પછી આચારની વ્યાખ્યા કરે છે. અતિગાહ (વીકળાં) કર્મ જેનાવડે સર્વથા ચલાયમાન થઈ જાય તે આચાર છે તેનો નિર્લેપો ચાર પ્રકારે છે, નામ સ્થાપના છોડીને દ્રવ્યનિર્લેપમાં જ્ઞશરીર, ભવ્ય શરીર, ભવ્ય આચાર તે વાયુ છે, (કે તે વાયુ વધાને કંપાવે છે) અને ભાવ આચારમાં આ પાંચ પ્રકારનો જ્ઞાનાદિ આચારજ જાણવો, હવે આગલ શબ્દનો નિર્લેપો લેલે છે, આગલન તેજ સમપ્રદેશમાં રહેવું છે. તેના ચાર નિર્લેપા થાય છે, નામસ્થાપના સુગમ છે, દ્રવ્યમાં જ શરીર, ભવ્ય શરીર, શિત્રાય વ્યતિરિક્તમાં પાળી વિમેરેનું નિચાળમા રહેવાનું છે. અને ભાવ આગલ તે જ્ઞાનાદિક પાંચ આચાર છે. તે આચારો રાગાદિ રહિત આત્મામાં રહે છે હવે આકર લેલે છે, તેની અંદર આવીને કરે તે આકર, તેના ચાર પ્રકારે નિર્લેપા છે. દ્રવ્ય વ્યતિરિક્ત નિર્લેપામાં ચાંદી વિમેરેની રવાળો છે અને ભાવ આકરમાં જ્ઞાનાદિ આચાર છે, તેનું પ્રતિપાદન કરનાર આજ ગ્રન્થ છે. નિર્જરાદિ રત્નો જે આત્માના ગુણ

નિસ્સંકિયનિઘ્નંસ્ત્રિય નિઘ્નિતિગિચ્છા અમૃદિદિષ્ટિ ય । ઉત્ત્વૂહથિરીકરણે વચ્છલ્લપમાવણે અઠ્ઠ ॥ ૨ ॥

શંકા રહિત, અન્યમતની વાંછા રહિત, સંદેહ રાહ્યા વિના, અમૃદ દિષ્ટિપણે, ખાવ ચડાવી, પડતાને સ્થિર કરીને, વન્ધુખાવ રા-
ખી, તન, મન, ધનનો, સદુપયોગ કરી, જૈનધર્મનો પ્રભાવ વધારવો તે તે દર્શનાચાર આઠ પ્રકારનો છે હવે ચારિત્રાચાર આઠ પ્ર-
કારનો છે તે વતાવે છે

તિન્નેવ ય ગુત્તીઓ પંચ સમિદ્ઓ અઠ્ઠ મિલિયાઓ । પયવળમાઈંડુ ઇમા તસુ ઠિઓ ચરણ સંપન્નો ॥૩॥

ઞ્ણ ગુપ્તિ તે મન, વચન, કાયાને, પાપ વ્યાપારમાં કે ધર્મના સરાગ વિપયમાં ન રોકવું તે ગુપ્તિ છે. અને સંખાક્ષીને ચાલવું વો-
લવું, લાવું; વસ્તુ લેવી, મૂકવી, અને શરીર વિગેરેનો મેલ અયોગ્ય સ્થાને ન નાખવો તે પાંચ સમિતિ છે. તે આઠ પ્રવચન માતા
કહેવાય છે. તેમા રહેલો ચરણયુક્ત રહેલો સાધુ કહેવાય છે.

તપ આચાર વાર પ્રકારનો છે તે નીચે પ્રમાણે-

અણસણમૂળેયરિયા વિત્તોસંસ્થવણં રસચ્ચાઓ । કાયકિલેસો સંલિણયા ય વજ્જો તવો હોઈ ॥ ૪ ॥

પાયચ્છિત્તં વિણઓ વેયાવચ્ચં તહેવ સજ્ઞાઓ । જ્ઞાણં ઉસ્સગ્ગો ત્રિય અભિમત્તરઓ તવો હોઈ ॥ ૫ ॥

આહારત્યાગ, ઓછું ભોજન, લાવાની चीजોનું પ્રમાણ, સ્વાદિષ્ટ વસ્તુનો ત્યાગ, કાયાને કષ્ટ, તથા અંગને સંકોચી રાખવું, એ છ
પ્રકારે વાલ્ય તપ છે,

છે તે તેમાંથી મળે છે, હવે આશ્વાસ શબ્દ લખે છે, જેમાં આશ્વાસ લેવાય તે, તેના ચાર નિર્લેપમાં દ્રવ્ય વ્યતિરિક્તમાં યાનપાત્ર દ્વિપાદિ (વહાણ અને દ્વીપ દૂવતાને આધારભૂત) ભાવશ્વાસ તે જ્ઞાનાદિ છે, હવે આદર્શ શબ્દ વતાવે છે. જેમ દેશ્વાય તે આદર્શ, તેના નામાદિ ચાર નિર્લેપમાં, દ્રવ્યવ્યતિરિક્તમાં, દર્પણ, અને ભાવાદર્શજ્ઞાનાદિ પૂર્વે કહેલ તે છે, કારણ તેની અંદર કર્તવ્યતા દેશ્વાય છે. હવે અંગ વતાવે છે. જેનામાં પ્રગટ કરાય તે અંગ, તેમાં દ્રવ્ય નિર્લેપમાં વ્યતિરિક્ત શરીરના અંગ, માથું, યુજા, વિગેરે લેવાં. ભાવ અંગ તે આ, આચારસૂત્રજ છે. હવે આચીર્ણ લખે છે. તે ઉપયોગમાં લેવાના અર્થમાં છે. તે આચીર્ણ નામાદિ છ પ્રકારે છે. દ્રવ્યાચીર્ણ વ્યતિરિક્તમાં, સિંહાદિનુ ઘાસ શાવાનું છોડીને માંસનું ભક્ષણ છે, ક્ષેત્રાચીર્ણમાં વાલ્હિક દેશમાં સમુદ્ર (સાથનો) શ્વાય છે, અને કોરુણમા પેયા શ્વાય છે. હવે કાલા ચોર્ણમાં જેમકે ઉનાળામાં રસવાળો ચંદનનો લેપ લગાવે છે તથા કાપાયિકી ગંધ રસવાળી લગાવે છે તથા પાટલ, સિરીશ, અને મહિકા, એ ફુલો વહાલાં લાગે છે તેની ગાથા

સરસો ચંદનપંકો, અઘઘ્ઘ સરસા ય ગન્ધકાસાઈ । પાડલિસિરીસમહિય પિયાઈ કાલે નિદાહંમિ ॥૧॥

ભાવાચીર્ણમાં જ્ઞાનાદિ પંચક છે, તેનો પ્રતિપાદક આચાર ગ્રન્થ છે. હવે આ જાતિ લખે છે. જેનામાંથી સર્પૂર્ણ જન્મ પામે, તે ચાર-પ્રકારે છે, દ્રવ્યનિર્લેપમાં વ્યતિરિક્તમાં મનુષ્ય વિગેરે જાતિ લેવી અને-ભાવ આ જાતિમાં જ્ઞાનાદિ આચારને જન્મ આપનાર આજ ગ્રન્થ છે. હવે આ મોક્ષ શબ્દ કહે છે. જેમાં સર્વથા મુક્તિ તે આમોક્ષના ચાર નિર્લેપ છે તેમાં દ્રવ્યવ્યતિરિક્તમાં, હેડમાંથી પગ હુટો કરવાનું તે, અને ભાવ આમોક્ષમાં, આઠ કર્મને જડમૂલ્યથી કાઢનાર આ આચાર ગ્રન્થ છે. ઉપર વ-

આચા

॥ ૧૬ ॥

તાવેલા આચાર, આચાલ, અગાલ, આકાર, આધ્યાસ, આમર્શ અંગ, આચીર્ણ, આ જાતિ, અને આ મોક્ષ, એ દશ શબ્દો કિંચિત્ વિશેષ વતાવનારા અને ઘણે ભાગે મલતા એક અર્થમાં છે, જેમકે इन्द्रના પર્યાયનાં શબ્દો શક્ર, પુરંદર વિગેરે છે, અને એક અર્થ કહેનારા, હ્રન્દ, ચિત્તિ, વચ્ચ, અતુલોમી, વિગેરે પ્રતિપત્તિના અર્થ માટે વતાવ્યા છે. કળુ છે કે—

વંધાણુલોમયા खलु सत्थमि य लाघत्रं असंमोहो । संतगुणदीवणाविग एगहगुणा हवंतेए ॥ ૨ ॥

વધ, અતુલોમતા, લાઘવ, અસંમોહ, સદ્ગુણ દીપન એ શાસ્ત્રમા નિશ્ચય કરીને પર્યયના ગુણો છે જુદા જુદા દેશના રહેવાસી શિષ્યોને સમજવામા આ પર્યાયોથી અર્થની દૃઢતા સારી થાય છે અને વરોચર સમજવાથી તેમાં પ્રવૃત્તિ હોંસથી થાય છે ॥ ૭ ॥

હવે પ્રવર્તના દ્વાર કહે છે, ભગવાને ક્યારે આચાર ચંધ રુળો તે વતાવે છે.

સંવેસિં આચારો તિત્થસ્સ પવત્તणे પઢમયાए । સેસાં અંગાં એક્કારસ આણુપુલીए ॥ ૮ ॥

વધા તીર્થકરો તીર્થ સ્થાપે તે વલતે પ્રથમ આચારનો અર્થ કહે તેમ પૂર્વમાં અને વર્તમાન અને ભવિષ્યમા પણ જાણવું ત્યારપછી વીજા અગ્યાર અગનો વિપય કહે છે અર્થને સાંખ્યીને શિષ્યોને હિતાર્થે ગણથર ભગવતો એજ અનુપૂર્વીચિદે સૂત્રોની રચના કરે છે. ॥ ૮ ॥ આ પહેલો જા માટે કળો તે વતાવે છે.

આચારો અંગાણં પઢમં અંગં દુવાલસપ્પંહિપિ । इत्थ य मोक्खोवाओ एस य सारो पवयणस्स ॥ ૯ ॥

આ આચાર ગ્રન્થ વાર અંગોમાં પહેલું કહીને તેનું કારણ વતાવે છે. અહીં મોક્ષનો ઉપાય જે ચરણ કરણ છે તે વતાવે છે. આ પ્રવચનનો સાર છે કારણ કે તે મુખ્ય મોક્ષનો હેતુ છે; એમ સ્વીકાર્યું છે. અને એ આચારમાં રહેલો, વીજાં અગોનું અધ્યયન કરવાને યોગ્ય છે. તેથી તેને પહેલું વતાવ્યું છે. ॥ ૧ ॥

હવે ગણિદ્વાર કહે છે. સાધુવર્ગ અથવા ગુણોનો ગણ જેને હોય તે ગણી અને આચારને આધીન ગણિપણું છે તે વતાવે છે. ગણિદ્વાર ॥૧૦॥

આચારમ્મિ અહીં જ નાઓ હોઈ સમણધર્મો ડા. તમ્હા આચારધરો ભણઈ પઢમં ગણિદ્વાર ॥૧૦॥

જે આચાર, અધ્યયનથી દશ પ્રકારનો જ્ઞાન્યાદિ અથવા ચરણ કરણ આત્મક શ્રમણ ધર્મ જાણીતો થાય છે, તેથી વગ. ગણિપણાના કારણમાં આચાર ધરણું પહેલું અથવા મુખ્ય ગણિસ્થાન છે ॥ ૧૦ ॥ (ગણિપણું કોણ ધરાવે તેનો ઉત્તર એ સૂચવ્યો કે વગા ગુણોમાં મુખ્ય ગુણ આચાર છે માટે તેનો આચાર સારો હોવો જોઈએ) હવે પરિમાણ વતાવે છે. આ અધ્યયનથી, પદથી, વે પ્રકારે વતાવે છે.

પવંભચ્ચેરમ્મિઓ, અઠારસપયસહસ્સિઓ વેઓ. હવઈ ચ સંપચચૂલો વહુવહુતરઓ પયગેણં ॥ ૧૧ ॥

તેમાં અધ્યયનથી નવ વ્રહ્મચર્ય નામથી અધ્યયનરૂપ આ ગ્રન્થ છે. અને પદથી અઠાર હજાર પદરૂપ છે, વેદ શબ્દથી એમ વતાવે છે, કે જેના વડે, હોય, અને ઉપાદેય, પદાર્થોનું સ્વરૂપ જાણે તે વેદ, આ જ્ઞાયોપશમિક ભાવમાં વર્તનારો આ આચાર ગ્રન્થ છે (આચારોનો સુલાસો)

ફરવાનો હોય તે વ્રતાવનાર ચુડા કહેવાય છે. તેમાં પહેલી સાત અધ્યયનવાલી છે. તે આ પ્રમાણે—

પિંડેસણસેજિરિયા ભાસજ્ઞાયા ય । વત્થયાણ્સા ડગ્ગહપહિમન્તિ ॥

પિંડેપણા, શય્યા, ફર્યા વિગેરે સાત અધ્યયનવાલી છે, વીજી સત્ત સત્તિકયા, વીજી ભાવના, ચોથી સુક્તિ, અને પાંચમી તે નિશોથાધ્યયન ‘વહુવહુરઓ પદગ્ગેણં’તિ તેમા ચાર હુલિકારૂપ વીજો શ્રુતસ્કંધ, હમેરવાથી વહુ અને નિશીથ નામની પાંચમી હુલિકા હમેરવાથી વહુતર, અને અનંત, ગમ, પર્યાયરૂપે વહુતમ છે તે પદ પરિમાણવહે થાય છે [આનું વિવરણ આગલ કરશે] ॥ ૧૧ ॥ હવે ઉપક્રમની અંદર સમવતારનું દ્વાર છે, તેમાં, આ ચુડાઓ નવ વ્રહ્મચર્ય અધ્યયનમાં સમાય છે તે વ્રતાવે છે.

આચારગ્ગાણત્થો વમ્મચ્ચેરેસુસો સમોચરહ । સોઽવિ ચ સત્થ પરિણા ઈ પિંહાત્થો સમોચરહ ॥ ૧૨ ॥

સત્થપરિણાઅત્થો હસસુવિ કાયેસુ સો સમોચરહ । હજ્જીવણિયાઅત્થો પંચસુવિ વણ્સુ ઓચરહ ॥ ૧૩ ॥

પંચ ય મહ્વયાહં સમોચરન્તે ચ સવ્વદ્વેસુ । સવ્વેસિં પજ્જવાણં અણન્તભાગમ્મિ ઓચરહ ॥ ૧૪ ॥

આચાર અગ્ગનો, અર્થ વ્રહ્મચર્યમાં અવતરે છે, અને તે પળ શસ્ત્રપરિજ્ઞામાં સમુદાય અર્થ સમાય છે ॥ ૧૨ ॥ અને શસ્ત્રપરિજ્ઞાનો અર્થ છે તે હ કાયમા સમાય છે, અને હ જીવણિઆનો અર્થ પંચ મહાવ્રતમા સમાય છે, ॥ ૧૩ ॥ અને પાંચ મહાવ્રત છે તે સર્વ દ્રવ્યોમાં સમાય છે, અને સર્વ પર્યાયોના અનંત ભાગમાં ઈ દ્રવ્ય સમાય છે. ॥ ૧૪ ॥

तेमना पुत्र भरत महाराजाए कारुणी रत्न वडे लांछन करवाथी ते श्रावको अने तेज ब्राह्मणो कहेवाया ते संबंधमां चुर्णिकार नीचे मुजव कहे छे. जे राजाने आश्रयी रह्या ते क्षत्रिय कहेवाया अने बीजा गृहपति कहेवाया. उपारे अग्नि उत्पन्न थयो त्यारे पाक (रांधवुं) ने आश्रयी शिल्पीओ अने वेपारी थया, तेमनां शिल्प अने वेपार वडे वैश्यो उत्पन्न थया अने जिनेश्वरे दीक्षा लीधी, अने राजगादी भरतने मळी. त्यारे जेओए श्रावकोनो धर्म स्वीकार्यो तेओ ब्राह्मण कहेवाया. तेओनुं कर्तव्य ए हतुं के लोकोंने कहेता 'माहण, माहण,' अर्थात् कोइ अज्ञान दशाथी जीवोनुं दुःख विचारीने तेने मारे तो तेओ धर्म प्रिय थइने रहेता के जीवने न मारो, दुःख न दो, आधी माणसोमा धर्म दृष्टि करवावाथी तेओ माहणा, ब्राह्मणो, कहेवाया. अने जेओ शिल्प विनाना तथा धर्म रहित हता ते अमे खल छीए एवुं मानीने काम पडतां हिंसा, चोरी विगेरे करतां दुःख आवतां शोचे एए तेथी शुद्र कहेवाया. ए प्रमाणे त्रण जे शुद्ध जातिओ कही, ते अने बीजी जातिओ एकवीसमी गाथा वडे वतावशे. हवे वर्ण अने वर्णान्तरथी थयेछ संख्या बतावे छे.

संजोगे सोलसगं सत्त य वण्णा उ नव य अंतरिणो । ए ए दोवि विगप्पा ठवणा बंभस्स णायवा ॥२०॥

संयोग वडे सोल वर्ण थइ, तेमा सात वर्ण अने नव वर्णांतर जाणवी. आ वर्ण अने वर्णान्तर एवा वे भेद स्थापना ब्रह्म जाणवा. हवे पूर्वे कहेली त्रण वर्णने अथवा पूर्वे कहेली सात वर्णने बतावे छे.

पगई चउक्कगाणं तरे य ते हुंति सत्त वण्णाउ । आणंतरेसु चरमो वण्णो खलु होइ णायवो ॥ २१ ॥

સારો પરુવળાણ ચરણં તસ્સવિય હોઈ નિવાણં । નિવાળસ્સ ઉસારો અઘાવાહં જિણા વિંતિ ॥ ૧૭ ॥

પરુણાનો સાર ચારિત્ર (સદ્વર્તન) છે અને તેના વડે મોક્ષ છે. અને મોક્ષનો સાર અવ્યાવાધ સુલ છે એવું જીનેશ્વર દેવ કહે છે. હવે શ્રુતસ્કંધ અને પદના નામાદિ નિક્ષેપા વિગેરે પૂર્વ માફક કહેવા, અહિં આ ભાવ નિક્ષેપાનુ કામ છે. તે ભાવ શ્રુતસ્કંધ બ્રહ્મચર્ય રૂપ છે. પૃથી બ્રહ્મચરણ એ બે શબ્દોના નિક્ષેપા કરવા તે કરે છે.

બંભમ્મી ય ચઉક્કં ઠવળાણ હોઈ વંભણુપ્પત્તી । સત્તપ્પહં વળળાણં નવળહ વળળંતરાણં ચ ॥ ૧૮ ॥

તેમાં બ્રહ્મ તેના ચાર નિક્ષેપા છે નામ બ્રહ્મ, તે કોઈનું નામ હોય, અસદ્બ્રાપ સ્થાપનામા અક્ષ વિગેરેમાં કલ્પના કરવી, અને સદ્ભાવના સ્થાપનામાં બ્રાહ્મણે જનોઈ પહેરી હોય તેવી આકૃતિ વાલી માટી વિગેરે દ્રવ્યની મૂર્તિ હોય અથવા સ્થાપનામાં કહેવાતા સમ્બધમા બ્રાહ્મણની ઉત્પત્તિ કેવી થઈ તે વતાવવી તે પ્રસંગને લઈને સાત વર્ણ અને નવ વર્ણાન્તર ઉત્પત્તિ વતાવવી જોઈએ તે વતાવેછે

एक्का मणुस्सजाई रज्जुप्पत्तीइ दो कया उसभे । तिण्णेव सिप्पवणिए सावग धम्मस्मि चत्तारि ॥ १९ ॥

જ્યાં સુધી ઋપભદેવ ભગવાન ગાદીએ વેઠા નહોતા ત્યા સુધી મનુષ્ય જાતી એક જ હતી. અને રાજ ગાદીએ વેઠા પછી ભગવંતને આશ્રયીને જે રહ્યા તે ક્ષત્રિયો રહેવાયા અને વાકીના શોચ કરવાથી અને રુદન કરવાથી શુદ્ર કહેવાયા અને અગ્નિની ઉત્પત્તિ થતાં તેમાંથી લોહાર વિગેરેના શિલ્પ તથા વેપારની દૃષ્ટિએ ગુજરાન કરવાથી વૈશ્યો રહેવાયા અને ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયા પછી

જેઓનો વિભાગ ન થાય એવું, નાનું આપને કલ્પિત તે પર્યાયોવડે સ્ખંડિયે તો, અનન્ત, અવિભાગ, પલિચ્છેદરૂપ છે. અને તે પર્યાય સંખ્યાવડે નિર્દિષ્ટ કરીએ તો વધા આકાશ પ્રદેશની સંખ્યાથી અનન્ત ગણું છે. એટલે આકાશના જેટલા પ્રદેશો છે તેનો વર્ગ કરીએ તેટલું છે. તેથી વીજું વિગેરે સ્થાનોવડે અસંખ્યાત ગચ્છેમાં જવાવડે અનન્ત ભાગ આદિવૃદ્ધિવડે છ સ્થાનમાં રહેનારી અસં-ખ્યેય સ્થાન ગત શ્રેણી થાય છે. આ પ્રમાણે એકરૂપ સ્થાન સર્વ પર્યાયો યુક્ત હોય તે ગણતરીમાં ગળી શકાય નહિ ત્યારે કેવીરીતે વધા ગળી શકાય ? એટલા માટે, હવે કયા વોજા પર્યાયો ? છે જેઓના અનન્ત ભાગે વ્રતો રહે છે. જે પર્યાયો બુદ્ધિમાં પહોંચે તે લેવા વાઠીના કેવળી ગમ્ય છે તેનો ભાવાર્થ આ છે કે કેવળી જાણે પણ ન કહેવાય તેવા પર્યાયોને પણ તેમાં ઉભેરવાથી વધુપણ થાય એજ પ્રમાણે જ્ઞાન અને જ્ઞેય એ વન્નેના તુલ્યપણાથી વન્ને વરોવરજ છે. તેથી અનન્ત ગુણા ન થાય માટે શિષ્યની આ શંકાને દૂર કરવા આચાર્ય કહે છે જે આ સંયમ સ્થાન શ્રેણી કહી તે વધા ચારિત્ર પર્યાયો તથા જ્ઞાનદર્શન પર્યાય સહિત લઈએ તો પરિપૂર્ણ થાય, સર્વ આકાશ પ્રદેશથી તે પર્યાયો અનંત ગુણા થાય. અહિંઆં ફક્ત ચારિત્ર માત્ર ઉપયોગીપણાથી પર્યાયોનો અનન્ત ભાગ વૃત્તિ-પણું સૂચવ્યું તેથી તમારો વતાવેલો દોષ લાગુ પડતો નથી. હવે સારદ્વાર કહે છે. કોનો કયો સાર તે વતાવે છે.

અંગાણં કિં સારો ? આચાર્યો તેનો શું સાર ? હ. અનુયોગ અર્થ, અને તેનો સાર પ્રરૂપણા છે. ગાથાનો અર્થ સરલ હોવાથી

અંગોનો શું સાર છે ? હ. આચાર્ય તેનો શું સાર ? હ. અનુયોગ અર્થ, અને તેનો સાર પ્રરૂપણા છે. ગાથાનો અર્થ સરલ હોવાથી

[ટીકાકારે ગાથાઓ સહેલી સમજીને ટીકા કરી નથી, માટે સાદો અર્થ ઉપર લખ્યો છે] પળ આચાર અગ્ર તે ચુલિકાઓ જાણવી, પટલે એમ સૂચવ્યું કે, ચુલિકાઓ વ્રહ્મચર્યમાં સમાય છે, વાકી ઉપર મુજબ છે, તેમાં દ્રવ્યો તે ધર્મસ્તિકાય વિગેરે છ લેવા અને પર્યાયમાં અગુરુ લઘુ વિગેરે છે. તેમના અનતમે ભાગે વ્રતોનો અવતાર થાય ॥ ૧૨-૧૩-૧૪ ॥

શિષ્યોનો પ્રશ્ન, મહાવ્રતોનો વધા દ્રવ્યમા અવતાર કેવીરીતે થાય અને સર્વ પર્યાયોમા કેમ ન થાય ? તેનુ સમાધાન કરે છે.

છજીવણિયા પઢમે વીણ ચરિમે ય સવવદ્વાંડં । સેસા મહવ્યા સ્વલુ તદેક્કદેસેણ દ્વાણં ॥ ૧૫ ॥

છ જીવણિકાય પહેલા અને વીજામાં છે, અને છેલ્લામાં સર્વ દ્રવ્યો છે, અને વાકીના મહાવ્રતો દ્રવ્યના એક દેશમાં છે. હવે મહાવ્રતનો ઉપર પૂરેલો પ્રશ્ન સમજાવે છે. જે અભિપ્રાયવદે પ્રેરણા કરી તે વતાવે છે.

ગણુ સવ ગમપ્પણાંતગુણં પઢમસંજમઠ્ઠાણં । છવિહપરિવુડ્ઢીણ છઠ્ઠાણાસંખ્યા સેહી ॥ ૧ ॥

અન્ને કે પજાયા ? જેણુવત્તા ચરિત્તવિસયમ્મિ । જે તત્તોડાંતગુણા જેસિં તમણંતભાગમ્મિ ॥ ૨ ॥

અન્ને કેવલગમ્મતિ તે મઈ તે ય કે તદ્વબ્હિયા ? । એવંપિ હોજી તુલ્લા ણાણંતગુણત્તણં જુત્તં ॥ ૩ ॥

॥ચો॥ સેહીસુ ણાણંદંસણપજાયા તેણ તપ્પમાણેસા । ઇહપુણ ચરિત્ત મેત્તોવઓગિણો તેણ તે થોવા ॥૪॥

આ ગાથાઓનો ટીકામા અર્થ વતાવે છે (નનુતે અમુયાના અર્થમા છે) સયમ સ્થાન અસંખ્યાત છે. તેઓમા જે યથન્ય છે, તે

ચાર મૂલ જાતિ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને શૂદ્ર છે. તેમાંથી એક વીજાના સંયોગથી ત્રણ ત્રણ ઉત્પન્ન થઈ. જેમકે બ્રાહ્મણથી ક્ષત્રિય સ્ત્રી સાથે જે પુત્ર થાય તે પ્રધાન ક્ષત્રિય અથવા સંકર કહેવાય, એ પ્રમાણે ક્ષત્રિય પુરુષથી વૈશ્ય સ્ત્રી સાથે જાણવું તથા વૈશ્ય પુરુષ અને શૂદ્ર સ્ત્રી હોય તો તે પ્રમાણે દરેકમાં પ્રધાન અને સંકર કહેવા એ પ્રમાણે સાત વર્ણો થાય છે. અંતરે ધયા તે આનંતરા તે યોગોમાં ચરમ વર્ણનો વ્યપદેશ થાય છે જેમકે બ્રાહ્મણ પુરુષથી ક્ષત્રિયાણી સ્ત્રીથી ક્ષત્રિય થાય વિગેરે અને તે સ્વસ્થાનમાં પ્રધાન થાય છે. હવે નવ વાર્ણાન્તરનાં નામો વતાવે છે ॥ ૨૧ ॥

અંબઢુગનિસાયા ય અજોગવં માગહા ય સૂયા ય । खत्ता(य) विदेहाविय चंडाला नवमगा हुंति ॥ ૨૨ ॥

અવઢ, હમ્ર, નિશાદ, અયોગવ, માગધ, સૂત, ક્ષત્તા, વિદેહ, અને ચાંડાલ એ કેવી રીતે, તે વતાવે છે. ॥ ૨૨ ॥

एगं अंतरिए इणमो अंबट्टो चेव होइ उगगो य । बिइयंतरिअ निसाओ परासरं तंच पुण वेगे ॥ ૨૩ ॥

એગં અંતરિએ ઇણમો અંબટ્ટો ચેવ હોઈ ઉગગો ય । બિહયંતરિઅ નિસાઓ પરાસરં તંચ પુણ વેગે ॥ ૨૩ ॥

पडिलोमे सुद्धाई अजोगवं मागहो य सूओ अ । एगंतरिए खत्ता वेदेहा चेव नायद्वा ॥ ૨૪ ॥

પડિલોમે સુદ્ધાઈ અજોગવં માગહો ય સૂઓ અ । એગંતરિએ ક્ષત્તા વેદેહા ચેવ નાયદ્વા ॥ ૨૪ ॥

वितियंतरे नियमा चंडालो सोवि होइ णायद्धो । अणुलोमे पडिलोमे एवं एए भवे भेया ॥ ૨૫ ॥

આ ગાથાઓનો અર્થ નીચેના લક્ષણ ઉપરથી જાણવો તે આ પ્રમાણે છે—

ब्रह्म पुरुष वैश्या स्त्री अंवष्ट	क्षत्रिय पुरुष शूद्री स्त्री उग	ब्राह्मण पुरुष शूद्री स्त्री निपाद अ० पारासर.	शुद्र पुरुष वैश्या स्त्री अयोगव	वैश्य पुरुष क्षत्रिया स्त्री मागध	क्षत्रिय पुरुष ब्रह्म स्त्री सूत	शुद्र पुरुष क्षत्रिया स्त्री क्षत्ता	वैश्य पुरुष ब्रह्म स्त्री वैदेह	शुद्र पुरुष ब्रह्म स्त्री चांडाल
---	---------------------------------------	--	---------------------------------------	---	--	--	---------------------------------------	--

उपरना कोष्टकमां वताव्या ते प्रमाणे नव वर्णांतर थयां. हवे वर्णांतरना सयोगथी कोनी उत्पत्ति थइ ते कहे छे.
 उगगेणं खत्ताए सोवागो वेणवो विदेहेणं । अंवष्टीए सुद्री य बुक्कसो जो निसाएणं ॥ २६ ॥
 सूएण निसाईए कुक्करओ सोवि होइ पायवो । एसो बीओ भेओ चउद्विहो होइ पायवो ॥ २७ ॥
 एनो अर्थ पण निचेना कोष्टकथी जाणवो ते आ प्रमाणे छे.

उग्र पुरुष क्षत्तास्त्री श्वपारु	विदेह पुरुष क्षत्ता स्त्री वैणव	निपाद पुरुष अवष्टीअथवा शूद्री स्त्री बुक्कस	शुद्र पुरुष निपाद स्त्री कुक्कुरक
--	---------------------------------------	--	---

સ્થાપના વ્રહ્મ પુરો થયો. હવે દ્રવ્ય વ્રહ્મ વ્રતાવે છે.

દૃઢવં સરીરભવિઓ અન્નાણી વત્થિસંજમો ચેવ । ભાવે ઉ વત્થિસંજમ ણાયઘ્વો સંજમો ચેવ ॥ ૨૮ ॥

જ શરીર, મન્યશરીર, શિવાય શાક્ય, પરિવાજક, વિગેરે અન્ય દર્શનીય સાધુઓના શરીર માત્ર ઇટલે સ્ત્રી સંગ ત્યાગ પળ તત્વ વોધ વિનાનું વ્રહ્મચર્ય વ્રત તથા વિધવા અથવા પરદેશ ગયેલા પતિવાલી, અથવા પતિ ઇટલે સ્ત્રી ઇચ્છા વિના પળ કૂઠની મર્યાદા વ્રહ્મચર્ય પાળે છતાં કુશીલ સેવનારને સહાયતા કરે તથા કુશીલ વીજા પાસે કરાવે તે દ્રવ્ય વ્રહ્મ જાણવું ભાવ વ્રહ્મ તે સાધુઓ સર્વથા અહાર ભેદે જે સંયમ પાળે અને ઇન્દ્રિય નિરોધ કરે તે. આ સત્તર ભેદે જે સંયમ છે તેનાથી ઘણે અંશે મળતું છે. ઉપર જે અહાર ભેદ કહ્યા તે આ પ્રમાણે. મન, વચન, કાયાવ્રટે કરવું અને કરાવવું અને અનુમોદવું એ દેવતા સંવંધી વૈક્રિય શરીરથી અને મનુષ્ય તિર્યચીનું ઔદારિક શરીર તે સંવંધી ઇટલે ત્રણ કરણ ત્રણ યોગ અને વે શરીર એ ત્રણેનો ગુણાકાર કરતાં અહાર ભેદ થાય તે દેવીની સાથે કામ રતિ સુખ ન મોગવે તેમ મનુષ્ય તથા તીર્યચ સ્ત્રી સાથે પળ ન મોગવે તે ત્રણ કરણ સહિત પાળે તે વ્રહ્મચર્ય અહાર ભેદે ભાવ વ્રહ્મ જાણવું. હવે ચરણના નિષ્કેપા કહે છે.

ચરણમિ હોઈ છક્ક ગડમાહારો ગુણો વ ચરણં ચ । ચિત્તમિ જમિ ચિત્તે કાલે કાલો જહિં જાઓ(જોડ) ॥ ૨૯ ॥

તે ચરણના નામ વિગેરે છ નિષ્કેપા છે. તે સુગમ નામ સ્થાપના છોડીને, જ શરીર, મન્ય શરીર વિના દ્રવ્ય નિષ્કેપે ચરણ ત્રણ પ્રકારે છે. ગતિ, મક્ષણ અને ગુણ, તેમાં ગતિ ચરણ તે ગમન જાણવું. આહાર ચરણ કે લાડુ વિગેરે સ્વાવાનુ છે.

ગુણ ચરણ વે પ્રકારે તેમાં લોકિક તે દ્રવ્યને માટે હાથી ઘોડા વિગેરેની શિક્ષા છે અથવા વૈદ્યકી વિગેરે શીલેવંચી અને લોકો-તરમાં સાધુઓ ઉપયોગ વિના ચારિત્ર પાલે અથવા કોઈને ઠગવા માટે ઉપરથી ચારિત્ર પાલે, જેમ ઉદાવી તૃપને મારવા માટે વિનય રત્ન સાધુએ વાર વર્ષ ચારિત્ર પાલ્યું. ક્ષેત્ર ચરણમાં જે ક્ષેત્રે ગતિ આહાર વિગેરે ચરાય (ઉપયોગમાં લેવાય) તે, અથવા જે ક્ષેત્રમાં વ્યાખ્યાન કરાય અને શબ્દના સામાન્ય રીતે અંતર્ભાવથી શાલી ક્ષેત્ર વિગેરેમાં જવું તે ક્ષેત્ર ચરણ છે. અને કાલ ચરણમાં પણ તે પ્રમાણે જાણવું. એટલે જે કાલે વ્યાખ્યાન ચાલે તે કાલચરણ જાણવું. હવે ભાવ ચરણ કહે છે

ભાવે ગદ્યમાહારો ગુણો ગુણવત્તો પસત્થમપસત્થા । ગુણચરણે પસત્થેણ વંમચેરા નત્ત હવંતિ ॥ ૩૦ ॥

ભાવ ચરણ પણ ગતિ આહાર અને ગુણ ભેદે ત્રણ પ્રકારનું છે. ગતિ ચરણમાં સાધુ ઉપયોગ પણે યુગ માત્ર (સાડા ત્રણ હાથ) દૃષ્ટિથી देखીને ચાલે તે, મક્ષણ ચરણ પણ શુદ્ધ પિંડ (વેતાલીશ દોષ રહિત) આહાર ગોચરી વિગેરેમાં વાપરે, ગુણ ચરણ તે અપ્રશસ્તમાં મિથ્યા દ્રષ્ટિ અને સમ્યક્ દૃષ્ટિઓનો કોઈપણ જાતનો અભિગ્રાપ (નિયાણુ) કરીને ચારિત્ર પાલે તે. અને પ્રશસ્તમાં કોઈ પણ જાતની અધિભાષા વિના મોક્ષને માટેજ આઠ કર્મ છેદવાને માટે મૂલ ઉત્તર ગુણના સમૂહવાલું જે ચારિત્ર પાલ્યામાં આવે તે. અર્હિઆં, આ પ્રશસ્ત ગુણવાળા ભાવ ચારિત્રથીજ અધિકાર છે જેથી નવ અધ્યયન મૂલ અને ઉત્તર ગુણ સ્થાપનારા છે તે નિર્જરાને માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. એ નવના અનુકૂલ અર્થ વતાવનાર નામોને કહે છે.

સત્થપરિપ્પણાઃ લોગવિજઓરય સીઓસણિજ્ઞ સમ્મત્તંઠ । તહ લોગસારનામં ૫ ધુયંદં તહ મહાપરિપ્પણા ૭ ચ ॥ ૩૧ ॥

અટ્ટમણ્ ય વિમોક્ષોઽ ઽન્વહાણસુયં^૯ ચં નવમગં ભણિયં । ઇચ્છેસો આયારો આયારગાણિ સેસાણિ ॥ ૩૨ ॥

આ ગાથાનો અર્થ સ્પષ્ટ છે પણ એમ સમજવું કે આ નવ અધ્યયન રૂપ આચાર છે અને વાકી જે બીજા શ્રુતસ્કંધનાં અધ્યયન છે તે અગ્રાણિ એટલે આચારને સહાયતા કરનારાં છે. હવે ઉપક્રમમાં રહેલો અર્થ અધિકાર ને પ્રકારે છે (૧) અધ્યયનનો અર્થાધિકાર, તથા ઉદ્દેશના અર્થાધિકાર છે તેમાં પહેલાનું વર્ણન કરે છે.

જિઅસંજમો^૧ અ લોગો જહ બઝઝહ જહ ય તં પજહિ યઠ્ઠં^૨ । સુહ દુઘલ્લ તિતિવ્લાવિય^૩ સમ્મત્તં^૪ લોગસારો^૫ ય નિસ્સંગયા^૬ ય છટ્ટે મોહ સમુત્થા પરીસહુવસગા^૭ । નિજ્ઞાણં^૮ અટ્ટમણ્ નવમે ય જિણેણ એવંતિ^૯ ॥ ૩૪ ॥

તે શસ્ત્ર પરિજ્ઞામાં આ અર્થાધિકાર છે. જીવ સયમ એટલે જીવોને દુઃખ ન દેવું તથા હિંસા ન કરવી. તે વાત જીવોનું અસ્તિત્વ સમજાવે છતે થાય છે. તેથી જીવોનું અસ્તિત્વ તથા પાપની વિરતિ વતાવનારા અહીં અર્થ અધિકાર છે. લોક વિજયમા લોક જે વંધાય છે તે ત્યજવું એટલે વિજિત ભાવ લોકવહે એટલે સયમમા રહિને સાધુએ અજ્ઞાન લોક જેમ કર્મથી વંધાય તેમ તેને ન વંધાવું તે જાણવું. તે અહિં અર્થ અધિકાર છે. ત્રીજામા સંયમમાં રહેલ સાધુએ કસાય જીતવા વહે એટલે અનુકૂળ અથવા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગ આવી પડતાં સુલ્લ દુઃખમાં મધ્યસ્થ ભાવ રાખવો, ચોથામાં પૂર્વે કહેલા અધ્યયનના વિષયને જાણનારા સાધુએ તાપસ વિગેરેના કષ્ટ અને તપશ્ચર્યાના પ્રતાપે તેને આઠ ગુણવાલુ ઐશ્વર્ય (અદૃશિદ્ધિ) પ્રાપ્ત થાય તેને દેસીને પણ પોતાના નિર્મલ ભાવમાં સ્થલના ન

પામતાં દૃઢ સમ્યક્ત્વપણે રહેયું. અને પાંચમામાં ચાર અધ્યયન વહે સ્થિરતા કરીને અસાર પરિત્યાગવા વહે દૃઢ સંસારની સુંદર વસ્તુઓનો મોહ છોડીને ત્રણ રત્નરૂપ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર જે લોકસાર છે તેમાં ઉદ્યમવાળા થયું. છટ્ટામાં પૂર્વે કહેલા ગુણવાળા સાધુ નિ.સ્વાર્થ વનીને અપ્રતિવદ્ધ સ્વરૂપે થયું. સાતમામાં સયમાદિ ગુણયુક્ત સાધુને પૂર્વના પાપના ઉદયથી મોહ ઉત્પન્ન કરનારા પરિગ્રહ અથવા ઉપસર્ગ થાય તો સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરવા. આઠમામાં નિર્વાણ છે. તે અંતઃક્રિયા સર્વ ગુણયુક્ત સાધુએ સારી રીતે કરવી. નવમામાં પૂર્વે કહેલા આઠ અધ્યયનમાં જે જે અર્થ છે તે શાસન નાયક વર્દમાન સ્વામીએ વરોગર પાઙ્કયો છે. અને તે વીજા સાધુઓ વરોગર ઉત્સાહથી પાઠે તેથી વતાન્વયો છે. તે કહ્યું છે કે—

તિત્થયરો ચતુણાણી સુરમહિઓ સિદ્ધિચયયધુ વંમિ । અણિગૂહિયવલવિરિઓ સવ્વથામેસુ ઉજ્જમહ ॥ ૧ ॥

કિં પુણ અવસેસેહિ દુઃખલ્લક્ષ્યકારણા સુન્નિહિણ્હિ । હોંતિ ન ઉજ્જમિયવ્વં સપચ્ચવાયંમિ માણુસ્સે ॥ ૨ ॥

તીર્થંકર જે ચાર જ્ઞાનનો ધરનાર, દેવતાઓથી પૂજિત, અને નિશ્ચય કરીને મોક્ષમા જનાર છે છતાં પણ શક્તિ પ્રમાણે વઢ અને વીર્યને ઉપયોગમાં લઈને વધા વઢથી ઉદ્યમ કરે છે તો દુઃખોના ક્ષય કરવાને વાકીના સુવિહિત પુરુષોએ સ્વાત્તીવાળા મોક્ષ માર્ગ માટે વિદ્યવાળા મનુષ્ય જન્મમાં ઉદ્યમ કેમ ન કરવો; (આ વે ગાથાનો પરમાર્થ એ છે કે તીર્થંકર જ્ઞાનથી જાણનારા અને દેવોથી પૂજિત છતાં મોક્ષને માટે ઉદ્યમ કરે તો વીજા ઢાળ્યા પુરુષે મનુષ્ય જન્મમાં સુલ્લે અનેક દુઃખ આવનારાં જાણીને શા માટે

મોક્ષ આપનારા ચારિત્ર ધર્મમાં પોતાની સંપૂર્ણ શક્તિથી લઘ્યમ ન કરવો ?) હવે ઉદ્દેશનો અર્થોધિકાર શસ્ત્ર પરિજ્ઞાનો આ પ્રમાણે છે. જીવો છક્કાયપરુવળાય તેસિં વહે ય વંધોન્તિ । વિરિઈએ અહિગારો સત્થપરિણાએ ણાયવો ॥ ૩૫ ॥

તેમાં પહેલા ઉદ્દેશમા સામાન્યપણે જીવનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ કરવું. અને વાકીના ઉદ્દેશમાં વિશેષ પ્રકારે પૃથિવીકાય વિગેરેનું અસ્તિત્વ વતાવવું. અને વધાઓને છેડે જે કર્મનું વંધન છે તેની વિરતિ વતાવવી. આ છેડે મૂકેલ હોવાથી પ્રત્યેક ઉદ્દેશના વિષયમાં જોડવું. પહેલા ઉદ્દેશમાં જીવનું વર્ણન, તેના વધથી વંધન, અને તેનાથી પાછા હઠવું તે વિરતિ છે. અહિં શસ્ત્ર પરિક્ષા એ નામમાં વે પદ છે. તેમા પહેલા શસ્ત્ર પદના નિષ્કેષા વતાવે છે.

દઠ્ઠવં સત્થગિગવિસન્નેહંવિલખારલોણમાઈયં । માવો ય દુપ્પઉત્તો વાયાકાઓ અવિરિઈ યા ॥ ૩૬ ॥

શસ્ત્રના નિષ્કેષા નામ વિગેરે ચાર પ્રકારે છે. વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય શસ્ત્ર તે તલચાર વિગેરે અગ્નિ, વિપ, સ્નેહ, (ધી તેલ વિગેરે) અમ્લ ક્ષાર, લવણ, (મીઠુ વિગેરે) છે. માવશસ્ત્ર તે દુષ્ટ ધ્યાન છે એટલે અંતઃકરણ તથા વચન અને કાયામાં જે અવિરતિ છે. તે જીવોને ઘાત કરનારી હોવાથી દુષ્ટ વૃત્તિ છે તે માવશસ્ત્ર જાણવું હવે પરિજ્ઞાના પળ ચાર નિષ્કેષા કહે છે.

દઠ્ઠવં જાણણ પચ્ચક્ખાણે દવિએ સરીર ઉવગરણે । માવપરિણા જાણણ પચ્ચક્ખાણં ચ માવેણં ॥ ૩૭ ॥

દ્રવ્ય પરિજ્ઞા વે પ્રકારે છે. તેમાં જ પરિજ્ઞા અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા છે. જ પરિજ્ઞાના વે મેદ છે. આગમથી અને નો આગમથી. આગમથી જ્ઞાતા પળ તેનો ઉપયોગ ન હોય, નો આગમથી ત્રણ પ્રકારે છે. તેમાં જ શરીર અને ભવ્ય શરીર શિવાય વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય

પરિજ્ઞા જે સંદ્ર દ્રવ્યને જાણે તેમાં સન્નિત આદિનું જ્ઞાન થાય તેથી તે પરિચ્છેય દ્રવ્યના પ્રધાનપણાથી દ્રવ્ય પરિજ્ઞા છે. તેજ પ્રમાણે પ્રત્યાલ્યાન પરિજ્ઞા પણ જાણતી. તેમા વ્યત્તિરિક્ત દ્રવ્ય પ્રત્યાલ્યાન પરિજ્ઞામા દેહ ઉપરુણ વિગેરેનું જ્ઞાન થતું અને ઉપરુણ તે રજોહરણ વિગેરે લેયાં. કારણ કે તે સારુનમ પળે છે. અને માત્ર પરિજ્ઞામાં પણ વે પ્રકાર છે. જ પરિજ્ઞા અને પ્રત્યાલ્યાન પરિજ્ઞા છે. તેમાં આગમથી જ્ઞાતા અને ઉપયોગ સત્ત્વચાગ્ઝો જાણવો અને નો આગમમાં આજ્ઞાન ક્રિયારૂપ અવ્યયનજ છે. નો ગ્રન્થનો અર્થ ક્રિયા અને જ્ઞાન એ મિશ્રણુ ચોલનાર ધર્મ છે. તેજ પ્રમાણે પ્રત્યાલ્યાન માત્ર પરિજ્ઞાને પણ જાણતી. આગમથી પૂર્વ પ્રમાણે છે. પણ નો આગમથી પ્રાણાતિપાતની નિરુત્તિરૂપ જાણતી. તે મન વચન અને કાયાએ ત્રણ યોગ અને કૃત. કારિત અને અનુમતિ (કરતું કરાવતું, અનુમોદતું) એમ ત્રણ પ્રકારે હિમાથી અટકતા રૂપ જાણતું. નામ નિષ્પન્ન નિર્લેખો પુરો ધર્યો. હવે આચાર વિગેરે આપનારના અને તે સહેલથી સમજાય માટે દ્રષ્ટાત તત્ત્વી વિધિ રહે છે.

જેમ કોઈ રાજાએ પોતાનું નવું નગર સ્થાપવાની ઇચ્છાથી જમીનના ખાગો કરીને સરલે ખાગે પ્રયાનોને વ્રાપ્યા. તેજ પ્રમાણે રુચરો દૂર કરવા શલ્ય (તાટા વિગેરે) દૂર કરવા તથા જમીન સરત્વી કરતા પાત્રી ઇંટોના ચોતરાચાઝો મહેલ રનાવવા તથા રત્ન વિગેરે ગ્રહણ કરવા ઉપદેશ આપ્યો. તેથી તે પ્રયાનોએ રાજાના ઉપદેશ પ્રમાણે પોતાનું કાર્ય કરીને રાજાની મહેરવાનીથી ઇચ્છિત ખાંગોને ખોગવ્યા. આ દ્રષ્ટાંત છે. તેના ઉપરથી એમ સમજવું કે રાજા સમાન આચાર્ય પ્રયાન સમાન શિષ્ય ગળોને મૂલંદરૂપ સંપમ તેને વરોચર સમજાવીને મિથ્યાત્વાદિ રુચરો દૂર કરી સર્વ ઉપાધિથી શુદ્ધને દીક્ષા આરોપીને સામાયિક સયમમાં દ્રઢ કરીને પાત્રી

ઇંટોના ચોતરા સમાન વ્રતોને આપવાં તેના ઉપર મહેલ સમાન આચારને સમજાવવો. તેમાં રહેલો મુમુક્ષુ બધાં શાસ્ત્રરૂપ રત્નોને પ્રાપ્ત કરે છે અને મોક્ષનું સુખ મેલવે છે.

હવે સૂત્ર અનુગમમાં અસ્ખલિતાદિ ગુણ લક્ષણવાળું સૂત્ર ઉચ્ચારવું તેનું લક્ષણ આ છે.

અપ્પગમંથ મહત્થં વત્તીસા દોસ વિરહિયં જં ચ । લક્ષણં જુત્તં સુત્તં અટ્ટહિય ગુણેહિં ઉવવેયં ॥ ૧ ॥

થોડા બોલમાં મહાન અર્થને અને વચ્ચીશં દોષ રહિત લક્ષણયુક્ત આઠ ગુણે કરીને યુક્ત બોલવું. તે આ પ્રમાણે છે.

‘સુયં મે આડસં તેણં ભગવયા એવ મવ્વયાયં-ઇહમેગેસિં ણો સણ્ણા ભવઈ’ (સૂ૦ ૧)

સૂત્રના ગુણો વતાવ્યા પછી પહેલું સૂત્ર ઉપર વતાવ્યું છે ‘સુયંમે’ इत्यादि આ સૂત્રની સંહિતાદિ ક્રમવટ્ટે વ્યાખ્યા કરે છે. તેમાં (૧) સહિતા તે આશું શુદ્ધ સૂત્ર ઉચ્ચારવું જોઈએ તે વતાવ્યું. હવે (૨) પદચ્છેદ કરે છે. શ્રુતં, મયા, આયુષ્માન્ ! તેન ભગવતા, एवं આख्यातम्, इह, एकैषां, नोसंज्ञा, भवति, આમાં છેવટનું પદ ક્રિયાપદ છે. વાકીનાં નામ, સર્વનામ, વિશેષણ, વિગેરે છે. પદચ્છેદ સૂત્ર અનુગમ કહ્યા પછી હવે સૂત્રના પદાર્થ કહે છે. एट्ठे मूल ग्रथकर्ता भगवान् सुधर्मस्वामी पोताना मुख्य शिष्य जंबू-स्वामीने आ प्रमाणे कहे છે.

મેં ભગવાન્ મહાવીર પાસે આ પ્રમાણે સાંભળ્યું છે (તેમ કહેવાથી ગ્રંથકારે પોતાની બુદ્ધિવટ્ટે કહેવાનો નિષેધ કર્યો છે. પણ સર્વજ્ઞ મહાવીરે જે કહ્યું તે પોતે કહે છે.)

હે આયુષ્મન્ ! (જાતિ વિગેરે ઉત્તમ ગુણ હોય છતાં પણ શિષ્યનું આડું જો લાંબુ હોય તો પોતે સારી રીતે ખળીને વીજાને ખળાવી શકે માટે આ શિષ્યને આશિર્વાદનું વચન છે) મેં સાંખ્યનું છે પણ પરંપરાએ નહિ.

અહિં આં આચાર સૂત્ર કહેવાની ઇચ્છાથી તેનો અર્થ તીર્થકરે કહ્યો હોવાથી 'તેન' શબ્દવડે આયુષ્મન્ વિશેષણ તીર્થકરને પણ લાગુ પડે, અથવા 'આમૃશતા' શબ્દવડે સુધર્માસ્વામી પોતે પણ સમજાય, એટલે ભગવાનના ચરણને સ્પર્શ કરતા એવા મેં સાંખ્યનું તેથી ગુરુનો વિનય વતાવ્યો તથા 'આવસતા' શબ્દવડે ગુરુ પાસે રહી મેં સાંખ્યનું તેમ તમારે પણ ગુરુકુલ વાસ સેવવો એમ સૂચવ્યું. (આયુષ્મન્ શબ્દના હુદા હુદા ત્રણ અર્થ વતાવ્યા. પાછલા વે અર્થ 'આમૃસતેણ' તથા 'આવસતેણ' એ વે પાઠાન્તર છે તેને આશ્રયી જાણવા ભગવત્ શબ્દ ऐश्वर्य આદિ છ ઉત્તમ ગુણો યુક્ત ભગવાન છે એમ સૂચવ્યું. અને કહી વિધિએ કહ્યું તે 'તેન' શબ્દ વડે જાણવું. આખ્યાત શબ્દ વડે કૃતવત્ત્વ (કર્તા પણ) દૂર કરવા વડે આગમનું અર્થથી નિત્યપણું કહ્યું. 'ઇહ' શબ્દ વડે આ ક્ષેત્ર, પ્રવચન, આચારમાં, અથવા શસ્ત્ર પરિજ્ઞામાં સંવંધ છે અથવા આ સંસારમાં કેટલા જીવો જે જ્ઞાનઆચરણીય આદિ આઠ કર્મ યુક્ત છે તેમને સંજ્ઞા (સમૃતિ) થતી નથી. આ પદાર્થ વતાવ્યો છે હવે પદવિગ્રહમાં સમાસ ન હોવાથી વતાવ્યો નથી. હવે ચાલના એટલે

શંકા થાય તે કહે છે.

અઠાર વિગેરે નિષેધ કરનારા લઘુ શબ્દનો સમય અહિં થાય છતાં શા માટે નો શબ્દ નિષેધ માટે વાપર્યો ? હવે પ્રતિ અવસ્થા (સમાધાન) કરે છે. તમારું કહેવું ઠીક છે. પણ અહિં નો શબ્દ વાપરવામાં પ્રેક્ષાપૂર્વકારિતા (વિશેષ હેતુ) છે તે ચતાવે છે. જો

અકાર વિગેરે લઈએ તો સર્વ નિષેધ થાય જેમ ઘટ નહિ તે અઘટ તેથી ઘટનો વિલકુલ નિષેધ થયો પણ તેવો અર્થ લેવો નથી કારણકે પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં દશ સંજ્ઞા સર્વ પ્રાણીઓને વતાવી છે તે વધાનો અકાર શબ્દથી નિષેધ થાય હવે દશ સંજ્ઞા વતાવે છે.

ગૌતમ સ્વામીના પશ્ચમા મહાવીર ભગવાન ઉત્તર આપે છે દશ સંજ્ઞા છે. સાંખ્યો-(૧) આહાર (૨) ભય (૩) મૈથુન (૪) પરિગ્રહ (૫) ક્રોધ (૬) માન (૭) માયા (૮) લોભ (૯) ઓઘ (૧૦) લોકસંજ્ઞા. આ દશે સંજ્ઞાનો સર્વથા નિષેધ થાય છે તે ન થાય માટે 'નો' શબ્દ વાપર્યો. 'નો' શબ્દનો અર્થ સર્વ નિષેધવાચી પણ છે. તેમ થોડો નિષેધ પણ વતાવનાર છે. જેમકે 'નો' ઘટ બોલતાં ઘટનો અભાવ સમજાય તેમ પ્રકરણાદિ પ્રસક્તનું વિધાન પણ થાય તે વિધીય માન કરતાં પ્રતિષેધ્ય અવયવ ગ્રીવાદિ નિષેધ કરવાથી બીજો સમજાય અથવા ઘટને વડે પડ વિગેરેની પ્રતીતિ થાય.

પ્રતિષેધયતિ સમસ્તં પ્રસક્તમર્થં ચ જગતિ નોશબ્દઃ । સ પુનસ્તદવયવો વા તસ્માદર્થાન્તરં વા સ્યાદ્ ॥ ૧ ॥

આ શ્લોકનો ભાવાર્થ ઉપર આવી ગયો છે અર્હિઆં પણ સર્વ સંજ્ઞાનો નિષેધ કરવો નથી પણ જે વિશિષ્ટ સંજ્ઞા એટલે જેનાવડે આત્માદિ પદાર્થનું સ્વરૂપ જેમાં જીવોનું એક ગતિમાથી વીજી ગતિમા ગમન કેવી રીતે થાય છે તેની સંજ્ઞા (જ્ઞાન) કેટલાક જીવોને નથી એમ 'નો' શબ્દવડે વતાવવું છે. હવે નિર્યુક્તિકાર સૂત્રના અવયવોના નિષેધનો અર્થ વતાવે છે.

દૃઢવે સચ્ચિત્તાઈ ભાવેઽણુ ભવજાણના સપ્પણા । મતિ હોઈ જાણના પુણ અણુભવણા કમ્મસંજુત્તા ॥ ૩૮ ॥

સંજ્ઞા શબ્દ નામાદિ ભેદથી ચાર પ્રકારે છે. નામસ્થાપના સુગમ છે અને દ્રવ્યમા જ્ઞશરીર ભવ્ય શરીર છોડીને વ્યતિરિક્તમાં સચિત્ત

અવિત્ત અને મિત્ર એમ ત્રણ ભેદ છે. સવિત્ત તે હાથ વિગેરે દ્રવ્યથી પાન ભોજન વિગેરેની સજ્ઞા કરાય તે, અવિત્ત તે ધ્વજાદિથી, અને મિત્રથી તે દીવા વિગેરેથી જે સંજ્ઞાનો વોધ થાય તે જાણવી.

ભાવ સંજ્ઞામાં અનુભવ અને જ્ઞાન સંજ્ઞા છે. તેમાં થોડું કહેવાનું હોવાથી જ્ઞાન સંજ્ઞા વતાવે છે. મનન દટલે મતિ તે અવવોધ છે. તે મતિજ્ઞાન વિગેરે પાંચ ભેદ છે. દટલે જ્ઞાનના પાંચ ભેદમાં કેવળજ્ઞાન ક્ષાયિક ભાવમાં છે. અને મતિ, શ્રુત, અવધિ, અને મનપર્યય એ ચાર જ્ઞાન ક્ષય ઉપશમ ભાવમાં છે. તે ક્ષાયિકી અને ક્ષાયઉપશમિકી સંજ્ઞાઓ જાણવી અને અનુભવ સંજ્ઞામાં પોતાના કરેલા કર્ત-વ્યયથી તેના ફલ ભોગવતાં જીવોને જે વોધ થાય છે તે અનુભવ સંજ્ઞા જાણવી. તેના સોલ ભેદ છે તે વતાવે છે.

આહાર ભય પરિગ્રહ મેઢુળ સુખ દુઃખ મોહ વિતિગિચ્છા । કોહ માળ માય લોહે સોને લોને ચ ધમ્મોહે ॥૩૯॥

આહારની ઇચ્છા તે આહાર સંજ્ઞા, આ સંજ્ઞા તેજસ શરીર નામના કર્મના ઉદયથી અને અસાતા વેદની થતા સર્વે સંસારી જીવોને ઓછા વધતા પ્રમાણમાં સુખ લાગે છે તે જાણવી, ભય સંજ્ઞા તે ત્રાસરૂપ જાણવી. પરિગ્રહસંજ્ઞા તે મૂર્છારૂપ જાણવી. મેઢુળ સંજ્ઞા તે સ્ત્રી પુરુષને પરસ્પર પ્રેમ થાય તે પુરુષ વેદ વિગેરે જાણવા. આ મોહનીય કર્મના ઉદયથી થાય છે. સુખ દુઃખ એ વે સજ્ઞાઓ સાતા અને અસાતારૂપે અનુભવતાં વેદનીય કર્મના ઉદયથી છે. મોહ સજ્ઞા તે મિથ્યા દર્શનરૂપ મોહના ઉદયથી છે વિચિકિત્સા સંજ્ઞા તે ચિત્તની વિપ્લુતિ (ભ્રમણા)થી મોહના ઉદયથી તથા જ્ઞાનાવરણીયના ઉદયથી છે. ક્રોધ સંજ્ઞા અપ્રીતિરૂપ, માન સંજ્ઞા ગર્વરૂપ, માયા સંજ્ઞા વક્રતારૂપ, અને લોભ સંજ્ઞા શુદ્ધિરૂપ છે. શોક સંજ્ઞા વિપ્રલાપ તથા વૈમનસ્યરૂપ છે. આ વધી મોહના ઉદયથી જાણવી. લોક

સંજ્ઞા પોતાની ઇચ્છાથી ગમે તેમ વિકલ્પ કરીને લોકોમાં આચરણ થાય છે તે, જેમકે પુત્ર વિનાના પ્રાણીને લોક (સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ) નથી. કુતરા છે તે યક્ષ છે. વિપ્ર દેવો છે. કાગડા દાદાઓ છે. મોરોના પીંછાના વાપરવાથી ગર્ભ રહે इत्यादि કેટલીક વાતો જ્ઞાન આવરણના ક્ષય ઉપશમથી તથા સ્વાર્થરૂપ મોહના ઉદયથી સંજ્ઞા થાય છે.

ધર્મ સંજ્ઞા ક્ષમા રાક્ષવી વિગેરે ઉત્તમ છે તે મોહનીય કર્મના ક્ષય ઉપશમથી થાય છે, એ સામાન્યપણે લેવાથી પંચેન્દ્રિય સમ્યક્દૃષ્ટિ તથા મિથ્યાદૃષ્ટિઓને પણ હોય છે. પણ ઓઘ સજ્ઞા તે અવ્યક્ત ઉપયોગ રૂપ છે. તે વેલાના સમૂહનું ઉપર ચડવાપણુ વિગેરે ચિન્હ રૂપ છે. તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું થોડું ક્ષય ઉપશમ થતા આ સંજ્ઞા થાય છે તેમ જાણવું પણ આપણે તો પહેલા કહેલી જ્ઞાન સંજ્ઞાની જરૂર હોવાથી તેનો અધિકાર છે. અને તેનો નિષેધ કર્યો જાણવો કે કેટલાક જીવોને ગતિ આગતિનું જ્ઞાન નથી. હવે નિષેધ સંજ્ઞાનો વોધ થવા માટે સૂત્ર કહે છે—

તંજહા-પુરિત્થમાઓ વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ, દાહિણાઓ વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ, પચ્ચત્થિ-માઓ વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ, ઉત્તરાઓ વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ, ઉડ્ઢાઓ વા દિસાઓ આગઓ અહમંસિ, અહોદિસાઓ વા આગઓ અહમંસિ, અણ્ણયરીઓ વા દિસાઓ અણ્ણદિસાઓ વા આગઓ અહમંસિ, એવમેગેસિં ણો ણાયં ભવતિ (સૂ. ૩.)

तं जहाथी लइने भवति सुधी सूत्र छे. तेमां पोताना प्रतिज्ञाताना अर्थनुं उदाहरण छे. अने पुरत्थिमा विगेरे प्राकृत शैली अने मगधदेशनी भाषाना अनुसारे अहिं पूर्वदिशा जाणवी तेमा पाचमी विभक्ति लेवी अने वा शब्दथी उत्तर पक्षनी अपेक्षाने आश्रयी विरुल्य अर्थ जाणवो जेमके खाबुं अथवा सूनुं ए प्रमाणे पूर्वथी के दक्षिण दिशाथी हुं आव्यो छुं. अहिं जे देखाडे ते दिशा जाणवी ए अति सहज एटले द्रव्य अथवा द्रव्यना भागनो व्यपदेश करे छे (टीकाकारे मूत्र सुगम होवाथी खुल्लो अर्थ कह्यो नथी पण एम जाणवुं के पूर्व दक्षिण पश्चिम उत्तर उर्ध्व तथा नीची अथवा बीजी कोइ दिशा के खुणामांथी हुं आव्यो छु ते केटलाक लोकोने जाणमां नथी.) हवे दिशा शब्दना निक्षेपा नियुक्तिकार कहे छे.

नामं ठवणा दविष् खित्ते तावे य पणवग भावे । एस दिसानिक्खेवो सत्तविहो होइ णायव्वो ॥ ४० ॥

नाम, स्थापना द्रव्य क्षेत्र, ताप, प्रज्ञापक, भाव, एम सात रूपे दिशानो निक्षेपो जाणवो. सचित्त आदि कोइ वस्तुनुं दिशा एवुं नाम, ते नाम दिशा. चित्रमां लखेल जंवूद्वीप विगेरेना नकशामां दिशाना विभाग स्थापवा ते स्थापना दिशा छे. हवे द्रव्य दिशानो निक्षेपो कहे छे.

तेरसपणसियं खलु तावइएसुं भवे पणसेसुं । जं दव्वं ओगाढं जहणणयं तं दसदिसागं ॥ ४१ ॥

द्रव्यदिशा आगमथी अने नो आगमथी एम वे प्रकारे छे. आगमथी दिशानो जाणनारो पण उपयोग न राखे, अने नो आगमथी ज्ञाशरीर भव्य शरीर छोडीने व्यतिरिक्त तेर प्रदेश वालुं द्रव्य तेने आश्रयी निश्चे आ प्रवर्तै छे ते, तेर प्रदेशमां रहेलुंज. ते द्रव्य दिशा

છે પણ દશ દિશાવાલું કેટલાકે કહેલું છે તે ન છેવું.

પ્રદેશ એટલે પરમાણું તેમના વડે ઉત્પન્ન થયેલ કાર્ય દ્રવ્ય તેટલા પ્રદેશો એટલે ક્ષેત્રના તેટલા પ્રદેશોમાં રહેલું સૌથી નાનું દ્રવ્ય આશ્રયોને દશ દિશાનો વિભાગની પરિકલ્પનાથી દ્રવ્ય દિશા જાણવી. તેની સ્થાપના આ પ્રમાણે છે. ત્રણ વાહુકવાળા નવ પ્રદેશ ચિત્રીને ચારે દિશામાં એક એક ગ્રહની વૃદ્ધિ કરવી. હવે ક્ષેત્ર દિશા કહે છે.

અદ્ધ પપ્સો રુયગો તિરિયં લોયસ્સ મજ્ઞયારંમિ । એસ પમવો દિસાણં એસેવ ભવે અણુદિસાણં ॥ ૪૨ ॥

તિર્યક્ લોકના મધ્ય ભાગમા રત્નપ્રમા પૃથિવીના ઉપર વહુમધ્ય દેશમાં મેરુ પર્વતના અંતરમાં બે સૌથી નાના પ્રતર છે. એના ઉપર ચાર પ્રદેશ ગાયના સ્તનના આકારે અને નિચે પણ તેવીજ રીતે ચાર એમ આઠ પ્રદેશનો ચોખુળો રુચક નામનો ભાગ છે. ત્યાંથી દિશા અને અનુદિશાઓની પ્રવૃત્તિ થઈ છે તેની સ્થાપના આ પ્રમાણે છે. તેઓનાં નામો કહે છે.

ઇંદગ્ગેઈ જમ્મા ય નેરુતો વારુણી ય વાયઘ્વા । સોમા ઈસાણાવિ ય વિમલા ય નમા ય વોદ્ધવા ॥ ૪૩ ॥

આમાં ઈંદ્રના વિજય દ્વારને અનુસરીને પૂર્વ દિશા જાણવી. વામની પ્રદક્ષિણાથી સાત જાળગ્રી, ઊંચી તે વિમલા અને નીચી તે તમા જાળગ્રી. એમનું સ્વરૂપ વતાવે છે.

દુપપ્સાદ્દુરુત્તર પ્પગપ્પસા અણુત્તરા ચેવ । અરુતો ચરુતો ય દિસા ચરુરાઈ અણુત્તરા દુણિ ॥ ૪૪ ॥

ચાર મહા દિશા તે બંબે પ્રદેશ આદિ વંબે પ્રદેશ ઉત્તરે વંબે અને ચાર વિદિશા એ એક પ્રદેશ રચનારૂપ આમાં ઉત્તર વૃદ્ધિ નથી.

અને-હંચી નીચી દિશાનું જોડકું તે અતુત્તર છે તે ચાર પ્રદેશ વિગેરે રચનાવાલું જાણવું વળી—

અંતો સાર્ડાઓ વાહિરપાસે અપજ્જવસિઆઓ । સઘાળંતપણા સઘા ય ભવંતિ કહજુમ્મા ॥ ૯૫ ॥

ए बधी ए मध्यमां सादिकु छे, कारण के रुचकने लीधे छे. अने वहारथी अलोकने आश्रयी रहेवार्थी अपर्य वसित (अनन्त) छे, दोशे पण दिशाओ अनन्त प्रदेशात्मिका थाय छे. अने वधी दिशाओमां जे प्रदेशो छे. ते चारे भागे चार-चोपवाळा थाय छे ते वधा प्रदेशरूप दिशाओ आगमनी संज्ञाए कड जुम्मा शब्दवडे बोलाय छे आगममां आ प्रमाणे छे.

“કહ જં મંતે ! જુમ્મા પળતા ? ગોયમા ! ચત્તારિ જુમ્મા પળતા તંજહા-કહજુમ્મે તેડા દાવરજુમ્મે કલિઓણ સે કેળદ્દેજં મંતે ! એવં બુદ્ધ ? ગોયમા ! જે જં રાસી ચઢકગાવહારેજં અવહીરમાણે અવહીર-માણે ચઢપજ્જવસિણ સિયા સે જં કહજુમ્મે એવં તિપજ્જવસિણ તેડા દુપજ્જવસિણ દાવરજુમ્મે એગપજ્જવ-સિણ કલિઓણ” તિ.

ગૌતમસ્વામી પૂછે છે હે ભગવન ! કેટલા યુગમ કયા છે ? ઉત્તર—હે ગૌતમ ચાર યુગમ કયા છે (૧) કૃત યુગ (૨) ટ્રોજ (૩) દ્વાપર યુગ (૪) કલ્પયોજ યુગ. પ્રશ્ન. જ્ઞા.પાટે એમ કહો છો ? ઉત્તર. હે ગૌતમ—જે રાશીમાંથી ચાર ચાર લઈએ તેમાં જેટલા ચાર ચાર શેષ રહે તે કૃત યુગ જાણવો ; ત્રણ પ્રદેશ વધે તો ટ્રોજ, બે વધે તો દ્વાપર, અને એક વધે તો કલ્પયોજ, યુગ એમ જાણવું. હવે

તેઓનું સ્થાન કહે છે.

આવા०

॥ ૩૯ ॥

સગહુદ્ધીસંઠિઆઓ મહાદિસાઓ હવંતિ ચત્તારિ । મુત્તાવલી ય ચરો દો ચેવ હવંતિ રુગનિમા ॥૪૬॥
પૂર્વે વિગેરે ચાર મોટી દિશાઓ શકટ ઉર્ધ્વ (ગાઢાના હંટડાના આકાર) સ્થાન વાલી છે. અને વિદિશાઓ મુક્તાવલીના આ-
કારે છે. અને હંચી નીચી વન્ને દિશાઓ રુચક આકારે છે. હવે તાપ દિશાઓ વતાવે છે.

જસ્સ જઓ આહચ્ચો ઉદેહ સા તસ્સ હોહ પૂવ્વદિસા । જત્તો અ અત્થમેહ ઉ અવરદિસા સા ઉ ણાયવા ॥૪૭॥
જસ્સ જઓ આહચ્ચો ઉદેહ સા તસ્સ હોહ પૂવ્વદિસા । જત્તો અ અત્થમેહ ઉ અવરદિસા સા ઉ ણાયવા ॥૪૮ ॥
દાહિણપાસંમિય દાહિણા દિસા ઉત્તરા ઉ વામેણં । ઇયા ચત્તારિ દિસા તાવલિત્તે ઉ અક્ખાયા ॥ ૪૮ ॥

હવે જે દિશામાં સૂર્ય ઉદય થઈને તાપ આપે તેને પૂર્વ દિશા અથવા તાપ દિશા કહેવી. અને હયાં સૂર્ય આથમે તે પશ્ચિમ દિશા.
પૂર્વ તરફ મોં કરીને હમા રહીએ તો જમણી વાજુની દક્ષિણ અને ઢાવી વાજુની ઉત્તર દિશા જાણવી. આ વધા વ્યપદેશો છે.
કારણ કે એક બીજાને આશ્રયી આપૂર્વ વિગેરે દિશાઓ છે. તેવા બીજા પણ વ્યપદેશો છે. તે પ્રસંગને લીધે વતાવે છે.

જે મંદરસ્સ પુવ્વેણ મણુસ્સા દાહિણેણ અવરેણ । જે આવિ ઉત્તરેણં સવ્વેસિં ઉત્તરો મેરુ ॥ ૪૯ ॥

જે મંદરસ્સ પુવ્વેણ મણુસ્સા દાહિણેણ અવરેણ । જે આવિ ઉત્તરેણં સવ્વેસિં ઉત્તરો મેરુ ॥ ૪૯ ॥

સવ્વેસિં ઉત્તરેણં મેરુ લવણો ય હોહ દાહિણઓ । પુવ્વેણં ઉદેહં અવરેણં અત્થમહ સૂરો ॥ ૫૦ ॥
મેરુપર્વતના પૂર્વથી જે મનુષ્યો ક્ષેત્ર દિશાને અંગીકાર કરે છે. તે રુચકની અપેક્ષા જાણવી. તેઓના ઉત્તરમાં મેરુ અને દક્ષિણમાં

લવણ સમુદ્ર જાણવો, આ પ્રમાણે તાપ દિશા સ્વીકારી છે (અહિં આં સમજવાનું છે કે આપણે જંબૂદ્વીપના દક્ષિણમાં ભરતક્ષેત્રમાં છદ્દે એટલે આપણી અપેક્ષા એરદ્રત ક્ષેત્ર ઉત્તરમાં છે. પણ એજ મેરુની અપેક્ષા આપણે તેની ઉત્તરમાં છીએ કારણ કે મૃદ્યે ગોલા-કારે ફરતાં આપણી જે પશ્ચિમ તેજ તેમની પૂર્વ દિશા થાય છે વિમેરે ગુરુ ગમ્મથી જાણવું) હવે પ્રજ્ઞાપક દિશા કહે છે.

જતથ ચ જો પપણવઓ કસ્સવિ સાહરૂ દિસાસુય ણિમિત્તં । જત્તોમુહોય ઠાઈ સા પુવા પચ્છઓ અવરા ॥ ૫૧ ॥

પ્રજ્ઞાપક (બોલનારો) કોઈપણ જગાએ ઉમેલો હોય તે દિશાઓના વલ્લથી કંઈપણ નિમિત્ત કહે તે જે દિશામાં સન્મુખ વેસે તે પૂર્વ અને પાછલ્લની અપર (પશ્ચિમ) જાણવી. નિમિત્તનો કહેનારો આ ઉપલક્ષણથી અન્ય પણ કોઈ વીજો વ્યાખ્યાન કરે તે પણ તેમા ગણવો. હવે વીજી દિશાઓ સાધવાને કહે છે.

દાહિણપાસંમિ ઉ દાહિણા દિસા ઉત્તરા ઉ વામેણં । ય્યાસિમન્નરેણં અપ્પા ચત્તારિ વિદિસાઓ ॥ ૫૨ ॥

ય્યાસિં ચેવ અદ્દપ્પહમંતરા અદ્દ હંતિ અપ્પાઓ । સોલસ સરોરડસ્સય વાહલ્લા સવત્તિરિયદિસા ॥ ૫૩ ॥

હેદ્દા પાયતલાણં અહોદિસા સીસડવરિમા ઉડ્ઢા । ય્યા અદ્દારસવી પપણવગદિસા મુણેયવ્વા ॥ ૫૪ ॥

એવં પકપ્પિઆણં દસપ્પહ અદ્દાપ્પહ ચેવ ય દિસાણં । નામાઈં વુચ્છામિ જહક્કમં આણુપુવ્વીએ ॥ ૫૫ ॥

પૂવ્વા ય પુવ્વદક્ષિણદક્ષિણ તહ દક્ષિણાવરા ચેવ । અવરા ય અવરડત્તર ઉત્તર પુવ્વુત્તરા ચેવ ॥ ૫૬ ॥

સામુત્થાણી કવિલા ચેલિજ્ઞા ચલુ તહેવ આહિધમ્મા । પરિયાધમ્મા ય તહા સાવિત્તી પળવિત્તી ય ॥૫૭॥
 હેદ્ધા નેરઙ્ગયાણં અહોદિસા ઉવરિમા ઉ દેવાણં । ઇયાંદં નામાંદં પળવગસ્સા દિસાણં તુ ॥ ૫૮ ॥
 એ સાત ગાથાઓ સરલ છે છતાં અર્થ વતાવીએ છીએ (પળ ટીકા કરી નથી) પૂર્વ દિશા તરફ મોઢું કરીને ઉભા રહીએ તો જમણે
 હાથે દક્ષિણ દિશા અને ઢાંચે હાથે ઉત્તર દિશા જાણવી. દરેક વે દિશાની વચમા ચાર વિદિશા (ચુનાઓ) જાણવા ॥ ૫૨ ॥ એ
 આઠની વચમા વીજી આઠ દિશાઓ છે. તે મઝીને સોલ જાણવી. શરીરની ઉચાઈના પ્રમાણમા સર્વે તિર્યક્ દિશાઓ જાણવી. ૫૩.
 લોકજનું સ્વરૂપ મનુષ્યાકારે છે. પળ પહોળા કરીને ઉભા રહેતા વે પળની વચ્ચેનો ભાગ તે અધો (નીચી) દિશા જાણવી. અને માથાના
 ઉપરની ઉર્ધ્વ (ઉંચી) દિશા જાણવી તેનું વીજુ નામ વિમલા છે. આ અઢાર દિશાઓ પ્રજ્ઞાપના દિશાઓ જાણવી. ૫૪. આ પ્રમાણે
 કલ્પિત દશ અને આઠ મઝી અઢાર દિશાઓ છે. તેના નામ અનુક્રમે કહુ છું. ૫૫ પૂર્વ, પૂર્વ દક્ષિણ, દક્ષિણ પશ્ચિમ. પશ્ચિમ પશ્ચિમો-
 ત્તર, ઉત્તર, ઉત્તરપૂર્વ, સમુત્થાણી, કપિલા, ચેલિજ્ઞા, સાવિત્રી, પ્રજ્ઞાવિત્રી, નરકની હેઠે અધોદિશા છે અને
 દેવલોકની ઉપર ઉર્ધ્વ દિશા છે. આ નામ પ્રજ્ઞાપના દિશાના છે ૫૬. ૫૭. ૫૮. હવે એમનાં સંસ્થાન (આકાર વતાવે છે)

સોલસ તિરિયદિસાઓ સગહુદ્ધીસંઠિઆ મુણેયવા । દો મહ્ગમૂલાઓ ઉડ્ઢે અ અહેવિ ય દિસાઓ ॥૫૯॥
 સોઠે તિર્યક્ દિશાઓ શકટ હર્દિ (ગાડાના હંટડા) ના આકારે જાણવી. એટલે પ્રજ્ઞાપકના પ્રદેશમાં સાંકડી અને વહાર પહોળી
 છે. નારકી અને દેવલોકની નીચલી અને ઉપલી દિશાઓ શરાવલા (વપળીઆ)ના આકારે જાણવી. કારણ કે માથાના મૂલમાં અને

પગના મૂલમાં નાની હોવાથી મહુક અને વુદ્ધન, (તલીઆ) ના આકારે જતી વિશાલ થાય છે. આ વધાનું તાત્પર્ય યંત્રથી જાણવું (યંત્ર મહ્યું નથી) હવે ભાવ દિશા વતાવે છે.

મણુયા તિરિયા કાયા તહડગ્ગવીયા ચઝકગા ચઝરો । દેવા નેરઝયા વા અઢરસ હોતિ ભાવદિસા ॥ ૬૦ ॥

મનુષ્યના ચાર ભેદ થાય છે (૧) સંમૂર્છનજ (પ્રરુપાદિકના મલ મૂત્રથી જન્મેલા) (૨) કર્મ ભૂમિના ગર્ભજ (૩) અકર્મભૂમિના ગર્ભજ (૪) અંતર્દ્વીપના ગર્ભજ, તે પ્રમાણે તિર્યચોમાં વેં ઇંદ્રિયવાલા, ત્રણ ઇંદ્રિયવાલા, ચાર ઇંદ્રિયવાલા અને પાંચ ઇંદ્રિયવાલા એ ચાર ભેદ છે. અને પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, એ ચાર કાયા છે. તથા વનસ્પતિકાયમાં, અગ્ર, મૂલ, સ્ક્રુધ અને પર્વ, એ ચારમા જ્યાં વીજ હોય તે વીજ પ્રમાણે ચાર ભેદ થયા. તેમાં નારકીય અને દેવને ઉમેરતા અઢાર ભેદે જીવનો વ્યવસ્થા કરાય છે (આ અઢાર ભેદે જીવ વતાવ્યો) ભાવ દિશા તે પ્રકારે અઢાર જાણવી અહિં સામાન્ય દિશાનુ ગ્રહણ છતાં જે દિશામા જીવોને અવિગાન (ન અટકવા) પણે ગતિ આગતિ સ્પષ્ટ કરી તે સર્વજ સંભવ છે. તે દિશાવઢે આપણે અધિકાર છે તેથી તેનેજ નિર્નૃત્તિકાર સાક્ષાત્ વતાવે છે. કારણકે ભાવદિશાથી અવિનાભાવી (સાથેજ રહેનારી) પ્રસંગના સામર્થ્યથી અધિકૃતજ છે તેથી તેને માટેજ વીજી દિશા-ઓ ચિંતવીજ છીએ.

પણવગદિસઢારસ ભાવ દિસાઓડિવિ તત્તિયા ચેવ । ઇક્કિંકં વિંધેજ્જા હવન્તિ અઢારસઢારા ॥ ૬૧ ॥

પણવગદિસાએ પુણ અહિગારો દ્વિત્થ હોઇ જાયવો । જીવાણ પુગ્ગલાણ ય દ્વિયાસુ ગયા ગઈ અત્થિ । ૬૨

પ્રજ્ઞાપકની અપેક્ષા અઢાર મેદે દિશા છે. અને અહિં ભાવદિશા પણ તેજ પ્રમાણે પ્રત્યેક સંભવે છે. એથી એકેક પ્રજ્ઞાપક દિશાને ભાવદિશાના અઢાર અંક વડે ગુણવા. તેની સંખ્યા ૧૮×૧૮=૩૨૪ એમા ઉપલક્ષણથી તાપદિશા વિગેરેમાં પણ યથા સંભવ યોજના કરવી. ક્ષેત્ર દિશામાં પણ ચાર મહાદિશાઓનો સંભવ છે પણ વિદિશા વિગેરેનો સંભવ નથી કારણકે તેઓમાં ફક્ત એક પ્રદેશપણું હોવાથી તથા પાર પ્રદેશપણું હોવાથી સંભવ નથી. ॥ ૬૧-૬૨ ॥ આદિશા સંયોગનો સમૂહ તે પૂર્વે 'અણ યરિઓ દિસાઓ આગઓ અહમંસિ,' કહેલ વચનથી લીધો છે. મૂત્રનો અવયવાર્થ આ પ્રમાણે છે. અહિં દિશા શબ્દથી પ્રજ્ઞાપકદિશા પૂર્વાદિ ચાર અને ઉર્ધ્વ અથો મલીને છ ગ્રહણ કરી છે અને ભાવ દિશા તો અઢારે પણ છે, અનુદિક ગ્રહણ કરવાથી પ્રજ્ઞાપકની ચાર વિદિશા જાણવી. (ઉપરના ચાર યુગા તથા નીચલી પૂર્વે કહેલી ચાર દિશા તથા યુગા મલીને ચાર જાણવા) તેમાં અસંજીઓને આવો વોધ નથી તથા સંજીઓને પણ કેટલાકને હોય અને કેટલાકને ન હોય, કે, હું અમુક દિશામાથી આવ્યો છું (જન્મ લીધો છે.) એવ મેમેસિ ણોણાયં ભવઈતિ ' એ પ્રમાણે પ્રતિવિશિષ્ટ દિશા અને વિદિશામાંથી મારું આવવું થયું એવું કેટલાક જીવો નથી જાણતા. આ કહેવાનું તાત્પર્ય વાક્ય છે, (ઉવવાઈમૂત્રની ટીકાને આધારે આ ત્રીજા સૂત્રનો અવતરણ ભાગ છે. અને ચુર્ણિકાના અધિપ્રાય પ્રમાણે 'ભવિસ્સામિ' શબ્દ વડે પર્યંત ઉપસંહાર વાક્ય છે, ભવતિ સાથે તંજહા એટલું અધિક વાક્ય છે.

હવે નિર્યુક્તિકાર તેજ કહે છે—

કેસિંચિ નાણસપ્પણા અત્થિ કેસિંચિ નત્થિ જીવાણં । કોઠ્ઠં પરંમિ લોએ આસી કયરા દિસાઓ વા ॥

કેટલાક જીવો જેમને જ્ઞાનારરણીય રૂપનો (વ્યતે) ક્ષય ઉપશમ હોય તેમને જ્ઞાનસંજ્ઞા છે. કેટલાકને તે આરણ વધારે હોવાથી જ્ઞાન સંજ્ઞા નથી જોવી સજ્ઞા નથી તે વતાવે છે કે હું પરણોરૂમાં પટલે પ્રેમ જન્મમાં મનુષ્યાદિ કદ ગતિમાં હતો? એનાવડે ભાવદિ-શા લીધી, અથવા કદ દિશાથી હું આવ્યો? એનાવડે તો પ્રજાપત્ત દિશા લીધી, જેમને કોઈ દારુના નિસામાં લોચન વેરાયલો જે-તું મન અવ્યક્ત વિજ્ઞાનવાલું છે. તે મૂલીને શેરીમાં પડી ગયેલો તેની વાસને લીધે આવેલા કૃતરાથી તેનું મોંદું ચડાય તે સમયે તેને ધેર કોડ લાગે તોપણ નસામા થું વન્યું તે નસો ઉતર્યા પછી જાણતો નથી કે હું ત્યાંથી આવ્યો છું તેમીરીને ત્રીજી ગતિમાંથી આવેલો ત્રિશિષ્ટ જ્ઞાનરહિત મનુષ્ય વિમેરે પણ જાણતો નથી હવે ઉપલીજ સજ્ઞા નથી પણ તેને ત્રીજી સજ્ઞાઓ પણ નથી તે મૂત્રકા-ર વતાવે છે.

અર્થિ મે આયા ઉવવાડૈ, નર્થિ મે આયા ઉવવાડૈ, કેહં આસી? કે વા ઇઓ ચૂષ્ ઇહ પેચા ભવિ-સ્સામિ? (સૂ૦ ૩)

અસ્તિ ' તે મારો આત્મા વિશ્વમાન છે છઠ્ઠી વિશ્વિક્તિ અંતે હોવાથી ' મમ ' સાથે શરીરનો સંશ્ચ વતાવ્યો કે શરીરનો માલીક અંદર રહેલો આત્મા તે નિસ્તર ગતિમાં પ્રવૃત્ત થયેલો તે પોતે જીવ છે. હવે તે કેવો છે? ઔપપાતિક છે. ફરી ફરીને એક જન્મ માંથી વોજા જન્મમા જનુ તે ઉપપતિ છે તેમા થવું તે ઔપપાતિક છે, આ મૂત્રવડે સસારીનું સ્વરૂપ વતાવે છે. તે મારોઆત્મા આ પ્રકારે છે કે નહિ તેનું જ્ઞાન કેટલાક અજ્ઞાની જીવોને નથી હોતું અને હું કોણ છું પૂર્વ જન્મમાં નારાકીય, પથુ, મનુષ્યાદિ કે દેવ

હતો, અને ત્યાંથી આ મનુષ્ય જન્મમાં આવેલો હું. અને મરણ પછી ફરી વલત હું. ક્યાં પેદા થઈશ એ પ્રમાણે કોઈ જાતનું જ્ઞાન નથી હોતું. જો કે અહિં વધી જગોપર ભાવ દિશાવડે અધિકાર અને પ્રજ્ઞાપક દિશાવડે છે. તોપણ પૂર્વ સૂત્રમા સાક્ષાત્ પ્રજ્ઞાપક દિશા લીધી છે અને અહિં તો ભાવ દિશા છે એમ જાણવું. વાદીની શંકા, અહિં આં સંસારીઓને દિશા વિદિશામાંથી આવવા વિગેરેની વિશિષ્ટ સંજ્ઞા નિષેધ થાય પણ સામાન્ય સંજ્ઞાનો નહિં. આ વાત સંજ્ઞી, જે ધર્મી આત્મા છે તેને સિદ્ધ કર્યા પછી થાય છે. કહું છે કે ધર્મી સિદ્ધ થાય તો ધર્મનું ચિંતવન થાય છે. હવે તમારો માનેલો આત્મા પ્રત્યક્ષ આદિ પ્રમાણ મોચરથી, દૂર હોવાથી તેની સિદ્ધિ નહિં થાય અને તે પ્રમાણે વિચારીએ તો આત્મા પ્રત્યક્ષથી અર્થ (આત્મા) સાક્ષાત્કારીથી વિષયી થતો નથી (નજરો નજર દેખાતો નથી) કારણ કે તે ઇન્દ્રિયોના જ્ઞાનથી દૂર છે. અને અતીન્દ્રિયપણું સ્વભાવથી પ્રકૃપ પળે છે. અને અતીન્દ્રિયપણાથીજ તેનું અવ્ય-ભિચારી કાર્ય વિગેરેનું ચિન્હ તેનો સંવંધ ગ્રહણ કરવાનો અસંભવ છે. (અતીન્દ્રિય તે સર્વજ્ઞ છે. અને તે જાણે, પણ વીજાં સામાન્ય માણસ ન જાણે તો કેવી રીતે માને) જેવી રીતે પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ થતો નથી, તેવી રીતે અનુમાન પણે પણ સિદ્ધ થતો નથી, કારણ કે આત્માના અપ્રત્યક્ષપણાથી તેની સામાન્ય ગ્રહણ શક્તિની ઉત્પત્તિ ન થાય તથા ત્યાં બુદ્ધિ પૂર્વક અનુમાન પણ કેવી રીતે થાય, જેમ આ બે પ્રમાણ લાગુ ન પડે તેમ આગમ પ્રમાણની વિવિધાના પ્રતિપાદ્યમાનમાં અનુમાનના અંતનો ભાવ છે અને વીજી જગોએ વાહ્ય અર્થમાં સંવંધનો અભાવ હોવાથી અપ્રમાણ છે. અથવા પ્રમાણ પણ મानीએ. તો પરસ્પર વિરોધી હોવાથી આગમ પ્રમાણ નકામું છે (જુદાં જુદાં આગમો એટલે જૈન અને જૈનેતરમાં એકજ પ્રમાણ ભૂત જૈનાગમને ન માને) અને તેના વિના

સકલ અર્થની ઉત્પત્તિ પણ અર્થો પત્તિથી સિદ્ધ થતી નથી. તેથી જે પ્રત્યક્ષ અનુમાન, આગમ, ઉપમાન, અર્થોપત્તિથી, દૂર છે. અને આ સંવંધી છઠ્ઠા પ્રમાણના વિષયનો અભાવ છે. તો આત્મા સિદ્ધ થઈ શકતોજ નથી તે પ્રયોગથી વતાવે છે (૧) પ્રતિજ્ઞા—આત્મા નથીજ હેતુ—કારણ તે પ્રમાણ પંચકના વિષયથી દુર છે. દૃષ્ટાંત—ગંધેડાના શીંગડા માફક.

તેના અભાવમા વિશિષ્ટ સંજ્ઞાના પ્રતિષેધનાં અભાવના સંભવ વડે સૂત્રની ઉત્પત્તિજ નથી (વાદી કહે છે કે. પ્રમાણ પંચકથી આત્મા સિદ્ધ થતો નથી તો પછી સૂત્રની રચના કરવાનું કારણ શું) જૈનાચાર્યનું સમાધાન,

તમે જે ઋણું તે સઘણું ગુરુની સેવા કર્યાં વિના સ્વચ્છંદાચારનું વચન છે સામઝો.

પ્રતિજ્ઞા—(૧) આત્મા પ્રત્યક્ષજ છે, તેનો ગુણ જ્ઞાન છે હેતુ—તેનું પોતાના જ્ઞાનથીજ સિદ્ધપણું છે. અને સ્વસંવિત્ નિષ્ઠાઓ દ્રષ્ટાંત—વિષયની વ્યવસ્થિતિઓ છે. ઘટ પટ વિગેરેને પણ રૂપાદિ ગુણ પ્રત્યક્ષપણે આંખની સામેજ છે તેથી, મરણના અભાવના પ્રસંગથી ભૂતોનો ગુણ ચૈતન્ય છે એવી શંકા ન કરવી. કારણ કે તેઓનો તેની સાથે હમેશાં સન્નિધાનનો સંભવ છે. ત્યાગવા યોગ્ય, ગ્રહણ કરવા યોગ્ય. ત્યાગવું હેતુ, એ વધારી પ્રદ્યુતિના અનુમાન વડે આપણી માફક પારકા આત્માની પણ સિદ્ધિ થાય છે. આ પ્રમાણે એજ દિશાએ ઉપમાન આદિ પ્રમાણને પણ પોતાની બુદ્ધિ વડે પોતાના વિષયમા ઢાહ્યા માણસે યથા સંભવ યોજવા કેવલ મૌનીન્દ્ર (જિનેશ્વર) ના આ આગમ વડેજ વિશિષ્ટ સંજ્ઞા નિષેધના દ્વાર વડે હું હું એમ આત્માના ઉલ્લેખ વડે આત્માનો સદ્ભાવ સિદ્ધ કર્યો છે. અને જૈનાગમ શિવાયના વીજા આગમો અનાત્મ પુરુષના વનાવેલાં હોવાથી એ પ્રમાણજ છે.

અહિં આત્મા છે. એનાજ વડે ક્રિયાવાદિઓના વધા ભેદો સમાયા અને આત્મા નથી, એ વચનવડે અ ક્રિયાવાદીઓના મતોનો આની અંદર સમાવેશ કરેલો છે. અને અજ્ઞાની તથા વૈનયિકના વધા ભેદો તેમાં સમાતા હોવાથી સમાવ્યા છે. જૈનેતરના ભેદો આ પ્રમાણે છે.

અસિય સયં કિરિયાણં અકિરિયવાઈણ હોઈ ચુલસીઈ. અન્નાણિય સત્તદ્દો વેણહઆણં ચ વત્તીસા ॥ ૧ ॥

૧૮૦) ભેદ ક્રિયાવાદીઓના છે અને અ ક્રિયાવાદીના ૮૪) ભેદ છે અને અજ્ઞાનીના ૬૭) ભેદ છે. તથા વિનયવાદીઓના ૧૨, ભેદ છે.

તેમાં જીવ, અજીવ, આશ્રવ, વન્ધ, પુન્ય, પાપ, સંવર, નિર્જરા, અને મોક્ષ એ નવ પદાર્થ છે તે સ્વ, પર, એ બે ભેદથી તથા નિત્ય અને અનિત્ય એ બે વિકલ્પ વડે તથા કાલ નિયતિ સ્વભાવ, ક્ષ્વર, અને આત્મા, એ પાંચ વધા સાથે ગુણતાં $૯ \times ૨ \times ૨ \times ૫ = ૧૮૦$ ભેદ ક્રિયાવાદીના થયા આનુ અસ્તિત્વ માનનારા આ પ્રમાણે કહે છે.

(૧) જીવ સ્વથી અને કાલથી નિત્ય છે, (૨) જીવ સ્વથી અને કાલથી અનિત્ય છે (૩) જીવ પરથી અને કાલથી નિત્ય છે (૪) જીવપરથી અને કાલથી અનિત્ય છે. એ પ્રમાણે કાલના ચાર ભેદ થયા, એ પ્રમાણે નિયતિ, સ્વભાવ, ક્ષ્વર, આત્મા વિગેરેના ચાર ચાર વિકલ્પ થાય, તે પાંચ ચોકડા ગણતા ૨૦ થાય. આ જીવ સાથે થયા. આ પ્રમાણે અજીવાદી આઠના ભેદો લેવા દૃષ્ટ છે ૧૮૦) ભેદ થયા. તેમાં સ્વથી દૃષ્ટ છે પોતાનાજ રૂપવડે જીવ છે પણ પરની ઉપાધિવડે હસ્તપણા કે દીર્ઘપણની માફક નથી તે નિત્ય અને

શાશ્વત છે. પણ ક્ષણિક નથી કારણ કે તે વર્તમાનની માફક ભૂત અને ભવિષ્યમાં પણ છે. કાલથી દૃઢ છે કાલજ આ દુનિયાની સ્થિતિ અને ઉત્પત્તિ તથા પ્રલયનું કારણ છે. કહ્યું છે કે:—

કાલઃ પચતિ ભૂતાનિ કાલઃ સંહરતે પ્રજાઃ । કાલઃ સુષ્ટેષુ જાગર્તિ કાલો હિ દુરતિક્રમઃ ॥ ૧ ॥

કાલજ ભૂતોને પરિપક્વ કરે છે. અને તેજ સર્વ પ્રજાનો નાશ કરે છે. વધા સુતેલા હોય તોપણ કાલ તો જાગેજ છે. માટે કાલ દુઃસ્વેથી પણ હલચલ થઈ શકાતો નથી. અને તે અતિન્દ્રિય છે. તથા થોડા કાલે તથા ઘણા કાલે થતી ક્રિયાથી જણાય છે. હીમ, ગરમી, વર્ષા, વિગેરેની વ્યવસ્થાનો હેતુ છે. તથા ક્ષણ, લઘુ, મુહુર્ત, પ્રહર, અહોરાત્ર, માસ, રહુ, અયન, સંવત્સર, યુગ, કલ્પ, પલ્લો-પમ, સાગરોપમ, ઉત્તસર્પિણી, અવસર્પિણી, પુદગલ પરાવર્ત, અતીત, અનાગત, વર્તમાન, સર્વ, અદ્વા વિગેરેનો વ્યવહારરૂપ છે. તથા વીજા વિકલ્પમાં કાલથીજ આત્માનું અસ્તિત્વ સ્વીકાર્યું છે પણ પહેલા અને વીજા વિકલ્પમાં ભેદ દૃઢ છે કે આ અનિત્ય છે અને પૂર્વનો નિત્ય હતો. ત્રિજા વિકલ્પમાં પર આત્માથીજ સ્વ આત્માની સિદ્ધિ સ્વીકારી છે.

પણ કેવી રીતે પરથી આત્માનું અસ્તિત્વ સ્વીકારી શકાય ? ઉત્તર આતો પ્રસિદ્ધ છે કે સર્વે પદાર્થ પર પદાર્થના સ્વરૂપની અપેક્ષા દૃ, પોતાના રૂપનો પરિચ્છેદક છે. જેમકે દીર્ઘની અપેક્ષા દૃસ્વપ્નાનુ જ્ઞાન છે અને દૃસ્વની અપેક્ષા દીર્ઘપ્નાનુ જ્ઞાન છે. એમજ આત્મા શિવાયના સ્તંભ, કુંભ, વિગેરે દેહીને તેનાથી જુદો જે પદાર્થ તેમા આત્મપ્નાની બુદ્ધિ પ્રવર્તે છે. તેથી આત્માનું સ્વરૂપ તે પરથીજ નિશ્ચય થાય છે. પણ પોતાની મેલે નહિ. એમ ત્રીજો વિકલ્પ સિદ્ધ થયો, ચોથા વિકલ્પમાં પહેલાની માફકજ છે એ ચાર

વિકલ્પ છે. તે પ્રમાણે વીજા નિયતિથીજ આત્માનું સ્વરૂપ નિશ્ચય કરે છે.

આ નિયતિ શું છે? ઉત્તર પદાર્થોનું જેવીરીતે અવશ્યપણે થવાપણુ હોય તેને યોજનારી નિયતિ છે.—

પ્રાસઠ્યો નિયતિબલાશ્રયેણ ચોર્થ્યઃ સોઽવશ્યં ભવતિ નૃણાં શુભોઽશુભો વા ।

ભૂતાનાં મહતિ કૃતેઽપિ હિ પ્રયત્ને નાભાઠ્યં ભવતિ ન ભાવિનોઽસ્તિ નાશઃ ॥ ૧ ॥

નિયતિ વલ્લના આશ્રયથી જે પદાર્થ મેલ્લવાનો હોય છે તે ચ્હાય શુભ હોય કે અશુભ પણ તે માણસોને અવશ્ય મળે છે. હવે તે અટકાવવા કે ફેરફાર કરવા માણસો પ્રયત્ન કરે તોપણ ભાવીનો નાશ ન થાય અને અભાવ્યની પ્રાપ્તિ ન થાય.

આ મસ્કરી નામના પરિવાદના મતને પ્રાયઃ અનુસરનારી છે. વીજા કેટલાક સ્વભાવનેજ સસારની વ્યવસ્થામાં જોડે છે. પ્રશ્ન—
ए स्वभाव शुं છે? ઉત્તર—વસ્તુને પોતાનોજ તેવો પરિણતિ ભાવ તે સ્વભાવ છે. કહ્યું છે કે—

કઃ કંટકાનાં પ્રકરોતિ તૈક્ષણ્યં વિચિત્રભાવં મૃગપક્ષિણાં ચ ।

સ્વભાવતઃ સર્વમિદં પ્રવૃત્તં ન કામચારોઽસ્તિ કુતઃ પ્રયત્નઃ ॥ ૧ ॥

કાંટાઓની તૈક્ષ્ણ અળીને કોણ વનાવે છે? અને મૃગ તથા પક્ષીઓમા વિચિત્ર ભાવ કોણ ઉત્પન્ન કરે છે? खरीरीते ते बहु स्वभावयीज થાય છે. તેમાં કોઈ સ્વાસ મહેનત લેતું નથી. ત્યારે પ્રયત્ન શામાટે મુલ્ય ગણવો?

સ્વભાવતઃ પ્રવૃત્તાનાં નિવૃત્તાનાં સ્વભાવતઃ । ન હિ કર્તેતિ ભૂતાનાં યઃ પश्यति स पश्यति ॥

સ્વભાવથી પ્રવર્તેલા છે. અને સ્વભાવથી નિવૃત્ત થયેલા છે તેવા પ્રાણીઓનું હું કંઈપણ કરનારો નથી એમ જે માને છે તેજ દેખે છે. (દેખતો છે)

केनांजितानि नयनानि मृगाङ्गनानाम् । कोऽलङ्करोति रुचिराङ्गरुहान् मयूरान् ।

કશ્ચોત્પલેષુ દલસંનિચયં કરોતિ । કો વા દધાતિ વિનયં કુલજેષુ પુંસુ ॥ ૩ ॥

મૃગલીઓની આંખો કોણ આજવા ગયું છે, તેમજ મયુર વગેરેના પીછામા ગોખા કોણ કરવા ગયું છે. અને કમલની પાંખડીઓને સારી સુંદર રીતે કોણ ગોઠવવા જાય છે તથા કુલ્યાન પુરુષના હૃદયમાં પ્રિય કોણ મુકવા જાય છે? (કોઈ નહિ, તે વધું સ્વ-ભાવથીજ થાય છે એવું સ્વભાવવાદી માને છે.)

हवे वीजा कहे છે કે આ વધું જીવ વિગેરે જે કંઈ છે તે ઈશ્વરથીજ ઉત્પન્ન થયું છે. અને તેથીજ સ્વરૂપમાં રહે છે. પ્રશ્ન આ ઈશ્વર કોણ છે? ઉત્તર—અણિમાદિ ઐશ્વર્ય યોગથી તે ઈશ્વર છે. કશું છે કે:—

अज्ञो जन्तुरनीशः स्यादात्मनः सुखदुःखयोः । ईश्वरप्रेरितो गच्छेत् श्वभ्रं वा स्वर्गमेव वा ॥ १ ॥

અજ્ઞજન્તુ આત્માના સુખ દુઃખના કારણમાં અસમર્થ છે પણ ઈશ્વરનો પ્રેરાયલા સ્વર્ગ અગર નર્કમાં જાય છે. તથા વીજાઓ કહે છે કે જીવાદિ પદાર્થ કાલાદિથી સ્વરૂપને પામતા નથી ત્યારે કેવી રીતે છે? ઉત્તર આત્માથીજ છે. પ્રશ્ન એ આત્મા કોણ છે? ઉત્તર—

આત્માથી વીજું નહિ એવું અદ્વૈત માનનારા વિશ્વની પરિણતિ રૂપ આત્માજ માને છે કહેલ છે કે—

एक एवहि भूतात्मा भूते भूते व्यवस्थितः । एकधा बहुधा चैव द्रश्यते जलचन्द्रवत् ॥ ५ ॥

નિશ્ચયે એકજ ભૂતાત્મા સર્વ ભૂતોમાં રહેલો છે. અને તે એકલો છતાં જેમ ચન્દ્ર પાળીમાં જુદો જુદો દેખાય છે, તેમ તે આત્મા ભૂત ભૂતમાં દેખાય છે. વક્રી કહેલ છે કે—

पुरुष एवेदं सर्वं यद्रभूतं यच्च भाव्यम् ” इति

જે આ જગતમા વધુ થયું છે અને થવાનું છે તે સઘળું એક પુરુષજ છે વિગેરે એ પ્રમાણે અજીવ પણ ‘પોતાથી અને કાલથી નિત્ય છે’ इत्यादि ઉપર પ્રમાણે વધુ યોજવું. તેવીજરીતે અક્રિયાવાદીઓના પણ ભેદ છે. તે નાસ્તિત્વવાદી છે.

તેઓમાં પણ જીવ, અજીવ, આશ્રવ, વન્ધ, સંવર, નિર્જરા, તથા મોક્ષ એ સાત પદાર્થ છે. તે સ્વ અને પર એ બે ભેદવડે તથા કાલ, યદ્વચ્છા, નિયતિ, સ્વભાવ, શ્વર, અને આત્મા, એ છ ભેદોવડે ચિંતવતા-૮૪) વિકલ્પ થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે. જીવ સ્વતઃ એટલે પોતાનાથી અને કાલથી નથી તેમજ જીવ, પરથી અને કાલથી (સિદ્ધ થતો) નથી. આ પ્રમાણે કાલ સાથે લેતા બે ભેદ થયા, તેજ પ્રમાણે યદ્વચ્છા તથા નિયતિ વિગેરેમા પણ સર્વે જીવ પદાર્થમાં વાર થાય એ પ્રમાણે અજીવમાં પણ વાર લેવા. તે વાર સપ્તક એટલે ૮૪) થયા તેનો અર્થ આ છે. જીવ પોતાના કાલથી નથી. અહિં પદાર્થોના લક્ષણવડે સત્તા નિશ્ચય કરાય છે. અથવા કાર્યથી નિશ્ચય કરાય છે? અને આત્માનું તેવું કંઈ પણ લક્ષણ નથી કે જેના વડે અમે તેની સત્તા

સ્વીકારીએ ? તેમ અણુઓથી પર્વત વિગેરેનો સંભવ થાય તેમ પળ નથી. વહી લક્ષણ અને કાર્યવહે વસ્તુ ન મેલવીએ તો તે વિચ-
માન નથી જેમ આકાશનું કમળ વિચમાન નથી તેમ, તેટલા માટે આત્મા નથી. વીજો ચિક્રલપ્ત પળ જે આત્માને પોતાથી નથી
સ્વીકારતો તે આકાશના કમળની માફક પરથી પળ નથી. અથવા સર્વ પદાર્થોનાજ પર ભાગમાના અર્દશનથીજ સર્વ અર્વાક (?)
ભાગ સૂક્ષ્મપણાથી અને ઉપય (તે વન્ને) ના અનુપલબ્ધિથી, સર્વ અનુપલબ્ધિથી, નાસ્તિત્વને સ્વીકારીએ છીએ ફહેલ છે કે—

યાવદ્ દૃશ્યં પરતસ્તાવદ્ ભાગઃ સ ચ ન દૃશ્યતે. इत्यादि

જેટલું દેખાય છે તેટલોજ ભાગ પછગાડે છે. અને તે દેખાતો નથી વિગેરે તથા યદૃચ્છાથી આત્માનું અસ્તિત્વ નથી [ના-
સ્તિત્વ છે). પ્રશ્ન, આ યદૃચ્છા તે શું છે? ઉત્તર—અનભિમધી (અનાયાસે) અર્થની પ્રાપ્તિ થાય તે યદૃચ્છા છે.

અતર્કિતો પસ્થિતમેવ સર્વં ચિત્રં જનાનાં સુખદુઃખ જાતમ્ ।

કાકસ્ય તાલેન યથાભિધાતો ન બુદ્ધિર્બુવોઽત્ર વૃથાભિમાનઃ ॥૧॥

સત્યં પિશાચાસ્મ વને વસામો, મેરિં કરાગ્રેરપિ ન સ્પૃશામઃ ।

યદૃચ્છયા સિધ્ધયિતિ લોકયાત્રા મેરિં પિશાચાઃ પરિતાડયન્તિ ॥૨॥

विना विचारनु आ माणसोनु आश्चर्यकारक सुख दुःखनु थवुं ते उपस्थित थयेलुंज छे. जेभ कागडाना वेसवाथी ताडनु पडवुं थाय ते जेम कागडाए पाडवुं नथी तेम जगत्मां जे कांइ थाय छे, ते बुद्धिपूर्वक नथी. पण तेमां लोकोनु खोडुं अभिमान छे (के मे आ कर्तु) ? अमे वनना पिशाचो छीए ते खरुं छे. अमे हाथथी भेरीने अडकता पण नथी तो पण यहच्छाए लोको एकठा थाय छे अने कहे छेके पिशाचो भेरीने वगाडे छे. १ (पंच तन्त्रमां आने मळतुं एक दृष्टात छे. कोइ लश्करमांथी छोटो पडेलो भेरी-वाळो सिंहना मारथी मरी गयो अने तेनी भेरी वांदराना हाथमा आवी ते कोइवखत वगाडे अने ते पहाडमां जाय ते लोकोने संभळाय तेथी आजुवाजुना लोको गभराया के पहाडनी अदर पिशाचो भेरी वगाडी डरावे छे. तेथी लोको डरीने नासवा लाग्या. तेमां कोइ हिंमतवाने फल लइ वांदराओने एकठां करी तेमनी पासेथी भेरी लइ लीधी अने लोकोनो वहेम मटाडयो ? जेम कागडाना वेसवाथी ताडनु झाड पडे तो पण तेमा कागडानी बुद्धि नथी के मारा उपर ताड पडशे, तेम ताडनो अभिप्राय नथी के कागडा उपर पडु. छता ते वेड थाय छे. ए प्रमाणे, वाकीनु पण विना विचारनु, अजा कृपाणी, आतुर भेषज, अंध कंटक वि-नेरे द्रष्टातो पण जाणी लेवां ए प्रमाणे वधा प्राणीओनां, जन्म, जरा, मरण विगेरे लोकमा जे कांइ थाय ते वधुं काकतालीय न्याय माफक जाणवु, एवीजरीते, नियति स्वभाव, इश्वर, आत्मा विगेरेथी पण आ आत्माने, असिद्ध करवो, (एटले आत्मांनी दरेक रीते असिद्धि वताववी) क्रियावादीना ८४ भेद थया. हवे अज्ञानीओना ६७ भेद वतावे छे, ते आ प्रमाणे—

पूर्वे जीवादि नव पदार्थ कही गया, तेनी साथे उत्पत्ति दशमी लेवी ते दशेने संव, असत्, सदसत्, अव्यक्तव्य, सद वक्तव्य

અસદ્વૃક્ત્ય, અને સદસદ્વૃક્ત્ય, આ સાત ભેદવડે જાણવાની શક્તિમાન નથી તેમજ જાણવાથી શું પ્રયોજન છે? તેની માત્રના નિ-
ચે મુજબ, જીવ વિદ્યમાન છે પણ કોણ જાણે? અથવા જાણવાથી શું લાભ? અથવા જીવ અવિદ્યમાન છે અથવા જાણવાથી શું
લાભ? એ પ્રમાણે અજીવાદિમાં પણ સાત વિકલ્પ, તે પ્રમાણે સાત સાત ગણતાં ૬૩ ભાગ થયા તેમાં ચાર વીજા ઉમેરવો તે આ
છે. વિદ્યમાન (છતી) માત્રની ઉત્પત્તિ કોણ જાણે છે? અથવા જાણવાથી શું પ્રયોજન? વાકીના ત્રણ વિકલ્પ ઉત્પત્તિના, ઉત્તરકાલ
પદાર્થના અવ્યયની અપેક્ષા છે. તેનો સંભવ થતો નથી તેથી તે ત્રણ નથી કહ્યા એટલે ચાર ભાગા સંભવે. તે ઉમેરતાં કુલ ૬૭
થયા. આમા જીવ સત્ છે તે કોણ જાણે છે. તેનો અર્થ આ છે કે—

કોઈને વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી કે જે હિન્દ્રિઓથી અતીત જીવાદિ પદાર્થોને જાણી શકે અને તેમના જાણવાથી ફંદ પળ નથી
જેમકે જીવ નિત્ય, સર્વગત મૂર્ત જ્ઞાનાદિગુણ ઉપેત અથવા ઉપરના ગુણોથી વ્યતિરિક્ત છે અને તેથી કયા પુરુષાર્થની સિદ્ધિ થાય?
તેથી અજ્ઞાનજ શ્રેય છે. વહી તુલ્ય અપરાધમા, અજ્ઞાનતાથી કરવામાં લોકોમાં સ્વલ્પ દોષ છે. અને, તેજ પ્રમાણે લોકોત્તરમાં પણ
આકુટ્ટિક (મનથી પાપ કરનાર) અનાપોગ (અજાણ્યું) સહશાકાર (જલડી) વિગેરે કાર્ય થાય તેમા મુઠ્ઠક (નાનો) ખિન્નુ તથા
સ્થવિર, ઉપાધ્યાય, આચાર્ય ને અનુક્રમે વધારે પ્રાયશ્ચિત્ત છે, તેવું વીજા વિકલ્પમા પણ યોજવું.

ત્રિનયવાદીના ૧૨ ભેદ આ પ્રમાણે છે—દેવતા, રાજા, યતિ, જાતિ, સ્થવિર, અગ્રમ, માતા પિતા, એ આઠમાં મન, વચન,
કાયા, અને પ્રદાન, એ ચાર પ્રકારે ત્રિનય કરવો તે આ પ્રમાણે, આ દેવતાઓનો મન, વચન, કાયા, અને દેશકાલની ઉત્પત્તિ
પ્રમાણે દાન દેવા વડે ત્રિનય કરવો. આ ત્રિનયથીજ સ્વર્ગ, અપવર્ગના માર્ગને તેઓ સ્વીકારે છે. અને નીચૈર્વૃત્તિ (નીચે નમવું) અને

નમ્રતા વતાવવી તે વિનય છે. વધી જગોષ આ પ્રમાણે વિનયવડે દેવ વિગેરેમાં લીન થયેલો. સ્વર્ગ મોક્ષનો મેલવનારો થાય છે. કહું છે કે—

વિનયયા યાજં યાજાઓ દંસણં દંસણાહિ ચરણં ચ । ચરણાહિં તો મોક્ષલો મોક્ષલે સોક્ષલં અણાવાહં ॥૧॥

વિનયથી જ્ઞાન, જ્ઞાનથી દર્શન, દર્શનથી ચારિત્ર, ચારિત્રથી મોક્ષ અને મોક્ષથી અવ્યાવાય સુલ છે. અહિં ક્રિયાવાદીઓમાં અસ્તિત્વ છે. છતાં તેમાં પણ કેટલાકમાં આત્માને નિત્ય, અનિત્ય, કર્તા, અકર્તા, મૂર્ત, અમૂર્ત, ક્યામાક તંદુલ માલ, અંશુઠાના પર્વ જેટલો દીવાની શીલા સમાન, હૃદયમાં રહેલો, વિગેરે પણ તે ઔપપાતિક છે. તથા અક્રિયાવાદીઓમાં આત્માજ નથી તો વ્યાંથી ઔપપાતિક (ઉત્પન્ન થનાર) પણ સિદ્ધ થાય ? અને અજ્ઞાનીઓ આત્માને વિષે અપ્રતિપત્તિ નથી કરતા પણ તેઓ જ્ઞાનને નકામું માને છે. વિનયવાદીઓને પણ આત્માના અસ્તિત્વમાં અસ્વીકાર નથી પણ વિનય વિના વીજું મોક્ષ સાધનજ નથી એવું માને છે. તેમાં સામાન્ય આત્માના અસ્તિત્વ સ્વીકારથી અક્રિયાવાદીઓને દુર કર્યાં (તેમના માનવાને સ્વોદું કર્યું) અને આત્માનું ન માનવું તેમાં આ પણ તેમણે વિચારવું જોઈએ.

શાસ્તા શાસ્ત્રં શિષ્યપ્રયોજનં વચનહેતુદૃષ્ટાન્તઃ । સન્તિ ન શૂન્યં બ્રુવતઃ તદ્ભાવાચ્ચાપ્રમાણં સ્યાત્ ॥ ૧ ॥

પ્રતિષદ્રૂટ પ્રતિષેધો સ્તશ્ચેચ્છૂન્યં કથં ભવેત્સર્વમ્ । તદ્ભાવેનતુ સિદ્ધા અપ્રતિસિદ્ધા જગત્પર્યાઃ ॥ ૨ ॥

ઉપદેશ, શાસ્ત્ર, શિષ્ય, પ્રયોજન, વચન, હેતુ અને દ્રષ્ટાંત છે તે વધાં વોલનારથી શૂન્ય નથી. તેના અભાવથી તે અપ્રમાણ છે.

જીવોને તથા તેના મેદો પૃથ્વી વિગેરે તથા તેની ગતિ આ ગતિને વીજો પણ જાણે છે. વીજા જીવો તીર્થકર શિવાય અતિશય જ્ઞાની એવા કેવલી વિગેરે પાસે સાંભળીને જાણે છે અને જે જાણે છે તે સૂત્ર અવયવહે વતાવે છે. કે હું પૂર્વ દિશાથી આવ્યો હું કે દક્ષિણ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, ડંચી, નીચી કે વીજી કોઈ દિશા વિદિશામાથી આવ્યો હું. એવું વિશિષ્ટ ક્ષય ઉપશમ આદિવાલ્લને તીર્થકર તથા અન્ય અતિશયજ્ઞાની એવા પુરુષોએ જેમને વોધ આજ્ઞાન હોય છે, તથા પ્રતિ વિશિષ્ટ દિશામાંથી આગમનના પરિજ્ઞાન શિવાય વીજું પણ આવું જ્ઞાન તેને થાય છે કે જેમ હું પૂર્વે હતો તેમ જાણુ હું અને હવે પછી મારા આ શરીરનો અધિષ્ઠાતા (આત્મા) જ્ઞાન દર્શન, ઉપયોગ લક્ષણવાલો ઉપપાદુક (ભવાતરમા જનારો) અને અસર્વ ગત (શરીર માત્ર પ્રમાણ વાલો) મોક્તા મૂર્તિ રહિત, અવિનાશી, શરીર વ્યાપી, હ્યાદિ ગુણવાલો મારો આત્મા છે. તે આત્માના આઠ મેદ છે દ્રવ્ય, કપાય, યોગ, ઉપયોગ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય આત્મા, એમ આઠ પ્રકારે છે. તેમાં અહિંઆ મુખ્યત્વે ઉપયોગ આત્માવહે અધિકાર છે. અને વાકીના મેદો તેના અંશ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાય છે, તેથી વતાવ્યા છે.

તે પ્રમાણે મારો આત્મા છે. જે અમુક દિશામાથી ગતિ પ્રાયોગ્ય કર્મના ઉપાદાનથી તેને અનુસારે ચાલે છે. પાઠાન્તરમા અનુસંચરતીને વદલે અનુસંસરૂ પાઠ છે. તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે કે દિશા વિદિશાઓનું ગમન અથવા ભાવદિશામાંથી આગમન, તેને યાદ આવે છે, હવે સૂત્ર અવયવ વહે પૂર્વના સૂત્રના કહેલા અર્થને ઉપસંહરે છે. (વતાવે છે.)

વધી દિશાઓ અને અનુદિશાઓમાંથી જે આવેલો છે અને અનુસચરે છે. અથવા અનુસરે છે. તે હું એવો ઉલ્લેખ કરવાવહે આત્માનો ભાવ સિદ્ધ થાય છે. અને પૂર્વ વિગેરે પ્રજ્ઞાપક દિશાઓ વધી ગ્રહણ કરી છે. અને ભાવ દિશાઓ પણ લીધી છે આ કહેલા

ગંધીર અર્થને નિયુક્તિકાર છુટો વતાવવા માટે નિયુક્તિકાર ત્રણ ગાથાને સાથે કહે છે.

જાણઈ સયં મડૈં અન્નેસિં વાવિ અન્તિં સોચા । જાણગ જણ પપણવિઓ જીવં તહ જીવ કાણવા ॥
 ઇત્થ ય સહ સંમડ અન્તિં જં ઇઅં તત્થ જાણના હોઈ । ઓહો મણ પજ્જવ નાણ કેવલે જાઈ સરણેય ॥૬૫॥
 પરવડવાગરણં પુણ જિણવાગરણં જિણા પરં નત્થિ । અપ્પણેસિં સોચ્ચંતિય જિણેહિં સવો પરો અપ્પણો ॥૬૬॥

કોઈ માણી સંસારમા ભ્રમણ કરતો અવધિ વિગેરે ઉપર કહેલી ચાર પ્રકારની પોતાની મતી વડે જાણે છે અમનુપૂર્વી ન્યાય પ્રગટ કરવા માટે પછવાડે લીધેલું અન્યોનું આ પદ પહેલું કહે છે. અથવા અન્યેપાં, આ પદવડે અતિપ્રય જ્ઞાનિઓની પાસે સાંપક્ષીને જાણે છે તથા ' જાણગ જણપણવિઓ ' આ વાક્યવડે પર વ્યાકરણ પળ ગ્રહણ કર્યું તેના વડે આ અર્થ છે. જ્ઞાપક ઇટલે તીર્થક-રનો પ્રજ્ઞાપિત (વોધેલો) પળ જાણે છે. જે વિષયને જાણે છે તે પોતેજ વતાવે છે. સામાન્યથી જીવને આ પદવડે અધિકૃત ઉદેશ-નો અર્થાધિકાર કહે છે. તથા જીવ અને કાયાને તે પદવડે પૃથિવીકાયાદિને વતાવવા વડે વાકીના હવે પછીના છૂં ઉદેશના અધિકાર અર્થને અનુક્રમે કહે છે.

અર્હિ ' સહસમ્મદ્વેપિતિ આ પદ સૂત્રમાં છે. તેમાં 'જ્ઞાણ' પદવડે જ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરેલું છે ' મન ' ધાતુ જાણવાના અર્થમાં છે. કારણ કે મનન તેજ મતિ (બુદ્ધિ છે માટે) અને તે જ્ઞાન કેવુ છે. તે વતાવે છે. અવધિ, મનપર્યં કેવલ અને જાતિસ્મરણ, રૂપવાલું છે. તેમાં અવધિજ્ઞાની હોય તે સંખ્યાતા અને અસંખ્યાતા ભવને જાણે છે એ પ્રમાણે મનઃ પર્યાયજ્ઞાની પળ જાણે છે. પળ કેવલી તો

નિયમથી અનન્તા (તમામ) જાણે છે તથા જાતિસ્મરણવાળો નિયમથી સંભળાતા ભવને જાણે છે. વાકીની વાત સ્પષ્ટ છે.
॥ ૬૪-૬૫ ॥

ટીકા નહિ છતાં છાસઠમી ગાથાનો અર્થ થોડો વતાવીએ છીએ. ‘પરવડ વાગરણ’ તે જિનવ્યાકરણ જાણતું જિનેશ્વરથી પર વીજો નથી, તથા વીજાઓની પાસે સામલીને, તથા જિનેશ્વરથી સર્વ પર અન્ય છે. નીચેની કથાઓથી જણાશે કે કોઈ મન્યાત્માને ધર્મ-રુચીની માફક સ્વયં જાતિસ્મરણ પ્રગટ થાય છે. કોઈને જિનેશ્વર પાસેથી સામલીને થાય છે જેમ મહાવીરસ્વામી પાસે ગૌતમસ્વામીને થયું તથા અન્ય પાસે એટલે મહિનાથ ભગવાનના મિત્રોને મહિકુમારીએ યુવાવસ્થામાં વ્રોધ કરતાં (મિત્રોને) જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. એ નીચેની કથાથી સમજાશે. અહિં સહસ્રમમતિ વિગેરે પરિજ્ઞાનમાં સુલેથી સમજાય માટે વ્રણ દૃષ્ટાંતો વતાવે છે.

વસંતપુર નગરમાં જિતશત્રુ નામે રાજા છે. તેની ધારણી નામની મહાદેવી (પટ્ટરાણી) છે. તેને ધર્મરુચી નામનો પુત્ર થયો, તે રાજા એક દિવસ તાપસપણે વ્રત લેવાની ઇચ્છાવાળો ધર્મરુચીને રાજ્ય સોંપવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો. તે જોઈને ધર્મરુચિએ પોતાની હા-તાને પૂછ્યું કે મારો પિતા રાજ્ય શા માટે તજે છે? માણે કહ્યું વેટા ! આ નારકી વિગેરેના સકલ દુઃખના મેતુમૂત તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષમાર્ગમાં વિઘ્ન કરનાર અર્ગલા (આંગલી) સમાન તથા અવશ્ય દુઃખ દેનારી લક્ષ્મીવદે શું પ્રયોજન છે? પરમાર્થથી આ લોકમાં પણ અભિમાન માત્ર ફલ દેવાવાળી છે. તેથી તેને છોડીનેજ સકલ સુખનું સાધન જે ધર્મ તેજ કરવાને તારો પિતા ઉદ્દમ કરે છે. ધર્મરુચિ તે સાંભળી નોલ્યો કે જો લક્ષ્મી આવીજ છે તો મારા પિતાને હું અનિષ્ટ હું કે જે આવી સકલ દોષને ધારનારી લક્ષ્મી મને

સોંપે છે. અને સકલ કલ્યાણના હેતુ ધર્મથી મને દૂર કરાવે છે. એમ કહી પિતાની આજ્ઞા લઈને વાપ સાથે પોતે પણ તાપસના આશ્રમમાં ગયો. ત્યાં વધી તાપસ સમ્વન્ધિ ક્રિયા યથાયોગ્ય કરી અને રહ્યો. એકદા અમાવાસ્યાના પહેલાં એક દિવસે કોઈ તાપસે ઉદ્ઘોષણા કરી હે તાપસો ! આવતીકાલે અનાકુદ્ધિ છે. (અગતો પાત્રી, અળોજો) છે તેથી આજેજ સમિત્ (હોમના લાકડાં) ફુલ કુશ (દર્ધ) રુદ, ફલ, મૂલ વિગેરે હમણાજ લઈ આવો. આ સાંભળીને ધર્મરુચિએ પોતાના વાપને પૂછ્યું હે તાત ! આ અનાકુદ્ધિ શું છે. તેણે કહ્યું વેડા ! કદફલ વિગેરે છેદવાનું કામ અમાવાસ્યા વિગેરે દિવસે ન કરાય કારણ કે તે કાપવા વિગેરેની ક્રિયા સાવચ્છ (પાપવાળી) છે. તે સાંભળીને આ વિચારવા લોગ્યો કે હમેશાં અનુકુદ્ધિ થાય તો કેવું સારું. આ પ્રમાણે વિચાર કરતો હતો તેવામા અમાવાસ્યાના દિવસેજ તપોવન પાસે જતા સાધુઓનું દર્શન થયું તે સાધુઓને તેણે પૂછ્યું હે ભાઈઓ ! આજે તમારે અનાકુદ્ધી કેમ નથી જેથી તમો આ અટગીમાં નિફલ્યા છો ? તેઓએ પણ કહ્યું કે અમારે તો આત્મી જીંદગી સુધી અનાકુદ્ધિજ છે. એમ કહીને સાધુ ચાલતા થયા. ધર્મરુચિને આ સાંભળી, હા, અપોહ, અને વિમર્શવડે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું કે હું પૂર્વ-ભવમાં દીક્ષા લઈને દેવલોકના સુખને અનુભવી અહિં આવ્યો છું. તે પ્રમાણે તેણે વિશિષ્ટ દિશાઓનું આગમન પોતાની મતિ એટલે જાતિસ્મરણરૂપ જ્ઞાનવડે જાણ્યું. અને પ્રત્યેક બુદ્ધ (ગુરુ વિના પોતાની મેઢે દીક્ષા લેનાર) થયો એ પ્રમાણે વોજા પણ વલકલ ચિરી, શ્રેયાંસકુમાર વિગેરે અહીં જાણવા.

હવે પર વ્યાકરણનું ઉદાહરણ કહે છે. ગૌતમસ્વામીએ મહાવીર પ્રસુને પૂછ્યું કે હે ભગવન ! મને કેવલજ્ઞાન શામાટે ઉત્પન્ન થતું

નથી ? ભગવાને કહ્યું. હે ગૌતમ તમારો મારા ઉપર ઘણો સ્નેહ છે તેથી. તેણે કહ્યું હે ભગવન્ ? શામાટે મને તમારા ઉપર આટલો વધો સ્નેહ છે ? ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે પૂર્વમાં યજ્ઞા થયી તારે અને મારે આમો સંબંધ હતો તેથી.

ચિરસસિદ્ધોસિ મે, પરિચિયોસિ મેં ગોયમે ત્યેવમાદિ ।

હે ગૌતમ ! તું મારી માથે ઘણો કાલ રહેલો છે. તથા યજ્ઞા કાલનો મારી સાથે પરિચિત છે इत्यादि. આ અધિકારને તીર્થકરે કહેલો સાંખ્યીને પણ વિશિષ્ટ દિગ્ધાનુ આગમન વિગેરેનું જ્ઞાન થયું. ધીજાની પામે માખંડે તેનું ઉદાહરણ હવે રહે છે.

મહિકુમારીને છ રાજ્ય પુત્રો જે જાણીતા હતા તે પરણાને માટે આવેલા, તેમને પોતાના અગ્રિ જ્ઞાનવંદે યોગ કરવા માટે જેનું પૂર્વમા સાથે રહીને દીક્ષા લીધેલી, અને ધર્મના ફલથી જગન્ત નામના અનુત્તર વિમાનમાં જે મુલ્ક ભોગવેલું તે રહી ચતાવું અને તે સામઙ્ગીને છળ મિશ્રો જે, ઓછા પાપવાલા હતા તેમને વોય થયો અને વિશિષ્ટ દિગ્ધાના આગમનનું જ્ઞાન થયું. તેજ મંચે આ ગાથા છે.

किं थतयं पम्हुढं, जं च तथा भो ! जयंतपवरंमि । बुच्छासमयनिचळं, देवा तं संभरह जातिं ॥ १ ॥

હે મિત્રો ! આપણે જયંત વિમાનમાં રહેલા અને ત્યાં ઘણા કાલ મુઘી મુલ્ક ભોગવેલું તે ખૂલી ગયા ? તેને યાદ તો કરો. આ યજ્ઞ ગાથાનો તાત્પર્ય અર્થ છે.

હવે આપણી ચાલુ વાતને કહીશ છીશ. કે નિયે જે છે તે હું આ પદ વડે અંકાર જ્ઞાન વડે આત્માના ઉદ્ધેવ વડે પૂર્વ વિગેરે

દિશાઓમાંથી પોતાના આત્માને આવેલો અને જરાપણ રોકાણ વિના ભવ ભ્રમણમાં પડેલો પોતાને દ્રવ્યાર્થપણે નિત્ય અને પર્યાય અર્થપણે અનિત્ય હું એમ જે જાણે છે, તેજ સ્વરી રીતે આત્મવાદી છે. એવું સૂત્રકાર વતાવે છે.

સે આયાવાદી લોયાવાદી કમ્માવાદી કિરિયાવાદી (સૂ. ૫)

તે એટલે જે પૂર્વે નારક, તિર્યચ, મનુષ્ય, દેવતા વિગેરે ભાવ દિશામાં અને પૂર્વ દિશા વિગેરે પ્રજાપક દિશામાં ભમેલો પોતે પોતાના આત્માને. અક્ષણીક, અમૂર્ત, વિગેરે લક્ષણવાળો જાણે છે. તે આત્મવાદી, એટલે આત્માને વોલવાના સ્વભાવવાળો છે. અને જે પૂર્વ કહેલા પ્રમાણે આત્માને ન સ્વીકારે તે અનાત્મ વાદી (નાસ્તિક) જાણવા. વળી જે આત્માને સર્વ વ્યાપી, નિત્ય, અને ક્ષણીક માને છે, તે પણ અનાત્મ વાદી છે. કારણ કે સર્વ વ્યાપી આત્માને નિષ્ક્રિય પણું હોવાથી વીજા ભવમા સંક્રાન્તિ ન થાય, અને સર્વથા નિત્યપણે પણ, અપ્રચ્યુત, અનુત્પન્ન, સ્થિર, એક સ્વભાવ, એ નિત્યનું લક્ષણ હોવાથી, મરણનો અભાવ થાય, અને ભવ સંક્રાન્તિ પણ નજ થાય, સર્વથા ક્ષણિક માનવામાં પણ નિર્મૂળ વિનાશથી, તેજ હું, આંત્રુ પૂર્વ તથા ઉત્તરનું અનુસંધાન (જોડાણ) ન થાય. જે આત્મવાદી છે. તેજ પરમાર્થથી લોક વાદી છે. કારણ કે અવલોકે (જુએ) છે તે ‘લોક’ એટલે પ્રાણી ગણ, તેને વોલવાનો જેનો સ્વભાવ છે તે આ વચનવડે જેઓ આત્માને અદ્વૈત માને છે, તેનું સ્વંદન કરવા આત્માનું વહુત્વ કહ્યું. અથવા લોયાવાદીને વડલે ‘લોકા પાતી’ એ શબ્દ લઈએ તો લોક ચૌદરડ્ડુ પ્રમાણ છે. તે અથવા પ્રાણીગણ તેમાં આવવાના સ્વભાવવાળો આ વચન વડે વિશિષ્ટ આકાશ સ્વંદની ‘લોકસંજ્ઞા’ વતાવી અને તેમાં જીવાસ્તિકાય (જીવસમૂહ) ના સંપ્રવથી જીવોનું ગમન આ-

ગમન મુચવ્યું છે. તેજ જીવ દિશા વિગેરેમાં જવાના જ્ઞાનવંદે આત્મવાદી અને લોકવાદી સંઘટ (યુક્ત) છે અને તે અસુમાન (પ્રાણ ધારણ કરનાર) છે. કર્મવાદી એટલે જ્ઞાનાવરણીય આઠ કર્મ છે. તેને ચોલવાના સ્થાનવાલો કારણ કે નિશ્ચય, મિશ્રિત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ રૂપાય યોગોથી પહેલા પ્રાણીઓ ગતિ આગતિના કર્મને ગ્રહણ કરે છે. ત્યારપછી તે તે વિરુપ રૂપવાળી યોનિઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અને કર્મ છે તે. પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભવ, પ્રદેશરૂપ ચાર પ્રકારે જાણવા. આ વનનથી કાઢ, વદૂચ્છા, નિયતિ, ક્ષય, આત્મવાદી જે એકાન્ત માનનારા છે, તેમનું લડન કર્યું જાણવું. તથા જે કર્મવાદી તેજ ક્રિયાવાદી છે કારણ કે યોગના નિમિત્તે કર્મ વંધાય છે. અને યોગ એટલે વ્યાપાર છે અને વ્યાપાર ક્રિયારૂપ છે. તેથીજ કર્મને કાર્ય ણે ચોલવાથી તેનું કારણ ક્રિયાને પળ પરમાર્થથી ચોલનારો છે. ક્રિયાનું કર્મ નિમિત્તપણું જૈનાગમમાં પ્રસિદ્ધ છે. તે આ પ્રમાણે આગમમાં છે.

જાવં ણં મંતે! એસ જીવે સયા સમિયં એયદ્ વેયદ્ ચલતિ ફંદતિ ઘટ્ટતિ તિપ્પતિ જાવ તં તં
ભાવં પરિણમતિ તાવં ચણં અટ્ટવિહંધં વા સત્તવિહંધં વા છદ્ધિહંધં વા એગવિહંધં વા ણોણં
અન્નંધણં ॥

હે ભગવન્ ! આ જીવ હમેશાં સમાન વધે છે કે વધારે વધે છે, ચાલે છે, ફરકે છે. અથવા તિપે છે (ગતિ કરે છે) તે તે
ભાવને જ્યાંસુધી પરિણમે છે ત્યાંસુધી આઠ પ્રકારનો કર્મ વંધ કે, સાત પ્રકારનો, છ પ્રકારનો, કે એક પ્રકારનો, કે વંધ વિનાનો છે ?

(અહિં ઉત્તર નથી પણ હ્યાંસુત્રી તેરમા ગુણસ્થાન સુધી જીવ સંસારમાં હોય ત્યાંસુધી યોગી ક્રિયા કરનાર હોય એ આઠના. સાતના છના, અને એકના વંધનવાળો અનુક્રમે હોય છે. તે ગ્રન્થાતરથી જાણવું એ પ્રમાણે વીજાઓની શંકા નિવારણ કરવા ગૌતમસ્વામીએ પૂછ્યું અને મહાત્મીર પ્રશ્ન એ ઉત્તર આપ્યો તેથી એમ વતાવ્યું જે કર્મવાદી છે તેજ ક્રિયાવાદી જાણવા. આ વચનથી સાંખ્ય મતવાળા જે આત્માને ક્રિયા વિનાનો માને છે તેમનું સ્વંદન કર્યું ॥ ૫ ॥

હવે પૂર્વે કહેલી આત્મપરિણતરુપ ક્રિયાને વિશિષ્ટ કાલ વતાવનાર 'તિડ' પ્રત્યયવડે કહેતાં 'અહં' નામ હું પ્રત્યય સાધવા યોગ્ય આત્માને તેજ ધવમા ધવધિ, મનઃ પર્યાય, કેવલજ્ઞાન, જાતિસ્મરણ, એ ચાર વિશિષ્ટ સંજ્ઞા શિવાય પણ ત્રણે કાલમાં ફરસનાર મતિ-જ્ઞાનવડે સન્ધ્યાવાનો અવગમ (જાણપણું) વતાવવાને માટે કહે છે.

અકરિસ્સં ચઽહં કારવેસુ ચઽહં, કરઓ આત્રિ સમણુન્ને ભવિસ્સામિ (સૂ. ૬)

અહિંઆ સૂત્રમા ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય કાલની અપેક્ષાએ ત્રણ તથા તે ત્રણ સાથે કરવું. કરાવવું અને અનુમોદનું ગણતા નવ વિકલ્પ થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે. મેં કર્યું; કરાવ્યું અને કર્તાને મળો જાણ્યો, હું કરું છું કરાવું છું, અને કરાવનારને અનુમોદું છું. હું કરીશ, કરાવીશ, અને કર્તાને મળો જાણીશ, એમા પહેલો અને છેલ્લો એ બે ભાગા સૂત્રમાંથીજ લીધા છે તેથી કરીને વાકીના મધ્યમાં આવી ગયા તેથી નવે ભાગાનું ગ્રહણ થયું (લીધા) એજ અર્થને પ્રગટ કરવા વીજો વિકલ્પ છે કે હું કરાવીશ એ સૂત્રવડે લીધો છે. આ નવે ભાગા સૂત્રમા બે ચકાર હોવાથી તથા અપિશબ્દ લેવાથી તે નવ સાથે મન, વચન, કાયા ચિંતાવતાં ૨૭) ભેદો

થાય છે. તે આ પ્રમાણે. મેં કર્યું અહિં આં હું કાર ગ્વદ વહે આત્માના ઉલ્લેખ કરનાર શબ્દ વહે વિશિષ્ટ ક્રિયાના પરિણામ રૂપ આત્મા વતાવ્યો છે. તેનો આ ખાતર્ય છે. તેજ હું કે જેનાવહે મેં આ દેહાદિની પહેલા યુવામ્સ્યામા इन्द्रियને વશ પડેલા વિષયરૂપ વિષ વહે મોહિત થયેલા અન્ય ચિત્તવહે તે તે અકાર્યના અનુષ્ઠાનમા તત્પર થઈને મારે અનુકૂલ કર્યું (મને ગમ્યું તે કર્યું) મળુ છે કે.

ત્રિહવાવલે નડિણિં જાઈં કીરંતિ જોવણમણં । વચપરિણામે સરિયાઈ તાઈં હિયણુ લુહુકંતિ ॥ ૧ ॥

ત્રૈભવના અંકાર વહે નાવેલા (નાટક કરેલા) ણ યૌવનના મદ વહે જે જે કુલ્યો કરાયા છે. તે વધા બુઢાપામા યાદ આવીને હૃદયમા શલ્યની માફકુ સ્વટકે છે. તથા મેં કરાવ્યું ણનાવહે વીજા માણસને આ કાર્યમાં પ્રગર્ભો જોઈને મેં પ્રવૃત્તિ કરાવી. તથા કરનારને આજ્ઞા આપી. આ પ્રમાણે કર્યું કરાવ્યુ અને અનુમોત્યુ ણ ભૂતકાલ મૂચકુ છે. અને કરું છું, કરાડું છું, વિગેરે વચનવહે વર્તમાન કાલ સૂચવ્યો છે. તથા કરીશ, કરાવીશ, અને કરનારને અનુમોદીશ, ણ વચનથી ભવિષ્યકાલ સૂચવ્યો આ ત્રણ કાલના ફરસવાવાલા વચનવહે દેહ, इन्द्रिय, થી જુદો આત્મા ભૂત, વર્તમાન ભવિષ્ય સર્વંધિ કાલ પરિણામ રૂપે આત્માનુ અસ્તિત્વનું જાણ-પણું સૂચવ્યું છે. અને જાણપણુ તે ણકાત ક્ષણિકયાદીને કે ણકાત નિત્યયાદીને ન સંભવે તેથી આ વચનવહે તેમનુ સંકલન કર્યું.

આત્માનું ક્રિયાના પરિણામવહે પરિણામપણુ સ્વીકાર્યું છે તેથી (ક્ષણિકયાદી વિગેરેનું સંકલન થયું છે.) અને તેનાજ અનુસારે સમય અનુમાનથી અતીત અનાગત ભાવોમાં પળ આત્માનું અસ્તિત્વ જાણ્યું અથવા આ ક્રિયા પ્રવંધના પ્રતિપાદનથી કર્મના ઉપાદાન રૂપ છે. જે ક્રિયા છે તેનું સ્વરૂપ વતાવેલું જાણડું. ॥ ૬ ॥ દવે શિષ્ય પ્રશ્ન પુછે છે કે આટલીજ ક્રિયા છે કે વીજી કોઈ છે તેને

આર્ચાર્થ મહારાજ વતાવે છે.

एयावंति सद्वावंति लोगंसि कम्मसमारंभा परिजाणियद्वा भवंति (सू० ७)

આટલીજ વિશિષ્ટ ક્રિયાઓ જે પૂર્વે કહેલી છે, તે સર્વ લોક એટલે પ્રાણી સમૂહમાં કર્મનો સમારંભ છે તે અતીત, અનાગત, વર્તમાન, ભેદ વહે કર્યું, કરાવ્યું, અને અનુમોદ્યું એ વહે તમામ ક્રિયાને અનુસરનાર 'કરેછે' એ શબ્દવહે વધી ક્રિયાનો સંગ્રહ થાય છે. આટલીજ ક્રિયાઓ જાણવી વીજી નહિ અને પરિજ્ઞા વે પ્રકારની છે. જ્ઞપરિજ્ઞા અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞા તેમાં જ્ઞપરિજ્ઞા (મઠેલા વૌધ) વહે આત્મા અને વંચનું અસ્તિત્વ છે. પૂર્વે કહેલી કર્મ સમારંભની વધી ક્રિયાઓ વહે જાણપણું થાય છે. અને જાણ્યા પછી પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાવહે વધા પાપોને આવવાના હેતુરુપ કર્મના સમારંભોના પચ્ચાણ કરવાં જોઈએ (વને ત્યાંચુથી છોડવાં જોઈએ) આટલા સામાન્ય વચનવહે જીવનુ અસ્તિત્વ સાધ્યુ છે. અને તે આત્માનું દિશાઓનું જે ભ્રમણ તેના હેતુઓના વતાવવા સાથે અપાયોને વતાવવા કહે છે. અથવા જે આત્મા તથા કર્મ વાદી છે, તે દિશાઓના ભ્રમણથી છુટશે અને જેઓ કર્મવાદને નથી માનતા તેઓને કેવા વિપાક ભોગવવા પડશે તે વતાવે છે.

અપરિણાયકમ્મા खलु अयं पुरिसे जोइमाओ दिसाओ अणुदिसाओ अणुसंचरइ, सद्वाओ दिसाओ सद्वाओ अणुदिसाओ साहेति (सू० ८)

જે પુરુષ (પુરિમાં શયન કરનાર તે પુરુષ) અથવા સુખ દુઃસ્વોથી પૂર્ણ તે કોડપણ જતુ અથવા માણસ અહિંઆ પુરુષનું પ્રધાનપણુ

હોવાથી તે લીધો છે. પણ પુરુષ શબ્દ ઉપલક્ષણમા ચારે ગતિમા ફરનારો પ્રાણી લેવો. તે પ્રાણી અથવા પુરુષ દિશા અને વિદિશા-માં સંચરે તે રૂપના સ્વરૂપને જાણતો નથી. તેથી અપરિજ્ઞાત રૂપો છે. (મુત્રમાં સ્વલુ શબ્દ નિશ્ચયરૂપ છે.) તે નિશ્ચે દિશા વિદિશામાં ભમે છે. પણ રૂપને જાણનારો ભમતો નથી આ ઉપલક્ષણ છે. પણ એમ જાણવું કે અપરિજ્ઞાત આત્મા અને અપરિજ્ઞાત ક્રિયાવાળો પણ જાણવો અને જે અપરિજ્ઞાત રૂપો છે. તે દરેક દિશા વિદિશાઓમા પોતાના કરેલા કર્મો સાથે વીજી ગતિમા સંચરે છે. (મૂલ મુત્રમાં સર્વ શબ્દ ઘટ્ટલા માંડે છે કે વધી પ્રજાપત દિગાઓ તથા ભાર દિશાઓનો પણ સાથે સગ્રહ કરવો) ૮

તે આત્મા તથા રૂપને ન જાણનારો શું ફલ પામે છે, તે મનાવે છે.

अणैगरूवाओ जोणीओ संघेइ, विरूवरूवे फासे पडिसंवेइइ (सु०१)

અનેક સંકટ વિગેરે રૂપ યોનિયોગા છે તે યોનીમા ઉત્પન્ન થાય છે. યોનીનું સ્વરૂપ જેમાં ઉદારિત શરીર વર્ગનાના પુરુષો સાથે હીન પોતે જોડાય છે તે, જટલે જીઓનું ઉત્પત્તિસ્થાન તે યોનીયો છે.

સાથે જીવ પાત માહાય છે ત. પંડલે જાનાયું તુનારના કાના ત. યોનીઓનું સ્વરુપ અનેક પ્રકારનું છે 'સટુત' પંડલે ઢંકાપત્રી 'વિટુત' પંડલે લુહી તથા વન્ને પ્રકારની, તથા શીત, અને ગુણ્ય પુષ્પ ખેદો છે, અથવા ચોરાશી લાલ ખેદો છે નીચે પ્રમાણે.

पुढवीजलजलणमानय, एक्केसत्तसत्त लख्वाओ। वण पत्तय अणत्ते, दस वोइस जोणि लख्वाओ ॥१॥

વિગલિંદિ એસુ દો દો ચડરો ચડરો ચ નારયસુરેસું। તિરિણસુ હુંતિ ચડરો ચોદસ લલ્લાય મણુણસુ ॥ ૨ ॥
 પૃથિવી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, એ દરેકની સાત સાત લાખ યોનિ છે. પ્રત્યેક સાધારણ વનસ્પતિકાયની ચૌદ અને દસ લાખ યોનિ છે. વિકુલેન્દ્રિય એટલે વે ઇન્દ્રિય, ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચાર ઇન્દ્રિય, દરેકની વચ્ચે લાખ છે. અને નારાકીય તથા દેવલોકની ચાર ચાર લાખ છે. તિર્યચ પંચેન્દ્રિયની પણ ચાર લાખ અને મનુષ્યની ચૌદ લાખ છે. તથા શુભ અશુભ ભેદવડે યોનિયોનુ અનેક રૂપ પણું છે. તે ગાથાઓથી વર્તાવે છે.

સીયાદી જોણીઓ ચડરાસીતી ચ સયસહસ્સાઈં । અસુભાઓ ચ સુભાઓ તત્થસુભાઓ ઇમા જાણ ॥ ૧ ॥
 શીતાદિ ભેદથી ચોરાશી લાખ યોનિયો છે. તેના શુભ અને અશુભ એવા વે ભેદ છે તેમા શુભ યોનિયો નીચે પ્રમાણે.

અસંખાડમણુસ્સા રાઈસર સંખમાદિઆજ્ઞં । તિત્થગરનામગોત્તં સવ્વસુહં હોઈ નાયવ્વં ॥ ૨ ॥
 તત્થવિ ચ જાહસંપન્નતાદિ સેસાડ હુંતિ અસુભાઓ । દેવેસુ કિલ્લિસાદિ સેસાઓ હુંતિ ડ સુભાઓ ॥ ૩ ॥
 પંચિંદિયતિરિણસું હયગયરયણે હવંતિ ડ સુભાઓ । સેસાઓ અ સુભાઓ સુભવર્ણેગિંદિયાદીયા ॥ ૪ ॥
 દેવિંદચક્કવટિતણાઈં મોતું ચ તિત્થગરભાવં । અણગારભાવિતાવિચ સેસા ડ અણંતસો પત્તા ॥ ૫ ॥
 અસંખ્ય આયુવાળા (જુગલીઆ મનુષ્યો.) અને સંરૂપાતા આયુવાળા રાજેશ્વર વિગેરે તથા તીર્થંકર નામ ગોત્રવાળા જે જીવ હોય છે.

તેમને વધું શુભ હોય છે. અને તેમાં પળ જાતિ સ્મરણ જ્ઞાનવાળા વિગેરે શુભ હોય છે. અને વાકીના અશુભ જાળવા અને દેવયોનિમાં પળ ફિલ્લિપિયા શિષ્યાય વીજી દેવયોનિઓ શુભ જાળવી. ॥ ૨-૩ ॥

પંચેન્દ્રિય તિર્યચ યોનીયોમા ઘોડા, હાથી, વિગેરે જે ચક્રવૃત્તિના રત્નો છે, તે શુભ યોનિ તથા શુભ વર્ણવાળા એકેન્દ્રિય વિગેરે શુભ હોય છે (૪) દેવેન્દ્ર તથા ચક્રવૃત્તિપણામા તથા તીર્થંકર ભાવને મૂકીને તથા ભાવિત અનગારો (સાધુ) મુકીને વાકીના જીવો અનન્તવાર યોનિયોને પામ્યા.

આ અનેક રુપવાકી યોનિયોને દિશા વિદિશામા પર્યટન કરનારો કર્મને ન જાળનારો આત્મા પોતાની સાથે જોડે છે (યોનિમા ભમે છે) પટલે યોની સાથે સંધિ કરે છે. કોડ જગાળ 'સઘાવઈ' પાઠ છે. તેનો અર્થ આ છે કે વારવાર તે યોનિયોમાં જાય છે. અને તેના સંધાનને અનુભવે છે તે વ્રતાવે છે. વિરુપ પટલે વિભત્સ અમનોદ્ગરુપવાળા સ્પર્શો જે દુઃખ દેનારા છે તે દુઃખ સમુહને સ્પર્શ કરવાથી પીડાય છે. 'તાત્ સ્થ્યાત્' શબ્દથી તેનો વ્યપદેશ કર્યો છે માટે જાણવું કે દુઃખો ભોગવે છે. આ તો ઉપલક્ષણ માત્ર વેદના છે. કે એવા સ્પર્શોને અનુભવીને દુઃખ ભોગવે તેવી રીતે શરીર સંવંધી અને મન સંવંધી પણ દુઃખો અનુભવે છે. (નારકીની અંદર જીવોને તે સ્થાનની વેદના શરીરને પીડે છે. તેમ મનમા વિરુલ્પોના પણ વળાં દુઃખો છે. તે વ્રતાવ્યા છે.)

અહિ સ્પર્શ ગ્રહણ કરવાથી એમ સમજવું કે સ્પર્શજ્ઞાન વધા સંસારી જીવોને છે. તેથી સંસારમા રહેનારા સર્વ જીવોનો સમુહ દુઃખ ભોગવે છે. એમ વ્રતાવ્યા માટે સ્પર્શ લીધો છે. વક્ત્રી અહિંઆ પણ રહેવું કે સ્વાત્ત્વ એવા રુપ, રસ, ગંધ, અને શબ્દ તેને પણ અનુભવે છે. સ્પર્શોનું વિરુપ રુપ થવાનું કારણ પૂર્વે કરેલા જે પાપો તે ઉદયમા આવતા કારણરુપ થઈને કાર્યમા સ્પર્શપણે અનુભવાવે છે.

एष जाणवुं विचित्र कर्मना उदयथी कर्मनुं स्वरूप न जाणनारो ससारी स्पर्शादि विरूप रूप अनेक जुदी जुदी योनियोमां विपाकथी एटले फळरूपे भोगवे छे. कहुं छे के—

तैः कर्मभिः स जीवो विवशः संसार चक्रमुपयाति । द्रव्यक्षेत्राद्धाभावभिन्न मावर्त्तते बहुशः ॥ १ ॥
 नरकेषु देवयोनिषु तिर्यग्योनिषु च मनुष्ययोनिषु च । पर्यटति घटियन्त्रवदात्मा बिभ्रच्छरीराणि ॥ २ ॥
 सततानुबद्धमुक्तं दुःखं नरकेषु तीव्रपरिणामम् । तिर्यक्षु भयक्षु चूडवधादि दुःखं सुखं चाल्पम् ॥ ३ ॥
 सुख दुःखे मनुजानां मनः शरीराश्रये बहु विकल्पे । सुखमेव हि देवानां दुःखं स्वल्पं च मनसि भवम् ॥ ४ ॥
 कर्मानुभावदुःखित एवं मोहान्धकार गहनवति । अन्ध इव दुर्गमार्गे भ्रमति हि संसारकान्तारे ॥ ५ ॥
 दुःखप्रतिक्रियार्थं सुखाभिलाषाच्च पुनरपि तु जीवः । प्राणिवधादीन् दोषानधितिष्ठति मोहसंछन्नः ॥ ६ ॥
 वध्नाति ततो बहुविधमन्यत्पुनरपि नवं सुबहु कर्म । तेनाथ पच्यते पुनरग्नेरग्निं प्रविश्येव ॥ ७ ॥
 एवं कर्माणि पुनः पुनः स बध्नंस्तथैव मुञ्चंश्च । सुखकामो बहुदुःखं-संसारमनादिकं भ्रमति ॥ ८ ॥
 एवं भ्रमतः संसारसागरे दुर्लभं मनुष्यत्वम् । संसारमहत्त्वार्थमिक-त्वदुष्कर्म बाहुल्यैः ॥ ९ ॥

આયો દેશઃ કુલરૂપસંપદાયુશ્ચ દીર્ઘમારોગ્યમ્ । યતિસંસર્ગઃ શ્રદ્ધા ધર્મ શ્રવણં ચ મતિતૈક્ષણ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥
 ષ્તાનિ દુર્લભાનિ પ્રાપ્તવતોપિ દૃઢમોહનોયસ્ય । કુપથાકુલેર્હદુક્તોઽતિ દુર્લભો જગતિ સન્માર્ગઃ ॥ ૧૧ ॥

તે કર્મોથી જીવ પરમજ થડને સસાર ચક્રને પામે છે. અને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને માત્ર, એ ચારેમા ઘણીવાર વદલાય છે ॥ ૧ ॥
 નરકમાં દેવયોનિ તિર્યચ યોનિ અને મનુષ્ય યોનિમા ઘટી યંતની માફક નવા નવાં કરીને આત્મા ભમે છે ॥ ૨ ॥ હંમેશા
 વાંધેલાં પૂર્વે કહેલાં ત્રીજ પરિણામવાલાં નરકના દુઃખો ભોગવે છે. તથા તિર્યચ યોનિમા, મગ, ખૂસ, તરગ, વગ તથા માર વિગેરે
 ઘણાં દુઃખો અને થોડાં સુખને ભોગવે છે ॥ ૩ ॥ મનુષ્યના સુખ દુઃખમા મન અને શરીર આશ્રયી વધુ વિકૃત્ત્વો છે. ઘટલે તેમાં
 સુખ દુઃખનો નિશ્ચય નથી ઘટલે દેવોને સુખ તો છે પણ તેમને મન સંવંધી થોડું દુઃખ છે ॥ ૪ ॥ કર્મના અનુભવથી દુઃખી થયેલો
 આત્મા અંધની માફક મોહાન્ધકારે ગહન અને કઠણ માર્ગવાલા સંસારરૂપ વનમા જીવ નિશ્ચયે ભમે છે ॥ ૫ ॥ (પણ નીકળી શકતો
 નથી) દુઃખને દૂર કરવા અને સુખની ઇચ્છાથી ફરીને પણ મોહથી ઘેરાયલો જીવ પ્રાણીચક્ર વિગેરે દોષો (ધર્મને નામે અધર્મ) કરે
 છે ॥ ૬ ॥ તે અજ્ઞાની જીવ તેથી ઘણે પ્રકારે ઘણા પાપ અને તેથી ઇક્રવાર અગ્નિમાંથી નીકળેલો વીજી વચ્ચત અગ્નિમાંજ પ્રવેશ
 કરે તેની માફક દુઃખથી વળે છે ॥ ૭ ॥ આ પ્રમાણે તે જીવ કર્મેને ફરી ફરીને વાંધતો અને ભોગનીને મુક્ત થતો અનાદિ કાલથી
 સુખની ઇચ્છાવાલો વધુ દુઃખવાલા સંસારમાં ભમે છે ॥ ૮ ॥ એ પ્રમાણે સંસાર સાગરમાં ભમતા ભમતા દુર્લભ મનુષ્યપણું પામીને

વિગ્રહ સંસારમાં વિગ્રહરૂપ અધાર્મિકત્વ દુષ્કર્મ પ્રાપ્તિ થવાથી જીવો ધર્મ કરી શકતા નથી ॥ ૯ ॥ આર્ય દેશ, ઉત્તમકુળ, રૂપ, સંપદા-આયુઃ, અને લાવા કાલ. સુખી આરોગ્યતા તથા યતિ (સાધુ) સંસર્ગ તથા તેમના વચન ઉપર શ્રદ્ધા તથા ધર્મનું સાંખ્યનું અને તેની બુદ્ધિમા વિચાર કરવાની શક્તિ આવવી એ વધું દુર્લભ છે ॥ ૧૦ ॥ તે મળે તે વધું થાય છતાં પણ ચીરુણા મોહનીય કર્મથી કુપથમા પડેલા જીવોને આ જગતમા જીનેશ્વરે કહેલો સન્માર્ગ પામવો વહુજ મુશ્કેલ છે. ॥ ૧૧ ॥ અથવા જે પુરુષ વધી દિશા વિદિશમાં અનુસંચરે છે. તથા અનેક રૂપવાલી યોનિયોમા દોંડે છે. અને વિરૂપ રૂપવાલા સ્પર્શને અનુભવે છે. તે મનુષ્ય કર્મ વંધ-નની ક્રિયાથી અજાણ્યો હોવાથી, મન, વચન, અને કાયાવહે કર્મ કરે છે. પોતે જાણતો નથી કે મેં પૂર્વે કરેલા છે. કહું છું અને જે કરીશ તે વધા કર્યો જીવોને દુઃખ દેવા રૂપ હોવાથી તે સાવધ છે અને તે ધંધનના હેતુ છે. અને તેથી અજ્ઞાન દશામાંજ તે જીવોને પીડા કરનારાં કૃત્યોમા તૈયાર થાય છે અને તેનાથી આઠ પ્રકારના કર્મ વંધ થાય છે. અને તેના ઉદયથી અનેક રૂપવાલી યોનિમાં અનુક્રમે અવતરે છે અને વિરૂપ રૂપવાલા સ્પર્શનો અનુભવ કરે છે. ॥ ૯ ॥ જો આજ પ્રમાણે છે. તો શુ કરવું તે વતાવે છે.

તત્થ સ્વલુ ભગવતા પરિણા પવેદ્વિઆ (સૂ. ૧૦)

ઉપર કહેલા વ્યાપારને મેં કર્યો કરું છું અને કરીશ, એવી આત્માની જે પરિણતિ છે, તે સ્વભાવપણે મન, વચન, અને કાયાના વ્યાપાર રૂપમાં પરિણા તે પરિણા છે. અને તે પ્રકરણથી પ્રશસ્ત છે. એમ શ્રીમહાવીર પ્રમુખ વતાવું છે. એમ સુચર્મા સ્વામી જંબુસ્વામીને કહે છે તે પરિણા વે પ્રકારની છે. જ્ઞપરિણા અને પ્રત્યાખ્યાન પરિણા તેમાં ભગવાન કહે છે કે સાચા વ્યાપારથી વંચ થાય છે. એમ

જાણવું તે જ્ઞપરિજ્ઞા છે અને ત્યાગવું તે ને પ્રત્યાહ્વાન પરિજ્ઞા છે. નિર્યુક્તિ કાર તેજ અર્થને કહે છે.

તત્થ અકારિ કરિસ્સંતિ વંધ ચિંતા કયા પુણો હોઈ । સહસમ્મદ્ધા જાણઈ કોઈ પુણ હેતુજુત્તીએ ॥૬૭॥

તેમાં એટલે ક્રિયાથી વંધાતા કર્મમાં શું થયું તે કહે છે. કર્યું અને કરીશ આ ભવિષ્ય અને ભૂતકાલ લેવાથી વચમાં રહેલ વર્તમાન કાલ પળ આવી જાય છે તેવા કરવા સાથે કરાવવું અને કર્તાને અનુમોદવું એ દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદો ગણતા નવ થયા તે આત્મ પરિણામ ઘણે યોગ (વ્યાપાર રૂપે લીધેલા જાણવા તેમા આ આત્મ પરિણામ રૂપ ક્રિયા વિશેષવડે વંધની ચિંતા કરી છે એટલે વંધવું ઉપાદાન લીધું છે. કારણ જે જૈન શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે 'યોગ નિમિત્તે કર્મ વંધાય છે' અને આ કોઈક પુરુષ જાણે છે જેને સન્મતિ અથવા સ્વમતિ આત્માની સાથે છે. તે અવધિ મનઃપર્યાય કેવલજ્ઞાન તથા જાતિસ્મરણ રૂપ જ્ઞાન છે તેના વડે જાણે છે. અને કોઈતો પક્ષ ધર્મ, અન્વયવ્યતિરેક લક્ષણ વાળી હેતુની યુક્તિ વડે જાણે છે. હવે અજ્ઞાની જીવ શામાટે આવા કહવા વિપાકવાલા કર્મના આશ્રય રૂપ હેતુભૂત ક્રિયા વિશેષમા પ્રવર્તે છે ? આ શિષ્યના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપે છે.

इमस्स चैव जीवियस्य परिवंदणमाणण पूयणाए । जाईमरण मायणाए दुक्खपडिघायहेउं (सू. ११)

તેમાં જેનાવડે જીવે છે તે, જીવિત એનાથી આયુઃકર્મ વડે માણવું ધારણ કરવું છે. અને તે દરેક પ્રાણીને જાણીતું છે તેથી પ્રત્યક્ષ આસન્ન વાચી 'इदम्' શબ્દવડે પ્રયોગ કર્યો છે (ગુજરાતીમાં આ જીવિત માટે વપરાય છે) ચક્રાર હવે પછી કહેવાની જાતિ વિગેરેનો સામટો અર્થ બતાવે છે. એવકાર નિશ્ચય વાચક છે. તેનાવડે જાણવું કે આ જીવિત તદ્દન સાર વિનાનું (નકામું) જ

છે તથા વીજલીના જેવું ચંચલ છે. જેમાં વહુ વિદ્ય છે, તે જીવિતનાં લાંબાં સુખને માટે ક્રિયાઓમાં પ્રવર્તે છે. તે આ પ્રમાણે.
 હું રોગ વિનાં જીવીશ, સુખથી ભોગો ભોગેવીશ. વહી વ્યાધિ દૂર કરવા માટે સ્નેહપાન (મદિરા વિગેરે પીંડું) તથા લાવક્ર-
 પિશિત (તિતરનું માંસ) મક્ષણ વિગેરે ક્રિયામાં વર્તે છે. તથા અલ્પ સુખને માટે અભિમાન ગ્રહવટે આકુલ ચિત્તવાળો થઈ ઘણા
 આરંભ પરિગ્રહવટે વહુ અશુભ કર્મો ઉપાર્જન કરે છે. કહેલ છે કે—

દ્વે વાસસી પ્રવર્યોષિદપાયશુદ્ધા, શય્યાસનં કરિવરસ્તુરગો રથો વા ।
 કાલે મિષગ્નિયમિતાશનપાનમાત્રા, રાજઃ પરાક્ર્યમિવ સર્વમેવેહિ શેષમ્ ॥ ૧ ॥

સુંદર વે પ્રકારનાં વસ્ત્રો, યુવાન સ્ત્રી, સુખ ઉપજાવે એવી સુંદર શય્યા, આસન, હાથી, ઘોડા, રથવાળા રાજાને પણ કાલ આવે
 પહોંચે છે. તે વસ્ત્રો વેદ્યે કહેલા નિયમથી વાધી આપેલા શ્વાનપાન શિવાય વીજું વધું પારકા જેવું જ થઈ જાય છે એમ સમજો. ॥૧॥

પુષ્ટ્યર્થમન્નમહિયત્પ્રણિધિપ્રયોગૈઃ સંત્રાસદોષકલુષો નૃપતિસ્તુ મુહુર્કે ।
 યન્નિર્ભયઃ પ્રશમસોહ્યરતિશ્ચ ભૈક્ષમ તત્સ્વાદુતાં મૃશમુપૈતિ ન પાર્થિવાન્નમ્ ॥ ૨ ॥

નોકર ચાકર દ્વારાના ત્રાસથી પીડાયલો રાજા પોતાની પુષ્ટિને માટે જે અન્ન ખાય છે. પણ મૃગ વિનાનો અને શાતીનાં સુખમાં
 પ્રીતીવાળો સાધુ ભિક્ષામાં જે આનંદ માને છે તેવો આનંદ અને સ્વાદ રાજાનું અન્ન આપતું નથી. ॥ ૨ ॥

મૃત્યુષુ મન્ત્રિષુ સુતેષુ મનોરમેષુ કાન્તાસુ વા મધુ મદાંકુરિતેશ્વણાસુ ।

વિશ્રમ્ભમેતિ ન કદાચિદપિ ક્ષિતીશઃ । સર્વાભિશંકિતમતેઃ કતરત્તુ સૌહ્યમ્ ॥ ૩ ॥

નોકરોમાં, પ્રધાનોમાં, વધી રીતે સુંદર એવા પુત્રોમાં, અને સુંદર નયનવાળી પોતાની સ્ત્રીઓમાં પણ રાજા કોઈ દિવસ વિશ્વાસ રાખી શકતો નથી. તો વધી જમે પર શકા વાલાને તો સુખ વ્યર્થીજ હોય ! ॥ ૩ ॥

તેથી આ પ્રમાણે ન જાણતો એવો તરુણ ક્રોમઝા સ્વાખરાના ફુલની માફક ચંચલ જીવિતમાં આનંદ માનનાર અને જીવોને હળવા વિગેરે કૃત્યોમાં આનંદ માનવાથી તેમાં પ્રવર્તે છે. અને તે વધુ જીવિતના, પરિવંદન, માન, પૂજનને માટે કરે છે. (અહિ પરિવંદનનો અર્થ સંસ્તવ અને પ્રશંસા છે) એટલે પ્રશંસા માટે પાપ કરે છે. જેમકે હુ મોર વિગેરેના માસ મક્ષણથી, વલ્લવાન, તેજથી દેવીપ્ય-માન દેવકુમાર જેવો લોકોમાં પ્રશંસા પાત્ર થઈશ, તથા માનન, (ઉમા થયું, આસન આપયું, હાથ જોડી પગે લાગયું) વિગેરેમાં યોગ્ય થઈશ એવી ઇચ્છાથી તેને માટે ચેષ્ટા કરીને કર્મ એઠઠા કરે છે. તથા પૂજન એટલે દ્રવિણ, (ધન), વસ્ત્ર, અન્ન, પાન, સત્કાર, પ્રણામ તથા સેવા વિગેરે સ્પર્શથી છે તે અથવા તેને માટે ક્રિયાઓમાં કર્મોશ્વોવહે આત્માને દોરવે છે. તેજ પ્રમાણે વીર મોગ્યા વસુધરા માનીને લહાઈઓ કરે છે, અને દંડના મયથી પ્રજા રૂરે એમ ધારી દંડે છે. જેવી રીતે પ્રશંસા માન અને પૂજાના મુલ્યા રાજાઓ અધર્મ કરે છે. તે પ્રમાણે વીજા જીવોને આશ્રયી પણ જાણી લેયું (પરોપકાર માટે તન મન તથા ધન આપતાં જો કે ચત્કિચિત્ ક્રિયાઓ લાગે છે, અને તેનાથી પ્રશંસા વિગેરે પણ થાય છે. તેનો નિષેધ આ જગોણ નથી. પરંતુ જેઓ સ્વાસ રાજા

અથવા મોટા અમલદારો કે આગેવાનો યોદ્ધા લેવા અલ્પ જોદ્ધાને માટે દુષ્ટ કૃત્યો કરી પ્રજાને પીડે છે, તેમને નિષેધ કર્યો છે, અહિંઆં વંદન વિગેરેના હંદ્ર સમાસ કરીને તાદર્થ્યમાં ચોથી વિભક્તિ છે, એટલે જીવિતના પરિવંદન, માન પૂજનને માટે કર્મ આશ્રવમાં અજ્ઞાન સંસારી જીવો પ્રવર્તે છે. આ સમુદાય અર્થ છે. ફક્ત પરિવંદન વિગેરે માટે જ કર્મ વાંધે છે. એમ નહિ પણ વીજા માટે પણ વાંધે છે તે વતાવે છે. જન્મ, મરણ, અને મુકાબુ એટલે જાતિ, મરણ, તથા મોચન સમાહાર હંદ્ર કરીને તાદર્થ્યે ચતુર્થી વાપરી એટલે પ્રાણીઓ જન્મ, મરણ, અને મોક્ષને માટે તેવી ક્રિયામાં પ્રવર્તમાન વની કર્મેને ગ્રહણ કરે છે. તેમાં જન્મ માટે ક્રૌંચઅર્થિ કાર્ત્તિકેયનુ વંદન આદિ ક્રિયા કરે છે. તથા જે જે ઉત્તમ વસ્તુઓ અહિં બ્રાહ્મણ વિગેરેને આપે છે તે તે વીજા જન્મમાં ભોગવશે એ પ્રમાણે મનુષ્ય પણ કહેલ છે.

વારિ દસ્તુતિમાપ્નોતિ, સુખમશ્યમન્નદઃ તિલપ્રદઃ પ્રજામિષ્ટા-માયુષ્કમભયપ્રદઃ ॥

પાણી આપનારો તુષિ પામે છે. અન્ન આપનારો અક્ષય સુખ ભાગવે છે. તલ દેનારો ઇચ્છિત પ્રજાને પામે છે. અને અભયદાન દેનારો દીર્ઘાયુની થાય છે. ॥ ૧૧ ॥ અહિં એકજ સુભાષિત છે. અભય પ્રદાન તે તુષ ભાતના છોડા કુસકીયા કણિકા કણકીની માફક છે. એ પ્રમાણે કુમાર્ગ ઉપદેશથી હિંસાદિમા પ્રવર્તિ જીવો ક્રિયા કરે છે તથા મરણને માટે પિંડદાન વિગેરેની ક્રિયામાં પ્રવર્તે છે. અથવા મારો સંબંધી એને માર્યો છે. એમ ધારી તેનું વેર વાલવા માટે તેના વધ વંધમા પ્રવર્તે છે તથા પોતાનો મરણની નિવૃત્તિ માટે દુર્ગા વિગેરે દેવીએ માગેલો વક્રા વિગેરેનો ભોગ આપે છે. અથવા યશોધર્મની માફક આટાનો કુકડા વનાવીને ધરે છે. તથા મોક્ષને માટે જેનું ચિત્ત અજ્ઞાનથી ઘેરાયેલું છે. એવા મનુષ્યો પચાગ્નિતપ વિગેરે જે પ્રાણીઓને દુઃખ દેનારા અનુષ્ઠાન છે.

કરવામાં અને તેથી પણ વધારે સારો થાય તેમ કરવામાં પ્રયાસ કર્યો કરે છે.

આ પ્રમાણે ક્રિયાવિશેષથી કર્મેર્પાર્જન કરીને જુદી જુદી દિશાઓમાં સંચરે છે. અને અનેક રુપવાળી યોનિયોમાં જન્મે છે. અને વિરુપ રુપવાળા સ્પર્શીને વેદે છે. આબું સમજીને ક્રિયા વિશેષની નિવૃત્તિ કરવી.

॥ ૧૧ ॥ હવે ક્રિયા વિશેષ આટલીજ છે તે બતાવે છે.

एयावंति सद्वावंति लोगांसि कम्मसमारंभा परिजाणियद्वा भवंति (સૂ૦ ૧૨)

માગધી દેશી ભાષાની પ્રસિદ્ધિએ મૂલ સૂત્રમાં ' एयावंति સ્વવાવતિ ' શબ્દ છે. તેનો પર્યાય એટલીજ વધી ક્રિયાઓ વધા લોકને વિષે એટલે ધર્મ અર્ધર્મ અસ્તિક્રાયથી અવચ્છિન્ન વિંદાયલા આકાશ સ્વંદમા ક્રિયા વિશેષ છે. પણ એનાથી અધિક નથી એમ જાણવું. પૂર્વે સર્વેનુ ગ્રહણ કરેલ છે, એવું તાત્પર્ય છે. એટલે પોતાના આત્મા માટે વીજા માટે તથા તે વન્ને માટે આ લોક અને પરલોકના અતીત, અનાગત અને વર્તમાન કાલમા કર્યું કરાવ્યું અને અનુમોદવા વડે આરંભો થાય છે. તે વધાને પૂર્વે ગ્રહણ કરેલા છે. તે ज्या लागु पडे त्यां योजवा ॥ ૧૨ ॥ આ પ્રમાણે સામાન્યપણે જીવ, અસ્તિત્વ સાધીને તેને દુઃખ દેનારી વિશિષ્ટ ક્રિયાઓનું વંધ હેતુપણું વતાવી, તેનો હપસંહાર દારવડે વિરતિ વતાવે છે.

जस्सेते लोगांसि कम्मसमारंभा परिणाया भवंति से हु मुणी परिणाय कम्म (સૂ૦ ૧૩) તિવેમિ

મગવાન સર્વ વસ્તુના જાણનારા કેવલ જ્ઞાન વડે સાક્ષાત્ જાણીને આ પ્રમાણે કહે છે. જે મુદ્ધુ છે, તેને પૂર્વ કહેલા સમા-

રંભ ક્રિયા વિશેષ છે. અથવા જ્ઞાનાવરણી આદિ આઠ કર્મના ઉપાદાનના હેતુ છે, તે ક્રિયા વિશેષજ છે, તે સારી રીતે કર્મ વધન હેતુ પળે જાણેલા છે. મૂલમા હુ શબ્દ અવધારણ અર્થમા છે. અને જગત્ના ત્રણે કાલની અવસ્થા માને તે મુનિ. તેજ મુનિ જ્ઞપરિજ્ઞા વડે કર્મને જાણનારા અને પ્રત્યાશ્વાન પરિજ્ઞા વડે કર્મ વંધના હેતુઓ જે સમસ્ત વચન કાલના વેપાર છે. તેને ત્યાગે આ સંસારી વેપાર ત્યાગેલો મુનિ મોક્ષના અંગભૂત જ્ઞાન અને નિર્વંધ ક્રિયા જે છે, તેને ગ્રહણ કરે, કારણ કે જ્ઞાન ક્રિયા વિના મોક્ષ નથી. તેથી કહ્યું છે કે. “જ્ઞાન ક્રિયામ્યા મોક્ષ ઇતિ,” ઇતિ શબ્દથી આટલો આ આત્મ પદાર્થનો વિચાર છે અને કર્મ વંધ હેતુનો વિચાર છે તે સંપૂર્ણ પળે ઉદ્દેશ વડે સમાપ્ત કર્યો તે વતાવનાર છે. અથવા ઇતિ શબ્દથી આજે હું કહું છું પૂર્વે કહેલું અને હવે કહીશ તે વધું ભગવાન પાસે સાક્ષાત્ સામલીને કહું છું આ “માળે શસ્ત્ર પરિજ્ઞાનમાં પહેલો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

॥ ઉદ્દેશો પહેલો સમાપ્ત ॥

હવે વીજો ઉદ્દેશો કહે છે. પહેલા અને વીજા સાથે આ સંવંધ છે. પહલામાં સામાન્યપણે જીવ અસ્તિત્વ સાધ્યું અને હવે તે જીવને ઇન્દ્રિયાદિ પૃથિવી વિગેરેનું અસ્તિત્વ વતાવવાની ઇચ્છાથી કહે છે. અથવા પૂર્વે પરિજ્ઞાત કર્મપણુ તે મુનિપણાનું કારણ વતાવ્યું. પણ જે અપરિજ્ઞાત કર્મપણાથી મુનિ ન બને, અને વિરતિ ચારિત્ર ન છે, તે પૃથિવી વિગેરે જીવ યોનિમાં ભ્રમણ કરે છે, હવે પૃથિવી વિગેરે શું છે! ક્યાં છે! તે વતાવવા અને તેનું વિશેષ અસ્તિત્વ જણાવવા આ વીજો ઉદ્દેશો કહે છે તેથી આ વીજા આવેલા ઉદ્દેશના ચાર અનુયોગદ્વારોમા કહેલા નામ નિષ્પન્ન નિષ્કેપામા, પૃથિવી એ ઉદ્દેશો છે, તથા ઉદ્દેશના નિષ્કેપા વિગેરે વીજી

જનોએ વતાવેલા હોવાથી અહિં આં નહિ વતાવીએ અને પૃથિવીના જે નિષ્કેષા વિગેરે સંભવે તે નિર્યુક્તિકાર વતાવે છે.

પુઢવીએનિચ્છેવો, પરુવળાલચ્છળં પરીમાણં । ઉવ મોગો સત્થં વેયણા ય વહણા નિવિત્તી ય ॥ ૬૮ ॥

પૂર્વે જીવના ઉદ્દેશમાં જીવની પ્રરુપણા કેમ ન કરી? એવી શકા ન કરવી કારણકે જીવાત્મા સામાન્ય છે. તેનો વિશેષ આધારપણે પૃથ્વ્યાદિરુપણે હોવાથી સામાન્ય જીવનું ઉપભોગ વિગેરેનું થવું. અસંભવ છે. જીવ જે સ્વાય છે. અથવા જે જે જીવનો વિનાશ કરે છે. તે જીવનો નહિ પણ જીવ સંઘથી કાયાનો છે. માટે જીવને વદહે પૃથિવી વિગેરેની. ચર્ચાથી જીવની ચિંતવના કરી છે તેમા પૃથિવીનો નામાદિ નિષ્કેષો કહેવો અને પ્રરુપણામાં તેના મુક્ષમ, વાદર વિગેરે મેદો કહેવા, અને લક્ષણ તે સાકાર અને અનાકાર ઉપયોગ સામાન્ય દેખવું તે અનાકાર અને વિશેષ દેખવું તે સાકાર, તથા કાય યોગ વિગેરે છે. પરિમાણ એટલે સંવર્તિત લોકના પ્રતરના અસંખ્યેય ભાગ માત્ર છે. અને ઉપભોગ તે શયન, આસન અને સંક્રમણ ચાલવું વિગેરે છે. શસ્ત્ર તે સ્નેહ, અમ્લ, શ્વાદો રસ તથા સ્વાર વિગેરે છે. વેદના તે પોતાના શરીરમાં અવ્યક્ત ચેતનારુપ, તે સુખ દુઃખનો સ્વભાવ છે, એમ જાણવું. વધ, તે કર્યું, કરાવ્યું, અને અનુમોદનું, એ વિગેરેથી જીવના ઉપમર્દન રુપ છે. નિવૃત્તિ એટલે અપ્રમત્તપણે સાધુના મન, વચન, કાય ગુપ્તિવહે જીવોને દુઃખ ન દેવું તે આ વધા ગાંથામાં આવેલા શબ્દોનો ટુંકામાં અર્થ છે. પણ વિશેષ તો નિર્યુક્તિકાર અનુક્રમે કહે છે.

નામંઠવણા પુઢવી, દવ્વપુઢવી ય ભાવ પુઢવી ય । એસો ચ્છલુ પુઢવીએ, નિચ્છેવો ચઠવિહો હોઈ ॥ ૬૯ ॥

નામ સ્થાપના પૃથિવી, તથા દ્રવ્ય અને ભાવ પૃથિવી, એમ ચાર મકારે પૃથિવીનો નિષ્કેષો થાય છે. તેવો અર્થ ગાંથામાં છે હવે

નામ સ્થાપના સુગમ હોવાથી તેને છોડીને દ્રવ્ય પૃથિવીનો નિષેધો કહે છે.

દ્વં શરીર ભવિઓ, ભવેણ ચ હોઇ પુઠ્ઠિજીવો ડ। જો પુઠ્ઠિનામગોચં, કમ્મં વ્રેણ્ઠ સો જીવો ॥ ૭૦ ॥

દ્રવ્ય પૃથિવી આગમથી અને નોઆગમથી એમ બે પ્રકારે છે. આગમથી જાણનારો પણ, તેનો તેમાં ઉપયોગ નથી, અને નોઆગમથી પૃથિવી પદાર્થને જાણનારો જીવ, શરીર મૂકી ગયેલો તે જ શરીર અને ભવિષ્યમાં જાણશે તે વાલક વિગેરે મવ્ય શરીર, આ બે શિવાય દ્રવ્ય પૃથિવી જીવ, એક મનિક, વદ્દ આયુક્ત, તથા અધિમુલ્લ નામગોત્ર છે. એ ત્રણ ભેદો છે. આનું વર્ણન દશૈકાલિકમાં, દુક્ષના નિષેધામા હપાયલું છે. પાને ૫૧ મે જોડુ.

માવ પૃથિવી જીવ, જે પૃથિવી નામાદિકર્મ ઉદયમાં આવ્યુ હોય તેને વેદે છે. નિષેધદ્વાર પૂરું થયુ. હવે પ્રરુપણાદ્વાર કહે છે. માવ પૃથિવી જીવ, જે પૃથિવી નામાદિકર્મ ઉદયમાં આવ્યુ હોય તેને વેદે છે. નિષેધદ્વાર પૂરું થયુ. હવે પ્રરુપણાદ્વાર કહે છે.

માવ પૃથિવી જીવ, જે પૃથિવી નામાદિકર્મ ઉદયમાં આવ્યુ હોય તેને વેદે છે. નિષેધદ્વાર પૂરું થયુ. હવે પ્રરુપણાદ્વાર કહે છે.

દુવિહા ચ પુઠ્ઠિજીવા, સુહુમા તહ વાયરા ચ લોગંમિ। સુહુધા ચ સદ્વલોણ, દોચેવ ચ વાયર વિહાણા ॥ ૭૧ ॥

પૃથિવી કાયના બે ભેદ છે. સૂક્ષ્મ અને વાદર તે આ પ્રમાણે, સૂક્ષ્મ નામ કર્મના ઉદયથી સૂક્ષ્મ, અને વાદર નામકર્મના ઉદયથી વાદર, કર્મોના ઉદયથી તેમનું સૂક્ષ્મ વાદરપણું છે. ડન્દ્રિયોથી ન દેખાય તે સૂક્ષ્મ, અને ડન્દ્રિયોથી દેખાય તે વાદર, વ્યવહારમાં વાદર, કર્મોના ઉદયથી તેમની અપેક્ષા નાના મોટાં ગણાય પણ તે અહિ ન લેવું. દાવડામાં ઠાંસી ઠાંસીને મરેલા મંથના રમા વોર અને આમલુ એક વીજાની અપેક્ષા નાના મોટાં ગણાય પણ તે અહિ ન લેવું. દાવડામાં ઠાંસી ઠાંસીને મરેલા મંથના અવયવોને છુટા પેકયા હોય અને તેમાંથી સુગંધી ઉઠે અને દાવડો ખાલી થઈ જાય પણ દેખાય નહિ, તેની માફક સર્વ લોક વ્યાપિ ઠાંસી ઠાંસીને મરેલા સૂક્ષ્મ પૃથિવીકાય છે. અને વાદર, તે મૂઠ મેદથી બે પ્રકારે છે. તે વતોવે છે.

દુવિહા વાયરપુઢવી સમાસઓ સપહપુઢવિ ચરપુઢવી સપહા ય પંચવળના અવરા છત્તીસઙ્કવિહાણા ॥ ૭૨ ॥

સક્ષેપથી વાદર પૃથિવી વે પ્રકારની છે. સુંવાલી વાદર પૃથિવી, અને ચ્વડવચ્છી વાદર પૃથિવી, તેમાં સુંવાલી વાદર પૃથિવી સક્ષેપથી વાદર પૃથિવી વે પ્રકારની છે. અહિં પહેલી વે ગાથાવચ્છે સામાન્ય પૃથિવીના ભેદ કહ્યા એ ઉત્તરની વે ગાથાઓવચ્છે મળિના ભેદ વતાવ્યા. આ ગાથાઓ સ્પષ્ટ હોવાથી ટીકાકારે વધારે સુલાસો કર્યો નથી. પણ સામાન્ય બુદ્ધિવાળા માટે વધા ભેદો લખીએ છીએ (૧) પૃથિવી આ ગાથાઓ સ્પષ્ટ હોવાથી ટીકાકારે વધારે સુલાસો કર્યો નથી. પણ સામાન્ય બુદ્ધિવાળા માટે વધા ભેદો લખીએ છીએ (૧) પૃથિવી

લીલી, કાલી, લાલ, પીલી અને ઘોલી, એમ પાંચ પ્રકારની છે. અહિં આ ગુણના ભેદથી ગુણીનો ભેદ જાણવો. હવે ચ્વડવચ્છી પૃથિવી ૩૬ પ્રકારની છે તે વતાવે છે. પુઢવી ય સક્કરા વાલુગા, ય ઉવલે સિલા ય લોણસે । અય તંવ તઉઅ, સીસગ, રુપ્પ સુવળ્ણે ય વઙ્કરે ય ॥ ૭૩ ॥ પુઢવી ય સક્કરા વાલુગા, ય ઉવલે સિલા ય લોણસે । અબ્ભપ્પલ્લભ્ભવાલુઅ, વાયરકાએમણિવિહાણા ॥ ૭૪ ॥ હરિયાલે હિંચુલ્લ, મળોસિલા સાસગંજળ પવાલે । અબ્ભપ્પલ્લભ્ભવાલુઅ, વાયરકાએમણિવિહાણા ॥ ૭૪ ॥ ગોમેજ્જાએ ય રુચ્છે, અંકો ફલિહે ય લોહિયચ્છે ય । મરગય મસારગલ્લે ભુચ્છેમોચ્છે ઇંદનિલે ય ॥ ૭૫ ॥ ચન્દ્રપ્પહ વેરુલિએ, જલકંતે ચેવ સૂરકંતે ય । એએચ્છરપુઢવીએ, નામં છત્તીસચં હોઙ્ક ॥ ૭૬ ॥

પહેલી ગાથામાં પૃથિવીના ચૌદ ભેદ છે વીજીમાં હરિતાલ વિગેરે આઠ અને ત્રીજીમાં ગોમેદક વિગેરે દશ અને ચોથીમાં ચન્દ્ર-કાન્ત વિગેરે ચાર ભેદ છે. અહિં પહેલી વે ગાથાવચ્છે સામાન્ય પૃથિવીના ભેદ કહ્યા એ ઉત્તરની વે ગાથાઓવચ્છે મળિના ભેદ વતાવ્યા. આ ગાથાઓ સ્પષ્ટ હોવાથી ટીકાકારે વધારે સુલાસો કર્યો નથી. પણ સામાન્ય બુદ્ધિવાળા માટે વધા ભેદો લખીએ છીએ (૧) પૃથિવી (૨) શર્કરા (૩) વાલુકા (૪) ચ્વલ (૫) શીલા (૬) લુણ (૭) ઉસ (૮) લોઢું (૯) તાનુ (૧૦) તરનું (૧૧) સીસું (૧૨) રુપું

(૧૩) સોનું (૧૪) વજ્ર (૧૫) હસ્તાલ (૧૬) હિંગલોક (૧૭) મળજીલ (૧૮) સાસક (૧૯) મુરગો (૨૦) પરવાલુ (૨૧) અન્ન-
કના પતરા (૨૨) અન્નકની રેતીં વાદરકાયના ભેદ છે. અને મળિના ખેદો છે તે હવે રહેજો. (૨૩) ગોમેદ (૨૪) રુચક (૨૫)
અક (૨૬) સ્ફાટીક (૨૭) લોહિતાશ (૨૮) મરકત (પાનું) (૨૯) મસાગલ (૩૦) મુજમોચક (૩૧) ઇન્દ્રનીલ નીચેની ટિપ્પણી
ઉપરથી જણાય છે કે ચંદન ગેરુ હંસગ, આ વિગેરે રત્નભાજ ખેદો છે, તે વગ્રીસમું જાણતું (૩૩) ચંદ્રમય (૩૪) વૈદ્ય (૩૫)
જલક્રાત (૩૬) મુર્યક્રાત મૂલ્ય વાદર ખેદોને એ પ્રમાણે વતાવીને હવે વર્ણ વિગેરેના ખેદવહે પૃથિવીના ખેદો વતાવે છે.

વપ્પરસગંધફાસે, જોણિપ્પમુહા મંવંતિ સંખેજ્ઞા । યોગાદિસહસ્સાઈ, હંતિ વિહાણંસિ ઇક્ષિકે ॥ ૭૭ ॥

વર્ણ તે ધોળા વિગેરે પાચ, અને રસ તે તીલા વિગેરે પાચ અને ગધ તે મુગથી તથા દુર્ગંધો પૃથા વે તથા મૃદુ કર્કજ વિગેરે
આઠ સ્પર્શ તેમા એકેક વર્ણાદિકમા પણ યોની વિગેરે વળાજ ખેદ થાય છે. સહયેયનુ અનેરૂપ પણ હોવાથી, વિશિષ્ટ સહવાના
અર્થને રહે છે. અનેક હજાર એક એક વર્ણાદિકના ખેદો થાય છે. કારણ કે ખેદો યોનિયી, અને જુદા જુદા ગુણોથી થાય છે.
અને તે વધા મલી સાત લાખ યોનિ પ્રમાણ છે. પૃથિવીઆયનુ સ્વરૂપ પ્રજાપના મૂત્રમાં કરું છે કે—

“તત્થ ણં જે તે પજ્જત્તગા ઇણંસિ ણં વપ્પાદેસેણં ગંધાદેસેણં રસાદેસેણં ફાસાદેસેણં સહસ્સગસો
વિહાણાઈં સંખેજ્ઞાઈં જોણિપમુહસયસહસ્સાઈં પજ્જતયણિસાણં અપજ્જતયા વક્કમંતિ, તં જત્થેગો

તત્થ નિયમા અસંખેજ્ઞા, સે સં સ્વરવાયરપુઢવીકાઢ્યા । ”

તેમા જે પર્યાસા છે, તે પોતાના વર્ણ આદેશથી, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ આદેશથી, હજારો પ્રકારના ભેદો છે. યોનિ વિગેરે લાઘ્વો ગણવીજ છે. અને પર્યાસાની નિશાણ, અપર્યાસા વ્યુત્ક્રમે છે. જુદાં જુદાં પર્યાસ હોય ત્યાં અસંખ્યાત અપર્યાસ હોય છે આ પ્રમાણે સ્વર વાદર પૃથિવીકાય જીવ જાણવા, અહિંઆ સઘટ્ટ યોનિવાલા પૃથિવીકાયિક કલા, અને તે સચિત્ત, અચિત્ત, અને મિત્ર, તથા શીત ઉષ્ણ અને તે વેડુ જુદાં જાણવા, આ યોનિના ભેદ છે. તેજ ફરીથી નિર્યુક્તિકાર સુલાસાવાર કહે છે.

વપણંમિ ય ઇક્કિકે, ગંધંમિ રસમ્મિ તહ ય ફાસમ્મિ । નાણત્તી કાયઠ્ઠવા, વિહાણજ હોઢ ઇક્કિકં ॥ ૭૮ ॥

વર્ણાદિક એકેક ભેદમા હજારો પ્રકારે જુદા જુદાપણુ જાણવું. જેમકે કાઢ્યો રંગ જુદા સામાન્ય છે, પણ તેમા ભમરો, કોયલો, કોયલ, (ગવલ) અને કાજલ કોઈમા વધારે અને કોઈ ઓછી કાઢ્યાશ છે. તે ભેદ છે. તેથી કોઈ કાઢ્યું અને કોઈ તેથી કાઢ્યું કોઈ વધારે કાઢ્યું જ પ્રમાણે લીલા વિગેરે વધારે રંગમાં જાણવું. તે પ્રમાણે રસ, ગંધ, અને સ્પર્શમાં પણ જાણવું તથા રંગોમાં પણ પરસ્પર મેઢવવાથી ધૂસર, કેશરી, કંચુર, કાવરવિત્તુ વિગેરે વીજા રંગની પણ ઉત્પત્તિ થાય છે જુદા વિચારીને કહેવું જ પ્રમાણે વર્ણાદિકના પ્રત્યેકમા પ્રકરણ અને અપ્રકરણને પરસ્પર અનુવેશ સરલામણી વહે ઘણા ભેદો થાય છે. જુદા જાણવું. હવે ફરીથી પર્યાપ્ત વિગેરેના ભેદો જણાવે છે.

જે વાયરે વિહાણા, પજ્જતા તત્તિઆ અપજ્જતા । સુહુમાવિ હંતિ દુવિહા, પજ્જતા ચેવ અપજ્જતા ॥ ૭૯ ॥

જે શારદ પૃથિવીકાયના મેદો તતાલ્યા તે જેટલા પર્યાપ્તાના છે તેટલાજ અપર્યાપ્તાનાં છે. આ સરલાપણું મેદને આશ્રયીને માનવું લીધોવું સરલાપણુ ન માનવું કારણ કે એક પર્યાપ્તાને આશ્રયી અસહ્યાત અપર્યાપ્તા હોય છે. મુક્તમ પળ પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ બે મેદે જાણવા, પણ અપર્યાપ્તાની નિશ્રાયે પર્યાપ્તા ઉત્પન્ન થાય છે. જેમાં એક અપર્યાપ્તો ત્યાં તેને આશ્રયી અસહ્યાત પર્યાપ્તા નિધે હોય છે. હવે પર્યાપ્તિઓ ત્તાને છે.

આહારસરોરિદિયજસાસવઓમણોઽહિ નિઘ્વત્તો હોતિ જતો દલિયાઓ, કરણં પઙ્ગસાડ પઙ્ગજત્તી ॥૧॥

આહાર, શરીર, इन्द्रियां, આસાંશ્વાસ, રતન, પન, પૌંઓની અભિનિર્દિષ્ટિ (સર્પૂર્ણ રીતે પ્રાપ્તિ) થાય છે. જે સમૂહથી કરતુ તેની તે પર્યાપ્તિ કહેવાય, પૃથ્લે એક ગતિમાંથી જનારો ચીજો ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય ત્યા પ્રથમ પુરૂષને પ્રહણ કરીને નિર્માહ કરે છે. તે કરણ નિશ્ચેષ વડે પૃથ્લે આહારને લીધે જુદું જલ રસ વિગેરે થાવ વડે પરિણામ પમાડે, તેનુ કરણ વિગેરે પૃથ્લે આહાર તેને પર્યાપ્તિ કહે છે એ પ્રમાણે ચીજી પર્યાપ્તિઓ પણ જાણવી (આત્મા કર્મને આશ્રયીનવી ગતિમાં ઉત્પન્ન થતા જે શક્તિ વડે આહારનાં પુરૂગત્તો ઝડકે તે આહાર પર્યાપ્તિ જાણવી. તેજ પ્રમાણે આહાર લીધાથી સરોરરૂવે વનાવે તેજ પ્રમાણે વધી પર્યાપ્તિઓ જાણવી.) તેમાં એકેન્દ્રિય લીધોને આહાર, શરીર इन्द्रिय, અને ઉચ્ચશ્વાસ નામની ચાર પર્યાપ્તિઓ છે. આ ચાર પર્યાપ્તિઓને અંતર્મુહૂર્તમાં (અદતાલીસ મીનીટની અંદર) જીવ પ્રહણ કરે છે. અનાત પર્યાપ્તિ પૃથ્લે પર્યાપ્ત પૂરી કર્યા વિનાનો જે જીવ હોય તે અપર્યાપ્ત કહેવાય, અને જે પર્યાપ્ત પૂરી કરે તે પર્યાપ્ત કહેવાય. પૃથિવીકાયનો વિગ્રહ આ પ્રમાણે કરવો. પૃથિવી તેજકાય જેની છે તે પૃથિવી કાય જાણવા

જેમ મૂક્ષ બાદર ભેદો સિદ્ધ થાય છે તેમાંના પ્રસિદ્ધ ભેદો ઉદાહરણથી બતાવે છે.

રુક્ષાણં ગુચ્છાણં ગુમ્માણ લયાણ વહ્નિવલયાણં । જહ દીસઙ્ નાણત્તં, પુઢવીકાઔ તહા જાણ ॥ ૮૦ ॥

જેમ વનસ્પતિને જાડ વિગેરેના ભેદવડે જુદા જુદા પશું જાણીએ તેમ પૃથિવીકાયમાં પણ જાણો. જેમકે વૃક્ષ એ આંધા વિગેરે ગુચ્છા તે વેગળ, શલ્લકી અને કપાસ વિગેરે છે. ગુલ્મ છે તે નવ મલ્લિકા કોરંટક વિગેરે, લતામાં પુત્રાગ અક્ષોક છતા વિગેરે અને વલ્લીમાં તુરીડ વાલોર અને કોશાતકી વિગેરે છે. વલયમાં કેતકી અને કેલ્લ વિગેરે છે. વલ્લી ફરીથી વનસ્પતિ ભેદના દૃષ્ટાંતવડે પૃથિવીના ભેદો બતાવે છે.

ઓસહિ તણ સેવાલે, પળગવિહાણે ય કંદ મૂલે ચ । જહ દીસઙ્ નાણત્તં, પુઢવીકાચે તહા જાણ ॥ ૮૧ ॥

જેમ વનસ્પતિકાયના ઔપધિ વિગેરે ભેદ છે તેમ પૃથિવીકાયના પણ જાણવા, ઔપધિમાં શાલી કમોદ વિગેરે વૃણમાં દર્ભ વિગેરે શેવાલ તે પાળીના ઉપર મેલ વાજે છે તે, પનકતે લાઝડા વિગેરે ઉપર ઉલ લીલળ ફુલળ વિગેરે પાંચ વર્ણની હોય છે. કંદ તે સુરણ વિગેરે મૂલ તે ઊશીરાદિ સુગંધી વાલો વિગેરે આ સૂક્ષ્મ, હોત્રાથી એક, વે, વિગેરે ભેદ થતા નથી. હવે જેની સંખ્યા થઈ શકે તે બતાવે છે.

ઇક્કસસ ટુળહ તિળહ વ, સંખિજ્ઞાણ વ ન પાસિંડ સક્કા । દીસંતિ સરીરાંઙ્, પુઢવિજિયાણં અસંખાણં ॥ ૮૨ ॥

ગાથા સ્પષ્ટ છે તેનો અર્થ આ છે કે, એક, બે, ત્રણ, અને સંખ્યાતા જીવો એક શરીરમાં રહેનારા દેખાતા નથી. પણ અસંખ્યાતા જીવોના અસંખ્યાતા શરીર સાથે મળે ન્યારે તેનો સમૂહ આપણી નજરે આવે, એવા તેમનાં ક્ષીણાં શરીર છે. આ કેવી રીતે માનવામા આવે કે પૃથિવીકાયમા પણ જીવ છે? ઉત્તર-તેમાં રહેલા શરીરની ઉપલબ્ધીથી શરીરમાં રહેનાર આત્માની પ્રતીતિ છે જેમ ગાય, ઘોંડા વિગેરેની પ્રતીતિ થાય છે તેમ અહિં પણ જાણવી તે વ્રતાવે છે.

एएहिं सरीरे हिं पञ्चवखं ते परूविद्या हुंति । सेसा आणागिज्झा, चक्खुफास न जं इति ॥ ८३ ॥

અસંખ્યાતપણે મેઝવતા પૃથિવી શર્કરા વિગેરે જુદા મેદવાલા શરીરોવડે તે શરીરવાલા શરીરવડે સાક્ષાત્ રહેવાય છે. વાકીના સૂક્ષ્મ જીવો આપણી બુદ્ધિની વહાર હોવાથી તે જિનેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે માનવા જોડાઈ કારણ કે તે ચક્ષુએ દેખાતા નથી. અહિં ‘સ્પર્શ’ એ શબ્દ મૂળમાં છે. તેનો અર્થ ચક્ષુનો વિષય એમ કરવો. પ્રરુણા દ્વાર પુરું થયું. હવે લક્ષણદ્વાર કહે છે.

उवओगजोगअज्झव,साणे मइसुय अचक्खु दंसे य । अट्टविहोदय ले या, सन्नुस्सासे कसाया य ॥ ८४ ॥

તેમાં પૃથિવીકાય વિગેરે સ્થાનાનાર્થ (એક જાતની ઊંચ) ના ઉદયથી જે ઉપયોગ શક્તિ અવ્યક્ત છે તે જ્ઞાન દર્શન રૂપવાલી છે એજ રૂપે ઉપયોગ લક્ષણ છે. તથા યોગ તે કાયાનો એકલોજ છે. અને ઔદારિક તથા ઔદારિકમિશ્ર તથા કાર્મણરૂપ દુદ્ધમાણસની લાકડી સમાન કર્મ ધારી જીવોને આલંચન માટે વપરાય છે. તથા અધ્યવસાય તે આત્માના મૂઢમ પરિણામ વિશેષ છે. અને તે લક્ષણ છે. અવ્યક્ત ચૈતન્ય પુરુષના મનમાં ઉત્પન્ન થયેલી ચિતા વિશેષની માફક તે લક્ષમાં ન આવે તેવા જાણવા તથા સાકાર

ઉપયોગમાં સમાવેશ થાય તેવા મતિ, શ્રુત અજ્ઞાનયુક્ત પૃથિવીકાર્થિક જીવ જાણવા તથા સ્પર્શન ઇન્દ્રિય વડે અચક્ષુ દર્શન પામેલા જાણવા તથા જ્ઞાન આવરણીયાદિ આઠ પ્રકારના કર્મના ઉદયને ભજનારા તથા વાધનારા જાણવા. તથા લેશ્યા તે અધ્યવસાય વિશેષરૂપ છે તેમાં કૃષ્ણ, નીલ કાપોત, અને તૈજસ. એ-ચાર લેશ્યાને તેઓ મેલે છે. તથા દશવિધ સંજ્ઞા પામેલા છે. તે પૂર્વે આહાર વિગેરે કહી ગયા છીએ. તથા સૂક્ષ્મ ઉચ્છ્વાસ નિશ્વાસ સહિત છે, કહ્યું છે. કે—

પુઢવિકાઙ્યા ણં મંતે ! જીવા આણવન્તિ વા પાણવંતિ વા ડસસન્તિ વા નીસસંતિ વા ? ગોયમા !

અવિરહિયં સતયં ચેવ આણવન્તિ વા પાણવન્તિ વા ડસસંતિ વા નીસસન્તિ વા ।

ગૌતમ ઇન્દ્રભૂતિ મહારાજ પૂછે છે. હે ભગવન્ ! પૃથિવીકાર્થિક જીવો શ્વાસ વિગેરે લે છે? ત્યારે જિનેશ્વર ભગવાન કહે છે. હે ગૌતમ ! જરા પણ વિસામો લીધા વિના પૃથિવીકાય ડસાસો નિસાસો લીધા કરે છે. તથા કપાયો ક્રોધાદિ પળ સૂક્ષ્મ હોય છે. એ પ્રમાણે જીવ લક્ષણ તે ઉપયોગ વિગેરેથી લઈને કપાય સુગ્રીના પૃથિવીકાયના જીવોમાં હોય છે. અને તે જીવ લક્ષણ સમૂહવાઙ્કી હોવાથી મનુષ્યની માફક પૃથિવી પણ સચિત્ત જાણવી. શંકા—આપનું કહેવું તે અસિદ્ધવડે અસિદ્ધજ સાધવા જેવું છે. કેમકે ઉપયોગ વિગેરે લક્ષણો પૃથિવીકાયમા પ્રગટ દેખાતા નથી ! ઉત્તર તમારું કહેવું સત્ય છે કે ઉપયોગ વિગેરે લક્ષણો પૃથિવીકાયમાં પ્રગટ દેખાતાં નથી. કારણ કે તે લક્ષણો તેમાં અપ્રગટપણે છે જેમ કોઈ માણસ ઘણાજ પ્રમાણમાં નસો વહે તેવું મદિરા પાન કરે અને તેનું ચિત્ત વ્યાકુલ થઈ જાય તેથી તેને પ્રગટ ભાન હોતુ નથી પણ સૂક્ષ્મ હોય છે. તેટલા માટે કંડ તેને અચિત્ત ન ગણી શકાય

તેજ પ્રમાણે વીજી જગોળે પણ અપ્રગટ ચેતનાનો સંભવ જાણવો.

શંકા-અહિ પીધેલા વિગેરેમાં શ્વાસોશ્વાસ વિગેરે અવ્યક્ત ચેતનાનું ચિન્હ છે. પણ પૃથિવીકાયમાં તેનું જરાપણ ચિન્હ દેખાતું નથી. સમાધાન-તેમ નથી, પૃથિવીકાયમાં પણ માસના અકુર પ્રસાની માફક સમાન જાતિવાલા લતાના ઉદ્ભેદાદિ ચેતનાનું ચિન્હ છે. કારણ કે અવ્યક્ત ચેતનાવાલામાં પણ જેમાં એક પણ ચેતનાનો દાખલો ચિન્હ મળી આવે છે એવી વનસ્પતિ માફક ચેતના માની લેવી. અને વનસ્પતિમાં જીવ ચેતન્ય છે. એમ ચોંટાળું જણાય છે. કારણ કે તેઓ ઋતુ, ઋતુમાં ઋતુને લાયક ફુલ ફાળો આપે છે. (ચેતન્ય વિનાની સુકી વનસ્પતિ ફલ આપી શકતી નથી) તેથી વનસ્પતિમાં ચેતન્ય છે એમ અવ્યક્ત અને ઉપયોગ વિગેરે લક્ષણ તેમાં હોવાથી સિદ્ધ થયું. કે પૃથિવી સચિત્ત છે શકા પથ્થરની પાટ વિગેરે કઠણ પુદ્ગલવાલાને ચેતના ક્યાંથી હોય? તેનું સમાધાન કરવા નીચેની ગાથા કહે છે

અટ્ટી જહા સરીરંમિ, અણુગયં ચેયણં સ્વરં દિટ્ઠં । एवं जीवाणुगयं, पुढविसरीरं स्वरं होइ ॥ ૮૫ ॥

જેમ શરીરમાં રહેલું હાડકું કઠણ છે પણ ચેતન છે (કારણ કે હમેશા વધતુ દેખાય છે) તેવીજ રીતે જીવવાલું પૃથિવી શરીર કઠણ છે. હવે લક્ષણદ્વાર કહીને તુરંતજ પરિમાણદ્વાર નિર્યુક્તિકાર કહે છે.

જે વાયારપજ્જતા પયરસ્સ અસંખભાગમિત્તાતે, સેસા તિન્નિવિ રાસી, વીસું લોયા અસંખિજ્ઞા ॥ ૮૬ ॥

પૃથિવીકાય ચાર પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે છે—

(૧) વાદર પર્યાપ્તા (૨) વાદર અપર્યાપ્તા (૩) સૂક્ષ્મઅપર્યાપ્તા (૪) સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તા, તેમાં જે વાદર પર્યાપ્તા છે તે સંવર્તિત લોકમાં જે પ્રતર છે તેના અસંખ્યેય ભાગ માત્રમાં રહેનારા પ્રદેશનો જે સમૂહ તેની વરોવર જાણવા. વાકીની ત્રણ રાશીઓ પ્રત્યેક છે. તે અસંખ્યાત લોકાકાશના જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેની રાશી પ્રમાણે જણવા આ ચારે ભેદે અનુક્રમે એક એકથી ઘણાજ જાણવા. કહું છે કે

સવત્થોવા વાદરપુઢવિકાઇયા પજ્જતા, વાદરપુઢવિકાઇયા અપજ્જતા, અસંખેજ્જગુણા, સુહુમ પુઢવિકાઇયા, અપજ્જતા, અસંખેજ્જગુણા સુહુમપુઢવિકાઇયા પજ્જતા અસંખેજ્જગુણા ।

વાદર પર્યાપ્તા સૌથી થોડા છે તેના કરતા વાદર અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણા છે. તેનાથી સ્વં અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણા અને તેનાથી સ્વં પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણા છે. હવે વીજી રીતે ત્રણ રાશીનું પરિમાણ વતાવે છે.

પરથેણ વ કુઢવેણ વ, જહ કોઈ મિણિજ્જ સવ્વ ધન્નાઈં । एवं મવિજ્જમાણા, હવંતિ લોયા અસંખિજ્જા ॥ ૮૭ ॥

જેમ કોઈ માણસ પોતાના વધા અનાજને પ્રસ્થ અથવા કુઢવ (એક જાતના માપ) થી માપે છે તેવીજ રીતે જો કોઈપણ માણસ અસદ્ભાવ પ્રજ્ઞાપનાને અંગીકાર કરીને આ જગતનેજ કુઢવ રૂપ બનાવીને મધ્યમ અવગાહનાવાળા પૃથિવીકાયના જીવોને જો માપવા માટે તો અસંખ્યાત લોકોને પૃથિવીકાયના જીવો પૂરી નાણે, હવે વીજી રીતે પરિમાણ વતાવે છે.

લોગાગાસપ્પેસે ઇક્કિં નિવિલ્લવે પુઢવિજીવં । एवं મવિજ્જમાણા, હવંતિ લોયા અસંખિજ્જા ॥ ૮૮ ॥

લોકાકાશના પ્રદેશમાં એક એક પૃથિવીકાયનો જીવ મુક્તીએ તો અસંખ્યાત લોક ભરાય હવે કાલથી પરિમાણ વતાવવાની ઇચ્છા-
વાળા નિર્યુક્તિકાર ક્ષેત્ર અને કાલનુ સૂક્ષ્મ વાદરપણાને કહે છે,

નિરુણોઽ હોઽ કાલો, તત્તો નિયુગરયં હવઽ ચિત્તં । અંગુલસેઢીમિત્તે, ઓસર્પિણીઓ અસંખિજ્જા ॥ ૮૯ ॥

મમય રુપકાલ અત્યંય નિપુણ અર્થાત્ સૂક્ષ્મ છે. તેનાથી પળ ક્ષેત્ર ઘણુંજ સૂક્ષ્મ છે. કારણ કે એક આંગલ શ્રેણીમાત્ર પળ ક્ષેત્રના પ્રદેશોને એક એક સમયે સ્વસેડવા માંડીએ તો અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણીઓ અને અવસર્પિણીઓ ચાલી જાય તેટલાજ માટે કાલથી પળ ક્ષેત્ર ઘણુંજ સૂક્ષ્મ છે. હવે ચાલતુ પરિમાણ પહેલા કાલથી વતાવે છે—

અણુસમયં ચ પવેસો, નિઋલમણ ચેત્ર પુઢવિજીવાણ । કાયે કાયટ્ઠિદયા, ચતુરો લોયા અસંખિજ્જા ॥ ૯૦ ॥

પૃથિવી જીવોનો પૃથિવીકાયમા દરેક સમયે પ્રવેશ અને વહાર આવવું થયા કરે છે. તે એકજ સમયમા કેટલાનો પ્રવેશ થાય છે, ૧. અને કેટલાનું વહાર નિકળવું થાય છે. ૨. તથા કહેવાતા એક સમયમાં કેટલા પૃથિવીકાયના જીવો પરિણામ પામ્યા સંભવે છે. ૩. તથા પૃથિવીકાયની સ્થિતિ કેટલી છે. ૪ એ પ્રમાણે ચાર વિકલ્પો કાલથી કહેવાય છે, તેમાં ઘણાજ અસંખ્યાત લોકાકાશ પ્રદેશના પરિમાણવાળા જીવો એક સમય ઉત્પન્ન થાય છે અને નાશ પામે છે અસંખ્યેય લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણો પૃથિવીપણે પરિણામ પામેલા છે અને શરીરની સ્થિતિ પણ છે, મરી મરીને અસંખ્યાત લોકાકાશ પ્રદેશ પરિમાણ કાલ ત્યાં ઉત્પન્ન

થાય છે, એ પ્રમાણે, ક્ષેત્ર અને કાલથી પરિમાણ પ્રતિપાદન કરીને હવે તે સર્વ પરસ્પર મલીને (સેઝમેલ થઈને) રહેલા છે તે-વતાવે છે,

વાયરપુઢવિક્કાઇયપ્જત્તો અન્નમન્નમોગાઢો । સેસા ઓગાંતે સુહુમા પુણ સવ્લોગંમિ ॥ ૧૧ ॥

વાદર પૃથિવીકાય પર્યાપ્તો જે આકાશ સ્વંડમા જીવ રહ્યો છે તે આકાશ સ્વંડમાં વીજા પૃથિવીકાય જીવનું શરીર અવગાઢેલું છે. અને વાકાના અપર્યાપ્તક જીવો પર્યાપ્તાને અંતરા રહિતની પ્રક્રિયાવડે ઉત્પન્ન થાય છે. તે પર્યાપ્તા પૃથિવીકાયના અવગાઢ આકાશ પ્રદેશમાં અવગાઢેલા સમાઈને રહેલા છે. અને જે સૂક્ષ્મો છે તે વધા લોકમાં અવગાઢેલા છે. હવે ઉપપોગદ્વાર કહે છે —

ચંકમણે ચ દ્વાણે, નિસોયણ તુયટ્ટણેય કયકરણે । ઉચ્ચારે પાસવણે, ઉવગરણાણં ચ નિવિલ્લવણે ॥ ૧૨ ॥

આલેવણ પહરણ મૂસણેય કયવિક્કણે કિસોણેય । મંડાણંપિય કરણે, ઉવ ભોગ વિહો મણુસ્સાણં ॥ ૧૩ ॥

ચાલવું, હમા થવું, નિવે વેસવું. સુલુ કૃતક પુત્રકરણ માટીનાં પૂતલાં બનાવવાં ઉચ્ચાર, પેશાવ, તથા ઉપકરણ મૂકવું; ॥ ૧૨ ॥ તથા લીપવું, ઓજાર દાગીના બનાવવાં વિગેરે લેવા વેચવા, ચેતી કરવી, વાસણ બનાવવાં વિગેરેમા માણસોને પૃથિવીકાય ઉપભોગ (વપરાશ) માં આવે છે. જો એમ છે તો શું કરવું તે કહે છે.

એણિં કારણે હિં હિંસંતિ પુઢવિકાઇએ જીવે । સાય ગવેસમાણા પરસ્સ ટુક્કલં ઉદોરંતિ ॥ ૧૪ ॥

ઉપર કહેલા ચાલવા વિગેરે કારણોમાં પૃથિવીનાં જીવોને હળે છે. શા માટે? તે વૃતાવે છે જે જીવો પોતાના સુખને વાંછે છે અને પરતું દુઃખ મૂલે છે અને કેટલાક દિવસ રમણીય મોગની આશાથી જેપની ઇન્દ્રિયો સ્વેચ્છાથી છે તેઓ વિમૂઢચિત્તવાલા બનેલા છે. અને તેથી તેઓ પૃથિવીકાયમાં રહેલા જીવોને દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે. એનાવડે પૃથિવીકાયના દાનથી ઉદય થયેલ શુભ ફળનો ઉદય પ્રતિયુક્ત છે. (આ ટીકાકારનું વચન લાકમાં જે મૂદાનથી શુભ ફળનો ઉદય મનાય છે તેથી ઉલટું છે. એટલે મોક્ષ વાછ કે પૃથિવીકાય જીવોને દુઃખ ન થાય માટે તે દાન દેવાની અભિલાષા ન કરવી પણ ગ્રહસ્થે પોતાના સંસારિક કામમાં તે વાપરતો હોય અને તેમાથી પરોપકારાર્થે થોડી પૃથિવીનું દાન આપે તો તેનો નિષેધ નથી) હવે શસ્ત્રદ્વાર કહે છે. જેનાવડે ક્રિયા થાય તે શસ્ત્ર વે મકારનું છે દ્રવ્ય શસ્ત્ર અને ભાવશસ્ત્ર. હવે દ્રવ્ય શસ્ત્ર પણ સમાસ અને વિભાગવડે વે પ્રકારનું છે. તેમા પહેલું સમાસ દ્રવ્ય શસ્ત્ર કહે છે.

હલ્લકુલિયવિસકુદાલાલિત્તયમિગસિંગકટ્ટમગી ય । ઉચ્ચારે પાસવળે એયં તુ સમાસઓ સત્થં ॥ ૧૫ ॥

હલ્, કોપ, ફોર, કોદાલો લિવ્રક મુગનું શીંગ, લાકડું, અગ્નિ, ફાડો, પેશાવ્ર આ સંક્ષેપથી દ્રવ્ય શસ્ત્ર છે. હવે વિભાગ દ્રવ્ય શસ્ત્ર કહે છે.

કિંચી સકાયસત્થં કિંચી પરકાય તદુભયં કિંચિ । એયં તુ દવ્વસત્થં, માવે અ અસંજમો સત્થં ॥ ૧૬ ॥

કાંઈ અંશે પૃથિવીનું શસ્ત્ર પૃથિવીનું વને તો તે સ્વકાય શસ્ત્ર છે. (એટલે જુદા જુદા રંગની માટી વિગેરે એકઠી થાય તો પરસ્પર

પીડાકાર છે.) તથા પગ્ગાય શસ્ત્ર તે પાણી વિગેરે પૃથિવીને અચેત વનાવે છે. અને વન્ને સાથે તે પાણીથી ખીંજાણી પૃથિવી તે બીજી પૃથિવીનું શસ્ત્ર છે. આ વધા દ્રવ્ય શસ્ત્ર છે. અસંયમ એટલે મન, વચન, કાયાને સ્વરાવ રીતે ઉપયોગમા લેવા તે ભાવ શસ્ત્ર છે. હવે વેદના દ્વાર કહે છે.

પાયચ્છેયણ ભેયણ જંઘોરુ તહેવ અંગુવંગેસુ । જહ હુતિ નરા દુહિયા, પુઢવિક્ષાએ તહા જાણ ॥ ૧૭ ॥

જેમ પગ વિગેરે અગ ઉપાગમા છેદન મેદન કરવાથી માણસોને દુઃખ થાય છે. તેજ પ્રમાણે પૃથિવીકાયમાં પણ તે જીવોને વેદના જાણો જો કે પૃથિવીકાયને પગ, માથું, ગરદન વિગેરે અંગો નથી તો પણ શરીરના છેદનથી વેદના અવશ્ય છે. એવતાવે છે.

નત્થિ ય સિ અંગુવંગા, તયાણુરુવા ય વેથણા તોસિં । કેસિંચિ ઉદીરંતો કેસિંચડતિવાયએ પાણે ॥ ૧૮ ॥

અહીં ગાયનાં અર્થ ઉપર કહ્યો છે. પાછલીનો કહે છે. કેટલાક પૃથિવીકાયના જીવોનો આરંભ કરનારા તે જીવોને વેદના ઉદીરે છે. અને કેટલાકના તો તેથી પ્રાણ પણ જાય છે. તેવોજ દૃષ્ટાંત મુશમાં આપેલો છે. જેમકે ચાર દિશામાં ચક્રથી આળ ફેરવનાર ચક્રવર્તીની, સુગંધ પોસનારી યૌવન મંદમાતી વઢવાન દાસી કાચા આમલા જેટલા પ્રમાણવાળા સચિત્ત પૃથિવીની ગોલીને એકવીશ વાર ગન્ધપદ્માં ફટળ શીલા પુત્રક પીસવાના પત્થર વડે પીસે છે. તોપણ કેટલાક પૃથિવીકાયના જીવોને ફક્ત તેનો સંઘટ્ટ થાય છે. કેટલાકને પરિતાપ અને કેટલાક મરે પણ છે અને કેટલાક જીવોને શિલાપુત્રકનો સ્પર્શ પણ થતો નથી. હવે વધદ્વાર કહે છે.

પવર્ગંતિ ચ અળગારા ણ ચ તેહિ ગુણેહિ જેહિં અળગારાં । પુઢવિં વિહિંસમાણા, ન હુ તે વાયાહિ અળગારા ॥૧૯॥

અહિં કેટલાક જિનેતર સાધુવેશને લડને કહે છે કે અમે અનાગર છીએ, પવ્રજિત છીએ પણ તેઓ નિર્વચ અનુષ્ઠાનરૂપ જે કૃત્યો અનાગર કરે છે, તે તેઓ કરતા નથી. હવે તે અનાગર ગુણમા કેમ નર્થો વર્તેતા, તે વર્તાવે છે. તેઓ હંમેશાં મલદ્વાર તથા હાથ પગ સાફ કરવામાં પૃથિવી જીવોને ત્રિપતિ કરનારા દેલાય છે. તથા વીત્રી રીતે પણ મલ દ્વારને નિર્લેપ કરવાને તથા દુર્ગંધ રહિત કરવાને શક્ય છે. તેથી યતી ગુણ કલાપથી શૂન્ય યથા અનાગરોને ચોલવા માત્રથી જન્યુમિત વિના અનાગરપણું મલતું નથી. આથી એમ સમજાવ્યું કે યતીઓએ પૃથિવીકાયને પીડા ન થાય માંદે હાથ ધોયા વિગેરેમા માટીનો ઉપયોગ ન કરવો. અહિં આ પહેલી ગાથાના પહેલા અર્થ ભાગવટે મતિજ્ઞા છે, પાછલી અહથી ગાથાથી હેતુ છે તથા ઉત્તર ગાથાના અર્થ વડે સાધર્મ્ય દૃષ્ટાંત છે. કે જેનેતર યતિપણાનું અભિમાન કરવા છતાં યતિગુણમા પ્રવર્તતા નથી. કારણ કે તેઓ પૃથિવીની દિસામા પ્રવર્તે છે. અને જે જે પૃથિવીની દિસામા પ્રવર્તે છે, તે યતિગુણોમા પ્રવર્તતા નથી. જેમકે ગૃહસ્થીઓ હવે દૃષ્ટાતવાલું નિગમન કહે છે.

અળગારવાઇળો પુઢવિં વિહિંસગા નિગુણા અગારિસમા । નિહોસત્તિ ચ મડલા, ચિરદુગંછાઇ મડલતરા ॥૧૦૦॥

અમે યતિ છીએ એમ ચોલીને પૃથિવીકાયની દિસા કરનારા યતિઓ ગ્રહસ્થાશ્રમી જેવાજ છે. મામટો અર્થ કહે છે. સર્વેતના પૃથિવી છે. એ જ્ઞાનના અભાવમાં તેના સમારંભવટે દોષવાલા છતાં અમે નિર્દોષ છીએ એમ માનનારા પોતાના દોષ જોવામા વિમુલ્ક

હોનાથી તેઓ મલીન હૃદયવાળા છે. છતાં ધાર્ષ્ટ્યપણાથી સાધુજન આશ્રિત નિર્વશ્ય અબુઘ્ઠાનવાળી વિરતીની નિંદા કરે છે. અને વધારે મલીન થને છે. આ સાધુ નિંદાથી અનંત સસારીપણું વતાવ્યું જાણવું આ વે ગાથા સૂત્રમાં કહેલા અર્થને અનુસરનારી છતાં વધારના અવસરમાં નિર્યુક્તિરૂપે કહી છે. તેનું વ્યાખ્યાન પોતેજ કરવું તે ન્યાયયુક્ત છે કારણ કે ગાથા પોતેજ કહેલી છે. તે સૂત્ર નીચે વતાવે છે.

‘લજ્જમાણા પુઢો પાસ અણગારા મોત્તિ ઇગે પવચમાણે ત્યાદિ ।

આ વધ કરવો, કરાવવો, અને અનુમોદવો એમ ત્રણ પ્રકારે થાય છે તે વતાવે છે

કેઈ સયં વહંતિ, કેઈ અન્નેહિં ડ વહાવંતિ । કેઈ અણુમન્નંતિ, પુઢવિકાયં વહેમાણા ॥ ૧૦૧ ॥

ગાથાનો અર્થ સ્પષ્ટ છે. તોપણ કહીએ છીએ. કેટલાક લોકો જીવને સ્વયં મારે છે. કેટલાક વીજા પાસે વધ કરાવે છે. અને કેટલાક વધ કરતાને અનુમોદે છે, હવે તેને આશ્રિત વીજાઓને પણ વધ યાય છે એમ વતાવે છે,

જો પુઢવિ સમારંભઙ્, અન્ને વિ ય સો સમારભઙ્ કાણ્ । અ નિયાણ્ અનિયાણ્, દિસ્સે ય તહા અદિસ્સે ય ॥ ૧૦૨ ॥

જે પૃથિવીકાયને હજે છે તે તેને આશ્રય કરીને રહેલા પાણી તથા વેદિન્દ્રિય વિગેરે ઘણા દૃશ્ય તથા અદૃશ્ય જીવોને હજે છે. જેમકે (ડંચર) તથા વડનું ફલ વિગેરે જે સ્વાય તે ફલપ્રા રહેલા વીજા જીવોને પણ સ્વાય છે તેમ સમજવું કારણને લીધે અથવા

અકારણ, મનથી ધારીને અથવા અણજાણે પૃથિવી જીવોને હજો છે. અને તેને હજતાં દેલાતા જીવો દેડકા વિગેરે, તથા જ દેલાતા
 એવા પાંચે વર્ણના પનક વિગેરે જીવોને હજો છે. હવે તે વધારે સ્પષ્ટ કરે છે.

પુઢવિં સમારંભતા હજંતિ તન્નિસિણ્ણં ય ઘટ્ટુજીવે । સુહુમે ય વાયરે ય પજ્જત્તે યા અપ્પજ્જત્તે ॥ ૧૦૩ ॥

પૃથિવીકાયનો સમારંભ કરતાં તેને આશ્રયીને રહેલા સૂક્ષ્મ અને વાદર પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એવા અનેક જીવોને તે હજો છે.
 અહિં સૂક્ષ્મોનો વધ લ્હરી રીતે થતો નથી. પણ પરિણામની અશુદ્ધિથી તેની નિવૃત્તિનું પન્ચલ્હાણ ન કર્યું હોય ત્યાં સુધી તેના વધનો
 દોષ લાગે છે. હવે વિરતિદ્વાર કહે છે.

એવં વિયાણિઝ્ઞણં પુઢવીણ્ણં નિવિલ્લવંતિ જે દંઢં । તિવિહેણ સવ્વકાલં મણેણ વાયાણ્ણં ॥ ૧૦૪ ॥

ઊપર કહેલા વચનને અનુસારે પૃથિવીના જીવોને જાણીને તથા તેનો વધ તથા વંધ જાણીને પૃથિવીકાયના જીવોને હજવાની
 દૃત્તિથી દૂર થાય છે તે હવે પછીની ગાથામા કહેવાતા અણગાર થાય છે તેઓ મન, વચન, કાયાવદે પૃથિવીના જીવોને કોઈ
 દિવસ હજો નહિ, હજાવે નહિ, અને અનુમોદના પણ ન કરે, આહું વ્રત જે આલ્હી જીંદગી પાછે તે અણગાર છે. વાકી રહેલા
 અણગારના લક્ષણો હવે કહે છે.

ગુત્તા ગુત્તીહિં સઘાહિં સમિયા સમિઈહિં સંજયા । જયમાણગા સુવિહિયા ઇરિસયા હંતિ અણગારા ॥ ૧૦૫ ॥

મન, વચન, કાયા, એ ત્રણેને કવજાયા - રાખવાથી ગુપ્તા તથા પાચ સમિતિ તે ઇર્ષા ભાષા, ચેષણા, વિગેરેથી શુક્ત એટલે સમ્પન્ન રીતે ઉપા થયું ત્રુટું. ચાલયું વિગેરે ક્રિયામાં ઉદ્યમ કરનાર, તે સંયત સર્વ પ્રકારે નિર્દોષ યત્ન કરનારા તથા સમ્યક્દર્શન વિગેરે અનુષ્ઠાન જેઓનું સારું છે તે ગુણોવાળા જૈન અળગાર હોય છે. પણ પૂર્વે વતાવેલા માત્ર નામથીજ અળગાર પૃથિવીકાયના જીવોને હળનારા શાક્ય મત વિગેરેના સાધુઓ ન લેવા. નામ નિષ્પન્ન નિર્લેપો સમાપ્ત થયો. હવે સૂત્ર અનુગમમાં અસ્ત્વલિતાદિ ગુણ શુક્ત સૂત્ર ઉચ્ચારવાનું છે. તે આ છે.

અદૃ લોષ પરિજુણે દુસ્સંવોહે અવિજાણણ અર્સિસ લોષ પઘહિણ તત્થ તત્થ પુહો પાસ આતુરા-
પરિતાવેતિ [સૂ. ૧૪]

પૂર્વનો સંવંધ વતાવે છે. તેરમા સૂત્રમાં પરિજ્ઞાતકર્મા મુનિ હોય છે. પણ જે કર્મના ભેદને જાણતો નથી તે અપરિજ્ઞાત કર્મા પોતે ભાત્ર આર્ત્ત હોય છે. તે વતાવે છે. વલી પહેલા સૂત્ર સાથે આ સંવંધ છે સુષર્મસ્વામી કહે છે કે હે જંબૂ! મેં સાંભળ્યું! તે કહે છે. પૂર્વ ઉદ્દેશમાં કહેલું તે અને આ પણ સાંભળ્યું છે કે 'એટ્ટ' વિગેરે તથા પરંપર સંવંધ આ પ્રમાણે છે. 'કે હહ એનેસિ પો સન્ના ધવતિ ઇતિ ઉક્તં' તે કેવી રીતે તે જીવોને સંજ્ઞા ન હોય તે વતાવે છે, તે જીવો પીડાયલા છે, તેથી વતાવે છે, 'એટ્ટ' આર્તના નિર્લેપા ચાર પ્રકારે છે, નામ સ્થાપના સુગમ છે. જ્ઞાતીર, ધવ્યશરીર અને તે વેથી વ્યત્તિરિક્તનો આગમથી દ્રવ્યાર્ત ગાડા

બી હરતરગચ્છીય જ્ઞાન મ
વિગેરેના ચક્રોમાં ઉઢીમૂઢમાં જે લોઢાનો પાટો खोळी ચડાવે છે તે દ્રવ્યાર્ત છે, ખાતાર્ત પળ વે પ્રકારે છે, આગમથી નોઆગ-
મથી તેમાં આગમથી જ્ઞાતા તે આર્ત પદાર્થને જાણનારો અને સ્વયોગમાં રાખનારો અને નો આગમથી ઔદિયિક ભાવમાં વર્તનારો તે
રાગ દ્વેષરૂપ ગ્રહવઢે ઘેરાયલા અંતરાત્માવાલો પ્રિયના વિયોગ વિગેરે દુઃખ સંકટમા નિમગ્ન ખાતાર્ત તરીકે ગણાય છે, અથવા શબ્દાદિ
વિષયો જે વિપના વિપાક જેવા છે, તેમા તેની આકાંક્ષા હોવાથી હિત અહિતના વિચારમા શૂન્ય મનવાલો હોવાથી ખાતાર્ત છે,
તે કર્મને ઇર્કઢાં કરે છે, જેથી કહું છે કે :—

‘સોઈંદિયવસટ્ટેણં મંતે જીવે કિં વંધઈ? કિં ચિણાઈ? કિં ઉવ ચિણાઈ? ગોયમા! અટ્ટ કમ્મ પમ-

હોઓ, સિદ્ધિલંબંધળવઢ્ઢાઓ ધણિયંબંધળવઢ્ઢાઓ પકરેઈ? જાત્ર અણાદિયં ચ ણં અળવઢ્ઢગં દીહમઢ્ઢ

ચાઉરન્તસંસારકન્તારમણુપરિયટ્ટઈ’

શ્રીચીરને પશ્ચ-હે ભગવાન! કાનથી સાંભળવાનો રસીઓ વની પીઢાતો જીવ શું વાંધે છે, શું ઇર્કઢું કરે છે, શું ઉપચય કરે છે?
ઉત્તર-હે ગૌતમ, આઠ કર્મની પ્રકૃતિઓ જે શિથિલ બંધવાલી હોય તેને ગાઢ બંધનવાલી કરે છે, તે વ્યાં સુધી કે જેમ અનાદિ
કાલથી રલ્લડતો આવેલો તેમ અનંત કાલના લંબા પંથના ચાર ગતિવાલા સંસાર કાંતારમાં ભ્રમણ કરશે, ઇ પ્રમાણે વીજી ચાર
ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં તે સ્પર્શ ઇન્દ્રિય સુધી સમજહું, ઇજ પ્રમાણે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, દર્શન મોહનીય, ચારિત્ર મોહનીય વિગેરેથી

आशा०

1120311

भाव आर्त्त संसारी जीवो पण चार गतिमां भ्रमण करनारा जाणवा. कहुं छे के :-

भाव आर्त्त संसारी जीवो पण चार गतिमां भ्रमण करनारा जाणवा. कलु छ फ. जिजा अद्वा संसारिणो मोह्णिज्जेण ॥ १ ॥

રાગદ્વોસકસાણિં દિંદિંહિ ય પૃથ્વાહ । ઉહા ના માટે .

રાગ દ્વેષ અને કપાયો વડે પાંચ इन्द्रियो તથા બે પ્રકારના મોહનીય કર્મથી સંસારી જીવો પીડાયલા છે. અથવા જ્ઞાન આવ-
રણીય વિનેરે શુભઅશુભ જે આઠ પ્રકારનાં કર્મ છે તેનાથી પીડાયલો તે કોણ છે? તેનો ઉત્તર કહે છે. અવલોકે તે લોક, એક,
બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ इन्द्रियवालो જીવ સમૂહ તે અહિં લોક જાણવો. લોક શબ્દના નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, મત્ર, ભાવ,
અને પર્યાય એ આઠ પ્રકારે નિક્ષેપા વતાવી તેમા અપ્રશસ્ત ભાવ ઉદય વાળા લોકવડે અહિં અધિકાર કહેવો, કરણ કે જેટલો
જન સમૂહ આર્ત છે તે સર્વ પરિછુન નામ પરિપેલવ નિઃસાર છે. ઔપશમિક વિનેરે પ્રશસ્ત ભાવ રહિત અથવા અવ્યભિચારી
મોક્ષ સાધન વિનાનો છે.

જન સમૂહ આત છ તે સવ પારુ.

મોક્ષ સાધન વિનાનો છે.

(સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર તે મોક્ષનો ઉપાય તેના વિના સંસારી જીવ માત્ર દુષ્ટ ભાવોમાં રહી પોતે પીડાય છે. અને વીજાને પીડી નવાં ચીકણાં કર્મ વાધી ચારે ગતિમાં અનંત કાલ ભમે છે.) પરિચુન શબ્દ વે પ્રકારે છે. દ્રવ્યથી અને ભાવથી તેમાં ભાવથી સચિત્ત પરિચુન તે જીર્ણ શરીરવાલો બુઢો અથવા જીર્ણ જુનું શ્વાદ અને અચિત્ત દ્રવ્ય પરિચુન તે જીર્ણ વસ્ત્ર વિગેરે અને ભાવ પરિચુન તે ઔદયિક ભાવનના ઉદયથી પ્રશસ્ત જ્ઞાન વિગેરેથી રહિત કેમ વિકલ? અનંત ગુણોથી પરિહાનીથી કહે છે. પાંચ, ચાર, ત્રણ, વે એક ઇન્દ્રિયવાળા જીવો ક્રમથી જ્ઞાને વિકલ ઓછા જ્ઞાનવાળા છે. તેમાં સૌથી ઓછા જ્ઞાનવાળા સૂક્ષ્મ નિગોદના અપર્યાપ્ત જીવો

જે પ્રથમ સમયે ઉત્પન્ન થયેલો હોય તે જાણવા કહ્યું છે કે :—

સર્વનિક્કટો જીવસ્ય દૃષ્ટ ઉપયોગ એવ વીરેણ । સૂક્ષ્મનિગોદાપર્યાપ્તકાનાં સર્વ ભવતિ વિજ્ઞેયઃ ॥ ૧ ॥

સૌથી ઓછા જ્ઞાનવાળા જીવનો ઉપયોગ મહાવીર પ્રમુખ નિગોદના અપર્યાપ્તા જીવોનો દેખ્યો છે. એ જાણવું.

તસ્માત્પ્રભૃતિજ્ઞાનવિવૃદ્ધિર્દૃષ્ટા જિનેન જીવાનામ્ । લઙ્ઘિનિમિત્તેઃ કરણૈઃ કાર્યેન્દ્રિય વાઙ્મનનોદ્દગ્નિભઃ ॥ ૨ ॥

ત્યાર પછી જીવોની લઙ્ઘિના નિમિત્ત કારણ તથા કાર્યેન્દ્રિય, મન, વચન, વહે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે. એમ જીનેશ્વરે દેખેલું છે. ॥ ૨ ॥ હવે તે વિષય અને કપાયથી પીડાયલો પ્રજાસ્ત જ્ઞાન શૂન (હીણો) કેવી અવસ્થાવાળો થાય છે, તે જ્ઞાતવે છે. ‘દુઃસંવોધ’ એટલે ધર્મની અને ચારિત્રથી પ્રાપ્તિ સંગથી જે વોધ તેને ઘણી મુશ્કેલીથી સમજાય છે સમજવું દુર્લભ છે. જેમ મેતાર્ય મુનિને સમજવું કઠણ પડ્યું હતું અથવા બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તી માફક તેને વોધ આપ્યો મુશ્કેલ હતો તેના પૂર્વે ભવના ભાષણ જ્ઞાનથી જાણી પોતે સાધુ વનીને તેને વોધ આપ્યો પણ ઘણા પ્રયાસ છતાં ન સમજાયાથી સાધુ ધામી ગયો પણ બ્રહ્મદત્ત ન સમજ્યો અને ક્રૂર કર્મ કરી નરકમાં ગયો. શા માટે આવું કરે? તે કહે છે. વિશિષ્ટ અવવોધ રહિત તે આ પ્રમાણે અજ્ઞાન વનેલો શું કરે છે? તે કહે છે આ પૃથ્વીકાયા લોકને અતિશય પીડા કરે છે. તેના પ્રયોજન માટે खोदવા વિગેરેથી પીડા કરતાં જુદી જુદી જાતનાં શસ્ત્રોપદે તે જીવોને ઢરાવી તે સેતી કરવી જાણ खोदવી ઘર કરવું વિગેરે જુદા જુદાં કાર્યોમાં ગ્રહણ પડતાં તે જીવોને પીડા કરે છે. તેવું

પુરુ મહારાજ શિષ્યને કહે છે કે તુ જો પૃથિવીકાયના ઉપરજ વધાનો આશ્રય હોવાથી પ્રકર્યે ઇટલે મુલ્યત્વે પીડા પૃથિવીકાયનેજ થાય, તથા વ્યય ધાતુ ભય તથા ચલનમાં પળ થાય છે. ઇટલે ટીકાકારે વ્યથિતના બે અર્થ લીધા. પીડા કરવી અથવા ભય પમાડવો તથા પશ્ય શબ્દથી એક દેશમાં ઇટલે થોડાથી વીજું રહેલું તે પળ લેવાય તે સિદ્ધાંત શૈલીવડે પ્રાકૃત ભાષાની રીતી પ્રમાણે ઘળો આદેશ લેવાય ઇટલે શિષ્યને કહ્યું કે. જો, શિષ્યે પૂછ્યું શું? ઉત્તર-લોકો પોતાના પ્રયોજનમાં પૃથિવીકાયને નિરંતર પીડે છે.

આતુર શબ્દવડે સૂચવ્યું કે વિષય કયાય વિગેરેથી પીડાયલા જીવો (અર્થે પૃથિવીકાયનો વિષય ચાલતો હોવાથી) તેને ચારંવાર પીડે છે. વહુ વચનનો નિર્દેશ કરવાનું કારણ એ છે કે તેનો આરંભ કરનારા ઘળા છે. અથવા લોક શબ્દ છે તે દરેકમાં સંવંધ રાખે છે. ઇટલે કોઈ લોક (જીવ સમૂહ) વિષય કપાયથી પીડાયેલ છે. વીજો કાયથી પરિજીર્ણ છે. કોઈ દુઃખ સંબોધ છે. અને કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાન રહિત છે. એ વધાએ દુઃખી જીવો પોતાની ઇચ્છાઓ પૂરી કરવા તથા સુખ મેળવવા આ પૃથિવીકાયના જીવોને અનેક પ્રકારના ઉપાયોવડે પરિતાપ ઉપજાવે છે ઇટલે ઘળી પીડા કરે છે ॥ ૧૪ ॥

શંકા—એક દેવતા વિશેષથી આધારવાળી પૃથિવી રહેલી છે. તે વાત માનવી જાય છે. પણ તેમાં અસંખ્યાત જીવોનો સમૂહ રહેલો છે. એ વાત માનવી કઠળ છે. જૈનાચાર્ય તે શંકા દૂર કરવા કહે છે.

સંતિ પાળા પુહો સિયા લજમાળા પુહો પાસ અળગારા મોત્તિ । ઇગે પવયમાળા જમિણં વિરુવરુવેહિં

સત્યેહિં પુઢવિકમ્સમારંભેઙ પુઢવિસત્થં સમારંભેમાણા અણેગરુવે પાળે ત્રિહિંસદ્ [સૂ. ૧૫]

સંતિ શબ્દથી વિદ્યમાન છે. જીવો જુદા જુદા ભાવે અંગુલના અસંખ્યેય ભાગ સ્પર્દેદની અવગાહનાયદે પૃથિવીભાવને આશ્રયીને રહ્યા છે. તેથી શાસ્ત્રકાર કહે છે કે પૃથિવી તે એક જ દેવતારૂપ નથી, પણ જીવોનું જુદા જુદા શરીરનું સંધાન થઈને પૃથિવી અનેક જીવોની વનેલી છે. તેથી સર્વેતનપણું અને અનેક જીવોનો તેમાં આશ્રય છે. એવું પૃથિવીનું સ્વરૂપ સુલઠું વતાવું છે. અને એ જાણીને તેના આરંભથી વર્તેલાને વતાવે છે કે તમો જો સાધુપણું કહેતા હોતો તે જીવોની રક્ષા કરો નહિ તો લજ્જા પામશો. અહિં લજ્જા ને પ્રકારે છે લોક સંવંધી તે વહુ સસરાની લાજ કાઢે છે. તથા સુખદ વિગેરે પોતાના અમલદારથી યુદ્ધમા હારતા શરમાય છે, તે અને લોકોત્તર લજ્જા તે સત્તર પ્રકારનો સંયમ છે, તેથી કહું છે કે :—

લજ્જા દયા સંજમ વંમચરે મિત્યાદિ ।

લાજ, દયા, સંયમ, વ્રત્સર્ચ્ય, વિગેરે એકાર્થ છે લાજનો અર્થ એ છે કે સંયમ અનુષ્ઠાનમા રહી તેની મર્યાદા પાલન કરીને ઓળખી જીવોને ન પીડવું. અથવા જૈનેતર સાધુ પૃથિવીભાવના સમારંભ રૂપ અસંયમ કરવાથી લજ્જા પામતા એવા પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનીઓથી તથા પરોક્ષ જ્ઞાનીઓથી છે, તેમને તું જો તેવું શિલ્પને ગુરુ કહે છે આ કહેવાથી સૂચવું કે શિલ્પે કુશલ અનુષ્ઠાન પ્રવર્તિના વિપયમા રહેવું કે તેને તેઓની માફક લજાવું ન પડે, જૈનેતર જીવ દયાનું સ્વરૂપ જેવું બોલે છે તેવું કરતા નથી એ દેવાડવા જૈનાચાર્ય

કહે છે કે જૈનેતરો પોતાને અમે અગાર એટલે ઘર તેનાથી રહિત એટલે અનગાર (યતિ) છીએ એમ બોલે છે. તે શાક્યમત વિગેરેના સાધુઓ જાણવા. એમ વતાવે છે તે કહે છે કે અમેજ જતુ રક્ષામા તત્પર છીએ તથા અમે કપાય અજ્ઞાનરૂપ અંધકારને દૂર કર્યા છે. એ પ્રમાણે બોલનારા પ્રતિજ્ઞા માત્ર જે અનર્થનું મૂલ તે વ્યર્થ બોલે છે. જેમ કોઈ અત્યંત સુચીવોદ્ર તે ચોસઠ વાર માટીથી સ્નાન કરનારો અને ગાયના મટદાની શુચીને દૂર કરીને પાછો કર્મ કર ના કહેવાથી ચામડાં હાડકાં માંસ, સ્નાયુ વિગેરેને પોતાના ઉપ-યોગ માટે તેનો સગ્રહ કરે તેજ પ્રમાણે તેણે પવિત્રતાનું અભિમાન ધારણ કર્યો છતાં શું ત્યાગ્યું ? કંઈજ નહિં તે પ્રમાણે શાક્યમત વિગેરેના સાધુઓ અનગાર વાદને વહન કરે છે. પણ અનગારના ગુણોમાં જરાપણ વર્તતા નથી અને શુદ્ધસ્થની ચર્ચાને જરા પણ ઉલ્લંઘતા નથી એવું દેખાડે છે એનું આ સર્વજન પ્રત્યક્ષ એવું કૃત્ય પૃથિવીકાયના જીવોને જુદા જુદા પ્રકારના હલ કોદાલી, સ્વનિત્ર વિગેરેથી જીવોને હજો છે. અને પૃથિવીકાયના સમારંભમાં પૃથિવીકાયના શસ્ત્રોવડે પૃથિવીકાયના જીવોને હણવા સાથે તેને આશ્ર-યીને રહેલા વીજા જીવો પાળી વનસ્પતિ, વિગેરેને હજો છે. તેનો ભાવાર્થ આ છે કે જીવ માત્રને વચાવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી જીવનું સ્વરૂપ જાણવાની દરકાર કરતા નથી અને શુદ્ધસ્થ માફક પૃથિવીકાયનો સમારંભ કરીને અનેક પ્રકારે પૃથિવીના જીવોને તથા તેને આશ્રયી રહેલા અનેક જીવોને હજો છે. આ પ્રમાણે શાક્ય વિગેરેનું પાર્થિવ જંતુ સાથે ચૈરભાવ વતાવી તેમનું અયતિપણું વતાવી હવે સુલોના અભિલાષ વડે કરબું કરાવબું અનુમોદબું તથા તે ત્રણ કરણ સાથે યોગની પ્રવૃત્તિ વતાવે છે.

તત્થ યલુ ભગવયા પરિણા પવેડયા હમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદણમાણણપૂયણાએ જાહમરણ મોયણાએ દુક્કલપહિઘાયહેઉં સ સયમેવ પુઢવિસત્થં સમારંભહ અણેહિં વા પુઢવિસત્થં સમારંભાવેહ અણે વા પુઢવિસત્થં સમારંભંતે સમણુ જાણહ (સુ૦ ૧૫)

ત્યાં પૃથિવીકાયના સપારંભમાં શ્રી વર્ધમાન સ્વામી ભગવાને આલું કહું છે કે હવે પછીના કહેવાતા કારણોવડે સુખના અભિલાષીઓ કરવા કરાવયા અને અનુમોદયાવડે પૃથિવીકાયનો સમારંભ કરે છે, તેનાં કારણો વતાવે છે. (૧) નાશવંત જીવના પર્વિવંદનમાનન પૂજન માટે તથા જન્મ મરણ અને મુક્તિ માટે તથા દુઃખોને દૂર કરવા માટે પોતે સુખનો અભિલાષી અને દુઃખનો દ્વેષી બની પોતે પોતાના વડેજ પૃથિવી શબ્દનો સમારંભ કરે છે વીજા, જીવો પામે કરાવે છે. અને કરતાને અનુમોદે છે. એમ અજ્ઞાન દશાથી પૂર્વજાલમા કરી મનિષ્યમા કરશે એ પ્રમાણે મનવચન કાયાના કર્મવડે યોજવું, આવી જેની મતિ છે તેનું શું થાય છે તે વતાવે છે

તંસે અહિઆએ તંસે અવોહીએ સેતં સંબુજ્ઞમાણે આયાણીયં સમુદ્ધાય સોચ્ચા યલુ ભગવઓ અણગારાણં હમમેગેસિં ણાતં ભવતિ એસ યલુ ગંથે એસ યલુ મોહે એસ યલુ મારે એસ યલુ ણરએ હચ્ચત્થં ગહિંદણ લોએ જામિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં પુઢવિકમ્મસમારંભેણ પુઢવિસત્થં સમારંભમાણે અણે

અહિતને માટે થશે તેમ વૌધિલાભ સમ્યક્ત્વથી વિમુક્ત કરશે. કારણ કે પ્રાણી ગાયના ઉપમર્દનમાં પ્રવર્તેલાઓને થોડો પણ હિતનો લાભ નહિ થાય જે કોઈ ભગવાન પાસે અથવા તેના શિષ્યે સ્વરા સાધુ પાસે પૃથિવી કાયના આરંભને પાપરૂપ જાણીને ખાવે છે તે આવું માને છે. જેને પૃથિવીનું જીવણું જાણું છે, તે પરમાર્થનો જાણનારો સાધુ પૃથિવીકાયના શસ્ત્રના સમારંભને અહિતપણે સારી રીતે જાણનારો પોતે સમ્યક્દર્શન વિગેરે સ્વીકારીને વચાવે છે. હવે તે કેવા પ્રત્યયથી માને છે તે વતાવે છે. કા તો તે ભગવાન પાસે કાં તો કોઈ સાધુ પાસે સમજીને વચાવે છે. મનુષ્ય જન્મમાં તત્ત્વનો પ્રતિવોધ પામેલા સાધુઓ આ જાણું છે. શું જાણું છે? તે વતાવે છે. આ પૃથિવીકાયનું શસ્ત્ર જેનો સમારંભ અદ્ય પ્રકારના કર્મનો વંધ છે. સ્વલુ શબ્દથી નિશ્ચે જાણવું તથા કારણમા કાર્યનો ઉપચાર કરવો તે નદૂલોદક ગંદું પાણી જેમ પગને રોગી વનાવે છે તેથી પણ રોગ તરીકે જાણીતું છે તે ન્યાયે પૃથિવીકાયનો સમારંભ મોહનીય કર્મના વધરૂપ છે. વહ્ની મોહનો હેતુ હોવાથી પૃથિવીકાયનો સમારંભ કારણ અને આઠ કર્મ તે કાર્ય છે એમ મુચવ્યું તે મોહનીય કર્મના વે મેદ છે અને અઠવીશ પ્રકારની કર્મ પ્રકૃતિ છે. તે જાણવી. વહ્ની મરણનું હેતુ હોવાથી મારરૂપ છે, દૃષ્ટ છે. પૃથિવીકાયને મારે તે પોતાના આયુઃકર્મનો ક્ષય કરે છે. અર્થાત્ અકાલે મરે છે. તથા નરકનો હેતુ હોવાથી તે નર્ક છે. આપણા રહેવાસથી નીચે જે પૃથિવી છે તેમાં નરક છે, તેમાં સોમંત વિગેરે દુઃસ્વદાઈ સ્થાનોમાં નરકના જીવો તરીકે રહી દુઃસ્વ ભોગવે છે. આથી અજ્ઞાતા વેદનીય કર્મ વાંધવાનું મુચવ્યું છે.

अणेगरूवे पाणे विहिंसइ से वेमि अप्पेगे अंधमब्भे अप्पेगे पायमब्भे अप्पेगे पाय-
 मच्छे अप्पेगे गुप्फमब्भे अप्पेगे गुप्फमच्छे अप्पेगे जंधमब्भे २ अप्पेगे जाणुमब्भे २ उरुमब्भे
 अप्पेगे कडिमब्भे २ अप्पेगे णाभिमब्भे २ अप्पेगे उदरमब्भे २ अप्पेगे पासमब्भे २ अप्पेगे पिट्ठिमब्भे २
 अप्पेगे उरमब्भे २ अप्पेगे हियमब्भे २ अप्पेगे थणमब्भे २ अप्पेगे खंधमब्भे २ अप्पेगे बाहुमब्भे २
 अप्पेगे हत्थमब्भे २ अप्पेगे अंगुलिमब्भे २ अप्पेगे णहमब्भे २ अप्पेगे गीवमब्भे २ अप्पेगे हणुमब्भे २
 अप्पेगे होट्ठमब्भे २ अप्पेगे दंतमब्भे २ अप्पेगे जिब्भमब्भे २ अप्पेगे तालुमब्भे २ अप्पेगे गलमब्भे २
 अप्पेगे गण्डमब्भे २ अप्पेगे कणमब्भे २ अप्पेगे णासमब्भे २ अप्पेगे अच्छिमब्भे २ अप्पेगे भमुहमब्भे २
 अप्पेगे णिडालमब्भे २ अप्पेगे सीसमब्भे २ अप्पेगे संपसारए अप्पेगे उद्वए इत्थं इत्थं समारभमाणस्स

इच्चेते आरंभा अपरिणता भवंति (सू० १६)

उपर कहेला पापना कृत्यो जे पृथिवीकायने दुःख देवारूप छे ते करवा करावना तथा अनुषोदवाथी तेने भविष्यकालमां

તોપણ તે ત્રાપડો દુઃખી છે. અને હેદાતો ખેદાતો ન देखे न सांभळे અને મુંગાપણથી ન રૂણ તો આપણે તેને વેદનાંનો અભાવ માનીશું? અથવા તેમા જીવનો અભાવ માની શકાશે. એજ પ્રમાણે પૃથિવીના જીવો પણ અવ્યક્ત ચેતનાવાળા જન્માંથ, વહેરા, મુગા, પગુ, વિગેરે ગુણોવાળા પુરુષ માફક જાણવા અથવા જેમ પંચેન્દ્રિય જીવો જે સ્પષ્ટ ચેતનાવાળા છે, તેમને કોઈપણ પગમાં ખેદે, હેદે એ પ્રમાણે ગુલફ ઘુટણ વિગેરેમાં પણ દુઃખ દે તથા એજ પ્રમાણે જંઘા, જાંઘુ, ઝરુ, -ઠડી, નાધી, પેટ, પડલા, પીઠ, છાતી, હૃદય, સ્તન, સ્કંધ, વાહુ, હાથ, આંગલી, નલ, ગલ્લું, હડપચી, હોઠો, દાંત, જીભ, તાલ્લુ, ગલ્લું, લમણા, કાન, નાક, આંખ, ઝૂ, લલાટ, શિર વિગેરે અવયવમા હેદન, ખેદન વિગેરે થતાં વેદના ઉત્પન્ન થતી દેખાય છે તેજ પ્રમાણે અતિશય મોહના અજ્ઞાનને મજનનારા, સ્ત્યાનર્થિ (ધોર નિદ્રા) ના ઉદયથી અવ્યક્ત ચેતનાવાળા પ્રાણીઓને અવ્યક્ત વેદના થાય છે એમ જાણવું અર્હિ વીજુ દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ કોઈ માણસ દુલ્લુટ બુદ્ધિથી જીવોને વેમાન કરે અને વેમાન કર્યા પછી તેને મારે અને જીવરહિત કરે તો તેની વેદના પ્રકૃત દેખાતી નથી પણ તેને વેદના અપ્રકૃત છે. પશું આપણે જાણીએ છીએ તેજ પ્રમાણે પૃથિવીકાયના જીવોને પણ જાણવું દારુ પીને વેલા થયેલા અથવા વ્યંતર વિગેરેથી વેલા વનેલાને જોરથી મારતા તે વચ્ચે તેને દુઃખ પૂરું પડતું દેખાતું નથી પણ ચેતના આવતાં તેના મારને પોતેજ સારી રીતે જાણી શકે છે. તથા શીશી સુંઘાડી ડોકટર કાપકૂપ કરે છે. તે માણસ પડતું નથી પણ તે નસા કરતાં વધારે ચાર રહે તો પેલો સાક્ષાત્ દુઃખ અનુભવતો દેખાય છે. અથવા વધારે ચાર નસો રહે તો દરદીનાં પ્રાણ પણ જાય છે. એ પ્રમાણે પૃથિવીના જીવોનું પણ જાણવું. હવે પૃથિવીકાયનુ જીવત્વ સાધીને તથા જુદાં જુદાં શસ્ત્રોના મારવહે પીડા

શંકા—એક પ્રાણીના નાશ કરવાથી પ્રવૃત્તિમાં આઠ પ્રકારનો કર્મબંધ કેવી રીતે થાય?

ઉત્તર—મરાતા જંતુના જ્ઞાનને રોકવાથી જ્ઞાનાધરણીય કર્મ વંધાય છે. એવી રીતે વધા કર્મોમાં યોજવું અને પૂર્વે કહેલા જ્ઞાની સાધુઓએ વીજું પળ આહું જાણેલું છે, તે વતાવે છે. કે આહાર ભૂષણ તથા ઉપકરણને માટે તથા પરિવંદન, માનન, પૂજનને માટે અને દુઃખના પ્રતિઘાત માટે લોક (પ્રાણીગણ) વેલો વનેલો છે. કાર્ય અકાર્યને જાણતો નથી. આ પ્રમાણે અતિ પાપના સમૂહના વિપાકરૂપ ફલ એવા પૃથિવીકાયના સમારંભમાં અજ્ઞાની અજ્ઞાનવશ મૂઢિત થયેલો આવાં કાર્યો કરે છે. તે નતાવે છે. આ પૃથિવીકાયના જીવોને વિરૂપ શસ્ત્રોવડે પૃથિવીકાયનો સમારંભ કરતો પૃથિવીકાયના જીવોને હજે છે. અને તેની સાથે પૃથિવી શસ્ત્રવડે પૃથિવીનું નિકંદન કરે છે. અથવા હલ્લ, કુદાલા વિગેરેથી અનેક પ્રકારે સમારંભ કરે છે. અને તેને હજતાં તેને આશ્રયીને રહેલા વે ઇન્દ્રિયાદિ જીવોને હજે છે. વાદીની શંકા આરેકા (હદપાર) જવાય છે કારણ કે જે ન જુણ, ન સાંધલે, ન સૂંધે, ન જાય, તે કેવી રીતે વેદના અનુભવે અને તે વાત અમે માનીએ ?

આ વાતમાં આચાર્ય મહારાજ દૃષ્ટાંતથી સમાધાન કરે છે. તમે પૂછ્યું માટે પૃથિવીકાયની વેદના હું કહું છું, અપિ શબ્દ યથાના રૂપમાં છે. જેમ કોઈ જન્મથી અંધ વહેરો, મુંગો, કોઢીઓ પંડુ, તથા હાથ પગ વિગેરે અવયવથી શિથીલ વિપાક સૂત્રમાં કહેલા દુઃખી મૃગાપુત્ર જેના પૂર્વે કરેલા પાપોથી અથુમ કર્મ ઉદયમાં આવતાં હિત, અહિત, પ્રાપ્તિ તથા ત્યાગથી વિમુલ્લ સર્વ પ્રકારે દુઃખી જોતાં આપણને તેના ઉપર અતિ કરુણા આવે તેજ પ્રમાણે અંધ વિગેરે ગુણ યુક્ત દુઃખીને કોઈ ભાલાની અણીવડે ભેદે છેદે

યતી વતાવીને તેના વધમાં થતા વંધને વતાવે છે.

સોઝામા મૂત્રમા સુગમ અર્થ ધારીને ટીકાકારે પૂરા અર્થ લખ્યો નથી માટે છુલાસો કરીએ છીએ કે તે અહિતને માટે અગ્રીધીને માટે થાય છે. એવું જાણીને આદરવા યોગ્ય ચારિત્ર વિગેરે લઃ સાધુ વિચારે છે કે જિનેશ્વરને તથા સારા સાધુઓને આ માણુમ છે કે પૃથિવીકાયની હિસા તે રૂપનો ગાંસડો, મોહ, માર, નર્ક છે. છતાં તેની અંદર લોક શુદ્ધ વનીને વિરુપ શસ્ત્રોત્તરે પૃથિવીકાયને અનેક પ્રકારે દુઃખ દે છે. તે દૃષ્ટાત વતાવે છે કે પૃથિવીકાય જીવો અંધ માફક નસાવાલા માફક અવ્યક્ત ચેતનાવાલા છે. તેને દુઃખ દે છે. જેમ તે આંધળાને પગ છુટી-પીંડી ફાંગ, જાતુ, નાખી, કેડ, ઉદરથી છેવટ માથા સુધી દુઃખ દે છે તેમ પૃથિવીકાયને દુઃખ દે છે, આ માત્રાર્થ છે.

અર્થ સત્થં અસમારભમાણસ્સ ઇચ્છેતે આરંભા પરિણાતા ભવંતિ, તં પરિણાથ મેહાવી નેવ સયં પુઢવિ સત્થં સમારંભેજા જેવણેહિં પુઢવિ સત્થં સમારંભેજા જેવણે પુઢવિ સત્થં સમારંભેતે સમણુ જાણેજા, જસ્સેતે પુઢવિ કમ્મ સમારંભા પરિણાતા ભવંતિ સે હુ મુણી પરિણાતકમ્મેત્તિ વેમિ

(સૂ. ૧૭) ॥ ઇતિ દ્વિતીય ઉદ્દેશકઃ ॥

અર્હિઆં પૃથિવીકાયમાં દ્રવ્ય અને ભાવથી ભિન્ન વે શસ્ત્ર છે તથા દ્રવ્ય શસ્ત્ર તે સ્વક્રાય અને પરકાય તથા વે રુપવાલું વતાવું

અને ખાવ શસ્ત્ર તે અસંયમ પટલે સ્વરાન ધ્યાન તથા મન, વચન, કાયાનો સ્વરાવ ઉપયોગ થતાવ્યો આ વન્ને પ્રકારનું શસ્ત્ર ચલાવી
 સ્વોદયું, સ્વેતી કરવી વિગેરે સમારંભના કામો વંધ હેતુપણે જેમણે જાણ્યા નથી તે અજ્ઞાત અને જેમણે જાણ્યા છે તે પરિજ્ઞાત છે.
 તે વતાવે છે. અહિં પૃથિવીકાયમા વન્ને પ્રકારનું શસ્ત્ર ન ચલાવનારા પૂર્વે કહેલા સમારંભને પાપરૂપ જાણીને તેને ત્યાગેલા જે
 અણગારો તે પરિજ્ઞાત જાણવા. આ વચનથી એ સૂચવ્યું કે અહિં આ વિરતિ પટલે જીવોને દુઃખ ન દેવું તે વતાવ્યું. હવે તે વિરતિને
 સુલલે સુલલી વતાવે છે. પટલે પૃથિવીકાયના સમારંભમા વંધ જાણીને મેખાવી બુદ્ધિમાન થું કરે? તે વતાવે છે. આ પૃથિવી શસ્ત્ર
 જે દ્રવ્યભાવે ભિન્ન છે, તે પોતે ન કરાવે ન અનુમોદે એ પ્રમાણે મન, વચન, કાય, તથા અતીત, અનાગત, કાલના પણ પચ્ચક્ષાણ
 કરે કે મારે પૃથિવીકાયના જીવોને કોઈ પણ રીતે દુઃખ ન દેવું વિગેરે. આ પ્રમાણે કરેલી નિવૃત્તિવાહો મુનિ છે. એમ જાણવું
 પણ વીજા નહિં, હવે આ વિષયને સંકેલતાં કહે છે કે જેઓ પૃથિવી જીવોની વેદનાનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે તથા પૃથિવી સ્વોદવી
 સ્વેતી કરવી તેમાં કર્મ વંધનો હેતુ છે. તે જાણ્યું છે. તેથી જ્ઞપરિજ્ઞાવહે જાણીને પ્રત્યાશ્વાન પરિજ્ઞાવહે તેને ત્યાગે તે મુનિ છે.
 આ પ્રમાણે વન્ને પ્રકારની પરિજ્ઞાવહે જાણે તથા જે ત્યાગે તે આઠ પ્રકારના કર્મ વંધાય તે સાવચ અનૃષ્ટાન ત્યાગવાથી તે પરિજ્ઞાત
 કર્મો મુનિ જાણવો. પણ ન ત્યાગનારો શામ્યાદિ મુનિ ન જાણવો.

‘ત્રવીમિ’ શબ્દનો અર્થ પૂર્વ માફકજ છે. શસ્ત્રપરિજ્ઞાનો વીજો ઉદ્દેશો પુરો થયો. પૃથિવીનો ઉદ્દેશો પુરો થયો હવે અપકાયનો
 ઉદ્દેશો કહે છે. તેનો સંવંધ આ પ્રમાણે છે. ગયા ઉદ્દેશમાં અને તેમા પૃથિવીકાયના જીવ સિદ્ધ કર્યાં તેના વધમા કર્મ વધ વતાવ્યો

અને છેવટે મોક્ષ માટે વિરતિ ધર્મ વતાવ્યો, તેજ પ્રમાણે હવે અનુક્રમે આવેલું અપકાયનું જીવત્વ અને તેના વધમાં બંધ અને કરવી જોડતી વિરતિ વતાવે છે. આ પ્રમાણે વીજા અને ત્રીજા ઉદ્દેશનો સંબંધ છે. તેના ચાર અનુયોગ દ્વાર કહેવા તેમાં નામ નિષ્પન્ન નિર્ક્ષેપમા અપકાયનો ઉદ્દેશો છે. અને જેટું પૂર્વે પૃથિવીકાય જીવનું સ્વરૂપ સમજાવવાને માટે નિર્ક્ષેપા વિગેરે જે નવ દ્વાર રૂઠાં હતાં તે અહિં સમાનપણે હોવાથી તેજ કાયમ રાહી કંઈક વધારે વતાવવાની ઇચ્છાથી ઉદ્ધાર કરી નિર્ચુક્તિકાર કહે છે.

આડસ્તવિ દારાઈ તાઈ જાઈ હવંતિ પુઢવીણ્ । નાણત્તી ડ વિહાણે પરિમાણુ વમ્મોગ સત્થે ય ॥ ૧૦૬ ॥

અપકાયના પૃથિવીકાયમાં વતાવ્યા પ્રમાણે નવદ્વારો છે. ફક્ત ભેદ એટલોજ છે કે વિધાન પ્રરૂપણા પરિમાણ, ઉપમોગ, શબ્દ, સંવંધમા તે પૃથિવીથી જુદી રીતે છે એમ જાણવું ચ શબ્દથી લક્ષણ વિષય છે. તુ શબ્દ નિશ્ચય વાચક છે. એટલે પૃથિવીકાય અને અપકાય ફક્ત વિધાન વિગેરેમાજ જુદા છે વીજામાં નહિ એમ જણાવું હવે વિધાન એટલે પ્રરૂપણા તે સંવંધી જુદાપણું વતાવે છે.

દુવિહા ડ આડજીવા સુહુમા તહ વાયરાય લોગંમિ । સુહુમા ય સઠ્ઠલોણ્, પંચેવ ય વાયર વિહાણા ॥ ૧૦૭ ॥

અપકાયના જીવ લોકમાં સૂક્ષ્મ અને વાદર એમ બે પ્રકારે છે. તેમાં સૂક્ષ્મ વધાં લોકમાં છે, પણ વાદરના પાચ ભેદ છે, હવે તેની પ્રરૂપણા કરે છે,

સુહ્હોદણ્ ય ડસ્સા, હિમે ય મહિયા ય હરતણ્ણેવ । વાયર આડવિહાણા, પંચવિહા વણિયા એણ્ ॥ ૧૦૮ ॥

શુદ્ધોદક તે તલાવ, નદી, સમુદ્ર, કુંડ, અવટ વિગેરેમાં રહેલું પણ તે ઓસસિમાયનું જાણું, અને રાતમાં અથવા પરોડીન જે ઠાર પડે છે તેને ગુજરાતમાં શાકલ કહે છે. તે અવશ્યાય (ઓસ) છે, અને શિયાલામાં ઠંડા પુદ્ગલના સમુદ્ધના સંપર્કથી જલ વરફીના ચોસલા જેવું કઠળ થાય છે તે હિમ છે. અને ગર્ભ મહિનામાં સાંજ સવાર જે ધુમાડા જેવું પડે છે તે ધુમસ અથવા મહીકા કહેવાય છે અને શરદ તથા વર્ષાના કાલમાં લીલી વનસ્પતિના ઉપર પાણીનાં વિદ્યુ પડે છે, તે જમીનના સ્નેહના સંપર્કથી ઉત્પન્ન થયેલો હરતનું કહેવાય છે. આ મુખ્ય પાંચ ભેદ વાદર અપકાયના છે.

શંકા-પન્નવળા સૂત્રમાં વાદર અપકાયના ઘણા ભેદો વતાવ્યા છે જેમકે કરા, થંડો અને સ્વારક્ષત્ર, કટુ, અમ્લ, લવણ, વરુણ, કાલોદ, ઉષ્કર, સીર, ઘૃત, ઇશુરસ, વિગેરે ભેદો વતાવ્યા છે, તે શા માટે? ઉત્તર-આ વધા ભેદ વાદર અપકાયના છે સ્વરોદકમાં વધા ભેદોનો પાંચ ભેદમાંજ સમાવેશ થાય છે જેમકે કરા કઠળ હોવાથી હિમમાં તેનો સમાવેશ થાય છે અને વાકીનાઓનો શુદ્ધોદકમાં સમાવેશ થાય છે, ફક્ત તેઓનું ભિન્નપણુ સ્પર્શ, રસ, સ્થાન, વર્ણ, વિગેરેમાંજ છે, (જેમ કે સમુદ્રનું પાણી માત્ર જુદા જુદા પાણીના પુદ્ગલો તેમાં મળેલા હોવાથી સ્વાદમાં સ્વાદ છે પણ તે શુદ્ધોદકજ છે. શંકા-જોં એવી રીતે પાચમાજ વધાનો સમાવેશ થતો હોય તો પન્નવળા સૂત્રમાં ત્રીજા ભેદોનો પાઠ કેમ આપ્યો?

તો પન્નવળા સૂત્રમાં ત્રીજા ભેદોનો પાઠ કેમ આપ્યો? તે માટે ભેદ પાઠ્યા છે.

ઉત્તર-હી, શાક, અને મંદ બુદ્ધિવાળાને સહેલથી સમજાય તે માટે ભેદ પાઠ્યા છે.

પ્રશ્ન-ત્યારે અર્હિ નિર્ધુક્તિકારે કેમ ભેદ ન વતાવ્યા?

ઉત્તર-મજ્ઞાપના અધ્યયન તે ઉપાંગ છે અને આર્પ વચન છે. તેમાં વધા મેદો લેવા યોગ્ય છે. અને ન્યાં વધા મેદો વતાવવાથી સ્ત્રી વિગેરેને વધારે લાભ થાય, અને નિર્ણયિતઓ તો સૂત્રના અર્થ સાથે એકતા કરે છે, તેથી લીધા નથી, તેથી અદોષ છે.

ઉપર કહેલા વાદર અપકાયના સંક્ષેપથી વે મેદ છે. પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા તેમાં અપર્યાપ્તા તે વર્ણ વિગેરેને ન પામેલા અને પર્યાપ્તા તે વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શના આદેશોચ્છેદે હજારો મેદવાળા છે. અને તેથી સંખ્યેય યોની પ્રમુલ્લ લાલ્લો મેદે થાય છે તે જાણવું. આ વધાની સંદૃત યોનિ જાણવી અને તે યોનિ સચિત્ત, અચિત્ત, મિશ્ર એમ ત્રણ મેદે છે. તથા શીત ઉષ્ણ, અને મિશ્ર એમ ત્રણ મેદે છે. એ પ્રમાણે ગણતા અપકાયની સાત લાલ્લ યોની થાય છે. હવે પ્રરુપણા પછી પરિમાણ દ્વાર કહે છે.

જે વાયરપજ્જતા પયરસ્સ અસંલભાગ મિત્તાતે । સેસા તિન્નિવિ રાસો વોસું લોગા અસંલિજ્જા ॥ ૧૦૯ ॥

જે વાદર અપકાય પર્યાપ્તા છે તે સંવર્તિત લોક પ્રતરના અસંખ્યાતમાં ભાગમા જે પ્રદેશ રાશી છે તેના બસોગર છે. અને વાકીના જે ત્રણ રહ્યા તે પ્રથમ્ અસંખ્યાત લોકાકાશ પ્રદેશ રાશી પ્રમાણ જાણવા પળ તેમાં આટલુ વિશેષ છે કે વાદર પૃથિવીકાય પર્યાપ્તાથી વાદર અપકાય પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણા છે, અને વાદર પૃથિવીકાય અપર્યાપ્તાથી વાદર અપકાય અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણા છે, તેમજ સૂક્ષ્મ પૃથિવીકાય અપર્યાપ્તાથી સૂક્ષ્મ અપકાય અપર્યાપ્તા વિશેષ અધિક છે અને સૂક્ષ્મ પૃથિવીકાય પર્યાપ્તાથી સૂક્ષ્મ અપકાય પર્યાપ્તા વિશેષ અધિક છે. હવે પરિમાણ દ્વાર કહ્યું પછી ચ શબ્દથી ભુચવેલું લક્ષણદ્વાર કહે છે.

જહ હરિથસ્સ સરીરં કલલાવત્થસ્સ અટ્ટુણોવવન્નસ્સ હોદ્ડ ઉદગંડગસ્સ ય ઇસુવમા સવ્વજીવાણં ॥ ૧૧૦ ॥

શંકા-અપક્રાય જીવનથી તેનું લક્ષણ સમજાતું નથી જેમ પેશાવ વિગેરે દ્રવ્ય છે તેમ પાણી પણ અજીવ છે,

આચાર્યનું તે સંવંધી દ્વાંત સાથે સમાધાન-જેમ હાથળીના પેટમા ગર્ભ ઉત્પન્ન થવા સાથે દ્રવ છતા તે ચેતન છે તેવીજ રીતે અપક્રાયનું પણ સચેતન પળું જાણવું. અથવા પક્ષીના તુર્તે ઉત્પન્ન થયેલા ઇંડામા ય્યાંમુધી કઠણ ભાગ વાંચ વિગેરે વંધાયા નથી ત્યામુધી ઘળું પાણી હોય છતા તે ચેતન છે તેમ અપક્રાય પણ ચેતન છે એમ જાણવું. હાથળીનો ગર્ભ તથા ઇંડાનું પાણી લેવાની જરૂર પડલીજ કે તેમા વધારે પાણી હોવાથી સારી રીતે દ્વાંત સમજાય છે. તુર્તે ઉત્પન્ન થયેલા એમ કહેવાથી સાત દિવસ મુધીનું લેવું ત્યાં મુધીજ, કલલ રહે છે પછી તો તે ગર્ભનો ભાગ કઠણ થઈ જાય છે

હવે અપક્રાયની સચેતનતા ઉપર અનુમાન કરે છે તે નીચે પ્રમાણે.

શસ્ત્રથી ન હણાયુ હોય ત્યા મુધી દ્રવપળું છે તેટલા માટે પાણી હાથળીના ગર્ભ કલલની માફક ચેતન છે. અહિં વિશેષણ લેવાથી પ્રથમ વિગેરેનો નિયેશ જાણવો. તેજ પ્રમાણે વીજું અનુમાન પ્રયોગથી વતાવે છે.

ઇડામાં રહેલા કલલની માફક પાણીનુ દ્રવપળું નાશ નથી થયું તેથી તે પાણી સચેતન છે. તથા પાણી જીવ ગરીર છે. કારણ કે, છેડી શકાય છે, ખેડી શકાય છે, ડરાડી શકાય છે, પી શકાય છે, ખોગરાય છે, મુંઘાય છે, સ્વાદ લેરાય છે, સ્પર્શ કરાય છે દેશાય છે અને દ્રવ્યપણે છે. આ વધા શરીરના ધર્મો પાણીમા છે માટે તે ચેતન છે, (આ વધો સંયંધ વતાવીને પાણી એ જીવોનું શરીર છે એમ વતાવ્યું.) અને આકાશ વર્જિને મૂતોના જે ધર્મ તે રુપ આકાર વિગેરે પણ લેવા. સર્વ જગાયે આ દ્વાંત છે. સાસ્ના-વિશાળ ના સમૂહની માફક જાણવું.

शंका—रूपपणुं, आकारपणुं, विगेरे धर्मे परमाणुओमा पण छे. तेथी तमारो हेतु अनेकांत दोषवालो छे.
 उत्तर—एम नथी कारण के अहि छे; छेद्यत्व विगेरे हेतु पण साये लीधेला छे अने ते वंधु इन्द्रियना व्यवहारने अनुपाती साये रहेनारा छे. ते प्रमाणे परमाणु नथी आ प्रकरणथी अतीन्द्रिय परमाणुनो व्यवच्छेद कर्यो.
 अथवा विपक्षज नथी कारण के सर्व पुद्गल द्रव्योनु द्रव्यशरीरनो स्वीकार कर्यो छे. अने जीव सहित अने नजीव सहित आटलुं विशेष छे. कह्यु छे के:—

तणवोऽणवभातिविगार मुत्त जाइत्त ओऽणिलंता उ सत्थासत्थहयाओ निज्जीवसजीवरूवाओ ॥१॥

अणु अभ्र विगेरे विचारवाळा मूर्त जातिपणाथी पृथिवीथी वायु सुधी एटले पृथिवी, पाणी, अग्नि अने वायु ए चारनां शरीर शस्त्रथी हणायला ते निर्जीव छे. अने शस्त्रथी न हणायला ते सजीव छे ए प्रमाणे शरीरपणुं सिद्ध थतां प्रमाण थाय छे

(१) हीम कोइ जगोपर पाणी पणे होवाथी बीजा पाणीनी माफक सचेतन छे.

(२) अने पाणी सचेतन छे कारण के कोइ जगोपर भूमि खोदता देइकांनी माफक उछळी आवे छे.

(३) अथवा आकाशमांथी पडतुं पाणी सचेतन छे. कारण के ते आकाशमां स्वाभाविक रीते उत्पन्न थतां माछलानी माफक उछळी पडे छे,

उपर कहेला वधा लक्षणो अपकायने मलता आवता होवाथी अपकाय सचेतन छे.

હવે ઉપભોગ દ્વાર કહે છે —

પહાળે પિયળે તહ ધોયળે ય, ભત્તકરણે અસે એ અ । આડસસ ડં પરિભોગો ગમણાગમણે ચ જીવાણં ॥૧૧૧॥
નહાંબું, પીંબું, ધોંબું, રાંધબું, સીંચબું, તથા નાવ વિગેરેથી જબું આવબું તેમાં પાણી કામ લાગે છે. તેથી તેના ભોગના અધિભાગી જીવો આ કારણોને લેહીને અપકાયના વધમાં પ્રવર્તે છે, તે વતાવે છે.

एएहिं कारणेहिं हिंसंती आउकाइए जीवे । सायं गवेसमाणा परसस दुखखं उदीरंति ॥ ११२ ॥

સ્નાન, અવગાહન વિગેરે કારણો આવતા इन्द्रियोना વિપયના વિષયા મોહિત થયેલા જીવો નિર્દયપણે અપકાયના જીવોને હણે છે. કારણ કે પોતાના સુખની इच्छा હોવાથી પારકાના હિત અહિતના વિચારથી શૂન્ય હોવાથી કેટલાક દિવસના સ્થાયી મનોહર જુવાનીના મદથી તપેલ ચિત્તવાળાની સારાસાર વિવેક રહિત, તથા વિવેકી પુરુષના સંસર્ગ રહિત રહીને પાણી વિગેરે જીવોના દુઃખને ડીરીને પીડા કરે છે. કહું છે કે :—

एकं हि चक्षु रमलं सहजो विवेकस्तद्वज्रिरेव सह संवसनिर्द्वितीयम्
एतद्द्वयं भुवि न यस्य स तत्त्वतोऽन्धस्तस्यापमार्गचलने खलु कोऽपराधः?

જેને સ્વભાવિક નિર્મલ વિવેક છે, તે એક ચક્ષુવાળો કહેવાય છે. અને વિવેકવાળા પુરુષનો સગ તે મનુષ્યને બીજી આંખ

સેસાહં દારાહં તાહં જાહં હવંતિ પુઢ્વીણ । एवं आउइसे निज्जुत्ती किञ्चिया एसा [होइ] ॥ ૧૧૫ ॥

નિક્ષેપ, વેદના, વધ, અને નિવૃત્તિ જેમ પૃથિવીકાયમા વતાવ્યાં તેમી રીતે અપકાયના ઉદ્દેશમાં પળ નિયુક્તિ પટલે નિશ્ચયથી અર્થ ઘટના વતાવી છે. પટલે એ જાણવું કે અપકાયના જીવોનો વધ કરવાથી વંધ થાય છે. અને તે સમજીવુદ્ધિમાને અપકાયના જીવોને દુઃખ ન દેવું એવો સર્વ વિરતિ ધર્મ સ્વીકાર્યો. હવે મૂત્ર અનુગમમા અસલિત વિગેરે ગુણયુક્ત મૂત્ર ઉચ્ચારણ કરવું, તે નીચે પ્રમાણે.

સે વેમિ જહા અળગારે ઉઝ્જુકહે નિયાયપહિવળે અમાયં કુવમાણે વિયાહિણ (સૂ. ૧૮)

પૂર્વ મૂત્ર સાથે આ મૂત્રનો એમ સંવંધ છે કે ગયા ઉદ્દેશમા હેલ્લા મૂત્રમાં પૃથિવીકાયનો સમારંભ ત્યાગે તે મુની એમ કહ્યું હતું પણ તેટલાથીજ સંપૂર્ણ મુની ન થવાય તે વતાવે છે, મુત્રર્મસ્વામી કહે છે કે “મેં ભગવાન પામે પૂર્વે સાધવ્યું તેમા આ પળ જાણવું.” પટલે પૂર્વના મૂત્ર સાથે આ મૂત્રનો સંવંધ જોડાયો. મૂત્રમાં ‘સે’ શબ્દ છે તેનો અર્થ ગુજરાતીમાં ‘તે’ થાય છે. પટલે પૃથિવીકાયનો સમારંભ ત્યાગે અને તેની સાથે વીજું શું ત્યાગે તો સંપૂર્ણ અળગાર થાય. અથવા કેવો અળગાર ન થાય તે હું કહું છું,

“અળગારા મો તિ ઇગે પવયમાણેત્યાદિ”

જેમને ઘર નથી તે ‘અળગાર’ છે. અહીંયા યતિ વિગેરે શબ્દ છોડીને અળગાર શબ્દ લીધો તેનું કારણ વતાવે છે. ઘરનું

ત્યાગું તે મુનિપણામાં પ્રથમ ગણાય છે कारण કે ઘરનો આશ્રય કરે તો ઘર સંવંધી પાપ કૃત્યો કરવાં પડે અને મુનિ તો નિર્દોષ અનુષ્ઠાન કરવાવાલા હોય છે તે વતાવે છે. ક્રજુ તે અકુટિલ સંયમ એટલે મનવચન કાયાની સ્થિતિ નિરોધ કરીને સર્વ પ્રાણીના રક્ષણ માટે પ્રવૃત્તિ કરવાથી દયાનું એક રુપ છે. અને વધી જગાએ તેની ‘અકુટિલ’ (સરલ) ગતિ છે અથવા મોક્ષ સ્થાનમાં ગમન કરવા સરલ શ્રેણી જે ક્રજુ શ્રેણી ગતિ કહેવાય છે તે મેલવવા સર્વ પ્રકારે સ્વરવાલુ સંયમ પાલવાથી મોક્ષ મળે અહીં આં કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરીને સંયમ તે સત્તર પ્રકારનો વતાવેલો સરલ સાધુ માર્ગ તેને કરે (આરાધે) તે ક્રજુકારી છે, એનાથી એમ સૂચવ્યું કે સંપૂર્ણ સંયમ અનુષ્ઠાન કરનાર સંપૂર્ણ અળગાર છે આવો મુનિ થુ ફલ પામે તે વતાવે છે. યજન તે યાગ, નિધિત એટલે નિશ્ચિત એ વે મઠીને નિયામ એટલે મોક્ષ માર્ગ, અહીં આ સંગત અર્થપણાથી ધાતુઓનું સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ પળે સંગત છે. તે નિયામ સમ્યગ્ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર્યરૂપ મોક્ષ માર્ગ છે તેને સ્વીકારેલો તે નિયામ પ્રતિપન્ન જાણવો. પાઠાન્તરમાં નિકાય પ્રતિપન્ન છે. એટલે નિર્ગત કાય તે ઔદારિક વિગેરે શરીર જેનાથી અથવા જેમા છે. તે નિકાય તેને પામેલી તેનું कारण સમ્યગ્ દર્શન વિગેરે પોતાની શક્તિ પ્રમાણે અનુષ્ઠાન કરવાથી અને નિષ્કપટિપણે આચરવાથી તે અમાયાવી થાય છે તે વતાવે છે, અહિં માયા એટલે વધા ધર્મ કાર્યમાં પોતાના વીર્યને ઉપયોગમાં ન લેતે; તેથી એમ સૂચવ્યું કે અમાયાવી એટલે ઉપર કહેલા વીર્યને ઉપયોગમાં લે તે અને અગૃહિત, વલ, વીર્ય એટલે સંયમ અનુષ્ઠાનમાં પરાક્રમ વતાવનારો અળગાર કહ્યો. આ વચનથી તેના સંવંધી વધા કપાયોનો પણ અપગમ (દૂર કરવું) જાણવો.

आ आखा मूत्रनो सार ए छे के हे जंबू'प्रभु पासे में सांभळ्यु छे के जेओ सत्तर प्रकारनो निर्दोष संयम पाळे लभ्यवदर्शन ज्ञानचारित्रनी आराधना करे तथा पोतानी शक्ति गोपवे नहि तथा वधा कपाय विगेरे दुर्गुणोने छोडे तेमनेज साधु जाणवा. कहं छे के.

सोही य उज्जुयभूयस्स धम्मो सुद्धस्स चिट्ठइ' ति,

प्रायश्चित्त ते निष्कपटीनुं छे, अने धर्म पवित्र भाववालानो छे. तो आ वधी माया वेलडीने दूर करी शुं करे? ते कहे छे.

जाए सद्धाए निक्खंतो तमेव अणुपालिजा वियहिता विसोत्तियं (सू० १९)

वधता समय स्थान कंडक रुपवाळी श्रद्धावडे दिक्षा लीधेली ते आखी जोंदगी सुधी पोतानी निर्मल श्रद्धा पाळे कारण के प्रायः एवो नियम छे के परिणाम उच्च भावमां चडेला होय त्यारेज दिक्षा ले छे, अने पाछळथी संयम श्रेणीने पामेलो तेने परिणाम वधे घटे, अथवा वरोवर रहे तेमां वृद्धिफाल के हानिकाळ एक समयथी मानीने उन्कर्षथी अंतर्मुहूर्त जाणवो पण एथी वधारे काळ सकलेश के विशुद्धि न होय. कहं छे के :—

नान्तर्मुहूर्तकालमतिवृत्य शत्रयं हि जगति सङ्क्लेष्टम नापि विशोच्छुं शक्यं प्रत्यक्षो ह्यात्मनः सोऽर्थः ॥१॥

उपयोगद्वयपरिवृत्तिः सा निर्हेतुका स्वभावत्वात् आत्मप्रत्यक्षो हि स्वभावो व्यर्थोऽत्र हेतुक्तिः ॥२॥

अंतर्मुहूर्त कालने उल्लंघनीने जगतमां वधारे कलेश करवाने शक्तिमान् नथी तेज प्रमाणे आत्माने शुद्ध करवाने पण वधारे

॥૧॥

કાલ શક્ય નથી તે આત્માનો અર્થ પ્રત્યક્ષ છે તેથી વધારે વાર પરિણામ ન ટકે કડક ફેરફાર થાય. ॥૧॥
તે ઉપયોગની પરિવૃત્તિ તે સ્વભાવથીજ હેતુ રહિત છે. કારણ કે સ્વભાવ તે આત્માથી પ્રત્યક્ષજ છે. અને ત્યાં હેતુ વતાવવા
વ્યર્થજ છે ॥૨॥ અને અન્નસ્થિત કાલ તે વૃદ્ધિ, હાનિ, લક્ષણવાલા વન્ને અને યવ મધ્ય, અને વજ્ર મધ્ય એ વેની માફક આઠ
સમય છે. ત્યાર પછી અવગ્ર્ય વદલાય આ વૃદ્ધિ હાનિનું રહેલું પરિણામ તે કેવલી જાણે, પણ કેવલ જ્ઞાન વિનાના હ્રસ્વસ્થ જીવોને
જણાય નહિ. જો કે પ્રવલ્યા લીયા પછીના કાલમા સિદ્ધાંત સાગરને અવગાહન કરતો સંવેગ વૈરાગ્ય ભાવના ધાત્મિક અંતર આત્મા-
વાલો કોઈ મુનિ વચ્ચતા પરિણામ ને મજે છે તેજ કહ્યું છે :—

જહ જહ સુયમાવગાહઃ અઙસયરરસ પસરસંજુયમઠઠવં । તહ તહ પલ્હાઙ મુણી નવનવ સંવેગસદ્ધાણ ॥૧॥

મુનિ જેમ જેમ શ્રુતને અવગાહે, (મળે) તેમ તેમ અતિશય રસના પ્રસરથી સયુત અર્પૂર્વ આનંદને નવા નવા સવેગની શ્રદ્ધાવહે
પામે છે, તો પણ વચ્ચવાલા થોડા અને ઉત્તમ ભાવમાંથી હેઠે પડનારા ઘણા તેથી કહીએ છીએ કે તે શ્રદ્ધા પાલે, ઇટલે નિરંતર
ઉત્તમભાવ વધારે, હવે તે કેત્તી રીતે પાલે, તે કહીએ છીએ, શકા છોડીને પાલે, આ શકા વે પ્રકારની છે. સર્વ શંકા અને દેશ
શકા આ સર્વશંકામાંજિનેશ્વરનો માર્ગ છે કે નહિ અને દેશ શંકામાં અપકાય વિગેરેના જીવા છે કે નહિ? કારણ કે પ્રવચનમા વિશેષ પ્રકારે
કહીને વતાવેલ છે. તેથી સ્પષ્ટ ચેતના લિંગના અભાવથી જીવો નથી વિગેરે શંકાઓને દૂર કરી સાધુના સંપૂર્ણ ગુણોને પાલે, અથવા
વિશ્રોત વે પ્રકારે છે. દ્રવ્યથી નદી વિગેરેના ઘરણો જોરથી ચાલે છે તે, અને ભાવ વિશ્રોત તે મોક્ષ તરફ સમ્યગ્દર્શન વિગેરે

હલ્લું ગમન થાય (અગ્રમથાને પરિણમે) તેમને છોડીને સંપૂર્ણ અળગારના ગુણોને ખજનારો થાય છે. તે પણ શ્રદ્ધા પાલવાના અર્થમાં છે. વક્રી—‘વિજિહ્વિતા પૂર્વ સંજોગ’ દૃઢે પૂર્વનો સંયધ જે માતા પિતા સાથે છે તથા પાછલો સંવંધ જે સસરા વિગેરે સાથે છે તે વન્ને સ યોગ છોડીને શ્રદ્ધા પાછે તેમાં જેને આ ઉપદેશ દેવાય છે તે શંકા અથવા કુભાવના ઓડીને શ્રદ્ધાનું પાલન કરવું તેનેજ કહેવાય છે. તેથી એમ સમજવું કે બંદૂસ્વામીને કહે છે કે તમે આંધું સયમનું રુઢું અનુષ્ઠાન કરશો છટકુન નહિ પણ વીજા મહા સત્ત્વવાળા પુરુષો થઈ ગયા તે પણ પૂર્વે આ પ્રમાણે કરતા હતા તે વતાવે છે.

પળયા વીરા મહાવીરિ (સૂ૦ ૨૦)

પરિસહ, ઉપસર્ગ, કપાય, તેમની સેનાના વિજયથી વીરપદ પામેલા અને મહાન પંથ સમ્યક્દર્શન વિગેરે રૂપ મોક્ષમાર્ગ જે જિનેશ્વર વિગેરે સત્પુરુષોણ વારંવાર વાપરેલો તેને અનુમરીને વીર્યવાળા વની સંયમ અનુષ્ઠાન કરે છે, તેથી ઉત્તમ પુરુષોથી આ માર્ગ ઉપયોગમા લેવાયલો છે, એવું વતાવી તેમણે પાહેલા માર્ગમા વિશ્વાસવાળા શિષ્યો સયમ અનુષ્ઠાન સુલ્લથીજ કરશે, ઉપદેશ કર્યા પછી કહે છે, કે લોક વિગેરે છે તેમા તમારી બુદ્ધિ અપકાયના જીવ વિગેરે વિપયોમા અસંસ્કારી હોવાથી ન પહેાંચે તો પણ ભગવાનની આજ્ઞા છે, તેથી માનવું જોઈએ તે કહે છે,

લોગં ચ આણાએ અભિસમેચ્ચા અકુઓમયં (સૂ૦ ૨૧)

અર્થે લોક શબ્દથી ચાલતા પ્રસંગે અપકાયનો વિપય હોવાથી અપકાયનેજ લેયો તે અપકાય લોકને અને ‘ચ’ શબ્દથી અન્ય

पदार्थो ने आज्ञावडे एटले जिनेश्वरनां वचननी बहु मान्यताथी सारी रीते जाणीने आ अपकायना जीवो छे. एवुं मानीने तेमने कोइ प्रकारे भय न थाय एवो अकुतो भय संयम पाळवो अथवा अकुतो भय एटले अपकाय जीवनो समूह छे ते कोइथी भय न वांच्छे, कारण के तेमने पण मरणनी बीक लागे छे. मोटे भगवाननी आज्ञाथी तेनी रक्षा करवी तेमनी रक्षा मोटे शुं करवुं ते कहे छे. से

से वेमि णेव सयं लोगं अब्भाइविखज्जा णेव अत्ताणं अब्भाइक्खइ (सू० २२)

अत्ताणं अब्भाइक्खइ जे अत्ताणं अब्भाइक्खइ से लोगं अब्भाइक्खइ (सू० २२)

सुधर्मास्वामी कहे छे के हे जंबू जे मे भगवान पासे सांभळ्युं छे. तेज तने कहुं छुं पण कल्पना करीने नथी कहेतो. आ अपकाय जीवनो समूह जीव छे. एम हुं जे कहुं छु ते अचोरने चोर कहेवा माफक जुहुं नथी कहेतो, कोइ एम कहे के, अपकाय जीव, नथी, फक्त घी, तेल, विगेरे जेम उपकरण छे तेम ते उपकरण मात्र छे. आ असत् अभियोग छे. कारण के हाथी विगेरेमा पण करणपणुं आवी जशे तेथी शंका थशे के हाथीमा जीव छे के नहि?

शका-आज अभ्याख्यान छे के तमो अजीवोने जीवपणुं आपो छो. आचार्यवुं समाधान, एम नथी. अमे पूर्वे पाणीनुं सचेतन पणुं सिद्ध कथुं छे जेम आ शरीरनो हुं विगेरे हेतु सहित आत्मा अधिष्ठित छे एटले शरीरथी आत्मा जुदो छे. एवुं पूर्वे साधुं वली छे. एज प्रमाणे अपकाय पण अव्यक्त चेतन वडे पूर्वे सचेतन साध्यो छे. अने साधेलाने अभ्याख्यान कहेवुं, ते न्याय नथी, वली वादी कहे छे के आत्माने पण शरीरनो अधिगता मानवो ते अभ्याख्यान छे. कारण के ते क्रिया करतो युक्तिमा घटतो नथी,

પટલા માટે રહે છે. આત્માને શરીરનો અપિચ્છાતા પટલે હું જ્ઞાનથી અધિન ગુણવાલો પ્રત્યક્ષ મિથ્ય હું, પશું દરેક જાણે છે તેવી તેને ન લોપે.

શંકા—આ અમે કેવી રીતે જાણીએ કે આત્મા શરીરમાં ઘરના માલીક માફક રહેલો છે?

ઉત્તર—ધૂલાવાના સ્વભાવવાલો દેવોને પ્રિય હે વાદિ! આગલ રહેલું છતાં ફરીને રહેવડાવે છે, ફરીથી સામઝ, જેમકે આ શરીર કોડથી લવાયુ છે, તેનો મંથ્ર આ શરીર સાથે છે. તેથી રુફ, લોહી. અંગ. ઉપાગ વિગેરે પરિણતિને પામેલાથી અન્ન વિગેરે માફક છે, તેવીજ રીતે કોડ મંથી રાખનારાથીજ ઉત્પટ્ટ (વ્યજાગત્વું) છે. લીંગેલું હોવાથી અન્ન મઝ (મિષ્ટા) ની માફક છે, વઢી તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનની ઉપલબ્ધિ પૂર્વક પરિસ્પંદ (શરીરગુંદું દલન ચલન) પણ પ્રાપ્તિ રૂપ નથી, કારણ કે પરિસ્પંદવળે થવાથી તમારાં મનન જેમ ચુદ્ધિપૂર્વક વદલાય છે, તેમ, વઢી ચોથું અનુમાન રહે છે, અંદર રહેલો માલીક છે તેના વ્યાપારને મજનતારી ઇન્દ્રિયો છે. કરણવળે હોવાથી, જેમ દાનરટ્ટ વિગેરે, ઉપયોગ પૂર્વક હાથથી ચાલે તેમ આ છે. આ પ્રમાણે ચાર અનુમાન પ્રમાણ આપીને જીવને જગીરની અંદર રહેલો સિદ્ધ કર્યો, તે પ્રમાણે કૃતર્ક માર્ગને અનુસરનારા હેતુની માલા (શ્રેણી) ને સ્યાદ્વાદ કુહાડાવડે દરેક આત્માથીંજ ઉન્નહેદ કરવો, અર્થાત્ નાસ્તિકોને જીવ સત્તા સિદ્ધ કરી આપવી જ પ્રમાણે જો ઉત્પત્તિ અને પ્રાપ્ત થયેલો આત્મા શુભ અશુભ ફલને ભોગવનારાં જાણતા છતાં કોડ ન માને, તો જ પ્રમાણે થતા જે અજ છે તથા કૃતર્ક રૂપ તિમિરથી જેના જ્ઞાન ચક્ષુ હણાયા છે, તે અપકાયના જીવને ન માને, તે અપકાયને ન માનતા સર્વ પ્રમાણથી સિદ્ધ જમા આત્માને પણ ઉડાવે છે!

પટલે જે એમ કહે છે, કે હું નથી, તે પોતે સામ્યર્થથી અપક્રાયના જીવોને પળ ન માને, કારણ કે આત્મા ની અંદર હાથ વિગેરે અવયવ યુક્ત શરીર અવિઢાતા છે છતાં તેને ડડાવે છે તો પછી જેનું ચેતના લિંગ અવ્યક્ત છે એવા અપ્રકાય જીવોને ડડાવે એ તો મહેલુંજ છે.

આ પ્રમાણે અનેક દોષો આવતા જાણીને બુદ્ધિમાન પુરુષે અપકાય નથી, એવું જોઈ ન વોલું, એવું વિચારીને અપકાયમાં પળ જીવ છે, એમ સમજીને અપકાયનો આરમ્ભ સાધુઓએ ન કરવો, પણ વૌદ્ધ મત વિગેરેના સાધુઓ તેનાથી હલટા પટલે અપકાયની હિસા કરનારા છે, તે વતાવે છે

લજ્જમાણા પુઢો પાસ અળગારા મો ત્તિ એગે પવયમાણા જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં ઉદય કમ્મસમારંભેણં ઉદયસત્થં સમારંભમાણે અણેગરૂવે પાણે ત્રિહિંસઈ । તત્થ યલ્હુ ભગવતા પરિણા પવેદિતા । ઇમસ્સ ચેવ જોવિયસ્સ પરિવંદનમાણપૂયણાએ જાઈમરણમોયણાએ દુક્ખપહિઘાયહેડં સે સયમેવ ઉદયસત્થં સમારમ્ભતિ અણેહિં વા ઉદયસત્થં સમારંભાવેતિ અણે ઉદયસત્થં સમારંભંતે સમણુજાણતિ । તં સે અહિયાએ તં સે અવોહિએ । સે તં સંબુઙ્ગમાણે આયાણીય સમુદ્દાય સોચ્ચા ભગવઓ અળગારાણં અંતિએ ઇહમેગેસિં ણાયં ભવતિ-એસ યલ્હુ ગંથે એસ યલ્હુ મોહે એસ

ખલુમારે એસ સ્વલુ ણરણ, ઇચ્છત્યં ગદ્ધિણ લોણ જમિણં વિરુત્તરુવેહિં સત્યે હિં ઉદયકમ્મ સમારંભેણં
ઉદયસત્યં સમારંભમાણે અણે અણેગરુવે પાણે વિહિંસદ્ધ સે વેમિ સંતિ પાણા ઉદયનિસ્સયા જીવા
અણેગે (સૂ. ૨૩)

અન્ય સાધુઓ પોતાની પ્રવચ્ચાને લજાતનારા અથવા સાચા અનુશાનથી લજ્જા પામેલા જુદા પટેલા શાશ્વ, ઉત્તરુ, કળ-
શુક્ર, કપિલ, વિગેરેના જે મુનિઓ છે તેમને તુ જો, ણુ જૈનાચાર્ય ગિણ્યને કહે છે. અપિણ્ણિત કર્મનાલા છતાં અકર્મક થાય
છે. જેમકે તું જો મૃગ ઢોંઢે છે. એ પ્રમાણે વીજી વિભક્તિના અર્થમા પહેલીનો પ્રત્યય છે. તેનો અર્થ આ છે કે શાશ્વ વિગેરે
સાધુઓ દિલા લીધેલી છે છતા સાચા અનુશાન કરે છે. ણા જુદા જુદા પટેલાને તું જો. તેઓ જુદા પટેલાને સાધુને અયોગ્ય
આચરણ કર્યું તે આ પ્રમાણે વતાવ્યું, તે કહે છે કે અમે સાધુ છીએ ણું કેટલાક શાશ્વાદિ રતાવે છે તે વ્યર્થ વતાવે છે, કારણ
કે તેઓ ઉત્તસેચન, અગ્નિ ચિત્રાપન, વિગેરે શત્તોથી સ્વક્રાચ અને પરક્રાચ એ વે મેદથી બિન્ન ગત્તોવડે ઉદરુ કર્મ (પાણીને દુઃસ્વ
હેતુ) કરે છે. ઉદરુના કર્મ સમારંભ વડે અથવા ઉદરમા શમ ચલાવે છે. અને તેથી તે કર્મ કરતા નનસ્પતિ
તથા વે ઇન્દ્રિય જીવ વિગેરે હણે છે. ત્યા આગલ નિચે કરીને જિનેશ્વર દેવે પરિણા રતાવી છે કે જેમ આ જીવિતવ્યનાજ પરિ-
વદન, માનન, પૂજન, જન્મ મરણથી મૂકવાને માટે તથા દુઃસ્વનો નાશ કરવા જે કરે છે તે, વતાવે છે. પોતે પાણીના જીવોનો
સમારંભ કરે છે, તીજાઓ પાસે સમારંભ કરાવે છે, અને સમારંભ કરનારાને અનુમોદે છે. તે કરું કરાવતું અનુમોદતું અને તેનાથી

અપ્કાયના જીવોને દુઃખ થાય છે, તેનું ફલ આ પ્રમાણે છે. અહિત માટે અવોધિલાભ માટે અર્થાત્ પાણીના જીવોને દુઃખ દેનારનું અહિત થાય છે તથા સમ્યક્ત્વ (ધર્મ વીજ) નાશ થાય છે. આ વધું સમજનારો પુરુષ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય સમ્યક્ દર્શન વિગેરે સારી રીતે ભગવાન અથવા સુસાધુઓ પાસે સાંખ્યીને આ લોકના કેટલાક સાધુઓને જે જાણવળું થાય છે તે વતાવે છે.

આ અપ્કાયને દુઃખ દેવું તે સ્વરસ્ત્ર ગ્રન્થ, (પાપનો સમૂહ એકઠો થવો) મોહ, માર, નર્ક છે. છતાં તેને અર્થે શુદ્ધ થયેલો લોક પાણીને દુઃખ દેનારાં વિરુપ શસ્ત્રોવડે પાણીને દુઃખ દેવા સાથે તેને આશ્રી વીજા અનેક જીવોને જુદી જુદી રીતે હળે છે, તે વધું પૂર્વ માફક જાણવું. ફરીથી સુધર્માસ્વામી કહે છે કે આ અપ્કાય સંવંધી તત્ત્વનું વૃત્તાત મેં પૂર્વે સાંભળ્યું તે ઉદકમાં રહેલા પ્રાણીઓ પોરા, મત્સ્ય વિગેરે જે જીવો છે તેને પણ પાણીના સમારંભ કરનારો હળે છે. અથવા વીજો સંવંધ આ છે કે પૂર્વે કહેલું ઉદક શાસ્ત્ર આરંભતો વીજા અનેક જીવોને અનેક રીતે હળે છે.

શંકા-એ કેવી રીતે જાણવું શક્ય છે! ઉત્તર-જીવો છે. તે અમે પૂર્વે કહી ગયા છીએ,

શંકા-તે કેટલા છે.? ઉત્તર-જીવો અનેક છે.

અહિંઆ જીવનું ફરી ઉપાદાન ઉદકમાં રહેલા ઘણા જીવો છે તે જણાવવા માટે કર્યું છે તેથી એમ સમજવું કે એક એકજીવ ભેદમાં ઉદકને આશ્રી અસંખ્યાત પ્રાણીઓ છે. એ પ્રમાણે તેઓ અપ્કાયનો સમારંભ કરતાં તે પુરુષો પાણીને તથા પાણીના આશ્રયના ઘણા જીવોને મારનારા થાય છે. તે જાણવું,

हवे शास्त्रादि उदक आश्रित चेन्द्रिय जीवोने दृच्छे छे पण उदकने नहि, ते वतावे छे,
इहं च खलु, भो! अणगाराणं उदयजीवा वियाहिया (सू० २४)

अहिआ ज्ञातपुत्र महावीर तेना प्रवचन ते चार अंग जे गणी पिटक नामे ओलखाय छे, तेमां साधुओने वताव्युं छे के उदकरूप जीव छे अने 'च' शब्दथी तेने आश्रित पोरा छेदनक, लोद्वणक, भमरा, माछलां विगेरे अनेक जीवो छे तेमा अवधारण फल आ छे के जैन शास्त्र माफक वीजामां आवी रीते पाणीना जीवो सिद्ध नथी कर्यो,

शंका—जो एम होय, के पाणीज जीव छे तो तेनो बारवार परिभोग करता साधुओ पण पाणीना जीवोना घातक सिद्ध थशे?
उत्तर—एम नथी पण अमे पाणीना सचित्त, अचित्त अने मिश्र एप त्रण भेद मानीए छीए अने अचित्त, अपक्रायनो उपभोग थाय, एवी विधि छे, पण सचित्त अथवा मिश्र पाणी साधु न वापरै.

प्रश्न—आ पाणी अचित्त स्वभावथी थाय छे के शस्त्रना संबंधथी !

उत्तर—वन्ने प्रकारे एमां जे अपक्राय स्वभावथी अचित्त छे, तेने जो बाह्य शस्त्रनो संपर्क न थाय, तो तेने अचित्तजाणनारा पण केवलज्ञानी मनःपर्यायज्ञानी अवधि तथा श्रुतज्ञानी मुनिओ पण तेने वापरै नहि, कारणके तेथी मर्यादा तुटी जवानी चीकरहे छे, जेमेके गुरु परपराथी साभळीए छीए, के भगवान् श्रीमहागीरे पूर्ण निर्मल पाणीथी उलसत् तरंगवाळो तथा शेवाळ समूहत्रस विगेरे

જીવ રહિત અને જેમાં વધા પાણીના જીવો અચિત્ત થઈ ગયેલા છે એવો એક અચિત્ત પાણીથી ભરેલો મોટો કુંડ દેહીને પળ ઘળીજ તરશથી પીડાતા પોતાના શિષ્યોને તે પાણી પીવાની આજ્ઞા ન આપી તથા અચિત્ત તલનું ગાંડું સ્થંડિલના પરિભોગની અનુજ્ઞા અનવસ્થા દોપના રક્ષણને માટે ન આપી શ્રુતજ્ઞાનનું પ્રમાણપણું વતાવના માટે, કારણ કે સ્વભાવથી અચિત્ત અપ્રકાશ કેવલ જ્ઞાનથીજ જણાય, પણ શ્રુતજ્ઞાનથી ન જણાય, અને સાધુઓને શ્રુતજ્ઞાનપણે ચાંલવાનું હોવાથી તેજ પ્રમાણે કર્યું, જેમકે સામાન્ય શ્રુતજ્ઞાની હોય તે વાહ્ય ઇન્દ્રિયના સંપર્કથી ગરમ થયેલું તેજ અચિત્ત જલ છે એમ માને છે, પણ લાકડાના તાપ વિના પાણી પોતાની મેલે અચિત્ત નજ થાય એમ વ્યવહાર છે વાહ્ય શક્તિના સંપર્કથી જુદા પરિણામને પામેલું એટલે તેનો વર્ગ ગંધ વિગેરે વદલાય તે અચિત્ત થયેલું કહેવાય અને તેજ સાધુઓને વાપરવું કલ્પે, હવે તે શસ્ત્રો વતાવે છે

સંતથં ચેતથં અણુવીરૂપાસા, પુહો સતથં પવેરૂપં (સૂ૦ ૨૫)

જેનાથી પ્રાણીઓ શસ્ય થાય (મરાય) તે શસ્ત્ર, તે હંચે ચડાવવું ગાલું ઉપકરણ ધોવા અને પોતાની કાયા વિગેરેથી જે પૂર્વ અવસ્થાથી વિલક્ષણ રૂપવાળા થવું, તે જેનાવડે થાય, તે પાણીનું શસ્ત્ર કહેવાય, જેમકે અગ્નિ પુદ્ગલ અંદર જવાથી થોડું પિંગલ (પીછું) પાણી ગરમ થાય છે, તે ગંધથી પણ ધુમાડાના ગંધ જેવું થાય છે, રસથી પણ વિરસ થાય છે, અને સ્પર્શથી ઉષ્ણ હોય છે. તથા ત્રણ ડાકા (ઉપરા) આવેલ હોય, એવું વરોવર ડાકાલેલું પાણી હોય તે કલ્પ છે. શિવાયનું નહિ. વલી કચરો કરીપ (છાળાં) ગોમુત્ર ઉપર વિગેરે તથા ઇન્દ્રિય (લાકડા) થી સ્તોક અને મધ્ય એવા ઘળા મેદથી એટલે થોડામાં થોડું નાચે એવી ચોમળીની ભાવના કરવી

ए ममाणे त्रण प्रकारतुं शस्त्र छे, अहिआ 'च' शब्द अवधारण अर्थमां छे. तेथी एम जाणतुं के पूर्वे वतावेलां त्रण शस्त्र एटले पाणीनो जे रूपडा चिगेरे धोवाथी स्वभाव बदलाय ते स्वकाय शस्त्र तथा अग्निथी तपावेलुं तथा कचरा विगेरेथी मळेलुं एवुं त्रण प्रकारतुं पाणी जे अचित्त थयेलुं होय तेज लेवु आ अष्कायना विपयमां विचारीनेज अमे आ एतुं शस्त्र छे तेज वतावुं. पडय क्रि-यापदवडे शिष्यने प्रेरणा करी के ते तुं जो (आ पाणीना शस्त्र छे) तेज वतावे छे के २५ मुं सूत्र छे तेमां जुदां जुदा उन्सेचन (छांटवु) चिगेरे शस्त्र भगवाने नताव्यां छे, अथवा पाठान्तरना आ पाठ छे के-

पुढोऽपासं पवेदितं ।

ए ममाणे जुदां जुदां लक्षणवाला शस्त्रोवडे परिणामने पामेलुं पाणी ग्रहण करे एम अपाश वतावुं एटले अपाशथी एम सुचवुं के अचित्त पाणी ले तो कर्मबन्ध न थाय ए ममाणे साधुआने, सचित्त तथा मिश्र पाणी त्यागीने केवल अचित्त पाणीए काम च-लावतुं, जेओ शास्त्रादि साधुओ छे ते अष्कायना उपभोगमा लीन थयेला छे, तेओ नियमथी अष्कायने हने छे. अने तेना आश्रय-मां रहेला बीजाओने पण हने छे. आथी तेओने फक्त प्राणातिपातनो दोष नथी लागतो, पण बीजा दोषो साथे लागे छे ते वतावेछे

अटुवा अदिनादाणं (सू० २६)

अथवा शब्दथी बीजा पक्षना उपन्यास द्वारवडे अभ्युच्चय वताववा माटे छे तेथी एम जाणतुं के अचित्त न थयेलुं पाणी वापरवामां प्राणातिपातनो दोष लागे छे एम नही पण तेनी साथे अदत्तादाननो पण दोष लागे छे. कारणके अष्कायना जीवोए जे शरीरो

मेळव्या छे, तेओए तेमने वापरवानी आज्ञा आपी नथी, के तमो अमोने वापरो, छतां तेओ वापरे छे. जेम कोइ भिक्षु शाक्यना सचित्त शरीरमांथी डुऊडो छेदी छे तो लेनारने अदत्तानो दोष लागे छे. कारण के ते पारकी वस्तु छे जेम कोइ पारकी गाय विगेरे चोरी जाय तो चोर गणाय, एज प्रमाणे अक्कायना जीवोए जे शरीर ग्रहण करेलां छे ते बीजा छे तो अदत्तादाननो दोष अवश्य लागे, कारण के स्वामीए तेमने आज्ञा आपी नथी,

शक्का-जेनो कुवो के तळाव होय तेनी आज्ञा लइने कोइ पणी पीए, तो तेमां स्वामीए एकवार आज्ञा आपवाथी दोष लागतो नथी तेम पारकानु ढोर होय, अने ते आज्ञा आपे अने बीजो मारे, तेमा दोष नथी आ पण साध्य अवस्थावाळुज अमे कहेलुं छे.

उत्तर-आ पण साध्य अवस्थाने योग्य वताव्यु छे कारण के पशु पण शरीर अर्पण करवाथी विमुखज छे. अने आर्य मर्यादा ओलंघनाराओ मोटेथी वराडा पाडता पशुने मारे छे. तो शा माटे अदत्तादान न थाय? कारणके परमार्थचिन्ताओ जोतां कोइ पशु विगेरेनो कोइ बीजो मालीक नथी. हवे वादी कहे छे के, जो जेनोना कहेवा प्रमाणे मानीए, तो व्यवहारनी अंदर वधा लोकमा प्रसिद्ध गायना दान विगेरेनी रुढी तुटी जाय.

जैनाचार्य-भले ए पाप संबंध तुटी जाय, पण तेथी ते पशु विगेरे दासी तथा बलदनी माफक दुःखी नहि थाय अने हळ तथा तलवारनी माफक बीजाओना दुःखनी उत्पत्तिनुं कारण पण नहिं थाय एनाथी व्यतिरिक्त अने लेनार तथा देनार वन्नेने एकातथी उपकार करनारी, आपवा लायक बीजी वस्तु जिनेन्द्र मतवाला वतावे छे कहुं छे के-

यस्त्वयमदुःखितं स्यान्न च परदुःखे निमित्त भूतमपि ॥

केवलमुपग्रह करं, धर्मकृते तद्भवेद्देयम् ॥ १ ॥

જે પોતે દુઃખી ન થાય અને દુઃખ દેવામાં નિમિત્ત ન થાય અને કેવલ ઉપકાર કરનારી વસ્તુ હોય તેજ ધર્મને માટે આપવી જોઈએ, આ ઉપરથી એ સિદ્ધ થયું કે પશુ વિગેરેનું આપ્યું તે પળ અદત્તાદાનજ છે. હને એ દોષને પોતાના સિદ્ધાંતના સ્વીકારના દ્વારવડે વાદી વીજા દોષ દુર કરવાને માટે કહે છે.

कप्पइ णे कप्पइ णे पाउं, अदुवा विभूसाए (सू० २७)

અશસ્ત્ર ઉપહત (સચિત્ત) જલ વાપરનારાઓને આ પ્રેરણા કરતા તેઓ આ પ્રમાણે કહે છે. આ અમારી પોતાની બુદ્ધિથી સમારભ કરતા નથી કિંતુ અમારા આગમમા નિર્જીવ પળાવડે ન નિષેધ કરવાથી અમને પીવાને તથા વાપરવાને કલ્પે છે. અને જુદા જુદા પ્રયોજનમા ઉપભોગ કરવાની અમોને આજ્ઞા આપી છે. જેમ કે આજીવિક (ગોશાલના મતવાળા) તથા ભસ્મસ્નાયી વિગેરે કહે છે કે અમને પાણી પીવાને કલ્પે છે, પળ નહાવાને નહિ, તથા વૌશ્ય મતવાળા અને પરિવ્રાજક વિગેરે કહે છે કે સ્નાન, પાન, અવગાહન વિગેરે વધામા અમોને સચિત્ત જલ કલ્પે છે, તેજ પોતાના નામ લેઈને વતાવે છે. અથવા પાણી અમારા શરીરની શોષા માટે અમારા સિદ્ધાન્તમા વતાવ્યું છે. વિભૂષા ઇટલે હાથ, પગ, મઝદ્ધાર તથા મુલ વિગેરે ધોવા, તથા વસ્ત્ર વાસળ વિગેરે ધોવા, એ પ્રમાણે સ્નાન વિગેરે પવિત્ર અનુષ્ઠાન કરનારને કંઈપણ દોષ નથી જૈનાચાર્ય તેમનું સંકલન કરીને કહે છે કે-

ए प्रमाणे तेओ व्यर्थ वचन बोलनारा परिव्राजक विगेरे पोताना सिद्धांतना उपन्यासवडे मुग्ध बुद्धिवाळाने मोह पमाडीने थुं करे छे, ते कहे छे.

पुढो सत्थे हिं पिउट्टन्ति (सू० २८)

विभिन्न लक्षणवाळा एटले जुदी जुदी रीते छाटवा विगेरे शस्त्रोथी ते अनगारथी विरुद्ध आचरण करनारा अपक्रायना जीवोने तेमना जीवनथी दूर करे छे. अथवा जुदा जुदा शस्त्रोवडे अपक्रायना जीवोने छे. मूलसूत्रमा कुट्ट धातु छेदे छे, तेनो अर्थ छेदनना रूपमा छे हवे तेमना कहेला अगमने अनुसारनाराओना मतने असारपणे बताववा कहे छे.

एरथवि तेसिं नो निकरणाए (सू० २९)

चालता विपगमां तेओना मत प्रमाणे स्वीकारे छते तेओ पाणी पीवामां न्हावामां धोवामा वापरे तो ते सिद्धांत स्याद्वाद युक्तिवडे खंडन थयेछते निश्चय करवाने तेओ समर्थ नथी तेओनी युक्तिओ केवल निश्चयने माटे समर्थ नथी एटलुंज नहि पण तेमना आगम पण निश्चय करवाने समर्थ नथी.

प्रश्न-केवी रीते तेमना आगम निश्चयने माटे समर्थ नथी

उत्तर-तेमने एवुं पूछवुं के तमारो आगम कयो छे के जेना आदेशवडे तमारो अपक्रायनो आरंभ छे! तेओ मतिविशिष्ट अनुपूर्वी विनयस्त वर्ण पद वाक्य समूहवालो आप्त पुरुषे कहेलो आगम छे एम कहेचो, अथवा तो ते नित्य अकर्तृक छे, एम कहेचो

તો પહેલાના ઉત્તરમા એજ કહેલું કે જેનો માનેલો તે તેને આત્મ (વિશ્વાસલાયક પુરુષ) છે. તેથી દૂર કરવા યોગ્ય છે કારણ કે તે અનાત્મ છે- તેથી અપ્કાયના લીવોનું તેને જ્ઞાન નથી અથવા તેને જ્ઞાન હોય છતાં તેના વધની આત્મા આપેલી છે તેથી તમારી મા-ફકર તે અનાત્મ છે. કારણકે અમે પત્નીનું જીવપણું પૂર્વે સાધી ગયા છીએ અને તેમના કહેલા સિદ્ધાંતો પણ સદ્ધર્મની પ્રેરણામાં અપ્રમાણ થશે અને શરીરમાં ફરતા પુરુષના વાક્ય માફક તે વાત્સ્યો પણ અનાત્મ પુરુષના કહેલાં છે એમ જ મનાશે,

હવે વાદીઓ એમ કહે કે અમારો આગમ આત્મ પ્રણીત નથી પણ નિત્યપણું સિદ્ધ થશે નહિ, કારણ કે તમારો આગમ વર્ણપદ વાક્યવાલો છે, તેથી સર્વત્વક છે. અને વિધિ તથા પ્રતિષેધરુપવાલો છે ઉભય સંપત્ત સર્વત્વક ગ્રંથની માફક સ્વીકારવા યોગ્ય છે અથવા આકાશાદિની માફક તમારા ગ્રંથને તમારું નિત્ય માનવું એ અપ્રમાણ ગણીએલીએ ' કારણ કે આકાશની માફક તમારો મિદ્ધાત નિત્ય નથી પણ તેમાં હંમેશા પ્રત્યક્ષની પેઠે ફેરફાર દેખાય છે.

વકી જેઓ વિશૂણમૂત્ર વતાવે છે, તેના અવયવમા પણ પ્રશ્ન પૂછતા ઉત્તર દેવાને તેઓ સમર્થ નહિ થાય, જેમકે અમે કહિશું કે-યતિને યોગ્ય સ્નાન નથી, કારણકે આશૂણની માફક તે કામાંંગ છે. અને સ્નાનમા કામાંંગતા સર્વ જન પ્રસિદ્ધ છે. કહું છેકે—

સ્નાનં મદદર્પકં કામાંંગ પ્રથમં સ્મૃતમ્ । તસ્માત્કામં પરિત્યજ્ય નૈવ સ્નાન્તિ દમે રતાઃ॥

સ્નાન, મદ અને દર્પ કરનારું છે, અને તે કામનું પ્રથમ અંગ કહેલું છે, તેથી કામને છોડીને ઇન્દ્રિયોના દમનમા રહેનારા સ્નાન

નથી કરતા, વળી શૌચને માટે પણ પાણી પુરું નથી, કારણકે તે પાણીથી ફક્ત ચાહ્ય મલજ દૂર કરાય છે, પરંતુ અંદરરહેલો કર્મનો મેલ દૂર કરવા માટે પાણી સમર્થ નથી, તેથી શરીર વાંચા અને મન તેમની અકુશલ વર્તણુક રોકવારૂપ ભાવશૌચજ કર્મ ક્ષય કરવાને સમર્થ છે, પણ તે પાણીથી સાધ્ય થાય તેમ નથી ?

પ્રશ્ન-શા માટે પાણી સમર્થ નથી ? ઉત્તર સર્વ પદાર્થો અન્વય વ્યતિરેકને આશ્રી છે. કારણકે પાણીમાં રહેનારાં માછલાં વિગેરે પાણીમા સદા સ્નાન કરતા હોવા છતાં પણ તેઓનું માછલાપણુ દૂર થતું નથી અને પાણીથી સ્નાન નહિ કરનારા મહર્ષિઓ વિચિત્ર તપવ્રહે સંસાર ભ્રમણનું કર્મ હજે છે, તેથી એ સિદ્ધ થયું કે તેમનો સિદ્ધાત નિશ્ચયને માટે સમર્થ ન થયો.

તેથી આ પ્રમાણે પાણીના જીવોનું અશત્રુપણું સિદ્ધ કરીને તેની પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિના વિકલ્પનું ફલ વતાવવાના દ્વારવ્રહે સમાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી જૈનાચાર્ય આશ્વા ઉદ્દેશનો અર્થ રહે છે.

एतथ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेए आरंभा अपरिणया भवंति, एतथ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिणया भवंति, परिणयाय सेहावो जेव सयं उदयसत्थं समारंभेज्जा जेवणणेहिं उदय सत्थं समारंभंतेऽत्रि अण्णे ण समणुजाणेज्जा, जस्सेते उदयसत्थसमारंभा परिणयाया भवंति सेहु मुणि परिणणातकम्ममे (सू० ३०) त्रि वेमि ॥ इति तृतीयोऽपकायोद्देशकः ॥

આ અપકાયમા દ્રવ્ય ભાવરૂપ શસ ન વાપરનારને આ સમારંભો વંધ કારણપણથી અપરિજ્ઞાત છે. (પાણીના જીવોને હળવાથી કર્મ વંધ થાય છે તે જાણતા નથી) અહિંઆ અપકાયના જીવોનો શસ્ત્ર સમારંભ કરતા આ સમારંભો કર્મ વંધનું કારણ છે. તે જ્ઞપરિજ્ઞાથી સાધુ જાણીતા થાય છે અને પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાથી તે સમારંભો દૂર કરે છે. તે પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાને વિશેષથી જ્ઞ પરિજ્ઞાપૂર્વક વતાવે છે. ઉદકનો આરંભ કરવો વંધ માટે છે, એવું જાણીને મર્યાદામા રહેલો ડાહ્યો પુરુષ પોતાની મેલે ઉદકને નાશ કરનાર શસ્ત્ર ન ચલાવે, ચલાવરાવે નહિ; અને ચલાવનારને અનુમોદે નહિ. જે મુનિને ઉદકગતના સમારંભ વચ્ચે પ્રકારે જાણીતા છે, તેજ મુનિને મુનિ કહે છે જ્ઞાતા હે જન્મ? મેં સામઝક્યુ છે, તે તને કહું છું ॥ ત્રીજો ઉદ્દેશો પૂરો થયો.

હવે ચોથો ઉદ્દેશો કહીએ છીએ, તેનો ત્રીજા સાથે આ સવન્ધ છે ત્રીજા ઉદ્દેશામાં મુનિપણના સ્વીકાર માટે અપ્કાય વતાવ્યો. હવે મુનિત્વના સ્વીકાર માટે ક્રમે આવેલો અગ્નિકાયનો ઉદ્દેશો વતાવે છે. (અગ્નિના જીવો વતાવવા ચોથો ઉદ્દેશો કહે છે,) તેના ઉપક્રમ વિગેરે ચાર અનુયોગદ્વાર કહેવાં, તેવાં નામ નિષ્પન્ન નિર્ક્ષેપમા તેજસ ઉદ્દેશો એવું નામ છે.

તેમા તેજ શબ્દના નિર્ક્ષેપા વિગેરેદ્વાર કહેવા અને અહિં પૃથ્વીના વિકલ્પ માફક કેટલાંક દ્વારોમાં અતિદેશ (જૂદાપણું) તથા વિલક્ષણપણાથી ત્રીજા દ્વારોનું અપ્ (પાણીનું) ઉદ્ધાર (વાકી રહેલાં) એ વેને ધ્યાનમાં લઈને નિર્યુક્તિરૂપ ગાથા કહે છે.

તેઉસ્સવિ દારાઈં તાઈં જાઈં હવન્તિ પુઢવીએ । નાણત્તો ઉ વિહાણે પરિમાણુવભોગસત્થે ય ॥૧૧૬॥

અગ્નિના પળ દ્વાર વિગેરે નિર્ક્ષેપા પૃથ્વીમાં વતાવ્યા છે, તેજ પ્રમાણે છે, તેજ પ્રમાણે છે, તે કહે છે, વિધાન, પરિમાણ,

ઉપભોગ, અને શક્તિ એ નિર્લેપમાં મેદ છે, પણ વીજે જુદાપણું નથી, મૂલમાં 'ચ' શબ્દથી અહિં લક્ષણાદરનો પરિગ્રહ છે. હવે જેવી પ્રતિજ્ઞા કરી તે પ્રમાણે નિર્ણયકાર દ્વારા વર્તાવે છે.

દુવિહાય તેડજીવા, સુહુમા તહ વાયરા યલોગંમિ । સુહુમાય સવ્વલોપ, પંચેવ ય વાયરવિહાણા ॥ ૧૧૭ ॥

અગ્નિક્રાયના જીવો સૂક્ષ્મ, અને વાદર એમ બે પ્રકારે છે, તેમાં સૂક્ષ્મ તે સર્વ લોકમાં છે, અને વાદર અગ્નિક્રાયના પાંચ મેદ છે તે વર્તાવે છે.

ઇંગાલ અગણિ અચ્ચી, જાલા તહ મુમ્મુરેય વોદ્ધવ્વે । વાયરતેડવિહાણા, પંચવિહા વણિયા એ એ ॥ ૧૧૮ ॥

તેમા ધુમાડો, તથા જ્વાલા વિનાનું વહેલું લાકડું, તે અંગારો, તથા ઇન્ધનમા રહેલો વલ્ગાની ક્રિયાના વિશિષ્ટરૂપવાલો, તથા વોજલી અને હલકાપાત, તથા અશનીથી ઘસાતા ઉત્પન્ન થયેલ, તથા સૂર્યકાન્ત મણિના સમુત્પન્ન વિગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલ તે અગ્નિ છે, તથા વલ્ગાના સવન્ધમાં રહેલો જ્વાલા વિશેષ તે અર્ચિ, અને અંગારથી જુદી પડી તે સવન્ધ વિનાના જે મહકા, તે જ્વાલા, અને કોડ કોઈ અગ્નિના કણ (તણખા) અને મસ્મ ઉઠે છે, તે સુરસુર એમ પાંચ મેદ વાદર અગ્નિક્રાયના છે, અને એ વાદર અગ્નિનું પોતાનું સ્થાન ચિંતવતાં મનુષ્યક્ષેત્રમાં અહીં દ્વીપ, અને બે સમુદ્રમાં વ્યાપ્તાત ન હોય, ત્યારે પંદર કર્મ-ભૂમિમાં છે, અને વ્યાપ્તાતમા ફક્ત પાંચ મહાચિદેહમા હોય છે, (જ્યારે ભરત ઔરત્રતમાં જુગલીઆ હોય; ત્યારે વાદર અગ્નિક્રાય ન હોય) એ શિવાય વીજે વાદર અગ્નિક્રાય હોય. હવે ઉપપાત ચિંતવતાં લોકના અસંખ્યેય ભાગ વર્તી છે સિદ્ધાન્તમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે:—

ઉવાવણંદોસુ, ઉડ્ઢકવાડેસુ તિરિયલોયતદ્દેચ ॥

તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે અહીં દ્વીપ કે સમુદ્રની વાહલ્ય (લંવાડ) પૂર્વે પશ્ચિમ દક્ષિણ સયંશૂરમણ પર્વત, આયત (વિસ્તારવાલા) ઉર્ધ્વ અથો લોક પ્રમાણ કમાડ, તે વેની વચમાં રહેલા વાદર અગ્નિમાં ઉત્પન્ન થતા તેનો વ્યપદેશ અગ્નિકાય (નામ) પામે છે. તથા તિર્યક લોક પ્રમાણ થાલીના આકારમા રહેલો વાદર અગ્નિમાં ઉત્પન્ન થયેલો વાદર અગ્નિકાયનો વ્યપદેશ પામે છે. વીજા આચાર્ય આ પ્રમાણે કહે છે, કે તે વેની વચમા રહેલો પૃથ્લે તિર્યક લોક તત્ત્થ તેમા રહેલો ઉત્પન્ન થવાની ઇન્છાવાલો વાદર અગ્નિનો વ્યપદેશ પામે છે. આ વ્યાખ્યાનમા કમાડનો અદર રહેલોજ લેવો અને તે વન્નેની ઉચા કમાડની વચમાનો આ રહેવાવડે તેજ આન્ધું છે. તેથી તેની વ્યાખ્યાના અધિમાયને અમે સમજી શક્તા નથી (આવુ ટીકાકાર લખે છે.) કવાટની સ્થાપના આ પ્રમાણે છે.

સમુદ્ધાતવડે સર્વ લોક પર્તી છે. અને પૃથિવીકાય વિગેરે મારણાંતિક સમુદ્ધાતવડે મરાયલા વાદર અગ્નિમા ઉત્પન્ન થનારા તેના વ્યપદેશને પામનારા સર્વ લોકઠવાપી હોય છે, અહિં જ્યાં વાદર અગ્નિકાય પર્યાપ્તા હોય ત્યાજ વાદર અપર્યાપ્તા હોય કારણકે પર્યાપ્તાની નિશ્રાયે અપર્યાપ્તા ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી જ પ્રમાણે મુક્ષ્મ અને વાદર પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાના ભેદ દરેક વઢ્ઢે પ્રકારે છે. અને તે વર્ણ, રસ, ગધ, સ્પર્શના આદેશવડે હજારો પ્રકારના ભેદવાલા સંખ્યેયયોનિ પ્રમુખ શત સહસ્ર (લાખ) ભેદના પરિમાણવાલા હોય છે, ત્યા તેઓની સંદૃત, અને ઉષ્ણ યોનિ છે. તે સન્નિત અચિત્ત અને મિશ્ર, પૃથા ત્રણભેદવાલી છે, અને જ

અગ્નિકાચની વધી મલીને સાતલાલ યોનિ છે.

હવે મૂઝમાં જે વ શબ્દ છે, તેનો સમુન્નિચત જે લક્ષણદ્વાર છે તે કહે છે.

જહદેહપ્પરિણામોરત્તિં સ્વજોયગસ્સ સા ઉવમા । જરિયસ્સય જહ ઉમ્હા તઓવમા તેડજીવાણં ॥ ૧૧૯ ॥

જેમ દેહના પરિણામ, તે પ્રતિવિશિષ્ટિ શરીર-શક્તિ છે, તે રાત્રીમાં આગીયો જણાય છે, તેવી રીતે આ દેહનું પરિમાણ જીવ પ્રયોગની નિવૃત્ત શક્તિ દેલાડે છે. પૃથ્વી રીતેજ અંગારા વિગેરેની પળ પ્રતિવિશિષ્ટિ-પ્રકાશ વિગેરે શક્તિ અનુમાનમાં લેવાય છે. કે, જીવ પ્રયોગ વિશેષ વડે આ પ્રકટ થડ છે. (ટીકાકારે નિર્ધુક્તિનો અર્થ કરતાં આગીયાનું દૃષ્ટાંત વતાવી અંધારામાં તે પ્રકાશે છે, તેની ઉપમા લડ જેમ પ્રકાશથી આગીઓ જીવ છે, તેમ અગ્નિ પળ પ્રકાશ વિગેરે શક્તિથી જીવ છે, આ પ્રયોગ છે, અને તે શરીરના પરિમાણ વડે વતાવ્યો; તેમ અગ્નિકાચ પળ જીવ માનવો;) અથવા તાવની गरमी જીવ-પ્રયોગને છોડીને જતી નથી; પળ તે જીવથી અધિષ્ઠિત-શરીરની અદરજ રહે છે. આજ ઉપમા વ્યગ્નિકાચના જીવોને છે, અને મરેલા તાવવાલા કોઈ જગોપર દેલાતા નથી. (મર્યાપટ્ટી તાવ હોતોજ નથી). એજ પ્રમાણે અન્વય વ્યતિરેક વડે અગ્નિનું સચિત્તપણું મુક્ત (જેન સિદ્ધાન્ત) ગ્રંથની ઉત્પત્તિના મુલ્ય વડે સ્વીકાર્યું છે. હવે પ્રયોગ (અનુમાન) વતાવીઈ છીઈ; તેનો અર્થ આ છે.

અંગારા વિગેરે જીવ શરીર છે. કારણ કે જેમ સારના વિપાળ વિગેરે ભેદાય છે, તેમ તે પળ છે, છેવત્વાદિ હેતુ ગળથી મુક્ત છે. તે પ્રમાણે આત્માના સંયોગથી પ્રકટ થયેલો અંગારા વિગેરેનો પ્રકાશ પરિણામ છે. અને તે શરીરમાં રહેલો હોવાથી સિદ્ધ થાય

છે, અને તેનું દૃષ્ટાંત આગીઆના શરીરનું પરિણામ માફક જાણવું. તેજ પ્રમાણે આત્માના સંપ્રયોગ પૂર્વક અંગારા વિગેરેથી गरमी છે. અને તે શરીરમાંજ રહેલા હોવાથી જણાય છે. જેમ તાવની गरमी જીવતા શરીરમાં છે, તેમ અંગારા વિગેરેની गरमी પણ જીવ શરીરમાજ હોવી જોઈએ, એમ જાણવું. અહિં મૂર્ય વિગેરેના પ્રકાશથી અનેકાન્ત (દોષવાલો) હેતુ નથી કારણકે વધાઓને આત્મ-પ્રયોગપૂર્વક ઉષ્ણ પરિણામનું ભજવાપણું છે. તેથી અમારો હેતુ, અનેકાન્ત નથી પણ નિર્દોષ છે.

વકી અગ્નિ સચેતન છે. તેને યથાયોગ્ય આહાર મલ્લાથી તેના શરીરની વૃદ્ધિ થઈ વિકાર પામે છે, માટે તેમાં વિકારપણુ છે. જેમ દુરુપનું શરીર વ્યાસુથી ચૈતન (સચેતન) હોય ત્યાંસુથી આહારથી વૃદ્ધિ પામે છે, આવા લક્ષણથી અગ્નિકાયના જીવો નિશ્ચયથી માનવા, લક્ષણદ્વાર સમાપ્ત. હવે પરિમાણદ્વાર કહે છે,

જે ત્રાયર પજ્જતા પલિઅસ્સ અસંખભાગમિત્તા ઉ । સેસા તિણિવિ રાસી વીસું લોગા અસંખિજ્ઞા ॥૧૨૦॥

જે વાદર પર્યાપ્તા અગ્નિકાયના જીવો છે, તે ક્ષેત્રપલ્યોપમના અસંખ્યેય ભાગ માત્રમાં વર્તી પ્રદેશ રાશીના પરિમાણવાળા છે, અને તે વાદરપૃથ્વીકાય પર્યાપ્તાથી અસંખ્યેય ગુણહીન છે, વાકીની ત્રણ રાશીઓ પૃથ્વીકાયની માફક જાણવી, પણ વાદર પૃથ્વીકાય અપર્યાપ્તાથી વાદર અગ્નિકાય અપર્યાપ્તા અસંખ્યેય ગુણહીન છે, અને સૂક્ષ્મ પૃથિવીકાય અપર્યાપ્તાથી સૂક્ષ્મ અગ્નિકાય અપર્યાપ્તા વિશેષ હીન છે. સૂક્ષ્મ પૃથિવીકાય પર્યાપ્તાથી સૂક્ષ્મ અગ્નિકાય પર્યાપ્તા વધારે હીન છે. હવે ઉપભોગદ્વાર કહે છે.

દહણે પયાવળ પગાસણે ય સે એ ય ભત્તકરણે ય । બાયરતેઉક્કાણ્ ઉવભોગગુણા મણુસ્સાણં ॥ ૧૨૧ ॥

મૃત-શરીર વિગેરેના અવ્યયો વાલ્વા તેનું નામ દહન, ટાઢ વિગેરે દૂર કરવા જે અગ્નિની પાસે વેંચીને તાપીએ છીએ તેનું નામ પ્રતાપન, તથા પ્રકાશ (અજવાલા) માટે દીવો વિગેરે જે વાલે, તેનું નામ પ્રકાશન, તથા રસોડ કરવા માટે જે લાકડાં વીગેરે વાલ્-વામાં આવે, તેનું નામ ભક્તકરણ, અને ચૂંક વિગેરે રોગમા જે વાફ છે છે, તેનું નામ સ્વેદ, (અથવા માર વિગેરે લોહીની ગાંઠ ઉપર શેક કરવામાં આવે છે તે) વિગેરે અનેક કામોમા અગ્નિનો ઉપયોગ (ઉપયોગ) થાય છે. આવા કારણો પોતાને આવતાં નિ-રંતર આરમમા રહેલા ગૃહસ્થો અથવા સુખના અધિલાપી જીવો યતિપણનો ડોલ કરનારા અગ્નિકાયના જીવોને હજે છે તે વતાવે છે.

एएहिं कारणेहिं, हिंसंती तेउकाइए जीवे । सायं गवेसमाणा परस्स दुक्खं उदीरंति ॥ ૧૨૨ ॥

ઉપર વતાવેલા દહન વિગેરેના કારણે અગ્નિકાય જીવોને સંઘટન પરિતાપ અપદ્રાવણ (હિસા) કરે છે. અને તે વડે પોતાના આત્માનું સુખ વાછનારા વાદર અગ્નિકાયને દુઃખ ઉપજાવે છે. હવે શસ્ત્રદ્વાર કહે છે. તે દ્રવ્ય અને ભાવ એમ વે પ્રકારે છે. વળી દ્રવ્ય શસ્ત્ર પળ સમાસ અને વિભાગ એમ વે પ્રકારે છે હવે સમાસથી દ્રવ્યશસ્ત્ર વતાવે છે.

પુઢવી આઠ ક્ષાણુલ્લા ચ વળસ્સઈ તસા પાણા । વાયરતેઉક્કાએ, એયં તુ સમાસઓ સત્થં ॥ ૧૨૩ ॥

ધૂલ, પાણી, લીલી વનસ્પતિ, ત્રસ જીવો એ વાદર અગ્નિકાયના સામાન્ય શસ્ત્રો છે. હવે વિભાગથી દ્રવ્યશસ્ત્ર કહે છે.

કિંચી સકાયસત્થં, કિંચી પરકાય તદુભયં કિંચી । એયં તુ દ્વસત્થં, ભાવે ય અસં જમો સત્થં ॥ ૧૨૪ ॥

કોડક સ્વકાયજ શસ્ત્રરૂપ થાય છે, એટલે એક અગ્નિકાયથી વીજા અગ્નિકાયને દુઃખ પડે છે જેમકે તુળનો અગ્નિ અને પા-

દડાનો અગ્નિ પરસ્પર એકવીજાથી દુઃખ પામે છે. કોડ પરકાય શક્ત છે, જેમ પાણી અગ્નિકાયના જીવોને હળે છે અને ઉભય શસ્ત્ર તે તુપ, ફરીપ, (છાણા) વિમેરેથી મળેલો અગ્નિ વીજા અગ્નિને શક્તરૂપ છે. (અહિં ઉભયથી એમ સમજવું કે થોડાં વલતાં માટીવાળાં છાણા તથા વલતા ભાતના છોડાં વિમેરે અગ્નિ સહિત હોય છે તેથી અગ્નિ અને પૃથિવી એમ વેડ મળી ઉભય થયાં.) મૂલમાં 'તુ' શબ્દ છે તે ભાવ શક્તની અપેક્ષા વિશેષ અર્થ છે. અને પૂર્વે કહેલ સમાસ વિભાગરૂપ પૃથિવી તથા સ્વકાય વિમેરે દ્રવ્ય શક્ત છે. હવે ભાવ શક્ત વતાવે છે, ભાવમાં શક્ત તે અસંયમ છે, તે મન, વચન, તથા કાયાનું સ્વાત્ત્વ ધ્યાનરૂપ લક્ષણ છે.

પૂર્વે કહેલું વ્યતિરિક્તતા દ્વારના અતિદેશ દ્વારવડે સમાપ્ત કરવાની ઇચ્છાથી નિર્યુક્તિકાર રહે છે.

સેસાઈં દારાઈં તાઈં જાઈં હવંતિ પુઢવીએ । એવં તેઽદેસે, નિજ્જુત્તિ કિત્તિયા એસા ॥ ૧૨૫ ॥

પૂર્વે કહેલાં દ્વારો જે પૃથિવીકાયના ઉદ્દેશમાં કહેલાં તે તેજસ કાયના પળ સમજયાં તે વધો નિર્યુક્તિઓ અગ્નિકાય ઉદ્દેશમાં લાગુ પડે, એમ સમજવું.

હવે મૂત્રાનુગમમાં અસ્થલિતાદિ ગુણયુક્ત મૂત્ર રહેવું તે આ છે.

સેવેમિ જેવ સયં લોગં અવભાઈમ્વેજા, જેવ અત્તાણં અવભાઈમ્વેજા, જેલોયં અવભાઈમ્વેજા સે અત્તાણં અવભાઈમ્વેજા જે અત્તાણં અવભાઈમ્વેજા સે લોયં અવભાઈમ્વેજા । (સૂ૦ ૩૧)

એનો સમ્બન્ધ પૂર્વમાફક છે. જેવીરીતે મેં સામાન્ય આત્મ પદાર્થ પૃથિવી અપ્કાય ત્રિવિધાગનું વર્ણન કર્યું, તેવીરીતે હું અહિં

એક સરખો જ્ઞાનપ્રવાહવાળો અગ્નિકાય જીવના સ્વરૂપવાળો ઉપલબ્ધી ઉત્પન્ન થયેલ, જીવ વચનનો સંપદ (આનંદ) જેને થયો છે એવો હું કહું છું? તે વતાવે છે. અહિઆ પ્રકરણ સંબંધથી લોક શબ્દવડે અગ્નિકાય લોક કહ્યો, તેથી તે અગ્નિ લોકને જીવપણે પોતાની મેલે ઉડાવી ન દે (જીવપણે માને) એ અભ્યાસ્યાન (ન માનવા) માં આત્માનું પણ નિશ્ચે જ્ઞાન વિગેરેનો ગુણ સમૂહ છે, તેનાવડે તેનું અભ્યાસ્યાન કરવું થાય છે. અને આપણે પૂર્વે આત્માનું જીવપણું સાધ્યું. તે ઉડાવવું તે ન્યાય નથી એ પ્રમાણે તેજ-સ્કાયનું પણ જીવપણું સાધવાથી અભ્યાસ્યાન કરતાં યુક્તિમાં ન અવતરે, અને એ પ્રમાણે યુક્તિથી આગમ વલ પ્રસિદ્ધ અગ્નિકાયને ઉડાવા જતા આત્માનું પણ અભ્યાસ્યાન થાય છે. કોઈ કહે મહે થાઓ, આચાર્ય કહે તેમ નહિ તે વતાવે છે. ' નેવ અત્તાણં અ-ભાઈકસેજ્જા ' દરેકને અનુભવાતા જ્ઞાન ગુણવાળા દરેકના શરીરમાં રહેલા આત્માને ન ઉડાવવો, તેના શરીરમા રહેવાપણાથી કોઈપણ ઇચ્છિતફલના ઉદ્દેશવાળાએ આ શરીરમા રહેવાપણાથી આ શરીર આપ્યું છે, તથા આ શરીર કોઈપણ ઉદ્દેશથી છોડ્યું છે, વિગેરે હેતુઓવડે જીવિત્વ અમે સાધ્યું છે, તેનેજ ફરીને સાધવું તે વિદ્વાનોના મનને દલેલાને દલવા માફક આનંદ ન પમાડે.

એ રીતે આત્માની માફક અગ્નિ-લોકને (જીવપણે) સાધેલ છે. અને અતિ સાહસિક હોય તે તેને ઉડાવવા चाहे, (ફરી પ્રમાણ માને;) તે પોતાના આત્માને પણ ઉડાવે છે, અને જે આત્માને તે હમેશાં અગ્નિ-લોકને ઉડાવે છે, કારણકે વિશેષો સામાન્યપૂર્વક રહેલા છે, આત્માનું સામાન્યપણે સિદ્ધ થતાં, પૃથિવી વિગેરે આત્મ-વિભાગ સિદ્ધ થાય; પણ વીજી રીતે ન થાય: કારણકે, સામાન્યનું વિશેષમાં વ્યાપકપણુ છે, અને વ્યાપકની નિવૃત્તિમા વ્યાપ્તની પણ નિવૃત્તિ અવશ્ય થવાની' (આથી એમ સૂચવ્યું કે, જીવપણું દરેકમા સામાન્ય છે, અને

મનુષ્ય દેહ કે, અગ્નિપુદ્ગલની વનેલી દેહ, તેની અપેક્ષા વિશેષ ભેદ પડે, અને જો અગ્નિને જીવ ન માનેતો; ન માનનારને પોતાની દેહમાં પોતે રહેલો છે, તે પણ ન મનાય) તેથી આગ્નિલોક સામન્ય આત્માની માફક હડાવવો નહિ, પણ જીવ છે, એમ માનવાનું વતાવ્યું.

હવે અગ્નિ-જીવનો સ્વીકાર થયો છે તે તેના વિષયમા સમારંભ કરતાં (અગ્નિકાયોને દુઃખ દેતાં) કટુકફલ પરિહારના ઉપન્યાસ માટે સૂત્ર કહે છે.

જે દીહલોગસત્થસ્સ, ચેયણ્ણે સે અસત્થસ્સ ચેયણ્ણે, સે દીહલોગ
સત્થસ્સ ચેયણ્ણે (સૂ૦ ૩૨)

જે સુમૃધુ (મોક્ષનો અભિલાષી) છે, તે જાણે છે કે:-દીર્ઘલોક પટલે વનસ્પતિકાય છે તે સ્થિતિ વહે, તથા પરિમાણવહે તથા શરીરની ડુંચાઈવહે વથા એકેન્દ્રિય જીવો કરતા દીર્ઘ છે, માટે દીર્ઘલોક કહેવાય છે, તે સંવંધી કાયસ્થિતિ માટે સૂત્રપાઠ છે તે નીચે પ્રમાણે:—

‘વળસ્સઈકાઈણં મંતે ! વળસ્સઈકાઈણ્ણિ કાલઓ કેવચ્ચિરં હોઈ? અણંતં કાલં અણંતાઓ ઉસ્સપ્પિણિ-
અવસપ્પિણિઓ ચેત્તઓ અણંતા લોયા અસંચેજ્ઞા પોગલપરિયદ્ધા, તેણં પુગલપરિયદ્ધા અવલિયાણ
અસંચેજ્ઞાભાગે’ પરિમાણતસ્તુ ‘પહુપ્પન્નવળસ્સઈકાઈયાણં મંતે ! કેવતિકાલસ્સ નિલ્હેવળા સિયા ગોયમા !
પહુપ્પન્નવળસ્સઈકાઈયાણં નત્થિ નિલ્હેવળા,’

તથા શરીરની ઉચાઈથી વનસ્પતિ ઉંચી (દીર્ઘ) છે. તે વતાવે છે.

‘વળસ્સઙ્કાઙ્કાયાણં મંતે! કે મહાલિયા સરીરોગાહણા વળ્ણાત્તા ગોયમા! સાઙ્કરેગં જોયળસહસ્સં સરીરો ગાહણા !

વીરપ્રયુને પૂછે છે. હે ભગવન્ ? વનસ્પતિકાય કાઢથી કેટલી લાવી છે.

ઉત્તર-ગોયમા અનતકાલ અનંતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી લાવી છે. ક્ષેત્રથી અનન્ત લોક પ્રમાણ છે. અસંખ્યાત પુદ્ગલપરાવર્ત થઈ જાય છે. તે પુદ્ગલપરાવર્તો આવલીકાના અસંખ્યાતા ભાગમા છે.

હવે પરિમાણથી આશ્રયી પ્રશ્ન પૂછે છે કે હે ભગવન્ ! પ્રતિ ઉત્પન્ન વનસ્પતિકાયિક જીવોને કેટલાક કાલે નિર્લેપ (ખાલી) થાય? ઉત્તર-પ્રાત ઉત્પન્ન વનસ્પતિકાયિક જીવોનો નિર્લેપ કોઈ દિવસ નથી.

પ્રશ્ન-હે ભગવન્ ! વનસ્પતિકાયની શરોર અવગાહના કેવડી મોટી હોય ?

ઉત્તર-એક હજાર યોજન કરતાં કંઈક વધારે છે. તે પ્રમાણે વીજા એકેન્દ્રિય જીવોમાં અવગાહના નથી, તેથી વનસ્પતિ સર્વ પ્રકારે (દીર્ઘ) છે. તે સિદ્ધ થયુ, અને શસ્ત્ર અગ્નિ છે, અને તે મોટી જવાલાના સમૂહવાળી અગ્નિશસ્ત્ર, વધા ક્ષાટના સમુદાયનો નાશ કરે છે, તેથી અગ્નિ ક્ષાટનું શસ્ત્ર છે

પ્રશ્ન-વધા લોકમાં પ્રસિદ્ધ એવુ (સિધુ) અગ્નિ એવું નામ ન હેતાં અગ્નિનું દીર્ઘ શસ્ત્ર નામ કેમ આપ્યું?

ઉત્તર-આ પ્રેક્ષા પૂર્વક કહ્યું છે, પણ અભિપ્રાયને વિચાર્યો વિના નથી કહ્યું, કારણકે આ અગ્નિ ઉત્પન્ન કરેલો અથવા સળગા-

વેલો વધા પ્રાણીઓના સમુદાયનો ઘાત કરે છે. અને વનસ્પતિકાયના દાહમા પ્રવર્તેલો છતાં વીજા અનેક પ્રકારના જીવોને તેથી પળ વધારે પ્રમાણમાં ઘાત કરનારો થાય છે, કારણ કે વનસ્પતિમા, કૃમિ, કીડીયો, ભમરા, કદુતર, (હિંસકપ્રાણી) શ્વાપદ વિગેરેનો ત્યા સંભવ છે. વઢી જ્ઞાડની પોલમા પૃથિવીકાય પળ હોય. અને પાણી જ્ઞાકલના રુપે હમેશા હોય છે. વાયુ પળ થોડા ચચલ સ્વભાવવાલું કોમલ કુપલને આશ્રયી સંભવે છે. તેથી અગ્નિકાયના સમારપમા પ્રવર્તેલો ઉપર કહેલા જીવોનો નાશ કરે છે. અહિં (વિશાલ) અર્થને સૂચવવા સૂત્રકારે અગ્નિકાય શબ્દ ન લેતા દીર્ઘલોક શબ્દ શબ્દ ગ્રહણ કર્યો. તે પ્રમાણે દશવૈકાલિકમૃત્વના છઠ્ઠા અધ્યયનમા ૩૨ થી ૩૫ માયા સુધી કહું છે કે-

“જાયતેયં ન ઇચ્છન્તિ, પાવગં જલહૃત્તણ્ । તિવલ્લમન્નયંસત્થં, સવ્વઓડિવિ દુરાસયં ॥ ૧ ॥
પાઈણં પડિણં વાવિ, ઉડ્ઠં અણુદિસામવિ । અહે દાહિણઓ વાવિ, દહે ઉત્તરઓડિવિ ય ॥ ૨ ॥
મ્હયાણમેસમાયાઓ, હવ્વ વાહો નસંસઓ । તં પઈવપયાવઢ્ઠા, સંજઓ કિંચિ નારમે ॥ ૩ ॥”

ઉત્તમ પુરુષો દેદીપ્યમાન અગ્નિને વાલવા ઇચ્છતા નથી કારણ કે તે વધીરીતે દુઃખ આપનાર સૌથી જીણામાઢીણું એક શસ્ત્ર છે. ॥ ૧ ॥ પૂર્વ પશ્ચિમ હંચે નીચે તથા સુણાઓમાં તથા દક્ષિણ દિશામા ॥ ૨ ॥ અગ્નિકાય ઘનસ્પતિ જીવનો ઘાતક છે. તેમા જરા પળ શક નથી, તેથી દીવાને માટે અથવા તાપવાને માટે પળ સાધુઓ કંડપળ આરમ્ભ ન કરે. ॥૩ ॥ અથવા વાદર તેજસકાય પ-યૌક્ષા જીવો થોડા છે. અને વાકીના પૃથિવીકાય વિગેરેના જીવો ઘણા છે, અગ્નિની ભાવસ્થિતિ પળ ગ્રળ દિવસની છે. અને વાકીના

પૃથિવી પાણી, વાયુ, અને વનસ્પતિ વિગેરેની અનુક્રમે (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ) વાવીશ હજાર, સાત હજાર, ત્રણ હજાર, અને દશ હજાર વપ્રમાણ હોવાથી તે દીર્ઘ છે, ઈથી દીર્ઘલોક તે પૃથિવી વિગેરે તેમનું આ અગ્નિકાય શસ્ત્ર છે એમ જાણવું.

તેના ક્ષેત્રને જાણનારા ત્રિપુણ અગ્નિકાયને વર્ણ વીગેરેથી જાણે છે, તથા અગ્નિનો સર્વ પ્રાણીઓને સ્વેદ પમાડવાનો એટલે વાલ્વાનો વ્યાપાર હોવાથી; પાક વીગેરે અનેક શક્તિકલાપથી વધેલા મોટા મણિની માફક જાલ્વલ્યમાન હોય; તે અગ્નિના વ્યપદેશને પામે છે, તે અગ્નિ (જીવોને દુઃસ્થ આપનાર) હોવાથી સાધુઓએ તેનો આરંભ ન કરવો; એ એટલે વીજા પ્રાણીઓના સ્વેદને જાણનાર તે સ્વેદજ્ઞ-મુનિ છે, ઈથી જ દીર્ઘલોક શસ્ત્ર (અગ્નિ) ના સ્વેદને જાણનાર તેજ સત્તર પ્રકારના સંયમનો સ્વેદજ્ઞ છે. અર્થાત્ મુનિનો સંયમ અશસ્ત્ર છે. તે સંયમ નિશ્ચયથી કોંડપણ જીવને ન મારે; તેથી અશસ્ત્ર છે, તેથી સંયમ જે સર્વ સત્ત્વને અભય દેનાર છે, તે આદરવા વડે અગ્નિ જીવ સંવંધી આરંભ તજવો સહેલ છે, અને પૃથિવીકાય વિગેરેનો સમારંભ પણ ત્યાગવો; એમ વર્તનાર સાધુ-સંયમમા, ત્રિપુણ મતિવાલો છે, અને ત્રિપુણમતિપણથી પરમાર્થને જાણનાર અગ્નિ-સમારંભથી પાછો ઠટીને સંયમ અનુષ્ઠાનમાં પ્રવર્તે છે.

હવે કહેલા અને આવતાં લક્ષણો વડે અવિના ભાવિત્વ (સાથે રહેનાર) વતાવવા માટે વિપર્યય (ઉલટાપણા) વડે સૂત્રોના અવયવનો ત્રિચાર કરે છે. જે 'અસત્યસ્સેત્યાદિ' જે અશસ્ત્રવાલા સયમમાં ત્રિપુણ છે, તે નિશ્ચયથી દીર્ઘલોક શસ્ત્ર (અગ્નિ)ના ક્ષેત્રને જાણનારા, અથવા સ્વેદને જાણનાર છે. સંયમપૂર્વક અગ્નિ વિષય સ્વેદને જાણવાપણું હોવાથી તથા અગ્નિવિપ્રલ સ્વેદનું જાણવાપણું જેમાં છે; તેજ સંયમનું અનુષ્ઠાન છે. આ શિવાય વીર્તા રીતે સંયમનો અસંભવજ છે. તેથી આ ગયું, આવ્યું ફલ પ્રકટ કરેલું છે.

આ વતાવેલું કોણે જાણ્યુ તે વતાવે છે, 'વીરેહીત્યાદિ' સૂત્ર ૩૨ થી જાણવું અથવા સારા વક્તાદિ પ્રસિદ્ધ થયે વાસ્તવની પ્રસિદ્ધિ થાય છે. તે કહે છે-

વોરહિ ઇયં અભિમુય દિઠ્ઠં, સંજણ્હીં સયા જત્તેહિં સયા અપ્પમત્તેહિં (સૂ. ૩૩)

ઘનવાતી કર્મ સમૂહ દૂર કરવા સાથે તેજ વચ્ચે કેવલ જ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરવાથી વિશેષ પ્રકારે રાજે છે. તેથી 'વીર' તે તીર્થકરો છે, તે વીરોળ અર્થથી આ દેખ્યું (પ્રકાશ્યુ) અને ગણધરોળ તે સાંધલીને મૂવથી અગ્નિ શસ્ત્ર દેખ્યું અને અશસ્ત્રરૂપ સયમ દેખ્યું છે. પ્રશ્ન-તેઓળ શુ કરી આ પ્રાપ્ત કર્યું?

ઉત્તર-પરાજય કરીને, તે પરાજય ચાર પ્રકારે છે, નામ સ્થાપના સુગમ છે, દ્રવ્ય પરાજય તે શત્રુની સેના વિગેરેનો પરાજય કરવો અથવા સૂર્યના પ્રકાશથી ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર, વિગેરેનું તેજ ઢંકાઈ જાય છે તે. અને ભાવ અભિમત્ત (પરાજય) તે પરિપહ ઉપસર્ગનો સમૂહ જે શત્રુરૂપ છે, તે તથા જ્ઞાન દર્શનનું આવરણ તથા મોહ અને અંતરાય ણ ચાર કર્મનુ નાશ કરવુ તે ભાવ પરાજય છે, પરિપહ અને ઉપસર્ગ વિગેરે સંનને જીતવાથી નિર્મલ ચારિત્ર મળે છે. અને ચરણની શુદ્ધિથી જ્ઞાન આવરણ આદિ કર્મનો ક્ષય થાય છે, અને તે કર્મના ક્ષયથી આવરણ રહિત કોઈ જગોળ ન હણાય, તેવું સંપૂર્ણ જાણના યોગ્ય પદાર્થને જાણનાર કેવલજ્ઞાન થાય છે, એનો પ્રામાર્થ આ છે. કે ને વીરોળ પરિપહ, ઉપસર્ગ, તથા જ્ઞાન દર્શન, આવરણીય મોહ અંતરાય કર્મને જીતી કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત રીને, તે જ્ઞાનવહે તેઓળ જાણ્યું છે કે આ અગ્નિક્રાય પળ જીવ છે. વિગેરે.

તેમણે આ કેવીરીતે પ્રાપ્ત કર્યું તે વતાવે છે.

સમ્યક્પ્રકારે વર્તે, તે સંયત એટલે પ્રાણાત્પાત (જીવ હિંસા) વિગેરેથી પાછા હઠેલા, તેમણે સર્વકાલ ચરણ (ચારિત્ર) નો સ્વીકાર કર્યો, તેના મૂલ અને ઉત્તર ગુણ એવા બે ભેદમાં તેમણે નિરતિચાર (દોષ રહિત) ઉદ્યમ કર્યો, તથા મધ્ય વિષય, ક્રપાય, વિક્રયા અને નિદ્રા એ પાંચ પ્રકારનો પ્રમાદ સર્વ કાલ છોડ્યો. તેથી તે અપ્રમત્ત વન્યા, એવા વનેલા મહાવીરોએ કેવલ જ્ઞાન વશુત્રહે આ દીર્ઘ લોક શસ્ત્ર (અગ્નિ) તથા અશસ્ત્ર તે સયમ એવું દેખ્યું. અહિયાં 'યત્નઃ' શબ્દ ગ્રહણ કરવાથી ઇર્ષ્યા સમિતિ વિગેરે ગુણો લેવા, અને 'અપ્રમાદ, ગ્રહણ કરવાથી મધ્યપાન વિગેરેનો નિવેશ જાણવો. આ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થયું કે આ પ્રધાન પુરુષોએ સ્વીકારેલું, અગ્નિ-કાય શસ્ત્ર અપાયનું કારણ છે, માટે અપ્રમત્ત સાધુઓએ તેને છોડવું જોઈએ, એવીરીતે સુહ્રા વતાવેલા અનેક દોષના સમૂહવાળા અ-ગ્નિશસ્ત્રને ઉપભોગના લોભથી, પ્રમાદવશ થયેલા, જેઓ ન છોડે, તેમને ઉદ્દેશીને તેમનાં કડવાં ફલ થાય છે, તે વતાવે છે-

જે પમત્તે ગુણદ્વીષે તે હુ દંડેત્તિ પતુચ્ચદ્ (સૂ૦ ૩૪)

જે મધ્ય વિષય વિગેરે પ્રમાદથી પ્રમાદી થઈ રહે, તે અસંયત છે, અને રંન્ધન, પચન, પ્રકાશ, આતાપના, વિગેરે અગ્નિ ગુણોને પ્રયોજવાથી. તે ગુણાર્થી (સ્વાર્થ સાધક) મન, વચન કાયાનો દુરુપયોગ કરનાર, અગ્નિ શસ્ત્રના સમારંભ વડે પ્રાણીઓને દંડ દેવાથી પોતે દંડ રૂપેજ છે એવું પ્રકર્પથી કહેવાય છે, જેમ આયુષ્ય છે તેમા ધી વિગેરેનો વ્યપદેશ કરાય છે, (ધી વિગેરે યોગ્ય પદાર્થ મલવાથી જીવન વધે છે, એથી હવે શું કરવું, તે કહે છે.

तं परिपणाय मेहावी, इयाणि णो जमहपूठव मकासी पमाएणं (सू० ३५)

ते अग्रिकायना समारंभमां दंड रूप फळने जाणीने क्षपरिज्ञा वडे जाणवुं, अने प्रत्याख्यान परिज्ञा वडे छोडवुं, ते वे परिज्ञा वडे मयादीमां रहेलो, ते मेहावी (साधु) हवे पळी ना कदेवाता प्रकाश वडे आत्मायां विवेक करे, ते प्रकार वतावे छे,

‘ इयाणीत्यादि ’ जे अग्नि समारंभने त्रिपय प्रमादवडे आकुल अतःकरण वालो वनीने में कर्षो, तेने हवे जिनेश्वर भगवानना वचनथी अग्नि समारंभ दंड तत्त्वने मे जाणुं, तेथी हवे ते नहि कहे, पण बीजायतना बीजीरी ते बोलनारा उलटु करे छे ते वतावे छे

लज्जमाणा पुढो-पास अणगारा मोत्ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मस-
मारभेणं अगणिसत्थं समारभमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसंति, । तत्थ खलु भगवता परिपणा
पवेदिता, इमस्स चैव जीवियस्स, परिवंदणमाणपूयणाए, जाइमरणमोयणाए, दुक्खपडिघायहउं
से सयमेव अगणिसत्थं समारभइ, अण्णेहिं वा अगणिसत्थं समारंभावेइ, अण्णे वा अगणिसत्थं
समारभमाणे समणुजाणइ, तं सेअहियाए अवोहियाए, सेतं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुद्धाय, सोच्चा
भगवओ अणगाराणं इहसेगेसिं णायं भवति-एस खलु मोहे, एस खलु मारे एस

खलु णरए इच्चत्थं गडिढए लोए जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मसमारंभमाणे अण्णे
अणेगरूवे पाणे विहिंसइ (सू० ३६)

આચા૦

॥૧૫૩॥

ઉપરનો એટલે ૩૬ મા સૂત્રનો અર્થ પૂર્વે વીજા સૂત્રોમા કહી ગયા છીએ, છતાં વાકીનો થોડો અર્થ કહેવાય છે. પોતાના આગમમાં કહેલા અનુદાન કરનારા અથવા પાપ અનુદાન કરવાથી લજ્જા પામેલા જુદા જુદા મતવાલા શાક્ય વિગેરે સાધુઓ કેવા છે, તે તું જો, એવું આચાર્ય પોતાના શિષ્યને સંયમમા સ્થિર કરવા માટે કહે છે. તેઓ પોતાને અણગાર તરીકે બોલનારા છે છતાં તેઓ કેવું વિરુપ આચરે છે, જેથી તેઓ લજ્જાય છે, તે વતાવે છે, જે આ વિરુપ રૂપવાળાં શસ્ત્રોવડે અગ્નિનું કાર્ય આચરવાથી અગ્નિશસ્ત્રનો સમારમ્ભ કરતાં વીજા અનેક જીવોને હણે છે. (અને તે અણગાર કહેવાય, છતાં વીજા જીવોને હણે તે શરમ ભરેલું કૃત્ય છે.) તેમાં જિનેશ્વરે પરિજ્ઞા વતાવી છે, કે વ્યર્થ જીવનના, માનન, પૂજન, વન્દન, તથા જન્મમરણથી છુટવા માટે દુઃખને દૂર કરના માટે જે કરે છે, તે વતાવે છે; તે પરિવન્દન વિગેરેના અર્થો પોતાની મેલે અગ્નિ વાલે, વીજા પાસે વळावे, તથા વાલનારાઓને અનુમોદે છે, તે અગ્નિ શસ્ત્રનો, સમારંભ તેની સુખની ઇચ્છાએ કરવા છતાં તેને તેનાથી અહિ તથા પરલોકમાં અહિતને માટે થાય છે. અને તેની ધર્મ શ્રદ્ધા નાશ પામે છે, તેનું આવું આ અસદાચરણ વતાવ્યું, તેથી સારો શિષ્ય અગ્નિકાયનો સમારંભ પાપને માટે છે, એવું જાણે, તેથી સમ્પક્કુ દર્શન વિગેરે જિનેશ્વર પાસે અથવા કોઈ સારા સાધુઓ પાસે સાંભળીને કેટલાક સાધુઓને કેવું જ્ઞાન, થાય તે વતાવે છે. અગ્નિ વાલવી, તે કર્મવન્ધનનો હેતુ હોવાથી તે ગ્રંથ છે, મોહ, માર, તથા નર્ક છે, કારણકે તેથી નર્કજ થાય છે. એવું છતાં જે શુદ્ધ થયેલ લોક છે

તે જે કરે છે, તે વતાવે છે. આ વિરુપ શસોવડે અગ્નિકાયનો સમારંભ કરે છે, અને તે આરંભથી અનેક જીવોને હજે છે, તેવી રીતે અગ્નિનો સમારંભ કરનારા જુદા જુદા જીવોને હજે છે, તે વતાવે છે.

સે વેમિ—સંતિ પાળા પુઠ્ઠવીનિસ્સિયા તળણિસ્સિયા પત્તણિસ્સિયા કઠ્ઠનિસ્સિયા ગોમયણિસ્સિયા કયવરણિસ્સિયા, સંતિ સંપાતિમા પાળા આહચ્ચ સંપયતિ, અગ્ણિં ચલ્લુ પુઠ્ઠા એગે સંઘાયમાવજ્ઞંતિ, જે તત્થ સંઘાયમાવજ્ઞંતિ, તે તત્થ પરિયાવજ્ઞંતિ, જે તત્થ પરિયાવજ્ઞંતિ તે તત્થ ઉદ્દાયંતિ (સૂ. ૩૭)

તે હું કહું છું કે, અગ્નિકાયના સમારંભથી જુદા જુદા જીવોની હિસા થાય છે. જે મેં પ્રતિજ્ઞા કરી તે વતાવું છું. પૃથ્વિકાય ઇટ્ઠલે, પ્રાણિઓ પૃથ્વિવીકાયપણે પરિણમેલા છે, અથવા તેને આશ્રિત કૃમિ, કીડી, પતંગ, કુયુ, ગંડુપદ (જુઆ) સાપ દેડકા, વિંછી કર્કટક (કરચલા) વિગેરે, તથા વૃક્ષશુલ્મલતાનો સમુદ્ધ વિગેરે, અને ઘાસ-પાદડા વિગેરેના આશ્રિત રહેલા પતંગીયા, ઇયલ્લો વિગેરે તથા લાકડામા રહેલા ઘુણ, કીડીઓ, તથા તેના ઇંડા વિગેરે અને છાણ વિગેરેમાં રહેલા કુશુઆ પત્રક વિગેરે, તથા કચરો તે, પાદડાં, ઘાસ ધૂલનો સમૂહ, તેની અંદર રહેલા કૃમી કીડા પતંગ વિગેરે છે આ શિવાય હડતા આવીને પડવાના સ્વભાવવાળા, અથવા આમતેમ જતા આવતા તે સંપાતિક છે જેવા કે, ભમરા, માચી. પતંગ, મન્છર પક્ષી, વાયુ વિગેરે સપાતિક જીવ છે, તે હડીને, પોતે પડે, અથવા જોરથી અગ્નિ વલતા ઉચે તેની શીઘ્રા જતા, તે હડતા જંતુઓ અગ્નિમા પડે છે. આ પ્રમાણે પૃથ્વિવી વીગેરેને આશ્રી રહેલા જીવોનું શું થાય છે? તે વતાવે છે. રાંધવું, પકાવવું, (નિભાટા વિગેરેને) તાપન, વિગેરે અગ્નિથી ગુણ (સ્વાર્થ) વાછકાં

અવગ્ર્ય અગ્નિનો સમારથ કરે છે, અને તેના સમારથમાં પૃથિવી વિગેરેમાં આશ્રય લઈ રહેલા જીવના આત્મા હાલ થાય છે, તે વતાવે છે કેટલાકનુ અગ્નિવદે સઘાત (શરીરનું સંકોચનું.) મોરના પીંછા માફક વને છે (મૂલ સૂત્રમા સૂત્રો હંદરૂપ હોવાથી માગધીની રીતિ પ્રમાણે વીજીવિભક્તિનો અર્થ વીજીમાં લેવો, એટલે અગ્નિને, તેને વદલે અગ્નિએ, અથવા અગ્નિવદે એમ અર્થ કરવો, તથા ‘વ’ શબ્દથી વિશેષ અર્થ છે. સ્વલુ શબ્દ નિશ્ચય વાચક છે.) એટલે વીજાનો આ પ્રતાપ નથી પણ અગ્નિનો જ છે, અથવા વીજી રીતે છેતા અગ્નિની વીજી વિભક્તિ સાતમીમા લઈએ તો ‘સ્પષ્ટ’ શબ્દનો અર્થ પતિત એટલે પટેલા, એવો કરવો, એટલે અગ્નિમા પટેલા કેટલાક પતંગીઆ વિગેરે જીવો એકપણે અધિક શરીર સંકોચનપણાને પામે છે, અને જેઓ અગ્નિમાં પડ્યા તે વધા જીવો તોપથી સૂક્ષ્મિત થઈ જાય છે.

સૂત્રકાર મહારાજે અન્ય વિભક્તિ શા માટે લીધી કે આપણે વીજીનો અર્થ વીજી વિભક્તિમાં લેવો પડ્યો?

ઉત્તર—મગધ દેશમા તે પ્રમાણે ચાલે છે. અથવા એક ભાષામાથી વીજી ભાષામા વ્યાખ્યા કરતા ત્રિકરૂપ થાય છે. તે વતાવવા આ કર્યું, અને અધ્યાહાર વિગેરે પણ વ્યાખ્યાન અગ છે, એવુ આ સૂત્રવદે શિષ્યને જણાવ્યું છે

પ્રશ્ન—અહિ તે અધ્યાહાર વિગેરે કયા છે?

ઉત્તર—અધ્યાહાર, ત્રિપરિણામ વ્યવહિત કલ્પના, ગુણ કલ્પના લક્ષણા (અસંવિત વાક્યને સંખવિત પળામા લાવવું તે) અને વાક્ય ભેદ છે. તેવી રીતે અહિ વીજીનો અર્થ સત્તમીમા પરિણામ પામ્યો છે, જે અગ્નિમા પડે છે. તેઓ કુમિ, કીડી, ખમરા, નોઝીયા

નિગેરે પ્રાણ છોટે છે. તેથી અગ્નિ મપારથમાં પૂરુણા અગ્નિ મંત્રનો વિનાજ નથી. પણ પ્રથિતી યાગ પાદ્યોં ભાસ્ત્રોં છાણા તથા
હનરામાં રહેલા મંત્રુતથા ડહિને કે ઉછલીને પડનારા મંત્રુઓ પણ અપદ્ય નાજ પામે છે. તેથીજ ભગવતીનૂત્તમા હનું છે કે-

“ દો પુરિસા સરિસત્થયા અન્નમન્નેહિં સહિં અગ્નિકાયં સમારંભંતિ. તત્થ પં પગે પુરિસે અગ્નિકાયં
સમુજ્જાલંતિ, પગે વિજ્ઞવેતિ, તત્થ પં કે પુરિસે મહાકમ્મયરાણ? કે પુરિસે અપ્પકમ્મયરાણ?

ગોયમા ! જે ઉજાલેતિ, સે મહાકમ્મયરાણ જે વિજ્ઞવંતિ, સે અપ્પકમ્મયરાણ,

પશ-વે સરગી ચયના પૂરુપો માંયે અગ્નિકાયનો આરંધ કરે. તેમા પદ્ય અગ્નિકાયને પાંચે. અને પીત્તો તેને પુષારે. તેમા ત-
મારે કર્મ વચ્ચન કોને? અને ઝોટુ કોને?

ઉત્તર-હે ગૌતમ જે પાંચે. તેને પદ્યન કર્મવંધ લાગે, અને જે પુષારે તેને ઓંડું લાગે છે.

પૃત્તીરીતે અગ્નિકાયનો આંધ ઘગા પીરોને ઉપદ્રા કરનારો છે, પમ જાળીને પન રતન અને કાયાથી. તથા હરતું, કરારતું
તથા અનુગોદતું, તે અગ્નિકાય સંવંચી કર્મ ત્યાગતું તે વનાવે છે.

પદ્ય સત્થં અસમારંભમાણસ્સ ઇચ્છેતે આરંભાપરિણાયા ભવન્તિ, તં પરિણાય મેહાત્તી ણેવ સયં
અગ્નિસત્થં સમારંભે, નેવ ડણ્ણેહિં અગ્નિસત્થં સમારંભાવેજ્ઞા અગ્નિસત્થં સમારંભમાણે અપ્પે ન સમ-

પુજાળેજ્ઞા, જસેતે અગ્નિકમ્મ સમારંભા પરિણાયા ભવન્તિ, સે હુમુળી પરિણાથ કમ્મે (સુ.૩૮)

તિવેમિ ॥ इति चतुर्थ उद्देशकः ॥

આ અગ્નિકાયના સ્વકાય તથા પરકાય, એમ બે ભેદવાળા શસ્ત્રના આરંભ કરનારને રાત્રિ-રંધાવડુ; વિગેરે વંચહેતુ છે. એવું તેમને જ્ઞાન નથી; પણ આજ અગ્નિકાયના શસ્ત્રનો આરંભ કરવામા દોષ લાગે છે, એવું જેમને જ્ઞાન છે, એટલે જ પરિજ્ઞા વડે તેમને જાણું છે. અને જાણીને પ્રત્યાશ્વાન પરિજ્ઞાવડે તેનો ત્યાગ કરે છે. તેજ મુની પરમાર્થથી પરિજ્ઞાત કર્મો (ગીતાર્થ) છે, એવું જિનેશ્વર પાસે મેં સાંધ્યું છે, અને તેજ તને કહું છું.

॥ चोथा उद्देशानी टीका समाप्त ॥

ચોથો ઉદ્દેશો કહ્યો. હવે પાંચમો કહીએ છીએ; તેનો આ સંબંધ છે. ગયા ઉદ્દેશમાં તેજસ્કાય રૂઠો; અને હવે અગ્નિકલ (સપૂર્ણ) સાધુગુણના સ્વીકાર માટે ક્રમે આવેલા વાયુકાય વતાવવાના વચતે, વનસ્પતિકાયના જીવતું સ્વરૂપ વતાવીએ છીએ.

प्रश्न-शा माटे आ क्रम उल्लंघों छो?

ઉત્તર-વાયુ આસે દેશ્વાતો ન હોવાથી, તેની થદ્ધા થવી મુશ્કેલ છે, તેથી વધા પૃથિવી વીગેરે એકેન્દ્રિય પ્રાણી—ગણને જાણનારો શિષ્ય સુલ્લઘીજ વાયુજીવના સ્વરૂપને માનશે, અને ‘અનુક્રમ’ તેનેજ કહેવો કે, જેનાવડે જીવાદિ તત્ત્વો માનવામા શિષ્યો ઉત્સાહવાલા થાય, અને વનસ્પતિકાય વધા લોકને પ્રત્યક્ષ છે, તથા પ્રકટ-જીવનાં ચિન્હના સમૂહથી પુક્ત છે, તેથી તેજ વન-

સ્પતિક્રાયને પ્રથમ કહીએ છીએ. એ પ્રમાણે સંવંધથી આવેલા આ વનસ્પતિક્રાયનાં ચાર અનુયોગદ્વાર કહેવાં; ડયાંસુધી નામ નિષ્પન્ન નિષેપામા વનસ્પતિ ઉદ્દેશો છે, તે વનસ્પતિના પોતાના ભેદનો સમૂહ વતાવવા પૂર્વ પ્રસિદ્ધ અર્થનાં ટુકાણના દ્વારવંદે નિર્યુક્તિકાર કહે છે, પુઢવીએ જે દારા વળસડકાએવિ હુંતિ તે ચેવ । નાળત્તી ડ વિહાણે, પરિમાણુવ ભોગ સત્થે ય ॥ ૧૨૬ ॥

પૃથિવીક્રાયનાં જાણવા માટે જે ઢારો કલા, તેજ અહીં વનસ્પતિમાં જાણવા; પળ જુદાપણું પ્રરુપણા પરિમાણ ઉપભોગ, શત્રો, અને ચ શબ્દથી લક્ષણમા પળ જુદાપણુ જાણવું; તેમા પ્રથમ પ્રરુપણા-સ્વરુપ વતાવવા કહે છે.

હુવિહ વળસડકાજીવા સુહુમા તહ વાયરાં ય લોગંમિ । સુહુમાય સવ લોએ દોચેવ ય વાયરવિહાણા ॥૧૨૭॥
વનસ્પતિ સૂક્ષ્મ અને વાદર, એમ બે ભેદે છે, તેમા સૂક્ષ્મ છે, તે સર્વલોકમા વ્યાપ્ત અને એકાકાર હોવાથી ચક્ષુથી ગ્રહણ થતી નથી. વાદરના બે ભેદ છે તે વતાવે છે.

પત્તેયા સાહારણ, વાયરજીવા સમાસઓ દુવિહા । વારસવિહણેગવિહા સમાસઓ છવિહા હુંતિ ॥૧૨૮॥

સમાસથી વાદર બે પ્રકારે છે. પ્રત્યેક અને સાધારણ, તેમાં પાંદડા ફુલ, ફલ, મુલ, સ્કંધ વિગેરે દરેકમા જુદોજુદો જીવ જે વનસ્પતિમા હોય, તે પ્રત્યેક વનસ્પતિ જીવ જાણવા, અને સાધારણ વનસ્પતિ જીવો એક વીજાને જોડાયલા અનન્ત જીવોનો સમૂહ એક શરીરમા સાથે રહેલા છે. પ્રત્યેક શરીરવાળાના વાર ભેદો છે, અને સાધરણના અનેક ભેદો છે, પળ તે સમાસથી છ પ્રકારે જાણવા, તેમાં પ્રથમ પ્રત્યેક વનસ્પતિના વાર ભેદ વતાવે છે.

रुखा गुच्छा गुम्मा, लया य, वल्ली य पद्मगा चैव । तणवलथहरियओसहिजलरुहकुहणा य बोद्धवा ॥

હેદાય તે દૃશ્યો, તે વે પ્રકારના છે, એક અસ્થિર, (એક ઠલીયાવાળાં) તથા વહુ વીજવાળાં છે, તેમાં લીમડો, આંવો, કોશંબ, સાલ (સાગ), અંકોલ પીલુ, શલ્કી વિગેરે એક વીજવાળા છે, અને એમરો કોટું અસ્તિર (અગથીઓ) ટીમરૂ વીલુ, આમળા, ફળસ દાડમ વીજોરું વિગેરે અનેક વીજવાળા છે, રીંગણા (વેંગણ), કપાસ, જપો (જાસુંદી) આઢકી (તુવેર), તુલસી, કુસુંબરી, પીપળી, નીલી (ગલી) વિગેરે ગુચ્છાવાળાં છે. નવમાલિકા, સેરિયક, કોરંટક વંધુજીવક; વાળ, કરવીર (કેરાં), સિદુવાર, વિચકિલ જાતિ (જાઈ) યુથિરુ વિગેરે ગુલમ છે, અને પદ્મનાગ અશોરુ, ચંપો, આંવો, વાસંતિ, અતિ મુક્તરુ કુંદલતા વિગેરે, લતાઓ છે. કોલાનો વેલો, કાલંગડાનો વેલો, તુપુપી (કાકડીના વેલો). તુંવો, વાલોલ, ઇલાલુમ્મી. તથા પટોલી (પંડોલાનો વેલો) વિગેરે વેલડીઓ છે. તથા શેરડી, વાલો સુંઠ, શર, વેત્ર શતાવરી વાંસ નલ વેણુક વિગેરે પર્વગ કહેવાય છે. અને શ્વેતિકા (ધોળીદરો) કુશ, દર્ભ, પર્વકા, અર્જુન સુરભિ, કુરુવિદ વિગેરે ઘાસ કહેવાય છે. તથા તાડ તમાલ, તક્કલી શાલ સરલા કેતકી-કેલ, કંદલી, વિગેરે વલય કહેવાય, તાંદલજો ધુયા રહ વસ્તુલ વદરક; માર્જાર, પાદિકા ચિહ્નિપાલકી વિગેરેને હરિત (ભાજીઓ) કહે છે, અને શાલી (ભાત), વ્રીહી (ડાંગેર) ઘડં, જવ કલમ, મમ્બર, તલ, મગ, અડદ, ચોલા, કુલથી, અલસી, કુસુંમ, કોદરા, કાંગ, વિગેરે, ઔષધિ કહેવાય છે. ઉદકાવક પનક શેવાલ કલંમબુકા, પાવક, કશેરુક (કસેરુ) ઉત્પલ (લાલ કમલ) પદ્મ, કુસુદ (પોયળી), નલીન, પુંડરીક વિગેરે છે. જલરુહ કહેવાય છે. અને શૂમિસ્ફોટ નામના, આય' કાય, કુહુણ ઉડુક, ઉદેહલીક, શલાકા, સર્પ હવ્ર વિગેરે કુહુણ કહેવાય છે.

આ પ્રત્યેક જીવવાલા ઇંડોના મુલ, સ્કંધ રુદ, છાલ, શાલ, પ્રવાલ વિગેરેમાં અસંખ્યતા પ્રત્યેક જીવો જાણવા, અને પાંદડા ફુલ એક જીવવાલા માનવાં. સાધારણ વનસ્પતિના પળ અનેક ભેદ છે, જેમ કે. લોહી. નિહુ, સ્તુભાગ્રિકા, અથ્થ કર્ણી સિંહ કર્ણી, ગુંગવેર (આદુ), માલુકા, મૂલા, કૃષ્ણરુદ, મુરણ, કાકોલી, શ્વીરકાકોલી વિગેરે છે. આ વધો વનસ્પતિના સંક્ષેપથી છ ભેદ છે, તે ભેદોને વતાવે છે.

અગ્ગવીયા મૂલવીયા, લંધવીયા ચેવ પોરવીયા ચ ચોયરુહા સમુચ્છિમ, સમાસઓ વળસઈજીવા ॥૧૩૦॥

તેમા કોરંટક વિગેરે અગ્રવીજવાળાં છે. કેલ વિગેરેને મૂલમા વીજ છે. નિહુ શહુક્તિ અર્ણીક (અરળી) વિગેરેને સ્કંધમા વીજ છે. અને શેરડી, વાસ, નેતર વિગેરેને પર્વમા વીજ છે, અને વીજથી ઉગે, તે ખાત વિગેરે જાણવા; અને સંમૂર્જનથી પશ્ચિની ઇંગાટક (શીંગોંડુ) પાઠ શેવલ, વિગેરે થાય છે. એ પ્રમાણે સમાસથી છ પ્રકારે વતાવ્યા પળ આ શિવાય નીજા નથી; એમ જાણવું. હવે પ્રત્યેક વનસ્પતિ કેવા લક્ષણવાળી હોયછે તે વતાવેછે.

જહ સગલસરિસવાળં, સિલેસમિસ્સાળ વત્તિયાવટ્ટી પત્તેચસરીરાળં તહ હુંતિ સરીરસંધાયા ॥ ૧૩૧ ॥

જેમ વધા સરાવોને રસ પેઠેવે છે. તેનાથી ધિશ્રીતોની વહેલી વર્તીમાં પ્રત્યેક પ્રદેશોમા ક્રમેકરીને સિદ્ધાર્થ (સરસવ) રથા છે, પળ એકવીજાને અટકીને રલા નથી. (દરેકની વચમા સહેજ અંતર રહે છે,) અને કદાચ ચૂળ થાય, ત્યારે અન્યોઅન્ય ભેલા થાય છે. માટે આલા ગ્રહણ કર્યાં છે; જેમ આ રહે છે, તે પ્રમાણે પ્રત્યેક વનસ્પતિના શરીરનો સમૂહ છે; અને જેમ સરસવો તે

પ્રમાણે વનસ્પતિમાં જીવો રહ્યા છે, જેમ રસથી મિશ્રીત થયેલા સરસવ છે, તેમ રાગ દ્વેષવદે એકઠા કરેલા કર્મ પુદ્ગલના લદયથી મિશ્રિત જીવો જાણવા; પાછલી અડધી ગાથાવદે વતાવેલ દૃષ્ટાત સાથે સરલાપણું ગ્રહણ કરવાથી વતાવ્યું છે, હવે આજ અર્થમાં વીજું દૃષ્ટાંત કહે છે,

જહ વા તિલસક્કુલિયા, વ્રહુણ્હિં તિલેહિં મેલિયા । સંતી પત્તેયસરીરાણં તહ હુતિ સરીરસંઘાયા ॥૧૩૨॥
જેમકે તિલ શણ્કુલિકા એટલે વધારે તલ નાંચીને યનાવેલી છે, તે પોલીમા તલ રહેલાં છે, તેવી રીતે પ્રત્યેક શરીરવાળાં વૃક્ષોના શરીર સમૂહ હોય છે; એમ જાણવું (આમા તલની રેવડીનું પણ દૃષ્ટાંત ચાલે) હવે પ્રત્યેક જીવોનું એક અધિષ્ઠિતપણું વતાવવા કહે છે.

નાણાવિહસંઠાણા દોસંતી ઇગજીવિયા પત્તા । ચંધાત્રિ ઇગજીવા તાલસરલનાલિણ્ણરોણં । ૧૩૩ ।

જુદા જુદા સંસ્થાન (આકાર) જેમા છે તે જુદા સંસ્થાનવાળા પાદડાં દેખાય છે તે એક જીવથી અધિષ્ઠિત જાણવા તથા તાલ સરલ નાલીયેરી વિમેરેના ડાઝા પણ જીવ અધિષ્ઠિત જાણવા, અહીંઆં અનેક જીવનું અધિષ્ઠિતપણું સંભવતુ નથી, વાકીના ભાગોમા અનેક જીવનું અધિષ્ઠિત પણ સામર્થ્યથી વતાવેલું જાણવું, હવે પ્રત્યેક તરુના જીવરાશીનું પરિમાણ વતાવવા કહે છે.

પત્તેયા પજ્જત્તા સેહીણ્ણ અસંચભાગમિત્તા તે । લોગાસંચપ્પજ્જત્તાગાણ સાહારણાણંતા ॥૧૩૪॥

પ્રત્યેક તરુ જીવો પર્યાપ્તા હોય, તે સંવર્તિત ચોંચુળો કરેલી લોકની શ્રેણીના અસંખ્યેય ભાગવર્તી આકાશ પ્રદેશની રાશી વરોવર જાણવા, અને તે વાદર તેજસ્માય પર્યાપ્તાના રાશીથી અસંખ્યાત ગુણા જાણવા, પણ જે અપર્યાપ્તા પ્રત્યેક વનસ્પતિ જીવ છે, તે

અસહ્યાત લોકના જેટલા પ્રદેશ થાય, તેટલા જાણ્યા, અને તે પળ વાદર અપર્યાપ્તા તેજસ્કાયના જીવ રાશીથી અસહ્યાત ગુણા છે. પણ મૂઢમ વનસ્પતિ પ્રત્યેક શરીર પર્યાપ્તા કે અપર્યાપ્તાજ નથી કારણ કે સાધારણ અનન્તા છે. છંદુ પૂર્વે વિશેષણ કહેલું છે, અને સાધારણ વનસ્પતિના જીવો મૂઢમ, વાદર, પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એમ, નાર ભેદે જુદા જુદા અવતે લોકોના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે, તેટલા જાણ્યા, આટલું તેમાં વિશેષ છે, કે સાધારણ વાદર પર્યાપ્તાથી વાદર અપર્યાપ્તા અસહ્યાતગુણા છે, અને વાદર અપર્યાપ્તાથી મૂઢમ અપર્યાપ્તા અસહ્યેય ગુણા છે, તેનાથી પણ મૂઢમ પર્યાપ્તા અસહ્યાત ગુણા છે. હવે આ વનસ્પતિના જીવોનું જીવત્વ જેઓ ડુંછતા નથી; તેમને જીવપણું વતાવવા નિયુક્તિકાર કહે છે.

एतर्हि सरीरेहिं, पञ्चकल ते परूविद्या जीवा । सेसा आणागिज्ज्ञा, चक्खुणा ज्ञे न दीसंति ॥ १३५ ॥

પૂર્વે વતાવેલા તરુ શરીરવડે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણવાળા વિષયો વડે સાક્ષાત્ વનસ્પતિ જીવો સાધ્યા છે, તેનું આ પ્રમાણે અનુમાન કરવું. (૧) આ શરીરો જીવવ્યાપાર વિના આવાં ન થાય. (૨) જીવશરીર દુક્ષો છે, કારણકે, અક્ષ (ઇન્દ્રિયો) થી જળાય છે. હાથ વિગેરેના સમૂહવાળા શરીરની માફક દૃષ્ટાત છે (૩) કદાચિત્ સચિત્તો પણ દુક્ષો છે, કારણકે તે જીવનું શરીર છે. હાથ વિગેરેના સમૂહનું દૃષ્ટાત છે. (૪) મદવિજ્ઞાન સુખ વિગેરેવાળા જ્ઞાહો છે, કારણકે તેમાં અવ્યક્ત ચેતન સમાયતું છે મૃતેલા વિગેરે પુરુષનું દૃષ્ટાત છે. તેજ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—

वृक्षादयोऽक्षायुपलब्धिभावात्पाण्यादिसंघातवदेह देहाः ॥

तद्वत्सजीवा अपि देहतायाः सुप्तादिवत् ज्ञानसुखादिमंतः ॥ १ ॥

વૃક્ષો વિગેરે ઇન્દ્રિયોની ઉપલબ્ધિના ભાવથી હાથ વિગેરેના સમુદ્ધવાળા જ શરીરની માફક દેહો છે તેની માફક તે દેહવાળા જીવો મૃતેલા વિગેરેની માફક જ્ઞાન સુખ વિગેરે વાળા છે. (ભાવાર્થ ઉપર આવી ગયો છે,) વાકીના સૂક્ષ્મ છે તે આંખોથી દેખાતા નથી તેથી જિનેશ્વરની આજ્ઞાએ પ્રમાણ કરવા અને ભગવાનનું વચન સત્ય તથા રાગદ્વેષ વિનાનું કહેલું હોવાથી આજ્ઞા પ્રમાણ છે. માટે તે માનવું જોઈએ હવે સાધારણનાં લક્ષણ કહે છે.

સાહારણમાહારો સાહારણ આણપાણગહણં ચ । સાહારણજીવાણં સાહારણલક્ષણં ઇયં ॥ ૧૩૬ ॥

એક શરીરમા સાથે રહીને આહાર વિગેરે જેઓ એક સાથે છે, તે સાધારણ વનસ્પતિ જીવો છે. અને તેજ અનન્તકાય જીવોનું સામાન્ય રીતે એક સાથે આહાર લેવો, તથા શ્વાસોશ્વાસ લેવાનું હોવાથી તે સાધારણનું લક્ષણ છે, એનો ભાવાર્થ આ છે કે એક જીવ આહાર લે, કે શ્વાસોશ્વાસ લે, ત્યારે વગા અનન્તા જીવો આહાર લે, તથા શ્વાસોશ્વાસ લે, હવે તેને વધારે શુલાસા સાથે કહે છે.

ઇગસ્સ ઓ જં ગહણં વહૂણ સાહારણાણ તે ચેવ । જં વહુયાણં ગહણં સમાસઓ તેપિ ઇગસ્સ ॥ ૧૩૭ ॥

એક જીવ જે શ્વાસોશ્વાસને યોગ્ય પુદ્ગલો લે, તે ઘણા સાધારણ જીવોને ઉપયોગમાં આવે; અને જે ઘણા જીવો લે, તે એકને પણ તેજ કામ લાગે છે: હવે જે વીજોથી ઊગે છે: તે વનસ્પતિ કેવી રીતે પ્રકટ થાય છે, તે વતાવે છે.

જોણિઠ્ઠમુણ વીણ જીવો, વક્કમહ સો વ અન્નો વા । જોડિવિય મૂલે જીવો, સો ધ્વિય પત્તે પઠમયાણ ॥ ૧૩૮ ॥

અહીં ભૂત શબ્દ છે, તે અવસ્થા વતાવે છે, યોનિ અવસ્થાવાલા વીજમાં યોનિનું પરિણામ ન છોડે ત્યાંમુધી વીજરૂપે છે. ફારણકે, વીજની વે અવસ્થા છે. યોનિ અવસ્થા અને અયોનિ અવસ્થા, જ્યારે વીજો યોનિ અવસ્થાને ન છોડે, ઘટલે એક જીવે વીજને છોડ્યું નથી ત્યાંમુધી યોનિવાલું છે, અહીં યોનિનો એવો અર્થ છે કે તેમાં જીવને ઉત્પત્તિનું સ્થાન નાશ પામ્યું નથી, તેવી યોનિવાલા વીજમાં જીવ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. હવે તે વીજમાં પૂર્વના વીજનો જીવ, અથવા અન્ય નવો જીવ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, એનો ભાવાર્થ એ છે, કે જીવે જ્યારે આયુષ્યના ક્ષયથી વીજનો ત્યાગ કર્યો, ત્યારે અને જ્યારે તે વીજનો પૃથિવી પાળી વિગેરેનો સંયોગ થયો. ત્યારે કોડવસ્ત્ર તે પૂર્વનો જીવ ત્યા આગીને પરિણમે છે, કોડવસ્ત્ર વીજો પણ આવે છે, અને જે મૂલપણે જીવ પરિણમે, તેજ પ્રથમ પત્રપણે પણ પરિણમે છે, એક જીવ મૂલ પત્રને કરનાર છે, અને પહેલું પાદડું જે છે તે આ વીજનો ‘સ-મૂચ્છન’ અવસ્થા છે, તે શૂ, જલ, કાલ, ની અપેક્ષાએ કહેવાય છે. આ નિયમથી વતાવેલ છે. પણ વાકીના કિશલય વિગેરે મૂલ જવ પરીણામથી પ્રગટ થયેલા નથી, એમ વતાવેલું જાણવું, તેથીજ કહેલું છે કે:—

“સર્વોડિવિ કિસલઓં ચલુ ડગમમાણો અણન્તઓ મણિઓ”

સર્વે કુંપલો ઉત્પન્ન થતી વસ્તુ અનન્તકાય છે, હવે વીજા સાધારણના લક્ષણ કહે છે.

ચક્ષ્માં મજ્જમાણસ્સ, ગંઠો ચૂપણઘણો મવે । પુઢવિસરિસમેણ, અણંતજીવં વિયાણાહિ ॥ ૧૩૧ ॥

જે મૂલ, કંદ, છાલ, પત્ર પુષ્પ, ફલ વિગેરેને ભાગેલાં ચક્રાકાર સમંદ્રેદ (મગ) થાય છે. તથા જેને ગાઠ, પર્વ અથવા મંગ

સ્થાન રજથી વ્યાપ્ત છે, અથવા જે વનસ્પતિ ભેદાતાં પૃથિવી સરસા ભેદવડે કેદારના ઉપર સૂકી તરીની માફક પુટભેદે ભેદાય છે. તેને અનંતકાય જાણો; હવે વીજા લક્ષણો કહે છે.

ગૂઢસિરાગં પત્તં સચ્છીરં જં ચ હોઙ્ નિચ્છીરં । જ પુણ પણટ્ઠસંધિય અણંતજીવં વિયાણાહિ ॥ ૧૪૦ ॥
જેને ગૂઢ સીરવાઙ્ તથા સ્વીરવાઙ્ પાંડડા હોય અને સ્વીર ન પણ હોય, તથા જેનો સાધા ન દેખાતા હોય તે અનંતકાય જાણવા. એ પ્રમાણે સાધારણ જીવોને લક્ષણથી વતાવી હવે અનંતકાય વનસ્પતિના નામો વતાવે છે.

સેવાલકત્થમાણિયઅવણ્ પણણ્ ય કિંનણ્ ય હંદે । એણ્ અણંતજીવા મ્મણિયા અણે અણેગવિહા ॥૧૪૧॥

સેવાલ, કત્થ માણિક અવક, પન્નક, કિણ્વ હઠ, વિગેરે અનંત જો અનેક પ્રકારના કહેલા છે. એમ વીજા પણ જાણવા, હવે પ્રત્યેક શરીરવાઙ્નાના એક વિગેરે જીવનુ ગ્રહણ કરેલું શરીર વતાવવા કહે છે.

એગસસ દુણહ તિણહ વ સંખિજાણ વ તહા અસંખાણં પત્તેયસરીરાણં, દીસંતિ સરીરસંયાયા ॥ ૧૪૨ ॥

એક જીવે ગ્રહણ કરેલું, શરીરતાડ, સરલ, નાઢીયેર વિગેરેના સ્પર્શ છે તથા તે ચક્ષુથી ગ્રહણ કરાય છે તથા ત્રિસ (તન્તુ) મૃણાલ, કર્ણિકા, કુણક, કટાહનુ એક જીવનું ગ્રહણપણું છે, અને તે ચક્ષુથી દેખાય છે. અને જે ત્રણ, સંખ્યેય, અસંખ્યેય, જીવોનું ગ્રહણ કરેલું પણ (શરીર) ચક્ષુથી દેખાતું જાણવું. પ્રશ્ન—ત્યારે અનંતકાયનું તે પ્રમાણ છે કે કેમ? ઉત્તર તેમ નથી તે વતાવે છે,

इदंस्स दुण्ह तिण्ह व संखिज्जाण व न पासिउं सक्का । दीसंति सरीराडं, निओयजीवणऽणंताणं ॥१४३॥

एक विगरेथी लइने छेयटे असंख्यात संख्याना अनंत तरु जीवोना जुदा गरीरो देखाता नथी. कारण के तेनो अपाव छे. एक विगरे जीने ग्रहण करेलुं अनंत गीमो मुनीनु गरीर जुहुं नथी कारण के अनंता जीवोलुं पिंडरूपे एकरुज गरीर छे.

प्रश्न-त्यारे ने केनी रीने जीवोने गरीरयाला जाणवा ? ते बतावे छे.

उत्तर-वादरनिगोद जे अनंत जीवो छे तेमनां गरीरो देखाय छे, पण मूक्षम निगोदना गरीरो देखाता नथी. कारण के अनन्त जीवोना समूहपणे गरीरो छतां ते अति मूक्षम छे, अने निगोद छे तेनियम'गी अनन्त जीवोना समूह होय छे- कहुं छे के:—
गोला च असंखेज्जा, हुंति णिओआ असंखया गोले । एक्केको य निओए, अणंतजीवो सुणेयठवो ॥ १ ॥

असंख्याना निगोदना गोला छे, एक्केरु गोळामा अमंख्यात निगोद छे. अने एक्केरु निगोदमा अनंता जीवो छे ए प्रमाणे वनस्पतिना वृक्षादि प्रत्येक विगरे भेदोथी तथा वर्ण, गंध, रस, स्पर्शना भेदथी हजारोनी संख्यामा भेद अने योनि विगरे भेदो लाखो-नी संख्यामा छे; अने वनस्पतिनी संख्या योनि छे ते सन्नित अचित्त अने पित्र एम त्रण भेदो छे तथा गीत, उष्ण, मिश्र एवा त्रण भेद छे एप्रमाणे गणता प्रत्येक तरुओनी योनीना दश लाख भेद छे, अने साधारण वनस्पतिना चौद लाख भेद छे अने वनेनी कुल कोटी २५ करोड लाख जाणवी; विधान द्वार कहुं हवे परीमाण द्वार कहुं छे; तेमा प्रथम मूक्षम अनंत जीवोलुं परिमाण बतावे छे, प्रत्येण व कुडवेण व जह कोइ रिणिज्ज सबधन्नाइं । एवं मविज्जमाणा, हवंति लोया अणंता उ ॥१४४॥

પ્રસ્થ (માપ) અથવા કુડવ વિગેરેના માપથી કોઈ વધા ધાન્યને માપે, અને વીંજી જગાએ નાંખે એ પ્રમાણે કોઈ સાધારણ વનસ્પતિના જીવોને લોક રૂપ કુડવે કરીને માપે વીંજે નાંખે તો માપતાં અનતા લોકો ભરાઈ જાય હવે વાદર નિગોદનુ પરિમાણ વતાવે છે.

જે વાયરપજ્જતા પયરસ્સ અસંખભગમિત્તા તે । સેસા અસંખલોયા, તિન્નિવિ સાહારણાનંતા ॥૧૪૫॥
જે પર્યાસા નાદર નિગોદ છે, તે સંવર્તિત ચોલડા કરેલા વધા લોકના પ્રતરના અસંખ્યેય ભાગવર્તિ પ્રદેશ રાશી પરિમાણ જાણવા; વઙ્ગી તે પ્રત્યેક જરીર વાદર વનસ્પતિ પર્યાસા જીવોથી અસંખ્યાત ગુણા છે. વાકીની ત્રણે રાશી પ્રત્યેક અસંખ્યેય લોક આકાશ પ્રદેશ પરિમાણવાળા છે, હવે તે ત્રણ રાશી વતાવે છે? અપર્યાસા વાદર નિગોદ ૨ અપર્યાંત સૂક્ષ્મ નિગોદ ૩ પર્યાંત સૂક્ષ્મ નિગોદ એ ત્રણે ક્રમથી સંખ્યામાંવહુતર (એક એકથી અધિક) જાણવા, પણ સાધારણ જીવો સંખ્યામા તેનાથી અનંત ગુણા છે. આ, જીવનું પરિમાણ છે; પણ પૂર્વે ચાર રાશી કહી તે જીવનું નહીં પણ નિગોદનુ પરિમાણ જાણું; હવે પરિમાણદ્વાર કહ્યા પછી ઉપભોગદ્વાર કહે છે. આહરે ઉત્તરગરણે, સ્વયણાસણ જાણ જુગાકરણે ચ । આવરણ પહરણેસુ અ સ્તથ્થિવિહાણેસુ અ ગ્રહસું ॥૧૪૬॥

ફલ, પાન, કુંપલ, મૂલ, કદ, છાલ, વિગેરે સ્વચ્છ છે અને, પંલો, કઢાં (ચુડીઓ) કવલક અર્ગલ વિગેરે ઉપકરણો વને છે તથા ચાટલો પાટીયું મુવા માટે છે. તથા આસંદક (માંચી) છે તથા પાલસી વિગેરે યાન છે; તથા ગાડીના ધુસરાં, પાટીઆના ઢાકણ અને લાકડી મુસઝી (ધોકો,) વિગેરે હથીયાર છે; તથા તેનાં ઘણાં પ્રકારના શસ્ત્રો છે; તેના શર, દાતરડા, તલવાર, છરી,

વિગેરે ગંડ (હાથો?) ઉપયોગી પળે છે. તથા વીજો પણ પરિભોગ વિધિ છે તે વતાવે છે.

આઠજ કટકર્મ્મે ગંધંગે વતથ મહ્ત જોએ ચ । જ્ઞાવળવિયાવળેસુ અ તિહ્ત્રિહિહાળે અ ડજોએ ॥૧૪૭॥

પટ્ટહ (હોલ) ખેરી વંશ રીળા ફહ્તરી વિગેરે વાગીંત્રો છે તથા પ્રતિળા (પુતલીઓ) થાંખલા, વારળા, તેની શાલા વિગેરે કાપ્ત કર્મ છે તથા વાલક (વાલાકુચી) પ્રિયગુ (રાયળ) પાદડા દમનકુ રુંદ નોશીર દેવદાક વિગેરે ગુગંધીનાં અંગ છે. તથા જ્ઞાડની છાલના રૂપડા, તથા રુના વસો છે. તથા નવ માલીકા વકુલ વંપક પુત્રાગ અશોક, માલતિ, વિવક્તિલ વિગેરેની માલાઓ વને છે; તથા લાકડા વાલવા, તે વલતળ છે. તથા ઠંડ દૂર રુચા તાપ કરાવો તે છે. તલ; અલસી, સર્મય, ડંગુદી, ડ્યોતીપપતી કરંજ વિગેરેના તેલ છે. તથા દીવડ, વાસ, ચૂડા, (મોયા) લાકડાની મસાલ વિગેરેથી ડ્યોત (પ્રકાશ) કરાવ છે. આ વચા જ્ઞાર્યોળા વનસ્પતિકાયનો ઉપભોગ થાય છે, આ વતાવીને હવે ઉપસહાર કરે છે

एष्टहिं कारणेहिं हिंसंति वणस्सईं बहू जीवं । सायं गवेसमाणा परस्स दुक्खं उदोरंति ॥૧૪૮॥

ઉપરની વે ગાથામાં વતાવેલા કારણોથી જ્ઞાતા મુખને વાંછેનારા મનુષ્યો પ્રત્યેક તથા સાધારણવનસ્પતિકાગના વળા જીવોનો સમાર મ કરીને વનસ્પતિ વિગેરે પેકેન્દ્રિયાદિ જીવોને દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે; હવે જ્ઞત વતાવે છે દ્રવ્ય અને ધાય પમ વે ખેદે છે; અને દ્રવ્ય જ્ઞત છે તે પણ વિભાગ તથા સમાસ પમ વે ખેદે છે; તેમા, સમાસ જ્ઞત વતાવે છે.

कप्पणिकुहाणिअसियगदत्तियकुद्दालवासि परसू अ । सत्थं वणस्सईए, हत्था पाथा मुहं अग्गी ॥૧૪૯॥

જેનાથી હેદાય, તે કલ્પની (ક્તરણી), કોહાડી; અસિયગ (દાતરહ) દાત્રિકા (નાનુ દાતરહું) કોદાડી, વાંસલો, પરથુ પરથી
 એ વનસ્પતિ હેદવાનાં શસ્ત્રો છે, અને હાથ પગ વિગેરે તથા અગ્નિ એ સામાન્ય છે. હવે વિભાગ શસ્ત્રો કહે છે.

કિંચી સકાયસત્થં કિંચી પરકાય તદુભયં કિંચિ । એયં તુ દ્વસત્થં ભાત્રે ચ અસંજમો સત્થં ॥૧૫૦॥
 લાકડી વિગેરે કોઈ સ્વકાય દ્રવ્ય શસ્ત્ર છે. પાપાણ અગ્નિ વિગેરે કોઈ પરકાય શસ્ત્ર છે તથા દાતરડી કોહાડો વિગેરે જે હાથ-
 વાળા તે ઉપયોગ શસ્ત્ર છે. આ દ્રવ્ય શસ્ત્ર જાણવા અને મન વચન કાયાથી સ્વરાવ વર્તન અસંયમરૂપ ભાવશસ્ત્ર છે.

હવે આ વધી નિયુક્તિનો અર્થ સમાપ્ત કરવા કહે છે.
 સેસાંદં દારાંદં તાંદં જાંદં હવંતિ પુઢવોએ । એવં વણસ્સંદેએ નિઝ્જુત્તી કિત્તિયા એસા ॥૧૫૧॥

હવે જે દ્વારો કહેવાં વાકી રહ્યાં તે વધા પૃથિવીકાયમાં કહેલા છે, તે જાણી લેવાં, તેથી દ્વારોના કહેવાથી વનસ્પતિકાયમાં
 નિયુક્તિઓ વતાવેલી જાણવી.

હવે મૂત્ર અનુગમમાં અસ્થલિત વિગેરે ગુણોવાલુ મૂત્ર મળવું (ઉચ્ચારણ કરવું) જોઈએ તે કહે છે.
 તં જો કરિસ્સામિ સમુઢાએ, મત્તા મદ્દમં, અભયં વિદિત્તા, તં જ્ઞે જ્ઞો કરએ, એસોવરએ, એત્થોવરએ,

એસ અણગારેત્તિ પવુચ્ચંદં (સૂ. ૩૯)

આ સૂત્રનો ૩૮મા મૂત્ર સાથે તથા પહેલા વિગેરે સૂત્રો સાથે પ્રથમ ક્ષ્યા મુત્રમ સમય કહેવો, પૂર્વે કહ્યું કે જાતા (મુલ)ના વા-
છકો વનસ્પતિ જતુને નિશ્ચયે દુઃરા ઉત્પન્ન કરે છે. તેથી તેનું મૂલજ (કર્મયંત્ર પળે થડને) દુઃસ્રથી ગદ્ગદ વ્યા સંસારસાગરમા જી-
વોને ખમાડે છે, એવું કહ્યું ફલ જાણનારો વયા વનસ્પતિકાયના જીવોને દુઃસ્વ દેવાની રીતીથી સર્પા નિવૃત્ત (દૂર) થયાહુ
આત્મામા ડુન્હે છે. તે વતાવે છે. વનસ્પતિકાયને થતી યીડાને જાળીને હુ હવેથી દુઃસ્વ નહીં દડ, અથવા તે વનસ્પતિ દુઃસ્વ દેવાના
કારણ રૂપ જે છેદન ખેદન છે, તેને મન, વચન, કાયાથી નહીં કરુ, ન કરાવું, કરનારને ખલો ન જાળીજ હવે કેવી રીતે કરીશ,
તે વતાવે છે.

સર્વજ્ઞો વતાવેલા માર્ગને અનુસરીને સમ્યગ્ દિક્ષાના માર્ગને સ્વીકારીને વયા પાપના આરબોનો ત્યાગ કરતો થતો, વનસ્પતિને
દુઃસ્વ થાય, તેમાં આરબ નહીં રનીજ. આર્થી સંયમ ક્રિયા વતાની, ઇથી ઇમ મૂત્રવ્યું કે ઇફલી ક્રિયાથીજ મોક્ષ થાય. ઇમ નહી
પણ જ્ઞાને જાણવું, તથા ક્રિયા તે પ્રમાણે કરવી, ઇ વે પ્રકારે મોક્ષ મળે છે; કહ્યું છે કે—

નાણં કિરિયારહિયં, કિરિયામેતં ચ દોઽવિણ્ગતા । ન સમસ્થા દાણં જે જમ્મમરણદુઃસ્વદાહાઈ ॥ ૧ ॥

ક્રિયા રહિત ઇફરું જ્ઞાન, અથવા જ્ઞાન રહિત ઇફલી ક્રિયા, ઇ વચે ઇફલા ઇંગ તો જન્મપરણના દુઃસ્વોને છેદવા (મોક્ષ આ-
પા) સમર્થ નથી. (પણ વન્ને સાથે મળે તાજ મોક્ષ મળે છે.)

જેથી મોક્ષ મેલવવામા વિગિઠ કારણભૂત જ્ઞાનજ વતાવયા કહે છે. જીવોને યથાયોગ્ય માની (જાણી થું કરે) તે કહે છે.

બુદ્ધિમાન તે ઉપદેશને યોગ્ય છે તેવા શિષ્યને ગુરુ કહે છે કે હે બુદ્ધિમાન સુશિષ્ય, દિક્ષા લઈને જીવાદિ પદાર્થોને જાણીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે તે પ્રમાણે તું પણ જ્ઞાન મળીને ચારિત્ર પાળીને મોક્ષ મેલવ, કારણ કે સમ્યક્જ્ઞાન પૂર્વક કરેલી ક્રિયા સફળ (મોક્ષ) આપનારી છે. ફરી અહીં કહે છે જેમા જીવોને અમય (મય વિનાનું) પદ છે. તે અમયરૂપ સંયમ સત્તર મેદવાલો છે. તે સર્વ મૂતની રક્ષા કરનાર સસારસાગરથી તારનાર નિર્વાહક જાણીને (દરેક પુરુષે) વનસ્પતિના આરંભથી નિવૃત્તિ લેવી (દૂર રહેવું) જોઈએ તેજ હવે વિવરીને વતાવે છે.

જે પરામર્થ તત્ત્વને જાણનાર છે, તેણે વનસ્પતિના આરંભને કડવા ફળ આપનારો જાણીને ન કરવો, કારણ કે જે આરંભ ન કરે, તેનેજ 'પ્રતિવશિષ્ટ ઇષ્ટ ફલ' (મોક્ષ)ની પ્રાપ્તિ છે પણ જે વિના વિચારે મૂઢ થઈ અંધ વનીને વર્તે, તેને મોક્ષ પ્રાપ્તિ નથી, કારણકે ફલેલા સર્વોત્તમ સ્થાને પહોંચવામા પ્રવર્તેલો અંધો જે ક્રિયા કરે, તે ક્રિયા તેના અંધવળાથી વિઘ્નરૂપ (ઢલટે રસ્તે દોરે) છે, એમ માનવું તેવીરીતે એકલુ જ્ઞાન પણ ક્રિયા વિના મોક્ષ ન આપે. જેમકે એક ઘરમાં આગ લાગી, ત્યારે એક પગુ દેખાવા છતાં પાંગલા પળાને લીધે નીકળવાની ઇચ્છા છતાં નીકળી ન શક્યો, તેજ પ્રમાણે મુનિઓએ સમજવું કે આ પ્રમાણે વોધ પામીને તેમણે આરંભ નો ત્યાગ કરવો, એ પ્રમાણે જે સમ્યક્જ્ઞાનપૂર્વક જે નિવૃત્તિ ચારિત્ર અનુષ્ઠાન કરે તેજ સમસ્ત આરંભથી નિવૃત્ત થયેલ છે, એમ વતાવે છે. "તેજ વનસ્પતિ સંવધી મુક્ત થયેલા છે જેઓ પૂર્વે વરાવર જાણી આરંભ ન કરે," હવે તે આ પ્રમાણે નિવૃત્તિ લેનાર સાધુઓ શાસ્ત્ર્યાદિમા પણ છે કે નહીં? કે અહિં જીન શાસનમાજ છે? તે શિષ્યના પ્રશ્નમા ઉત્તર કહે છે.

આ જિનેશ્વરના મતમાંજ પરમાર્થથી છે; પણ વીજે તેંદુ જીવદયાનું સ્વરૂપ વતાવ્યું નથી, કારણ કે જેમી પ્રતિજ્ઞા છે તેંદુ નિર્વૃત્ત અનુષ્ઠાન કરવાથી નિવૃત્તિ માર્ગ સામન પદચાલા ગણાય, પણ વોલે તેંદુ ન પાલે, તો શામ્યાદિ સાધુ ન ગણાય તેથી જૈન મતને અનુસરનારાજ અનગાર (સાધુ) કહેવાય, તે વતાવે છે, કે પૂર્વે કહેઠા મૂર્ત્યાર્થ પ્રમાણે ચાલનારો તથા ઘર વિનાનો ઉત્કૃષ્ટગ્રી અનગાર કહેવાય છે. જ્ઞા માટે ઉત્કૃષ્ટગ્રી ? ને વતાવે છે. જે અનગાર, નામને યોગ્ય કારણભૂત ગુણોના સમૂહને આદરે છે, તે ઉત્કૃષ્ટગ્રી છે. અને 'ઇતિ' શબ્દ મૂલમાં છે, તે સાધુ કહેવાય, આ વાતને પૂરી કરે છે, પૃથલે એમ સમજવું કે. "જીવ રક્ષા" અનગારનું લક્ષણ છે. પણ વીજુ નથી, પણ જેઓ આ પરમાર્થ સાચક અનગાર ગુણોને ઓડીને શબ્દાદિ (સારા ગાયન વિગેરે) ડચ્છીને તેમાં પ્રવર્તે છે, અને વનસ્પતિ જીવોની અપેક્ષા (રક્ષા કરવી) ને વિસરે છે, તેને સાધુ નથી; આ મધુર શબ્દવાચાં ગાત્રીઓ વનસ્પતિના વને છે. તેથી તેંદુ દુઃખ વિસારીને પોતાને કૃત્રિમ આનંદ લેનારા રાગ દ્વેશરૂપ વિષય વિગના નશાથી વેરાયલા ચપલ લોચન વાલા (રસિક જીવો) નરનાદિ ચાર ગતિમા ભ્રમણ કરનારા જીવો જાણયા, જેને તે નરક વિગેરેમાં ભ્રમણ કરવું હોય તેજ શબ્દ (મધુર ગાયન) વિગેરેના રસીઆ વને છે. આ અર્થને પ્રસિદ્ધિ માટે પૂર્વે તહેલાં અને પછીના લક્ષણવાલા નીજાં અગારણ ફલનો નિશ્ચય થવા માટે મૂન કહે છે.

જે ગુણે સે આવટે, જે આવટે સે ગુણે (સૂ૦ ૪૦)

જે શબ્દાદિ ગુણ (રસ) તે આવર્તે છે જેમાં જીવો પરિભ્રમણ કરે છે. ને સંસાર પોતે આવર્તે છે. અહીં મુખ્ય કારણનેજ

કાર્ય પ્રમાણે કહું છે, જેમકે ‘નહ્લ’ (ગંદુ) પાળી પગનો રોમ છે તેમ ગાયન વિગેરેનો રસ તે સંસારનું કારણ હોવાથી તે સંસાર છે; સૂત્રમાં એક વચન હોવાથી એમ સૂચવ્યું કે જે પુરુષ ગાયન વાજીંત્ર વિગેરેનો રસીઓ થાય, તે આવર્તમાં પડે છે, અને જે આવર્તે (સસાર) માં પડે છે, તે શબ્દાદિનો રસીયો થાય છે, અહીં ઉદ્યત ચતુ (વાચાલ) પૂછે છે કે પ્રયોગ આમ કરવો, કે જે ગુણમાં વર્તે તે આ વર્તમા વર્તે પણ જે આવર્તમાં વર્તે તે ગુણમાં વર્તેજ એવો કાંઈ નિયમ નથી, કારણ કે સાધુઓ આવર્તમાં છે, પણ ગુણોમાં નથી, તેનું કેમ? આચાર્ય કહે છે તમારુ કહેવું સત્ય છે. આવર્તમાં યતિ (સાધુઓ) રહે છે પણ તેઓ ગુણો(ગાયન) માં પ્રવર્તતા નથી, પણ રાગ દ્વેષ પૂર્વક ગુણોમાં જે વર્તે, તે અહીં લેવા; અને સાધુઓને તેનો અભાવ હોવાથી ન હોય અને તેમને સંસારરૂપ આવર્તે દુઃખ ન હોય, પણ સામાન્યથી સસારમાં પડવું, અને સામાન્ય શબ્દો વિગેરે ગુણો પ્રાપ્ત થવા સંભવે છે. તેથી ઉપલબ્ધિનો નિષેધ નથી પણ અહીં રાગદ્વેષના પરિણામવાળો જે ગુણ (રસ) હોય તેનો સાધુને નિષેધ છે, તેમજ કહું છે.

“કળસોસ્વેહિં સદેહિં પેમ્મં નાભિનિવેસણ” (વિગેરે સૂત્ર છે.)

કાનને સુખ આપનાર શબ્દોમાં (સાધુ) પ્રેમ ન કરે વિગેરે તથા.

ન શક્યં રૂપમદ્રષ્ટું, ચક્ષુર્ગોચરમાગતમ્ । રાગદ્વેષો તુ યૌ તત્ર. તૌ બુધાઃ પરિવર્જયેત્ ॥ ૧ ॥

ચક્ષુ આગલ આવેલું રૂપ ન જોવાય એ શક્ય નથી પણ પંડિત પુરુષે ત્યાં જે રાગ દ્વેષ થાય તે ત્યજવા જોઈએ ગુણોનું વધારે વનસ્પતિથી કેવીરીતે છે તે વતાવે છે. વેણુ, વીણા, પટહ, મુકુંદ, વિગેરે જે જે વાજીંત્રો છે તે વધાની વનસ્પતિથી ઉત્પત્તિ પળું

છે તેનાથી મનોહરે શબ્દ નીકળે છે તેથી વનસ્પતિનું પ્રધાનપણું તેમાં વતાવ્યું છે વીજી રીતે વિચારીએ તો તત્ત્વી ચર્મ પાળી વિગેરેના સંયોગથી પણ શબ્દ ઉત્પન્ન થાય છે અને રૂપમાં લાકડાની 'પૂત્તીઓ, વેદિકા, સ્તંભ' વિગેરેમાં પણ રમણીયપણું આંખને છે. અને ગંધમા કપુર પાટલા લવલી લવિગ, કેતકી સરસ ચંદન, અગુરુ, કરુકોલ કાફલા ફઝ જાતિ ફઝ, પત્રિકા, કે-સરા, માંસી, છાલ, પત્ર વિગેરેની સુગંધી ઇન્દ્રિયોને આનંદ આપનાર થાય છે અને વિસ મૃણાલ, મૂલ, કંદ, પુષ્પ, ફઝ, પત્ર, કંદક, મજરી, છાલ, અંકુર, કુંપલ, અરવિદ (કમલ), ના કેસરા વિગેરેનો રસ જીભ ઇન્દ્રિયને વહુ આનંદ આપે છે તે રસો ઘણી જાતના (દાડમના સરવત્ર વિગેરે પ્રત્યક્ષ) છે. તથા પત્રિની પત્ર, કમલનું દલ, મૃણાલ, વલ્કલ દુકુલ; શાટક, (સાડી) ઓશીકાં તલાઈના ઓછાડ વિગેરે કોમલ હોય તે શરીરને સ્પર્શમાં સુખ આપે છે. એ પ્રમાણે ઉપર કહેલી વનસ્પતિથી વનેલી વસ્તુના શબ્દાદિ ગુણોમા જે વર્તે તે સંસારમાં ભમે અને જે આવર્તમા વર્તે તે રાગદ્વેષપણે વર્તવાથી ગુણોમા વર્તે છે. એ જાણવું તે આવર્તનામ સ્થાપના વિગેરેથી ચારભેદવાળો છે નામસ્થાપના સુગમ છે. દ્રવ્યાવર્ત તે (૧) સ્વામિત્વ (૨) કરણ (૩) અધિકરણ એ ત્રણમા યથા સંભવ યોજવો, નદી વિગેરેના સ્વામીપણામાં કોઈ જગ્યાળ જલનું પરિભ્રમણ (ગોલાકારે ફરવું) થાય તે દ્રવ્યાવર્ત, જાણવું, અથવા હંસ કારડ ચક્રવાક વિગેરે પક્ષી આકાશમા ક્રીડા કરતા ચક્રાકારે ફરે તે વન્ને સ્વામિત્વમા દ્રવ્યોનુ આવર્ત જાણવું, હવ કરણ આશ્રયી કહે છે. તે ભમતાજ જલવહે જે તુળ કલિચ વિગેરે ભમે તે દ્રવ્યાવર્ત જાણવું. તથા તરવું સીંછું, લોહું ચાંદી, સોનું, ગાલતાં ગાલવાના વાસણમાં ગોલાકારે ભમે, તે કરણ, દ્રવ્યાવર્ત જાણવું' અધિકરણની વિવશમા એક જલ દ્રવ્યમાં આવર્ત છે. અને ચાંદી થવું સોનું, રેતિકા. તરવું. સીંછું એકઠા કરતાં ઘણા દ્રવ્યોમાં આવર્ત છે. ભાવઆવર્ત નામને એક ભાવથી વીજા ભાવમાં આવર્ત થવું

અથવા ઔદયિકભાવના ઉદયથી નરકાદિ ચાર ગતિમાં જીવ ભમે છે તે જાણવું ઉપર કહેલા વધા આવર્તમાં ફક્ત ભાવ આવર્તથી પ્રયોજન છે. વીજાથી નથી, હવે એ શબ્દાદિ ગુણો સંસારના આવર્તમાં કારણભૂત છે, અને વનસ્પતિથી કારણ મુલ્યપણે વનેલાં છે, તે કેમ ? કોઈ અમુક નિયત દિશાના ભાગમા વર્તે છે કે વધી દિશામાં વર્તે છે ? તે કહે છે.

ઉડ્ડું અહં તિરિયં પાઈનં પાસમાણે રૂવાઈ પાસતિ, સુણમાણે સદાઈ સુણેતિ ઉડ્ડું અહં પાઈનં મુચ્ચમાણે રૂવેસુ મુચ્છતિ સદેસુ આવિ (સૂ. ૪૧)

કહેનારની દિશાને અગીકાર કરવાથી ઉંચી દિશામા રહેલા રૂપ ગુણો ને મહેલોના મથાળામાં તથા હવેલીઓ (સારી જોડને) ઉંચે (દરેક જન જુએ છે; તથા પહાડના શિખરે ચડેલો અથવા મહેલ ઉપર ચડેલો નાંચે રહેલાં રૂપો (વસ્તુઓ) જુએ છે, અહીં અધઃ શબ્દથી નીચેની દિશા જાણવી અને ઘરની भीतो વગેરેમાં રહેલાં રૂપો તિર્યક્ શબ્દથી ચાર દિશા તથા ચાર સુણા લેવાં તે આ પ્રમાણે પૂર્વ વિગેરે દિશામા દેખાતો ચક્ષુના જ્ઞાનમાં પરિણત થઈને ચક્ષુમા આવીને રહેલાં પોતે દેખે છે; (પ્રથમ આંખમાં પ્રતિબિંબ પડે, ત્યાર પછી વસ્તુનો નિશ્ચય થાય છે) તથા ઉપર કહેલી દિશાઓમા સાંખલતો સાંખલે છે, અર્થાત્ કાન દડને લક્ષ્ય આપેતો જ વ-રોવર સમજાઈને સમજાય છે; અહીં ઉપલબ્ધિથી જ્ઞાન માત્ર લીધું. પણ સાંખલવાથી જ સંસાર ભ્રમણ નથી, પણ કદા-ચિત્ રૂપ વિગેરેમાં મૂર્છા કરે તો એને કર્મ વંધ છે. એવું વતાવે છે, ઉર્ધ્વ (ઉંચી) વિગેરે દિશાઓમાં રૂપ દેખી રાગના પરિણામ કરે, તથા તે પ્રમાણે શબ્દોમાં તથા ગંધ રસ સ્પર્શમાં રાગના પરિણામ કરે તો, તેને વંધ થાય છે. સૂત્રમાં ફરી ઉર્ધ્વ લેવાનું એ કારણ છે

કે, ત્યાં સાહં રૂપ દેવીને રાગી વને છે. અને રૂપ લેવાથી ત્રીજા પળ વિપયોનો સમાવેશ થાય છે. કારણ કે દુઃખના ગ્રહણથી તેની જાતીના વશાળ લેવાય છે. અથવા પહેલો તથા છેલ્લો, લેવાથી વચમાંના આત્મા જાય પણ જાણતું. એ પ્રમાણે વિપય લોકને ત્રતાત્રી વિવક્ષિત રહે છે

एस् लोए वियाहिण्, एत्थ अगुत्ते अणाणाए (सू. ४२)

આ-રૂપ રસ, ગંધ, સ્પર્શ શબ્દ, વિપય નામનો લોક રજો લેનાથી અલોકાય તે લોક. આ વસ્તુતઃ શબ્દાદિ ગુણ લોકમાં જે પુરુષ મન, વચન, કાયાથી અગુપ્ત હોય અથવા મનથીદ્વેષી થાય, અથવા વાત્તાપદે શબ્દાદિની પ્રાર્થના કરે અથવા કાય વહે શબ્દાદિના વિપય ભોગમાં જાય. એ પ્રમાણે જે અગુપ્ત હોય તે ભગવાનની આજ્ઞામાં વર્તેલો નથી. એ પ્રમાણે ગુણ શું કરે ! તે રહે છે.

पुणो पुणो गुणासाए, वंकसमायारे (सू. ४३)

જે અનેક વાર શબ્દાદિ ગુણનો રાગી પન્નો હોય, તે પોતાના આત્માને શબ્દાદિ વિપયની શુદ્ધિથી દૂર કરવાને સમર્થ થતો નથી, અને પાછો ન ફરવાથી ફરી ફરી ગુણનો સ્વાદ વને છે. નિરતર ક્રિયા કરીને રસોનો સ્વાદ લે છે; અને તે જેવો થાય તેવો વતાવે છે. આ “વક્ર” તે અસંયમ છે, તેજ નરકાદિ ગતિમાં લડ જાય છે. અને દુઃખના આચરણને કરનારો જે છે, તે વક્ર સમાચારવાલો (સંયમ રહિત) અવશ્યજ શબ્દાદિ વિપયોનો રસિક વને છે. અને જીવોને દુઃખ દેનાર હોવાથી તે વક્ર સમાચારવાલો જાણવો.

ઉપર શબ્દાદિ વિષયના રસનો સ્વાદ કરવાથી શુદ્ધ થયેલો તેનાથી ન વધે તે સંયમમાં 'અપદ્ય કેરી' નો રસિક રાજા પોતે અતિસારના રોગથી બુરે હાલે મુઓ. તેમ તે પળ બુરે હાલે મરે છે, (પળ સ્વાદને છોડતો નથી) એ પ્રમાણે આ વિષય રસમાં એકાન્ત હારેલો તે શબ્દાદિ વિષયનો સ્વાદ કરવાથી 'સ્વંત પુત્તોવું' આ પ્રમાણે આચરે છે.

પમત્તેઽગારમાવસે (સૂ. ૪૪)

વિષય વિષમાં મૂછાં પામેલો, પ્રમાદિ સાધુ ગૃહસ્થ વને છે, જે સાધુનું લિંગ રાખે અને શબ્દાદિ વિષયનો પ્રમાદિ થાય, તે પળ વિ-રતિરૂપ ભાવ લિંગ રહિત હોવાથી. તે પળ ગૃહસ્થજ છે. અન્ય તીર્થીઓમાં હમેશાં બોલવાનું જુદું અને કરવાનું જુદું એમ છે તે વતાવે છે.

લજ્જામાણા પુહો પાસ, અળગારા મોત્તિ એને પવદમાણા જમિણં વિરુવિરુવેહિં સત્થેહિં વળસ્સઙ્ક-મ્મસમારંભેણં વળસ્સઙ્કસત્થં સરામમાણા અળ્લે અળેગરુવે પાળે ત્તિહિંસંતિ, તત્થ ત્થલુ ભગવયા પરિણા પવેદિતા, ઇમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદનમાણણપૂયણા જાતીમરણ મોયણા હુક્ખપ-હિધાયહેઠં, સે સયમેય વળસ્સઙ્કસત્થં સમારંભઙ્ક, અળ્લેહિં વા વળસ્સઙ્કસત્થં સમારંભાવેઙ્ક અળ્લે વા વળસ્સઙ્કસત્થં સમારંભમાળે સમણુજાણઙ્ક, તં સે અહિયાણં તં સે અબોહિણં સે તં સંબુઙ્ગમાળે અયા-

ળીયં સમુદ્રાદ સોદ્યા ભગવત્તો અણગારણં વા અંતિત્વં દુઃખમેગેસિં ણાયં ભવતિ-એસ સ્ખલુ ગંથે એસ સ્ખલુ મોહે, એસ સ્ખલુ મારે એસ સ્ખલુ ણરણ દુઃચાર્યં ગહિદ્ધણ લોણ, જમિણં વિરુવરુદ્ધેહિં સરથેહિં વણસ્સદ્ધકમ્મસમારંભેણં, વણસ્સદ્ધસત્થં સમારંભમાણે અણે અણેગરુદ્ધે પાણે વિહિંસંતિ (સૂ. ૪૫)

અગ્નિકાયમાં અર્થ વત્તાવ્યો છે. તે પ્રમાણે અહીં પણ જાણવો. વિશેષ અગ્નિને વદલે વનસ્પતિકાયનો આરમ્ભ કરનાર પોતે વનસ્પતિના જીવો દળવાની માથે તેમાં આશ્રય કરેલા વીજા જીવોને પણ દહને છે. અને તે છેવટે નરકમાં છે. માટે ઉત્તમ સાધુ-તેનો સમારંભ કરતા નથી તેમ કરાવતા નથી અને કરતાને બહો જાણતા નથી, હવે વનસ્પતિકાયનું જીવણું મિત્ર કરવા વિન્હ વત્તાવે છે.

સે વેમિં દમંપિ જાદ્ધમ્મયં, એયંપિ જાદ્ધમ્મયં દમંપિ લુહિદ્ધમ્મયં, એયંપિ લુહિદ્ધમ્મયં દમંપિ ચિત્તમંતયં એયંપિ ચિત્તમંતયં, દમંપિ હિણં એયંપિ હિણં મિલાદ્ધ, દમંપિ આહારગં એયંપિ આહારગં દમંપિ અણિચ્ચયં એયંપિ અણિચ્ચયં દમંપિ અસાસયં, એયંપિ અસાસયં, દમંપિ ચઓવચયં, એયંપિ ચઓવચ્ચદ્ધયં દમંપિ ચિપરિણામધમ્મયં એયંપિ ચિપરિણામધમ્મયં, (સૂ. ૪૬)

તે હું જિનેશ્વર પાસે તત્ત જાણીને કહું છું, અથવા વનસ્પતિનું ચૈતન્ય જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી જાણાય છે તે હું કહું છું, જેવી

પ્રતિજ્ઞા કરી તે પ્રમાણે વતાવે છે, અહિંઆં ઉપદેશને યોગ્ય સૂત્રનો આરંભ છે. અને તેને કહેવા યોગ્ય પુરુષ હોય છે. તેના પાસે રહેવાપણાથી તે શરીર પ્રત્યક્ષ આસન્ન વાચીં 'ઇદમ્' (ગુજરાતિમાં 'આ') શબ્દવડે સાધુ વિચાર કરે છે. આપણું આ મનુષ્ય શરીર જનન (જન્મ) ના ધર્મવાલું છે. અને વનસ્પતિનું શરીર પણ તે સ્વભાવવાલું છે. અહિંઆ 'ઇતિ' શબ્દ સહિત 'અપિ' શબ્દ છે,

તે દરેક જગ્યાએ 'યથા' શબ્દના અર્થમાં છે, અને વીજો 'અપિ' શબ્દ સમુચ્ચયના અર્થમાં છે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે. જેમ મનુષ્યનું શરીર વાલું, કુમાર, જુવાન, તથા વૃદ્ધાવસ્થાના વિશેષ પરિણામવાલું છે, તથા ચેતનાવાલું એટલે જીવથી સદા અધિષ્ઠિત છે, કારણ કે તેની ચેતના સ્પષ્ટ દેખાય છે. તે પ્રમાણે આ વનસ્પતિનું શરીર પણ છે કારણ કે જન્મ પામેલું, કેતકીનું ફાડ વાલું રૂઝવા અને વૃદ્ધથી સંવૃત (યુક્ત) છે. આ સરસ્વાપણાથી જન્મના ધર્મવાલું છે વનનેમા કંઈ વિશેષ ભેદ નથી, કે જેનાથી જાતિધર્મ પળું છતાં પણ મનુષ્ય વિગેરે શરીર સર્વેતન હોય અને વનસ્પતિ શરીર તેવું નહીં.

વાદીનો પ્રશ્ન—જાતિ ધર્મપળું વાલું, નલ, દાંત વિગેરેમા પણ છે અને તેથી તમારું લક્ષણ વ્યભિચારવાલું થયું અને લક્ષણ અવ્યભિચારી જોઈએ તેથી જાતિ ધર્મપળું જીવ લિંગ છે એ તમારી કલ્પના અયુક્ત છે.

ઉત્તર—જનન માત્ર સત્ય છે. પણ મનુષ્ય શરીરમાં પ્રસિદ્ધ એવી વાલું કુમાર વિગેરે અવસ્થાપળું છે તેનો કેશ વિગેરેમાં અસંભવ છે. માટે તમારું કહેવું અયુક્ત છે. વઠ્ઠી કેશ અને નલ ચેતનાવાલાથી અધિષ્ઠિત શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તેવું કહેવાય છે, અને તેજ પ્રમાણે વધે છે, પણ ચેતનાવાલાને આધારે રહી ફાડો વિગેરે ઊગે છે, તેવું પણ ઇચ્છતો નથી, કારણ કે તારા મત પ્રમાણે

પૃથ્વી અર્ચેતન હોવાથી તેમ થવું અયુક્ત છે અથવા જાતિ ધર્મ વિગેરે પૂર્વે સૂત્રોમા કહેલા તે ત્રયાથી એકજ હેતુ છે. વીજા હેતુની જ-
ર નથી અને કેશ વિગેરેમાં સમુદાય હેતુ નથી તેથી તેથી અમારું લક્ષણ (હેતુ) નિર્દોષ છે તથા જેમ આ મનુષ્ય શરીર નિરંતર વાલ કુ-
માર વિગેરે અવસ્થાથી વધે છે, તે પ્રમાણે આ વનસ્પતિના શરીર તે અંકુરા, ફિત્તલય, શાલા, પ્રજાલા વિગેરેથી વધે છે તથા જે
મનુષ્ય શરીર ચિત્તવાલું છે તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ ચિત્તવાલું છે.

પ્રશ્ન—કેવી રીતે ? તે વતાવે છે. જૈનાવહે ચેતે તે ચિત્ત (જ્ઞાન) તેનાથી મનુષ્યનું શરીર જ્ઞાનયુક્ત છે. તેજ પ્રમાણે વનસ્પ-
તિનું પણ છે. કારણ કે ધાત્રી, પ્રપુન્નાટ (લજામણી) વિગેરેને ઇંદ્રવા તથા જાગવાનો સ્વપાવ છે તથા તેની નીચે ઢાટેલા ધન સમુ-
હને પોતાના ડગવાવહે છુપાવે છે, તથા વર્ષાના મેઘના અવાજથી શિશીરના વાયુના સ્પર્શથી અંકુરાનું ઉત્પન્ન થવું, તથા મદ મદન
સંગથી સ્વલાયમાન ગતિવાળી ઘેરાયલા ચપલ લોચનવાળી સ્ત્રી જાણેલા કોમલ પગથી તાડન કરે. તો અશોક વૃક્ષને પહુવ અને
ફુલની ઉત્પત્તિ થાય છે; તથા સુગંધવાળા દારુનો કોમલો છાંટયાથી વકુલ ફુટે છે, તથા સ્પૃષ્ટ પ્રરોહિત (લજામણી) ને હાથ
વિગેરે લગાડવાથી સંકોચાદિ ક્રિયા પ્રગટ જણાય છે અને આ જ્ઞાડ સંબંધી કહેલી વર્તણુક જ્ઞાન શીવાય ન વની શકે તેથી વનસ્પ-
તિનું સચિત્તપણું સિદ્ધ થયું તથા જેમ આ મનુષ્ય શરીર ઘા લાગતા સૂકાય છે તેમ તે પણ સૂકાય છે; એટલે મનુષ્ય શરીર હાથ વિ-
ગેરેમા છેદાયલું સૂકાય છે તેમ જ્ઞાડનું શરીર પણ પહુવ ફલ, ફુલ, વિગેરેથી છેદાયલું સૂકાતું દેશાય છે. આ અર્ચેતનનો ધર્મ નથી
જાક ભાત વિગેરેનો આહાર કરનાર મનુષ્ય શરીર છે, તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ જમીન પાળી વિગેરેનો આહાર કરનાર છે; અને

અચેતનોને આ આહારપણું કયાંય દેશેલુ નથી, તેથી વનસ્પતિમાં સચેતનપણું છે. તથા મનુષ્ય શરીર અનિત્ય છે, હંમેશા રહેનારું નથી, તે પ્રમાણે આ વનસ્પતિશરીર પણ નિયત આયુષ્યવાલું અનિત્ય છે, તે વનસ્પતિનું ડરકુટ્ટ આયુ દશઢજારવર્ષનું છે, તથા આ મનુષ્ય શરીર ક્ષણે ક્ષણે 'આવીંચી' મરણ વઢે અશાશ્વત છે, તેમ વનસ્પતિનું શરીર પણ છે, તથા મનુષ્યનું શરીર જેમ કુટ્ટ અનિષ્ટ આહાર વિગેરેની પ્રાપ્તિથી જાડુ પાતલું થાય છે, તેમ વનસ્પતિ પણ છે, તથા આ મનુષ્ય શરીર તેવા તેવા રોગોના સંપર્કથી વિવિધ પરિણામવાલું છે' જેમ પાંડુત્વ ડરદર દુહ્ધિ, (જઙંદર) સોજાપણું, પાતલાપણું, તથા આંગઢી નાક સઢે તેવા તથા વાલાદિ રૂપવાલું છે તે પ્રમાણે રસાયન સ્નેહ વિગેરેના ઉપયોગથી વિશિષ્ટ કાન્તિ વઢ ઉપચગ વિગેરે રૂપવાલા ંટલે વિશેષ પરિણામવાલા થાય છે તે ધર્મવાલું વનસ્પતિ શરીર પણ છે. તેવા રોગો ઉત્પન્ન થવાથી, પુષ્પ, ફલ હાલ વિગેરે સુકાઈ જાય છે તથા વિશિષ્ટ ઢૌહુદ (ઢોહલા) પુરવાથી, ફુલ ફલ. વિગેરેના ઉપચયથી વિશેષ પરિણામ ધર્મવાલું છે. આ પ્રમાણે વતાવેલા ધર્મ સમૂહના સઢ્ધાવથી તરુઓ સચેતન છે. ંમ જાણઢું. ંઢું શિષ્યને ગુરુ કહે છે- ં પ્રમાણે વનસ્પતિ ચેતન્યને વતાવીને તેના આરઢમાં વંચ છે તેનો ત્યાગરૂપ ચિરતિ સેવવાથી મુનીપણું પ્રતિપાઢન કરીને તેનો ઉપસંહાર કરવા કહે છે.

ંત્થ સત્થં સમારઢમાણસ્સ ઢ્ઢ્ઢેતે આરંઢા અપરિણાતા ઢવંતિ, ંત્થ સત્થં અસમારઢમાણસ્સ ઢ્ઢ્ઢેતે આરંઢા પરિણાયા ઢવંતિ, તં પરિણાય મેહાવી ંેવ સયં વણસ્સઢ્ઢસત્થં સમારંઢેજ્ઞા ંેવણ્ણેહિં વણસ્સઢ્ઢસત્થં સમારંઢાવેજ્ઞા ંેવણ્ણે વણસ્સઢ્ઢસત્થં સમારંઢંતે સમણુજાણેજ્ઞા, જસ્સેતે વણસ્સતિસત્થસ-

મારંભા પરિણાયા ભવંતિ સે હુ મુળી પરિણાયકમ્મે (સુ૦ ૪૭) તિ વેમિ ॥ પશ્ચમ ઉદ્દેશકઃ સમાપ્તઃ ॥

આ વનસ્પતિકાયમાં દ્રવ્ય તથા ભાવ વેડ મેદથી શસ્ત્રનો આરંભ કરનારાઓને આ શસ્ત્રના આરંભમા પાપ છે, એમ સ્વત્ર ન હોવાથી પ્રત્યાશ્વાન પરિજ્ઞાવહે તેઓનો ત્યાગ કરતા નથી, અને જે આરંભ નથી કરતા તેઓને આરંભ કરવામાં પાપ છે, એમ સ્વત્ર હોવાથી પ્રત્યાશ્વાન પરિજ્ઞાવહે તેનો ત્યાગ કરે છે. અને જેઓ આ વનસ્પતિ શસ્ત્રના આરંભનો ત્યાગ કરે છે, તેજ મુનિ પરિજ્ઞાત કર્મી કહેવાય છે. એ વધું પૂર્વ માફક જાણું એવું સુધર્માસ્વામી કહે છે.

॥ શસ્ત્રપરિજ્ઞાઅધ્યયનમાં માંચપાં ઉદ્દેશાની ટીકા તમાપ્ત થઈ ॥

હવે પાંચમો ઉદ્દેશો વતાવી છટ્ટા ઉદ્દેશનો અરંભ કરે છે. આ છટ્ટા ઉદ્દેશનો પાંચમા સાથે જે સંબંધ છે તે વતાવે છે.

પાંચમામા વનસ્પતિકાયનું વર્ણન કર્યું ત્યારપછી છટ્ટામાં ત્રસકાયના ઉદ્દેશનું વર્ણન આવેલું હોવાથી તેનું સ્વરૂપ વરાવર ઓ-છસવાને આ ત્રસકાયનો ઉદ્દેશો શરૂ કરે છે. તેનાં ઉપક્રમાદિ ચાર અનુયોગ દ્વારો છે. તે પૂર્વ માફક કહેવા. હ્યા સુધી નામ નિ-ષ્પન્નનિષ્કેપમાં ત્રસકાયનો ઉદ્દેશો આવે ત્યા સુધી છેવું અને નામનિષ્પન્નનિષ્કેપમા ત્રસકાયનો ઉદ્દેશો એ પ્રમાણે નામ રાસવું તેને નામનિષ્પન્નનિષ્કેપો જાણવો. ત્રસકાયનાં પૂર્વે કહેલો દ્વારોનો ક્રમથી અતિદેશ કરવા અને તેનાથી કફરુ હુદા લક્ષણવાલું દ્વારોનું વર્ણન કરવા માટે નિર્યુક્તિકાર ગાથા કહે છે.

તસકાએ દારાઈ તાંજાઈં હવંતિ પુઢવીએ । નાળત્તી ઉ વિહાળે પરિમાણુવભોગસત્થે ય ॥ ૧૫૨ ॥

જે ત્રાસ પામે તે ત્રસ કહેવાય તેઓનું શરીર તે ત્રસક્રાય, તેના દ્વારો જે પૃથિવીકાયમાં કહ્યાં તેજ પ્રમાણે છે. પળ વિધાન પરિમાણ ઉપભોગ, શસ્ત્ર, અને લક્ષણ તે દ્વારોમાં કંડૂક ફેર છે. અહિ નિર્યુક્તિમાં 'ચ' શબ્દ ગ્રહણ કરેલો હોવાથી લક્ષણદ્વાર લીધું છે, તેમાંથી પ્રથમ વિધાનદ્વાર કહે છે.

દુર્વિહા યલ્લુ તસ જીવા લહ્ધિતસા ચેવ ગદ્ધતસા ચેવ । લહ્ધીય તેઝવાઝ, તેગઽહિગારો ઇહં નત્થિ ॥૧૫૩॥
ત્રસ જીવો વે પ્રકારના છે. હાલે ચાલે તે ત્રસ કહેવાય અને જીવવાથી ઇટલે પ્રાણને ધારી રાખવાથી જીવ છે, હવે તે ત્રસ જીવો વે પ્રકારે છે (૧) લહ્ધિ ત્રસ (૨) ગતિ ત્રસ, લહ્ધિત્રસ તેજસ્કાયત્રસ તથા વાયુત્રસ એમ વે પ્રકારે છે. લહ્ધિ તે શક્તિ માત્ર છે, તેજસ્કાયત્રસનું વર્ણન તેજસ્કાયના ઉદ્દેશમાં આવી ગયું છે અને વાયુત્રસનું વર્ણન વાયુના ઉદ્દેશમાં આવશે, તેથી લહ્ધિત્રસની અહિ વધારે જરૂર નથી, તેને છોડીને ગતિત્રસનું વર્ણન કરે છે. તે કેટલા છે અને તેના ભેદ કયા છે તે વતાવે છે.

નેરઝયતિરિય મણુયા, સુરાય ગદ્ધો ચઝવિહા ચેવ । પજ્જત્તાઽપજ્જત્તા નેરઝચાઈય અ નાયદ્વા ॥૧૫૪॥

નારક ઇટલે રત્નપ્રમાથી આરંભીને મહાતમ પૃથિવી પર્યંત જે નરકમા રહેનારા જીવો છે; તેના સાત ભેદ છે. તથા દ્વિન્દ્રિય ત્રણ ઇન્દ્રિય, ચાર ઇન્દ્રિય, તથા પંચેન્દ્રિયવાળા પશુ પક્ષી તથા તીર્ગણું ચાલનાર પ્રાણી વિગેરે તિર્થેચ કહેવાય અને મહ્મૂત્રમાં ઉત્પન્ન થનારા તથા ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થનારા તે મનુષ્ય છે, ભવનપતિ, વ્યંતર, હ્યોતિષ્ક અને ત્રૈમાનિક તે સુર છે, આ ગતિ ત્રસ કહેવાય છે. અને તે ચાર પ્રકારે છે. નામ કર્મનો ઉદય થવાથી પ્રાપ્ત કરેલ ગતિને મેઝવવાથી તે ગતિ ત્રસ કહેવાય. આ નરકાદિ

જીવો પર્યાપ્તા, અને અપર્યાપ્તા એમ બે પ્રકારે જાણવા, તેમાં પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે તે પૂર્વે કહી ગયા છીએ; તે વહે યથાયોગ્ય તૈયાર થયેલા તે પર્યાપ્તા, અને તેનાથી જે વિપરીત તે અપર્યાપ્તા; અને તે અંતમૂર્તકાલસુધી અપર્યાપ્તા જાણવા. હવે વીજા ઉત્તર ભેદો કહે છે.

તિવિહા તિવિહા જોણી, અંડાપોઅઅજરાઉઆ ચેવ । બેંડંદિય તેંડંદિય, ચડરો પાંચિંદિયા, ચેવ ॥૧૫૫॥ દારં

અહિં શીત, ઉષ્ણ અને શીતોષ્ણ તથા સચિત્ત અચિત્ત અને મિશ્ર તથા સંઘત વિઘત તથા મિશ્ર તથા સ્ત્રી પુરુષ અને નપુંસક એમ ત્રણ ત્રણ ભેદથી ત્રણ ત્રણ યોનીનાં જોડકા ઘણા છે. તે વધાનો સંગ્રહ કરવાને માટે ગાથામાં બે વસ્ત તિવિહા લીધું તેમાં નરક જીવોની પહેલી ત્રણ ભૂમિમાં શીત યોનિ છે, અને ચોથીમાં ઉપર શીત નીચે ઉષ્ણ છે, ત્યારપછીની ત્રણ ભૂમિમાં ઉષ્ણ યોનિ છે પણ મિશ્ર અથવા શીત નથી ગર્ભથી જન્મ પામનારા તિર્યચ તથા મનુષ્યોની અને વધા દેવોની શીતોષ્ણ યોની છે. પણ શીત તથા ઉષ્ણ નથી વેંદન્દ્રિય, ત્રણ, ચાર, પાંચ ઇન્દ્રિય, મલ્લમુત્ર વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થનારા તિર્યચ તથા મનુષ્યની શીત ઉષ્ણ અને મિશ્ર એમ ત્રણ પ્રકારની યોની છે. નારક અને દેવોની એક અચિત્ત તથા મિશ્ર હોતી નથી. બે ઇન્દ્રિયાદિ સમૂહનજ પંચેન્દ્રિ તિર્યચ મનુષ્યની સચિત્ત અચિત્ત, અને મિશ્ર એમ ત્રણ પ્રકારે યોની છે. ગર્ભથી જન્મેલા તિર્યચ તથા મનુષ્યની મિશ્રયોનિ સમજવી તેમજ નારકી તથા, દેવની સંઘત યોનિ છે. પણ અસંઘત તથા મિશ્ર નહિ; બે ત્રણ ચાર ઇન્દ્રિયવાળા તથા સમૂહન પંચેન્દ્રિય તથા મનુષ્યની વિઘત યોનિ છે, પણ વીજી નથી, ગર્ભ વ્યુત્ક્રાન્તિક તિર્યચ તથા મનુષ્યની સંઘત વિઘત યોનિ છે. ઇટલે મિશ્ર યોનિ સમજવી પણ સંઘત તથા વિઘત નહિ, નારકી જીવો કેવલ નપુંસક યોનિવાળા છે તિર્યચો સ્ત્રી પુરુષ તથા નપુંસક એમ ત્રણે યોનિવાળા છે.

મનુષ્યો પણ પૃથ્વી ત્રણ યોનિવાળા છે. દેવોમાં સ્ત્રી તથા પુરુષ એમ ત્રેજ યોનિ છે, તથા મનુષ્ય યોની વીજીરીતે ત્રણ પ્રકારની છે. તે આ પ્રમાણે(૧) કૂર્મોન્નતા, તેમાં અર્હત્(તીર્થંકર) ચક્રવર્તી, વિગેરે સારા માણસોનીજ ઉત્પત્તિ થાય છે. (૨) શલાઘર્તા, તે ચક્રવર્તીના સ્ત્રી રત્નનેજ હોય છે, તેમાં ફક્ત પ્રાણીની ઉત્પત્તિ સંભવે છે, પણ તેમાં નવ મહિના રહીને ગર્ભ પાકવાની ક્રિયા થતી નથી; (૩) 'વંશી પત્રા'તે યોનિ પ્રાકૃત (સાધારણ) મનુષ્યોને હોય છે, તથા વીજા ત્રણ ભેદ નિર્યુક્તિકાર વતાવે છે. તે આ પ્રમાણે 'અં-હજ' 'પોતજ' અને 'જરાયુજ' તેમાં પક્ષી વિગેરે અંહજ કહેવાય તથા વલ્ગુલી (વઝરા હરણ) હાથીનું વંચું વિગેરે પોતજ છે અને ગાય ભેંમ નહદ મનુષ્ય રૂપાદિ જરા યુજ કહેવાય છે. આ પ્રમાણે ગતિ ત્રસો વે ત્રણ, ચાર, પાંચ રૂપોના ભેદવાળા છે; આ પ્રમાણે યોની વિગેરે મેદથી ત્રસનું નિરુપણ થયું, હવે તે દરેક યોનિનો સંગ્રહ નીચેની ગાથાઓમાં કર્યો છે, તે વતાવે છે.

પૃથ્વીદગઅગ્નિમારુપત્તેયનિઓયજીવજોળીણં । સત્તગ સત્તગ સત્તગ દલ ચોદસ ય લખલા ॥૧॥
વિગલિદિદિસુ દો દો ચડરો ચડરો ય નારયસુરેસુ । તિરિયાણ હોતિ ચડરો ચોદસ મણુઆણ લખલાઈ ॥૨॥

સાતલાખ પૃથ્વીકાય યોનિ, સાતલાખ જલકાય યોનિ, સાતલાખ અગ્નિકાય; સાતલાખ પત્તન, દશલાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિ અને ચૌદલાખ સાધારણવનસ્પતિકાયની યોનિ છે ॥ ૧ ॥ વિકલેન્દ્રિય (વે, ત્રણ, ચાર રૂપોના) ની વંચે લાખ યોનિ છે ચાર લાખ નારકીની તથા ચાર લાખ દેવયોનિ છે, ચાર સાખ તિર્યંચ પંચેદ્રિની અને ચૌદ લાખ મનુષ્યની યોનિ છે પૃથ્વીરીતે વધી મળીને ચોર્યાશો લાખ યોનિ જોતોની થાય છે; હવે કુલનાં પરિમાણ કહે છે.

પરિહાર વિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મ સપરાય, અને યથાલ્યાત એમ પાંચ પ્રકારે છે, ચારિત્રાચારિત્ર તે શ્રાવકોને દેશવિરતિ સ્થૂલ પ્રાણાતિપાત વિગેરેનુ નિવૃત્તિરૂપ જાણવું, તથા દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ, વીર્ય, શ્રોત્ર, ચક્ષુ, નાક, જીભ, સ્પર્શન, એ દશ પ્રકારની દોષ રહિત જીવ દ્રવ્યોની લલ્લિઓ છે તે જીવનું લક્ષણ છે તથા ઉપયોગ તે સાક્ષાર અને નિરાક્ષાર એમ બે પ્રકારે છે સાક્ષાર ઉપયોગ આઠ પ્રકારનો, અને નિરાક્ષાર ઉપયોગ ચાર પ્રકારનો છે; યોગ તે મન, વચન, અને કાયાળુ કરીને ત્રણ પ્રકારનો છે. મન પરિણામથી ઉત્પન્ન થયેલા સૂક્ષ્મ અવ્યવસાયો ઘણા પ્રકારે છે 'વિજ્વરુ (જુદી જુદી) લલ્લિઓનો ઉદય ' પ્રકટ થાય છે. તે દુધ મધ, આસ્રવ વિગેરે લલ્લિઓ છે તથા જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મથી લઈને અંતરાય મુઘી આઠ કર્મનો પોતાની શક્તિનું પરિમાણ તે ઉદય છે, લેશ્યા તે કૃષ્ણાદિ ભેદવહે છ પ્રકારની છે. તે શુભ અને અશુભ કપાય, યોગ, અને પરિણામ, વિશેષથી ઉત્પન્ન થાય છે તે, અને મંજ્ઞા તે આહાર, મય, પરિગ્રહ, મૈથુન, પત્ની રીતે ચાર પ્રકારે છે, અથવા દશ ભેદ પૂર્વે કહેલ છે અથવા ક્રોધાદિ ચાર ભેદ છે તે તથા ' ઓઘસંજ્ઞા ' અને લોકસંજ્ઞા, છે અને શ્વાસોશ્વાસ તે પ્રાણ અને અપાન છે કપાય તેને કહેવો કે જે સસારની પ્રાપ્તિ કરાવે તે ક્રોધાદિક અનન્તાનુવંધી આદિક ભેદવહે સોલ પ્રકારનો છે એ બે ગાથામા મૂકેલા છે હિન્દ્રિય વિગેરે જીવોના લક્ષણો યથા સંભવ જાણવાં એ પ્રમાણે લક્ષણનો સમુદાય ઘડા વિગેરેમા નથી, તેટલા માટે ઘટ વિગેરેમાં પંડિતજનો અચૈતન્યપણું રચીકારે છે; કહેલાં લક્ષણના સમૂહનો ઉપસંહાર કરવાની ઇચ્છાથી અને પરિમાણદ્વાર કહેવાની ઇચ્છાથી નિર્યુક્તિકાર ગાથા કહે છે.

લલ્લિખણમેવં ચેવ ડ, પયરસ્સ અસંલ્લભાગમિત્તા ડ । નિલ્લખમણે ય પવેસે ઇગાઈયાવિ એમેવ ॥ ૧૫૮ ॥

(તુ શબ્દ પર્યાપ્તિ ચાચક છે) વે ઈન્દ્રિયાદિ જીવોનું લક્ષણ જે દર્શનાદિ કહ્યા, તેટલાંજ છે અને તે પરિપૂર્ણ છે, તેનાથી વધારે નથી; હવે પરિમાણ ક્ષેત્રથી કહે છે. ત્રસકાય પર્યાપ્તા જીવોને સંવર્તિત લોક પ્રતરના અસંખ્યેય ભાગમાં રહેનારા પ્રદેશ રાશી પરિમાણ (રાશિ જેટલા) છે આ વાદર તેજસ્કાય પર્યાપ્તાથી અસંખ્યેય ગુણા છે ત્રસકાય પર્યાપ્તાથી ત્રસકાય અપર્યાપ્તા અસંખ્યેય ગુણા છે. કાઝથી ઉત્પન્ન થતા ત્રસકાય જીવો જવન્ય સ્થાનમા વે લાલ સાગરોપમથી નવ લાલ સાગરોપમ સુધી સમયરાશિ પરિમાણ છે; ઉત્કૃષ્ટ સ્થાનમા પળ વે લાલ સાગરોપમથી નવલાલ સાગરોપમ પરિમાણમાઝાન છે તેજ પ્રમાણે શાસ કહે છે.

“પદુપ્પન્નતસકાઙ્યા કેવતિકાલસ્સ નિહે વા સિયા ? ગોયમા ? જહન્નપણ સાગરોવમસયસહસ્સપુહુત્તસ્સ ઉક્કોસપદેઽવિ સાગરોવમસયસહસ્સપુહુત્તસ્સ”

અર્થ ઉપર પ્રમાણેજ છે હવે અડધી ગાથાથી નિષ્ક્રમણ અને પ્રવેશ કહે છે. જવન્ય પરિમાણથી ઇક વે ત્રણ અથવા ઉત્કૃષ્ટ પરિમાણથી પ્રતરના અસંખ્યેયભાગ પરિમાણવાઝાન છે. હવે અવિરહિત નિર્ગમ અને પ્રવેશવડે પરિમાણ વિશેષ કહે છે.

નિવલ્લમપવેસકાલો સમયાઈ ઇત્થ આવલીભાગો । અંતો મુહૂત્તઽવિરહો ઉદહિસહસ્સાહિણ્ણ દોઙ્ગિ ॥૧૫૧॥ દારં ॥

જવન્ય પરિમાણથી અંતર રહિત રહે છેતે, ત્રસકાયમા ઉત્પત્તિ, અને નિષ્ક્રમણ, ઇક સમયે ઇવા વે યા ત્રણવાર થાય. ઉત્કૃષ્ટથી અઢિઆં આવલીકાનો અસંખ્યેય ભાગમાત્ર કાલ સુધી નિરતર નિષ્ક્રમ તથા પ્રવેશ.હોય, ઇક જીવના અગીકારથી ડ્યારે વિરહ રહિત

ચિંતવના કરીએ, ત્યારે છેલ્લી અર્થો ગાથાથી વતાવે છે. નિરંતર ત્રસપાવથી જીવો રહે છે કારણ કે એક જીવ ત્રસ ત્રસ માવે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહીને ફરીથી પૃથ્વિકાચ વિગેરે એકેન્દ્રિયમા ઉત્પન્ન થાય છે તે પ્રકર્યથી વેદનાર સામરોપમથી અધિક ત્રસ માવે નિરંતર રહે છે. આ પ્રમાણે પ્રમાણદ્વાર પુરું થયું, હવે ઉપભોગદ્વાર, શસ્ત્ર, વેદના એ ત્રણ દ્વાર પ્રતિપાદન કરવાને કહે છે.

મંસાઈપરિભોગો સત્થં સસ્થાઈયં અણેગવિહં । સારીરમાણસા વેયણા ય દુવિહા બહુવિહાય ॥ ૧૬૦ ॥ દારં ॥

માંસ, ચામડી, શાલો; રુવા, નસ, પીછા. નાડીઓ, હાડકા, શીંગડાં, વિગેરેમાં ત્રસક્રાચના અંગોનો ઉપભોગ થાય છે અને શસ્ત્ર તે સ્વદ્વ તોમર, છરી, પાળી, અગ્નિ. વિગેરે ત્રસક્રાચના શસ્ત્ર તે અનેક પ્રકારનાં છે અને તે સ્વક્રાચ, પરક્રાચ તથા મિશ્ર તથા દ્રવ્ય અને માત્ર એમ મેદથી અનેક પ્રકારના છે. તેની વેદના અહિ પ્રસંગ હોવાથી કહેવાય છે, આ વેદના શરીરથી અને મનથી ઉત્પન્ન થવાનો સંપન્ન છે. શરીર વેદના શલ્ય, સક્લી, વિગેરેના વાગવાથી થાય છે; અને મનની વેદના વદાલાનો વિયોગ અને પ્રતિકુલનો સયોગ વિગેરેથી થાય છે. અનેક પ્રકારના તાવ, અતિસાર, લાંસી શ્વાસ મગંદર, મથાનો રોગ, શૂલ, મસા વિગેરેથી ઉત્પન્ન થયેલી તીવ્ર હોય છે, ફરીને ઉપભોગનો વિસ્તાર કરવાની ઇચ્છાથી કહે છે.

મંસસસ કેઙ્ અઢા કેઙ્ ચમ્મસસ કેઙ્ રોમાણં । પિચ્છાણં પુચ્છાણં દંતાણઢા વહિજ્જંતિ ॥ ૧૬૧ ॥

કેઙ્ વહંતિ અઢા, કેઙ્ અણઢા પસંગપસત્તા, બંધંતિ વહંતિ મારંતિ ॥ ૧૬૨ ॥

માંસને માટે હરણ, સૂઅર, આદિ મરાય છે; ચામડી માટે ચિત્રાઆદિ મરાય છે; વાલ માટે ઉંદર, આદિ હળાગ છે; પીછાં માટે મોર, ગીધ, કપિચુક, ઉદર વિગેરે હળાય છે. પુંચ્છને માટે ચમરી, ગાયો વિગેરે, દાંતને માટે હાથી. સૂઅર. વિગેરે હળાય છે એ પ્રમાણે સર્વ જગોપર સંયંચ છેવો. અહિ કેટલાકો પૂર્વે કહેલા પ્રયોજનને ઉદ્દેશીને હળે છે, કેટલાકો પ્રયોજન વિના પણ રમત ગમતમાજ મારે છે અને કેટલાંકો પ્રસંગ દોષથી મૃગને તાકીને મારેલાં વાળની વચમા આવી ગયેલા અનેક કપોત, કપિજલ, પોપટ, કોયલ, મેના, વિગેરે હળે છે તથા કર્મ તે સ્વેતી વિગેરે અનેક પ્રકારનાં છે તે કરવામા પ્રેરાયલા ઘણા ત્રસકાયોને હળે છે, દોરડી વિગેરેથી મારે છે ચાતુરુ તથા લકડી વિગેરેથી તાડન કરે છે, અને હળે છે, તેનો જીવથી વિગોગ કરાવે છે; આ પ્રકારે દ્વાર સમૂહ કહીને હવે વધી નિર્યુક્તિના અર્થના ઉપસંહાર માટે કહે છે.

સેસાં દારાં તાં જાં હંવંતિ પુઢવીણ ॥ ૧૬૩ ॥

જે દ્વારો કણાં તે શિવાયના જેટલા દ્વારો છે તે વધાં પૃથિવીકાયનાં જેવાંજ સમજવા. અને પૃથિવીકાયનું સ્વરૂપ નિર્માણ કરતી વચ્ચે જે ગાથાઓ કહી છે, તે વધી નિર્યુક્તિઓ ત્રસકાયના ઉદ્દેશામાં પણ કહી છે, એમ જાણવું. હવે મુનાનુગમમા અસ્વલિતાદિ ગુણયુક્ત સૂત્ર ચોલવું, તે આ પ્રમાણે.

સેવેમિ સંતિમે તસા પાળા તંજહા—અહયાપોયયા જરાઉઆ રસયા સંસેયયા સંમુચ્છિમા ઉભિયયા ઉવવાહયા, એસ સંસારોત્તિ પવુચ્છઈ (સૂ. ૪૮)

આ સૂત્રનો અનંતરાદિ સંબંધ પૂર્વમાફક જાણવો, જે મેં ભગવાનના મુલ્લ કમલમાંથી નીકળેલી વાળી સાંધાની અવધારણા કરી રાખેલી છે અને તેનાથી જેવીરીતે તત્ત્વ પ્રાપ્ત કરેલું છે; તે કહું છું. દ્વીન્દ્રિયાદિ ત્રસનીવો પ્રાણી છે, અને તે કેટલા પ્રકારના છે, તેના ભેદો વર્તાવે છે. તે આ પ્રમાણે, 'તંજહા' શબ્દ વાક્યના ઉપન્યાસને માટે છે. અથવા જે ભગવાનના મુલ્લમાંથી નીકળ્યું છે, તેજ હું કહું છું, તે વર્તાવવા માટે છે. ઇંડામાંથી જે ઉત્પન્ન થાય તે અંડજ પક્ષીઓ તથા ઘરોલી અંડજ છે, જે 'પોત' તેજ જન્મે તે પોતજ. હાથી જલો વિગેરે પોતજ છે. અને જરાયુથી વિદાયલા જે થાય, તે જરાયુજ, ગાય ખેસ વઠરાં માણસો વિગેરે જરાયુજ છે. ઓસામણ, કાળી દુધ, છાશ, દહિ, વિગેરેમાં રસથી જે ઉત્પન્ન થાય તે રસજ, ચેલો વિગેરે અત્યંત નાના જીવો રસજ છે, પરસેવાથી ઉત્પન્ન થાય તે સંસ્વેદજ છે, મારુણ હુ શતપદિકા વિગેરે સ્વેદજ છે, સંમૂર્છનજ તે પતંગીઆ, કીડીઓ, માલીઓ વિગેરે, સંમૂર્છનથી ઉત્પન્ન થાય તે સંમૂર્છનજ છે. ઉદ્ભેદથી ઉત્પન્ન થાય તે ઉદ્ભેદજ કહેવાય, પતંગીયા સ્વજરી પારીપ્લવ વિગેરે ઉદ્ભીજ કહેવાય છે ઉપપાતથી ઉત્પન્ન થાય તે ઔપપાતિક નારક દેવ વિગેરે ઔપપાતિક છે. એ પ્રમાણે જેનો જેવો સંભવ હોય તેવો આઠ પ્રકારમા સંસારી જીવનો જન્મ થાય છે તેજ વાત વીજા શાસ્ત્રમાં ત્રણ પ્રકારે કહે છે કે—

‘સંમૂર્છન ગર્ભોપપાતા જન્મ’ (તત્ત્વાર્થ. અ, ૨ સૂ. ૩૨)

રસ સ્વેદ ઉદ્ભિજનો સંમૂર્છનમાં સમાવેશ થાય છે. અને અંડજ પોતજ અને જરાયુજનો ગર્ભજમા સમાવેશ થઈ જાય છે અને દેવ નારકીયનો ઔપપાતિકમા સમાવેશ થઈ જાય છે. તેટલામાટે તત્ત્વાર્થસૂત્રકારે ટુંકામાં ત્રણજ પ્રકારનો જન્મ એમ કહેલું છે

અને અહિંમાં આઠ પ્રકારે ઉત્તરભેદ સહિત વતાવેલ છે અને તેજ આઠ પ્રકારના જન્મમાં સર્વે સસારી ત્રસજીવો સમાય છે આ આઠ પ્રકારના જન્મ વિનાના કોઈ સંસારી જીવ નથી. આ ત્રસ જીવો આઠ પ્રકારની યોગિને પામે છે છતાં પણ વધા લોકમાં દેખાતા ચાલક સ્ત્રી પુરુષ વિગેરે માણસોને પ્રત્યક્ષ દેખાય તેવાજ છે ‘સન્તિચ’ એ શબ્દથી ત્રસોતું ત્રણે કાલમાં રહેવા પશું પ્રસિદ્ધ થાય છે અર્થાત્ કોઈ કાલસંસાર (જગત્) ત્રસનાયથી રહિત રહીજ શક્તો નથી, તેજ વતાવે છે; ‘એસ સંસારોત્તિ તદુચ્ચતિ’ આ અહંજ વિગેરે પ્રાણીઓનો સમૂહ છે, તેજ સંસાર એમ કહેવાય છે આમ કહેવાથી ત્રસકાર્યોનો ઉત્પત્તિ પ્રકાર આથી વીજો કોઈ નથી એમ વતાવ્યું આ આઠ પ્રકારના ભૂત સમૂહમાં કોની ઉત્પત્તિ થાય છે, તે વતાવે છે.

મંડસ્સાવિયાળઓ (સુ. ૪૯)

દ્રવ્ય અને ભાવ એમ બે પ્રકારે મંદ છે, તેમાં જે અત્યન્ત સ્થૂલ અથવા અત્યન્ત કુશ થયેલા હોય, તે દ્રવ્ય મદ કહેવાય. અને જેની વધારે બુદ્ધિ નથી એવો ચાલ તથા જેની બુદ્ધિ કુશાલો વાચવાથી મલિન્ થઈ હોય તે ભાવ મંદ કહેવાય (કારણ કે નઠારો શાલો વાચવાથી બુદ્ધિ દળાઈ જાય છે તેથી બુદ્ધિ વિનાના ચાલકના જેવુંજ વર્તન કરે છે કેમકે તેને સારી બુદ્ધિ હોતી નથી) અહિં ભાવમંદની સાથે પ્રયોજન છે જેને વધારે બુદ્ધિ નથી, એવા ચાલને વધારે કડ સ્વર ન પડવાથી હિત કામ કરવા તથા અહિંત કામ છોડવાના પ્રયત્નમાં તેમનું મન શૂન્ય હોવાથી જે હમણાં આપણે આઠ પ્રકારનો સંસાર કહી ગયા, તે તેમને, અર્થાત્ ભાવ મંદને યાદ છે, જો આમ છે તો પછી શું કરવું, તે કહે છે.

હંમેશાં હોવાપણાથી સત્ત્વ છે, તો આપણે મનમાં ધારણ કરીને જેમ પ્રત્યેક જીવનું સુખ છે તેમ પ્રત્યેકની અશાર્તા, મહાભય, દુઃખ વિગેરે હું કહું છું, તેમા જે દુઃખ પમાડે, તે દુઃખ શું વધારે છે? ‘અસાતમ્’ કષ્ટથી વેદાય એવા કર્માશના પરિણામ, તથા ‘અપરિ નિર્વાણ’ ઘણું સુખ, તે પરિ નિર્વાણ તે, ન થાય, તે અપરિ નિર્વાણ છે, પટલે ચારે વાજુથી શરીર મન વિગેરેને પીડા કરનારું તથા ‘મહાભય’ મહાન્ [મોટું] એવું જે ભય તે ‘મહાભય’ જેનાથી બીજો વધારે ભય હોય નહિ તે મહાભય કહેવાય તે થાય છે તે વતાવે છે

વધા પ્રાણીયો શરીરથી થનારા તથા મનથી થતા દુઃખોથી ઉદ્દેગ પામે છે, [ઇતિ શબ્દ એકવાર અર્થમાં છે] એ પ્રમાણે પહેલાં કહ્યું, તેણું તત્ત્વ વરાધર પ્રાપ્ત કર્યું છે, એવો હું કહું છું. જે કહેવાનું છે તે કહે છે.

‘તર્સતીત્યાદિ’ એ પ્રકારે અસાતાદિ વિશેષણ યુક્ત દુઃખથી પરાભવ પામેલા પ્રાણો ત્રાસ પામે છે [ઉદ્દેગ પામે છે] તેજ પ્રાણ ધારનારા તે પ્રાણીઓ છે. ક્યાંથી ત્રાસ પામે છે ? તે વતાવે છે ‘પ્રગત’ જે દિશા યુગા વિગેરેથી ઉદ્દેગ પામે છે તથા ઊગમણી વિગેરે દિશામાંથી રહેલા ત્રાસ પામે છે [ઉદ્દેગ પામે છે.] આ દિશા અને અનુદિશા વધી પ્રજ્ઞાપન વિધિથી સાથેલી દિશાઓ જાણવી; કારણ કે જીવનું તે વ્યવસ્થાન છે [તથા કાકુ વચનથી આમ અર્થ પ્રતિપાદન થાય છે] એવી કોઈ દિશા કે યુગો નથી કે જેમા ત્રસકાય ન હોય, અથવા જ્યા રહિને ત્રાસ ન પામતા હોય, જેમ કોશેટાનો કીડાં વધી દિશાઓ તથા યુગાઓથી ડરીને પોતાનું રક્ષણ કરવા માટે તારથી શરીરને વીંટે છે તો પણ મરે છે, માત્ર દિશા પળ તેવી કોઈ નથી કે જેમાં રહેલા ત્રસકાયો ન ડરે, શરીરથી અને મનથી ઉત્પન્ન થનારાં દુઃખોથી વધી જગોપર નરક વિગેરેમા પણ પ્રાણીઓ હણાય છે તેટલા માટે હંમેશાં તેઓના મનમાં ત્રાસ રહે છે એમ જાણવું. એમ દિશાઓ તથા યુગા વિગેરે વધી જગોપર ત્રાસ પામે છે, તેથી એમ માની છીએ કે દિશા તથા યુગા વિગેરેમા

ત્રસકાયો દુઃખ પામે છે. ક્યાંથી દુઃખ પામે છે? ઉત્તર તેના આરંભ કરનારા તેનો નાશ કરે છે. [બલ્લાન નિર્વલ્લને મારે છે]
પ્ર—શું કરવા તેને મારે છે?
ઉત્તર—તેઓ તેનો આરંભ કરે છે તે નીચે પ્રમાણે કહે છે.

તત્થ તત્થ પુહો પાસ આતુરા પરિતાવંતિ, સંતિ પાણા પુહો સિયા (સૂ. ૫૧)

નીચે કહેવાતાં તે તે કારણ ઉત્પન્ન થયે અર્ચા, અજીન, શોણિત, વિગેરે જુદા જુદાં પ્રયોજન ઉત્પન્ન થયેથી તેઓ હજે છે. એમ શિષ્યને કહે છે, કે તું જો (શું જોવાનું) તે કહે છે માંસપક્ષણ, વિગેરેમાં લોહુપ થયેલા મનના ઠેકાણા વિનના ચારે વાજુથી જુદી જુદી વેદના કરીને અથવા પ્રાણીને મારવાવડે તેનો આરંભ કરનારા જીવો, ત્રસજીવોને પીડે છે, ગમે તેવી રીતે આરંભથી પ્રણીઓને દુઃખ થાય છે તે ત્રતાવવા કહે છે 'સંતીત્યાદિ' એવા જુદા જુદા પ્રકારના એક વે, ત્રણ, ચાર, પાંચ इन्द्रियवाळा पृथिवीને આશ્રયી રહેલા ઘણા પ્રાણીઓ છે. એમ જાણીને પાપ વિનાનું અનુદાન કરનારા થવું, એવો અભિપ્રાય છે; એવું નથી કરતા તેઓ વોલે છે કંઈ, અને કરે છે કંઈ, (વોલે છે તેવું કરતા નથી) તે ત્રતાવે છે--

લજ્જમાણા પુહો પાસ અણગારા મોત્તિ એગે પવયમાણા જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં તસકાયસમા-
રંભેણ તસકાયસત્થં સમારમમાણા અણે અણેગરૂવે પાણે વિહિંસંતિ, તત્થ સ્વહુ ભગવયા પરિણા
પવેદયા, ઇમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદનમાણણપૂયણાણ જાઈમરણમોયણાણ દુઃખપડિઘાયહેડં

से स्यमेव तसकायसत्थं समारभति अणोहिं वा तसकायसत्थं समारंभावेइ अणो वा तसकाय-
सत्थं समारभमाणे समणुजाणइ, तं से अहि आए तं से अबोहोए से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं
समुट्ठाय सोच्चा भगवओ अणगाराणं अंतिए इह मेगेसि पायं भवति-एस खलु गथे एस खलु
मोहे एस खलु मारे एस खलु णए, इच्चथं गड्डिण लोए जमिणं विरुवरूवेहिं सत्थेहिं तसका-
यसमारंभेण तसकायसत्थं समारंभमाणे अणो अणोगरूवे पाणे विहिंसंति (सू. ५२)

व्याख्यान पहिला पेठे जाणवुं एट्ठे अन्य लोको अनेरूपे हालता चालता माणीभोनो वध करे छे, इत्यादि पूर्वना जेवुं
व्याख्यान करवुं कोइपण गमे ते कारण लइने तसकायगो वध करे छे, ते वतववाने माटे कहे छे.

से वेमि अप्पेगे अच्चाए हणंति, अप्पेगे अजिणाए वहंति, अप्पेगे मंसाए वहंति, अप्पेगे सोणियाए
वहंति, एवं हिययाए पिसाए, वसाए पिच्छाए पुच्छाए वालाए सिंगाए त्रिसाणाए दंताए दाढाए
णहाए णहारुणीए अट्ठीए अट्ठिमिंजाए अट्ठाए अणट्ठाए, अप्पेगे हिंसिसु मेत्ति वा वहंति अप्पेगे
हिंसंति मेत्ति वा वहंति अप्पेगे हिस्सिस्संति मेत्ति वा वहंति (सू. ५३)

જેને માટે ત્રસકાગના સંપારંભમાં પ્રવર્તેલાઓથી ત્રસકાય પ્રાણીઓ મરાય છે, તે હુ કહું છું, કેટલાક અર્ચાને માટે હળે છે ('અપિ' ગ્રન્થ ઉત્તર પદની અપેક્ષા સમુચ્ચય અર્થમાં છે.) 'એકે' ઇટલે કેટલાક અર્ચાને માટે આતુર વનીને જાળે કે આ દેહને સારીરીતે ઘરેણાં વિગેરે આપીને પૂજશે. ઇટલા માટે મારે છે (હળે છે) તે આ પ્રમાણે યોગ્ય લક્ષણ પુરુષને મારીને તેના જ શરીરવટે દેવીઓની પાસે કોઈ વિદ્યા યંત્ર સાધનો કરે છે, અને તેની સિદ્ધિને માટે દુર્ગાદિ દેવીઓ જે માગે તે આપે છે. અથવા જેણે ક્ષેર સ્વાધું હોય, તે માણસને હાથીને મારીને તેના શરીરમાં નાંખે છે; અને પછી વિગ ઝરી (પર્ચી) જાય છે. તથા અર્ચાને માટે ચિત્તા વાગ્ય. સિદ્ધ વિગેરેને મારે છે એ પ્રમાણે માસ, લોહી, હૈયુ, પિત્ત, ચર્મ, પીછા, પુછડું, વાઝ, શીંગડાં. વિપાળ દાંત, દાઢ, નલ, સ્નાયુ, હાડકા, અને હાડકાની પિંડજ્ઞા; વિગેરેમાં પણ કહેવું કે માસને પ્રાંતું ઘુંડ વરાહ (મુઅર) વિગેરે મારે છે, તથા ત્રિશૂલ આઘેલગને માટે લોહી ગ્રહણ કરે છે. સાધના કરનારાઓ હૃદયને લડને વલોવે છે. પિત્તને માટે મોર વિગેરે હળે છે, વસાને માટે વાઘ મધર ઘુંડ વિગેરે તથા પીછાને માટે મોર ગીચ વિગેરે, પુંડાને માટે રોઝ નામનું જનાવર વિગેરે, વાઝને માટે ચમરી ગાય વિગેરે શુંગને માટે હરણ ગેંડા વિગેરે મારે છે. કારણકે તે શીંગડાઓને યાજ્ઞિક (યજ્ઞ કરનારાઓ) પવિત્ર ગણે છે અને તેઓ ઉપયોગમાં લે છે. વિપાળને માટે હાથી, વરાહ તથા શુંગલો વિગેરે મારે છે. (અહીં વિપાળના શીંગડું હાથીદાંત તથા મુરુરનો દાંત એમ ત્રણ અર્થ થાય છે) તેના દાંત અંધકારનો નાશ કરતા હોવાથી તે ઉપયોગને માટે મરાય છે. દાહને માટે વરાહ વિગેરે, નલને માટે વાઘ વિગેરે, સ્નાયુને માટે ગાય ખેંસ વિગેરે, અસ્થિ ને માટે શંખ હોપ વિગેરે, અસ્થિમિદ્ધિને માટે પાડા વરાહ

વિગેરે, એવીરીતે ઘણા લોકો પોતાના પ્રયોજન માટે હળે છે અને કેટલાક તો કાંડપણ પ્રયોજન શિયાય કાચંડા, ઘરોઝી મારે છે. અને વીજા કેટલાક વિચારે છે કે આ સિદ્ધે, સાપે, તથા શત્રુએ મારા સગાને માર્યો છે, એમ ધારીને તેનું વેર લેવા માટે તેને મારે છે. અથવા મને દુઃખ આપ્યું, એમ ધારીને પણ મારે છે, અથવા હાલમા આ સિદ્ધ વિગેરે વીજાઓને તથા આપણને દુઃખ દે છે. માટે એને મારવો જોડા, એમ ધારીને મારે છે. અથવા કોઈ વસ્તુ આ શ્રમોને અથવા વીજાને મારશે, એમ ધારી સર્પદિને મારે છે, એવા ઘણાક પ્રકારે ત્રસવિષય હિંસા વતાવીને ઉદ્દેશના અર્થને પૂરો કરવા કહે છે

एतथ सतथं समारभमाणस्स इच्चैते आरंभा अपरिणाया भवंति, एतथ सतथं असमारभमाणस्स इच्चैते आरंभा परिणाया भवन्ति, तं परिणाय मेहावी णेव सयं तसकायसतथं समारभेज्जा, णेवऽण्णेहिं तसकायसतथं समारंभावेज्जा, णेवऽण्णे तसकायसतथं समारंभंते समणुजाणेज्जा, जस्सेते तसकायस-
मारंभा परिणाया भवन्ति सेहु मुणी परिणायकम्ममे (सु. ५४) तिचेमि ॥ इति षष्ठ उद्देशकः ॥

ત્રસકાયના સમારંભથી વિરત થયેલો હોવાથી તેજ મુનિ અને પાપકર્મનુ પ્રત્યાહ્વાન કરેલું હોવાથી તેજ પરિજ્ઞાતકર્મા કહેવો, એમ સઘટું ડ્યાં સુધી આ વાત આવે, ત્યા સુધી વધું પુર્વની પેઠે કહેવું. શ્રીયુધર્માસ્વામી કહે છે કે આ વધું હુ ભગવાન ત્રિલોકના વન્ધુ પરમ કેવલજ્ઞાનથી વધા મુવનના પ્રપંચનો સાક્ષાત્કાર કરનાર વીર ભગવાનના ઉપદેશથી કહુ છું એ પ્રમાણે છઠ્ઠો ઉદ્દેશો સમાપ્ત થયો.

છઠ્ઠો ઉદ્દેશો ઋત્નો હવે સાતમો આરંભે છે તેનો છઠ્ઠાની સાથે આવીરીતે સંબંધ છે નવા ધર્મ પામનારને દુઃખથી શ્રદ્ધા રહે છે; તથા વાયુનું અલ્પપરિભોગપણું છે માટે ઉત્ક્રમે આવેલા વાયુનું થોડું જે કહી કહેવાનું છે, તે સ્વરૂપ નિરુપણકરણને આ ઉદ્દેશનો ઉપક્રમ કરે છે તેથી આવા સંબંધથી આવેલા આ ઉદ્દેશનો ઉપક્રમ વિગેરે ચાર અનુયોગ દ્વારો કહેવા; જ્યાંસુધી નામનિષ્પન્ન નિષ્કેપામાં વાયુઉદ્દેશક એ પ્રમાણે તેમા વાયુનુ સ્વરૂપ નિરુપણ કરવાને માટે કેટલાક દ્વારના અતિદેશ જેમાં રહેલ છે એવી ગાથાનું નિર્યુક્તિકાર કથન કરે છે.

વાયુસ્સડવિ દારાઈ, તાઈં હવંતિ પુહવીણ; । નાણત્તી ડ વિહાણે, પરિમાણુવ ભોગ સસ્થેય ॥ ૧૬૪ ॥

જે વાય તે વાયુ તેનાં જે દ્વારો પૃથિવીકાયનાં ઉદ્દેશામા પ્રતિપાદન કર્યાં છે. તેજ દ્વાર અહીં છે, પણ વિધાન પરિમાણ ઉપભોગ, શક્ત અને ચ શબ્દથી લક્ષણમા જુદાપણુ જાણવું તેમા વિધાન પ્રતિપાદન કરવા કહે છે.

દુવિહા ડ વાડજીવા સુહુમા તહ વાયરા ડ લોગંમિ । સુહુમા ય સઠ્ઠલોણ પંચેવ ય વાયરવિહાણા ॥૧૬૫॥

વાયુ એજ જે જીવ, તે વાયુ જીવ છે, એ ને પ્રકારે છે, સૂક્ષ્મ અને વાદર, તેવા નામકર્મના ઉદયથી સૂક્ષ્મ, અને વાદર એમ કહેવાય છે; તેમાં સૂક્ષ્મ સર્વ લોકમાં વ્યાપીને રહે છે. અને વ્યાપ્તિવંદે તે એક ઘર જેના વારણા જાલીઓ વિગેરેને વાસી દઈએ છીએ; છતાં ધુમાડો અંદર રહે છે તેવી રીતે રહે છે વાદરમેદ પાંચ પ્રકારે છે, તે ભેદ પ્રતિપાદન કરવાને માટે ગાથા કહે છે.

ઉક્કલિયા મંડલિયા ગુંજા ઘળવાય સુદ્ધવાયા ય । વાયરવાડવિહાણા પંચવિહા વણિયા એ ॥ ૧૬૬ ॥

ઉત્કલિક વાત, મંડલિક વાત, ગુંજા વાત, અને શુદ્ધ વાત, એમ ચાદરવાયુ પાંચ પ્રકારે વર્ણવેલ છે. તેમાં રહિ રહિને મોજાં [હલેસાની] પેઠે જે વાય, તે ઉત્કલિકવાયુ; વંટોળીઆનો જે વાયુ તે મંડલિક વાયુ; નગારાની માફક અમાજ કરતાં કરતાં જે વાય તે ગુંજાવાયુ-અત્યંત ઘાટો પૃથિવી વિગેરેના આધારપણાથી ચરફના જશ્થાની માફક જે રહેલ છે તે ઘનવાયુ ધીરે ધીરે શીત કાલ વિગેરેમાં જે મન્દ મન્દ વાયુ આવે તે શુદ્ધવાયુ કહેવાય. અને જે વીજા પ્રજાપનાદિ મૂત્રમા ઉગમળી વિગેરે દિશાઓના જે વાયુ કહેલા છે. તેઓનો આમાજ સમાવેશ થઈ જાય છે એમ જાણવું એ પ્રમાણે આ ચાદરવાયુના પાંચ પ્રકારના ભેદો વર્ણવ્યા. હવે લક્ષણદાર કહે છે.

જહ દેવસ્સ સરીરં, અંતદ્ધાણં વ અંજનાઈસું । એઓવમ આએસો વાએસંતેડવિ રૂવંસિ ॥ ૧૬૭ ॥

જેમ દેવનું શરીર આંખોથી દેખતું નથી છતાં, પણ છે, અને સંવેતન છે, એમ મનાય છે, દેવો પોતાની શક્તિવડે તેવું રૂપ કરે છે, કે આંખોથી દેખી શકાતું નથી તેથી આપણે એમ નથી કહી શકતા કે તે નથી અથવા અવેતન છે તેવીજરીતે વાયુ પણ વચ્ચુનો વિષય થતો નથી તો પણ વાયુ છે અને વેતન છે. અથવા વીજા દૃષ્ટાંતમાં જેમ લોપ થવું વિગેરે વિદ્યા મગથી તથા અંજનથી મનુષ્ય પણ અદ્રશ્ય થાય છે પણ તેથી મનુષ્યને નાસ્તિપણું તથા અવેતનપણું ન કહેવાય એવી ઉપમા વાયુમાં પણ રૂપ નથી છતાં થાય છે અર્થિ અસત્ શબ્દ અભાવ કહેનાર નથી પણ વાયુનું અસદ્રૂપ છે, ઘટલે તેનું રૂપ વચ્ચુથી ગ્રહણ થઈ શકતું નથી, કરુણ કે તે પરમાણુની માફક સૂક્ષ્મ પરિમાણવાળો છે, વાયુ, રૂપ, રસ, સ્પર્શ, ગુણવાળો છે, એમ માનવું છે, પણ જેમ ' વીજાઓના મતમા વાયુ

કેવલ સ્પર્શવાનજ છે, તેમ અમે નથી માનતા, પ્રયોગનો અર્થ ગાથાવહે વતાવ્યો છે. પ્રયોગ આ પ્રમાણે છે “ગાય અને અશ્વ વિગેરેની માફક વાયુ વીજાઈ મેરેલો વાકી અને અનિયમિત ગતિવાળો હોવાથી, ચેતનાવાન છે” તિર્થકુ એજ ગમનના નિયમના અભાવથી અને અનિયમિત એવું વિશેષણ આપવાથી, પરમાણુ સાથે વ્યભિચાર થવાનો સંભવ નથી, કારણ કે તે નિયમિત ગતિવાળો છે જીવ અને પુદ્ગલની ‘અનુશ્રેણીગતિઃ’ (તત્ત્વા ૦ અ ૦ ૨ સૂ ૦ ૨૭) એ વચનથી જાણવું. તથા આ વાયુ ઘન, શુદ્ધ વાતાદિ ભેદોવાળો, અને શક્તી ન હળાયો હોય, ત્યા સુધી ચેતનાવાળો છે; એમ સમજવું હવે પરિમાણદ્વાર કહે છે.

જે વાયરપજ્જતા પચરસ્સ અસંખ્યભાગમિત્તા તે । સેસા તિન્નિવિ રાસી વીસું લોગા અસંખિજ્ઞા ॥૧૬૮॥ દારં

જે વાદર પર્યાપ્તા વાયુઓ છે; તે સંવર્તિતલોક પ્રતરના અસંખ્યેય ભાગમા રહેનારા પ્રદેશરાશિ પરિમાણવાળા છે, અને વાકીની ત્રણે રાશીઓ ચારે તરફ જુદી જુદી અસંખ્યેય લોકાકાશ પ્રદેશ પરિમાણ થાય છે, અહિ આટલું વિશેષ જાણવું કે ‘વાદરઅપૂકાય’ પર્યાપ્તાથી, વાદર વાયુકાય પર્યાપ્તા, અસંખ્યેય ગુણા છે, વાદર અપૂકાય અપર્યાપ્તાથી, વાદર વાયુ કાય અપર્યાપ્તા, અસંખ્યેય ગુણા છે. સૂક્ષ્મ અપૂકાય અપર્યાપ્તાથી, સૂક્ષ્મ વાયુ કાયા અપર્યાપ્તા, કંઈક વધારે છે, સૂક્ષ્મ અપૂકાય, પર્યાપ્તાથી સૂક્ષ્મવાયુકાય પર્યાપ્તા કંઈક વધારે છે. હવે ઉપયોગ દ્વાર કહે છે

વિચયનધમણાભિધારણ ઉસ્સિચ્ચનફુસણઆણુપાણૂ અ । વાયરવાઉક્કાણૂ ઉવ ભોગગુણા મણુસ્સાણં ॥ ૧૬૯ ॥

મનુલ્લોને પંજાથી પવન નાંજવો, ધમણથી ફુલકવું, વાયુ ધારણ કરીને શરીરમાં પ્રાણ અપાનરૂપે રાજવો, વિગેરે વાદર વાયુ-

કાયનો ઉપભોગ છે. હવે શસ્ત્રદ્વાર કહે છે. તેમા શસ્ત્ર દ્રવ્ય અને માત્ર એમ બે મેદથી છે તેમાં શસ્ત્ર કહે છે—

ત્રિઅંગે અ તાલ વંટે સુપ્તસિયપત્ત ચેલકર્ણે ચ । અભિધારણાય વાહિ ગન્ધમ્ગી વાડસત્થાઈ ॥ ૧૭૦ ॥

પંક્તો, તાડના પાંદડા, મૂપડું ચામર, પાંદડા, વસ્ત્રનો છેડો ત્રિગેરે વાયુના દ્રવ્ય શસ્ત્ર છે અને પવન આવવાને માર્ગે રુવાંના છીંદ્રોમાંથી જે વહાર આવે છે તે પરસેવો તે શસ્ત્ર છે. તે અભિધારણાજ છે. તથા મંથ્રો તે ચંદનવાલો ત્રિગેરે તથા અગ્નિની જવાબા (મહકા અને તાપ) (અંગારા) તથા ઠડો તથા ઝગેરે ઉલટો વાયુ તે પ્રતિપક્ષ વાયુ ગ્રહણ કરવાથી સ્વકાય ત્રિગેરે શસ્ત્રોનું મૂચન થયું એટલે પંક્તો ત્રિગેરે પરકાયશસ્ત્ર, તથા ઉલટો વાયુ સ્વકાય શસ્ત્ર છે. એ પ્રમાણે ભાવશસ્ત્ર પણ અવલે માર્ગે દોરેલા મન, વાણી, શરીર ત્રિગેરેથી વાયુને પીડારૂપ જાણવું, હવે વધી નિર્યુક્તિના અર્થને ઉપસંહાર કરવા કહે છે—

સેસાઈ દારાઈ તાઈ જાઈ હવંતિ પુઢવીએ । એવં વા ઉદેસે નિજ્જુત્તો કિત્તિયા એસા ॥ ૧૭૧ ॥

શેષ એટલે કથા તે શિવાયના વાકીના દ્વાર જેટલા પૃથિવીકાયના ઉદ્દેશમાં કહ્યાં, તેટલાં અહીં જાણી લેવાં. એ પ્રમાણે જે પૂર્વે નિર્યુક્તિ કહી, તે વાયુકાયના ઉદ્દેશમાં પણ કહેલી જાણવી. નામ નિષ્પન્ન નિષ્કર્ષો પૂરો થયો. હવે સત્તાનુગમમાં અસ્ત્વલિતાદિ ગુણયુક્ત મૂત્ર વોલવું તે આ છે, ‘પહૂ પ્રજસસ દુગુંછણાણં’ ત્રિ’ આનો ઉપરની સાથે એવો સંબંધ છે. અહિં પૂર્વના ઉદ્દેશના છેલ્લા મૂત્રમાં ત્રસકાયનું પૂરેપૂરું જ્ઞાન, અને તેના આરંભનો ત્યાગ તે મુનિપણામા કારણ છે, એમ કહ્યું વાયુકાયના ત્રિપયમાં પણ મુનિપણામાં કારણ છે, તેમ કહેવાય છે તેનો પરસ્પર મૂત્ર સંબંધ આ છે ‘હમેમેસિ ણો ણાય મમ્મ’ ત્રિ, અહિં કેટલાકને આ વાતની સ્વચર નથી.

મ. જાણેલું થું છે. 'પહુ એગસસ દુગુંછણા'તિ તથા આદિ મૂત્ર સંવંધ આ પ્રમાણે 'સુયંમે આસંતેણ મિત્યાદિ' જે મેં પહેલાં ઉપ-
દેશ કર્યો. તે અને હવે પછી કહેવાય છે, તે મેં ધગવાન પાસે સાંભળ્યું છે.

પહુ એગસસ દુગુંછણા (સૂ૦ ૫૫)

‘દુગુંછણા’તિ નિંદા ઉત્પન્ન થાય, તેથી તે પ્રથુ અર્થાત્ નિંદા કરવામા સમર્થ અથવા યોગ્ય,

પ્ર૦ કડ વસ્તુની નિંદા કરવામા સમર્થ?

ઉત્તર (‘ગજ રૂપને’) એજતિ એટલે કંપાવે, તે ‘એજ, એટલે વાયુ’ કારણ કે તેનો કંપાવવાનો સ્વભાવ છે; તે એજની ‘જુ-
ગુ’સા’ એટલે નિંદા તેનું સેવન કરવામા નિષ્ટતિ તેમા સમર્થ થાય છે. વાયુકાયના સમારંભની નિષ્ટતિમા શક્તિવાળો થાય છે.
અથવા પાઠાતર ‘પહુ ય એગસસ દુગુંછણા’ વધારાવળામા એટલે ઉદ્ગ્રેકાવસ્થામા રહેનારા એવા સ્પર્શ નામના, એકજ ગુણથી જણાતો,
તેટલા માટે એક એટલે વાયુ એવા એકજ ગુણથી જણાતા, એવા વાયુની નિંદામાં સમર્થ, ‘વ’ શબ્દથી નિંદાને સમર્થ થાય, છે, અ-
ર્થાત્ જીવ છે એમ શ્રદ્ધા કરીને પછી તેના આરંભને નિંદે છે. જે વાયુકાય સમારંભ નિષ્ટતિમાં સમર્થ કહ્યો તે વ્રતાવે છે.

આગંકદંસો અહિયંતિ પચ્ચા, જે અઙ્ગત્થં જાણઈ, જે બહિયા જાણઈ, સે અઙ્ગત્થં

જાણઈ, એયં તુલમન્નેસિ (સૂ૦ ૫૬)

(‘તત્કિ કુચ્છજીવન’) અને આતરુન દુઃખ તે આતંક એટલે મહાકુચ્છળણા એ જીવનું તે દુઃખ છે, અને તે દુઃખ વે પ્રકારે છે. શરીરનું

દુઃખ, અને વીજું મનનું દુઃખ છે, તેમાં પહેલું તે, કંટક સ્વાર, શસ્ત્ર, જુઆ, તથા સ્વર્દમાકડી નિગેરેથી ઉત્પન્ન થાય છે. અને મનનું દુઃખ તે વહાલાનો વિયોગ, અને દ્વેષીનો સંયોગ (મેલાપ) ઉન્નહેલાનો લાભ ન થાય, દરિદ્રતાથી ઉદાસી થવું, વિગેરેથી થાય છે તે વેડ પ્રકારના દુઃખ છે તેને (પશ્યતિ) જુણ, અને તેના જોવામા સ્વભાવવાળો ને ‘ આતંકદર્શી કહેવાય; અર્થાત્ અવશ્ય એ વેડ પ્રકારના દુઃખો જો હુ વાયુકાયના સમારંભમાથી નિવૃત્ત નહિ થાઉં, તો મારા ઉપર આવી પડશે. તેટલામાટે આ વાયુકાયનો સમારંભ દુઃખમાં કારણભૂત છે એમ કહ્યું છે, એમ જાણીનેજ તેનાથી નિવૃત્ત થવામા સમર્થ થાય છે; અથવા આતંક વે પ્રકારનો છે. (૧) દ્રવ્ય (૨) ભાવ મેદથી છે, તેમા દ્રવ્ય આતંકમા આ ઉદાહરણ છે.

જંબુદીવે દીવે ભરહે વાસંમિ અત્થિ સુપસિદ્ધં । વહુણયરગુણસમિદ્ધં રાયગિહં ણામ ણયરંતિ ॥ ૧ ॥ તત્થા સિ ગરુયદરિયારિમદ્દણો મુયણનિગયપયાવો । અભિગયજોવાજીવો રાયા ણામિણ જિયસત્ ॥૨॥ અણવરય-ગરુયસંવેગમાવિઓ ધમ્મઘોસપામૂલે । સો અન્નયા કયાઈ પમાદ્દણં પાસણ સેહં ॥૩॥ ચોદ્દજ્જતમભિવ્વલં અ-વરાહં તં પુગોડ્ઢિ કુગમાગં । તસ્સ હિયદ્દં રાયા સેસાણ ય સ્વલ્લગઢ્ઢાણ ॥૪॥ આયરિણાણુણાણ આણા-વદ્ધ સો ડ ણિયયપુરિસેહિં । તિવ્વુક્કડદવ્વેહિં સંધિયપુવ્વં તહિં સ્વારં ॥૫॥ પવિલ્લત્તો જત્થણરો ણવરં ગોદોહમેત્તકાલેણં । ણિલ્લિણમંસસોણિય અદ્ધિયસેસત્તણમુવેદ્ધ ॥૬॥ દોતાહે પુવ્વમણ પુરિસે આણાવણ

तहिं राया । एगं गिहत्थवेसं, वीयं पासंलुं नेवत्थं ॥७॥ पुठ्वं चिय सिखविए, ते पुरिसे पुच्छए तडिं
 राया को अवराहो एसिं ? भणंति आणं अइक्कमइ ॥ ८ ॥ पासंदिओ जहुत्ते ण वट्ठइ अत्तणो य आयारे
 पक्खिवह खार मज्झे खित्ता गोदोहेत्तत्तस्स ॥९॥ दट्ठणंठ्ठवसेसे, ते पुरिसे अलियरोसरत्तच्छो । सेहं आ-
 लायंतो राया तो भणइ आयरियं ॥१०॥ तुम्हवि कोऽवि पमादो ? सासेमि य तं पि गत्थि भणइ गुरू ।
 जइ होहि तो साहे तुम्हे चिय तस्स जाणिहिह ॥११॥ सेहो गए णिवंमो भणइ ते साहुणो उ ण पुणत्ति ।
 होहं पमाय सोलो तुम्हं सरणागओ घणियं ॥१२॥ जइ पुण होज्ज पमाओ, पुणो ममं सड्ढ भाव रहि
 यस्स । तुम्ह गुणेहिं सुविहिय तो सावगरक्ख सा मुच्चे ॥१३॥ आयं कभओ विग्गो, ताहे 'सो णिच्च
 उज्जुओ जाओ । कोविय मत्तिय समए रण्णा मरि साविओ पच्छा ॥१४॥ दव्वायंकादंसी अत्ताणं सव्व-
 हा णियत्तेइ । अहिया रंभाउ सया जह सीसो धम्मघोसस्स ॥ १५ ॥

गथाओनो अर्थ-जंबूद्विपना भरतखंडमां बहु नगरना गुणथी समृद्धिवाळं अने सुप्रसिद्ध एवुं राजगृह नामनुं नगर इतुं तेमां
 घणज गर्ववाळा शत्रुओने मर्दन करनार अने चारेतरफ जेनो यश फेलायो छे, एवो जीव अजीवने जाणनारो जीतशत्रु नामनो राजा

રાજ્ય કરતો હતો. પછી નિરંતર મહાન સંવેગને ભાવનાર एवा તેણે ધર્મયોગ આચાર્યની પગમા કોડ વચ્ચે કોડ પ્રમાદી શિષ્યને જોયો. તે શિષ્યને ચારંવાર અપરાધનો ટપકો આપતા છતા વારે વારે પ્રમાદ કરતો દેખીને તેના હિતને માટે અને વીજાઓ તેવા પાપી ન વને, માટે રાજાए આચાર્યની આજ્ઞાથી પોતાના પુરુષો પાસે તેને ચોલાવ્યો, તથા તીવ્ર ડરકટ વસ્તુથી મેલવીને સાર તૈયાર રखाव्यो, गा-प તે સ્વાર एवો સચ્ચત હતો કે જેમા નાચેલો માણસ ગોદોહ (ગાયને દોહવાના) વચ્ચેમાં માસ, લોહી ચિનાનો ફક્ત હાડકાં માત્ર રહે. गा-६. અને પ્રથમ સંકેત કરીને એ મડદાં રાજાए મંગાવો રાજ્યાં જેમા एरूनो ગૃહસ્થ વેપ, અને વીજાનો વાનાનો વેપ હતો. गा-७. પૂર્વે ગિલ્લેલા માણસને રાજાए પૂછ્યું.

કે આ વન્નેનો શુ અપરાધ છે. તેઓए કહું एरૂ વડીલની આજ્ઞા ડલ્લે છે, વીજો પાચ્ચડી (સાધુ) પોતાના શાસ્ત્રોક્ત કહેલા આચારમા હેતો નથી, તેથી રાજાए કહું, ગોદોહ માત્ર કાલ સારમા નાચો. ॥ ૯ ॥ તે એ પુરુષોને હાડકા માત્ર રહેલા દેખીને સ્વોટા ક્રોધથી આંચો લાલ કરીને રાજા આચાર્યને શિષ્યના દેચ્ચતાં કહે છે. ॥ ૧૦ ॥ હે મહારાજ તમારામા પળ કાડ પ્રમાદી હોય તો કહો, હુ તેને યોગ્ય શિક્ષા કરું, ગુરુए તેને કહું કોડ પ્રમાદી નથી, અને કોડ થશે તો હું કહીશ, અથવા તમે તેને જાણશો ॥ ૧૧ ॥ જ્યારે રાજા ગયો. ત્યારે, પેલો ચેલો સાધુશ્રોને કહે છે, કે હવે હું પ્રમાદી નહિ થાડ હું તમારા શરણમાં સંપૂર્ણ આવેલો છું. ॥ ૧૨ ॥ જો ફરીથી મને પ્રમાદ થાય અને શઠભાવરહિત કરવા તમારા ગુણો વડે તમે સુત્રિહિત છો, તેથી મને પ્રમાદ રાક્ષસથી મુકાવજો ॥ ૧૩ ॥ આતંક અને ભયથી ડહિગ્ન થયેલો તે નિરંતર પોતાના ધર્મ અનુષ્ઠાનમાં જાગ્રત થયો, ત્યારે પછી, તે મુઝુલ્લિ-

વાલો થયો ત્યારે રાજાએ સમય આવે તેને સ્વરી વાત કહી, અને ક્ષમા માગી, ॥ ૧૪ ॥ દ્રવ્યઆતંકને દેશનારો પોતાના આત્માને હ્રમ્મેશા ધર્મઘોષના શિષ્યની માફક અહિત આરંભથી પોતે દૂર રહે છે. ॥ ૧૫ ॥

તેમ ભાવ આતંકને દેશનારો નરક, તિર્યચ મનુષ્ય અને દેવતાના ભવમા બ્હાલાનો વિયોગ વિગેરે, તથા મનુષ્ય વિગેરેને, શરીર અને મનના આતંક (દુઃખો)ના ભયથી, હરીને વાયુને દુઃખ દેવાના સમારંભમાં ન પ્રવર્તે, પણ આ વાયુને દુઃખનું કારણ છે. તથા તે અહિત છે, એમ સમજીને તજે છે, તેથી જે વિમલ વિવેકભાવથી આતંકદર્શી હોય છે; તે વાયુના સમારંભની જુગુપ્સામા સમર્થ છે; હિત, અહિત, પ્રાપ્તિ, પરિહાર, એટલે હિત યાય, અહિત દૂર થાય, એવા અનુદાનની પ્રવૃત્તિમાં પોતે સમર્થ છે, તેનાથી વીજો એવાજ પુરુષની માફક એટલે જે કોઈ આતંકને જાણે, તે વાયુનો અરથ ત્યાગે છે; વાયુનાય સમારંભની નિવૃત્તિમાં કારણ વતાવે છે, આત્માને આગલ કરીને જે વર્તે તે અધ્યાત્મ છે, અને તે સુખ દુઃખ વિગેરે છે. તે અધ્યાત્મને જે જાણે એટલે તેનું સ્વરૂપ સમજે, તે વહારના પ્રાણીગણ જે વાયુકાય, વિગેરે છે; તેને જાણે છે; જેમ મારો આત્મા સુખનો અભિલાષી થઈ, દુઃખથી સ્વેદ પામે છે. તેમ વાયુ વિગેરેને પણ છે, વલ્લી મને આવેલું અતિ કટુક અશ્તાતવેદનીના કર્મના ઉદયથી, અશુભ ફળ એટલે દુઃખ આવેલું છે; તે પોતાને અનુભવ સિદ્ધ છે, તથા પોતાના આત્મામા શાતાવેદની, કર્મના ઉદયથી શુભ ફળરૂપ સુખ આવેલું તે સુખ, દુઃખ વન્નેને જે જાણે, તેજ સ્વરેશ્વરો અધ્યાત્મને જાણે છે, એ પ્રમાણે જે અધ્યાત્મ વેદો છે, તે પોતાના આત્માથી વહાર રહેલા વાયુકાયાદિ પ્રાણીગણને, જુદી જુદી પ્રકારના ઉપક્રમથી ઉત્પન્ન થયેલા પોતાથી અને પારકાથી અને મનમા થનારા સુખ દુઃખોને જાણે છે, એટલે

સ્વ પ્રત્યક્ષપણાથી પારકાનું પળ અનુમાન કરે છે, પણ જેને પોતાના આત્મામાંજ એવી સુસુદ્ધિ નથી, તેવાને વહાર રહેલા વાયુકાય વિગેરેની શ્રેયશ્ચાક્રી હોય ? અને જે વહારના જીવોને જાણે તે યથાયોગ્ય અધ્યાત્મને જાણે છે; કારણ કે તે વાલ્લ અને અધ્યાત્મ એકજીવની સાથે અવ્યભિચારવાળા છે; (એટલે સમાન છે) પરના આત્માના જ્ઞાનથી હવે શું કરશું, તે વતાવે છે; આ પ્રમાણે કહેલા લક્ષણવાળી તુલાઈ તું જેમ તારા આત્માને સર્વથા મુખના અભિલાષીપણાથી રક્ષે છે તેમ વીજાને પણ તું વચાવ, જેમ પારકાને તેમજ આત્માને ને વે તુલોમા સમાન તોલીને પર અને પોતાનું સુખ દુઃખ તેનો અનુભવ જો, અને તે પ્રમાણે કર (આનું ગુરુ કહે છે)

કઠેળ કંટાળ ન પાણ વિદ્વસ્સ વેયળદ્વસ્સ । જહ હોઈ અનિઠ્ઠાણી સઠ્ઠતથ જિણેસુ તં જાણ ॥૧॥

ચઢી લાઠડાથી અથવા કાઠાથી પગમા લાગતાં જેવી રીતે તને વેદના થાય છે. તેવી રીતે તું વીજા જીવોમા પણ જાણ, તથા મરીશ એટલું સાંભળતાં તને જે દુઃખ થાય છે તે પ્રમાણે તે અનુમાનવડે, વીજાને દુઃખ થાય છે તે જાણવું શક્ય છે, અને પારકાનું રક્ષણ કરશું તે પણ શક્ય છે, તેથી જેમ તુલાઈ તોલવાનું વતાવ્યું, તે પ્રમાણે સ્વ અને પર સમજનારા માણસો સ્થાવર જંગમ જંતુના સમૂહના રક્ષણ માટે મરવે છે. કેવીરીતે વર્તે છે. તે વતાવે છે,

इह संतिगया दविद्या पावकं खंति जीविउं (સૂ૦ ૫૭)

આ દયાના એક રસવાળા જીનવચનમાં, શાન્તિ (ઉપશમ) તે પ્રશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુરૂપા, આસ્તિક્યને વતાવનાર લક્ષ-

ગવાલું સમ્યક્દર્શનજ્ઞાન, ચરણનો સમુદાય કહેવાય તે શાન્તિ છે કે તે નિરાવાધ મોક્ષ નામની શાંતિને આપનાર છે; તેવી શાંતિને પ્રાપ્ત થયેલા અથવા શાંતિમા રહેલા તે શાંતિગત જીવો તથા દ્રવિકા, ઇટલે રાગદ્વેષથી મુક્તાણા છે, તેમા દ્રવ તે સંયમ સત્તર પ્રકારનો છે, કારણ કે જે કઠિન કર્મ છે, તેને ગાઢવાના હેતુરૂપે તે દ્રવરૂપ સંયમને ધરે તે દ્રવિક છે, તેઓ જીવિતને ધારણ કરવાને ઇચ્છતા નથી, કે અમે વાયુઋાયને દુઃખ દહને જીવીએ, (દુઃખ ભોગવીએ, મરવું કબુલ કરીએ, પણ વાયુને પીડા ન આપીએ) તેજ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલા પ્રમાણે પૃથિવીકાય વિગેરેની પણ અમે રક્ષા કરીશું, સમુદાય અર્થ આ પ્રમાણે છે, આ જૈન પ્રવચનમા જે સંયમ છે તેની અંદર જે રહેલા છે, તેઓજ રાગદ્વેષ રૂપ જે હંચા જાડો છે, તેને મૂઢથી હલેડનારા છે, અને તેઓજ પરભૂત (અન્ય જીવો) ને દુઃખ દડ સુખથી જીવવાની ઇચ્છા રહિત સાધુઓ છે. પણ અન્યત્ર નથી કારણ કે આવી ક્રિયાના બાંધનો વીજે અભાવ છે; આ પ્રમાણે થયે છતે—

લજ્જમાણે પુઢો પાસ અણગારા મોતિ ઇમે પત્રયમાણા જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં વાડકમ્મસમા-
રંભેણં વાડસત્થં સમારંભમાણે અણે અણેગરૂવે પાણે વિહિંસતિ । તત્થ યલુ ભગવયા પરિણા પવે-
હયા । ઇમસ્સ ચેવ જીવિયસ્સ પરિવંદનમાણણપૂયણાણ જાઈમરણમોયણાણ દુઃખપહિયાયહેડં સે
સયમેવ વાડસત્થં સમારભતિ અણેહિં વા વાડસત્થં સમારંભાવેહિં સમારંભંતે સમણુ-

जाणति, तं से अहियाए तं से अवोहीए, से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए सोच्चा भगवओ
 अणगाराणं अंतिए, इहमेगेसिं णायं भवति-एस खलु गंधे एस खलु मोहे एस खलु मारे एस
 खलु णिरए, इच्चत्थं गट्ठिए लोए जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थोहिं वाउकम्मसमारंभेणं वाउसत्थं समारं-
 भमाणे अण्णे अणेगरूवे पाणे विहिंसति (सू० ५८)
 से वेमि संति संपाइमा पाणा आहच्च संपयंति य फरिसं च खलु पुट्ठा एगे संघायमावज्जंति, जे
 तत्थ संघायमावज्जंति ते तत्थ परियावज्जंति, जे तत्थ परियावज्जंति ते तत्थ उद्दायंति, एत्थ सत्थं
 समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिणणाया भवंति, एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा
 परिणणाया भवंति, तं परिणणाय मेहावी णेव सयं वाउसत्थं समारंभेज्जा णेवऽण्णेहिं वाउसत्थं स-
 मारंभावेज्जा णेवऽण्णे वाउसत्थं समारंभते समणुजाणेज्जा, जस्सेते वाउसत्थसमारंभा परिणणाया
 भवंति से हु मुणी परिणणायकम्मो (सू० ५९) त्तिवेमि

पूर्व माफक सूत्रार्थ छे, हवे छ जीवनिक्कायना विषयमां वध करनाराओने अपाय दुःख) वतावीने जीवोने तेवुं दुःख न देनाराओने

સંપૂર્ણ મુનિપણું વતાવત્રા માટે સૂત્રો કહે છે,
 દૃથંપિ જાણે ઉવાદીયમાણા, જે આચારે ણ રમંતિ, આરમમાણા વિણયં વયંતિ, છંદો-

વળીયા અહ્મોવવણા, આરંભસત્તા પકરંતિ સંગં (સૂ. ૬૦)

પ્રસ્તુત વાયુકાયમાં અને અપિ શબ્દથી પૃથિવી વિગેરેમાં પણ જેઓ સમાશ્રિત આરંભ કરે છે, તેઓ કર્મને વાધે છે. એક જીવનિકાયના વધમા, પ્રવૃત્ત થયેલો શેપ નિકાયના વધના કર્મથી વંધાય છે શા માટે ? ણમ શિષ્યે પૂછતાં કહે છે કે હે સુજ્ઞ ! એક જીવનિકાયનો આરંભ વીજી જીવનિકાયના ઉપમર્દન શિવાય ન વની શકે એટલા માટે તું સમજી છે. આ સામઝનારને વિચારવા કહું. (અહીં વીજીના અર્થમાં પહેલી વિભક્તિ છે. તેનો આ પ્રમાણે અન્યથા કરવો,) પૃથિવી વિગેરેના આરંભ કરનારને વીજી કાયા ના આરંભ કરવાથી ઉપાદોય માન ને જાણ. (અર્થાત્ તેઓની વીજીકાય મારવાનો અભિલાષ ન હોય, હતા એકકાય હજતા, વીજી કાય સ્વયં હજાઈ, જવાથી મારનારને પાપ લાગે છે;) હવે કયા જીવો પૃથિવી વિગેરેનો આરંભ કરતાં શેપ કાયના આરંભના કર્મથી વંધાય છે, તે કહે છે. જેઓ આચારમાં રમતા નથી, એટલે પરમાર્થ જાણ્યા વિના જ્ઞાન, દર્શન, ચરિત્ર, તપ, વીર્ય, નામના પાંચ મ-કારના, આચારમાં જેઓ ધીરજ ન રાખે, તેઓ અદ્યુતિને લીધે પૃથિવીકાય વિગેરેના આરંભી વને છે: તેઓને નીજી કાયના પણ પાપ વાંતનારા જાણવા

પ્રશ્ન—કયા લોકો અવારમાં રમતા નથી ?

ઉત્તર—શાક્ય દિગમ્બર તથા પાસત્યા (ચારિત્રથી પતિત) વિગેરે.
પ્રશ્ન—જ્ઞા માટે ?

ઉત્તર—આરંભ કરવા છતાં, તેઓ પોતાને સંયમવાલા માને છે, વિનય તેજ સંયમ છે. શાક્યાદિ સાધુ--અમે પણ વિનયમાં રહેલા છીએ, એમ નોંધે છે, પણ તેઓ પૃથિવી વિગેરે જીવોનું સ્વરૂપ જાણતા નથી, અને કદાચ માને તો પણ તેજ આશ્રિત આરંભ કરવાથી જ્ઞાનાદિ આચારના વિકલ્પપણાથી આચાર રહિત છે.

પ્રશ્ન—એવું શું કારણ છે કે પોતાને આચાર વિનાના દુષ્ટ શીલવાલા હોવા છતાં સંયમવાલા માને છે. ?

ઉત્તર—પોતાના હૃન્દ એટલે અભિપ્રાય પ્રમાણે પૂર્વોપર વિચાર કર્યા વિના અથવા વિપયનો અભિલાષ તેના હૃન્દવડે હપનીત આરંભના માર્ગમાં રહીને અવીનીત છતાં, પોતાને વિનય છે, એમ વોળે છે; અધિક એટલે વધારે, ઉત્પન્ન. તે આરંભમાં લીન થયેલા, વિપયના પરિભોગમાં એક ચિત્તવાલા બની ગયેલા જનો જીવોનો દુઃખ દેવનાં કર્મો કરે છે. આ પ્રમાણે વિપયની આશામાં સ્વેચ્છાવાલા ચિત્તવાલા શું કરે છે ? તે વતાવે છે. ‘ આરંભમાણ ’ એટલે સાવચ્છ અનુષ્ઠાન અતિગ્રા્યથી કરે છે, તેઓ આ સંસારમાં અનુષ્ઠાનવડે આઠ પ્રકારના કર્મનો સંગ કરે છે, અથવા જેઓ આરંભ કરે છે, તે વિપય સંગ કરે છે, અને તે વિપય સંગથી સંસાર છે. ઘણા વેગથી જે ઉન્મતાઈ કરે, તેથી માંવે કર્મ વંધાય, અને પછી અનેક પ્રકારના દુઃખો પોતે, એટલે હ જીવનિકાયનો ઘાત કરનારો વારંવાર ભોગવે છે હવે તે આરંભથી નિવૃત્ત થયેલો કેવો ઉત્તમ હોય તે વતાવે છે.

સે વસુમં સઘ્વસમણગયપણાણેં અપ્પાણેં અકરણિજ્જં પાવં કમ્મં ણો અણ્ણેસિં, તં પરિણાય મેહાવી ણેવ સયં છજ્જીવનિકાયસત્થં સમારંભેજ્જા, ણેવણ્ણેહિં છજ્જીનિકાયસત્થં સમારંભાવેજ્જા ણેવણ્ણો છજ્જીવનિકાયસત્થં સમારંભંતે સમણુજાણેજ્જા, જસેતે છજ્જીવનિકાય સત્થસમારંભા પરિ-
ણાયા ભવંતિ, સે હુ મુણી પરિણાયકમ્મે; (સૂ. ૬૧) તિબેમિ ઇતિ સત્તમોદ્દેશકઃ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમમધ્યયનમ્ ॥

પૃથિવીના ઉદ્દેશામાં વિગેરે તે કહેલા નિવૃત્તિ ગુણને ધજનારા, એટલે છ જીવનિકાયના વધથી પાછો હટેલો છે. તથા વસુ તે દ્રવ્ય અને ભાવ એમ બે ભેદ છે, દ્રવ્ય વસુ, તે, મરક્ત (પાતું) ઇન્દ્રનીલ (એક જાતનું રત્ન) વજ્ર (હીરો) વિગેરે તથા ભાવ વસુ, તે, સમ્યક્ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર જેને અથવા જેમા વિદ્યમાન છે, તે વસુ માન થાય, અહિં દ્રવ્ય વસુ મુકીને ભાવ વસુ લેતાં સાધુને ભાવ વસુમાન લેવો, એટલે જે જ્ઞાની હોય તે લેવો; અથવા જેનાવડે યથાવસ્થિત વિષય ગ્રહણ કરનારાં જે વધા જ્ઞાન છે, જેના વડે વધુ જણાય છે; તે જ્ઞાનો જેના આત્મામા હોય તે સર્વ સદ્ગ્વાગત પ્રજ્ઞાનવાલો એટલે સંપૂર્ણ વૌધથી યુક્ત છે. તથા સર્વ ઇન્દ્રિય જ્ઞાનો વડે એટલે પોતાની ઇન્દ્રિયો યથાયોગ્ય અવિપરીત વિષયને ગ્રહણ કરે, તે સર્વ અવબોધ પ્રજ્ઞાનવાલો, પોતાના આત્મા વડે અથવા સર્વ દ્રવ્યપર્યાયમાં સારીરીતે રહેલુ જે પ્રજ્ઞાન જેના આત્મામાં હોય, તે આત્મામાં ભગવદ્વચન પ્રમાણ

માનીને દ્રવ્ય પર્યાયથી ઉત્પન્ન થયેલું જે કંઈ છે, તે વીજીરીતે નથી તેવું માને. અહીંઆં સામાન્ય તથા વિશેષને જાણવાથી સંપૂર્ણ જાણવો, તથા યોગ્ય વસ્તુ સ્વરૂપનો જેને નિશ્ચય કર્યો છે; તે સર્વ સમન્ક પકારે પ્રજ્ઞાન પામેલો આત્મા કહેવો; અથવા; શુભ અશુભનો વધો સમૂહ તેના સંપૂર્ણ જ્ઞાનથી ચારે ગતિ. તેના તથા મોક્ષમુખના સ્વરૂપના જ્ઞાનથી અસ્થિર સંસાર સુખમાં અસતુષ્ટ વનો મોક્ષ અનુષ્ઠાનને કરતાં સર્વ અનુકૂલ વૉધ (પ્રજ્ઞાન) વાઙો આત્મા જાણવો; તેથી આ પ્રકારના આત્માનહે ન કરવા યોગ્ય તથા પરલોકમા નિંદનીયપણાથી હિંસાને અકાર્ય જાણીને તે ન કરવા યત્ન કરે છે હવે તે જીવ ૩૫ છે ? શા માટે અકાર્ય છે ? જા માટે તેનો યત્ન ન કરવો ? તે કહે છે. નીચે પાડે તે પાપ, અને કરાચ તે કર્મ, તે પાપકર્મ અદ્વાર પ્રકારનું છે. તે પ્રાણતિપાતથી મિથ્યા ત્વદર્શન શલ્ય તુધી છે તે વતાવે છે.

જીવહિંસા, હુઠું, ચોરી, કુશીલ, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલેશ, અભ્યાસ્યાન. (સ્વોદું તોહમત) જુગલી પરનિદા, હર્ષ, લેદ કપટ કરીને હુઠું વોલવું. તથા મિથ્યાત્વ શલ્ય, એ અદ્વાર પ્રકારનાં પાપ પોતે ન કરે. ન કરાવે, અને ન અનુમોદે, એટલે તે અદ્વાર પ્રકારના પાપ સંપૂર્ણ જાણીને બુદ્ધિમાન પુરુષ મર્યાદામાં રહીને છ જીવનિકાયના શાસ્ત્રો જે સ્વ, પર-કાય ભેદરૂપ છે તેને પોતે ન આરંભે, ન આરંભ કરાવે, ન આરંભતાને અનુમોદે, આ પ્રમાણે જેને સારી રીતે છ જીવનિકાયના શસ્ત્રના સમારંભોને પરીક્ષા કરીને જાણ્યા છે તથા તે વિષયનાં પાપ કર્મો પણ જાણ્યાં છે. તે જ્ઞપ્તિજ્ઞાણ જાણીને પ્રત્યાસ્યાન પરિ-જ્ઞાણ ત્યાગ કરે છે તે સુની વધા પાપેથી રહિત છે, તથા એવા પ્રવે થયેલ કીતરાગ એટલે રાગ દ્વેષથી વીલકુલ રહિત એવા પુરુષની માફક જાણવો, (અહિ ' ઇતિ ' શબ્દ અધ્યયનની સમાપ્તિ માટે છે) પછી મુધર્મસ્વામી કહે છે. કે પોતાની બુદ્ધિથી નહી, પણ

ભગવાને કહેલું, તે હું કહું છું. અહીં ભગવાન એટલે જ્ઞાનઆવરણીય, દર્શનઆવરણીય, મોહનીય, અંતરાય, એ ચાર કર્મ આત્માના ગુણનો ઘાત કરનાર હોવાથી, ઘનઘાતી કર્મ કહેવાય છે; તે દૂર કરવાથી સંપૂર્ણ પદાર્થનું દિવ્ય જ્ઞાન જેણે પ્રાપ્ત કર્યું છે, તથા જેને વધા ઇન્દ્રો નમે છે, તથા ચોત્રીશ અતિશયથી યુક્ત છે; એવા શ્રી વર્ધમાનસ્વામી પાસેથી ઉપદેશ સામઙ્ગી મે આ વધું કહું છે. આ પ્રમાણે ટીકાકાર કહે છે કે, સૂત્રનો અનુગમ, નિષેપ અને સૂત્રને સ્પર્શ કરનારી નિર્ચુકિત એ વધું કહ્યું હવે નૈગમ વિગેરે નયો કહે છે. તે વીજે સ્થલે વિસ્તાથી કહ્યા છે, અહિં તો સંક્ષેપથી બે પ્રકારના છે. તે કહ્યા છે, જ્ઞાનનય, અને ચરણનય, તેમાં જ્ઞાનનયવાળા મોક્ષના સાધનમાં જ્ઞાનને પ્રધાન માને છે, કારણ કે હિત અહિંતની પ્રાપ્તિ તથા ત્યાગ તેના વડે છે, અને જ્ઞાનના આધારથી જ વધુ સ્વ થાય છે, પણ તેઓ જ્ઞાન માફક ક્રિયા પ્રધાન માનતા નથી; આ જ્ઞાનનયવાદ થયો, હવે ચરણનય કહે છે; તેઓ ચરણને પ્રધાન માને છે. સકલ પદાર્થમાં અન્વય વ્યતિરેકતા સમધિગમ્યપણાથી તે પ્રધાન છે, જેમકે જ્ઞાન હોય તો પણ સકલ વસ્તુને જાણવા છતાં ચારિત્ર વિના ભાવમા ધારણ કરેલાં કર્મોનો ઉચ્છેદ ન થાય, અને તેનાવીના મોક્ષતો લાભ ન થાય, તેથી જ્ઞાન પ્રધાન નથી, પણ ચરણ પ્રાપ્ત થતાં સર્વ મૂલ અને ઉત્તર ગુણવાળું ચારિત્ર હોવાથી, તે પ્રાપ્ત થતા ઘાતીકર્મનો ઉચ્છેદ થાય છે. અને તેથી કેવલજ્ઞાન થાય, અને તેથી જ યથાસ્થિત ચારિત્ર પ્રાપ્ત થતા અગ્નિ જ્વાલાના સમૂહથી જેમ કાટ વઢી જાય, તેમ તે ચારિત્રથી સકલ કર્મ સમૂહ નાસ થાય છે, અને તેથી જ અવ્યાવાય સુખવાળું મોક્ષ થાય, તેથી ચારિત્ર તેજ પ્રધાન છે આ વર્ત્તનું આચાર્ય સમાધાન કરે છે. એકએકને પ્રધાન માનવાથી અને વીજાને ઉડાવવાથી વર્ત્તને મિથ્યાદર્શનીય (ભૂલેલા) છે. કારણ કે ક્રિયા વિના જ્ઞાન નકામું છે, અને જ્ઞાન

વિના ક્રિયા નકામી છે, જેમ દેખવા છતાં પાંગલો આગમાં નળી મુઓ, અને દોડવા છતાં આંધલો વઢી મુઓ, તેથી જૈન મત પ્રમાણે નયો જો એક વીજા સાથે અપેક્ષા ન રાખે, તો તે મિથ્યાત્વરૂપે રહી સમ્યક્ભાવને અનુભવતા નથી, પણ પરસ્પર અપેક્ષા રાખી એ-કઠા થયેલા પરસ્પર અર્થ વતાવાથી: સમ્યક્પણે (સાચા) થાય છે, તેથી કહું છે, કે દુનિયામાં જેટલા સત્ય અભિપ્રાયો છે. તે નય છે. પણ તે નયો વીજાની અપેક્ષા ન રાખે, તો શત્રુરૂપ થઈ મિથ્યાત્વપણે છે પણ પ્રકૃત વીજાનો સંબંધી રહી એકત્ર થાય તો તે સમ્યક્ત્વ થાય. તે પ્રમાણે અહિં જ્ઞાન ચરણ વન્ને મઝીને મોક્ષ પ્રાપ્તિમા સમર્થ છે. પણ એકલું જ્ઞાન કે એકલું ચરણ નહિ, આ જિનેશ્વરનો નિર્દોષ પક્ષ વતાવ્યો, હવે વન્નેનું પ્રધાનપણું વતાવવા કહે છે. વધા નયોન્નુ ઘણા પ્રકારનું વસ્તવ્ય સાંભઝીને વધા નયો-નું વિશુદ્ધ જે તત્ત્વ તેને સમજીને તે પ્રમાણે આદરીને ચરણગુણમાં સ્થિત સાધુ હોય, એટલે ચરણ અને ગુણ એ વેડમાં જે રહેલો તે ચરણ ગુણ સ્થિત છે. અહિં ગુણથી જ્ઞાન લેવું, કારણ કે આત્મા ગુણી છે તેનો ગુણ જ્ઞાન છે, તે વન્નેનો કોઈ પણ વસ્તવ વિયોગ થતો નથી, તેથી તે સહભાવિક ગુણ છે. આ પ્રમાણે ઘણા પ્રકારે નય માર્ગનું સ્વરૂપ સમજીને સંક્ષેપથી જ્ઞાન ચારિત્રમાંજ રહેવું આ વિદ્વાનોનો નિશ્ચય છે, પણ પ્રકૃત ચારિત્રથીજ જ્ઞાન વિના ઇચ્છિત પ્રાપ્તિ ન થાય. આગલ અંધનું દ્રષ્ટાંત આપું છે, તે પ્રમાણે જ્ઞાન માત્રથીજ ક્રિયા વિના ઇચ્છિત પ્રાપ્તિ ન થાય તથા યગુનું દ્રષ્ટાંત આપેલું છે. તે આરીતે, કોઈ નગરમાં આંધલો તથા પાંગલો વન્ને રહેતા હતા, તે નગર વઢવા લાગ્યું ત્યારે વધા લોકો ભાગી ગયા, પણ આંધલો તથા પાંગલો રહી ગયા, પ્રકૃત દેખે છે, વીજો દોડે છે, પણ ડ્યા સુધી વન્ને ન મઢ્યા, ત્યાં સુધી દુઃખી થયા, પણ ડ્યારે વન્ને મઢ્યા. ત્યારે વન્નેનો છુટકો થયો, જેવી રીતે અંધ,

પંચ, ભેગા થયા, તેવી રીતે જ્ઞાન ચરણ, વન્નેને પ્રધાન માની જ્ઞાન ધર્મી ક્રિયા કરે તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે આ પ્રમાણે આચાર્યગંધુ સંદોહભૂત પહેલું અધ્યયન છૂ જીવનિકાયનુંસ્વરૂપ તથા તેના રક્ષણનો ઉપાય વતાવનાર છે, જે પ્રથમ મધ્ય અને અંતમાં દયાના એક રસવાલું એકાંત હિત કરનાર છે, અને જે મુમુક્ષુ શિષ્યે સૂત્રથી તથા અર્થથી મળું તથા શ્રદ્ધા અને સંવેગવડે યથાયોગ્ય આત્મ સ્વરૂપે કર્યું, તેથી મહાવ્રત આરોપણ તે ઉપસ્થાપના' (વડી દિક્ષા) ને યોગ્ય જાણી નિશ્ચીય વિગેરે સૂત્રોમાં વતાવેલા ક્રમોવડે સ-વિત્ત પૃથિવીના મધ્યમાં આચાર્યે ગમન વિગેરે કરવાવડે પરીક્ષા કરી શિષ્યને શ્રદ્ધાવાલો જાણીને વડીદીક્ષા આપવી તેની વિધિ કહે છે, સારી તિથિ, કરણ, નક્ષત્રમુહૂર્ત તથા દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, ભાવ, સારા દેહીને જિનેશ્વરની મૂર્તિને પ્રવર્ધમાન સ્તુતિઓ વડે' નમસ્કાર કરીને જિનેશ્વરના પગમાં પડીને ઉભો થયેલ આચાર્ય શિષ્ય સાથે મહાવ્રત આરોપણ સંબંધી કાયોત્સર્ગ કરીને એક એક મહાવ્રતને શરૂઆતથી આરંભીને વ્રણ વ્રણ વચ્ચે પાઠ વોલે, હયા સુધી રાત્રિભોજન સંપૂર્ણ ચિરમણવ્રતનો પાઠ આપે ત્યારપછી આ પાઠ વ્રણ વચ્ચે ઉચ્ચારવો.

इच्छेद्वयाइं पंच महव्रयाइं राइभोयणवेरमणछडाइं अत्तहियद्वयाए उपसंपज्जित्ता णं विहरामि

આ પાંચ મહાવ્રત છટું રાત્રિભોજન વિરમણ વ્રત તે પોતાના આત્માના હિત માટે પ્રાપ્ત કરીને વિચરુ છું પછી વાદણાં દેવ ડાઘી થોડું નમીને શિષ્ય વોલે, આજ્ઞા આપો હું શું વોલું, ત્યારે આચાર્ય કહે, વાંદીને ધારણ કર (વોલ) તમે મને મહાવ્રત અર્પણ કર્યા છે, અને હવે હિતશિક્ષાની ઇચ્છા રાખુ છું, ત્યારે આચાર્ય કહે, સંસારથી તારો નિસ્તાર થાઓ, મોક્ષ કિનારે પહોંચ,

ઉત્તમ ગુણોથી વધ; આ પ્રમાણે થયા પછી સુગંધી વાસકેષવઢે મુઠી ભરીને શિષ્યના માથામાં ગુરુ મહારાજ નાંખે પછી શિષ્ય વાદળાં દઈને પ્રદક્ષિણા કરીને આચાર્યને નમસ્કાર કરતો ફરી વાંદે, એ પ્રમાણે વધું ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરે આ પ્રમાણે ત્રણ પ્રદક્ષિણાઓ કરીને શિષ્ય ઉભો રહે ત્યારે વીજા સાધુઓ તેના માથામાં વાસકેષ નાંખે, અથવા યતિજનને સુલભ કેશગ નાંખે, પછી કાયોત્સર્ગ કરાવીને આચાર્ય કહે હે શિષ્ય! સાંખ્ય તારો કોટીક ગણ છે. અમુક કુલ છે, વૈરી શાખા, અમુક આચાર્ય, અમુક ઉપાધ્યાય મવર્તિની સાધ્વી અમુક છે, તથા વીજા વડી દિક્ષા આપવા યોગ્ય હોય તે અનુક્રમે રત્નાધિક થાય છે, પછી આવિલ, અથવા નીવિ, અથવા પોતાના ગચ્છ પરંપરામાં આવેલો તપ આચારે છે, આ પ્રમાણે આ અધ્યયન આદિ મધ્ય અંતકલ્યાણ સમૂહ-વાલું ભવ્યજનના સમૂહનુ મન સમાધાન કરનાર છે તે અધ્યયન પ્રિયના વિયોગ વિગેરે દુઃખના આવર્તવાળી તથા ઘણા કપાયરૂપ માછલા વિગેરેના સમૂહથી આકુલ વિષમ સંસારરૂપ નદીને તારવામાં સમર્થ છે તથા એક દયારૂપ રસ છે. તેથી વારંવાર મુમુક્ષુ ભળવું આ શીલાકાચાર્યે કરેલી શત્ત્વરિજ્ઞા નામના પહેલા અધ્યયનની ટીકા સમાપ્ત થઈ (આ ગ્રંથના શ્લોક ૨૨૨૧ છે.)

॥ इति श्रीआचाराङ्गसूत्रे प्रथमो भागः समाप्तः ॥ श्रीरस्तु ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

